BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
32 E
41

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Aſsiſtentiæ Germaniæ S. J.

IOANNIS EVSEBII

NIEREMBERGII,

EX SOCIETATE

IESV,

DE ARTE VOLVNTATIS,

LIBRI SEX:

IN QVIBVS PLATONICÆ, STOICÆ, & Chriſtianæ Diſciplinæ medulla digeritur, ſucco omni politioris Philoſophiæ expreſſo ex Platone, Seneca, Epicteto, Dione, Chryſoſtomo, Plotino, Iamblicho, & aliis.

Quorum ſenſa ſubtiliora artificioſiùs ordinantur; nonnulla emendantur; plurima adducuntur nouè, & argutè.

Accedit ad calcem HISTORIA PANEGYRICA *de tribus Martyribus eiuſdem Societatis, in Vrugaï pro fide occiſis.*

BIBL · DOM · PROF · ROM · IHS

PARISIIS,

Sumptibus NATALIS CAROLI, Typographi, viâ Iacobæâ, ſub ſigno Elephanti.

M. D. C. XXXIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

12.32.E.4

Digitized by Google

12.32.E.4 3

2

Digitized by Google

mel reconciliatæ virtuti. Lætor nunc vota mea, oracula fuiſſe. Te ſuſpiciebam Solem, ſuſpicabar ſolum, & tandem fulgentiſſimum Eccleſiarum Hiſpaniæ Sydus præſentiebam. Cui ergo magis ancillari debuit Philoſophia quàm Theologiæ, quæ in te, velut in throno ſuo, & aula enituit, auguſtiſſimo, & inſociali Iubare? Quotuſquiſque enim tibi comparandus eſt? Tanti Theologi gremium humilitas meæ Philoſophiæ ambiebat. Deinde, vt idem mihi ſis Patronus, & Cenſor, quis meliùs æſtimabit priuatas animi ſui leges, quàm qui alienos publicis quàm optimè moderatur. Pro-

mulgauit facilè fama officioſo tibi omnium fauore prudentiam tuam, integritatem, vigilias, miſericordias in tuas oues, in alienas, quia omnes Chriſti. Teſtis fui, neminem ad te fruſtrà acceſſiſſe: neminem à te triſtem receſſiſſe; ſed omnes manu ipſa tua ſolatos munere. Nec enim res eſt beneficentia, quæ delegari debet: nec dulcis ille ſapor Chriſti præſentis, aut præſentati in paupere, alteri committendus. Ergo ingenij tui, & doctrinæ lumen emicuit pridem, nunc, & prudentiæ, atque virtutis Numen ſe explicuit. Omnibus modis admirandum te præbes, te ſuſpicio; ſuſpiciunt omnes, mirantur, amant.

ILLVSTRISSIMO,
REVER.MOQVE ANTISTITI,
AC DOMINO,
D. IOANNI PEREDÆ,
EPISCOPO OVETENSI,
ET COMITI NORENENSI,
ſacræ Scripturæ, & ſcholaſticæ Theologiæ primario olim Profeſſori in Complutenſi Vniuerſitate, & eiuſdem Collegæ maiori, atque Conchenſis Eccleſiæ Canonico Magiſtrali.

HANC Artem Voluntatis, eiuſdem voluntatis pignus, exiguum magnæ, tibi mitto, Illuſtriſſime, ac Reuerendiſſime Antiſtes: diu enim

animum meum meruiſti, cùm Compluti, vix vndecimo ætatis anno, philoſophicis initiebar, magnum in illa Vniuerſitate Theologiæ luminare fulgebas, & Marte ſuo affectus meus tibi militabat. Diuiſa enim Academia duos Phœbos ſimul adorabat, & ſua quiſque impetrauerat hemiſpheria. At in tua luce gratiſſima mihi libenter apricabar, & fidiſſimus ſui perinde, ac deinceps inutilis. Nec enim iſtarum rerum memoratione de te aliquid mereri volo, niſi commendare ſenium mei amoris, & obſeruantiæ; atque gratulari mihi in partibus fortunæ fuiſſe ſemel prudentis, ſe-

gaudium proinde factitium eſſe, & ſub induſtriam cadens, voluntatiſque opificum eſſe. Deinde generales aliquas aſsignat regulas voluntatis, affectuum, & amoris pro ratione obiectorum.

IN LIBRO II.

Addit aliqua, quæ ad idem iuuent, & magis probat dicta. Mox præceptiones aliquas commendat ad tollenda impedimenta facilioris gubernationis huius inſtrumenti animi. Subiicit tandem regulas aliquas ad illud exercendum ex parte ſui quoad modum, & conatum, &c.

IN LIBRO·III.

Cùm voluntas pendeat ex rerum cognitione, docet, quo pacto informandus animus ſit in alia ſua potentia, ſcilicet, intellectu, vt facilius voluntas flecti ſinat. Admonet in primis iudicandi peccata, & opinionis damna: mox adhibet remedia: vſum commodum potentiæ intellectiuæ monſtrat: præcepta ad id commendat nonnulla: modum inuenit præuertendæ in bonum opinionis: idoneum memoriæ vſum demonſtrat: alia docet, quæ iuuent faciliorem veritatis captum.

IN LIBRO IV.

Iam ad ſingularia deſcenſurus probat, ido-

neum eſſe & naturalem aliquem affectuum vſum: docet ſpecialiter genuinum amoris vſum, & quo fine à natura datus, & quibus rebus.

IN LIBRO V.

Pergit ad aliarum affectionum vſus, lætitiæ, ſpei, deſiderij, odij, iræ, timoris, triſtitiæ. Omnes hos affectus probat vtiles, & à natura datos ad tuendam animi lætitiam. Demonſtrat cuinam vſui, & rebus ſinguli quadrent.

IN LIBRO VI.

Informat ſpecialiter mentem circa legitima & vera rerum iudicia, ne opinio obſtet naturali affectuum vſui. Deſcendit ſingillatim ad bonorum omnium & malorum examen & comparationem, diuitiarum & inopiæ, voluptatis & doloris, honoris & ignominiæ, vitæ & mortis: vt vita optimè inſtructa mens non obſit legitimo & naturali voluntatis artificio.

Diuiditur opus in libros, & capita ad marginem annotata: Diſſertationum tamen, quæ per aliquot capita tractantur, tituli præfiguntur.

Nec contemnes meæ voluntatis ſinceritatem in ſua Arte, qui omnium voluntates, & ora vindicaſti tibi. Vale pro Eccleſiæ bono.

R. D. T.

Seruus inutilis in Chriſto,
IOANNES EVSEBIVS
NIEREMBERGIVS.

Google

SVMMA HVIVS OPERIS.

IN hoc Opere de Arte Voluntatis, quod nucleus Philoſophiæ, ſiue Mimus Senecæ dici poſſet, propoſitum eſt Authori, oſtendere eſſe artem aliquam gubernandæ voluntatis, & docere modum ſuæ directionis. Quemadmodum ſaltandi ars ab antiquis inuenta, vt decenter membra corporis tractarentur; & gladiatoria ars, & fabrilis, vt peritè gubernarentur manus ad feriendum, vel dolandum; & aliorum inſtrumentorum vſus ſuas requirit induſtrias: ſic eſſe aliquam methodum, & artem membrorum animi, & potentiarum ſuarum. Ad hoc.

IN LIBRO I.

Probat Author ſufficienciam animi ſine rebus externis; gaudium non pendere ab illis; vnumquemque ſatis eſſe ſuæ lætitiæ, & paci;

Digitized by Google

CENSVRA OPERIS

NOS infra ſcripti ſacræ Theologiæ Doctores fidem facimus, legiſſe, ac perlegiſſe Librum, cui inſcriptio eſt, *Ioannis Euſebij Nierembergij, ex Societate* IESV, *De Arte Voluntatis, Libri ſex*, &c. nihilque in eo Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ fidei contrarium reperiſſe. Lugduni die 8. Octobris, 1630.

FR. CL. COCHET.

FR. BERNARDINVS MOLLIASSON, Lector in Conuentu S. Bonauenturæ.

R.D.D. THOMÆ DE MESCHATIN la Faye, huius Libri imprimendi Facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, & Vicarius Generalis in Archiepiſcopatu Lugdunenſi: Liber, qui inſcribitur, *Ioannis Euſebij Nierembergij, ex Societate* IESV, *De Arte Voluntatis, Libri ſex*, &c. vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni 3. Ianuarij, 1631.

MESCHATIN LA FAYE.

IOANNIS

R. P. PROVINCIALIS
Societatis IESV, *in Prouincia Toletana, Facultas.*

FRANCISCVS AGVADO, Societatis Iesv, in Prouincia Toletana Præpoſitus Prouincialis poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro MVTIO VITELLESCHO, Præpoſito Generali, facultatem facio, vt Liber inſcriptus, *De Arte Voluntatis, Auctore Patre* Ioanne *Euſebio Nierembergio, noſtræ Societatis Theologo,* & eiuſdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has Litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Matriti in noſtro Imperiali Collegio, quinto Kalendas Martij, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo nono.

FRANCISCVS AGVADO.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS Societatis IESV, *in Prouincia Lugdunenſi.*

STEPHANVS BINETVS, Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Lugdunenſi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis, Henrico III. 10. Maij, 1583. Henrico IV. 20. Decembris, 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij, 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne Libros ab eiuſdem Societatis hominibus compoſitos, abſque Superiorum permiſſione imprimant: permittit IACOBO CARDON, Lugdunenſi Bibliopolæ, vt Librum, cui inſcriptio eſt: *Ioannis Euſebij Nierembergij, ex Societate* IESV, *De Arte Voluntatis, Libri ſex, &c.* ad ſex primos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſit. Datum Lugduni 29. Decembris, 1630.

STEPHANVS BINETVS.

IOANNIS EVSEBII
NIEREMBERGII,
EX SOCIETATE IESV,
LIBER PRIMVS.
De Arte Voluntatis.

PROLEPSIS I.
Nec Fortuna, nec maiori cura Naturæ indigemus.

PROCVRARE fidem Fortunæ, tueri pietatem naturæ, expiare nomen vtriuſque infamatæ, &, quod inde ſequitur, domeſtico & parabili remedio humanis calamitatibus mederi; (quid enim promptius? quid magis ſine apparatu, ſine impenſa, quàm mutare cupiditatem ?) irritæ, nec maiori, quàm hactenus repetendæ, felicitate, potiùs quàm Cap. 1.

Digitized by Google

inutilis pretium erit operæ. Nexa licèt inuicem iſta ſint: namque, vt excuſent ſe mortales, quorum duntaxat inerti, & auiæ libidini, felicitatis inuentum miſeriæ debetur, vt æquiùs quàm Aruntius, & Thraſius proprio damnentur ingenio, accuſant non tantùm iniurij fortunam, ſed impij naturam. Vtraque innocens eſt humanæ conditioni: inſuper & hæc prouidentior; illa liberalis, neque ſine affectu: nam nobiſcum duntaxat munifica eſt, adeò publica & vnicè amica, fida, æqua, comíſque noſtro generi, tametſi inſimuletur perfidiæ, vt bona ſua in nullos, niſi in homines diſpendat, & ſolùm non dilapidat: quia non ſine conſilio, cùm omnibus non ſufficiant, diſtribuit per vices, ad diem commodat, vt quiſque, aliquo ſaltem tempore, aliqua ſaltem particula eius guſtet indulgentiam. Imperatorum liberalitas ab omnibus adoratur: etiamſi non omnes congiarium capiant, ſufficit poſſe. Cur damnatur ordo indulgentis fortunæ, cùm ita diſtribuat, vt nemini non tribuat? Quid ampliùs ab illa requires, quàm viſcera materna, quàm curas naturæ, quàm mores Philoſophiæ? Pia mater panem inter liberos diſtribuit, vt fruſtum veniat ſingulis; & minùs dat omnibus, vt det omnibus. Solicitior natura tranſmutat rerum vices, vt ſuas vitæ opes deguſtant omnia, & vt Syneſius ait:

Vt etiam ima pars in mundo ſortiatur vitam alternam.

Ἵνα καὶ πύματα
Μοιεὶς ἐν κόσμῳ
Λελάχῃ ζωᾶς
Ἐπαμειβομένας.

Ipſa conſtantiæ magiſtra, Philoſophia, non ſo-

lùm inconſtans, vaga, omne ſolum peruadit, ne vni ſoli benefica eſſet. Quæ ciues mundi facit, vniuerſi peregrina errat de vniuerſis meritura benè. Ad Bactrianos, Chaldæos, Phœnices, Ægyptios, Atlanticos, Phrygas: lentè deinde relictis Barbaris Greciam appulit: procedenti mox gradu Romam. Sentit quandoque & in patria ſua frigus in Anacharſi Scytha, in Abari Hyperboreo: vidit & in incunabulis ſuis recentes euigilantis Solis ignes in Dandami, & Calano: exulauit aliquando in Euxino; ſed extorris priuilegium municipij mundani ſuo Diogeni dedit. In vnum ſolum beneficia cogere, nequit ſine maleficio, & coactione fieri: iam hoc ipſo ſine liberalitatis laude, quia ſine libertate. Vnum ſolum attendere, vnum reſpicere, ſeruire eſt, non liberalem eſſe. Libera liberalitas eſt, & regium quid, propter commune bonum, & ad omnes. Neceſſitatis eſt ad vnum eſſe. Non gratis dat, qui non alij dat: ſibi enim puto magis dediſſe, cui non placet homini dediſſe; ſed conſanguineo, aut adulatori, aut reddituro, &, vt vno verbo dicam, qui cum ſpe dederit. Dat alij, qui dat aliis, qui omnibus: magis enim liberalem credo, qui pluribus, quàm qui plus largitur. Non alio nomine fortuna iniqua eſt, niſi quia cunctis æqua; candidata, ſcilicet, maieſtatis, æmula pietatis, diſcipula naturæ, ſectatrix Philoſophiæ. Pia eſt, impia dicitur, dum perfuncta commodatis ſuis repetat aliqua, vt aliis quoque ſatisfaciat, & affabilem ſe præbeat. Hoc conſilium magis meretur gratiam. Propenſiorem cunctis ſe oſtendit, prouidem communis boni, & neminem ſibi pla-

cêre, niſi vno titulo hominis Quid ergo accuſamus, quòd det omnibus? Non inquies, ob hoc: ſed, quòd det malis. Atqui & hoc laudi aliis vertitur. Ariſtoteles reprehenſus, quòd homini non bono dediſſet ſtipem, negauit dicens, ſolùm humanitati dediſſe. Humana fortuna eſt: homini dat, non homini iniquo.

Cap. 2. Crimen nihilominùs noſtrum imputamus illi, iniquam calumniantes, iniqui in illam. Quæ apud nos commodauit, recuperare nequit ſine querela, nequit ſine maledictis volentium retinere aliena contra fidem contractus. Sed in hoc excellentis ſpiritus eſt quòd æſtimet plus beneficentiam, quàm beneficium, quod vult perdere, vt faciat. Fateor, dona ſua futilia, & exiguæ vtilitatis: affectum tamen damnare non poſſumus, niſi ingrati, quem gratum exhibet, & ſanum. Inſons ſaltem eſt, & de nobis meretur; ſi non euentu, ſtudio: licèt malè, quod forſitan commendatio eſt, apud vulgus improbum audiat, poſt ſe non modò trahens eruditiores, brutam, perfidam, luſcam, inconſtantem compellantes; ſed & probos, & pios. Abbas Philippus maximam omnium, vulgaribus maiorem, in illam iaculatur calumniam:

Fit rea, ſed non pudet eſſe ream.

Culpam tribuit, verecundiam negauit, culparum amuletum, morũ ſalutem. Illud ſcelus, de quo cętera ſperes, imputauerat, periurã ad ſcelera dixit:

Promiſit fortuna manum, mentitur.

Mox, quod peius ſcelere omnium eſt, non erubeſcere. En meretricium fortunæ ingenium, impudentiam, & perfidiam amoris. Nullum amat;

ſed fingit, iurátque amare. Impunitatem periurij dat impudentia. Palàm & hoc conuitium obiecit Georgius Piſides:

> Ἡ μαχλὰς ὄντως, ἣ ποθεῖ μὲν οὐδένα·
> Ἐρᾶν δὲ παντὸς σχηματίζεται πόθῳ.

Verè meretrix, neminem quæ quamquam amet, amore fingit feruido ſe corripi.

Nos quoque libenter, alioqui aduocati fortunæ, adulabimur interdum, vulgò conſentientes eius conuitiis, ne conſentiamus vitiis. Malumus conſulere fortunatis, quàm fortunæ. Vtiliſſima hæc inuidia fortunæ foret, ſi noſtras inuidias tolleret. Vtiliſſimum odium eius, ſi nos, noſtráque bona faceret amare, non ſua dona, illud eſt mirabile, & miſerabile, cùm omnes maledicant fortunæ, quòd omnes ament fortunas: præterquàm non refert accuſare excuſandam.

Cap. 3. Maior culpa aliquorum Philoſophorum fuit, culpare naturam, quaſi homines non agnoſcat filios, ſed priuignos, quos, ſi non odium, faſtidium nouercarum negligit. Cætera animalia diligentiùs dices curaſſe: conſentanea vnumquodque ſupellectili, & portione cognatæ hæreditatis ab ipſo donauit ortu:

> *Armauítque manu, cornu, pede, dente, veneno,*
> *Atque aliis, quibus artis inops, animíque minoris,*
> *Et ratione carens animal ſe protegat, & ſe*
> *Seruet ab aduerſis rebus.*

Solum hominem imbellem, nudum, indigum reliquit. Exhæredem credes, vel ſolum fideicommiſſum fortunæ. Cum venia & huic crimen iſtud (ſi aliquod eſſet) poſſet adiici potiùs, quàm beneuolæ imponi parenti. Satius fuiſſet calumniari vni fortunæ. Non grauiter poſt tot calumnias, iſtam etiam appendicem toleraret. Inno-

centius eſſet, caſum matris, quàm negligentiam putare conditionem humanam; infortunium naturæ fuiſſe, non inuidiam; abortiuum filium ſine genitricis ſcelere, infectum hominem, rudémque effuſum, non vt priuignum contemptum, infenſúmque faſtidiiſſe. Quid iam mirum, ſi in humanum genus fortunatiſſimè præualeant infortunia; ſi auſpicata, & erudita in ipſa communi parente; ſi homo antè fortunam expertus, quàm naturam?

Cap. 4. Sed nec minor cognatio pietatem minorem fecit, quòd minùs pignora ſua, & ex præcordiis nos natura agnoſcat: non enim ſe totus homo debet naturæ; minor, & deterior portio, donum eius eſt; altera, quæ ſublimior, & dos, & gloria humana, non ex beneficio naturali, & imis cauſis venit; proximè dexteram Dei matrem habet. Diuina pars eſt animus, diuino proinde natali illuſtris, nobiliſſimus. Quid? ánne homini, quia diminutus, ſeu dimidius naturæ ſit filius, conſuluit natura diminutè, & auarè? aut relinquit omnia officia parentis, cùm non totum ſui fœtum videat? Innocentia, & integra viſcera illi ſunt; nec talia eſſent, niſi in eum etiam, qui ex ſuis viſceribus non totus eſſet. Maxima pietas fuit naturæ in hominum genus ſcilicet paterna, virilis. Aſſentior in hoc illis, qui negarunt illam matrem hominis; diſpliceant licèt, quòd putarint nouercã: niſi, vt Phauorinus dixit de quartana, ſit ſemel nouerca, & bis parens. Maior illius prouidentia eſt, quàm ſegnioris, & muliebris ſexus. Pater hominis eſt, mater aliorum animalium. Atque ſi meliorem partem hominis

extraneam dicam, non mater, non nutrix, ſed nutricius animi eſt. Nimirum ſolicitat diſciplinam noſtram, non mulcère, non fouère, non blandiri. Erga alia animalia officia materna coluit, erga hominem paterna. Ne quid illis commoditatis deeſſet, veſtit, fouet, mulcet, pleno & muliebri affectu. Hunc erudiri mauult, viriliùs tractat, negligentior commoditatis, pleno & ſalutari conſilio. Spartæ indumenta, atque alimenta negabant filiis, vt neceſſitas extorqueret induſtriam, & efficax magiſtra viuendi eſſet, compenſante arte curas & officia pietatis: morſus enim irritatæ neceſſitatis (vt Portius dixit) grauiſſimi ſunt & acutiſſimi. Acuminat inopia ignauiam, erudit paupertas mentem. Neque crimini data hæc prouida crudelitas parentum; ſed pietate publica admiſſa, & legitimè conſecrata fuit. Ita natura negauit homini plura, vt neceſſitas meliora daret. Remunerat egeſtas quandoque in hoc moleſtiam ſuam, & pretio compenſat deſiderium: tum ne vacaret animus; etſi quidem iſtum non dediſſet natura nobis, edere vult, & exornare, vt quo poteſt modo, ſi non genitrix mentis, benè merita eſſet. Auſim dicere, dediſſe mentem, negando omnia, dando ſolùm neceſſitatem. Eleganter dictum:

Χρεία διδάσκει, κἂν βραδύς τις ᾖ, σοφόν.

Si ineptum neceſſitas ſapientem facit, iam pars mentis cum neceſſitate venit.

Si omnis nobis dediſſet natura, quid daret nobis ratio? Hoc maius beneficium illi debemus, quòd noluerit liberalis eſſe, (irrita mens, vacans arbitrium iaceret,) hoc ipſo iam liberalis, & vir- *Cap. 5.*

tutis ſuæ memor Plauſibilior & comprobata naturæ laus, virtus liberalitatis eſt, cuius honos & lex intereſt media auaritiæ, & effuſioni; nec diſpendere, cùm ſuperuacui ſumptus ſunt; nec, cùm neceſſarij, retinere. Non prodigua, non auara eſt: nulli inuidet, quod neceſſe eſt; nulli, quod non eſt neceſſe, erogat Quare, quoniam ſolo animo & virtute cætera ſuperfluant homini, negauit, quæ reliquis dedit inopibus dote mentis, arma genuina, & indumenta cognata. Non dentes homini falcatos dedit, vt apris; non vncinos, vt leonibus, vngues; non ſolidos & miſſiles, vt equis, quibus funda calces ſunt; non pellicea tela, vt hyſtricibus, quibus arcus & pharetra cutis eſt; non truſatiles domos, vt teſtudinibus, quod fuit Momi votum & conſilium; non loricas cuticulares, vt teſtaceis; non muros ſpiculatos, vt echinis: non denique amicit ſetis, ſpinis, plumis, corticibus, cruſtis, teſtis, pilis; ſed exermem, exut'mque reliquit. Solum cerebrum, capútque inter humanos artus nudos protexit, & induit, reuerita in arce ac Capitolio ſuo animum, quo integro & curato, omnia in tuto ſunt, cuncta incolumia manent. Nec auarè illud perornauit, nulli animalium locupletiùs; potiùs inde prouidit cætero corpori, vt veluti ſub papilione natiuo prolixa caſtrametaretur cæſarie. Ab animo omnia proteguntur. Hic præponderat ſolus tot illis illecebris, tot blandimentis, tot curis, quibus fœtus reliquos mulcet, & procurat. Oportebat alterius ordinis, id eſt, nobilioris, admoneri hominem, ne falleretur, comparem ſe brutis ratus felicitate extima, & ſeruienti. Pro-

inde plebeius cenſus, & par ſupellex quadrupedem dedecebat. Non dignitas cenſu conſtat, nec honos ſupellectili menſuratur. Præſtat homo inops ipſis animalibus locupletibus, armatis, amictis, quibus ipſe egenus imperat, & ſibi ſeruire facit. Poteſt gloriari, vt ille triumphator de Sabinis, Samnitibus, Pyrrho, qui plures triumphos habuit, quàm ſeruos, (duo tantùm in caſtris calones Manio Curio fuerunt,) & ad minus pares, tertius ſibi ſeruus ipſe Curius fuit; niſi quòd iam & hic quartus, & maior triumphus: triumphauit de ſe triumphatore. Hic frugalitate, rapíſque contentus, ingens auri pondus recuſauit: reſpondit offerentibus, malle ſe imperare locupletibus, quàm locupletem eſſe. Præſtat nudum, & ſolo animo dominium eſſe naturæ, & fortunæ.

Dum homo exutus manſit, & tam pauper, vt nec veſtem haberet, felici animalium regno, & in controuerſa obedientia fuit potitus. Nudum Pœmenem feræ ſunt reueritæ: veſtitum, velut purpura tunc denudatum, non agnoſcentes diſcerpsêre: raro talione ab ipſo ſublimi viro prædicto, credo etiam impetrato, aut tranſacto, quòd peregrinum aliquando non liberaſſet canum laniatione. At, dum exutus fuit, ſuſpenſa vindictæ irreuerentia, priſtinam hominis maieſtatem in nuditate ſuſpexêre bruta officioſa. Leoni incumbebat. Pro molli ſtramento habuit aſperam feram. Quando magis dominus, quàm cùm ſecurus? & quando magis ſecurus, quàm cùm auius dormiret? Tam officioſa beſtia fuit homini, ſuo, inquam, Regi, vt ad cubitum ſtragulum, ad ſecu- *Cap. 6.*

ritatem ſatellitium ſe exhiberet. Pachonem item nudum coluerunt hyænæ; & expectantem etiam pro voto ſuo deuorari, ſolùm ſunt auſæ venerari oſculis nuditatem; ad officia hoſpitalitatis, (erat in ſpelunca ſua,) lingebant pro oblutione hoſpitali, vt nudior adhuc eſſet ſudore & puluere. Adeò placuit nuditas, vt affectaretur. Fautinus ſecurus fuit quatuordecim inter feras annos, ſyluarum & montium ciuis Nudus erat, hoc priuilegio ſeruatus. Didymus comprimens pedibus colubros, licèt ipſa conculcatione ſtomachatos ad virus, non innocuos tantùm, patientes expertus fuit. Illam pedum nuditatem ſuſpiciebant, & regia ſuſtinebant fide, velut barbari ſuos Principes humeris. In vniuerſum ſerpentes reuereri exutos homines, inuadere veſtitos, fertur, niſi Epiphanium excipias. Sciunt & bruta vltrò obſequi, & inexpectata ſeruitia exhibere nudis. Miramur expoſitos infantes exceptos ab animalibus ſæpiſſimè, & alitos, Cyrum à cane, Semiramin à columbis, Iouem à capra, Telephum à cerua, Arneam à Penelopenſibus, alios à lupis, alios à ſuibus. Abiecti plerumque nudi fuerunt, & ſuæ reuerentiæ & obſequij titulum monſtrabant nuditatem & innocentiam. Rari his brutorum obſeruantia, fides, officioſitas, ad miraculum ſanè, ad exemplum. Paraſium & Lycaſtum pueros, propriis reiectis catulis, lupa nutriuit: maluit perdere filios, quàm Imperatores. Non minor fidelitas erga Habidem ſæpè à brutis lactatum, mox etiam procuratum, in anguſtam abiectum ſemitam conculcandum armentis; poſteà famelicis, & multorum dierum excruciatis abſtinentia

canibus, deinde ſuibus porrectum, vt vorarent: maluerunt fame mori, quàm Principem ſuum non viuere. Defuit potiùs ſibi natura, quàm in illum reuerentia. Defecit vitæ ſuæ miſericordia, non in nudum charitas, quarumdam etiam vberibus nutritum. Fides maior humana, ne dicam, fide, ſed pietate. Citiùs inueniemus matres, quæ in anguſtia annonæ proprios manducaſſent filios, quàm alienos aluiſſent.

Cæterùm nuditatis loco paupertatem adorant, vt proximam humanę dignitatis purpuram, atque ex cognata noſtri generis inopia regium inſigne. Neminem cum ſatellitio nouimus, cui belluæ vltrò paruiſſent. Vidimus multos ſine decore, multos cum paupertate, exermes multos. Heleno, & Pachomio paruêre crocodili; Beno etiam hippopotami; Antonio, & Machario onagri; Geraſſimo, Sergio, Helladio, Ioanni, & Simeoni Priſco leones; Philippo, & Ammoni dracones; Alexandrino Machario hyænæ; Theophilo, Sergio, & Hygino columbæ; Heliæ, & Benedicto corui; Nicephoro Petenenſi vrſi, & anates; Adamo Firmano lupi, & hirundines; Ioſepho Anachetæ, noſtris ſæculis, quod non obſtat admirationi, tygrides; Paulo ſcorpiones, & cornutæ aſpides; Hilarioni boas vſque ad mortem, & mortem ignis paruit, immanis coluber, cui bos pro buccella fuit. Iſtud imperium non opulentia facit. Quid? Inquies, etiam diuitibus animalia ſeruire, equos ad inſidendum, boues ad arationem, iumenta ad vecturam, canes ad cuſtodiam: ſed & hoc non diuitiis, ſed gloriæ priſcæ authoritatis debetur. Reſtat illius hoc ve- *Cap. 7.*

ſtigium : non totum regnum eſſe rebelle ſolet: domeſticis ſaltem diuturnior eſt fides, & ſuperſtes diademati. Manſerunt nobiſcum domeſticiores famuli. Aliqua etiam reuerentia debebatur ſimplici & nudæ natiuitati, morti denudatæ: naſcimur, & morimur, quales viuere non peius oporteret. Non refert, ſi opponas leones Reginæ alicuius Berenices, & Hannonis; aut dracones Thoæ Achaïci, & Heraclidæ. Non hos famulos, ſed familiares puta: ſocietatem, non obſequium præſtiterunt: nec ex fide, ſed ex gratitudine. Nuditas, & paupertas ſolùm eſt ſacramentum hominis, in quas iurarunt animalia. Hac nos authoritate imperatoria præpoſuit, locupletauítque natura, nec ſeruitio irrationalium ſatis donaſſe putat libertatem rationis, quàm quoniam non dederit, quia non potuit, tentat, qua poteſt arte, & viribus. Satis dedit impotens, ſi dedit votum; nimis, ſi conatum. Conatur natura libertatem dare etiam in his, quæ non dedit, ne illa neceſſariò haberemus.

Cap. 8. Quin & his, quæ dedit, per ea ipſa pauca & egena, quibus ſeruit nobis, & ad mentis nos liberæ recordationem vellicat, parte ſui iuris exemit, nec proprio neceſſitatis notauit charactere: ſigno potiùs quodam rationis prærogauit, atque inſigni libertatis: ad vnum noluit coarctare. Æmula, non inuida animi in ipſo imitatur corpore libertatem rudem: non vnus omnibus hominibus guſtus, non ſimplex cupiditas, non cibus idem. Cuique animalium generi ſuum diſpertit alimentum, cunctis ouibus herbas, leonibus carnes: rigidas & limitatas leges non pro-

mulgauit hominibus. Alij nutriuntur, vt feræ; alij, vt mites & cicures; alij carnibus; alij ſtirpibus. Non omnibus victus idem: conſpatiatur ſenſus humanus quodam veſtigio libertatis liberior, quem non ad idem conſtringit, nec vt bruta vrget: adeò circumſpectè cùm rebus noſtris agit, adeò ſplendidè indulget. Adorat arbitrij gloriam, & cauet violare, vt ſe quiſque, provt liber, fingat. Sic hominem infectum, vaſtúmque dedit, vt quod magis dediſſe videatur, materia ſit. Hæc iniuria putatur, hic liuor, hæc contumelia; fauor tamen eſt naturæ, fortaſſe & reuerentia. Noluit ſe nimis humanis rebus miſcere. Quare? Quia liberos non agnoſcit, velut filios colit, cùm liberos ſeruet. Vult, quod ſumus. Satis hoc eſt, vt calumnia inuidiæ falſa ſit: & ſiquidem libertatem nobis non dediſſet, copiam libertatis facit. In ſolatium, ſi non fuit liberalis, officioſa eſt.

Anne maior gratia, ſi hominem fabricaſſet protectum ſquamis, aut veſtitum pilis, aut loricatum cruſtis, aut armatum ſpiculis, aut receptum hoſpitio, domeſtica ſarcina, aut innato carcere, quàm nudum, inermem, depilem, vt omnia poſſet eſſe, & mutare tegumenta & domicilia? Noluit diuinare natura, noluit præuenire humanum guſtum, incertum, liberum. Multi homines gauderent, vt gaudent modò, nudi incedere, alij veſtiti, alij armati, alij exermes, alij ſine domo, alij intra latibula; ideò non ſe introduxit, nec vſurpauit ius totum noſtræ conditionis, vt qui amictu gauderent, poſſent habere; qui ſecùs, carere. Non omnia omnibus placent, nec eadem eidem *Cap. 9.*

omni tempore. Præmoleſtum eſſet ſemper veſtitum eſſe, ſemper armatum, ſemper manentem domi, aut onuſtum ſua caſa, vt teſtudines, & oſtreæ. Arma belli tempore conueniunt; poſſunt tunc arripi. Pelles, & veſtitus, in hyeme; poſſumus tunc protegi: nuditas quoque ſuo tempori, & quieti, & balneis placet; tunc nos inueniemus eſſe ſine labore, quod volumus: votum erit natura, & ſemel gratis aliquid accipiet cupiditas. Domicilia contra nimbos tuentur; poſſumus tunc condi: nec hoc remedium graue, & ſeruile habemus cum onere perpetui oneris, aut carceris. Sæpè ſub dio iuuat eſſe, & tunc cælo perfrui in terra licet, & poſſumus exonerari: cælum tunc videmus, & totos nos cælum videbit. Dedit omnia nobis natura, cùm nihil dederit: omnium animalium dotes indulſit, cùm negauit, veſtimenta armeniorum murium, nuditatem ranarum, (non eſt, cur queramur, ſolos naſci exutos, ſiquidem ſunt, & quæ naſcantur, & viuant,) domeſticitatem teſtudinum, ruſticitatem dorcadum. Suas vices reliquit rationi, ſuum arbitrio ius. Permiſit animo omnia, vt hic excolatur & formetur. Incultum, informémque hominem fecit, arte refecturum, & meliori conditione, in quibus defecit ipſa.

Cap. 10. Corpus animi cauſâ eſt: nec aptius animo libero & ſolerti poſſet eſſe, quàm iſtud corpus ſine maiori arte, nudum, expeditum, ſine obſtaculo, ad omnia. Abſque magno apparatu habet homo, quæ omnia habent. Parum refert rudes artus habere, ſi eruditur mente.

Αἱ χάριτες γυμναί. νοῦς ἐν ἐπὶ κεντώνεσιν.

Quid iuuat bimembres Centauros eſſe, ſi carent mente? Quid gratias impedit nudas eſſe, ſi ſolùm veſte? Vnum animi pignus, cunctorum diuitiis animantium æquiualet: proinde homo locupletior. Ad huius imitationem præcipuum diuitiarum titulum vſurpauit pecunia: quia equiualet cunctis Rebus. Qui illam habet, licèt careat omnibus, omnia cenſetur habere: quia cum illa poteſt, cùm velit; & præſtat habere illam, quàm ea, quæ habentur per illam, cùm per illam habeantur omnia. Inter ipſas pecunias, inter ipſas diuitias hoc nomen præripuit aureus; quia ſimpliciùs plura continet: per imitationem enim paupertatis, & ſimplicitatis adſtruunt ſe, & magnifaciunt diuitiæ: eò maiores ſunt, quò in minori conſtant. Adeò opulentiæ norma, ſimplicitas eſt; ſubinde opulentior: adeò diuitiarũ idea, paupertas eſt; ſubinde ditior. Ita nobis in ſimpliciſſima re ſuperfluunt vniuerſa, hoc ipſo locupletiores; quia habemus omnia, & quia in vno.

Accedit, quòd in vno, & dupliciter: ſimplici enim animo bifariam hoc bonum obtinemus pro gemina eius dote, mente, & voluntate. Alterutra occurrere licet, & medicari infirmitatem noſtram, & præuertere cognatam inopiam; tametſi alterius firmius ſit remedium, ſi remedium eſt, & non potiùs ſanitas. Mente ſolùm poſſumus habere, quæcumque habemus opus. Purior & ſana opulentia eſt, non habentis neceſſitatem, quàm potentis ſubuenire. Bona valetudo optimæ medicinæ præſtat. Mens artes parturit in remedium naturalis orbitatis, cum quibus non inuidemus brutis ornamenta, & opes: non tamen *Cap. 11.*

adeò præualent, etſi compenſent donanda à natura, vt valeant contra fortunam. Supplent naturam, non ſuperant caſum; imò nec naturam omninò. Quantumuis probata, validáque medicina ſit, non omnem morbum, nec ſemper debilitat. Hoc ſolùm poſſunt facere, & ſatis eſt, ne inuideremus animalibus, né iuſtè calumniaremur communem matrem.

Cap. 12. Verùm poſt tot artium adminicula reſtat, quid adiuuandum ſit: adhuc miſeros nos inuenimus, & miramur, cùm tamen noſmet faciamus ſuperfluarum ſolicitudinibus rerum, neceſſariarum pœnitentia, & impatientia intolerabili fortunæ tolerabilis quidem Poſt inuenta ſolertiæ, reſtant curæ; poſt rerum affluentiam omnium, reſtant deſideria: & iam oblitos queri de natura nos adoriuntur ærumnæ, hoc ipſo nequaquam culpabili; quia vbi dona eius non deſideramus, damna aliunde timemus, aut lugemus. Non itaque ſolum ingenium expiat miſeriam, nec per mentem dumtaxat acrem exulant acria & moleſta. Hic labor, hoc ſtupendum opus eſt voluntatis: nam non ſine remedio miſeria eſt. Quod alia non concedunt artificia, dabit voluntas ſana, hoc eſt, voluntas ſine voluptate. Voluptatem tamen maximam, id eſt, ſine fæce, & cum fide; vndique iucundiſſimam, vndique conſtantem talis voluntas creat: cuius & quædam ſua ars eſt, cui ſi nomen indere velit, virtutem dixerit cum Hippodamo Pythagoreo, cuius opificium gaudium eſt, & inter pilam fortunæ pax mentis pretioſiſſima. Prudenter inquit Prudentius:

Pax plenum virtutis opus, pax ſumma laborum,

Pax

Pax belli exacti pretium eſt, pretiúmque pericli:
Sydera pace vigent, conſiſtunt terrea pace:
Nil placitum ſine pace Deo.

Ad rem tantam eſt quædam libertatis methodus. (Gratiam Dei ſemper deſidero, ſine qua omnis noſtra ad honeſtatem via, deuia eſt: ſed ſuppoſita illa, commode erudire licet voluntatem; quia libertati accommodatur gratia.) Eſt & quidam ſcitus voluntatis vſus, ne nobis abutatur fortuna. Cadit ſub diſciplinam aliquam, cupiendi, faſtidiẽdíque modus, vt fabricemus columen in diſcrimine, fortunã in infortuniis, tranquillitatem in tumultibus, gaudium in tormẽtis.

Tot, tantorúmque officiorum proximum organum, vna voluntas eſt, ſi ordinata ſit, certis, ſalutaribúſque conſentanea canonibus. Sunt artificia, quæ vnici & paruuli motione inſtrumenti plura & magna facillimè, vnóque digito commotant. Machinas, quæ vires ſuperant, ars exiguo cum paxillo domat. Sic vnius voluntatis gubernatione totam felicitatis molem dirigere licet, machinas miſeriæ diruère, & fortunam immotam raro miraculo figere. In vſu inſtrumentorum aliarum artium, curioſitas meretur diſciplinam: cur iſtud gaudij organum gubernare non diſcimus, nec inertiam pellit vtilitas? Non minor eſt, quàm funus fortunæ acerbæ, & calamitatum interitus. Varia excogitare poſſumus, quibus tantiſper obſtemus triſtitiis, quibus fallamus infortunia: tollere de medio non licet, niſi ordinata voluntate. Ludi, ſpectacula, muſicæ, infirma ſunt artificia dolori & affectibus placandis, innatis tortoribus. Hæc & alia exhila- *Cap 13.*

randi organa, obſtacula ſolùm poſſunt eſſe ad tempus, non pharmaca: ſuſpendere ægritudinem poſſunt, non tollere: ea ipſa mœror animi violat: non vinci, ſed mitigari poteſt dubia fide. Quod ad momentum lenitur, mox recrudeſcet, & reſurget roboratius. Frigidæ aquæ poculum febricitantes ad præſens recreabit, mox ardentiùs exuruntur: ipſe humor in præcordia diffuſus flagrantia, fax eſt incendio adiecta. Non eſt ſolius ingenij gloria, triumphus fortunæ: modeſtia voluntatis laude iſta præcipuè perfungitur. In eadem ſtatuo imbecillitate quæcumque alia inuenta, & adminicula aduersùs miſeriam, quæ præteriacent nos. Intus ſolùm latet nobis remedium efficax & tam ſalubre, vt ipſa ſalus ſit. Ipſum remedium, valetudo eſt.

Cap. 14. Præſtò, ſúbque manu, imò ſub ſinu, ſúbque corde pharmacum eſt miſeriæ. Præcordialis eſt medicina angoris, & triſtitiæ: ſed parabile remedium contemnimus, difficilia, inefficaciáque perquirimus. Quidni? Efficacia ſint alia, & in procinctu: limitata ſingula ſunt, nec tot, vt æquentur ægritudinibus animi, miníſque circumfrendentis miſeriæ. Vix deeſt in vita penuria alicuius rei, iactura multarum, (non provt nos egemus, ſed cupiditates noſtræ.) Pericula, iniuria contumeliæ, mala affectio corpuſculi huius, quod vita afficimus, ſexcentáque alia incommoda, vt nequeant tot eſſe medicamenta, quot medicanda. Quin, ſi totidem eſſent, & paria pharmaca malis, illud malum nequit abeſſe, ille importunus vitæ labor, auferendi labores, & medicandi paſſim. Illa cura ſine curatione erit

curandi curas vitæ. Ad hæc, pleno ore, & manu arrideat alicui fortuna integra, ſana nullis vitæ remediis egena: illa iam ægritudo animi reſtat, venire poſſe ægritudinem, timor inconſtantis felicitatis, conſcientiáque volubilis ingenij. Non igitur ſingulis malis ſingula reſpondere poſſunt pharmaca, nec per partes mederi, niſi vniuerſali ordinatæ voluntatis præmuniamur antidoto: alioqui perinde eſt ac ſi aliquis, cùm plueret, nudus in agrum prodiret, & nollet madefieri; ſed ſingulas ſperaret poſſe guttas vitare. Pluunt in vita ærumnæ: ſingulas impedire nequimus, niſi ad remedium ſumamus, quod reſiſtat cunctis, veſtimento, aut tecto protecti. Demens eſſet, qui exutus in aciem prodiret, & volantium, pluentiúmque telorum cuſpides omnes præſumeret effugere; quia vnum, vel alterum iactum eludere valeret: thorace valido ſe oporteret munire, vnde cunctæ obtunderentur. Humana vita non modò militia eſt; ſed prælium: niſi pectus armemus valido animo, exermes, nudóſque obruent ſtatim moleſtiæ; ſi non vi, numero. Quæcumque alia ſolatia non ſunt tam valida, vt omnem miſeræ ſortis ictum retundant. Tanta virtus ſolius virtutis eſt; & voluntatis ſua præoccupantis vota.

Inſtrumentum inſtrumentorum, manus eſt. *Cap.* 15. Ipſam dixit Ariſtoteles organum ante organa: quia ſine manu noſtra manca ſunt cætera, & inutilia, quippe inertia, exanimia, niſi artis ſpiritu & motu viuificet humana dextera. Tranſtulit iſtam laudem ad mentem potiſſimè Galenus: quia artificia inuenerit omnia; quia dirigat,

ipſámque manum manducat; præcipuè quòd ſola mens paret ac ſuperet omnem naturæ indulgentis cenſum. Verùm vſurparunt gloriam iſtam voluntati. Vna hæc dici inſtrumentum inſtrumentorum ſuo iure poteſt: ſupplet, quæ dare natura deberet, aut poſſet, & quæ ingenium dedit. Plus donat parcitate & quiete ſua, quàm liberalitate natura, quàm prodigalitate fortuna, quàm ſolicitudine induſtria. Dedit omnia, cùm dederit nullis egere: dedit plùs, quàm poſſit dari. Sine pompa ſupplet apparatum indolis, ſine cura ſolertiam ingenij, ſine additamento ſuperfluitatem fortunæ. Inſtrumentum inſtrumentorum eſt: non quia efficiat, quæ conditio irrationabilibus largitur, quæ ſuppleuit in hominibus aſtutia, quæ ſuperfundit felicibus ſors: ſed, quia aufert, opus eſſe ope. Iam iterum excuſo naturam prouidentem cuique paria felicitati ſuæ arma. Irrationabilium forinſecam proſperitatem, tributariam exteriorum, & alieno cedentem arbitrio ornauit armis, vario adſtrinxit præſidio, vt eam aut vindicarent, aut potirentur: at, quia hominis arcanum peculium, intimáque proſperitas eſt, qui opus erat extimis grauare, ineptiſque gaudij officinis? Leoni robur datur, ceruo pernicitas, paſſeri pennæ, cuniculo latebræ, ad ſuæ incolumitatis fideiuſſionem: negatæ homini vires, velocitas, alæ, ſpecus, non modò laceſſito, ſed quaſſato; ſtaturæ ſuæ, dum velit, fixo ſecuritati. Conſultius cum illo cautum, dum non de periculis modò, ſed de timore. Non eſt tuta ſecuritas, immunis diſcrimine, niſi ſit & metu. Tanti intereſt inter animalium, & hominis columen,

vt illa prouiſa ſolùm ſint, hic ſecurus. Nulla itaque negligentia naturæ fuit, inopia & nuditas humana, ſi nudo & inopi ſufficit apparatus gaudendi: imò ſui penè dimidium ſuperfluat, cùm nec artubus eius felicitas & gaudium egeat in voluntate nuda ſeſſurum & ſecurum.

Abutimur tamen hac machina euertendi totius infortunij, ad euertendum nos; & ipſam voluntatem maligno & indulgenti amandi, abominandíque vſu in noſmet armamus, & ferocire facimus. Non aliud in cauſa eſt, quare humanam conditionem, fabricatâ curis noſtris miſeria, defleuerit Menander miſerabiliorem, quàm ferarum. Non derelictio parentis naturæ, falsò exiſtimatæ nouercæ, cùm iam non deſideret ingenium fauores alienos, nec maternas curas: ſibi præſumpſit plùs, quàm poſſet illa dare, ſine dubio quàm vellet, ſi nos amat. Sed, vt ſcitè temperata cithara imperiti muſici manu amœnat omnes; at ſi abſona & inordinata occupat digitos ignaros artis, punit audientes: ita temperata, ſibíque concinna voluntas iucundum gaudij inſtrumentum delectat; incompoſita & diſſidens offendit. Quiſque artis ſuæ inſtrumenta optima quærit, aptare diſcit, ſcito gloriatur vſu, nauclerus gubernaculi, muſicus lyræ; cur humanæ artis organum gubernare peritè, negligimus? Nihil vſitatius homini eſt, quàm velle: nihil inuſitatius, quàm benè velle. Cui ſemper aſſueſcimus, numquam diſcimus: cur noſtræ vitæ, felicitatiſque inſtrumenti, cuius vſus continuus eſt, numquam vſu proficimus? Fructum eius hactenus indicauit deinceps aſſeram, verúmque monſtrabo. *Cap. 16.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Et quia hæc gloria voluntatis non eſt, abſque ſeruitio & ſubuentione intellectus ; huius quoque modum erga officia eius mouebo.

PROLEPSIS II.

Gaudium alienum eſt rebus.

Cap. 17. PRIVSQVAM ad doctrinam pacis, ad fabricam lætitiæ veniamus, explorare iuuat, numquid hæc donum ſit rerum, & qualis patria gaudij. Si cordis noſtri vernacula eſt, tunc fortaſſe non inutilis erit libertatis aliqua methodus, & ars tranquillitatis. At, ſi rerum beneficium ſit, nec gaudium nobis ædificare poterimus, ſicut nec ipſas res, nec exitus manu facere. Non ita vt cor noſtrum, in manu habemus fortunæ cerebrum mobilius, quam Zoroaſtricum; indicium, dices forſitan, non ſcientiæ, ſed inſaniæ. Non ita naturæ vterus, & ſinus in ſinu noſtro eſt, vt pectus proprium. In fortunæ libidinem, & naturæ neceſſitatem nullum, niſi patiendi, ius habemus. Haud opus tunc alia præceptione eſſet poſſeſſuro lætitiam, quàm iis rebus hærere, quæ fœcundæ eſſent oblectando ; iis abſcedere, quæ matrices mœroris. At, qualem dabis conſtantem regulam? Quomodo hæc certò poſſunt dignoſci, vt in vnam claſſem digeramus iucunda, in alteram redigamus mœſta; vt illis iungi, his ſeiungi liceat? Quod ſtatum documentum huius deſignabis? Ancipites quotidie agimur, ideò angimur.

Quod modò me delectat, cras faſtidio: hodie placet, diſplicuit heri. Illud ipſum, quod vni eſt gaudium, alteri fit tædium, Archilochus ait:

Ἀλλ' ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται.

Cor alij de alio mouetur gaudio.

Maior variatio quàm palati eſt. Guſtantium quibuſdam dulcia, aliis nonnihil acida arrident. Huic ſtomacho eſt abominatio, quod alteri appetitio. Cibum, quem puer vel nare non ſuſtinebas, auido adoleſcens excipis & gratulanti ventriculo. Plures facies oſtendũtur voluntati, quàm ſaporum guſtatui. Hæc rerum malignitas, permutatio vultus. Nulla tam experta, tam docta diſcernendi, decernendique mens eſt, vt ſtabilem valeat regulam præſcribere, & cribrare placida à moleſtiis In omnibus confuſio eſt: & nihil tam certum, quàm incertitudo gaudendi. Omnes res ambidexteræ ludunt nobiſcum, ita illudunt: æquè citò ſiniſtra manu doloris verberant, ac dextera placiditatis permulcent.

At, ſi adhuc tentare libeat rerum æſtimationem, & quoſque inconſentaneos ſibi colligere ordines, ſtatim nos ſeductos inueniemus. Ecquis vitam non admittet in exoptabillium ſerie; non abiiciet mortem in claſſem terribiliũ? Quis non accendebit in delectabilium catalogo diuitias; & in cenſu moleſtorum, pauperiem? Quotuſquiſque non adſcribet inter placida honores; & in matricula triſtium ignominiam? Quis non computabit inter amœna voluptates; & non opponet dolores ſub calculos horribilium? Errorem tamen in ſuis rationibus reperiet. Opus erit expungere plura. Mors multis placuit; pleroſque offendit vita. Plures triſtes, alios miſeros, non- *Cap. 18.*

nullos infenſos, omnes ſollicitos opulentia fecit: multos exhilarauit inopia. Quidam, non aliter ac peſtilentis aëris flatum, fugerunt honores; alij corrisére inglorij. Nonnulli inter delicias triſtes: alij in tormentis lætabundi & iocoſi: Quid patentius, quàm gaudium, & triſtitiam, alienigenas rerum eſſe; non illis inſidere; aliunde naſci? Res ipſæ eædem ſunt, euentus diuerſi. Permanentibus rebus variatur affectus. Conſtantem eamdem ſedem nunc dolor, nunc lætitia occupat. Si rerum ſupellex, gaudium, & mœror fuiſſent; ſicut res ſunt eædem, eadem ſua ipſis dos comitaretur: eadem delectatio, aut mœſtitia hæreret. Anne conditionem ſuam mutauit mors, aut aliquando amiſit æquitatis ſuæ laudem, vltimum ſolatium inæqualitatis fortunæ, imò æqualitatis ſuæ, vt non eadem ſit omnibus? Quomodo, quam omnes timent, contempſit Socrates, riſit Theramenes, iocatus Canius, qui vltra conſtantiam, & illuſionem mortis, habuit curioſitatem; & quam contemptibilem ex ſe putauit, voluit diligentia obſeruationis ſuæ pretioſam facere? Anne alterius ingenij ſunt diuitiæ, quas recuſauit Curius, quas formidauit Crates; & ne naufragaretur ipſe, ipſas humanæ vitę procellas naufragas fecit? Aut alterius eſt naturæ paupertas, cui ſtuduit Antiſthenes? An alia facies honoribus, quos excuſauit Fabritius? Aut ignominiæ diuerſi ſunt geſtus, quòd in illis arriſiſſet Ariſtides? An voluptates mel ſuum inuiderũt, vt amaricarent Cynicum? Aut dolores & tormenta quo ſe imbuerunt ſaccharo, vt in illis feſtiuus eſſet Anaxarchus? Mors vna eſt; & ſi fortè diſſi-

milis, illa quæ contempta, illa quæ accepta, quæ optata, aut iniquior fuit, aut crudelior, aut violentior, cicuta Socratis, pila Anaxarchi, ferrum Deciorum. Opulentia, & inopia non ſunt aliæ. Similes ſunt ſemper honores, ſimiles ignominiæ: eadem voluptas, idem dolor.

Et vt noſtros conueniamus: quem magis oble- *Cap.* 19.
ctauit vita, quàm Apollonia præoptauit mortem; impatienti, diuináque concupiſcentia præripuit? Nemo diuitiis lætior quàm Serapion Sindonita paupertate, ſine ære, ſine pera, ſine pelle lætus; & ne quid poſſideret, nec ſe, ſe vendidit; & ne vel non ſuus aliquid ſuum haberet, pretium ſeruitutis reſtituit. Gratis eſſe alienus voluit. Bis ſe vendidit, vt mercaretur dominos. Nemo hilarior gloriatione, quàm Alexius opprobriis. Non ſatis duxit pro ambitione ſuæ contemptionis à quibuſlibet deſpici; ſed à quibus ſuſpiciendus erat. Quid de voluptatibus dicam, quarum diligens faſtidium præcurrit ſatietatem, confundit famem? Nullæ ita inferſerunt humanum cor, vt cruciatuum helluo fuit Laurentius. Ipſum latus, quod non ita obſonauerant incendia, petiit accommodari, vt condiret flamma gratum pulmentum doloris. Nec exigua tormentorum gula Emano fuit. Domiturus concupiſcentiam, & voluptatem, ad extinguendam ſitim aqua ſalſa vtebatur. Haud ſimplici auſteritate contentus, tam delicati fuit palati, vt nollet ſine ſale affligi. Peregrinis cruciatuum inuentis irritabat voluptatem dolorum, quemadmodum coqui exquiſitam ciborum gulam. Nec fuit ſatis libidini patientiæ ſuæ quoduis tormentum, elegantiam

curabat, & exquiſita acerbiùs arte. Conradus iucundioris abſtinentiæ auidus ſeruabat, donec putreſcerent, dapes.

Cap. 10. Ex quo fonte hoc diſcrimen? Quod arcanum iſtud, vt in eodem alueo iam exundet gaudium, iam ſuperfluat mœror; nunc refrigeret, quod nuper adurebat? Sunt omnia ancipitia, perinde vt rupes Gonia, iam aquas fundebat, iam flammas, tam citò fons, quàm fornax. Hæc diuerſitas non ineſt rebus, cùm eædem ipſiſſimæ ſint: at, ſi illis non inſidet, neceſſariò in affectione latet voluntatis. Duo tantùm ſunt extrema, inter quæ iaceat hoc diſcrimen, res ipſæ, & voluntas noſtra: ſi illis ſedes abſit gaudij, mœroriſque; erit in iſta. Reliqua ſeruili quadam naturâ neceſſitati parent, nec pro libidine mutare vultus valent. Neceſſariæ res ſunt, eædem proinde omnibus. Voluntas ſola immunis, ſola ingenua, libera, arbitrari potis, &, qua facie libet, induere cuncta. Quapropter hæc differentia non venit à rebus non differentibus ſibi: à voluntate potiùs ad vtrumuis indifferenti dilabitur, ſuóque potitura iure & priuilegio libendi. Decolores ſunt res, donec illas purpuret, & illuſtret affectus: inſipidæ ex ſe ſunt, donec voluntas ſaliat: iuxta huius condimentum, aut dulceſcent, aut acerbabunt. Dicebatur olim ignis, optimum condimentum: igni enim omnia condiuntur. Idem voluntati vſurpo: ipſa eſt pulmentum, ipſa condimentum rerum: prout obſonauerit, ſapient: ipſius fiet ærumnæ ſalſamentum: ab ipſa erit abſinthium delibutum melle: ipſa, ſi perſperga aloën, ſaccharum amareſcet: iuxta taxationem ſuam, pretium omnium eſt.

Quid ſolicitamur de rebus ex ſe ſterilibus? Cur haæremus illis, & amplectimur, velut hedera, ſaxa duriſſima, haud conſtanter vernaturi? Virorem hederæ, non rupes, ſed humor proprius alit. Citò tamen noſtrum exſiccatur gaudium, quod è noſtro nutrire nolumus: malumus de ſcopulis exprimere, malumus allambere extrinſecùs Non ſunt res fœcundæ lætitia, niſi aliunde adnaſcatur: nec fertiles dolore, quamuis vel ingrata humus tribulos non neget. Ferax & puerpera gaudij dumtaxat voluntas eſt. Ad ſummũ, res erunt obſtetrices: iuuant, non edunt. Cor eſt, quod elucubrat lætitiam. Quid corpus, ſiue potiùs animum eludimus, effugamúſque à paupertate & patientia, cùm hæc ſint conſecrata aſyla fortunæ? Quid animam colludimus, ponè diuitias, deliciáſque mittentes, duplici damno, ineptis, deinde irritis votis? Æquè inopiæ, atque opulentiæ, ſuccus & frons certa abeſt. Æquales ſunt: nulla inter æqualia prælatio eſt, minùs electio. Æquè citò moratur gaudium in paupertatis caſa, fortaſſe ſecuriùs, & certè libentiùs, ac in prætorio opulentiæ. Fortuitò ſtat, quòd placeant hæc, & diſpliceant illa. Dolor, & mœror non innaſcuntur rebus, non ſunt indigenæ regione in iſta extranea Vagi oberrant, nec vt viatores, in incertum vadunt: non eunt, ſed luſtrant: pariter diuerſantur in tuguriolo inopis, & in aula locupletis: vbi nox occurrit, ibi conſiſtunt, manè diſcedunt: peregrini vbique rerum. Nulli rei concatenatum eſt gaudium: nulla compes lætititiæ. Solum cor noſtrum poteſt fœlicitatem in vincula coniicere. E nulla re exul dolor, nec Cap. 21.

triſtitia proſcribitur. Quæ inſania eſt, velut in aliquod certum pergere, quæſituros gaudium, vbi ſolùm certum eſt, poſſe mœrorem præeſſe,& eſſe incertum, alteruttum priùs incurſaturum? Quis, vt emat panes, ad tonſtrinam vadit? aut,vt emat veſtem, ad cauponam? Æquè delinquit, qui gaudium in rebus veſtigat, quod ex ſe non habent, niſi ex fortuita voluntatis occurſatione. Quàm demens eſſet, qui immenſum metiretur Oceanum, tranſiliret regna, requireret non vrbes, ſed Orbes, ſine laboris induciis quæſiturus, quod domi ſeruabat? Procul quærimus, quod propè habemus: per alienas ianuas mendicamus ſtipem eius,quod in manu noſtra comprehendimus, quod nobis dare licet. Cur per ambages, & Syrtes perſequimur, quod in nobis compendiosè latet? quod perſonam ſequitur, non res? Magna hæc felicitas felicitatis veræ, quòd perſonalis ſit, non realis, nec pereuntium appendix rerum. Cuſtoditum eſt gaudium in corde noſtro.

Cap. 22. Hunc vnionem non decet, nec capit alia theca, niſi animus: omnes tamen velut rem perditam inquirunt: tranſuertunt Orbem, vt in illum incidant; peruertunt omnia; euertunt ſe? Quid tanti inueniri poſſet, vt compenſaret ruinam ſui? Quantò plus eſt collabi animo, quàm corpore? corruere mente,quàm pede? Dum gaudium quęrunt, perdunt gauiſuros. Quandoque obtingit, vt eius, quod in manu habemus, obliti, quæramus. Interdum, quia nimis cuſtodita eſt gemma, amiſſam putamus: fatigamur, vt inueniamus: nulla magis moleſta, nec irrita diligentia: con-

ſcientia enim impoſſibilis iacturæ obtorquet, dum ſolitiores agit : cúmque ibi, vbi quæritur, impoſſibile ſit eſſe, quia ſeruata alibi eſt; diuturnior & deſperata inquiſitio plus deuexat. Ita nos tranquillitatem, & gaudium, quod in manu noſtra habemus, quod in pectore cuſtoditur, dum per externa quærimus, internè amittimus, caſſo inquiſitionis conatu, certo cruciatu. Idem nobis euenire video, quod Ægyptiis. Apin, Deum ſuum, quem ſecum habebant, enecabant in Sacerdotum fonte, rurſus factitio quæſituri luctu alium adorandum bouem: laceratis enim veſte & crinibus, occiſum à ſe plangebant : deinde lugubri habitu, flebilibus oculis circumcurſabāt, vt alium inuenirent. Ita nos gaudium domeſticùm, imò præcordiale extinguimus; mox mœſti, & lugubres eximus ad quærendum. Felicitatem, quam adoramus, domi ſeruare poſſumus, (quiſque ſuæ lætitiæ patria, & pater eſt : afflicti tamen, & triſtes perquirimus exteriùs.

Experimur perfidiam lætitiæ promiſſæ ab iis circumforaneis; & tamen non diſcimus experientia. Solius fortunæ rude, hebéſque periculum eſt. Cùm toties noſtrum naufragetur gaudium fortunæ fluctibus, iterum pelago nos damus quæſituri nouum : cùm paululùm ſedatam videmus, fictam putamus. Quid mirum, ſi fatigata curſu irrequieto, cùm per humanas res, *Cap. 23.*

Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitauit vndas,

aliquando quieſcat ? eſt, vt recreata recurrat. Pauſam fortunæ ex laſſitudine potiùs, quàm ex fide putare tutius eſt. Improbè (dixit probè

Syrus) Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit. Improbè dico, fortunam damnat, qui bis luget infortunium. Siculus quidam mercator, cùm ficos veheret, fecit naufragium: poſteà ſedens in littore, placidum pelagus conſpiciens, ad illud inquit: Noui, quid velis: ficos vis. Vrbanè dixit, prudentiùs fecit: noluit ſe rurſus fluctibus confidere. Oporteret iocari pariter, ſed diffidere fortunæ: non calumniari illam, ſed nos accuſare. Qui fructus, & remedium famis quæreret ab vlmo, non iſtam, ſed ſe accuſet. Nemo prodiget, quod mendicat. Nemo poteſt dare, quod non habet. Debet petere ab habente. Si non habent res gaudium, ſtultum eſt, illas flagitare importuno voto. Non itaque reæ noſtri angoris ſunt, quas abſque iure criminamur. Ipſæ innocentes à damnis nos vexantibus: ipſæ illiberales bonorum, quibus perfruimur. Non valent benefacere, nec ſciunt nocere: ſatis licèt in hoc beneficæ; prætereà ineptæ, niſi noſtra erudiat, opémque ferat voluntas, nóſve prodat. Nec gratiam merentur, nec bilem. Nihil dare poſſunt, quod ſibi cor non præcipiat.

Cap. 24. Nihilominùs noſtras illis imputamus moleſtias, & contra omne culpamus fas. Sumus vt ſceleſtiſſimi, quorum nequitia, non vt communis & vulgaris, excuſatione augetur; ſed accuſatione geminatur. Patrant ipſi facinus, cuius, vt ſe diſſimulent reos, inſimulatores ſe faciunt. Accuſant, imponúntque inſonti vicino, quod ipſi commiſêre. Ita inſimulamus res eius criminis, quod nos tenet. Quæ culpa tabulæ eſt, ſi pictor vultum imaginis obliquet, & erret? Crimen iſtud

artis eſt, & imperitiæ manus. Nulla obliquitas, nulla iniuria eſt vitæ, cuius non ſit reus amor vitæ, Nullum malum contra voluntatem accidit, cuius non ſit auctor voluntas, non complex modò. Noſtromet iugulamur gladio, diſtringendo in fortunam. Crimen noſtrum eſt, theriacen calamitatum corrumpere in virus felicitatis. Sola voluntas fons eſt, cætera innoxia, imò inde indulgent. Iam innocentia pro beneficentia eſt: vndique læuigatæ ſunt, & rotundæ: nec vnde gaudium eminet potiùs, quàm mœror. Non ita eſt, vt putauit Epictetus, duplici omnia exornari anſâ; vnâ delectationis, tolerabili, & leui; aliâ doloris, importabili, & graui; & prout ab alterutra comprehenderentur, aut lætari nos, aut triſtari: meliùs diceret, duo eſſe voluntati brachia; (res ſine obice ſunt, & æquabiles,) vnum, quo graueſcunt, quæcumque contigerint; alterum, quo alleuiantur: illud architectatur dolorem; hoc fabricat lætitiam. Non ſunt in rebus duo manubria, ſunt duæ in voluntate manus: vna facem, alia aqualem geſtat. Dixerim de illis:

Τῇ μὲν ὕδωρ φορέει δολίη χερί, τῇ δ' ἑτέρῃ πῦρ.

Alia torpens, & inauſpicata; alia habilis, & tam perita, vt illinc etiam corripiens, vnde videntur fodicare & adurere res, calleat indemnis alleuare, atque ex iis, quæ aliis ſunt inſtrumenta torquendi, extorquet alacritatem. Quidquid contigerit, transformat in gaudium. Maior hæc gratia, quàm Midæ, cuius digiti fodinæ erant auri; cuius palma, India, aut Arabia aliqua. Non minùs manualis eſt lætitia, manum habet voluntas conuertendi omnia, ſi non in aurum, in id, quod

auro non emitur. Ipſa eſt ſibi felix Arabia, ipſa India, ipſa aurifodina, & vena locupletis pacis, non indigæ rebus lætitiæ.

Cap. 25. Ad hæc, ex nuntio falſo acquiſitæ hæreditatis, ex opinione mendace diuitiarum etiam iniurioſiſſima delectamur. Non ergo nos delectant res, non hæreditas, non diuitiæ, quæ tunc abeſſent. At, ſi ſeductio alterius tanti foret, vt nos exhilararet, cur ratio propria, & cognitio veri tantidem non erit? Valeat reſipiſcentia, quod inſipientia: poſſit ſapientia, quod ignorantia. Facile eſt ſeductis gaudere, quòd fidem adulationi prodigant: ad ea enim, quæ pro noſtro dicuntur guſtu propenſi ſuademur, nec alium magis veritatis teſtem, & vadem expectamus, niſi commodum. Ex hoc iam gaudere poteras, aut credere nuntianti ditiſſimum fundum tibi eſſe te ipſum. Falſas diuitias, & falsò annuntiantibus credimus, & exultamus: gaudeamus ſaltem hac opinione vera opulentiæ veræ. Demus quòd falſa ſit: fide digna eſt, quia vtilior, quia percommoda.

PROLEPSIS III.

Quiſque ſufficit lætitiæ.

Cap. 26. QVIDQVID igitur fortunæ, felicitatiſque poſſidet nomen, voce & aure tenus illo defungitur. Faciem boni ſi obtendat, eſt ad ſecuritatem, &, vt ſic dixerim, fortunam infortunij, ſub perſona aliena prouiſi, & feliciſſimi. Nemo hoſtiliùs

hoſtiliùs vulnerat, quàm amabili manu: nemo magis ſine pietatis ſpecie, quàm qui ſine ſuſpicionis: ferit ſine timore is, de quo non timetur:

Ira, quæ tegitur, nocet:
Profeſſa perdunt odia, vindictæ locum.

Non aliæ inſidiæ pernicioſiores ſunt, quàm ſecuritatis. Diuitiæ, honores, voluptates, inſidiæ calamitatis, velamenta malitiæ, latebræ, & propugnacula miſeriæ, vnde graſſatur auſpicatiùs, iniuſtum felicitatis titulum vſurparunt, eò magis alienum, quò nihil infelicius ſit, quàm videre felicem, & non eſſe. Hoc ipſo, quo perſuadent felicitatem, iurant non eſſe. Iis tamen fidem damus, non minùs inſani, quàm ſi dicenti ſe eſſe mutum, crederemus. Quis crederet verberanti, non lædere, ſed delinire? Quam tranquillitatem, quæ beatitatis, ſiue baſis eſt, ſiue coronis, dabunt diuitiæ, ſemina curarum, matrices timorum, illecebræ diſcriminum, officina fortunæ ſæuituræ? Ferè potiùs, qui nullas habet diuitias, in numerato felicitatem habet. Quomodò arcam nummis aggrauans alleuiabit cor? Honores, ac voluptates, qua arte pacabunt voluntatem, ſi irritant? Honos non implet animum, ſed inflat, & ſpatium ambitioni laxat: & denique, vt egregiè Georgius Piſides:

Τί σαθρὸν εὐτύχημα τοῦ νόθου κλέους·
Τῷ δ' φρονοῦντι πᾶσα γῆ προεδρεία.
Κοινὴ γὰρ ἡ γῆ πρὸς θρόνους τε, καὶ τάφους.

Ruinoſa eſt felicitas ſpuria gloriæ; ſed ſapienti omnis terra eſt prima ſubſellia: communis

Voluptas potiùs obruet appetitum, quàm ſatiabit. Res & ſubſtantia felicitatis, non aliis organis conficitur, quàm voluntate ſecum coaptata. Qualis amor, & affectuum vſus, talis fortuna.

enim eſt terra ad thronos, & ad tumbas. Huius monumenti ſimulacrum coluit Achaïa, fortuna amplexante amorem. Optima felicitas eſt factitia propria manu Hoc opus eius conditionis eſt, vt nulli ſatisfaciat, ſi aliena elaboretur dextera, niſi amor cuiuſque excudat. Provt gubernatur cor, imperatur fortuna.

Cap. 27. Cuique ſua magis placent: & quò magis propria placidiora; eo magis cuiuſque ſunt propria, quæ facit Nemo non afficitur erga ea, quæ efficit. Ea opera magis à ſe facta habet, quò minùs aliis ad faciendum habet opus. Si ergo, quod ſummoperè nobis placet, eſt felicitas, proprium cuiuſque debet eſſe, & opus cuiuſque ſolius, nec indigum aliena pereuntium rerum opera, aut materia. Solum igitur gaudij auctor, quiſque ſibi ſufficiet, non diuitiæ, quæ noſtræ non ſunt, nec opus noſtrum, ſed fortunæ. Procul ſunt, vt eas procul habeamus, cùm nos alienent. Eadem voluptatum iniuria eſt: ambæ præuertunt conſilia naturæ, in contrarium deflectentes. Ad corporis vſum exteriora dedit; ipſum corpus in ſeruitium animæ; ipſam animam in obſequium Dei. Hunc ſanctiſſimum ordinem abrogat vnaquęque inordinatio animi: voluptatum affectio ſubigit animam corpori. Sceleſtior eſt amor diuitiarum, qui vtrumque tertio prodit; & animam, & corpus vili tradit metallo, & iis, quæ extra nos ſunt. Si alienant nos, quomodo vſurpant gloriam felicitatis rei propriæ? Illi, qui alienus eſt, nihil proprium remanet. In hoc non tantùm refutatur hæc ſpuria fortuna: ſed iam excluditur à ſocietate, & amore nummi, legitima & vera; priuatum ſcilicet, cuiuſque bonum & donum, pax. Non

poteſt ſibi aliquid dare, qui ſe non retinet. Quid de honoribus dicam, prærerquàm alieniſſimi ſint, & nos alienant? Alieniſſimi ſunt: quia minùs poſſunt eſſe opus noſtrum, quàm voluptas, & diuitiæ. Voluptatem ſine operatione noſtra non cupimus: diuitias ſine operatione alterius ſeruamus: at honos nòn eſt opus noſtrum, ſed eſt alterius. Non eſt honorati opus, ſed honorantis: hoc ipſo alieniſſimus, & quia non noſter, & quia alterius. Satis hæc repulſa, vt deleantur è cenſu felicitatis, quæ opus cuiuſque eſt. Alienant quoque nos, dum noſtros nos faciunt, non Dei: (nec enim ſuæ mentis, id eſt, ſanæ eſt, qui non ſit, & pareat diuinæ:) Scientiſſimam, ſcilicet, rerum methodum in cardine corrumpunt.

Pro amoris itaque gubernaculo adnauigat fortuna, ſine diuitiarum, & exteriorum armamentis. Quiſque ſecum vehit expeditam gaudij officinam. Deus, & homo, ſolitarij ſatis ſunt: quiſque ſufficit ſibi: cuique, inquam, ſufficit, quod ſuum eſt. Vnum puto ex omnibus felicem, qui in ſe vno ponit omnia. Nihil ſe amiſiſſe reſpondit Stilpo reſtituenti Demetrio, quidquid ablatum fuiſſet militari iniuria, cùm Megara cepiſſet. Digna Chriſtiano vox: ſed neque indigna eius, qui conditionem ſplendidam, muneráque Ptolomei recuſauit qui ingenitam intemperantiã domuit. Cum gula & vinoſitate, fortiſſimis euertendo animum pugilibus, fortem illum Virum natura commiſit, ad experimentum virtutis: ſed eos non debilitauit modò, ſed vicit; ſed deleuit ſine veſtigio, ad monumentum victoriæ. Totus regius Philoſophus Prienenſis, cùm capta patria, onuſti *Cap. 18.*

rerum ſuarum ſarcinis vniuerſi fugerent, nihil ſuſtulit: rogatus cauſam: Omnia mea, inquit, mecum porto. Nouerat rem portatilem, ſine onere tamen, felicitatem eſſe. Ille alter, Ariſtippus aliquis, poſt naufragium nudus, venit locuples Rhodum, cæteris iacturam ſuam lamentantibus, ipſe alacris: quia ex fluctibus detulerat ſua omnia, dum ſe. Adde, in ipſo naufragio, velut in arido, ſapiens ſtat, conſtat. Pectus ſecum portat, ſecurum portum, non modò maris, ſed etiam in terra, procelloſæ fortunæ. Iuſta laus Chariberti Regis à ſancto viro Venantio:

Qui portum in proprio pectore ſemper habes,
Tempeſtas nullo penetrat tua corda tumultu;
Ne ſenſu titubes, anchora mentis adeſt.

In Neptuni vlnis iactatus, ſi tranquillo corde, omnia in littus miſit. Rectum cor omnia ſeruat, quæ ſeruanda ſunt; nimirum, quæ ſeruari oportet, & ſeruata ſufficiunt aduersùs pericula terræ, aduersùs minas cæli, aduersùs furias Inferorum. Non aliis armis, quàm extermis animi, audax, niſi arrogans, Epictetus prouocauit fortunam: O Iupiter, inquit, plue calamitates: ſtationem meam ſeruabo, non amittam bona mea, non pacem. Plue labores, plue pericula, plue dolores, plue ignominias, plue inopiam: nec importunitas laborum, nec timor diſcriminis, nec ſenſus cruciatuum, nec pudor opprobrij, nec incommoda paupertatis incommodabunt me, non obruent gaudium, non turbabunt quietam domeſticam cordi, non munitam modò, ſed ſecuram. Ipſa pace dimicatur fortiſſimè. Omnia prælia vitæ vincit. Nihil ita aduersùs fortunam, atque pax

prælіatur an mi. Non iracundia opus eſt; ſed læto, blando, iuſto tamen amoris modo.

Maiorem fiduciam pacis, & amoris ordinati, nobis præſtet exemplum, & diſciplina Pauli, ſola amoris ordinatione armati, & nedum prouocantis, ſed iactantis, & certi, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque altitudo, neque profundũ, neque creatura alia poſſet illum ſua dimouere à voluntate, ſuo ſeparare ab amore, quem ſeparauerat à ſeparabilibus. Non exiguè fortis, non exiguè tutus erat, qui parum, & contemptibile duxit, certamina tribulationis, anguſtiæ, famis nuditatis, periculi, perſecutionis, gladij: aduersùs maiora audebat. Valentiores æmulos contemnens, non vim modò terrenam, & hæc vulgaria fulmina fortunæ, inopiam, diſcrimina, dolores, calumnias; ſuper cæleſtes copias, & Spirituum exercitus vnus ſolus fidentiſſimè præſumebat, Quo gladio? quo clypeo? niſi voluntatis charitate, & pace ordinata? O quanta vis pacis! ô quanta vis inermium potuit eſſe! Reſiſtit fortunæ, mundo, reſiſtit Cælo. Parum hoc: neque creaturam aliam dixit poſſe ſeparare. Fortaſſe meminerat infirmarum, ignobiliúmve creaturarum? Angelos, Principatus, Virtutes, Cæli robur, ac decus memorauit. Cur aliam creaturam laceſſit, nouem prouocat, creandam valentiorem deſiderat? Adeò ſuper omnia eſt animus ritè, & apté amantis, vt id, quod non eſt, laceſſat; cùm id, quod ſit, iam vicerit. Macedonis ardor ſolùm votis minor: victoriis enim & iſto mundo maior, nouos expe- Cap. 19.

tiuit. Ita Paulus non aliis ordinibus, & phalangibus, quàm ſuæ ordinatione voluntatis, & fruitione amoris, parem æmulum non agnoſcens mundum, vltramundanum meditabatur: tam ſufficere ſibi valet, valens commilitone Deo animus, vt ſolus ſuperfluat cunctis, quæ ſunt, & quæ eſſent; iis, quæ ſunt, & quæ non ſunt; iis, quæ ſunt, & quæ poſſent eſſe; iſto, & alio mundo, id eſt, duplici maior. Secum locuples, & pollens, diſcipulus Diuinitatis.

Cap. 30. Nulli Deo theſauri ſunt: omnia bona ſecum habet, ipſe eſt. Nullus ſuæ felicitatis apparatus, niſi ipſe. Frugalis beatitas eſt, & ſine ſumptu. Virum quamobrem rerum contemptorem ſe contentum ſolo, de felicitate cum ipſo Deo contendere Philoſophi iactarunt: quia vterque ſufficeret ſibi. Geſtio mirabiliùs dicere: Deus ſufficit ſibi: ſed non ſupereſt. Totum, quod eſt, neceſſarium ſibi eſt. Ita tamen homo ſibi (cum Deo tamen) ſufficit, vt abundans ſibi, & ſuperuacaneum ſit ferè dimidium ſui: ſufficit animus, ſuperfluit corpus: adeò locupletes, affluentéſque ipſa nos natura fecit. Non totum quod dedit, non totus homo requiritur gaudio hominis. De ſe ſupereſt, vt ſit ſuperior rebus, vt ſit lætus, felix. Poſtquàm det portiones ſui, manebit cum omnibus ſuis æquè diues, ac anteà: adeò pronum & exemptum homini licebit gaudium, non fortunæ modò donis, ſed ſuis artubus; non immune modò exterioribus, ſed innatis. Proſcindatur manus, amputetur pes, reſecetur brachium, eruantur oculi: amputata dextera, ſciſſa tibia, ſecto armo, effoſſo lumine, poterit gau-

dere, retinere quietem ſui, integrum virum eſſe. Integritati noſtræ non requiruntur partes. Superfluunt artus, manus, pedes, brachia oculi, & quidquid nobis deeſſe poteſt non deeſt lætitiæ. Impertinens eſt gaudio, quod pertinet ad caſum. Quidquid nobis excidere poteſt, non eſt, cur in cenſu noſtrorum ſcribatur bonorum : ſemper enim, ait ſanctus Proſper,

Indemnis proprium ſeruat ſapientia cenſum.

Nihil vnquam mutuò accepit. Supremum fortunæ gradum poſuit: Automedon, nihil debere. Verè quidem, ſi creditor fortuna ipſa fuiſſet. Puto eum, qui omnia fortunæ debet, etiamſi omnia poſſideat, in imo gradu felicitatis iacere. Nihil, aut minimum fortunæ habet, qui omnia ab illa habet. Sine alienis felix rebus eſſe poterit, cùm poſſit ſine ſe toto.

Dicat Antipater Cyrenaïcus, quid defuit illi, licèt defuiſſent oculi? Anne & nocturnum nullum gaudium poteſt eſſe? Ipſe orbitatem ſuam collacrymantes, aut ſolatus eſt, aut iocatus, quòd triſtarentur flerentque oculis ſanis, & nihil ſibi exoculato deeſſet lætitiæ. Pardulphus noſter, parentibus, amicíſque dolẽtibus cęcitatem ſuam, ipſe ſolus gaudebat. Noluit, cùm poſſet, impetrare ſibi viſum, cùm daret aliis: illuminabat cæcos ipſe cæcus : ſubleuabat miſeriam alienam, ſeruabat lætitiam propriam. Dicat Epictetus, num deſiderauit pedem validum, quominùs cælo amicus inuideretur, aut coleretur? Præſtat voluptas ſedens & quieta, quàm iſtæ fugaces, perniciores, & pernicioſiores quadrupedibus; &, quod peius eſt, peiores, brutiores Mutius *Cap. 31.*

non egebat dextera, vt ſuæ gloriæ fructum carperet. Sponte venit ad bonos lætitia: non opus eſt arripi. Scæuolæ quoque laudem abſtulit Barlaam ruſticus inexcuſſo thure, exuſta dextera, immota, quia & inconcuſſo pectore. Potuit & ſine manu rapere gloriam Dei; quid mirum, ſi Romanam. Attentiſſimum cælum aſpexit ſacrificium illud nolentis ſacrificare: & cùm ardentibus ſuis vidiſſet oculis, inuidebat ardenti manui. Anne Antigonus colliſo naſo, Philippus oblæſo crure, Philopœmenes ſine ventre, numquam riſere? aut Zeno ſcreata lingua ſemel ingemuit? Anne æternæ miſeriæ ſe damnauit Ammonius præciſa auricula? Anne Agatha ſine lætitia, quia ſine vbere, muliebri decore, ſupellectili ſobolis, penu infantiæ? Dicat ſanctiſſimus Damaſus:

Fortior hac, trucibúſque viris,
Expoſuit ſua membra flagris:
Pectore quàm fuerit valida,
Torta mammilla docet patulo,
Deliciæ cui carcer erat.

Non extra oſtium carceris exulat vita beata. Vbique capitur in omni anguſtia lata. Si licet in mundo lætari, licet in carcere Mundus carcer eſt, ex quo ad cauſam dicendam ſui ſingulis diebus euocantur rei: quòd autem meus carcer, magnus ille Vir Morus dicebat, aliorum Principum carcere ſit minor, beneficij loco habeo, cùm è malis minimum ſit eligendum. Quid hunc, vel illum artum diuido? Diuellam cunctos, & corpus; ſi alienum ſit, omnia ſua animus habet. Seruiebat Barbaro Paulinus, ſeruiebat venditus Serapion, nullum membrum arbitrio ſuo ſtabat;

ſtabat tamen animus, conſtabat gaudium.

Et, ne limitatum ſit viri priuilegium, non modò abſque artubus cõſentaneis naturæ: ſed, quod plus eſt, ſi repugnantibus conſtaret, ſecúmque ciuilia, genuináque tormenta geſtaret, & , vt de illo veriùs Charidemus Cynici Chryſoſtomi dixiſſet, ex tortoribus compoſitum hominem: nec tantum, ξυγκεῖσθαι γὰρ ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν δὴ τῶν βασανιζόντων, ψυχῆς τε, καὶ σώματος. ſed tot carnifices habere, quot articulos; adhuc non prȩualerent obruere gaudium. Summus ille patronus delectationis, Epicurus, in ſummo die vitæ, quem beatum dixit, atrociſſimis viſcerum, & veſicæ doloribus inuaſus, velut offenſis, & in vindictam, inuidiámque defenſæ voluptatis graſſantibus, cum his omnibus animi lætitiam compenſabat, vt Hermaco teſtatus eſt. Docuerat & ipſe Metrodorum, ſiue crucietur, ſiue excarnificetur, ſapientem nihilominùs felicem fore. Poteſt inter corporis cruciatus enatare alacritas mentis, & fluctus; quaſſatióque fortunæ miſeræ ſpumare lætitiam. Egregiè Speuſippus, cruribus reſolutus, monenti Diogeni, vt ſe ipſum eriperet moleſta vita, reſpondit: Non cruribus viuimus; ſed mente. Eius rei eſt beatè viuere, cuius & viuere. Anima viuimus: & anima beatè viuemus, ſi benè. Sufficit felici vitæ, quidquid ſufficit vitæ. Tunc cùm minùs in corpore occupatur, magis in Capitolio ſuo, mente, auguſtiùs, placidiúſque recepta viuit. Illuc colligitur vita, vbi præſtantiſſima eſt; nec per futiles ſpargitur voluptates, nec diſſipatur per ſenſus. Vnita vita viuacior eſt, vt vis coniuncta efficacior. Libenter has miſceo

Cap. 32.

Philoſophorum memorias, vt pudor nobis ſit non facere, quæ Ethnici, non eſt opus dicere, fecêre; ſed quæ dixêre. Pleraque adulterinæ virtutis ſint, fateor: hoc tamen ipſo nos arguet patientia vitij negligentiores, inertes, cùm fauorem contemnamus gratiæ. Quod in illis potuit malitia; ſi mitiùs ſentire volumus, ratio; cur in nobis non poterit virtus, & Deus?

Cap. 33. Nunc ſpectemus & noſtros. Mirogenes ſanus morbo, contentúſque corporis ſe totum continente lue, vota addidit: commiſerantes monebat, non corporis valetudinem ſibi optare, non poſtulare precibus, ſed animi. Aiebat: Deum oro, vt in hac infirmitate diutiùs durem. Adeò animus vigebat corrupto corpore. Quid iam egeret, qui nec corpore toto egebat? Non mirum, omnia munera Euſtochij refutaſſe. Superuacua exteriora duxit, qui ſibi ſuperfluus fuit. Barnabas Anachoreta ſtimulum infixum noluit eruere, putridóque pede gratulabatur ſibi. Reſpondebat admirantibus: Quantò magis homo exterior patitur, tantò magis interior viret. Iacturam pedis lucrum fecit animi. Dolor pretium, aut vadimonium lætitiæ fuit. Permiſit verò ſe Medicis: ſed, quia tantundem fuit, ac laniatoribus. Stephanus Libys phagedæna horribili lue corruptus, & ferè in dimidio ſui cadauer ante mortem, quoad vſum membrorum, & fœtorem, non quoad ſenſum, qui ſolùm vitæ fecit fidem, patientiæ ſuæ ſuperuiuebat. Grandior natura Vir, grandior omni fide conſtantia & ſecuritas, cuius non obſtant admirationi miracula gratiæ. Interim dum curabatur, (honeſtè hoc dico, nã dilacerabatur,)

non ceſſabat à penſo, & opera diurna. Iam ab Viro tam aduerſario otij magnum quid ſperabis? Torporémne? Vtique non actionis, ſed paſſionis: actuoſus fuit labori; obtorpuit dolori: manibus operabatur, & palmæ folia contexebat: affabiliter adſtantes alloquebatur: tam aberat à gemitu, quàm ab otio. Teſtes oculati ſunt Ammonius, & Euagrius, quos non allocutus modò intereà fuit, ſed ſolatus. Reliquum corpus committebat Chirurgo, impia manu membra reſcindenti: ipſe minùs, quàm ſi alter ſecaretur, affectus, nec compaſſionem habuit. Poterat, ſi non ſui, pręſentium habere, qui loco ſui, ſani, integríque patiebantur delicatiſſimo membro, corde, ſectionem alienam: ille tamen fuit tormenti immemor, niſi à compatientibus admoneretur pati: adeò perfunctoriè dolebat. Quid, inquam, dolebat? Cum tuliſſet abſciſſionem artuum immutabilis, tanquam ſi veſtes ſcinderentur, aut inſenſibiles pili, qui coram aderanr, lugebant dilaniationem: ipſe minùs, quàm tonſuram putauit, ſua non impeditus opera in tanto opere carnificum. Quomodo, quod non turbauit manus, & linguam, turbaret pectus? Satiatum erat gaudio, vt in alios eructaret ſolatia. Quàm dominus doloris fuit, qui licentiam dolendi præ ſe aliis negauit? Neſcio an magnus, an multus Vir fuerit, qui & agere, & loqui, & pati, omnia vitæ munia potuit. Magnum eſt, ſimul potuiſſe: ſed admirabile, quod benè; incredibile, quod [illegible]i optimè; & cùm loqueretur benè, ageret m[illegible]s, & id patiendo, vbi non habent dicta fidem, opera tempus. Maior fuit Stephani laus, quam in religioſiſſimo Honorato,

vt ſummam, intonuit ſanctus Taio;

Vita fuit melior linguâ, ſed lingua modeſta.

Solatus eſt alios, cùm miraculum eſſet non queri. Laborauit, id eſt, vixit benè, cùm ſufficeret non malè mori. Fecit vltro nouum, cùm ſtupendum fuit, neceſſarium laborem pati. Attendit, egitque plura, cùm vix credibile eſſet, ſe ſolum ferre. Perfunctorium quid ſe habuit, laborem, officium. Parergon operantem duxit, ſed operam, opus ipſum. Adeò ſe neglexit, adeò quòd à ſe dilexit. Exhibeo & molliſſimum, timidúmque ſexum, conſtantem, fortem, licèt exermis, non ære modò, non cute tantùm, ſed carne, ſanctam virginem Spem, ipſo nomine inauguratam gaudio, & cælo. Vnà viuens, ne dicam, cadauer fuit, ſed ſceletus carnibus denudata. Sine membris, niſi cum membrorum medullis, oſſibus conſtabat, &, quod mireris, conſtans. Non potuit palinodiam extorquere Antiochus inauditi Stoïcis, Cynicis, Gymnoſophiſtis, patientiæ iactatoribus, Paradoxi: *Nihil iucundius quàm pati.* veriſſimè cùm pro Deo, & cum Deo. Tunc primùm viſa Spes intrare cælum, & manere. Quin & regnum Dei hæreditatem poſthumam (nullo, niſi hærede, extincto) poſſedit ante mortem: cùm, ſcilicet, mortalis fuit, non mortua. Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſident: ſed, quia Spes ſine carne, & ſine ſanguine, quid impedit poſſidere? Hæreditauit viua regnum Dei, cuius poſſeſſionis titulus, mors eſt; [illegible] potiùs poſſeſſa eſt à regno Dei, & moritura [illegible] hæreditata à vita æterna. Argutè ait Iuſtinus Neapolitanus: Κληρονομεῖται μὲν τὸ ἀποθνῆσκον· κληρονομεῖ δὲ τὸ ζῶν.

Dicit & ἀποθνήσκειν μὲν σάρκα, ζῆν δὲ τὴν βασιλείαν τῶν ἱερῶν. Quid reliquum eſt, quod contra conſtantiam ſtet, & animi tentet arma? Morſne, mutilatio magna hominis, id eſt, dimidij, totius, ſcilicet, corporis? Ridiculæ minæ non magis moleſtiam facient, quàm eum, qui cubitum eat, ſi adiuues exui.

PROLEPSIS IV.

Gaudium factitium eſt.

IAM ſiquidem propitiè actum nobiſcum: rebus enim non eſt confiſum gaudium. Frugalis apparatus, non modò corporis nudi veſtibus, ſed membris, imò animi ferè nudi corpore, ſatis eſt. Reliquum erit perſequi delectabilis huius artificij modum. Iacet in nobis tantæ operæ organum pretioſum; dicam, pretioſius mundo. Vilet tamen, quia torpet, aut vacat, quod ſolùm negotiaturum erat. Reliqua, cùm vacent, & ſuperfluant nobis, exercemus, & ad officia lætitiæ vrgemus in caſſum: cur illud vnum, quod neceſſarium eſt, libertatem voluntatis, otiari patimur? Quanti putabis eſſe poſſe velle, quæ libeant? Tanti, ac poſſe, quæcumque libeant. Tanti eſt libertas ad amandam, quanti potentia in amatam rem. Per illam fit homo ſuæ arbiter lætitiæ, & pacis. Licet fingere felicitatem pro libito: alioqui precaria fortuna, profeſtum eſt infortunij. Non eſt quid dominans & violentum, gaudium, *Cap. 34.*

aut mœror vitæ: aſſeclæ ſunt voluntatis, quæ, cùm libera ſit, liberum eſt, quibus velit, gaudere. Vbi non erit liberum lætari, ſi in ipſa calce fortunæ, in falce mortis, in face inuidiæ, in omni miſeriæ apparatu liberum eſt etiam ſeruis gaudere? Barbarus ille, (excidit aliud nomen, non potuit excidere gloria,) Hiſpanus ille obtruncator Aſdrubalis, domini vltor, poſthuma (rara auis) fide, qui retinuit nomen immortale ſine nomine, comprehenſus, inter cruciatus ipſos riſu exultabat, quaſi euaſiſſet: ridebat patiens quod deflebant videntes, quod inuidentes; atque amœnitate frontis toruitatem ſæuientium terruit. Conditione ſeruus erat, opportunitate moribundus, loco odioſus, modo excruciatus: & tamen lætus, etiam ſine voto; & tamen ridens, etiam ſine paraſito; niſi fallar, carnifices ſcurras habuit; tormenta excitabāt cachinnum: calumniæ erant facetiæ. Si vicit libertas ſerui violentiam tormentorum, & in ipſis armis calamitatis gaudiū ſuum potuit collocare; quæ violentia, quod telum fortunæ valebit intermittere, ſi fortiter nolimus? Adiungo regiam ſeruili conditioni. Gelimeres, Vandalorum Rex, victus, vinctúſque cum coniuge, cum liberis, cum familia, licentiam gaudendi habuit, & fortaſſe nunquam maiorem libertatem lætitiæ, ſine modeſtia. Ducebatur à Iuſtiniano in triumpho: cachinnanti tamen, & licenti diffluebat riſu. Putabatur alienatus mente præ dolore ſæuientis fortunæ: ſanum tamen ille ſe oſtendit. Rideo, inquit, fortunæ viciſſitudines, vt, qui modò Rex fuerim, iam ſeruiam. Negotium deſperatum habes, fortuna, ſi ridicula es, in

quem tam ſeriò irata fuiſti. Quid præſumis poſſe luctû compellere, ſi tuæ artes, & vires riſui ſunt? Non ſolùm, cùm arrides, ridere facis; facis, & cùm excandes Fœdus, & immodeſtus furentium geſtus faciliùs cachinnum mouent, quàm ſerena facies. Iam, ſi de cruciatibus, de infelicitate licet lætari, cur non ſaltem cum illis?

Quid, quæſo, maius eſſet; libertas amandi, abominandíve quęcumque; an potentia efficiendi, fruendíque quæcumque amares, aut cuperes? Si volenti ſumptuoſum, & inſanum prætorium habitare, hoc ipſo enaſceretur ſuperba moles, conſtruerentur ſponte magnifica ædificia, cælatis fulta columnis, marmoreis diſtincta atriis, teſſelatis capacia cubilibus, bracteatis compta parietibus, vt votum eſſet, & exemplar, & artifex: ſi conſpatiari libuiſſet per amœniſſimos hortos, Theſſala Tempe, ſubitò parturiret tibi humus Paradiſos, & Elyſia arua: ſi libeat liberalem eſſe, repętè Lydij theſauri, lateres Crœſi, terram pondere ſuo fatigarent pro te: & ſic in reliquis cupiditatem ſuperaret facultas, deſideria euentus: omnem iſtam pernicem potentiam, hanc Mercurij virgam vincit libertas amandi; nec deſiderat voluntas ſuæ tranquillitati, & gaudio prætoria, Paradiſos, gazas: melior ſibi virgula diuina eſt: omnia habet, ſi nolit: vſusfructus vtriuſque eſt idem, non cruciari, & pax animi Habita virga illa, caduceus pacificans. Verè dictum de Chriſto, qui omnia contemnere docuit: *Cap. 35.*

Πτιλωὰ πέδιλ' Ἑρμῆν, χρυσῆν καὶ ἀφείλετο ῥάβδον. *Priuauit Mercurium*

Virgam virtutis ipſe emiſit ex Sion. Minori pignore æquiualens pretium continet, qui con- *alatis talaribus, & aureâ virgâ.*

temnit : & compendioſè illis commodis perfrui licet, ſine ſtrepitu, ſine inuidia ; tacita quadam, pacifica, ſubita, & felici, vt ſic dixerim, felicitate. Anguſta iactatio fuit illa Seueri: Omnia fui. Omnia ſum, dicat Vir Omnia eſt, cui nihil deeſt. Sed rectè adiecit ille : Omnia fui, & nihil expedit. Oppoſitum dicas : Omnia ſum, & omninò expedit. Hippias, nobilis Sophiſta, cùm venit certamine Olympico Piſam, nihil eorum, quæ ſecum tulerat, aut emit, aut accepit, omnia ipſe ſibi propriis parauerat manibus, calceamenta, veſtes, geſtamina & ornamenta, quibus non indutus ſolùm, ſed ſplendidus fuit ; interulam, tunicam, purpurámque domi fecerat, balteum Babylonica ; ictura variegatum colorarat, annulum manus circulauerat, palam clauſerat, vnionem ſcalpſerat : omnia ſibi fuit textor, aurifex, ſartor, faber, ſutor, multiſcius ſui artifex. Non eſt, quòd inuideat animus tot artes : omnia penſat artificium voluntatis : ipſa ſibi menſam Solis apponit: omnia ſibi non facit, ſed dat : maior gratia, labor minor. Laus Hippiæ fuit nihil ab alio petiiſſe: ſed negare non pòſſet, à ſe laborem exoraſſe, à fortuna materiam, à natura tempus. Citò tamen ſibi dat omnia (ideò gratioſior) qui nolit. Sine elaboratione habet, in quo diu laboratur efficiendo, angitur conſeruando, timetur cauendo. Expertus hoc, qui fauore imperiali inopia ad ſummam opulentiam euectus, ſe querebatur inſidiis ſui Imperatoris ſomno, & otio priuatum. Quid ampliùs habet, qui diuitiis, aut inſidiis potitur, ſi vtriſque vigilat? Quid exigeres ab ambitu ædiũ, ab amœnitate hortorum, ab affluentia diuitiarum,

rum, niſi gaudere? Hoc præſtare poteſt voluntas ſine tot adminiculis, & cum immunitate curarum ſeruandi, poſſidendi, prouehendi Pereuntium enim amatorem rerum quodam miſerię dilemmate intercipit neceſſaria calamitas, ſiue optet, ſiue poſſideat, ſiue donetur, ſiue multetur votis. Veriſſimè ſanctus Proſper ait:

Seu caret optatis, ſeu fruitur, miſer eſt.

Nihil puto intereſt marcere timoribus, an deſideriis. Parum refert, propinetur cicuta aureo calice, an fictili. Eamdem deſideria carenti, timores fruenti, miniſtrant triſtitiam. Quamobrem voluntàs abſtemia fortunæ, & recta ocyùs ad felicitatem venit ſuis irrita votis, quàm praua compos: imò illa ſæpè, iſta nunquam. Non ſemper eſt felix voluntas impleta. Illam felicem puto, quæ impleri non expectat.

Lætitiam poſſeſſionis cùm habet, valet ex contemptu capere, ſi careat. Gaudium habendi cùm amauerit, poteſt compenſare non habendo, ſi faſtidierit. Commutet vota, commutauit gaudia. Facillimum eſt totius miſeriæ remedium, mutatio cupiditatis. Transferat deſiderium, & ſalua omnia fient. Qua parte ſæuit fortuna, eludat deſultoria libertate. Tranſultando præſtringemus miſeriam, eludemus ludentem fortunam. Æquè licet hæc cupere, ac odiſſe: æquè licet gaudere obtinendo, & carendo, pro præuio affectu. Licèt liberum non ſit habere, liberum eſt nolle: & perinde eſt poſſidere, ac non velle. Compedium cupiditatis ſupplet omne impendium, & prodigalitatem fortunæ; cuius cornucopia vberior eſt inopia amata. Leuius eſt non acquirere, quàm *Cap 36.*

D

amittere: facilius carere, & contemnere, quàm conſequi. Cur non eligimus, quod leuius, quod facilius, ſi magis ſecurum, ſi non minùs fortunatum? Semper manet ſemita aliqua, quæ paci, atque gaudio pateat. Si iter poſſidendi occluditur, via contemnendi eſt regia, & expedita ſemper. Nucleum ſuauem, etiam ſine putaminibus, accipies; cur non & lætitiam ſine his, quæ illam continere putas? ſine lætis dico, quæ cortices ſunt lætitiæ, non lætitia: poteſt ſine illis eſſe. Delectatio ſequitur affectum, non res. Neſcit ſedere in poſſeſſione, aut priuatione rerum, donec voluntas hæreat, aut horreat. Si ita felix aliquis eſſet, vt quidquid videret, haberet, & poſſeſſionem cupitorum ſolùm oculis acciperet, non eſſet felicior, quàm qui poteſt, quidquid videt, non cupere. Stabilis fortuna eius eſt, cuius poſt currentem fortunam cupiditas non currit. Quid opus habes, palentur cupidines tuæ? Immobilis ſolùm eſt, qui aſſequitur felicitatem; iſtam dico, quæ ſine ſtrepitu eſt, quæ intus latet, quæ verè pax eſt, cuius es conſortio æmulus Diuinitatis.

Silentium, ſiue in loquacitatem. Ad omnem progreſsionem, quæ cognoſcitur, immobilitatem.

Non ſine magno ſacramento apoſtolicus, & cæleſtis Vir, S. Iuſtus, cuius meminit diuinus Lucas, (vt puto cum Maximo, Monothelitarum maximo triumphatore,) pacem Dei ἀφθεγξίαν vocat, & ἐπὶ πᾶσαν γιγνωσκομένην πρόοδον, ἀκινησίαν. Silentij laus, patientiæ opus, quietis meta, pax eſt, & felicitas.

Cap. 37.

O quàm citò, quàm pacificè, & ſine copiis, potes mundi, & rerum omnium potiri; imo prodigere, ſi deſpicias! Nondum dimidium Orbis adeptus fuit miles Macedo: ſi tu contemnis, do-

minus totius es, & renunciaſti aliis, contentus tibi, liberalis reliquis. Munificentia tua, Orbis eſt. Ad ſummum. regna dabat Alexander, non mundos, quos non niſi in votis habuit, & lacrymis; priúſque vidit Diogenem dominum omnium, dominum mundi, quàm ſe; & plus habuiſſe innocenter, & ſine cæde, quàm inhumanè ipſe, & tot cladibus. Quid poſt longam vſucapionem felicitatis, rerúmque crebrum vſum ſolet haberi, niſi faſtidium, etiam iucundatum? Idem habet ante felicitatem, qui contemnit. Perinde eſt contemnere, ac diu felicem fuiſſe: par exitus vtrobique. Quot tacitos & maiores Alexandros libertas ſua facit, qui mundum deſpiciunt, & vtendum concedunt aliis. id eſt, donant; nec digna ſe munera eius putant? Superat in hoc (æmula virtutis) auaritia fortunam: plura vota illa habet, quàm hæc dona. Nónne & ſuperabit virtus plura contemnens, quam fortuna iactat, quàm neget? Inuentio auaritiæ eſt, poſt omnia poſſe optare aliquid. Sunt cupiditates, vt numeri: nulla eſt, poſt quam non ſit alia. Idem hîc mihi videtur dicendum, quod argutè Seneca videns Neronem occidentem plurimos, quotquot de imperio cogitare exiſtimabat. Dixit: Licèt plurimos occidas, attamen non potes ſucceſſorem tuum occidere. Ita eſt: etſi conſequatur plurima cupiditas, non poteſt vltimum conſequi, poſt quod non cupiat aliud. Virtutis autem ingenium eſt, poſt nihil habere omnia. Itaque libertas amandæ, non poſſeſſio rei amatæ, radix lætitiæ eſt. Multi plùs gauderent, ſi non haberent, quæ habent; quàm alij lætarentur obtinendo: cruciantur optando.

Cap. 38. Quid rerum mutationem deploramus? Demus alicui fidam fortunam? importuna erit, & moleſta, & non credo placituram. Ad nauſeam Samio tyranno fuit, qui ſolùm viſus fortunæ partus; cæteri priuigni, aut alumni. Et tamen maternos fauores, quia continuos, ægrè tulit: doluit importunam felicitatem: voluit, aut reiicere, aut interpellare, abiecto pretioſiore annuli pignore, (reſeruabantur odia poſthuma:) non potuit. Volens perdidit, inuitus reperit. Vnus fuit, quem felicitas perſequeretur, & inuaderet coràm, præter morem ſuum. Alioqui perſequitur felices ſuos fortuna; ſed cùm fugit, aut ducit illos. Demus ita ad guſtum cum aliquo actû, vt proſperitati obligeretur: genus infelicitatis eſſet, alligatam felicitatem geſtare, nec poſſe aliquando excutere. Hanc extraneam dico. Plures infelices ſe putarent, ſi neceſſariò futuri eſſent felices. Fuiſſent miſeri, ſi neceſſariò Reges. Maius igitur eſt bonũ, libertas cupiditatis, quàm proſperitatis neceſſitas: magis enim fortunat, poſſe contemni fortunam, quàm ipſa regna. Imperia multi recuſarũt: alij, quia non potuerunt, miſerrimos iudicarunt ſe; & hoc ipſo fuerunt. Neminem fallit miſeria: ſi putetur, eſt. Hoc ipſo, quòd falleris, veriſſimè miſer eris. Quidni miſeriam putarunt feliciorem neceſſaria felicitate? Genucius exilium æternum antepoſuit regno. Gordianus purpuram, niſi coactus inſtantibus gladiis, noluit accipere. Secundũ rerum malum putauit imperium; ſecundam poſt mortem, duxit ſecundam fortunam; inter purpuram, & necem dubius fuit. Quæ miſeria maior, quàm vbi fatum, & ſceptrũ de neceſſitate certãt?

Dicam iam non aliquem, qui recuſauit regnum: ſed, quod maius, matrem, quæ illud recuſauit filio. Luſitani in Regnum Ternatenſe Aërium puerum decennem elaturi, à matre quęſierunt: renuit illa primùm: deinde muliebribus armis, lacrymis, precibus, mox robuſtiùs amplexibus, & viribus, & deinde maluit occidi, quàm filium Regem videre. Vnà è brachiis matris ereptus filius, & matri ereptus præcipitio ſpiritus. Adeò magnum infortunium eſt neceſſitas fortunæ. Vicit Philoſophia barbaræ fœminæ, Iauæ natione, ambitionem Romanæ Agrippinæ. Hæc voto imperium filij, ſuæ prępoſuit vitæ: illa maluit mori, quàm filium imperare. Gaudium ſancto Patriarchæ Iacobo ex nuntio viuentis Ioſephi temperatum fuit, vt illud ſuſtinere viuus poſſet, quòd ſimul annuntiaretur imperaſſe Ægyptiis. Nullam lætitiam hæc felicitas excitare potuit: ſibi ſufficere dixit, ſi adhuc Ioſeph, filius ſuus, viueret. Non ſeruiuit fortuna filij lætitiæ patris: deſeruiit tamen vitæ, ne vita filij parricida eſſet, vt fuit in Romana fœmina. Timuit prudens ſenex forſan, mutatos in aula filij mores: timuit certiùs mutabiles fortunæ. Neutrum nuntium ſeorſim ſuſtinere fortaſſe poſſet, aut gaudio, aut triſtitia victus: vtrumque ſuſtinuit, viciſſim attemperatum. Cap. 39.

Pluris igitur eſt libertas fortunæ, quàm ſi in te ſolum decoqueret illa totum patrimonium, & cum iureiurando repetendum negaret. Plura ſolùm poteſt fortuna dare; volũtas ſatis. Magnum intereſt diſcrimen inter plus, & ſatis habere: illud eſt limen cupiditatis, iſtud limes. Semper in Cap. 40.

veſtibulo cupiditatis eſt, qui cupit. Vndecumque incipitur, ſine vltima. Ex quauis cupidine ingreditur auaritia, etiam ingreſſa. In corpore infinito quamcumque partem aſſignes, æquè diſtabit à fine, ac priores. Vndique medium eſt, nullibi extremum. Quodlibet punctum eſt centrum. In medio iacet. Vaſtiſſima, infinitáque moles fit deſideriorum. Ex quolibet æquè diſtat terminus, quia nullus. In vnoquoque auaritia in centro eſt ſuo. Vndecumque ambitio in prima eſt linea. Vbi terminus nullus eſt totum eſt initium. Adeò ſingularis genij eſt cupiditas, vt eius terminus nullibi ſit, & eius principium vbique. Poſt plura ſunt alia; poſt alia, omnia; poſt omnia reſtant auaritiæ vota; poſt ſatis, nullum. Diuino artificio fabricata eſt voluntas humana: in ea vna cuncta continentur, quia valet compenſare omnia, valet ſuperare. Peritia artis eſt, breui plura reſumere, & in cælatione exigui vnionis exprimere ingentem figuram ſuis abſolutam; ſuis magnam in paruo partibus, vt in Alexandri annulo. Maiori aſtutia elaborata voluntas, cùm vna ſit, plùs quàm omnia comprehendit. Ipſa eſt compendium gaudiorum; ſua tamen conſtantium magnitudine, & numero. Nihil opus habet mutuare à fortuna, quod non intus habeat; nihil deprecari, quod non queat eludere: cui mirabilior eſt vis, quàm annulo Gygis; nec minùs per eam ad regnum fortunæ ſcandere licet, quàm ad Lydium. Palam annuli ſi ad ſe conuerteret Gyges, inuiſibilis fiebat, tutúſque: ſi à ſe ad extrinſeca auerteret, rarum immunitatis priuilegium amittebat omnibus patens, viſibilis etiam inuiden-

tibus. Ita cupiditas, ſi in ſe reflectatur, quiſque ſecurus erit, inuiſibiliſque fortunæ ſuis illum non attacturæ iaculis, locupletiſſimum aſſequetur regnum: at, ſi ad exteriora conuertat, tunc ſcopus proponitur fortunæ, tunc conſpicuus & euidens rapidis exponitur telis. Adhuc incruentus & indemnis, miſer erit ſolo timore miſeriæ. Contrà erit is, qui introuerſæ cupiditatis eſt: etiamſi non ſit aliud, de quo gaudeat, de ſecuritate gaudebit, inter cæca & volantia fulmina ſtomachatæ ſortis perpetuò ridens, & columis.

Anne mendacium, aut quid impoſſibile monebat Diuus Paulus, cùm ciues Theſſalonicæ hortabatur ſemper gaudere? Neſciebátne alloqui homines, an Deos? Si homines, mortaléſne, an immortales? Mortales planè nouerat, in quos gladius, furor, inuidia, inſidię, iniuriæ, curæ, morbi, & omnis denique miſeria ſæuit, & ſuarum virium facit non modò experimentum, ſed oſtentationem. Anne Epicureos aliquos, qui omnibus indulgentius voluptatis reſiſterent tot copiis triſtitiæ? Non, niſi Chriſti diſcipulos, in quos ſuper omnia humani generis pericula adiectum eſt maius aliud, ipſum genus: in quos inſurgebant parentes, mundus Infernus; qui nec ſui ſecuri ſunt; quibus omni voluptati vltimum vale, & æternum dicere opus erat; omnibus, quæ poſſidebant, nuntium mittere, maximè pro diſciplina illa veteri, & nouitio feruore. Ad hæc ſciebat, non quoſuis, ſed Theſſalonicenſes viros, tunc temporis bonorum ſuorum direptione, malorum inuidia, inſidiiſque non concuſſos, ſed oppreſſos, nec tutos morte interminante ſuperſtitibus, de Cap. 41.

ſublatis. Inter has machinas miſeriæ, inter tot organa mœroris, inter tot tormenta fortunæ, quid ſuaſibile putauit, ſine interpellatione gaudere. Opus iſtud indefeſſi gaudij, ſolius animi eſt. Quomodo hunc intercidere valebit fortuna, quem cædere nod valet, nec cæſura videt? Nihil cum animo eſt illi. Inter mortalitatis iniurias ius quoddam immortalis tranquillitatis retinere poteſt, Deo immortali ſimilis homo moriturus.

Cap. 42. Deificum Philoſophiæ munus cenſuit Hierocles, illiúſque ſtudioſos dixit Deos mortales: Diuinitatis titulum tribuit ob ſimilitudinem: addidit mortalitatis ob mutationem, & tranſultationem fortunæ, quæ, quia ſiniſtra, inuitè adhuc bonos verberat impotenti ſui illa manu, & errore impetus. Falſus eſt: æquo titulo Deïtatis, & immortalitatis æmulatione geſtiunt. Independentia rerum, & ſui ſolius ſuſpenſio mortales facit; immortales poſſeſſuros ſuam ſine vſurpatione interpellante pacem. Similis virtutis ſtatua Deo æternitatem meretur, Vſurpo hoc dictum Procli à diuino Epiphanio, & Methodio traditum: quemadmodum Phidias, cùm Piſæum ſimulacrum fabricaſſet, oleum circum pedes effundi iuſſit coram ipſa ſtatua, ex ebore enim erat; vt ipſam immortalem conſeruaret: non minùs ſummum illum rerum Artificem, quàm manuarios, ſui ſimulacri conſtantiam prouidiſſe. In ipſa ſimilitudine interruptionis cauſa eſt. Quæ ſimilitudo Dei? Immunitas fortunæ, & ſufficientia ſui. Hæc, quia caſu immunis, ſtabilis; cuius quietem nec turbabit lex fati, nec illex fortuna interpellabit, nec ſeueritas mortis, nec leuitas ſortis,

nec ſeria vnius, nec ludibria alterius. Factitius Deus euadit miſellus homo immuni, perennique beatitate, ſolius voluntatis inauguratione. Si ars aliqua eſſet quæ homines in Reges efferret; ſi robur ſub ingenium caderet; ſi elegantia, artuúmque proceritas induſtriæ pareret; ſi vis perſpicax, aciéſque mentis artificialis foret; quis pretio, quis labori parceret? quem non reddidiſſet largum auaritia, audacem cupiditas? Cur, quia inuentio non ſit fortunæ, nec ars efficiendi Reges, dominóſque terreni anguli; ſed Deos Dynaſtas ſui, fortunæ, mundi; torpemus, & impatientes lucro deificæ dignitatis ſumus? Quæ mutatio noſtri generis eſt, vt ſolùm Diuinitatem iam faſtidiat cupiditas famelica omnium, niſi eius ſolùm, quo ſatiari poteſt? Vbi nunc eſt antiquus ille ardor primo coætaneus homini, cùm voluit eſſe ſicut Deus? Supplicium eſt præſens, faſtidium præterit appetitus. Crimen fuit in ſcientia, & intellectu concupiſcere Diuinitatem: virtus eſt in amore & voluntate conſequi. Tædium huius, pœna eſt illius auiditatis. Errauit Adam in modo, non in appetitu. Hoc patrimonio ſimilitudinis ſuæ donauit Deus hominem, fœtum vltimum, velut Benjamin dilectum, & Bennoni charum, æquè filium dexteræ ſuæ, & doloris, exclamat S. Hilarius:

O felix animal nimiùm, cui dextra Tonantis
Eſt pater

Dicam, ô felicius! cui dolor Dei eſt mater. Manibus ſuis fecit Deus hominem, doloribus refecit. Non igitur, quem ſic dilexit, Benjamin, exhæredem relinquit: ſed in ſimilitudinis ſuæ por-

tione hæreditaria inſtituit adeunda, non inflatione ſcientiæ, ſed modeſtia voluntatis. Fruſtrà ad ſimilitudinem diuinam natalitia humana celebrantur, ſi appetere, & imitari illam non liceret.

PROLEPSIS V.

In quo ſit gaudium.

Cap. 43. QVONIAM ſuæ alacritatis architectus eſſe quiſque habilis eſt, ante elaborationis eius modum, oportebit, in quo pax animi, gaudiúmqne ſiſtat, præmittere Gaudium eſt quoddam ſilentium appetitus; quædam modeſtia ambitionis; quoddam clauſtrum cupiditatis; quidam thronus iam confidentis affectus; quoddam ſine faſtidio epulum cordis, quædam præda voluntatis; quædam mors deſiderij; quidam auaritiæ limes; quædam conteſſeratio animi, & rerum; quædam adæquatio amoris, & rei amatæ; quædam ſocietas voluntatis, & eius, quod optabat; quidam aſpectus deſiderati; quædam præſentia cupiti; quidam occurſus quæſiti; quidam contactus; quidam amplexus boni: & denique, vt hæc complectar, quoddam Satis. Non totum tamen in rebus conſidet, vix pede altero contingit, quatenus ſit nexus, & conſenſio earum atque voluntatis, quaſi mutuo connictu, reſpectúque viciſſim ſibi reſpondentium, reciproco attractarum complexu, adæquato conuenientium imple-

mento. Omne gaudij opificium hæc completio eſt, ſi nihil cauum reſtet voluntati. Qui gaudet, contentus dicitur; qui tunc gaudet voluntas, cùm continet quidquid capere valet, aut volet; id eſt, quidquid exoptare; velut calix, liquorem. O raram rem, aliquam fidam ex rebus lætitiam! Omnia præter Deum curtã ſunt voluntati, & grandi peccant paruitate.

Ad diuinam normam ſtructa voluntas eſt. *Cap.* 44. Quantumuis dilatentur, quantumuis influentur, quantumuis explicentur hæc contracta, quæ vulgus bonorum titulo honorat, & ſuper pedum digitos inſurgant extremos, ſurrigant ceruicem, attollant frontem; minoris ſtaturæ erunt, atque ex hac diligentia infirmiora, inſtabiliora, ridicula. Omnia minus ſunt, ſi noſtrum expandamus ſinum: inæqualia nobis, nec implebunt. Veſtis Zachæi adaptari non poſſet artubus Goliæ: nec Gigantis calceum impleret pes paruuli. Si vaſtus Oceani alueus exſiccaretur, ſtilla àquæ non poſſet impleri. Anne cauum, quo poteſt capi Deus, occludet gutta vna mellis, aut flatus aëris, aut glebula luti? Quidquid, inquam, volupe ſit, quo mulceat libido; quidquid honorificum, quo ambitio inflet; quidquid opulentum, quo conſpurcet auaritia? Diuinis typis, iuxta Athanaſium, efformata voluntas eſt. Non mirum, ſi minus illi ſit, quidquid Deo eſt minus. Quomodo vaſta illa inanitas, Deum exceptura, ſolidabitur rebus inanibus? Solo intus Deo contento contenta eſt. Solus, qui eſt omnia, quadrat cupiditati. Solum illum, qui ſit omnia, dico: nam, nec omnia quadrabunt, niſi illud, quod ſit ſolum, omnia. Iam

aliquid maius eſt, quàm omnia; vnum, quod ſit omnia. Addit ſuper omnia gloriam ſimplicitatis, & in vnitate cunctorum adampliat virtutem, magnificat præſtantiam, creſcit in infirmitatem. Vnio ſolùm ſatis eſt incremento, quid erit ſimplicitas? quid vnitas? quid ex vniuerſis vnum non vnitum, ſed vnitas? Non eſt, cur pingatur puſillus amor: ſuper omnia eſt: cum Deo ſolo audet componi, ſéque cum illo metiri.

Cap. 45. Ad legitimum licèt gaudium, genuináque ſatietas voluntatis, Deus ſolus ſit; in cæteras inde dilabitur. Res viatica quædam & modeſta lætitia, proludium & prælibamentum illius. Suus eſt propterea voluntatis vſus, & modus tranquillitatis: vt licèt iſtis rebus prætereuntibus, properantibúſque ad interitum non ſedeamus; ſiſtamus tamen, & perfunctoria fungamur interim, factitiáque felicitate in hac vita, quæ ſaltem amarorem eius tergat, fortunam expiet, & inaniam voluntatis, ſi non repleat, expleat. Duplex quies humani cordis eſt, vna appetitus, altera motus eiuſdem appetitus. Illam primam habere valemus, dum figimus cupiditatem in vno, determinamúſque, nec per rerum angulos oberramus vagi bonum reperturi. Intento tamen, inuentóque iam bono, tunc procedit motus appetitus ad fixum, ſtatúmque aliquid, cuius deinceps peregrinatio ſuauis eſt: quia non ſit error, ſed iter. Magis tunc laborant, & anguntur viatores, cùm quærũt iter, non cùm itinerantur. Eſt in vitæ huius via ſua quies, dum cupiditas non palatur. Aliud eſt quærere viam, aliud ire. Illud fatigat; quia inquietum, & incertum: iſtud etiam voluptatis cauſa

ſumimus; ante terminum ſolet etiam quieſcere viator.

Verùm, nónne omnia nuper calumniati ſumus, minora, curta, & puſilla, præ capaciſſimo voluntatis gremio? Quomodo inane illud immenſum occupabũt? Vtique omnia exigua ſunt; &, ſi cupiditas ſe aperiat, cuncta non opperient. Poteſt tamen ſinus noſter laxari, & ſtringi: explicari poteſt, poteſt complicari. Eâ aſtutiâ fabrefacta voluntas eſt, vt, licèt immenſi ſit fundi, arctari ſciat, & minimis quibuſcumque conuenire, adæquatam rebus fieri, hoc eſt, quietam. Duo, quæ inæqualia ſunt, alterutro poſſunt modo pariari inuicem: ſi, aut maiori detrahatur, aut minori addatur: aut contrahendo illud, aut iſtud protrahendo. Non ſunt res tantæ, vt iactatum tolerent; faceſcent in nihilum: non ſunt tales, vt ſuſtinere onus poſſint; infirmæ ſunt: additamentum quodlibet grauabit, aut obruet. Remedium in voluntate erit: non è chalybe, aut ferro facta; è cera potiùs eſt: nata hîc miſeriis, & miſericordiæ: denſari poteſt; expandi poteſt, dilatari, & conſtringi: è materia ductili eſt, quæ in ſe colligitur, & è ſe producitur arcana quadam virtute ex libertatis vi: nunc ampliatur, nunc reſumitur adæquatura ſe rebus pro cuiuſque magnitudine: ità ſinum eius conſtrictum occupant parua: licèt naturalem menſuram non compleant, explent artificialem; quod quieti alicui ſatis eſt, Hoc rarum eſt priuilegium libertatis, ſe accommodare minoribus; æquare, cui voluerit. *Cap. 46.*

Felicitas infinita eſt, parem eſſe cupiditatem cupitis; non dico ob ambiguitatem magnitu- *Cap. 47.*

dinis; ſed, cùm æqua eſt cupiditati potentia. Infinitum quid eſt, finire vota: ipſe terminus cupiditatum immenſus eſt. Erramus tamen, cùm poſt interminabile oberramus; & , quod interminatum eſt, non quærimus. Quod tamen naturâ Deus, arte virtutis poteſt mortalis æmulari: & quod nequit potentia humana, poteſt abſtinentia. Igitur, cùm gaudium non in rebus commoretur, ſed in iſta ſtet conteſſeratione & adimpletione, pro libidine voluntatis; quacumque re voluntas expleatur, hilaris & tranquilla manebit: quia plena, tam in labore, quàm in mollitie; tam in cruciatu, quàm in deliniméto gauiſura. Æquè vtriſque compleri licet. Vrceus melle impleri poteſt, æquè ac felle: quoduis infundas, plenus erit. Siue pyxis aloën, ſiue ſaccharum capiat, vtroque opplebitur: ita rebus ſine delectu duris, blandiſve voluntas referta erit. Si ſe accommodat, conſtringit, & velut Heliſæus paruulo commetitur, dum nihil vltrà velis, quàm habet, aut habitura eſt; ſiue labor, dolórve; ſiue alia ærumna ſit maior. Nullus labor acerbus eſt patientibus, ſed nolentibus. Nequaquam putes extra fidem, moleſta, ærumnoſáque lætitiam voluntatis poſſe alere: ipſis miſeriis poteſt nutriri felicitas. Nemo eſt miſer, qui ſua miſeria eſt contentus: potiùs, quòd ex voto in miſeria viuat, fortunatum dicam. Nullus eſt infelix ſenſu aliorum. Qui ſua conſcientia verè felix eſt, non erit falſo iudicio calamitoſus. Quis beatior, quàm qui agit ex voto ſuo, & res pro voto aguntur? Fabios, Camillos, Regulos paupertas & afflictio non moleſtarunt: quia non extra votum. Quid intereſt, quòd inops ſit, qui

hoc vult eſſe? Quid refert, inglorius ſit, qui honorem reſpuit? quominùs lætiſſimus ſit, cùm id ſit, quod vult, plena & ſolidata voluntate? Deſideria ſunt rarefactiones, & productiones illius: at, ſi plena etiam abſinthij ſucco, gaudens perinde erit; expleri, gaudere eſt.

Quid cauſæ fuit, quòd Attalus regiis deliciis, licentioribus, inquam, omiſſis, olitor maluiſſet fieri, & ruſticam curam, quàm publicam gerere; hortos fodere, quàm in ſoliis ſedere, germina ſerere quàm imperare? Quid vt deinde ærariæ artis fabricæ vacaſſet, cui aurum vacabat, ærarium, & ſupellex, ſatis eſt dicere ſua, Attalica? Laxauit cupiditatem regno & opibus gauiſus, ſiue gauiſurus, (vix aliud ſui bonum diuitiæ, quàm ſpem præbent: ſemper bona eſt, hoc tamen ipſo mala, quòd bona: hypocriſi enim laborat:) reſumpſit verò, cùm ager placuit. Quid, quòd Cincinnatus honorem annuum voluit, continuum noluit? ampliauit illic, collegit hîc, cùm ſe ad rus collegit? Ibidem Africani ambitio deſiuit: inglorio tunc quieuit tuta gloria laborum: ille in merendis honoribus præmia duxit, labores in recuſandis. Æquè in vtroque laborauit, in merito, & in modeſtia, in qua maius meritum. Pro præmio fuit non ceſſare mereri. Tunc honos Cap. 48.

Inferior virtute fuit, metuitque repulſam
Obuia maieſtas. Doluit fortuna minorem
Se confeſſa viro. Magnum, delata poteſtas;
Maiorem, contempta probat.

Dignus ſolùm dignitate eſt ille, quo dignitas non eſt adhuc digna, ſed candidata. Prouidentiſſimi iſti è fortunæ palmis vltrò exilire elege-

runt, quàm cadere, aut proiici. Cadere periculum, proiici contemptus, exilire virtus eſt. Hanc magnam felicitatem habuerunt, non vinci felicitate. O quàm magna virtus fugere fortunàm, deinde reſiſtere, maxima fugare! Robuſti animi eſt reluctari fortunæ, fortunati non cedere. Quid fecit Solonem recuſare thronum? Pulcherrimum locum nouerat: ſed, qui exitum non haberet; ſéque paucis, modicíſque, vt peruiis, adaptauit. Quid Audentium abnuere imperium? Conſtrictio cupiditatis. Quid Seuerum inter blandimenta ſortis, & adulatorum, in comitiis voluptatum, diuitiis, potentia, immunitate? Imperator erat, & neſcio, an dignus non mori, quàm non naſci. Seueritas condemnabat natiuitatem, vtilitas publicæ rei mortalitatem. Quid, inquam, fecit, vt leguminibus contentus eſſet; & adeò aſſuetus, vt carnem pro negato veneno ſumpſerit, qua expirauit? Accommodatio voluntatis. Nec aliud Antiſthenem, Zenonem Cittieum lætos, vt ego ad ſummum puto, vt ipſi, beatos in omni auſteritate, ſiue miſeria vitæ fecit.

Cap. 49. Noſtros prætereo, qui modicis vixerunt contenti. Deo pleni erant, quid mirum, tanto hoſpite ſi omnis occùpatus locus, aliis ſpatium rebus non linqueret? Quid mirum ſit paruo contentus, in quo Deus contentus occupat multùm? Nihil apud ſe ſuſtinent, cùm teneant, quod eſt omnia. Quid mirum, cæleſtis ille vir, Franciſcus Lupius, noſtri Ordinis clarum, non ſolùm miraculis, ſed miſeria ſua decus, poſtquàm omnia reliquiſſet, cunctiſque ſpoliatus præter ſe, quia non ſe nudum vidit, ſi pallium dediſſet egenis? Neque

enim

enim ſatis erit paupertatis amans, cui non exundet amor in pauperes. Vbicumque res amata conſpicitur, trahit, in ſtar magnetis, corda. Vltra humanam gloriam factum iſtud fuit: nam, ſi gloriatus Chriſtus fruſtum dimidiati à Martino pallij coram Angelis oſtentabat, & penè præſumebat, non honeſtiori purpura arrogans, ſibique auguſtus; ecquis gloriæ pretium æſtimauit, cùm ad reliqua vltimæ miſericordiæ, & paupertatis argumenta pallium Lupius adiecerit, quod in partes diuiſit pauperibus, vt, licèt diuiſum, ad plures veniret totum? Sed, quamuis vltima hæc gloria, non fuit vltima charitas, nec extrema paupertas: tunicam deinde ſciſſam totiens donauit, quot in fruſta diſpertiuit. Nec dum hîc ſtetit virtus, quæ neſcio qua arte cum ſumma inopia ſummam beneficentiam amicauit, vt nunquam defuiſſet homini munus, qui defuerunt omnia: tam eſt abſque fundo, vel cum ingenio, miſerationis ærarium. Quin, ſicut extra gloriam iam eius miſericordia abiit, ita extra viuos. Cadauer nudum mox videns exuit ſe ſubucula reſtanti, & decenter humat. Imitatus Martini officia in viuos, ſuperauit Beſſarionis charitatem in mortuos, qui ſuperhumerale dedit defuncto. Aliquid magis neceſſarium donatum à Lupio video, Martini, & Beſſarionis laudem in ſe cumulante. Quid appellem hominem adeò ſubſiſtentem ſibi, ſecúmque? Fortaſſe prouocatorem Pauli, cùm vltra diſciplinam ſuam, etiam ea, quibus indueretur, non reſeruauit; nullis, quibus tegeretur, contentus? An æmulum & repetitorem innocétiæ Adami: quia ſola nuditatis ſi ceritate

gauiſus? An Dei familiarem, contribulem, & diſcipulum; quia ſe ſolo, ſine adiacenti, lætus? Quid iam poſt omnia, poſt pallium, poſt tunicam, poſt induſium reſtabat, niſi ſe dare? Dedit, non ſe excuſauit: & cùm opibus non potuit, ſubueniebat operis: nudus vixit, nudus obiit, poſthuma adhuc virtute. Tam miſericors fuit, vt ipſe fieret miſerandus, non miſer: nam hoc eſt cordis negotium, non aſpectus. Licèt omnia reſpueret, refertus Deo erat. Paupertas nomen in illo amiſit: faciem potiùs miſeriæ habuit. Miſeria in illo ſubſtantiam amiſit: rem potiùs, & ſtatum beatitatis habuit. Non illum dumtaxat amor inopiæ; ſed cōpia amoris inſtigabat.

Cap. 50. Prætermitto igitur Viros ſimiles, qui reiecêre magna omnia, ob anguſtias voluntatis non conſtrictæ ad exigua, ſed expanſæ; plenæ tamen diuino Spiritu, aliud minimè capturæ. Illos commemoraui Deo inanes: & tamen voluntatis artificio non capiebant, in quod inhiat, & panditur cupiditas vulgaris: ſe enim conſtringebāt, & adæquabant paucis, & licèt vacui, obturabantur: laxamenta enim, & caua cupiditatum, ſunt ferarum ſæuientium caueæ, curarum, mœrorum: nec alia voluntas miſera eſt, niſi inanis, id eſt, cupida. Solùm cupidines cor angunt, quatenus partem eius vacuefaciunt; fragilem voluntatem reddunt, pumicoſam, carioſam: caries enim voluntatis, cupiditas eſt: non minùs illam, quàm ligna, ſuus perdit morbus. Quid deſiderium putas, niſi voluntatis hiatum? Hiare cupientes dicimus: hæc cauſa triſtitiæ. Corporis dolor, diuiſio eſt partium vnitarum: ita & animi dolor, vniti cordis ſciſſura,

quæ cauum aliquid efficiat. Inanis ventriculus officina eſt famis: ſic deſiderium, eſuries amoris eſt impatientiſſima, quæ, cùm reſtat aliquid de-pletum, angit animum. Exigua mala corrumpunt magna bona: gutta aceti perdit vaſculum nobiliſſimi meri. In hoc maligna indoles cupiditatis: vna ſola corrumpit plura gaudia: per illam omnis diffluet lætitia. Sit licèt plena, & gaudens voluntas, inſurgat vna cupido, euacuatur tota hilaritas. Vrceus plenus aqua, ſi fiſſuram facias, inaneſcet ſtatim. Hiet deſiderio aliquo animus, illac profunditur lætitia. Res delicata, felicitas eſt; facilis miſeria. Miſer eris, ſi deſit aliquid; etiamſi omnia præter illud habeas. Vt ſis felix, nihil excipiẽdum eſt: omnia habere opus eſt, aut omnia contemnere: illud arduum eſt, iſtud ſuaſibile. Iſto tramite obuia felicitas eſt, & æquè facilis, licèt claudat omnia bona; miſeria verò ſit contenta vno malo.

CANON I.

Adæquare voluntatem facultati.

ITAQVE gaudium non eſt incola rerum, neque cordis aduena. In adæquatione deſidet, vt ſic dicam, deſiderij, reíque deſideratæ, cùm poſſeſſionis iure fungitur amor. Itaque lætitia ex factitiis eſt. Nunc artificium iſtud ſcrutemur: nunc fidelis fortunæ raram fabricam noſcamus. Bifariam tantùm conſummatur opus: aut, ſi voluntati ſuppetat robur efficiendi, quidquid perop ta- *Cap. 51.*

uerit: aut patientia, nec optet, niſi quod factura eſt, aut pollen- ſit efficere, comparibus voluntate, & facultate. Pene æquè videntur cliuum fortunæ aſcendere, æquè felicitatis verticem contingere, & qui poteſt, quæcumque vult; & qui non vult, niſi quæcumque poteſt. Prius illud iter nemini, niſi Deo, patet. Nota iſta Diuinitatis, vt ex Ariſtotele Arſenius prodit, exequi, quæ volet; ſicut & humanus character, exoptare, quod deſit. In illo ſublimi tramite nullum gradum licet homini ponere, ſi multùm aueat, cùm parum valeat. Tota proinde inopia virium faceſſet in copiam cupiditatum, atque penu mœrorum. Aliâ ſemitâ compendioſâ culmen iſtud licet ſubire, & diuinã felicitatem æmulari. Siue omnia habeas, ſiue nihil velis, quod non ſis habiturus; limes idem videtur, quies cupiditatis Duplici via itur eodem. Si non potes exequi, quidquid velis; potes velle ſolùm, quod poſſis. Iſto etiam pacto adæquatur cupiditas votis. Pares ſimili erunt modo duæ paruæ virgæ eiuſdem quantitatis, atque duę trabes æqualis longitudinis. Voluntas parum potentis exæquabitur optatis, ſi parum optet; ſicut & optantis multa, quia poteſt multa. Non eſt felicitas in nimiis, voluntate, & facultate; ſed in conſecutione, poſſeſſionéque cupitorum, in exæquatione voluntatis & voti, non in magnitudine, ſed in æqualitate. Sed hoc ipſo iam magnus eſt animus, quia æqualis. Quid intereſt, anguſta potentia ſit, ſi ſtricta cupiditas eſt, quominùs par, tranquilla, plenà, hoc eſt, læta ſit? Omne miſeriæ momentum iſtud eſt, defuiſſe voluntati, quod ſperauit, ſi ſtulta; quod exoptauit, ſi in-

continens fuit. Quando manet amor, periit, quod amatur Huius ſuperſtitis cupiditatis, huius quaſi pendulæ affectionis, vbi non eſt, in quo deſideat deſiderium, abortus eſt angor, miſeria, luctus, calamitas.

Tot tamen malorum pharmacum eſt. non plus velle quàm poſſis. Nunquam ita euanebunt vota ſine ſpe vouenti Eadem tunc ſecuritatis pignora, eadem fideiuſſio amoris, & rei amatæ erunt. Vtrumque eſt voluntatis peculium, vtrumque libertatis proles. Quod in cordis manu eſt, nemo eripere valet: numquam elabi poteſt cum fortuna. At, ſi ita fidum eſt, & illud dumtaxat percupias, nullum in te triſtitia ius habet. Nemo poterit raptare, quod amas, cùm nemo auferre amorem poſſit. Idem vadimonium vtriuſque eſt, libertas tua; idem præſidium, voluntas: vtrumque in ſinu, in gremio habes: in amplexu tuo felicitas eſt. Beata eſt illa volũtas, quæ habet, quidquid vult; quia non vult, niſi quod poteſt O nouum ſatietatis genus, ex ieiunio quæſitæ! Nolendo impletur cupiditas, inedia gliſcit; abſtinentia deſideriorum ſaturat voluntatem. Quis non priuilegium naturæ maximum putaret ſatiari ſine cibo, ieiunando repleri? Nemo tam gulæ ambactus, fidúſque, vt aliquando non ſentiat onus iſtud; doleat, & incuſet hoc, quod ventri ſoluimus, quotidianum vectigal vitæ; moleſtum, quia non annuum, non menſtruum, ſed diarium, horarium video eſſe aliquibus; importunis exactionibus manè, meridie, noctu flagitatur: iniquum, prout plerique ſoluunt: ipſam vitam impendunt, inſumúntque, vt ſoluant: comeſturi vt viuant, *Cap. 52.*

viuunt ſolùm, vt comedant. Apicius, qui Capitolij vectigalia cœnas fecerat, plus ventri ſoluit, quàm Orbis vrbi. Qui cùm æquis ſumptibus iam æs alienum prohiberet glutire ſeſtertia, veneno liguriuit mortem; ſiue, ne deſineret ſumptu ingenti vorare aliquid, ſit vel fatum, im penſis omnium rei pretioſiſſimæ, ſpiritus; ſiue deinceps reputans ſuperfluam vitam, ſine gula maxima: maluit reſtare abdomen, quem ſpiritum. Maius, aut æquale feudum fundo eſt. Totam vitam occupat venter, interdum etiam temperatioribus: niſi labor, ſudor, angor, curæ tenuem victum non parant. Credo, vt hæc naturæ lex importuna & inſtans antiquaretur, facilè commutaremus voluptatem palati; & guſtui, quia moleſto, renunciaremus. Quid, ſi non tantùm eximeremur neceſſitate iſta veſcendi, vt bruta; ſed delectatio ciborum, & voluptas ſatietatis tranſigeretur in ieiunium, & abſtinentiam? Iam cum hac conditione libenter ſubſcriberet Geta ipſe ſuis literariis ferculis; quæ per alphabetum dirigebat, quæ non poterat ſtomachus. Suffragarentur Clodius, & Maximinus, clariores aluo, quàm imperio. Conſentiret Aſtidamas, vnus omnium conuiuarum vicarius. At hic fauor & gratia non ventri fit, ſed cordi: ſi abſtineat, ſatiatur; ſine deſideriorum fame guſtat.

Cap 53. Quid potiùs eliges, ex inopia ſatietatem, aut ex copia eſuriem, indigentiam, dolorem? Nihil habendo ſatiari potes. Omnia habendo adhuc eris famelicus. Si cum gutta extinguere ſitim potes, cur vis ex fluuij alueo, aut Oceano acuere, & exſiccari? Si ex abſtinẽtia ſaturaris, delectatiſque,

cur ex ingluuie mauis faſtidire, aut eſurire? Huius ingenij peruerſi cupiditas eſt, vt, ſi nutrias, eſuriat. Ouem, aiunt, morſam à lupo ſi quis edat, non ſatiari, ſed laborare fame. Illud certius, quidquid fortuna mordere poteſt, non ſaturabit cor; eſuriem potiùs acuet. Inedia reficitur appetitus, cùm petita negas. Poſtquàm plura conceſſiſſet Federicus Imperator importunò & inſtanti adhuc petitori, facetè reſpondit: Si tu non facis petendi finem, ego inueniam negandi principium. Hoc non dicat, ſed agat, quiſque ſibi, cui negare ſine pudore, aut querela poteſt. Nemo ſatisfaciet libidini, niſi non ſatisfaciendo. Plus ſibi poteſt dare, quàm fortuna. Quid? Hæc cuiuſque liberalitas in ſe tanta eſt, vt plus ſibi det negando plura, quàm fortuna dando omnia. Iniuſtè pretium hominis taxatur ex his, quæ habet. Hoc pretium infelicium, & ſterilium arborum eſt, quæ, cùm nullum ex ſe fructum gignant, tanti dumtaxat æſtimantur, quanti lignum in trunco; tanti, ſcilicet, quantum habent. Humanum aliunde pretium eſt. Non ex iis quæ habet; ſed, quæ fecit; ſed, quæ dedit: ſi tamen fecit benè dando; & altiùs omnium, ex his, quæ non habet, ſi libenter non habet. Laxior hinc æſtimatio, & pro dignitate erit. Habere ſolùm pauca quiſque poteſt: ſed non habere poteſt omnia. Valor hominis non minor eſt. Omnia valet, dum volet nihil.

Itaque prima lex tranquillitatis eſto, compoſitio voluntatis, & facultatis. Oportet diligenti acie inſpicere res, pluſquàm extra. Inde capi augurium certum fortunæ, aut infortunij debet: num, quæ appetitum ſolicitant, ex iis ſint, quæ *Cap. 54.*

pereant ſibi, an ex cenſu ſortis : illis confidere cor poſſumus: iſtis nihil eſt fidendum. Sufficit, quòd ſint fortunæ, vt infortunium timeamus: nam ſua

Subtexta malis bona ſunt, lacrymæque ſequuntur Vota.

Fauſtus rerum occurſus, opinio popularis, opulentum patrimonium, dignitas publica, delicatus victus, valetudo, robur, elegantia, amici, famulatus, priuſquàm occupet animum, inſpicienda ſunt, cuius factionis ſint, an fortunæ, an naturæ, an animi. Cùm conſtet fortunæ ſubeſſe, occludendæ ſunt fores cupiditati, ne in corde noſtro ſit, quidquid in manu non ſit. Cur hoſpitari vis, domique recipere, quod illam ſit euerſurum? quod eximiam animi ſupellectilem, pacem, ſuffuraturum eſt? Famulum non admittes ad atria tua ſine fideiuſſione, & cautione; cur in penetrali pectoris, in larario animi, in foco amoris excipis, ſine vadimonio, aut compede, fures, homicidas? Cur poſſidere volumus, non quæ retinere modò non poſſumus; ſed nec habere? non, quæ manere modò; ſed quæ nec poſſunt non ire? Abiecit iſta dominia, ſiue famulatum dominantem, Barbarus quidam Arabiæ, dominus proinde ſuæ lætitiæ, hilari ſemper, & corridenti vultu, placidus ad omnem geſtum fortunæ. Rogatus cauſam, cur nunquam triſtis eſſet; ſe nunquam reſpondit, poſſediſſe, ob quod amiſſum dolore, aut triſtis eſſe debuerit. Scilicet, nulla iſta crepundia ſortis. Vir ille ſua putauit, nec amiſſis perdere quicquam

Cap. 55. Si alicui tam liberaliter indultum, vt omnia

illi fortunæ armaria, omnes loculi panderentur, omnia eius obiectarentur dona, & quæque auarorum vota exquiſita, vt legeret, quæ, & quot voluiſſet, vnico dumtaxat dono excepto, hac lege, quòd ſi iſtud eligeret, nulla alia ſumere poſſet; ipſum tamen nunquam amiſſurum; ſin minùs plura poſſet capere, ſed amittenda cuncta: vniuerſa, opinor, relicturum, vt illud non amittendum haberet: mallet ſecuritatem fortunæ, quàm fortunas. Præter animi bonum, nihil ex omnibus ſecurum eſt, niſi iactura omnium. Cur expugnamus ſtatim maiori perdéda luctu, quàm inuenta gaudio, quàm quæſita labore? Non eſt cordati viri, exornare ſe alienis, quæ exigenda ſunt nobis inopinis pro ſubita libidine domini. Quidquid noſtro non cedit arbitrio, alienum eſt, vita charorum, æſtimatio, opes, & quæque nos circumſtant mutuante fortuna, aut indulgente natura; corporis bona, valetudo, vires, artus, ipsáque manus in brachio, ipſi digiti in manu, non ſunt in manu noſtra. Nemo ita eſt dominus ſuæ dexteræ, aut pedis, vt illa nequeat ab hoſte truncari, & hic luxari. Nullum ius noſtrum retinere iſta poteſt: quare aliena puta, hoc ſolo titulo non amanda: quiſque enim ſua diligit; negligit, quæ aliorum.

Demus tamen fortunam tibi liberalem, non ſolùm confidentem; & dediſſe ſemel, non depoſuiſſe. Cur vis precariò viuere? Demus mutuum ſuum, non tantum donum, ſed mancipium tuum feciſſe: parum tutum eſt mancipiorum ſeruitiũ. Aut tandem perduelles, aut ſtatim fugitiui, aut ſemper contumaces ſerui ſunt, nec niſi coacti *Cap. 56.*

placebunt Nobilior eſt familia ingenuorum, & liberorum obſequium. Quæcunque in noſtra voluntate ſunt, & ab ea pendẽt, egregiè genita ſunt, libera, ingenua, filij matris liberæ, ipſius, inquam, libertatis: maternam conditionem ſequuntur. Cùm nulli homini, nec fortunæ ſubiiciantur; cùm nemo illa impedire, nihil obſtare valeat; nónne libera erunt? Quæ verò extra ſunt noſtræ voluntatis potentiam, mancipia fortunæ ſunt. Tam deeſt illis libertas, vt quiuis etiam ſeruus poſſit in ea, quidquid velit, facere: ſi vita eſt, tollere; ſi honos, detrahere; ſi diuitiæ, furari; ſi deliciæ, perdere. Quæ omnibus ſubiecta ſunt, libera non ſunt: quæ tot impedimentis ſubdita, non ſunt ingenua. Ne igitur confidamus abituris his, fugitiuiſque mancipiis: nec doleamus fugitis. Potiùs fugiturietes res mittamus. Dicat quiſque, quod Cynicus, cùm ſeruus ſuus Manes aufugiis: Turpe eſt Manem ſine Diogene viuere poſſe; Diogenem ſine Mane non poſſe. Poſſunt fortunæ bona ſine bono viro eſſe; poſſit vir bonus ſine fortunæ bonis. Turpe eſt, fortunam ſine ſapiente poſſe eſſe; & non poſſe ſapientem ſine fortuna. Turpe eſt, liberum hominem ſeruire ſeruis; nec poſſe non ſeruire, cùm liberè ſeruiat.

Cap. 57. Hoc itaque intereſt inter illa, quæ noſtræ ſubſunt libertati, & ea, quæ extra ſunt; quòd illa libera, hæc ſeruilia ſint. Quare, quiſliber eſſe velit; nec velit, nec nolit, quæ in aliena ſunt facultate; fiet ſtatim ſeruus. Talis amor, chirographum emptionis erit, auctoramentum ſeruitutis. His nihilominùs tradimur ſine delectu rebus, his dominis ſeruis. Æqua inſania ac illius prodigi,

qui equum conuoluto capite dimiſerat. & eius voluit eſſe, in quem primum in turba offenderet. Ius dominij fuit caſus: titulus ſeruitutis, neſcire, cui ſeruiret. Perinde cæci mancipamur rebus, vt nec herorum optionem velimus. Dixerim & de libidine noſtra, quod de libidinoſo cæco beatus Ennodius:

Nil videt, & rectum ſeruat iter ſcelerum.

Cùm imperio nati ſimus; quodam tamen cupiditatis inſtinctu, etiamſi cæci eamus, rectà imus ad ſeruitutem viliſſimam: ſi quidem hæc, quæ extranea cordi ſunt, famulantia ſint. Titulum, qui laus humilitatis eſt ſummis Eccleſiæ Præſidibus, qui ſe his dedat, ad vilitatis improperium vſurpat. Prudenter Simplicius ſeruos ſeruorum dixit cupidos terrenorum. Adderem ipſe, & ſeruorum ſeruientium. Gloria eſt dici ſeruum ſeruorum Dei: ſed eſſe ſeruum ſeruorum fortunæ, aut Dæmonis, ignominia vltima. Expendamus multiplicatam ſeruitutem, amantium fortunæ bona, & quot gradibus ſeruiles ſint, & quotæ pareant ſubordinationi herorum: nec enim modò ſunt ſerui ſeruorum, ſed ſerui ſeruorum ſeruorum Ipſi ſerui, quibus ſeruiunt, ſeruiunt aliis, qui ſeruiunt. Singuli amatores exterorum binos dominos habent, qui ambo ſunt ſerui: vnus dominus internus, forinſecùs alter eſt Irrationalis, brutûſque appetitus, cùm aduerſùs rationem inſurgit, captiuam illam facit, ſéque captiuum ſimul cum illa tradit his externis heris, mancipiiſque fortunæ. Quin & hæc etiam potens domina impotenti ſui libidini ſeruit. At, quod propudioſum magis eſt, iſtud noſtrum

multiplex ſeruitium liberum, aut libitum eſt nobis. Improborum herorum iuſſa ſerui etiam improbi inuitè exequuntur: nos libentes exequimur ea, quæ improbus appetitus cum damno noſtro imperat, & poſt externa fugientia impellit.

Cap. 58. Refuga eſt omne bonum, quia ſeruile, peregrinum; quod è voluntate non oritur, Nihil in corde manet, quod ab eo non manat. Quàm citò aufugiit à Dionyſio Siculum, à Tarquinio Romanum regnum? Dies ſatis: à mane ad noctem euanuit diadema. Scit & fortuna torpentes, & ignauos facere vigilantiſſimos Reges, inſomnéſque Magiſtratus, cùm non vltra diem. Scit fortuna, & poſt Solem oriri, & ante Solem occidere. Reulius vno die Conſul fuit: quis vigilantior, quàm qui ſomnum non vidit? cùm non eſſet Flamen, fuit Dialis? Gratias ageremus, ſi ſolùm refuga forent contenta vno vitio ſæpè viatici loco ferunt vitam poſſidentium, ſemper gaudium: eſt

Sæpè infelix magè corde ſuperbo:
Proſperitas rebus grauiùs ruitura ſecundis.

Præclarè admonet ſanctus Paulinus. Anne retinuit ius aliquod poſt tot effuſiones, & deliramenta ſortis Polycrates? cuius cupiditati tam eſt adulata fortuna, vt ſemel vinceret, niſi plus dediſſet, quàm cupiit ille: dedit, quæ noluit, dedit reſiſtenti dare: præpes tandem elapſa felicitas ſecum abſtulit vſque ad animam felicis, plus repetens, quàm depoſuerat; fortaſſe compenſatura vſuras alieni vſus: nec reliquit illi, niſi tignum, quo ſuſpenderetur. Iuſtè quidem: alienis fuit

vſus, vt propriis. Fur fuit. Plures, quos fortunæ ſuperſtites, non dicam, operuit, ſed obruit auro; defunctos non operuit humo: crudelior in morte, quàm in vita prodiga. Par Polycrati, atque Aman fuit: arriſit viuenti, morienti irriſit: luſit in vita, illuſit in morte: vterque alienis cor alebat. Idem ſuſpendij ſupplicium cæteris eſt hiantibus hæc externa, his furibus felicitatis: penduli ſpe pereunt, quibus pro fune eſt capillus fortunæ, quæ lapſa non minùs exanimabat, quàm laqueus. Plures amor felicitatis, non miſeros modò fecit, ſed exanimes. Deficiente aura eius defecit illis ſpiritus præ dolore. Quos præſens proſperitas vix lætitiâ propinauit; abſens, aut abiens occidit. Repetitio rei amatæ, raptus ſuæ animæ fuit: nec enim ſunt negligentes mortis ſatellites, mœrores dilabentis felicitatis. Quantumuis hæreamus rebus, & noſter amor ſtringat, non tam validè premit, quin tandem exprimat fortuna. Etſi agglutinemur, etſi ligemur, ſi non poteſt tollere, reuellet maiori ſenſu noſtro. Robuſtum habet lacertum, ſua extrahet; trahat licet pariter aliena. Quidquid conferat, referet, cùm libuerit; licèt ſimul auferat animam.

Noſtra non facimus hæc, amando: aliena ſemper manent: nihil alienare fortunæ licet: ſatis eſt commodare. Si ſemel donaſſe videretur, actio integra eſſet reſcindenda, ius donationis. Scilicet, pupilla eſt: tanquam ætate minor, cùm confert, non transfert: dominium retinet, aut ius vindicationis: è ſuis ludicris pupillam diſces. *Cap. 59.*

Ludit, & eludit dando, negando manum.

inquit Philippus Abbas. Quid prætereà quaſſatis

calamis incumbimus? His incumbit calamitas. Quid ſuperſtruimus molem felicitatis, ædes gaudij, fluidis cæmentis, quibus ſolùm ſtat ruina? Quis agnoſcens quaſſationem arundinis, ſumet ad innitendum illi? Labant, labuntur, ruunt omnia iſta, & diruunt nos. Periculum infirmæ conſiſtentiæ agnoſcimus, imò timemus; & tamen amamus illa. Timor noſter accuſat amorem noſtrum, quòd amemus, de quibus timeamus. Cùm timet quis, aut dolet elapſam fortunam, duo repugnantia iungit; & noſſe ſe imbecillitatem, vilitatem proinde rerum; & nihilominùs diligere, & reclinare illis. Si alterutrum deeſſet, haud, puto, triſtaretur. Si non diligeret illas, aut non nouiſſet vilem, moribundámque earum conditionem, nequaquam illis pereuntibus anxius, mœſtúſque foret. At, quis videns perire, quæ amauit, dolet perire, & non potiùs erubet amaſſe, ſolatur doceri? Rudiſſimi enim cupiditate ſimus, etiam in iis, quæ ſcimus. Miramur deficere res, cùm prænoſcamus rerum defectum, miraculum diuturnitatem rati; &, vt Andronicus ait,

Mirum videtur, quod ſit factum diu.

Hæc admiratio diuturnitatis naſcitur ex præſumptione certa breuitatis. Cur antiqua in honore & reuerentia ſunt, cùm nouitas ex ſe placeat, niſi quia nouum putamus, vetuſtum eſſe, & extra rerum euentum cenſemus, durare? Nulla res perpetua, rara diuturna: aliquid maius rebus in diuturnitate ſuſpicamur. Quemadmodum in maiori pretio rara ſunt, quia accedunt Diuinitati viciniùs, quæ ſingularis eſt: ita etiam percolimus antiqua, quatenus ueſtigium quoddam Dei

exhibent, qui immortalis eſt, & quatenus ſingulare quid eſt, in hoc rerum alueo morari. Vſque adeò fortuna

permixta fluit, nec permanet vſquam;
Amiſítque fidem variando cuncta per omnes:
Non annis anni, non menſis menſibus vſque
Conueniunt, séque ipſe dies, aliámque relinquit,
Horáque non vlli ſimilis producitur hora.

Igitur, priuſquàm in noſtrum tranſmigrent cor, diſcutiendæ ſunt, velut in telonio, res: euoluendæ, an ſint merces, & ſarcinæ fortunæ, ne repetantur: an ſint alienigenæ nobis, ne diſceſſu crucient; ne veniant, vt tranſeant. Præſtaret hîc ſeuera illa Sinarum lex, omnes peregrinos, & extraneos ſui aditu regni interdicens capitali interminatione: ita vaſtum imperium pax ferè æterna ſeruauit, cùm alioquin non tantæ ſint fortunæ vires, vt copulet magnitudinem cum diuturnitate. Eò potentia breuior eſſe ſolet, quò grandior. Eadem ſancire voluntas debet, ſi pacem tutari velit: nihil alienum, nihil peregrinum admittat. Contrarium facimus: ſolùm hoſpites in corde excipimus: viatorum diuerſorium facimus prætorium Dei, ea amantes, quæ, quia noſtræ iuriſdictionis non ſint, citiùs nobis inſalutatis abeunt, quàm nos adeant. Pietas noſtri eſſet crudelitas Diomedæa, omnes iſtos obtruncare hoſpites. Iuuat idcircò noſtra inſpicere, & curare. Stultiſſimum eſt, alienis occupari contra voluntatem domini, propriáque negligere. Mente caret, qui eò mentem coniicit, vt diues, potenſque fiat, vt lætè viuat. Studet facere proprium, quod alienum; & liberum, quod natura Cap. 60.

ſua ſeruile. Ad iniuſtam litem appellat: contra ſe habet diſcrimina terræ, pericula maris, inuidentiam vicini, odium inimici, inſidias graſſantium, proditiones ſeruorum, incurſiones latronum, inclemétias cæli, volubilitatem temporum, legem mortis, licentiam illegis fortunæ; &, ſi nihil aliud, ipſam rerum infirmitatem nullo impellente ruiturarum: ſi hæc non ſatis, ipſam potentiam, prouidentiámque diuinam. Quis vnus audebit aduersùs tot æmulos certare? quis reſiſtet ſolus tot copiis calamitatis extrahentibus imo è pectore cum rebus gaudium reuulſum?

Cap. 61. Bona animi, dona virtutis, egregia opera, rectæ cupiditates, hic cenſus noſter eſt, quæ noſtræ parent voluntati: in hæc dominium dumtaxat habemus Is rerum eſt dominus, qui, provt velit, aut nolit, dare, auferre, ponere, tollere poteſt. Nihil huiuſmodi licet in ſupellectilem fortunæ: licet tamen in patrimonium virtutis. Illam nobis, nec dare, nec adimere poſſumus: tam benignè nobiſcum actum eſt, vt, quidquid vile ſit, alienum ſit; quidquid pretioſum, noſtrum Licèt careamus alienis, pauperes non erimus; ſed clariùs diuites defæcata opulentia: qua tamen priuabit nos libido opulentiæ, hiatus diuitiarum. Peculiare hîc, & maius periculum, quàm cæteris iacturis: nam amando non propria, propria amittimus. Proprium noſtrum eſt rectus amor, honeſta rerum appetitio; hoc bonum cuiuſque eſt: perdímus illud, exoptando aliena, & peregrina dono citò pœnitentis fortunæ. Hoc ipſo, quòd aliunde, quam ex nobis, tranquillitatem quærimus, amittimus. Hoc ipſo, quòd appetimus externa,

externa, deſinimus rectè appetere, quod eſt internum, id eſt, noſtrum bonum. Geminum damnum eſt volentium, quæ in propria voluntate non ſint, & fruſtratio gaudij alienarum rerum, & iactura propriorum bonorum. Ibi mœror: hîc quid deterius, pudor eſt.

CANON II.

Nec ſperare, nec timere.

ALTERVM ex his Canoni nuper dicto rudimentum accedit. Pauoris, expectationiſque immunitas, quæ in alienis fundis laborant, & nouales fortunæ volũt proſcindere. Ama, agnoſce, tene tuum, quod tuum eſt, rectas appetitiones, honeſtas actiones: agnoſce alienum, quod alienum eſt; cætera, in quæ fortuna ludit, quibus in te ſæuit: ita neque de Deo querulus, neque in homines iratus, neque pro rebus mœſtus eris; ita neque calamitoſum, neque infortunatum eſſe, in tua poteſtate erit. Quid hoc fortunatius? Calamitoſus eſt, cui accidunt, quæ non vult; infortunatus, cui non accidunt, quæ vult. Clariùs, breuiúſque dicam fortaſſe. Calamitoſus eſt, qui timet; infortunatus, qui ſperat. Vtramque fortunæ aſtutiam intercipit, qui id ſolûm vult, quod ipſe ſolus poteſt: id non vult, quod ſola fortuna poteſt. Qui alacris ſemper, ablegatis ſpe, & timore, gaudium mundauit, egeſſit miſeriam, fortis aduersùs fortem caducam: ſed ideò & de Cap. 62.

noſtra imbecillitate fortiſſimam, in ſua conſtantia conſtantiſſimam. Inuictus, qui cum nulla re certauit, quam victam in ſua eſſe poteſtate non vidit.

Quid tantùm miſeri fero: tyrannos
Mirantur, ſine viribus furentes?
Nec ſperes aliquid, nec extimeſcas:
Exarmaueris impotentis iram.
At, quiſquis trepidus pauet, vel optat,
Quòd non ſit ſtabilis, ſuíque iuris,
Abiecit clypeum, locóque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

Columen mentis & gaudium ibi eſt, vbi exulant metus, & cupiditas, præcipui fortunæ lictores, ſæui ſatellites. Noſtros animos, vt ſanctus Paulinus ait,

. iugiter vrit
Defectus miſeri metus, & miſer ardor habendi.

Cap. 63. Callido tamen viro, experti formidinis, expectationiſque, non accidet, quæ non vult; nec quæ vult, non accident: compos voti ſemper, dum compos ſui: apud quem non aliud valet, niſi voluntas, & ratio, & quod iſta valent: cui proſpera omnia cadunt, cùm ſtent; quæ velit. Suam ſemper exequi volũtatem, felicitas eſt ęmula Diuinitatis, & præponderat Imperio Orbis. Plures vitam, regnúmq; ſuæ poſtpoſuerunt libidini ancipitis, atq; intutæ voluptatis. Quàm felix, qui curata gaudij fide ſuum ſemper vidit votũ, tam facile, tam gratuitũ, vt nec vouiſſe opus ſit! qui, dum pauca vult, mauult eſſe ſui, quàm fortunæ! qui ſummam fortunam iudicat, ſine fortuna fortunatum eſſe, ſine fortunis locupletem! Non arca, ſed corde diui-

tiæ, metiendæ ſunt. Non eſt vera opulentia res opinionis, ſed conſcientiæ; non alieni iudicij, ſed proprij. Animus, non fama, iudex eſt: mens cuiuſque, non ſermo hominum. Aliud eſt videri diuitem, aliud eſſe. Loculis plenis apparent diuitiæ, non iudicandæ ſunt. Etenim, qui plures filias maritãdas habet, etſi ampliſſimi cenſus ſit, pauperem ſe putat; quomodo, qui infinitas habet cupiditates ſuſtentandas, quarum vni non ſufficit Orbis, habebitur diues? qui ſe non tantùm inopem, ſed indigum ſentit? Non eſt pauper, qui caret; ſed qui eget: nec eget, qui caret; ſed qui deſiderat. Pauper Socrates forum ingreſſus, Quàm multis, inquit, non egeo! Quia non deſiderabat. Locupletior eſt, & beatior, qui nulla cupit, nec ſperat, quàm qui habuerit omnia, quæ cupierat: gratis habet, & per compendiũ votorũ, quod alter magnis ſaltem cupiditatum impenſis mercatus.

Quid comparo incomparabilem virum? Ille ſolùm felix eſt, qui nihil cupit, nec expectat: at, qui omnia, quæ concupiuit, habet, ſolùm fortunatus eſt. Maius quid felicitas, quàm fortuna eſt. Deus felix eſt, non fortunatus: ait felix ideò non tam eſt, quòd habeat, quæ cupienda ſunt; ſed, quia nihil cupit. Illud ſupra fortunam habet, non quòd habeat, quæ cupiuit; ſed, quæ forent cupienda. Minùs felix eſt, qui fruitur, quæ expectauit cupiditas, quàm qui nihil expectauit. Iam & inter eos, qui exæquatas voluntatem, facultatémque habent, ſubtiliùs diſtinguendo, ſi qua ſit iuſta diſtinctio, præferam illũ, qui vult ſolùm, quæ poterit; ei, qui poteſt omnia, quæ voluit. Si igitur ſpes adhuc fortunati, & Cap. 64.

ſecura, dicere poſſum, felix, minuit felicitatem; quantùm perdet vulgaris noſtra ſpes, quæ fortunæ eſt trochus; ſuccutit̃rque comite timore, excutitur occurrente damno? Omnis doloris cardo eſt; quia habes, quod non uis, quia vis, quod non habes. Velle autem quod habes; & nolle, quæ non habes, quis tam tyrannus eſt, vt interdixerit? quis tam potens, vt ſuſtulerit tibi? In tua manu eſt, in te eſt fortuna tua, ſi velis habenda, ſi nolis non habenda: non, ſi ſperes iſta, non timeas illa. Timor eſt intempeſtiuus dolor, quo, dum ante neceſſitatem angimur, vltra neceſſitatem affligimur. Mœror rei perditæ, & timor perituræ hoc diſtant, quòd iſte diutiùs torqueat; & quatenùs immaturus dolor, metus eſt, ſit ſæpe acerbior.

CANON III.

Amor immutabilium, & mutabilitatis.

Cap. 65. HINC & aliud occurſat præceptum (ſitve exceptio primi documenti) eſſe aliqua, etiam extra nos, exemia, Innocentiáque cordi, quæ amare indemne ſit: in quæ, licèt nobis nihil liceat, amare ſummè licet ſecuro gaudio: quia ipſa ſecuriora ſint, gaudente potiùs defecturo, quàm ipſa. Hæc, quamuis in manu noſtra non ſint, poſſunt eſſe in corde. Cætera omnia, hoc ſolùm, quòd amantur, armantur in nos; &, quod mirum eſt, quæ minùs ſecura ſunt, ſecuriùs pugnant & cædunt: quò imbecilliora ſunt, magiſ-

que infirma, fortiùs, citiúſque vulnerant ſua fuga. Magna ira fortunæ eſt, fragilia & arundinea contorquentis arma, potentiſque fortiſſimè percellere fugaci lacerto, ritus inſtar Parthici, quaſſatiſque contortis calamis,

Sic vibrans animum fortuna ludit arundo.

Aptè dixit Abbas Philippus. Etenim amor infirmæ rei, eſt robur miſeriæ; amor ruinoſæ, eſt ruina felicitatis. Si quid ſtabile, fundatúmque ſit, ſecura huius cupido erit. Tuta itaque mens incumbet in amorem primæ mentis; æterna eſt. In hac columna figi lætitia poteſt. Huc omnem ſortem amoris, omnem aleam cordis mittamus. Sine alea ſortem ſortiemur, & fortunam veridicā. Quis ſummam pecuniæ mutuaturus, fidem debitoris non attendit, aut pignus non quærit? Omnis ſumma, omnis ſors animi, omnis cenſus mentis, amor eſt. Tantus es. & vales, quanti eſt, quod amas. Præuide, cui credas; ſi cautionem conſiſtentiæ præſtiterit. Sola æterna mens hanc fidem habet: huic ſolùm te credas.

Quis amne deuolutus rapido, inter aquas partim humatus, inter fluctus totus pugnax, dilabenti vndarum fluxu pariter fluens, ſi validam, fixámque arborem offendat, non apprehendet frondes? Solùm Deus quid ſtabile eſt, ſéque radicatum: hoc apprehenſo, ſolùm ſtabilimur: præterfluunt reliqua in hoc mundano alueo, & nos pari volutant, trahúntque fluore. *Cap. 66.*

Celeri vides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragiliſque membra mundi
Minui, perire, labi.

Fugit omne, quod tenemus,
Neque fluxa habent recurſum,
Cupidáſque vana mentes
Specie trahunt inani.

Venuſtè iſta Diuus Paulinus : ſed ſignificanter Geôrgius Piſides:

Natura rerum talis eſt fluentium, Scena ſoror, conſanguineáque inſomnÿ: Omnis procella, nempe, typhi prateriit.

Οὕτω πέφυκε τῶν ῥεόντων ἡ φύσις,
Σκηνῆς ἀδελφὴ, συγγενὴς ἐνυπνίων·
Παρέρχεται γὰρ πᾶς ὁ τοῦ τύφου σάλος.

Quis ergo turbine, & inquieto procellæ fluctu iactatus, inſulam ſi videat, non appellet? Naufragamur fluctuantibus rebus : ſola inſula ſecuritatis in hoc pelago mundi eſt, quod eminet & manet Deus, ſuperior omnibus, æternus ante omnia. Huc ſaluandi, non Neptuno, ſed fortunæ aufugiant. Deus radix fœcundiſſima entium. Arboris folia ventus rapit, frondes quatit, truncos quandoque infringit, ſolam radicem immunem inuenies, quam non tantùm flatus non tangit, ſed nec videt. Decidunt omnia, niſi Deus. Mortalia ſunt cætera, quæ mortales amant, & amittenda; ſi non quotidie, certe vno die, vno momento omnia. Noſtra mors mortalia nobis omnia nobiſcum fecit: ſed ſæpè præcurrunt nos, & noſtram nos admonent conditionem exemplo ſui interitus. Nos tamen miramur mortem rerum, quia obliti noſtræ. Miramur, quòd moriantur, & pereant: quia, quòd eamus nos, & quò, mortis, ſcilicet, immemores ſumus.

Cap. 67. Sapienter, mundi membra, monet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes, gyrare, & in circulos ſuos reuerti, vt rerum inconſtantiam ſummam, id eſt, conſtantem monſtraret. Nihil in rebus eſt fir-

mum, niſi infirmitas; nec maior infirmitas poteſt eſſe, quàm quæ firmiter infirma eſt. Illuſtri documento oſtendit ſalubrem amoris eſcam, quæ & qualia licet extra nos amplecti, immutabilia, ſcilicet. In circulo commoto duo dumtaxat ſunt immota, quieta, ſtantia; punctum medium, & motus ipſe: in omni partium mutatione, ſolùm immutabile eſt ipſa mutabilitas, & centrum: ſicut in hac ſphæra Vniuerſi, eius punctum terra in æternum ſtat. In fortunæ rota vnicum dumtaxat punctum in medio conſiſtit: non aliter, nec alibi quietus eris, niſi huc te colligas, & ad minimum reducas; ibi tamen nimiùm dilataberis. Immenſa illa, æternáque mens, iſtud centrum omnium eſt. Si illò accedere non potes, appropinqua: quò ſunt propinquiores puncto medio circuli partes, magis quietæ ſunt, lentiorique ambitu flectuntur. Si ad minimum non audes conſtringi, colligere ad mediocria. Partes mediæ in rota, licèt non veniant in ſublime, nunquam terram contingunt. Præſtat mediocritas fortunæ: hæc nunquam venit ad ſolum: honorabilis hæc eſt, locum medium honoratior occupat. Alias partes, poſtquam in ſummum leuauerit, rotam vertit, & ſumma imis commutans apprimit, alliditque ad ſaxa, iiſque incumbit totum ſuæ machinæ onus. Deinde poſt centrum, nihil eſt immobile, niſi mobilitas. Circularis enim commotio caret fine; in nullam contendit metam extra ſe: in eodem ſtans loco, inibi globus concitatur, quietus: in eodem inquietatur ſpatio; perpetim, quia ſine obice: firmus in eadem ſede currit. Argutè hanc faciem rerum

labentium, circulum dixit Helias Cretenſis, quarum ſola conſiſtit inconſtantia.

Cap. 68. Iam eſt quid extra te, quod tutò placere tibi poſſit: non fortuna mutabilis, ſed mutabilitas, quæ immutabilis eſt. Habes, quid in rebus ames, mutationem. Habes, quomodo, ſi non hærens, ſed contiguus ſis. Diuersè ſe habent, quæ rotæ inſunt, aut quæ adſunt: inſunt paleæ, & lutum, adſunt ſaxa ſolida: illa voluit pariter rota; iuxta iſta dumtaxat voluitur: illa tranſeunt pariter; per iſta ſolùm tranſit; manent quieta ſecus inquietam ſphæram; tanguntur, non feruntur. Præterfluat nos fortuna non confluamus vnà, reſpiciamus illam, non ſuſpiciamus: ad ſummum valeat tangere, non tractare, minùs contrectare. Tormentum eſt inſtrumentum eius, & crudeliſſimum rotæ ſupplicium. Fortaſſe miraberis putatam fœminam, cùm fœminea, & miſericordia viſcera non agnoſcas, niſi fortè ob inconſtantem indolem, & ſubitam, terribilémque iram; ſed debilem cum iis, qui viri verè ſunt: paret enim viris, ideò muliebri geſtu conficta. Si igitur figaris ſuo inſtrumento, quid mirum, excrucieris? Abſcedamus, deſcendamus.

Cap. 69. Extrinſecùs, velut pompam, videamus procedentem. Præſens dumtaxat facies nos afficiat, nec auidos futuri, nec inuidos præteriti: vt qui ad ſcenam, aut ſpectaculum ſedet, æquè iſtum delectat comœdia, atque tragœdia. Qui ſcenæ ſeruiunt, qui ſpectaculum ſui exhibent, laborant, non delectantur: qui vident, qui adſunt, gaudent. Si deforis eſſemus, vtraque fortunæ arte gauderemus: nec noſtra lætitia mutaretur, ſed tranſmutaretur:

non abſcederet gaudium, ſed ſuccederet; ſtaret potiùs, ab vna re in aliam transfuga. Pereuntes res non ſequamur, ſed videamus currere, gaudeamúſque perire, velut qui intuetur beſtiarum, & gladiatorum ſpectacula, interitu delectatur, cæde, fuga. Res deficiunt nobis; aut, quia abeunt; aut, quia pereunt. Si primum illud, cur inſequimur ea, quæ impatientia noſtri amoris ſunt? Si pereunt, non tanti fiant, vt debeant noſtro parentari fletu, & annuum luctum habere. Age gratias, te non periiſſe citiùs. Duplici ex capite mortales ſunt tibi res: pereunt, cùm pereunt; & pereunt tibi, cùm peris. Quid putas ex tuis immortale, ſi tu mortalis? Qui finem habet, nihil habet: vix enim habet id, quod eſt. Qui futurus non eſt, vix eſt, cùm eſt. Sed demus te manere, res ſolùm perire. Non decedunt ſine hærede: tranſeat ad ſucceſſorem gaudium, & pax. Tametſi defunctis integrum & elegans ſit patrimonium, veniet ad hæredem claudum, aut luſcum. Hæreditent noſtram pacem res: decedente vna, ius idem habeat altera ſuccedens, ſiue paupertas, ſiue morbus, ſiue ignominia. Non eſt lex, quæ inopem, aut ægrotum hæreditate excludat. Expiranti proſperitati ſancti Iob, quid ſucceſſit? non pauperies modò, ſed miſeria, quatuor fortunæ malleationibus ſubita, vt quinta & terribilior eſſet improuiſio. Vlcus deinde à planta pedis vſque ad verticem: contemptio denique, & ſiniſtra amicorum opinio. Non obinde ſuam his negauit ſerenitatem, non ſua ablata felicitas; ſed tranſlata à ſecundis ad aduerſa, hæreditario iure. Adhuc in ipſa miſeria, necdum reducta felicitate, dicam, quod di-

uinus Zeno, in melius, felicitatis priſtinæ ſtatum diſſimulando, non perdidit, ſed mutauit. Vadat amor poſt fortunam, non poſt res fortunæ, vt ſequitur Heliotropium Solem, ad ſuas conuerſum vices. Illi dumtaxat obſequitur fortuna, qui fortnnam ſine ſpe fortunæ ſequitur.

Cap. 70. Conſtans animus nihil conſtanter amet inconſtantium: amet omnia „ vt ſunt inconſtanter inconſtantia. Omnia de manu fortunæ capiat, licèt acerba & dura. Ariſtoteles, caricam porrigente Diogene, reputans ſententiam meditatum eſſe, niſi acciperet, ſumens inquit, Diogenem perdidiſſe caricam ſimul cum vſu. Sic illudes fortunam machinatam ludibrium tuum, meditatam dolorem tuum, ſi non admiſeris, quæ læua porrigit manu. Admitte, admittet arma ſua, ſimul cum vſu. Solùm poteſt nos triſtare, quia nolumus, quibus id vult. Fac velis, & ridens potes exclamare: Non magnus Diogenes, ſed magna fortuna! O potens, iam per me exermis! Si aliqua reiicienda ſunt, ſint, quæ vult accipi; iſta ſua purpurei corticis munera, delicias, &, quæ iis patrocinantur, diuitias. Quid hæc à Nazianzenus dicet:

Pila iuuenum manibus reciprocata.

Σφαῖρα νέων παλάμαις ἀντιπεμπομένη.

Colludere licet, & recutere fortunæ pilam ſuam, ſuo reiecto munere. Dum ludibundus es, non potes triſtis eſſe. Si vis, ne illudat te, lude cum illa, & ſtrenuè reiice, quidquid volatile, etiam aurum graue, ieceris. Sin minùs, ne apud te incaleſcat, cùm repetit. Friuola hæc bona friuolè amanda ſunt; infirma infirmiter; ad nutum dominæ reddenda ante exactionem. Non expectes,

fortunam, vt eripiat. Tu eſto tibi fortuna: occupa ſuas vices: aufer tibi, quod ſublatura eſt: relinque omnia felici infortunio per manum tuam. Redimes fortaſſe te iactura tuarum rerum. Præuiderat Ariſtippus exacturam, & vltrà pro fœnore vitam, inſtantibus apparitoribus ſuis piratis: anticipauit ſolutionem abiecto in mari auro, inuitum & imprudentem ſimulans caſum. Conſuluit hoc ingenio ſaluti: vitalis iam fuit ſine nummo: ſoluit mutuum ſine vſura: pretium ſuæ vitæ non aurum fuit, alioquin etiam amittendum; ſed anticipatio. Æſtimet quiſque, quod ille tunc dixit: Satius eſt, vt hæc per Ariſtippum, quàm propter hęc pereat Ariſtippus. Tota victoria ichneumonis, & aſpidis, anticipatio eſt: ſic hominis, & fortunæ: vincit aggreſſor. Præuertis fortunam, & euertes, ſi præcurras. Cùm veniat, omnia acta videat.

Totum iam ſponte videbis
Anticipaſſe Dei famulos.

Hanc ſanctus Proſper cauſam putat aſſuefactæ, & cicuris tranquillitatis, ſecuræ, vt ſic dixerim, ſecuritatis. Non contrectanda ſunt iucunda, nec detrectanda grauia: æquabilis ad omnia ſis.

At, ſi adhuc tibi inuidiæ eſt nomen fortunæ, nec eius parere manui digneris, tolle vocem, Deum ſpecta. Fortunam vulgò appellamus. Ibi ſapiens Numinis ſtudium noſcit. Quiſque domi ſuæ iubet. Liceat Deo in ſuo mundo, quod licet ruſtico in ſua caſa: quidquid volet, aget. Suſtinuit toties noſtram malam voluntatem: ſuſtineamus quandoque ſuam bonam. Æquo animo filium accepit Abraham, & dabat; nec *Cap. 71.*

triſtior occidiſſet, quàm genuit. Non lætiori ferro arietem cecidit, quàm gnatum mactaret: à filio ad agnum tranſlatus idem vigor dextræ. Eleganter Zeno ait, nec mutatus vultus eius, cùm eſſet victima commutata. Cum tanta lætitia arietem obtulit cum quanta obtulerat & filium: vbi enim fides fuit, non erat dolor. In illo ſacrificio ſolus Deus doluit; quia aliam victimam procurauit: nam Abraham cum filio ſic probatus à Deo eſt, vt non poſtulans, miſericordiam mereretur. Scilicet ita paruit Deo, vt non appareret pater: immemor naturæ, memor officij. Ita obſecutus fuit, quòd mentiretur paternitatem, vt exhiberet ſeruitiũ. Primam dignitatem putauit, eſſe ſeruum Dei. Ita voluit ſeruire, vt obliuiſceretur genuiſſe. Det, quod libuerit, Deus. Sed amemus plùs donationẽ, quàm dona: quamuis & hæc amari poſſint, ſi ęquè amentur. Eadem omnibus ratio amoris ineſt, non quòd ſint: ſed, quòd dentur. Sic,

Quidquid mittit, mella putare decet.

Diuinas illas & aureas manus, plenas hyacinthis dixit Salomon: quidquid illis deciderit, pretioſum erit, & vnio, non ſilex. Pretioſa paupertas eſt, pretioſus dolor, pretioſa depretiatio ipſa. Illinc elabuntur, vbi nihil, niſi pretium eſt. Quid? Percuti videris, ſi vnio icit. Etſi egerat cruorem, non eliciet lacrymas. Lætum vulnus auaro erit, ſi fecit aurea gleba, vt cani lapidato oſſibus. Non minùs pretioſa manu verberat Deus, quàm locuples aratoris flagellum. Argutè beatus Ennodius:

Dentibus argenti fuluum concluditur aurum:
Contemnat nullus verbera pulchra pati.

Exornat Deus amore ſupplicia : pretium ſummum eſt ſeueritatis diuinæ :

Quæ capient mũdum iungit mens docta, flagellum
Exornans cenſu, nobilitate plagas.
Argenti, atque auri vapulat quicumque metallis.

Cęterùm Sapiens hyacinthos illas vocauit gemmas : quia mirè iuuent & exhilarent cor. Mors, & morbus, & anguſtia, quin & triſtitia ipſa lætabit nos, diuino illo dilapſa pugno. Ipſa miſeria cordialis erit, ſi ab illa manu accipias Et natura, & ars Dei, beneficentia eſt. Perita eſt diuina dextra benefaciendi. Solent artifices, & pictores artem oſtentare in ſcorpione, vipera, atroci, fœdóque aliquo reptili potiùs, quàm in forma regia. Exhibetur quoque dexteritas diuinæ manus in ægris, & duris : ibi magis nitet : maius, inquam, ſi non fulget, latet beneficium. Ex his itaque conſtans erit, qui non amet inconſtantia, vt eſt ipſe ; ſed, vt ſunt illa, inconſtanter. Sic idem ipſe erit inter diuerſa. Varios fortunæ geſtus vno vultu ſpectabit ; & expectabit atroces, ridibundóſque ſereno.

EPISTASIS.

In alienis caſibus diſſimulanda eſt conſtantia.

SED, quia in alienis iacturis latus Sapientis inuadit ſors; cùm pectus, nec coram, nec contigua manu poſſit, per tertium tunc molitur. *Cap. 72.*

Plus, opinor, iuſto viro laborandum eſt cum damnis alienis, quàm propriis. Etenim, cuius patientia paſſione non vincitur, compaſſione tentatur: quem non manet caſus proprius, hunc præcipuè commouet alienus. Sapientis vitam, quoniam præcipua eſt, vtiliſſimam puta: non ſibi tantùm, ſed aliis quiſque viuit: vitam imprudentium, qui adhuc ſibi non viuunt, fideicommiſſam habet, velut tutor publicus vulgi. Eleganter Menander ait:

Hoc eſt viuere, non ſibi viuere tantùm.

Τοῦτ᾽ ἔστι τὸ ζῆν, οὐχ ἑαυτῷ ζῆν μόνον.

Quare illud eſt viuere, non ſibi viuere ſolùm. Benè viuere, non eſt quid priuatum, & ſolitarij boni: in alios effluit ſenſus vitæ bonæ. Tutor ciuilis pupillorum miniſtrat fortunas: ſapiens, qui tutor populorum naturalis eſt, etiam ſenum, fortunam curat alienam. Pretium propterea erit alicuius moræ, quomodo in hac ſe gerat? An vultum mutare oporteat mutata, ſæuientíque rerum facie? Licet quidem mutare geſtum, non animi, ſed corporis; & ſicca, virili, ſtabilíque mente deflectere madidos oculos, maternum deiicere vultum ad eos, qui ſe deiectos, miſeróſque credunt. Inter lacrymas & lacrymatus felix tamen erit abſtinentia ſuæ cupiditatis, timoris, ſpei: & quamuis in aſylo fortunæ ſit, inde quia ſecurus impugnat illam, & iam in ſe victam ſtudet vincere in aliis; aperto bello in alienos campos copias ſuas educit; victricibus armis vbique inſequitur, &, vt Tzetzes ait,

Benefaciens hominibus, vndequaque demetens malitiam.

εὐεργετῶν ἀνθρώπους, ἀπανταχοῦ θερίζων τὴν κακίαν.

Cùm vim ſui animi alienum pectus minùs poſſe munire videat, ſtratagemate aggreditur ad ſo-

landum infortunatum,leuandúmque ſpe (altiſſimo omnium caſu) deiectum,& ſentientem,nondum contiguam, felicitatem grauem. Moleſtam ſarcinam Antiſthenes dixit bonum virum. Quis aſſentiet, niſi miſeri, dum ſine ſenſu miſeriæ manent? Sed hoc ipſo iam leuior vir bonus eſt, cùm illius ſentiant improbi moleſtiam, non ſuam. Grauior plaga eſt, quæ ſenſum adimit, quàm quæ dolorem incuſſit. At, ſi minuatur eorum miſeria, cùm noſcitur, ſéque miſeros inuiti vident, (parum refert, non credant,) leuem, ſalutarémque tunc fatentur virtutem,& ab ea ſaltem aliena dextra ſubleuantur, capiúntque ſolatium. O leuamen totius humani generis,etiam eorum, quibus grauis eſt! Tua manus leuat repugnantem tibi, &

defectum fortè labore,
Nilus vt Ægyptum, ſic tua lingua fouet.

Etiam malos, quorum contactu nunquam tua puritas attaminata fuit, per bonos auxiliaris. Hoc, quod de Bonegeſſo Duce cecinit Venantius, in omni alumno virtutis verum iudico; manu recreat, conſilio fouet: quos ex ſua palma excutiit fortuna, hos in ſua excipit. Hinc aliter intelligo,quàm Philo, quod Iudæorum Legiſlator ait, ſapientem graues manus habere. Quid mirum, ſi pendeant inde, qui ſibi ſunt graues,ſtulti, miſeri, flentes?

Sed, vt hos leuet,neceſſe eſt flecti,& quodammodo blandiri miſeriæ, vt repugnet. Proprium hoc conſtantiæ, & felicis eſt Tutò hic poteſt tuta felicitate deſcendere,& ſe miſcere miſeris. Nemo immobilis manens rapidis deuoluto vndis Cap. 73.

ſuccurreret: nec ſi pariter fluctus eum inuoluat, trahet alterum. Aliud eſt deiici, aliud inclinari. Ne cadat, ſecurus animus ſit, & ſepoſitus fortuna. Inclinari licet, vt erigamus alios. Nullus iacentem ſuſcitabit, niſi inflexione ſui. Oportet medicaturum affecto, quodammodo aſſentire affectui. Huius generis potio, ſolatium eſt, vt non ſanet ægrotum, niſi ſimili morbo videat ægrotare Medicum: alioqui ſuſpecta putatur, & potiùs quid veneni, quàm pharmacum propinari. Contraria conciliare opus eſt. Qui affectu opprimitur, negat fidem affectibus exempto: & qui affectu ſuperatur, ſuccumbenti alteri manum non valebit porrigere. Quare, qui affectis medetur, oportet, non habeatur affectibus, & monſtret habere. Aliud eſt ſeruire illis, aliud dominari: aliud haberi, aliud habere. Debet non teneri ſoluturus alios. Moratam equitum turmam Muſonianus videns inſpecturorum quid augurij capiendum ab occurrente alite; tanquam aliud agens tetendit arcum, confoſsámque prima ſagitta auem in terram dedit: tunc ridens ſocios arguit: parum inquit poſſe ab irrationabilibus conſilij, & opis capere, ſiquidem neſcirent, quæ ad ſe ipſa pertineant. Prius eſt ſibi cauiſſe, quàm aliis. Auxiliaturi manus in ſe initiatur: at niſi madida naufragum non redimet.

Cap. 74. Quid, anne ſimulationem conſulimus? Nequaquam: lacrymas concedimus communes cum miſeris, non lacrymarum cauſam. Miſeri miſeriam deplorant: felix ille, & ſapiens, ipſos miſeros flet cum flentibus, quia malè flent; non mala, quæ flent: non flet fortunæ potentiam, ſed infirmitatem

firmitatem humanam. Lacrymantem Solonem reprehendit quidam, quòd defleret, cùm luctus non ſit fortunæ potio, nihilque prodeſſent lacrymæ. Hoc ploro, inquit, quòd nihil proſunt. Communem fletum habuit, non materiam. Id poteſt vir ſapiẽs, & horribilis, atrôxque fortunæ deflere, quòd fleant mortales, cùm nihil proſit flere. Cùm mœſtum, eiulantémque videt, ſolùm ſe commouet, vt ſoletur illum, non vt putet malum pati calamitate deplorata ex his externis. Diſtinguit ſubtiliter, hominem illum non affligi caſu fortunæ, ſed opinione ſua: non enim infortunati ſimus quia ſumus; ſed, quia putamus. Maius aliquod malum, quàm ipſum malum deplorat, non ferri malum; & plus patientiam, quàm patientem. Malum verum, quod ibi noſcit, eſt malum falſum ignorare. Hoc flet, quòd defleatur. Qui ita diſſimulat conſtantiam ſuam, non ſimulat ſenſum. Nequaquam impaſſibilem illum facimus; ſed patientem, & compatientem, ipſius adhuc compaſſionis patientem. Licèt extra vulgus hominum mittamus, humanum volumus in vulgo. Non propterea interpellamus pacem, & ſerenitatem ſuam, hoc ipſo, quòd flet; quia vult, & iuſtè vult. Non eſt turbidus, non anxius, non miſer, imò felix, id eſt, ſui erit, & ſibi hilaritate arcana feſtiuus. Egregiè diuinus Ioannes Scholaſticus, fletum proborum dixit animæ riſum.

Cæterùm Gregorius Nazianzenus Cæſarium laudat fratrem cum larua ſeruientem aulæ. Intùs Anachoreta, coràm aulicus fuit. Præſtat hac aſtutia negotiis (neceſſaria dico) committi, & pro rerum incurſu caſſidem componere, ſi neceſſe ſit. *Cap. 75.*

Non eſt in iactu fortunæ directo, in iactura, inquam, propria: ſemper in hac placet nudus, ſincerúſque vultus, & natiuus color, animi ſerenitas. Tam fortis animus ſit, vt nudus ſpectet fortunam, nudus vincat, non tantùm ſine armis, ſed ſine veſte. In alieno diſcrimine, & ſalutari prætextu, quandoque id opportunum erit ſine ignominia conſtantiæ virorum, imò ſine iniuria inconſtantiæ rerum, quarum bracteata inanitas eſt, ſuperficie tenus: laruatæ ſunt; non ſunt, quod oſtendunt: ſic cum larua ſatisfacies. Non ampliùs iure exigent, quàm habent. Simulata ſunt bona, & mala: non peccat, qui cum his diſſimulatus ſit. Sana inteſtina non habent: non licet ob hæc præcordia tua ſana corrumpere. Intus pax ſuo in ſolio cordis ſerena & candida fulgeat; forinſecùs licèt veſtiatur fuſcus & feralis color. Nemo meliùs adulabitur mundo, nemo conformior, quam qui ſolùm tradat faciem, reſeruet cor. Hæc indoles mundi, aſpectum dumtaxat ſine medulla præbere. Inſpice te; cætera inde coniicies: quotiens aliud, quàm videbaris, fuiſti? Omnis hic rerum curſus, omnis fortunæ ludicra feſtiuitas apparet mihi, laruatorum ludus, cùm per cohortes, obiecto vultu, ſtringente manu facem, curſum bini agitant: properant enim res,

Et quaſi curſores vitaï lampada tradunt.

Currunt & ſimulatæ: compar his fiet, qui ſaltem ſe diſſimulet.

Cap. 76. Licet in amicorum cum amicis, in parentum cum fratribus, in beneficorum cum coalumnis temperatè deflere mortem, non perdere pacem. Summa illa Numinis indulgentia ita prouiſit: ſi

malum videtur, larua eſt; in bonum cadet. Vt benè viuamus, ſuperfluit de nobis: non eſt, cur deſideremus aliquid, vt viuamus; & hoc ipſo, vt miſerè viuamus. Hæc optima conditio noſtra eſt, vt gratis ſit vita beata, non miſeria. Illa non rebus, imò nec cupiditatibus eget: quinimò hæ ſunt, quibus minùs egeat. Miſeria ſine deſiderio non eſt, nec datur ſine pretio cupiditatis. Suppetit ad id, quod maius eſt, lætam vitam; cur ad id, quod minus eſt, vitam, egenos nos ſuperfluis putabimus? Dum fulmina fortunæ non valent conſidere, & tam validè percellere voluntatem, vt illinc fruſtra reſilient, (quod non valebunt,) integrá omnia noſtra ſunt, & ſuam integram pacem, cor integrum reſeruat. Horridam hæc obiiciunt ſpeciem; ſed pueris dumtaxat. Reuelle fœdam caſſidem mali, quæ atterret; inuenies inibi bonum. Deceſsítne, qui tua, vt mater, ſollicitabat; vt pater, prouidebat; vt ſoror, ſtudebat? Fortaſſe præſtantiora officia adnoſcentur ex hoc deceſſu: nunc latent. Parentes interdum, vt ludant cum dilectis infantibus, perſonam ſumunt alienam, & deformem. Terrentur paruuli: ſed ſtatim reiecta larua inueniunt patrem, matrémve fuiſſe: rident tùnc, aſſultántque in amplexus: aſtutiâ deinde notâ, repetitam iam non formidant perſonam: noſcunt ſubinde latere matrem, aut nutricem; iam cum ipſa larua luſitant, matrem balbutiunt. Quem non terreret vis malorum ſanctum Iob inuadens? vultus horridus, poſt liberorum, ſubſtantiæque iacturam vlcere peſſimo iacere? Vbinam? Noſcomium illi ſterqnilinium fuit, vndique ſaniem fontificans,

ſeu potiùs ſtagnans. Vermes pro piſcatione duxit. Quæ malorum facies atrocior? Sed non pertimeſecit virum, qui tam aberat, vt mala haberet, vt collætatus luſitaret ſcaturiente vermiculo. Detraxit rerum perſonatum geſtum; inuenit ibi maiora bona, officioſa pietate; nec paternas curas, nec materna viſcera, nec germana obſequia deſiderabat. Putredini dixit: Pater es: mater mea, & ſoror mea, vermibus. Cortex ille malorũ fuit; nucleus, ſubſtantiáque bonorum. Velut pueri nucibus, his malis cruſtatis viri ludunt, obduri, infractíque aduersùs calamitatem. Infringunt illam, & abiecto demum putamine medullam ſciunt edere ſuauem. Cùm itaque perſonata, & facilia ſint omnia, cum perſona & facie tenus, faciemus ſinè iniuria ſatis.

Cap. 77. Quid aliud monuit ciues Corinthi diuinus Paulus? Qui flent, inquit, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non poſſidentes; & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Figuratam, ſcilicet, laruatémque ſocietatem cum mundo permittit: audias rationem; iuſtitiam iſtius agnoſces ſocietatis. Præterit, inquit, figura huius mundi. Figuram ſolùm, perſonámque abiectantes concito prætereunt curſu res, vadunt, currunt, tranſeunt. Quò? rogabis. Meta, nihilum eſt: euanent, non ſiunt, vt fumus è camino:

Omnia prætereunt, vt inanis in aëre fumus.

ait Dionyſius Lyrinenſis. Illis nos exhibeamus ſimiles laruati etiam. In imagine, excursúmque ſatisfaciamus, vt ipſa ſolùm nos volunt feſtinâ ſatisfacere ſpecie. Flere, & non flere; gaudere, &

non gaudere; vti, & non vti; non compones, niſi larualiter aliud lateat, aliud pateat. Patent oculi pluentes imbres lacrymarum: latet animus delibutus muliebri riſu. Frons Heracliti foris; cor Democriti intus. Perſona animi, frons eſt. Siue fortaſſe aſpexit Paulus theatrales tunc temporum ritus, cùm perſonati mimi, & inſtructa ſcena mutatitiis, verſibilibus, ductilibúſque figuris, aliis poſt alias ſuccedentibus; quæ, cùm, aut fabularum mutationes, aut Deorum aduētus, cum tonitribus repentinis erant futuri, procurrente prȩteribant verſura, & ſpecie exornationis primæ elapſæ, facies alia oſtendebatur figurȩ. Mundum, magnum puta theatrum; Magiſtrum Comediæ, Deum; mimos, homines; exornationes, figuráſque ſcenæ, res iſtas decurſu ſolùm apparentes, ſucceſſione feſtinâ mutatorias.

Quid aliud maieſtas Aſſyrij imperij fuit, niſi ductilis, tractitiáque figura ſcenæ? Præteriit: ſucceſſit alia verſura, regnū Medicum, & Perſicum: hāc prætereuntem Macedonica potentia ſequuta: euanuit etiam hæc figura ſubſequente Romana diſpàritura quoque. Non ſunt immortalia regna mortalium; non digniora autoribus. Vbi nunc Ninus, Semiramus, Zames, Aralius? Vbi Arbaces, Mandanes, Soſarmon, Articarmines? Vbi Cyrus, Cambiſes, Darius, Xerxes? Vbi Alexander, Arideus, Caſſander, Antipater? Vbi Antigonus, Ptolomæus? Vbi Iulius, Octauianus, Tiberius? Vbi magni iſti Patriarchæ ambitionis, radices imbelles gloriæ Aſſyriæ, Medicȩ, Perſicæ, Macedonicæ, Aſiaticȩ, Syriacȩ, Ægyptiȩ, Romanæ? Vbi illi primores faſtus, & libidinis pincernæ? *Cap. 78.*

Vbi primogeniti illi fortunæ, ante quos, vt paſſer ante miluum, ſiluit Orbis? Quomodo nunc de illis ſilet? Baleus, Armatrites, Altadas, Mamitus, Mancaleus, Sterus, Mamelus, Sparetus, Aſcatades, Bellopares, Lamprides, Lampares, Panyas, Mitreus, Tautanes, Tineus, Pyriciades, Ocrazapes. Sardanapalus: hic interitu notus, infamiâ famoſus: cæteri, nec vita, nec gloria: uix aliud quàm nomina, velut oſſa gloriæ, reliquerunt. Solùm eſt eorum fuiſſe; ſolùm noſcimus tranſiiſſe. Ipſa nomina non agnoſces fortaſſe; nec ſunt multa: adeò ruinoſa res gloria; quam tamen ſolam non mortalem putant habere mortales. Falluntur: nec pignora ſui cadaueris, nec titulum ſui ſepulcri reliquit: iam mortalior eſt mortuis glòria mortaliũ. Illorum ſiquidem reſtant ſilentio oſſa, reſtant dentes poſt funus viuaces, poſt cineres immunes, poſt ignes frigidi. Fama tandem edentula fit, & ſine igne perit, imò ſine aëre, dum vox deeſt, cui vita eſt loqui. Laruata omnium felicitas præteriit: plurium ſine occipite euaſit, nec in ipſa fuga tergus oſtendit. Si imperia illa, hæc, inquam, onera orbis alleuata diſparuêre, quid fiet his, quas tractamus paleas rerum, feſtucas, pennulas? Illa regna ingentibus confixa vrbibus, earum coloniam mundum diceres: vrbes ipſas validis munitas mœnibus, non ariete, ſed nec fulminibus quaſſandas crederes: numeroſis exercitibus, quibus campi anguſtiæ erant, vniuerſum mortalium genus peregrinum putares: ſanctis, quod plus eſt, prudentiſſimiſque legibus, Oracula ſuſpicareris, & ſuſpiceres: non habuerunt pignora ſtatus, nec tueri hæc omnia inualuêre,

quominùs fortunam ibi radicatam, non videremus reuulſam. Quomodo nos, ſicca, deciduáque folia noſtra, valido concuſſa flatu, tanquam æterna habemus? Subleuantur omnia, & ſuis ruinis à nobis attolluntur, tam felici, certóque curſu properant, vt non morentur caſu; cadentia tunc magis elabuntur, currunt. Quidquid pretioſum eſt in mundo, inaurata nullitas, purpuratum nihilum eſt, ſub perſona in ſuum domicilium, interitum, procurrens. Properationem iniqua ſui conſcientia incitat, ne agnoſcamus in mora, & diſcernamus laruam; pudeátque comprehenſum agnitionis, comprehendentes amoris.

Itaque iure Paulus ex his rerum verſibilibus, prætereuntibúſque figuris collegit, nos quoque licere perſonam obducere, vt ſuis theatrum conſtet officiis, ſimúſque Actores fabulæ. Hi dum flent, non dolent; dum emunt, non poſſident; dum iubent, ſine imperio ſunt; dum vtuntur, ſine vſu; dum obiurgantur, ſine vindicta; dum obiurgant, ſine ira: agunt, ſcilicet, alienam vitam: vtinam & nos. Eleganter pulchrum hominis canit Theologus, *Cap.79.*

Ζώειν τ' ἀλλότριον ζωῆς βίον.

Quia nemo alienis rebus afficitur, qui vixerit alienam vitam ſine affectu, id eſt, ſuus erit: omnia, vt hiſtrio, fabulam putabit. Salutare iſtud conſilium, etiam vt tibi conſulas, cape, non ab aliquo Muſonio, aut Telete, aut Epicteto, qui te hiſtrionem quoque mundi, &c, vt iſte ait, hypocritam dramatis monet fieri. Cape ab ore Dei, à Doctore mundi, Paulo. Talem perſonam age, qualis à Magiſtro deſignetur; qualem ipſe velit. *Viuere alienam vitæ vitam.*

Suprema illa, æternáque Mens huius mundani dramatis Magiſtra eſt, & Poëtria; illa perſonas inducit, & diſtribuit. Breuem dedit? non quæras longam: egenam? non petas regiam? quamlibet tribuerit, eam ingenioſè repræſenta. Tui muneris ſolùm eſt commiſſam perſonam aptè effingere, non eligere: hoc Magiſtri eſt. Si dedit agere mendicum, ægrotum, claudum, humilem, calamitoſum; hoc cura, vt benè agas, non vt aliud. Non eſt gloria Actoris fabulæ, quòd repræſentet auguſtiſſimum Principem; ſed, quòd benè. Maior laus eſt, ſi ſtultum, aut mendicum, aut flentem aptè ſimulet, quàm ſi Philoſophum, & Regem. Id etiam, tanquam bonus hiſtrio, qui non ſolùm benè Prologum, ſed & medium, & cataſtrophen fabulæ agit, cures primordia, medium, & finem vitæ rectè agere. Is optimus repræſentandi modus, ſi actione aptè exprimas idem, quod ore; ſi opere repræſentes doctrinam.

LIBER SECVNDVS, DE ARTE VOLVNTATIS.

APPENDIX I.

Tolerantia, & temperantia rerum.

NVNC reſtituo me operæ. Inſiſtam, & appendam alia. Sub eamdem recutiam incudem ferrum idem Plures ictus eunt extra, plures irriti, vt aliqui certi pangantur. Ad amoris modum redeo, quia fixam ſibi, conſtantémque voluntatem velim. Repetam partim eadem. Non vna, aut altera malleatione clauus figitur, plures repetis, deinde tentas, rurſúſque recutis, donec firmum videris Neque tantùm erudire exopto virum, mallem facere. Breuis eſt doctrina beatæ, id eſt, bonæ vitæ; ipſa tamen opus prolixum eſt, & difficile ſuaderi, quod facile diſci: omnium quippe res facillima, & in promptu eſt, bonum eſſe, ſi alia erudiremur, quam Antiſthenes dixit neceſſariam; ego addo omnium difficillimam diſciplinam; dediſcere mala. Alia iam appendam, Cap. I.

ſiue expendam documenta conſequentia eorum, quæ diximus: ex quibus duas pacis & lætitiæ anſas inuenio, tolerantiam, & temperantiam: his regatur, quæ te reget benè, voluntas. Velut equorum gubernatio, fræno, & calcari conſtat: cohibe te in bonis, inſtiga te ad ferendum mala, & velut vmbraticum equum ſuper ipſa, quæ te atterrent, coge te gradi, peſſumdare; dediſces metum fortunæ, qui virtuti rudes facit. Tolerantia malorum, eſt temperantia bonorum. Non facilè dicam, vtra maior ſit: illud certum, æquè oportere pati multa, ac velle pauca. Pauca tu potes, & multa in te poteſt fortuna, in quam maximè patientia potes maxima inter virtutes, quæ

vincit inermis,
Armatóſque ſolet vincere ſæpè viros.

Cap. 2. Sicut non magni conſtat benè viuere, ſic nec diſcere. Duobus verbis reſumitur tota voluntatis ars, tolerantia, & temperantia. Hoc eſt omne pacis myſterium; Eleuſinum credes, ignotum niſi ſacris animis. Hi ſunt Lares tranquillitatis, Penates bonorum. Hanc Philoſophiæ ſummam cum Epicteto puta, ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. Non obtinet, nec retinet gaudium, niſi qui ſuſtinet, & abſtinet. Hæc ſunt cardines quietis, & virtutis. Vt pacem obtineas, abſtine; vt retineas, ſuſtine, Rarus poſſeſſionis modus. Recuſando conſequeris, excipiendo conſeruas: recuſando crepundia fortunæ, excipiendo flagra. Hac ſolùm diligentia Hieronicam fortunæ ſe putauit Diogenes. Cinxit pinu tempora, Iſthmica cæremonia, velut ſacrorum victor certaminum. Iuſſus, ne illegitimè honorem vſurparet, ſe reſpondit, duos Anta-

Suſtine, & abſtine.

goniſtas viciſſe, voluptatem, & dolorem; illam, quia abſtinuit; hunc, quia ſuſtinuit. Ne imbellem te putes: habes temperantiam, & tolerantiam, egregia ſtratagemata aduersùs aſtutias, quibus in te molitur fors. Siue vi, ſiue dolor aggrediatur, omnia ſtudia ſua præuertis. Impetus, & illas iras repentinas non ſimulatas frangis tolerando: artes, & ſera, altáque odia, conſiliis, cunctatione (fortiſſimo armorum genere) armata temperando, dum furit: Syncerus eſt iracundorum, & ſine artificio motus. Statim dura, acerba, vt obuia & ſimplicia tela, & palam arma torquet. Dum odit, lenta eſt: non vi ſua contenta, inſidias tentat: dolos, & doloroſiſſimam miſeriam poſt felicitatem adornat felicitate. Omne ſuum tormentum, omnis apparatus & machina turbandis, deturbandis, inquam, nobis iſtud eſt: quia dat, quæ nolumus; negat, quæ volumus. Reſiſtis, ſi abſtineas his, ſuſtineas illa.

Verùm hic geminus noſter morbus, quo grandi concepta propoſito aboritur cum felicitate virtus, inuersè nolle, & velle; faſtidire, & appetere: vtrumque abſurdiſſimè, præpoſterè. Appetimus intempeſtiuè, cùm neceſſaria eſt neceſſitas, quæ nihil aliud carenti eſt, quàm optare: appetimus, inquam, quando, & quę fortuna non fert. In Ianuario ceraſa quærimus: ipſa ſe puniunt vota noſtra: hyemat plerumque fortuna. Quid aliena concupiſcis? Tempori ſeruiendum eſt, ne ſeruias fortunæ. Ægrotamus pica, velut grauidæ, quæ abominatione ſtomachi, & appetitu laborant, faſtidiunt ſalubria, &, vt mireris, iucunda: appetūt abſurdos cibos, ſiue non cibos, *Cap. 3.*

gypſum, cymeliam, carbones, ſordes, in hyeme vernos fructus, in vere hybernos. Quid putas, eſt, abſtinere, & ſuſtinere? Opportunum fortunæ eſſe, ſcitè nolle, ſcitè velle, non cupere. Abſtine igitur: alioqui, quid cupiendo facis, niſi dilatare limites fortunæ, extendere ſcopum ſuum? Licèt nolit, telis ſuis te attinget. Non intereſt, cæca ſit, quominùs ſagittaria certa: ſi ſcopus vbiuis, ſi omnia ſit, errare exoculatus neſciet. Etiam inuita aberrare illa vulnere non ſciet in eum, cuius cupiditas per omnia oberrat. Sine collimatione ferit, ſi ſpes quocumque collimat. Nullum telum in caſſum cadit in conferto agmine. Tantùm patet eius ſcopus, quantùm vota tua.

Cap. 4. Scias in dimidio voluntatis circa hæc externa, & quaſi in contractiori arcu totam potentiam habere. Præſumere omnipotentiam poſſes, in tota, aut altera voluntatis parte, nec dimidiam: dicam penè nullam. Duo ſunt libertatis membra, velle, & nolle; potentiſſimum hoc lacertum; infirma illa manus: quidquid non habes, nolle potes. Sed nemo poteſt habere, quidquid vult habere. Cùm nolis, potes in omnia; cùm vis, in nulla. Fortuita ſunt, paréntque fideliter fortunæ infidæ. O quantum ærarium eſt, quàm prouiſa panoplia aduersùs ſortem ſubitam hæc conciſa cupiditas! Quid angimur? Valemus aduersùs caſum, & nimium valemus, cùm dimidia præualeamus voluntate. Manca alterius manus ſufficit, & claudicans, vt ſic dixerim, aſſequitur refugam, alatámque felicitatem. Citò, certò, feliciúſque te locupletauit, quàm theſauri Crœſi: iſti mendicitas erunt coram te nihil volente, co-

ram voluntate non mendica. Securè per illam diues es, ſiquidem es, cùm vis; nimirum, cùm nihil vis. Pauperem tunc facis fortunam. Quid maius optare potes, aut quando magis diues? Nihil in te habebit, nihil in ſe, quo tibi placere poſſit; fallere dico. Ditior eris Attalo, ſi Attalicam contemnas ſupellectilem, & potes. Maior vis quàm Midæ voluntati tuæ eſt: non eſt opus contactu, in abſentia plus valet: ſi quidem, cùm vis nihil velle, habes omnia, etiam quæ non videris; quid mirum, ſi quæ nec optaueris, aurea paupertate locuples? Egregiè Euſebius philoſophatur: Πλούσιον χρὴ νομίζειν τὸν ἠγνεμένον ἔχειν τὰ ἀρκέοντα· τὸν δ' ἀεὶ ἐπιθυμέοντα προσκτήσασθαι καὶ πληθώρην μηδέποτε τῶν τοιούτων λαμβάνοντα, καὶ εἰ Μίδου πλουτίοι μᾶλλον, πένητα καλέω καὶ Ἶρον, οὗ ἐκεῖνος ἐξ ἀνάγκης εἶχε ψυχὴν κεκτῆσθαι. Idem ait, φιλοχρηματίην ἄλογον τὰ κτώμενα ἀποβαλλόμενα μᾶλλον ἀνύσειεν, ἢ ὁ ἐφ' ἑκάστῃ ἡμέρῃ πλοῦτος, ἄπλετος ἐπιγινόμενος. Quare ſolùm diues es, ſolùm omnia in voluntate poſſides; ſi quidem omnia nolle in voluntate eſt. Vbicumque dixeris, ſufficit; vniuerſa habes, Quid dicam? Plus habes, quàm habere poſſis. Superfluunt tibi omnia. Si non credis habiturum, crede ſaltem tantundem, aut maius habiturum, non indigere, ſuperuacua habere.

Ille diues exiſtimandus eſt, qui ſe ſatis poſſidere ſibi perſuaſit: cùm verò, qui partis ſemper adiicere properat, acquirendique ſaturitate nulla capitur, etſi Mida fuerit opulentior, pauperem, ac Irum appello, quo, ſcilicet, omninò non minùs eſt pauper in animo.

Irrationabilem auaritiam citiùs conſument abiecta res parta, quàm creſcentes quotidie immenſa opes. Cap. 5.

Adeò immoderatus eſt vſus, ſiue immodica vſura temperantiæ. Nec minorem tolerantiæ puto. Eſt fortaſſe facilior: poſtquàm doctus abſtinere fueris, tunc benè ſuſtinere poteris. Ex cupiditate armatur impatientia, & ſpes noſtræ parturiunt timores. Abiice illas, & ſcies, aliquando poſſe iraſcentem fortunam cum gratulatione

excipi, non tantùm cum patientia. Crates, ſiue Zeno, magnus quidem, quicumqne ſit, aſpero Neptuno exoneraturus mercibus nauem libens, lætus opes ſuas in mare iecit, & gratias fortunæ agens, inquit:

Benè, ô Fortuna, bonorum mihi magiſtra.

Εὖ γ' ὦ τύχη, μοι τῶν χαλῶν διδάσκαλε.

Tunc quoque dices ob ipſum infortunium fortunæ benedicés: Benè eſt, ô Fortuna, magiſtram te mihi exhibes boni. Euge, euge, curatrix ſolicita animi. Gratias ago, quòd venias reportatura, quod ego diu iam debuiſſem reſtiturus ad te mittere. Gratiam hanc à te habeo, quòd dediſti vſum, & tollis abuſum, nec pro vſu vſuram exigis. Me admones. Malo conſiliũ tuum, quàm gratiam. Intelligo, quid dicas. Ad frugem me colligam, ad virtutem, ad me, ad Deum. Priuilegio mecum vteris. Non tãtùm citas ad virtutem, ſed cogis. Benè vectus ſum naui confracta: inde integer curabo eſſe. Ecce & aliorum oblita es, quæ tollere potuiſti, tuo iure ſtant omnia. Tot mihi dediſti, vt perderes memoriam. Ego benè recordor, & te monebo: cape adhuc aliqua tua, agnoſce omnia præter me; nec digna humano animo puto, quæ tu adhuc contemnis. Vtinam ſic cum fortuna ageremus, vt ille ſenex, graſſantibus latronibus: Quæcumque, inquit, vobis videntur, tollite. Fecerunt ita, ſolo marſupio præter ſpem relicto, quod ille accepit, & inſequutus illos, clamabat: Accipite etiam illud, quod tollere obliti eſtis. Fortaſſe iſtam comitatem mirata fortuna, etiam reſtituet omnia: reſtituerunt & prædones. Chriſtianus reiiciat fortunæ nomen, & diuinam manum in his noſcat, & oſculetur.

Si adhuc rapax & trux ingenium fortis non excuſaueris, non erit, vnde iuſtè accuſes illæſus. Cap. 6. Tutò ſi te colligas ſine voto, & ſpe, diminuta fortunæ præda, in ipſo illius ſcopo & paupertate expectare ſua iacula licet. Credo nullibi fortaſſe ſecuriùs. Imperitum ſagittatorem cùm vidiſſet Stratonicus, iuxta ſcopulum conſedit, illic ſe ratus ſecuriorem. Cauſam reddidit: Ne me feriat. Cæca fortuna dicitur, in ſcopo ſuo mane: illud minùs attinget, quod intentat. Quin cadant in te omnia iacula, incruentus manebis, dum ſine cupiditate. Si telo primam ferri aciem perfregeris, nulla nocendi vis haſtili manet. Cuſpis fortunæ cupiditas eſt noſtra, poſtquàm detraxeris illam, ſine mucrone erunt ſua arma: tu ſine vulnere. Luſoria tela cruorem non guſtant.

Iam arbitror longa Epictetum epitome reſumpſiſſe Philoſophiam, cùm duo verba, Abſtine, & ſuſtine, dixerit eſſe. Cap. 7. Superfluit dimidia oratio, altero verbo ſatis conſtat, Abſtine, dico. Nemo eſt, qui nihil velit, ſi nolit aliquid, præſertim quod habet. Hoc ſuſtinere, eſt, non velle, niſi quod tenes. Limpida itaque & alba cupiditatibus voluntas, leuem fortunæ ſarcinam ſentiet: ex ſe enim fortuna leuis eſt: ſed grauiores ſarcinâ ſuâ clitellas habet cupiditates humanas, ſine quibus nullum onus imponit nobis: nullum ſine deſideriorum clitellis incommodum accommodat: nihil nos onerat, niſi vota, quæ tamen mala plerumque inſcij, vnde onus veniat, multiplicamus, vt alleuiemur; excreſcente tamen miſeriæ pondere. Quidam ruſticus fatigatus ex aratione, regreſſurus in villam, aratrum

aſello alligauit; inſuper aſcendit: ſed nimio grauatus onere aſellus progredi non poterat; tunc ille deſcendit, ſuiſque imponens humeris aratrum, iterum aſcendens ad aſellum inquit: Nunc procedere potes: non enim tu; ſed ego aratrum fero. Non iſto minùs ridiculi ſumus ruſtico. Curas & cupiditates noſtras, quæ noſtrum non opprimunt, ſed obruunt gaudium, nouis curis & votis tueri & alleuiare ſtudemus. Nihil profectò aliud facimus, quàm integrum onus priſtinum retinere, & pondera nobis noua imponere. Donec toleramus cupiditates, ſumus nobis intolerabiles ſine vlla adhuc fortunæ grauitate. Excutiamus illas, exoneremur ſpe: tunc ipſam fortunam leuem reperiemus, & nos, & illam ſuſtinebimus. Quæcumque ſuſtinere licet non ſuſtinenti futura; grauia profectò onera, quæ ſe mirè accommodant, vt nos grauent, ſuámque multitudinem aptè componunt, vt quæ tempus non capiet, capiat cor miſerum: pendentia enim non tantùm mala, ſed bona moleſta ſunt. Ex ipſis malis non tot poſſunt venire ſimul, quot poſſumus timere. Pauca ſunt pila, quæ vna vice mittere fortuna poteſt; & niſi adiuuaretur deſideriis noſtris, citò videremus exermen, & inani pharetra. Eſt itaque patientiæ matrix, abſtinentia cupiditatis, pari titulo, atque patientia malorum, & bonorum.

Cap. 8. Cæterùm, cùm patientiam nomino, non dico rem ſimplicem. Non eſt patientia tantùm malorum, eſt & bonorum; & horum interdum difficilior. Illa eſt, cùm pateris: hæc, cùm agis. De iſta poſtmodum diſſeremus. Aliis diſtribuitur

modis

modis patientia : à diuino Ephrem trifariam : aliam dixit patientiam erga Deum ; aliam erga Dæmonem, aliam erga homines. Ego quartam adiicio moleſtiſſimam, erga ſe. Siue in vniuerſum bifariam partior patientiam, & aliorum, & ſui. Iſta maior, quantùm diſtat ſuſtentare, quod reclinat, aut quod incumbit; ſuſtinere humero, aut tergore. Difficilius eſt ferre, quod ſupra nos eſt, quàm quod iuxta. Iumenta minùs poſſunt portare, quàm vehere : in vno homine ſatis habent, quod baiulent ; ſed familiam trahunt. Omne momentum tranquillitatis, patientia eſt, magnum pacis ſacramentum, tuta ſecuritatis ara, præco & caduceus felicitatis. Quid iuuat, ſi cum exteris non confligimus, ſi inteſtinè affligimur tumultuante in ſe corde ? Nobis ipſi pacifici ſimus, & trucidato appetitu patientes noſtræ triſtitiæ, noſtræ adhuc impatientiæ, aliquando & patientiæ.

Quemadmodum nihil magis contingens, quàm pati; nihil reputa magis tibi neceſſarium, quàm patientia. Naturale omnium humanorum malorum medicamentum eſt, quo velut dictamo expellimus aciem, ferrúmque damnorum. Non iniquius actum nobiſcum, quàm cum feris. Aper hederam ſuam habet, draco ſylueſtrem lactucam, anguis marathrum, teſtudo culinam : aliis vicinior medela data eſt, ipſa membra : cani lingua balſamum eſt vulnerato. Hominibus vniuerſale pharmacum, ſilentium, & patientia eſt. Quid contingens pati, dixi ? Iam emendo, neceſſarium eſt : quare neceſſariſſima patientia, qua ſolùm fit, ne patiaris, anticipata quadam dote. Impaſſibilis patienter patiendo fies. Invulnerabilis animus, niſi ſolùm impatientia eſt, velut Achilles calce. Nec maiorem artem patientiæ *Cap. 9.*

potes, quàm ſi non vltrò, ſaltem non inuitè pati. Compendio quodam ſe à labore, & ſuppliciis vitæ liberat, qui facilè tulit. Sponte feratur neceſſitas. Manus, pedes, artus reliqui, ſuis potiùs deficient muniis, quàm inefficaces & ſtupidi patiendo reddantur. Infirmi, mutili, penitùs adhuc reciſſi, non inepti fiunt paſſioni. Egregiè Herodes Sophiſta, dum podagra & chiragra laborabat, Cùm, inquit, edere oportet, manus non habeo; oportet progredi, non ſunt mihi pedes; oportet dolere, tunc & pedes mihi ſunt, & manus. Ita integri ſemper ad patiendum ſumus. Satis hoc monſtrat integritatem viri in patientia eſſe. Adeò neceſſarium eſt pati, vt deficientibus manibus, non deficiat pati manibus. Quid, rogabis, poſſe pati illis, ſine illis? Dicam: Non habere, non poſſe illis pati. Nihil deeſt homini labori ſuo, etiamſi deſint artus: imò hoc ipſo minùs deeſt.

Cap.10. Altè, & in medullas cordis demittenda vox Themanitæ illius: Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum. Intuere, quid deſit volucribus, vt volent: totæ in hoc poſitæ ſunt, roſtro acuto vt ſcindant, proræ loco, aërem, alarum remigibus actuoſæ, oblongioribus ſuo ordine pennulis, ex vtroque inſtructæ latere velut tranſtris, cauda clauis inſtar eſt, qua flectuntur & gubernantur, pedibus collectitiis, digitis ſparſis, vnguibus aduncis, quibus tanquam anchoris aptè hæreant ſuis portubus ramis. Licèt tanquam volare vidiſſes, hoc ipſo quòd volucrum cerneres ſtructuram, diceres ad volandum facta iſta ætheris nauigia. Non minùs homo deuotus labori naſcitur: intuere illum: nihil notabis deeſſe, vt patiatur; etſi multùm deſit patientiæ. Tota hominis conditio in hoc videtur affabrè elaborata: rudis, vt

laboret, vt pati poſſit: non inſtructus pennis, vt auis; ſed egenus, infirmus, nudus, exermis, adhuc ſui ſæpe deſtitutus. Vndique ſua nuditate, & egeſtate adornatus eſt paſſioni, vt auis cælo. Omnia obſeruabis, dum neque neceſſaria vitæ habere videas, habere neceſſaria, vt graue ſibi ſit vel viuere: quemadmodum paſſer leuitati ſuæ habet, quod neceſſe eſt. Id intereſt, quòd auibus deficere poſſint inſtrumenta volandi, non homini patiendi. Adeò fida natura eſt noſtræ conditioni, vt quod noſtra refert, non confiderit caſui. Ceruo currere deficiet lupo prædari, leoni timeri, non homini poſſe pati. Maior rerum noſtrarum cura eſt. Non temerè nobis data defutura, ſi profutura.

Vitæ humanæ primitiæ, fletus eſt; primi flores, lacrymæ: inde auſpicia ſumit. Non ante naſcitur homo, quàm patitur; imò de ipſo gemit ortu. Primum lucis tributum, pati eſt: inde per reliquas ætates pendenda ſua, vt Bleſenſis ait, vectigalia miſeriæ. Arbitror, qui hanc penſionem indignè fert, qui laborem recuſat, indigniùs æſtimare naturam digniſſimam, hominē dico, & hoc ipſo dignum, vt non ſit. Iniuriam dignitati humanæ facit, ſi dignam patientia non cenſeat; & minori, vili, inquam, ſe taxet premio ſui. Ferat adultus, quod infans tulit; nec pudeat conſecrationis ſuæ, qui non priùs ſentit lucem, quam dolorem, Hoc eſt primum, quod docetur, quod vltimò diſcitur. Omnia animalia ſuas ſtatim agnoſcunt vires: rudis homo naſcitur ad omnia, niſi ad lacrymas: ſed oportet erudiri ad lacrymarum cauſas. Omnia diſcere opus habet præter luctum. Omnia illi labore conſtant: ſolùm ſponte habet lacrymare. Vnus homini fletus datus gratis; cætera non ſine laborum pretio: *Cap.* 11.

ſed datus fletus gratis; quia omnium laborum appendix, leuamen ſit. Opportunum neceſſariis doloribus delinimentum adiungit natura, lacrymas. Iſtud præparauit oleum mitigandis fortunæ plagis, quas duriores ſentimus ſine hoc vnguento natiuo. Illa enim vulnera, quorum ſenſus non effluit per oculos, grauiùs feruntur. Puto iam naturale eſſe homini pati, cùm ſolùs à natura habeat flere. Violenta eſt omnis vitæ huius felicitas externorum, & inuitus hic adſcititius fortunæ ſplendor, inde breuis eſt: nihil violentum, perpetuum. Modus naturalis hominis, pati eſt. Miſeria creditur: ſed ſine patientia, fateor. Non deficit natura in neceſſariis; minùs prouidentia diuina, & gratia: nunquam igitur deficiet pati, neceſſariſſimum humanæ vitæ. Inuenti ſunt plures, qui non riſerint; nemo, qui nunquam fleuerit. Ipſe Democritus flendo eſt natus. Nemo ſine labore, ſine dolore nullus.

Cap.12. Cur, quæres, homo beatitudini vnicè deuotus naſcitur ad laborem? Cur flendo ſe dedicat gaudio? Vnum iſtud animal capax felicitatis, cur capax duntaxat fletus? Naſcitur ad virtutem, proximum felicitatis organum. Quare ad laborem, qui maſſa; & vt ſic dixerim, argilla virtutis eſt, nulla ſine difficultatis elemento, nulla ſine laboris emititur nummo? Neque paucorum officiorum materiam creant. Niſi homines eſſent indigi, vnde miſericordia? niſi infirmi, vnde conſtantia? niſi dolentes, vnde fortitudo? niſi egeni, vnde liberalitas? imò niſi mortales, vnde immortalitas contempta morte? Iam fortaſſe tenes momentum collationis, cùm homo comparatur aui. Naturâ volucris pennis ſe attollit ſuper humum; inde ima iſta deſpectura, in cæleſtium vicinia

degit: cùm ad terram ſe demittit, adhuc ſuper nos, aut in arboribus diuerſatur ſublimis, aut ſuper teƈta noſtra inſidet quieta, aut in præruptis habitat ſecura, eminens aliquod ſemper affeƈtat. Homo pariter cælo natus, & deſpicientiæ huius terreni punƈti, illuc ſe euehit laboribus, velut alis aſſurgit ſuis aquila in æthera. O ſalutare conſilium! ô diuinæ prouidentiæ ſtudium, & inuentum! Eius nobis neceſſitas imponitur, cuius pretium noſtra vota citare debet. Vtilitas neceſſitati eiſdem colligatur catenis. Satis hoc ad patientiam. Scitè quidam Arabs inquit: Sepes tolerantiæ, vtilitas: namq; vt neceſſaria ſit noſtra vtilitas, labor neceſſarius eſt. Quantumuis in alicuius ſinum. totã cornucopiam vacuefaciat fortuna ſemel prodiga ſine pœnitentia, aliquando laborẽ & inopiam ſentiet. Pompeius, & Darius ſiti afflicti fuerunt: tot fluuiorum domini, nihilominùs ſtillam optarunt. Torpuit aliquando Alexander frigore, qui ferè fuit dominus Solis, tantum in domo ſua Oriente valuit, vt nil, niſi vetare oriri, reliqua eſſet tyrannis.

Sunt prætereà, quia neceſſarius labor, alij quoque labores neceſſarij, voluntarios dico. Elegans Philoſophus in hoc Euſebius ait: *Πόνοι οἱ ἑκόντοι πόνοισι τοῖς μετὰ ταῦτα ἀκουσίοισιν ὥστε αὐτοὺς εὐπετεστέρους παρεγκεναθλῶσι προγυμνάζοντες.* Sed iam in hoc remedium laborum videntes patientiam. Qui vltrò patitur, non patitur, quod neceſſe eſt pati. Clauus clauum trudit. Morſus venenati applicito item veneno miteſcunt: ideò neceſſariis laboribus ſunt neceſſarij voluntarij, vt violenti non ſint inuiti. Sed nec graue foret, eſſe neceſſe pati, nec moleſta neceſſitas naturæ, niſi nos, vltra quod eſt, neceſſe fieremus neceſſitati, & miſeri. Mala augemus adiumento noſtro: propter inerudi-

Cap. 13. Voluntarij labores neceſſarij ſunt laboribus in poſterum eventuris: quos faciliùs tolerabis ille, qui ſponte ſua praeexercitatus in ipſis fueris.

tionem,ait Diphilus : qui etiam beatum monet, diſcere miſerias. Quid rationabilius mortali,quàm doceri mortalitatem ſuam, labores vitæ, quædam mortis lemmata? Quid ſalutarius, quam diſcere periclitari, vt dediſcamus fortunæ reuerentiam,cuius omnia ferre onera debemus, ac ſi optaremus?

Cap.14. Magnum rudimentum patientiæ eſt, volentem pati, ſin minùs expectantem. Mirum eſt, cùm nihil frequentiùs obſeruetur in vita,quàm labores, vix ſuaderi futuros: anteà dolemus, quàm poſſe credimus. Plerumque fidem miſeriæ noſtræ nihil nobis, niſi ipſa miſeria facit. Præparandus quoque animus eſt, interdum probandus, & infortuniis imponendus luſoriis. Nec Democritus audiendus. Dicebat:Si quæ ſunt perpetienda,diſcere liceret, & non perpeti. Bonum eſſet diſcere: ſed, ſi perpetienda ſunt omninò, quid iuuat diſcere? perpeti enim neceſſe eſt. Ridiculum placitum, credo: ſi ſapuiſſet ipſe auctor, nihil aliud riſiſſet. Iuuat diſcere pati mala:ſed nos non malos fore. Iuuabit diſcere pati, ſi non vt mala non ſint, ſaltem ne mali ſimus: erimus impatientia. Præterquàm quod ipſa mala vitamus; vulnera, plagas naturæ, fortunæ, furoris, alicui fortaſſe & ſui vitare non poſſumus: ſed hæc mala non ſunt, ſed vaginæ malorum. Mala inde contra ſe diſtringit, aut opinio noſtra, aut impatientia. Bion aiebat, magnum malum eſſe, non poſſe ferre malum. Abſque hoc nulli poteſt vita ſuauis eſſe, ad quod eruditio ſua eſt.

Cap.15. Batuat itaque animus rudibus laboribus, velitationéque ſe inſtituat dolorum, vt ad ſeriam fortunæ manum, decretoriáſque iras callidè, & iam doctus plagas excipiat. Salluſtius quidam, qui Simplicij ætate vixit, accenſum carbonem nudo imponeat

femori, & flatu ipſe ignem excitabat, periculum de ſe facturus, quouſque tolerare poſſet. Credo illum ignem extinxiſſe fulmina ardentis fortunæ. Si leuia fiunt, quæ præuidentur; leuiora erunt, quæ prægu-ſtantur; cùm iam ſubinde non timeantur. Sunt timores, dentes acutiores miſeriæ, quibus intolerabiles morſus ſentimus. Ineptè Sybarita ille, de quo ſcripſit Serinus, cauſam cenſuit Spartanæ fortitudinis. Lacedæmonem fortè fortuna peregrinatus adſtupuit trucem illam diſciplinam, quibus à pueris graui educabantur cruciatu: tunc nihil ipſos præſtare dixit, quòd facilè mortem in bello obirent, ne ita viuere cogerentur. Neſciebat mollis homo, quantùm valeret labor contra laborem, & patientia aduersùs paſſionem. Conſtantia illa Spartana, non deſperatio fuit, ſed firmata patiendi virtus; quibus tantum dederunt voluntarij labores, vt non modò neceſſarios vitæ iſtos & vulgares ſopirent, ſed ipſam fati neceſſitatem occumbendo vincerent, in violentiam mortis violenti, dum non fecerunt inuitam morituris. Timidus veneni Mithridates aſſidua ciborum venenatione, tam innocens ſibi omne virus fecit, vt nec volenti nocuerit: ipſo ſe damno fecit ſecurum, etiam à ſe; & in adiumentum vitæ nocumentum torſit: illum aluit exitium. Simili ſagacitate oportet ad inſidias, neſcio, an dicam naturæ; perſtrui. Laboribus aſſueſcere præſtat aduersùs ipſos. Iuuabunt, quos timemus. Efficax patiendo præparatur vitæ antidotum, patientia.

Tanti prætereà eſt aſſiduus labor, vt pro conſtantia ſit, & ſinceriſſimam hanc fingat virtutem. Gladiatores & pugiles, perditi, barbarique homines, ſi vel mediocriter exerciti, ſine gemitu, ſine geſtu pla- *Cap.16.*

gas accipere malebant, quàm ignominioſè declinare: ſi quando decumbebant confecti vulneribus, mittebant ad dominos, quid velint, vt ſatisfactum iis eſſet, velle decumbere; iuſſique ferrum recipere, collum explicabant. O fides ſeria in ludis! ô fides ludorum in ſeriis diſcriminibus! Non intereſt iam putes ludicram fortunam, ludóſque agere, quominùs ſeriò pareas cum fide immortali, vſque ad mortem dico. Stet ſapiens ad iuſſa: vt ingenuus gladiator mittat, renuntiet Deo, quid velit, ſatisfactum de ſe ſit, ſtare ad iugulum, velit magis plagam, quàm turpiter vitare. Sacrum certamen ſapientis & fortunæ eſt: datur in ſpectaculum mundo, Angelis, hominibus, dicatum Deo. Patiendo vincat æmulam. Glorioſiorem Olympicis palmam obſtinata dabat patientia, quæ cedentium manus ſuſtinendo fatigauit. Sapientis eſt, omnem inimicam violentiam laſſare & vincere. Malè dixi, patiendo: ſed, patientia: iam non patiens, & neque percuſſus, nec percutiens victor. Hæc laus Melancomæ fuit, frequenter per totum diem decertabat: in vehementiſſimo anni tempore parem ſe duobus æmulis ſentiebat: alterum potuit antagoniſtam Solem ferre, tot manibus, quot radiis in æſtu pugnantem. Vtrumque tolerando vicit. Cùm victoriam citiùs obtinere cædendo valuiſſet, noluit, niſi cedendo. Plagis optimum quemque putauit à viliſſimo poſſe vinci, ſi ita cadat. Eam rebatur veriſſimam victoriam, cùm integer aduerſarius & abſque vulnere compellitur ſummitti. Tunc non à vulnere, ſed à ſemetipſo vinci.

Cap. 17. Igitur, quod potuit in gladiatoribus & pugillibus vitium, & ſpuria patientia, poterit in te legitima: & quod in Melancoma conſuetudo & exercitatio va-

luit; poterit in te etiam ratio. Quod ratio in Poſſidonio, poterit in te gratia: & gratia, quæ in Euſtachio plurimùm, in aliis ſatis præualuit, non in te vno amiſit vires. Virtus quidem Dei in infirmitate perficitur, vtique ſui periculum exhibens. Anne tollendo infirmitatem à te, aut te illam tolerante? Hoc puto. Exiguam namque potentiæ gloria aduersùs rem infirmam eſſet; qualis aduersùs infirmitatem? Illa eſt magna virtus, quæ in animum pollet, rem liberam, quem firmum cum infirmitate ſuſtentat. Plus gloriatur virtus Dei poſſe in te, quàm in infirmitatem tuam.

Verum, ſi delicatius remedium quærimus, nec rudibus audemus laboribus erudiri ad labores, ſaltem ſpe præparemur, aut expectatione. Aciem ſuam obtundunt mala ad obtutum noſtrum: ſed, quia inflectimur ad fauores fortunæ, de qua ſemper benè cogitamus, etiamſi maledicamus, & malè ſit de nobis merita, inſperatos nos ſubito aſſultu atterent. Non eſt arduis aduersùs ardua apparatus. Expectatio interdum ſufficiet, & quidem rei miræ, frequentique fide venturæ, & quidem ſine mora. Quid enim crebrius in vita euenit, quàm euentus extra votum? Sæpiùs in die quid doleas, quid ſaltem ſuſtineas, occurſat. Mirum, cùm bis in die cibus contingat capi, vt tota die & vita præparetur; & ad laborem, dolorem, triſtitiam, quæ non duas modò in die horas, ſed annos continuos occupent, nunquam ſumus inſtructi. Cùm tam in manu noſtra ſit præparatio, quàm in fortunæ animaduerſio? Narra quot vni ſtomacho requirantur, pluſquam ſacrificio. Non ſe leui maieſtate, nec quoquolibet ritu vult Deus venter coli. Quot homines occupat, coquos, lanios, piſcatores, opiliones, *Cap. 18.*

venatores? Quot inſtrumenta, obelos, ahena, fideliias, cacabos, vrnulas, tripodes, gebatas, mazonomos, pelues, ſcobinas, ſartagines, patinas, & ſexcenta alia vtenſilia gulæ. Cui rei tantus apparatus? Vni palato ſemel, aut bis, mulcendo. O inepti nos? ad voluptates paramur, & non ad laborem; haud bis, ſed fortaſſe, ſi non continuum, per momenta ſuſtinendum. Quis ad aduentum hoſtis certum ſecurus & quietus erit, & ad familiaris fortuitum occurſum anxius? Quid, inquam, ad voluptatem nos præſtruimus, ad quietem ipſam, non ad laborem? Spondis munimur, culcitris, puluinaribus, ſindonibus, ſtragulis; ad iucunda & mollia armamur, ſomnium, victum, quia frequentia. Frequentiùs occurrit, quid durum ſuſtineas. Laboramus, vt ſuſtineamus ventrem, & tergus: cur non, vt ſuſtineamus totos nos, conditionem noſtram? Cur non laborabimus, ne laboremus? Delicatus nimis ſenſus eſt ſecuri: acerbus dolor non putantis: valide caſus deiicit ſedentem: moleſtiſſimè fortuna laſſat quieſcentem. Rudis & indoctus laborum impatienti ſe affligit & macerat animo inter ipſas blanditias cupiditatis, in ipſo voluptatum ſinu, & quiete.

Cap. 19. Æſtimo impatientiam eſſe vigiliæ incubonem, atque ephialtem vitæ. Moleſtiſſimus hic morbus (nec enim ſine ſua moleſtia quies noſtra eſt, nec ſomnus ſine morbo, tam licet ſaltem ob numerum, cùm tempùs vigiliæ non capiat, cedere malis, & aliter quàm repugnando quærere reſiſtentiam:) aggreditur morbus, inquam, iſte quieſcentes, & pondere ſuo preſſos videtur opprimere, præfocare, grauare ſine vllo onere, niſi quod ipſi imaginantur, & interdum.

Tollunt clamorem, quaſi ſi iugulentur.

Et rurſus idem Lucretius ait:

Multi id pugnant, gemituſque doloribus edunt,
Et quaſi Pantheræ morſu, ſæui ve leonis
Mandantur: magnis clamoribus omnia complent.
Multi mortem obeunt: multi de montibus altis,
Vt quaſi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur; & ex ſomno quaſi mentibus capti
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.

Ad hæc maior omnium moleſtia eſt ſine ſpe remedij irritis conatibus conari in imaginem ponderis.

Nec quicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires: nec vox, aut verba ſequuntur.

Quæ expreſſior impatientiæ imago grauiſſimè incumbentis, iis potiſſimùm; qui quieti & inertiæ ſuæ incumbunt? Sine onere, niſi quod ipſi putant, opprimuntur, clamant, frendent, repugnant caſſo conatu, Grauius onus ſentiunt, quò magis ſuccutiunt; non excutiunt. Totum pondus impatientium eſt, nolle pondus; reſiſtere. At, ſi aliquando euigilent ad ſe, & velint, quod neceſſe eſt, (vbi enim magis eſt rationabilis voluntas, quàm cùm magis irrationabilis neceſſitas?) euanet grauitas illa. Non vi cum fortuna agendum, ſed patientia; niſi quòd & huius ſummæ ſunt vires, portat omnia: etenim portat, quod vult portare, & hoc ipſo quòd vult. Tulit Samſon portas ciuitatis Gazæ; pignus fortitudinis, crinis fuit, quemadmodum & Pterelao, & Niſo: magnum robur, ſed infirmæ ſecuritatis. Certius eſt patienti pignus virium, non capillus à Dalila aliqua

aut Comethe, aut Scylla', muliebri & timida tondendus manu. Ipſum velle, ſecuritas eſt roboris: : hoc ipſo, quòd velit portare, non tantùm poteſt, ſed portat. Humerus patientiæ, voluntas eſt. Facilis animi fortitudo, non machina, imò nec lacerto, ſed nec voto eget. Robur virtutis extra ſe non eſt.

Cap. 20. Sunt etiam labores neceſſarij, ſi non ipſi laboranti, aliis laboraturis. Pro communi Reipublicæ cauſa etiam mortem ferendum eſt: pro publica totius noſtræ naturæ non nimis erit conditionem naturæ. In exemplum interdum veniunt: poteſt ferri, quidquid potuit. Detrahe inde, cur non multò minùs poteris ferre, quàm potuit alius? Ad documentum patientiæ, obfirmandámque ruinoſam noſtram conditionem prouiſit æternæ mentis maternus amor, paternáque cura, per interualla. velut nodos, ad fragilis arundinis conſiſtentiam egregia documenta virorum, quibus fulciretur genus mortale, donec immortalis ipſe ſæculorum, vitæque Pater, in vita mortali naſceretur patientiæ & morti. Interim, ne ſine aliquo ſpeculo mundus eſſet, vicarios & præcurſores patientiæ ſuæ præmiſit. Primum in Abel titulum patientiæ, vt ait diuinus Aldhelmus, originalis dedicauit. Cui nimirum? Innocentiæ, quaſi originali quodam iure, priuilegio potiùs in cæteris iuſtis hæreditaturæ pati, & patientiam. Nulli plus, nulli melius. Sed iam in hoc minùs patiuntur, quàm qui minùs deberent, probi & iuſti. Nemo ſanctiùs patitur, quàm quem iniquiùs pati videris. Repertor laborum Adam fuit, patientiæ Abel: vicinum remedium perhibetur. Peccati inuentum mala ſunt; innocentiæ verò tolerantia: ita vt res propria & peculium, charior & abundantior eſt iuſtis patientia.

Cæterùm, ille clamor Abelis poſthumus, non impatiens fuit: non enim iracundè patientis cauſam diuina ira ita ad ſe aduocaret: ſed, vt inquit ſanctiſſimus Petrus Alexandrinus, Ἄβελ ὁ δίκαιος, ὃς ἀδίκως ἀποθανὼν πρῶτος πάντων ἀνθρώπων ἔδειξε τὰ σαθρὰ εἶναι τοῦ θανάτου τὰ θεμέλια διὰ τοῦτο, καὶ ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ. Ruinoſa fundamenta iecit mors in iuſto iniuſtè morienti, quæ ius ſolum ex iniquitate habebat. Poſſet eiulare in ictu primo aberraſſe, auſpicatiùs in ſceleſto Caïn orſura. Meritò tamen per aliena, & mala fide poſſeſſionem mortalium mors accepit in iuſto & virgine, exterminanda iuſtiùs per iuſtum iuſtorum virginem, ex virginibus patre & matre gemina natalitia natum. Ephrem dixit: Vlulat mors in ſuo initio. oſtendens, quem finem eſſet habitura. Etenim ardea quodam naturæ vaticinio tunc clangere & vlulare fertur, cùm emittitur à venatore falco occiſurus illam. Mortua eſt mors ab illo, in quem nihil habuit; quæ ſolùm locum habet, vbi peccatum eſt, vbi corruptio eſt.

Abel iuſtus, iniuſtè moriẽs primus omniũ oſtendit, ruinoſa eſſe mortis fundamenta: proptereà adhuc mortuus loquitur.

Cap. 21.

Alius nodus mundi ad conſtantiam, poſt ſpatium conſentaneum, poſitus Iob, qui debuit patientiam poſt felicitatem, & poſt innocentiam. Nullibi patientia lætior, & magis ſecum contenta, quàm in innocentibus. Vix idem contubernium probitas cum fortuna habet. Debuit coticula ſua aduerſitate probata clarere. Nulla virtus ſine labore eſt alimento ſuo: non commodè habitat, vbi procul annonam habet: ideò iuſtis & cœleſtibus viris vicinus eſt labor. Sua propterea ſententia intercipio Eliphazem: De humo non naſcitur dolor: nam naſcitur aliquando de cælo potiùs, & ad cæleſtes, puróſque libentiùs venit, quàm ad eos, qui ſordidæ & terrenæ ſunt vitæ.

Cap. 22. Poſt Iob, ad interuallum competens, ſtatutus Tobias, ad oculorum plagam pro chelidonia patientia vſus: obcæcatus ab hirundinibus, præſtantius, quàm illæ, pharmacum cæcitatis inuenit, cuius & maior gloria, quòd portaſſet viuos, quam quòd mortuos. Hic etiam poſt innocentiam, & licèt non poſt felicitatem, poſt laborem patiens, donec venit, qui etiam poſt impaſſibilitatem, Filius Dei: tanto exemplo digna patientia fuit: tam voluntaria paſſio neceſſitati noſtræ patiendi erat neceſſaria. Exemplo ipſo ſuo alexicacum vniuerſi mali patientiam oſtendit, atque Cyrenaïcum Silphium animorum. Optimè quidam ad Ieſum.

Παυσίπονον νηπενθὲς ἔφυς, ἐυαλθὲς ὄνειαρ.

Extitiſti Nepenthes labores ſedans, ſalutiferũ adiumentum. Hoc aſpirabat arcano hallucinans inſtinctus rudis ſẽſus noſtræ miſeriæ, Filium aliquem Dei ac patientiæ documentum, item & virtutis ideam: non inuenit; fecit ſibi, propoſuitque Alcidem filium Iouis, continuæ patientiæ, obedientiæ, virtutiſque formam; in cuius laboribus & patientia nunquam maiori cum indulgentia poſſe mentiri ſibi eſt viſa antiquitas. Id cenſuit verè, laborem potiùs repugnantem eſſe, quàm indignam rem Diuinitate, dignam virtute, neceſſariàmque, vt duplici patientiam modo iuuaret, & pretio patiendi, & dignitate patientis. Vicit iam figmenta humana veritas diuina, vltrà quàm mortalium vota licenter optauère non ſperarunt. Satis iam ex Filio Dei inſtructa patientia, blandimentum & panacea malorum. Vndique ſpirabat manſuetudinem Ieſus, vita, doctrina.

Cap. 23. Iſta conſtantiæ exemplaria proponenda ſunt, non alia ſpuriæ patientiæ, & limitatæ fortitudinis, quæ, cùm plura tulerit, non potuit ipſum fortem. Reiicio

omninò, quod propoſuit Seneca, alioqui ſæpè vetus, interdum Chriſtianus, Catonis exemplum: nam & ruit ipſe cum Republica. Quæ conſtantia fuit in ſtatu alieno? Qualis conſtantia, quæ conſtantem non ſuſtentauit? ſed victa eſt rebus, non dico, labantibus, ſed labentibus; non caducis modò, ſed cadentibus, exciſiſque. Fateor ſpectaculum dignum, ad quod reſpiciat intentus ſuo operi Deus: fateor dignum virum fortem cum mala fortuna compoſitum: ſed non video pulchrum, nec magnoperè egregium, quod non in molliſſimo Sardanapalo inueniam. Si ſpectemus Catonem poſt ruinas publicas, vbi ſtat vel priuatus paries; cecidit vir ille nullo impellente, ſi vir fuit, qui decubuit, velvt ad magni ſtrepitum caſus fœminæ intactæ corruunt. Quid? inquies, licèt omnia in vnius ditionem conceſſerint, cuſtodiantur legionibus terræ, claſſibus maria, Cæſarianus portas miles obſideat; Cato, quà exeat, habuit: honeſta vox, adulatio eſt: non niſi quà fugiat, dico. Non potuit pedibus, fugit manibus. Quid refert? Vtrolibet fugiat modo, fuga eſt. Timor ſolers, inuentor fugæ, in illo ſagaciſſimus, quia maior conſternatio, inſperato effugio violentam viam reperit. At, cuiuſnam timidus rei homo illo fortunæ toties baiulus? Eamdem fortunam timuit? Quînam? Eam nónne diu tulit. Vtique. Sed error hoc fecit: putauit eſſe, quæ ſolet, inconſtantem; expectauit illam mutari. Sed, cùm pertinacem nouit, & ſemel ſeriam, formidauit poſtremum ictum; & blandiùs ſibi conſulens, ſua manu compoſuit vulnus ad guſtum. Non eſt magna patientia, quæ, vt vult, patitur. Potuit iras ſuſtinere fortunæ, non odium. Leuis conſtantia, quæ ſolùm ad impo-

tum eſt, quæ conſtantem fortunam non tolerat: breui tempore, etiam non nimis fortis magnum ſuſtentabit onus: diu ſuſtinere, & perpetuò, hoc eſt fortiſſimi. Vilis itaque & abiectus pugil Cato fuit: ab ſtadio fugiit, & impatiens reliquit in arena fortunam, non victam, ſed adhuc non defeſſam, & gloriantem integro lacerto. Quæ maior inconſtantia, quàm eius, qui inconſtantior fuit verſabili fortuna? Quis minùs fortis, quàm qui fugit, currit priùs, citiúſque quàm illa. Iniuſtè conſtantis, iniuſtè ſapientis, iniuſtè iuſti, imò viri nomen Cato poſſedit, qui tam malè de ſapientia eſt meritus, vt caſum aliquem, aut cauſam putarit dignam ſapientis morte. Vtinam prælegiſſet concluſionem Theodori, non diſſertationem Socraticam. Nullam ſatis magnam cauſam veriſſimè affirmauit Theodorus Cytheræus ſapienti eſſe ad vitam finiendam. Optima id probat ratione: iſtum enim, qui caſus humanos contemnit, vitam propter eos relinquere, quomodo non contrarium fuerit illi, qui nihil bonum, quàm honeſtum, & ſolùm turpe, malum aſſeruit? Vtinam ipſum Cato attendiſſet Socratem, damnantem αὐτοχειρίαν, & prohibentem præſcripta ſtatione egredi, non iubente ſummo vitæ duce. Quid igitur exaggeras magnum ducem Catonem, qui abiectiſſimus miles fuit? Reliquit ſtationem, abſcedit loco ſuo, non paruit vitæ duci. Quidni, inquies, adhuc etiam ſtudia vltima nocte tractabat? Opportuniora debuiſſet, & neſciò, cùm ſatis immortalitatem non didicerit: mortaliſſimæ enim patientiæ factus, cur tam citò voluit experiri, anne periret æternitas, ſi ipſe non periret? quam expectare poterat, vt expectauit fortunam, quam vſque ad mortem ſuam mortalem æſtimauit non moreretur interim

tim immortalitas. Debebat proludere, & periculum conſtantiæ priùs facere, quàm æternitatis.

Quæ igitur patientiæ, & fortitudinis laus fuit? Non fecit magis, quàm molliſſimi, Hæmon, & Sardanapalus. O magnum Catonis facinus patrare tantùm, quantùm is, quifuſos tractauit! quàm fœminæ, Euadne, Iocaſta, Auctolia! quàm meretrices, Sappho, Phædra! quàm puellæ, Thyſbe, Biblis, Phyllis, Anaxarete! quàm pueri, Iphis, Damocles! quàm ſenes, Ægæus, Seſoſtris, Timathes? quàm infirmi, Ariſtarchus, Eratoſthenes! quàm furentes, Empedocles, Timagoras, Lucretius! Egregia laus ſapientis viri, feciſſe, quod amentes, quod pueri, quod puellæ, quod ſenes, quod languentes, quos impatientia, aut libidinis ſuæ, aut fortunæ fecit impatientes vitæ! Siue dicas, Catonem ſibi manus conſciuiſſe, vt fugeret fortunam, ſiue vt ſectaretur immortalitatem, impatientiam non negabis, aut voti, aut timoris, & vtrolibet modo vitæ. Vtinam huius tam patiens fuiſſet, quàm ſitis. Illa clara vox, cùm ſitientibus ardore & ſiccitate Libyca copiis, miles in galeæ orbem vix è puluere correptam vndam illi porrexit, *Cap. 14.*

Méne, inquit, degener vnum
Miles in hac turba vacuum virtute paraſti?
Vſque adeo mollis, primiſque caloribus impar
Sum viſus? Quantò pœna tu dignior iſta es,
Qui populo ſitiente bibas.

Clarior & illa manus, quæ omnium ſitim extinxit turbidæ modico effuſo aquæ, cum

Sic concitus ira
Excuſſit galeam, ſufficitque omnibus vnda.

Immemor poſteà præteritæ virtutis, patientibus for-

tunam ſuis, ille ſolùm pati noluit: populo ſeruiente, ille ſolùm euadere voluit. Foret ſolatium omnium, videre Catonem miſerum. Felicitas putaretur cum illo infelicem eſſe. Magnam ſæuitiæ partem deponit fortuna, cùm pariter in meliores ſæuit. Si quemadmodum reiecit remedium ſitis, reiiceret remedium fortunæ, integræ gloriæ eſſet.

Cap. 15. Oportet igitur patientiam etiam vitæ, quam puto omnium maximam, habere, cuius duo clariſſima ſpecula in Iob, & Tobia habemus, qui non modò à fortuna prouocati, ſed à coniugibus, ſuas tutati ſunt calamitates in patrocinio vitæ. Alteri patientiæ mortis, vt quæ minor eſſet, ſuffecit exemplum Abelis, miro conſilio diſpoſitum, (vſquequò vtriuſque patientiæ archetypum in Filio Dei poſſet reſpectari,) vaſtam & inexpertam mortem committere cum innocentia, vt primus efferi fati impetus obiectus patientiæ domaretur, cuius virtute viribus retuſa acie ſui teli, fractóque robore, mitiùs inde sauciaret mors mortales. Iuſtus Abel primus ad exemplum moriendi ponitur, cùm formidabilius vitæ fuit nomen mortis tunc illibatæ, vt eius tolerentiam doceret, & pro pharmaco porrigeret. At, cùm experientia docti mortales aliud malum morte maius, vitam apud ſapientes malam, apud miſeros ſuam; poſiti ſunt Iob, & Tobias ad patientiam viuendi, qui acerbiorem nece vitam miſeram, ne feciſſent malam, tolerarunt. Quò pariter facerent meliorem, docuerunt aliud pharmacum malorum præſtantius morte, patientiam eſſe, & contra vulgus ſteterunt. Falsò enim iſtum commendabilem titulum morti arrogans Euripides appellauit,

Maximum malorum pharmacũ.

Κακῶν μέγιστον φάρμακον.

Quaſi ab ipſo alibi non poneretur mors maximum malorum. Quare ſi & ipſa non ſui pharmacum eſt, non eſt malorum medicamentum. Et iam ſatis magnum malum foret, non eſſe medicinam malorum, niſi maximum malum. Falsò item ab Æſchylo dicitur:

Μόνος εἶ σὺ τῶν ἀνηκίστων κακῶν ἰατρός.

Tu ſola es Medicus malorum incurabilium.

Ridiculè Medicus malorum incurabilium eſt mors, ſi ipſe Medicus malum eſſet incurabile, cui iam nullus Machaon reſtaret. Similiter peccat illud Sophoclis:

Ἔσθ' ὁ θάνατος λοῖσθος ἰατρὸς νόσων.

Vltimus Medicus morborum, mors eſt.

Si reſtat morbus, ipſa mors, medicandus, non eſt mors poſtremus morborum Medicus: ſed noſtrorum malorum curam æſtimarunt vulgari Medicorum more, violentis, acerbioribúſque ægritudine potionibus medentium. Cara ſalus: quorum ſanè morborum, imò & medicamentorum, fateor, medicamentum mortem. Citiùs & frequentiùs tollit morbum, quàm alium remedium: ſed & ipſam non negant Comici acerbam, ſicut nec potionem:

Κακῶς ζῆν κρεῖττον, ἢ καλῶς θανεῖν.

Melius eſt malè viuere, quàm benè mori.

Tam peſſimè apud eumdem Euripidem mors proſcinditur. Bonam mortem dicit peiorem mala vita. Quare iniquè prouiſum mortalium generi, ſi præter mortem non aliud malorum venenum atque pharmacum eſſet. Imperita & mutila medicina noſtræ conditionis fuiſſet, & cum certa ſua neceſſitate neceſſaria deſperatio per malum malis medicando, & malum aliquod ſine medicatione relinquendo.

At integrè, & in vniuerſum cautum eſt. Omnia mala curare non poteſt, niſi aliquod non malum: quamobrem non per mortem; ſiquidem & ipſa di- *Cap. 16.*

citur mala: talis habetur etiam non malis; ſed eſt ſolùm malis. Quam igitur, quæres, iſtam dixerim vniuerſalem malorum medicinam? Eam dico eſſe, quæ eſt ipſius adhuc mortis medicina: & quam nemo, nec maligni dixerunt malam, patientiam; quam, adhuc cùm mala eſt, laudarunt non mali, & Seneca in ſuo Catone, & Dion in ſuo Melancoma, & Philo in ſuo Pancratiaſte: adeò optima virtus patientiæ eſt, vt ſui nominis, aut imaginis reuerentia laudabile ſe fecerit à ſuis vitium calumniatoribus. Quid iam mirum, ſi cuius vmbra protegit vitium, eius fauor, & ſubſtantia tueatur virtuoſum? Hanc quoque dedit Leonides vnicam mortis medelam. Vindicet igitur hæc iure ſuo debitos titulos. Patientia eſt maximum omnium malorum pharmacum; incurabilium Æſculapius; vltimus Medicus morborum, ipſe etiam non vltimus; mortis remedium; omnium durorum vnguentum; innocens damnorum medicina; ſuauis violentorum potio; & calamitoſorum ſacrum, vt reſtituam quoque, quod Boëtius morti vſurpauit,

Hoc patens vnum miſeris Aſylum.

Denique, ne illud negem, quod inuidia haud negauit fortunæ, patientia eſt, vt eleganter ait noſter Zeno, Regina rerum omnium. Preſſiùs dico, Regina fortunæ. Sed adiunge efficaciæ medendi, facilitatem medicaminis. Non eſt opus adduci ex alio orbe, aut euiſcerare terram, aut è fibris herbarum eliquare, aut è medullis animalium promere, aut Pharmacopolam adire, dicam, ne vouere: iam habes patientiam, ſi velis pati: præſtò medicina eſt, manuale pharmacum, vbique, in promptu, in te, ad omnia, ad omnes. Nec Medicum voce acciri eſt ne-

ceſſe: non vt mors, quæ vocantes & egentiores deſtituit, & ſæua in flentes oculos,

Surda miſeros auertitur aure.

Cap. 27. Hactenus dimidiam, & velut ex obliquo faciem patientiæ reſpeximus, & quàm ſit de malis benemerita. Gratus omnis aſpectus eſt, & ſi ſpectemus integrum è regione, toto ore fruemur, quàm ſit etiam merita de bonis. Hæc ſunt virtutis ſacramenta, mala pati, bona facere. Vtrumque patientia ſplendidè ſuſtentat: cum qua malum non eſt; ſine qua bonum non eſt. Puto ipſam emporium & Metropolim bonorum. Omnis virtus colonia patientiæ eſt: ab ea tamquam matrice deducitur. Suam illi virtutes debent originem, cuius pars ineſt & ſingulis; quarum focus, quarum Veſta, atque Lararium, patientia eſt, quod aut ſacratius, aut glorioſius habent. Certè nihil neceſſarius: nam, ſicut ex ære effecturus imaginem, priùs diſſoluit & fundit; ita difficilis, duráque materia virtutum per patientiam emolliri & eliquari eſt opus, vt elegans, ſpiranſque ſtatua Diuinitatis euadat. Non mirum à virtuoſo requiramus laborem, ſi & à fabro. Hoc bonorum pretium lex quædam mundi iuſtiſſima taxat. Suſtine, quod non vis, vt obtineas, quod vis, Labor eſt crumena boni viri; patientia, aurea moneta. Sola ignauia & furor inertiæ, pauperes facit, non ſolùm bonorum corporis, & animi; ſed & ſui. Ipſam animam ſine patientia non poſſident. Non niſi de hac confidit ſua bona, ſiue natura, ſiue virtus, ſiue, quod magis mireris, fortuna. Nulli libentiùs, quàm labori, concredita felicitas copiam ſui facit. Non ſine colapho mulcet; non ſine pane laboris pulmentum felicitatis editur. De fortuna verè dicitur;

Δὸς πτωχῷ ἄρτον, καὶ κόνδυλον ὄψον ἐπ' αὐτῷ.

Panem inopida, ſed condimenti vice pugnos.

Anguis facilè elabitur manibus, niſi ficulneis foliis, aut aſperitate aliqua ſtringatur. Lubrica fortuna eſt: vis ſine labore, aut exaſperatione tenebitur. Et vt.

Latius eſt, quoties magno tibi conſtat honeſtum:

ſic & ſecurius. Ipſe labor, arrha eſt contractæ in poſterum lætitiæ: ita velut pars adiicitur. Labor antecedens obſonat gaudia ſuccedentia. Quemadmodum fames naturale ſalſamentum, cibum, ipsáque gaudia ſimul alit. Libentiùs reſpicit, quod ſuum quiſque putat, & putat, pro quo laborauit. Titulus quidam poſſeſſionis eſt patientia, ius dat labor. Liberos cum maiore dolore editos chariores habet, & magis ſuos genitrix. Suauiùs, ſalubriúſque ſubit poſt amarorem nectar: fauus acerbis herbis conficitur, non guſtandus, niſi carpentibus thymum. Muſca Attica non inſidet Hymmettio melli, quia nec amaro thymi flori, ait Tzetzes:

Muſca non inſedit melli Hymmettio: nã apes illud fauũ componunt ex thymis. Muſcæ verò animus fugit inſidere thymo. Cap. 28.

Μυῖα οὐκ ἐπικάθηται μέλιτι ὑμηττίῳ,
Ἐκ θύμων γὰρ αἱ μέλισσαι τοῦτο κηροποιοῦσι.
Μυῖα γοῦν ἐπιζήσασα φεύγει θυμῷ τοῦ θύμου.

Eximiè Xenophanes nullam diligebat gloriam, pro qua non laboraſſet.

Ipſius Diuinitatis, cuius licèt patientia immunis, experſque laborum ſit, non eſt gloria; quam ex illis oſtentauit nobis, ampliauitque in ſpecie, & ad exemplum ſuo modo. Malignè cogitauit de ſuprema illa actuoſa & optima mente Hermogenes, otio & inefficacia mollem putans, eleganter tamen ab Afro refutatus ita: Amplior gloria eius, ſi laborauit. Fecit Deus mundum, non tantum videt, non tantùm fruitur. Ex his quid putabis dignius gloria,

niſi feciſſe? Quid glorioſius, quàm feciſſe gloriam. In ipſa quietis diuinæ memoria & celebritate, gloria laborum promulgatur mortalibus, quorum penſum pati eſt. Ipſum præterea vltimum potentiæ diuinæ quaſi eruditæ iam, & quid peritiùs molituræ, ad extremum reſeruatum fœtum præcipua laborandi forma formauit. Non imperans Deus fecit hominem, vt reliquam plebem mundi; ſed operatus, & quaſi figulus laborans, fecit faciens. Animal vnum regium, beatitudinis capax, cæremonia laborum augurat felicitati & ſimilitudini ſuæ. Antè docetur homo, quàm ſit priùs exemplum vitæ, quàm vitam capit: anteà ablegatur otium, quàm locum habuit. Dedit quoque & in animæ donatione ſpecimen laboris, ſpiratione ingerens limo, tanquam præ labore anhelus reſpiraturus. Vniuerſa ad obſequium hominis creata ipſo creationis modo per imperium erudit & dicauit obedientiæ humanæ: hominem verò dominio tunc, poſteà & labori, & Dominus ipſe, & quaſi laborans fecit, vt originis ſuæ affectionem contraheret homo, & affectum oppignoraret Deus, magis ſuum reputaturus hominem, magis dilecturus, credo, iuxta Xenophanis guſtum. Labor quoddam eſt ſuperpondium amoris.

Tantum præterea ornamentum, ſiue patientiæ, ſiue patiendi eſt, opinor, vtriuſque, (labor enim ex ſe quoque bonus eſt, etiam non propter tolerantiæ bonum,) vt in fidem virtutis, in argumentum Philoſophiæ ſuum oſtentarint Samij diætam, Stoïci ſeueritatem, Cynici rigorem, Gymnoſophiſtæ crudelitatem, vſque ad deſperationis, aut inſaniæ faciem. Omnes de patientia ſubornabant ſapientiam, *Cap. 29.*

I iiij

aut ſapiendi ſtatuam ſubſtruxêre, Omnis ſe de tolerantia probauit Philoſophia, falſa ſimulans, vera oſtendens. Ædeſius, poſtquàm mercaturæ gratia miſſus à patre in Græciam, Philoſophiæ dedit operam; poſt reditum plagis acceptus, patientiſſimè ferens, roganti patri, quid in Philoſophorum ſchola didiciſſet: Hoc, inquit, vt patris iram commodè perpeti poſſem. Idem diſciplinæ teſtimonium Zenonis alumnus perhibuit. Maius Poſſidonio periculum fuit: etiam volentes ipſos dolores maledici non exaudiuit: Nihil agis, dolor, ait: quamuis ſis moleſtus, numquam te tamen confitebor eſſe malum. Ita ſe curioſo Pompeio Philoſophum dedit. Sed & Dionyſius Heracleotes, cùm non diſſimulauit, non potuit ſimulare Philoſophiam, quam vnà cum patientia poſuit: adeò auctoritas, & auguſtum illud, quod in virtute miramur, à conſtantia ſuſtentatur.

Cap. 30. Hoc præſtat patientia, quod ſpiculatores Regi ad maieſtatem, & ſecuritatem: & tutum, & verendum facit. Satellitium animi, patientia eſt: in ſua maieſtate ſeruat virtutem; virtuoſum in ſecuritate, ne mala malefaciant. Eſt velut tutelare quoddam Numen miſeris, & cuſtos afflictorum ſpiritus. Meritò illam Halitgarius dixit cuſtodem conditionis noſtræ. O quanta gloria virtutis, cuius ſatelles eſt, quæ eſt Regina [illegible]um omnium, patientia! Ipſa vtique non ſolùm Philoſophiæ character, ſed & Chriſtianæ teſſera eſt militiæ, ſtemma dignitatis. Hanc non ſuſpiciunt modò impatientes; reuerentur & irati. Abraames cæſus, obrutúſque ab infidelibus, integro oppido, non tantùm reſtitit, ſed feliciùs Alexandro, ocyùs Cæſare vicit. Machina patientia fuit:

tormentum inde iaculatum, veneratio ſui, admiratio. Demum rogatus etiam imperauit; in Præſidem, in Patronum, in ſpem denique ſuam alieno ambitu electus, à quibus ante experimentum tolerãtiæ in rudera & funus abiectus. Poſtea maieſtatem virtutis contemplanti, arbitrium rerum ſuarum penes illum locarunt, regium quid & imperio dignum longanimitatem adorantes.

Verè quidem ait magnus Leander ad religioſiſſimos Patres Toletanos in tertio cœtu: Patientiæ æmulatores ſuos: aut ſuperat, aut lucratur. Hanc etiam vim nouit Solon: cùm accuſaretur, quòd deſpuentem in ſe toleraret: Piſcatores; inquit, vt gobium vnum capiant, patiuntur ſe aqua marina conſpergi; ego idem ferre non ſuſtineam, vt hominem capiam? Neſcio, an ceperit; cepit, piſcatuſque eſt regnum noſter Ioannes Fernandius, piſcator Chriſti, Xaueriíque comes. In triuio pro concione de myſteriis noſtris diſſerebat, cùm præteriens Ethnicus in faciem concionantis collectum in ore ſordidum ſputum ſecrauit: ille inturbidus, ne verbo quidem, ſed nec geſtu reddito, (percellit, fulminat interdum vultus ſine tonitru,) terſit, eodem pertexens tenore ſermonem; deinceps tamen ſuperuacuum poſt exempli rhetoricen. Auſpicuum iſtud patientiæ fuit Amangucianæ, Iaponicæque Eccleſiæ. Tunc primus (& illatenus nemo) omnium conuerſus, qui vidit documentum patientiæ, inuidit genus Philoſophiæ diuinum: adeò quæſtuoſa induſtria, patientia eſt, & compendioſa vincendi ars. Salutare fuit Pimenij monitum: Malitia nunquam ſuperat malitiam: per bonitatem vincas malitiam. Sed, etſi poſſemus ſuperare vitio vitium, cur non hanc gloriam reſeruabimus virtuti? Eadem Cap. 31.

patientia per incruentam victoriam domuit Motois æmulum ſuum, à quo fugerat fortiſſimæ fugæ modo, ne offenderet, non dico, manu, (humeros ſolùm, non lacertos patientia habet,) ſed ne aſpectu. Mox quæſitus fuit: recluſerat ſe vltrò in cuſtodiam, reum ſe ſeruans inimici, hoc ſolo, quòd alius potuit iraſci: ſed audito aduentantis æmuli nomine, tunc impatiens ſolùm impatientiæ, tunc violator ſui carceris, arrepta ſecuri fregit oſtium, ad hoſtem accurrit, & quaſi offenderat, ad pedes prior corruit, excipit hoſpitio & conuiuio. Dixerim iſta, vt videris iam, quàm ſit efficax organum tranquillitatis, & felicis, pacificæque vitæ, tolerantia: ſiquidem in alieno ſolo fructificat pacem, & mitigat extraneos. Quàm fœcunda erit ibi, vbi ſata eſt? Quantùm alit patiens virtutem propriam, quæ aliena etiam vitia non patitur?

Cap. 32.

Cum morte viuit, reſecta, pullulat. Mihi verò videtur ſimile quippiam eſſe vir Philoſophus, qui infortunijs illuſtratur, & moleſta quæque in virtutis materiam transfundit, ipſiſq; aduerſis venuſtatur.

Cæterum, Leander diuiſum dixit: ego copulo, & dilato. Patientia malos ſuperat, aut lucratur: ſed mala & ſuperat, & lucratur. In homines valet, in fortunam præualet: facit, vt ſeruiat vel inuita virtuti. Non honorarius duntaxat titulus eius eſt, habet & ſuos magnos ad virtutem quæſtus. Verè Theologus adfabulatur apud S. Maximum: ſub arbore illa, quæ reſecta pullulare in fabulis celebratur, & cum ferro certare, quæ, vt Poëtarum verba vſurpemus, θανάτῳ ζῇ, καὶ τομῇ φύεται, ſapientem putat velari. Elegantiſſimè ait: Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ σαφῶς τοῦτο εἶναί τι ὁ φιλόσοφος, ὃς ἐνδοξαμεῖ τοῖς πάθεσι, καὶ ὕλην ἀρετῆς ποιεῖται τὰ λυπηρὰ, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐγκαλλωπίζεται. Etenim, ſapiente patiente.

Non hydra ſecto corpore firmior.

Feraciſſima bonorum damna tolerando facit, per ip-

ſa vulnera nouos ſpiritus bibit, arduus repueraſcit vigor, ſuo cruore irriguus eſt:

Duris vt ilex tonſa bipennibus,
Nigræ feraci frondis in algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducis opes, animumque ferro.

Duplex itaque patientiæ beneficium eſt, minuere damna corporis, & inde augere animi bona; ſiue, vt propriùs dicam, vnum eſt officium, & id diuinum, damna conuertere in bona. Optimè Nazianzenus. *Cap. 33.*

Πέψιν δ᾽ λύπης οἶδα μακροθυμίαν.

Concoctio, & digeſtio ciborum iſta quotidiana miracula facit: res mortuas anima donat; extraneas in ſuam ſubſtantiam & formam, vt ſe reformet viuens, ducit. Non aliter per patientiam, ſuum calidiſſimum virtus ſtomachum, in ſe, in ſui commodum transformat incommoda. Lupini amari aqua macerati dulceſcunt, & nutriunt: aduerſitates ipſas patientia macerat, vt iis ſaginetur; illas facit ſe, quatenus ſe illis reficit. Subſiliunt è plagis quædam animo diuinæ luces, velut ſcintillæ è ſilice afflicto. Quò minùs hæret corpori anima, quò minùs ſenſibilibus incumbit; eò rationis, diuinorumque capacior, & magis ſui eſt. Quæ cluſa iſto carneo ſepto caligat; fracto, & percuſſo ad lumen aliquod euigilat, quaſi per ſciſſuras demiſſum. Corporis vulnera, feneſtræ ſunt mentis, quibus cælum reſpectat. Cæterùm, & lux animi eſt annona, inde veſcitur diuinis. Sublimiter ſapientiſſimus Gregorius inquit:

Concoctio-nem moleſtia noui longanimitatem.

Vna alimonia omnibus optima veſcimente magni Dei, & trahere exſplẽdida Trinitate lumen immenſum.

Τροφὴ μία πάντεσσιν
Δαίνυσθαι μεγάλοιο Θεοῦ νόον, ἠδὲ φαεινὸν
Ἕλκειν ἐκ Τριάδος σέλας ἄσπετον.

Ipſam mortem, quam introduxit impatientia gulæ inueſcam, ſiue vt noſter Zeno ait, indigeſtam, vorat, digerit, tranſſubſtantiat patientia in vitam, in ſe, dum erudita in Abele, docta in Chriſto: vt iam paradoxum non ſit illud Pyrrhonis, inter mortem & vitam intereſſe nihil; nec ad exaggerrationem illud Euripidis:

Quis nouit, an viuere ſit, quod vocamus mori: mors autem vita; verumtamen homines ægrotãt, nec mala patiuntur.

Τίς δ' οἶδεν εἰ ζῆν τοῦθ' ὃ κέκληται θανεῖν·
Τὸ ζῆν δὲ θνήσκειν ἐστί, Πλὴν ὅμως βροτῶν
Νοσοῦσιν οἱ βλέποντες, οἱ δ' ὀλωλότες
Οὐδὲν νοσοῦσιν, οὐδὲ κέκτηνται κακά.

Ne bona vita vitalem mortem, dum patitur, facit.

Cap. 34.

Porrò ſapientis opus eſt, quædam æmulatio mortis. In patientia expreſſam videbis. Deſerit per illam ergaſtulum ſuum animus, & in conſpicuum vadit. Etenim ardente, aut fluctuante friuolo iſto noſtro corpuſculo inuaſo doloribus, cruciatibus, aliiſque ſatellitibus mortalitatis, & iam penè domum ingreſſus, velut in illuuie poſt magnos imbres, cùm pauimenta vnda veſtiuit, refugit habitator ad ſuperiora domus. vbi naufragante ſolo, clementiori, minuſque ſeuero vtitur dio. Sic anima ſuper tecta ſe tota colligit ad mentem, poſt cuius limen laborem relinquit, dum ima corporis, velut ſua ſola, deſerit. Aſcendit, quò non aſcendit dolor. Grauiſſimo pedum dolore vexatus Ageſilaüs inuiſentem ſe Carneadem, mœſtúmque exire ſtatim volentem, neſcio cuius inſolentiæ impatientem, (in more eſt, mala non reuereri optimos: nullam veniam naturæ impetrant virtutis priuilegia,) acciuit: Mane, inquit, Carneades: nihil enim illinc huc peruenit. indicatis pedibus, & pectore. Oſtendit ita, licèt pedes doluiſſent, immunem animum, nec ab imo cruciatum aſcendiſſe il-

luc, quo ſe receperat in ſublime. Ibi hoc geminum bonum mens obtinet, minùs affici cum corpore, ſemota ab illo, longiuſque à ſenſu ſtans, proinde à dolore, & vicinior Deo ad liberos radios fruitur, velut è ſolario, cælo ſemper ſecuro animis, conſcientiam potiùs quàm ſenſum doloris habens. Inde ab eminenti tutus deſpicies ima, vt qui è feneſtra cædi gladiatores ſpectat. Conſtantiæ beneficio poſthuma ſuæ libertatis priuilegia etiam vinctus animus prægu- ſtat. Mors ſoluit animam à corpore, rumpitque arctiſſima vincula, vt tota euadat ſurſum, diuiniſque copuletur. Patientia, non diſſoluit, laxat animam: velut catenam ſuam producit, vt conſpatiari latiùs valeat. Si non euellit, dimouet à corpore, & ferè totum hominem in animum reducit. Prolixa religatus reſte intra ſuum ambitum ſolutus, libérque eſt. Quin & mentis in ſe collectus ardor, velut per antiperiſtaſim, aduerſitatibus irritatus magis accenditur. Nonquam ignis robuſtior, quàm inter aquas; denſo in nubilo occluſus parturit fulmina: ita igniculus mentis, cùm clauſi omnes meatus voluptatis; quo camino calens ſpiritus in fumum diſſipatur; tunc erumpit in alta valentiùs, ipſum poſt ſe trahens interdum corpus, quod ſuffuratur paſſioni. Maior eſt leuitas ignis, quàm terræ grauitas. Magnas turres & montes imparis vis ignis attollit.

APPENDIX II.

Præcautio pœnitendorum.

SEd ad patientiæ vim circa mala redeo, ſolidiori iam laude. Hactenus potentem illam prædicaui- *Cap. 15.*

mus aduerſùs fortunæ potentiam; aduerſùs illa, inquam, quæ videntur mala, ſolùm quia videntur, non quia ſint; niſi quòd iam, quia videntur, ſunt; ignominia, dolor, inopia, quæ ſuis poſteà defendemus titulis: namque illud in ſceleribus fortunæ malum, aut maximum, aut ſolum eſt, putari. Quare vana & frigida gloria eſſet patientiæ, quòd hæc mala inania & friuola tollat, aut toleret: & ibi duntaxat poſſet, dum mala non patimur, ſed fingimus. Laus eius vera eſt, ideò in vera mala pollet: non, quia portat; ſed, quia tollit: non, quia fert; ſed quia aufert. Etenim, verè mala pati, ſolùm eſt malè agere, cuius quia cauſa eſt, & patitur, impatientia peſſima eſt. Optima verò patientia, quia non patitur. Hoc genus peſſimum mali, idcircò maius eſt; quia non videtur, cùm eſt; & niſi, dum fuit, videretur, actum de bono eſſet. Hæc ſolennia vitia ſunt vitiis, aditus mendax, exitus crudelis. Mali paſſio; mala, inquam, actio inde ſuam malitiam oſtendit, quòd tam efficax ſit, vt, cùm non ſit, ſufficiat dolori; & tam maligna, vt cùm ſit, vt ſit, ſufficiat dolo Se negat, quantùm ſit, cùm eſt; explicatura, cùm fuit, ad cruciatum animi. Quantùm in ſe erit, cuius ita lædit vmbra? Quare, qui vitam beatam, gaudium, pacémque percupiat, hoc præcipuum curet opus, curare nullum, cui non ſubſcripſerit virtus. Quæ pax, & ſecuritas erit vlciſcenti ſe (quid amplius crudelitas velit?) proprio arbitrio? Quæ vita ſuo ſe (quid plus ira velit?) necanti marte? Quod gaudium torquenti (quid vltra iuſtitia expectat?) aut torturo ſe conſcientia iniqua, etiamſi in vlnis fortuna pacificis mulceat. Nullum ſatis eſt fomentum extrinſecus eius frigoris, aut caloris, quò minùs febricitans corripitur. Hyemis, æſtatiſque in-

iuriis reſiſtimus: rigorem, aut æſtum inteſtinum neceſſe eſt pati. Ita conſcientiæ repugnare non poſſumus, etiamſi fortuna nos iuuet.

Quidni? Maior dolor conſcij ſui eſt, quàm perpetientis hoſtilia: ſicut maior eſt calor, qui à præcordiis, & febri per artuum medullas ſurrepit, quàm quem morſu Caniculæ irratus Sol iaculatur è cælo. Quæ atrocior Ameſtris alicuius, aut Gyſenis, aut Pherotimæ, aut Perilli ita pœna miſeros & victos torſit, vt culpa Oreſtem immunem, niſi ſe? Non tyrannus crudelior, quàm conſcientia, ſiue Sylla carcere, ſiue Cæditus cenſura, ſiue Sinis Iſthmiaca pinu, ſiue Phalaris boue, ſiue Sciron caute, ſiue Faunus diuerſorio. *Cap. 36.*

O mites Diomedis equi Buſiridis aræ
Clementes: iam Cinnapius; iam, Spartace, lenis.

Parricidium vindicaturi Peluſij pro flagitij dignitate, nullum hactenus torturæ ingenium par duxerunt; non culleum, non viuicomburium: ſæuius quid cogitarunt, piæ, ſcilicett, matris naturæ ferulam, conſcientiam. Ad ſummæ atrocitatis exemplum docti, nouam ſæuitiam didicerunt, parricidam ſancientes triduo cogi ſpectare occiſi cadauer, vt ſic puniretur enormiſſimo omnium ſupplicio, admonitione facinoris. Ipſe Agrigentinus tyrannus vltra taurum nouit ſæuire conſcientia. Ne tantùm ingenio Perilli debuiſſet crudelitatem, inuenit conſcij animi tormentum: nonnullos vita donauit, vt damnaret atrociùs, non metallo, non ferro, non calido ære; ſed ſe conſciis ſui. Quin & prima parricidij pœna, conſcientia fuit: primus reus mortis ſpectatæ donatus vita. Qui mortem priùs vidit, & fecit, dignus æſtimatur non minore ſupplicio, quàm ſecuritate

vitæ, quam monſtrauit non ſecuram: etenim atrociùs morte malum eſt, vitam cenſcire malam. Sic, qui prior obſtetricatus eſt morti, illatenus infœcundæ, tunc primiparæ, metu mulctatur, & conſcientia: adeo hæc torquet cùm ipſa capitalis eſt ſalus. Ipſos mortis & generis noſtri primogenitores, qui priùs nobis dederunt mortem, quàm vitam,

Vbi peccati genitus pudor attigit;

maiorem ipſa morte pœnam putarunt, viuere reos mortis. Vellent ad mortem confugere, vt ſe fugerent. Bellè ait idem Marius Victor:

Cuperent, ſi fortè pateret,
Condere ſe barathro: vſque adeò contermina pœna
Culpa ſua eſt, vt iam miſeros mortale pauentes
Mortis imago iuuet; ſyluas, vmbroſáque luſtra
Obtendunt, vanis ſolatia ſalſa tenebris.

Habes iam legale ſupplicium, & politicum, conſcientiam eſſe apud Peluſios, habes tyrannicum ingenium ſub Phalari, habes diuinam cenſuram in Caïn, habes naturalem iuſtitiam in Adam: Deus, ratio, natura, & furor ipſe in hoc non deſipiens teſtantur, acerbiſſimum eſſe teſtimonium ſui.

Cap. 37. Ad hæc, ſæuitiæ magnitudo cum certitudine certat. Nemo tyrannorum fuit, qui alicui non indulſerit, nemo, quem aliquis non euaſerit; nemo, quem ſatelles nunquam fefellerit: conſcientiæ ſolùm ſeueritatem, nec venia, nec fuga, nec fraus illudit. Non flexile illi cor, non pernices nobis pedes, non amicis manus, aut aſtutæ, aut validæ: vt vel dimitti, vel elabi, vel liberari poſſimus. Nemo à ſe, & extra ſe curret; nemo ſui eſt præuaricator cordis; nemo in præteritum valet. Peccaſſe, ineluctabilis tyrannis eſt animi. Laxè à Victore dictum:

Con-

Contermina pœna Culpa ſua eſt.

Item & à Platone, ἀκόλουθος iniuriæ mulcta; ab Heſiodo meliùs, ἡλικιῶτις. Non conſectanea eſt pœna culpæ; ſed potiùs coætanea, aut collactanea fortaſſe ſoror. Cum ipſo ſcelere naſcitur, & ex ipſo, ſoror, filiáque eſt. Non antè editur facinus, quàm ex ipſo ſua mulcta oriatur: inque ipſo peccaturi pectore dum concipitur malignitas, iam grauida eſt, imò puerpera ſuæ pœnæ: pari ac muribus fœcunditate, quibus fœtus fœtui ineſt, in ipſo vtero concipiunt. Quin ipſius culpæ ipſa eſt maxima, & prima pœna: nullum non capitale ſcelus cuique apud ſe eſt, etiam poſt indulgentiam omnium.

Nullus ſui aſylum habet. Qui malè egit, nullam aget bonam fugam, vbi, licèt tutus ſit, ſecurus maneat. Paueſcit, vbi putauit non metuere: non timebit inimicos, & erit in ſe, quid timeat. Fugit lictorem, euaſit ſpiculatorem: non ſufficit, ſe tenebit. Formidabit etiam tutus, etiam tuta. Non animo poteſt confidere, etiam qui fidem in tyranno inuenerit. Puto ſimili ſupplicio in nos naturam animaduertiſſe, ac barbari illi, qui damnatos vinciebant cadaueribus, vt fætore torquerentur. Alligatum nobis ſupplicium eſt poſt culpam, cuius cadauer reſtat, pauor, pudor, & Cap. 39.

Nocte, diéque ſuum geſtare in pectore teſtem.

Ad hæc, cùm omnium malorum ſolatium, cruciatuumque delinimentum, cæteris in nos ſæuientibus, quiſque ſit, & vltimum ſui perfugium, cum à ratione auxilium poſtulat, hoc etiam deeſt peccanti, cuius cruciatum auget ratio, quæ reliqua mitigat mala.

Cap. 39. Itaque non ſolùm rea eſt fortuna noſtrarum miſeriarum; nos ipſis armamus triſtitiam, in eius ligamus manu gladium nos cruentarum, perduelles, perfidíque nobis. Plùs torquet malum opus, quàm mala fortuna. Non ſolùm affligit nos, quod caſus fuit; ſed, quod electio noſtra. Miſerrimum genus miſeriæ, iudicio proprio fieri miſerum. Plùs triſtat, quod facimus, quàm quod patimur: quod contingit, dico. Nullum ita moleſtat damnum, quàm conſcientia damnans. Equidem reor, ſolum infortunium eſt opus malum. Tam peſſima, tam miſeria res malitia eſt, vt tunc proſperari credas, cùm torquetur. Non alio iuſto titulo fortuna dici poteſt mala, niſi quòd pro malis, & malis plerumque fide iubeat, cùm bona eſt. Huic quoque tanto, id eſt, verò damno patientia medicatur; ſed ſupra ſe eleuata, & partim in ſpecie æmulæ ſuæ iracundiæ, vt iam ad alienum impatientiæ titulum tranſeat. Sic loqui liceat, & ſaltem pro vincentium lege à victa cognomen vſurpet.

Cap. 40. Igitur, quemadmodum fortunæ remedium exhibuimus, ferri: ita huius infortunij maximi & veri medicamentum redhibemus, non ferri. Diſſimiles morbi exigunt non ſimiles medelas. Venenum fortunæ eſt patientia, & aduersùs diros illius morſus hæc theriaca iuuat: ſed impatientia culpæ eſt amuletum conſcientiæ; quamuis & huius impatientiæ baſis, ſumma patientia ſit. Fortuna mitigatur vulgari arte, adulatione, ſi approbetur, quæcumque fecerit. Conſcientiæ dolor cenſorio præſeruatur more, ſi reprobetur, quæcumque feciſſe pudebit. Fortunæ origo abſtruſa eſt, non cadit ſub mentem. At malæ conſcientiæ cauſam conſilium præcurrere poteſt;

nam non eſt alieni arbitrij peccare. Malum malo, pœnam pœnæ oportet anteuertere; &, ne timeamus damna, timeamus damnanda. Non dolebit pluſquàm neceſſe eſt, qui dolet antequã, & ne ſit neceſſe dolere. Adiumentum, quod aduersùs ſortem habemus, poſterius quid eſt; quod verò aduersùs mordentem conſcientiam, quid præuium. Illud remedium eſt; iſtud impedimentum; namque triſtitia, quam fors ardua immiſit, poteſt in ſe eleuari; quam verò dimiſit culpa, non dimiſſa, non debet, etiamſi poſſit. Sicut conſtantia, & hilaris vbique mens, eſt innocentiæ fructus, & ornamentum neceſſarium: ita & mœror noxiæ, ſequéuſque pudor, quidam innocentiæ flos eſt, & ſpes bona. Verecundia iam eſt infantia virtutis: propterea non eſt extinguenda triſtitia extinctura culpam: nam nec noxia eſt, quæ tollit noxias. Ita diuinitus comparatum in perniciem malorum, vt aut mala infœcunda ſint, aut fœcunda ſuo interitu. Exemplum cape à natura in mulo, & vipera, ille infœcundus, hæc infeliciter fœcunda. Curauit mater natura, ne mala procederent; ſin minùs, ne proſpera. Sterilis ille eſt, ne multiplicentur monſtra. Aptè inquit, Gregorius Cerameus: Ἡ γὰρ κακία οὐκ ἐκ Θεοῦ τὸν πληθυσμὸν ἔσχεν· ὡς οὐδὲ ἐξ ἀλλήλων ἐστὶν ἡ τοῦ γένους τῶν ἡμιόνων διαδοχή. Vipera verò mater eſt, ſed ſui funeris: in hoc ſolùm ſalutaris, quòd ſit periculum ſuum. Non aliter ex culpa genitus mœror, illam tandem interimit; quare ſalutaris hic ſcelerum homicida ſua donetur ſoſpitate: nec in ſe abolere decet; ſed in fonte, & quaſi in vulua, ſua culpa, præcauendo. Non volumus non naſci, ſi ſit vnde; ſed, ne ſit vnde.

Vitioſitas non habuit à Deo propagandi vim: quæadmodum neque muli ad generis ſucceſſionẽ mutuò eſſe procreant.

Quare, qui huius acerbitatem ſentire nolit, im- *Cap. 41.*

probitati ipſi repugnet impatienti quadam patientia. Nemo gratis malus eſt. Omnis officij defectus efficitur defectu patientiæ, (primum hanc officium puto:) quia difficile illud & arduum, quod virtutis eſt ſuggeſtum, ſuſtinere nolumus. Duo peccaturis obiiciuntur mala, malum culpæ, & malum moleſtiæ alicuius; & malum eſt: & vt ab hoc leuiſſimo expediamur, eligimus illud grauiſſimum, quod ſenſus non tractant, quorum plurimùm valet apud nos ſuffragium, ſi priores ratione loquantur. Sed & his quoque duo ſunt remedia, vnius patientia; impatientia alterius: in moleſtiam valet patientia; in culpam pollet impatientia. Niſi aliquid patiaris, ne culpam feceris; plurimùm patieris, quia feciſti. Præſtat pati cum compendio, quo tantum ſubducimus malum, (ſcilicet, malum, quod ſolum eſt,) quam prolixa tortura omiſſi officij. Omninò aliquid patiendum eſt, aut poſt prauum opus, quia feciſti; aut antea, ne facias. Induſtrius ſis, & callide patere. Alteriter ex his excuſari labor nequit. Satius eſt eligere minorem; &, ſi dolendum eſt, citò doleas, maiorem excuſabis dolorem; alterum malum. Quid alterum dico, vbi non niſi ſolum? Tum præuia iſta patientia duas nobis ſubducit moleſtias, appendices errati: vna eſt conſcientiæ, quæ grauior eſt, donec ad pœnitentiam adigat: altera ipſius pœnitentiæ. Horum dolorum circumſcriptio eſt præcox illa, & innocens tolerantia, cuius non leuis vſura erit, ſi cum exigua moleſtia duas magnas anteuertas. Quàm ſalutaris eſt iſta patientia, quæ viperæ culpæ, & viperino dolori conſequenti obſtat! Sed pleriſque cùm ſit ſaluberrima virtus, virtus putatur; non aliter reiiciunt: de quibus elegans Theodotus canit:

Λοίγια δ' ἀρρέζει τοῖσιν μεμεληκμένα ἔργα.

Venenata autem opera illis videntur eſſe cura.

Ad hæc, parturit illa patientia lætitiam, & ſerenum, feſtiuumque animum reddit. Quid illi ſalubrius ac celebrius, quàm theatrum inſontis conſcientiæ, vbi certant, diſcurruntque virtutes mundiſſimo in campo? vbi totum diuinum, nihil turpe horret, nihil fœdum habet animus? Tunc, vt ſublimiter inquit religioſus Theophanes, *σελώσει θεοπρεπῆ θεοφεγὲς καλλωπιζόμενος*. Quid lætius, quàm quod omni triſtitiæ, tormentóque reſiſtit? Animoſa, aureáque illa Tiburtij ſententia: Omnis vilis eſt pœna, vbi pura eſt comes conſcientia. Namque ſicut malè ſibi conſcio nullum extrinſecum eſt fomentum; æquè & benè conſcio nec tormentum. Quin naturale præmium conſcientia eſt, prima virtutis palma, certum, iuratúmque brauium, dulciſque matris naturæ blanditia, magnum mentis lucrum. Quæ vſura felicior, quàm gaudere ſemper, de quo ſemel laboraſti? E contrà, nulla infelicior iactura, quàm lucrum mali. Verè, iuxta Chilonem, damnum turpi præferendum eſt lucro: illud ſemel dolet, hoc ſemper. Res perdita breui tempore contriſtat: conſcientia perdita perpetuò excruciat. Quæ libertas maior, quàm nihil timere? Quam ſolùm habet, qui non timet patientiam. Quid timere meritò poterit, qui ſe non timet? Belle Periander rogatus, quid libertas eſſet: Bona, inquit, conſcientia. Et alius:

Cap. 42.

Diuina ſapiens conſcientia, & mente Deũ decente venuſtatus.

Virum vera virtute viuere animatum addecet.
Fortiter, eumque innoxium vacare aduersùs aduerſarios.
Ea libertas eſt, quæ pectus purum & firmum geſtitat.

Seruiles, lugubréſque animos, ſuæ inquam, pœnæ

ſeruos culpa creat. Quid ingenuum, quid lætum habere, quid audere poteſt ille, cuius.

mens, ſibi conſcia facti,
Præmetuens adhibet ſtimulos, terrétque flagellis;
Nec videt intereà, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec qui ſit pœnarum denique finis.
Atque eadem metuit magis; hæc, ne in morte graueſcant.
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.

APPENDIX III.

Actiones honeſtæ alunt lætitiam.

Cap. 43. PRopretereà ad lætitiam, & quandam animi feſtiuam pacem, magnum pondus rectæ actiones ſunt, quibus incumbendũ eſt importunè: iſtud enim hominis eſt penſum, dicam & myſterium. Accepta cælo victima manus eſt. Veteres Luſitani abſciſſas captiuorum dextras Diis offerebant. Non alienam tu, ſed tuam offerto. Vitioſa laus eſt, ſolùm ſine vitiis eſſe: nam nec laus eſt, niſi quatenus indulgemus aliquid, adulamúrque corruptiſſimis moribus. Eò res venerit, eò contractus eſt pudor, vt minor malitia pro virtute ſit. O anguſtam! ô malignam gloriam, ſolùm inter malignos non eſſe! O vituperabilem laudem eius, cui non alia ſit, quàm non eſſe vituperandum! Sine vitiis eſſe, non eſt bonum eſſe. Aliud eſt, eſſe non malum: aliud probum eſſe. Non eſſe malum, vix non erit malum: fortaſſe & adhuc malum eſt: vix & dubio iure viperio liberabitur: nam

poſſe, bonum eſſe, & non eſſe, ob viciniam ſaltem malitiæ, iam non bonum eſt: laus autem non eſt non mali; ſed boni, & de bonis. Igitur non ſufficit nihil pœnitendum agere; ſed agere, de quo ſit gratulandum. Illud oportet cauere, aliud eſſe bona facere, aliud bonum effici: quamuis & bonus non fies, niſi bona facies; ſed non, quia bona feceris, factus es bonus, niſi feceris benè. Virtus, quæ modum imponit rebus, maius interdum momentum habet in modo, quàm in rebus. Quid præſtat tibi bona facere, niſi benè? Idem ac ſcribæ delineanti pulcherrima elementa, quæ deinde litura ſuffuſa obliterat. Deſinit eſſe bonum, quod non benè eſt. Expungimus id ipſum, quod facimus, ſi non cum ſuo modo & munditia. Quò excellentius quid agas, puriorem & defæcatam ibi bonitatem naua. Exigua macula olei deformior eſt in Attalica veſte, aut purpura, quàm grandis in vili ſago.

Mus armenius ſuæ pellis candorem ſeruat intemeratum, etiam cum diſcrimine vitæ. Viliſſimè ſe taxat, qui minoris æſtimat virtutem, quàm animalia cutem; apud quem plus valeat viuere, quàm pulcherrimè viuere, plùs anima, quàm pudor; plùs vita, quàm viuendi cauſa. Egregiè Ennius: *Cap. 44.*

Præterpropter vitam viuitur.

Namque propter aliam cauſam, quàm vt viuatur, viuitur. Indignus eſt vita, qui propter illam viuit. Cauſa viuendi digniſſima, virtus eſt. Quid amentius, quàm ipſam vitam facere cauſam reiiciendæ virtutis?

Et propter vitam viuendi perdere cauſas?

Quid infelicius, quàm non moriendo fieri dignum morte? Puer noſter Pelagius, ne albos ſuos mores

contaminatos videret ab laſciuo Habdarraghmano Rege, atram mortem maluit: tantò maiori gloria, quàm Damoclis, ne libidine Demetrij turparetur; ſe interficientis. Quantò maioris animi eſt pati factum, quàm facere: ſuſtinere virtutem, quàm fugere vitioſum? Non vnam, ſed plures mortes tulit Pelagius, ne vnus pudor eriperetur; quot, ſcilicet, membra ſua ante ſe vidit mortuá, manus, tibias, brachia reſecta; ſcilicet, vidit ſe mortuum, antequàm eſſet. Sine manu, & brachiis præualuit aduersùs potentem Regem. Aliis pretium pudoris ſingularius fuit, Nicetæ lingua, Amiano oculus, Apolloniæ dentes, Margaretæ naſus, Agathæ mammilla, Brigittæ os:

Laqueos natura tetendit:
Ipſa ſuas facies fabricat inſidias.

Forma pudicitiæ, deformitate citiùs ſeruatur; atque elegantia virtutis, contemptibili fronte.

Cap. 45. Sutor arrogans eſt de elegantia calcei, qui ſolo & ſordibus laborat: homóne abiecti & negligentis animi erit in lepore virtutis, cælo & Deo natæ? Quilibet opifex fatagit, vt nullius pateat iuſtæ obiurgationi opus artis: cur humanæ artis opificium egregium perfunctoriè agemus? Totum pretium hominis, opus eſt, vt arboris fructus, atque ſine pretio eſt, pretium boni operis. Fac te pretioſum benè ſemper operando: arbitrio tuo ſtat dignitas tua: ſi benè operaberis, bonus; ſi optimè, optimus eris. Vnuſquiſque filius eſt operum ſuorum: rarum generationis genus, eſſe ab iis, quæ à ſe ſunt. De hac proſapia gloriari etiam bonis licet. O ſummum fauorem! ô vnicum priuilegium rationis! arbitrio ſuo poſſe benè fingi: qualis vis, potes eſſe. Ipſe Creator noluit limitare bonitatem tuam; tu tui ſis peritus faber, &

exornator pro voto, pro ambitione. Quid, ſi bonus amico, à vicino eſſes, ſine manu, ſine ſuffragio tuo? Nequit hoc fieri: peculium cuiuſque & ſudor, bonitas eſt. Vna eſt virtus, quæ mutuò non accipitur, contra fortunæ morem. Sed fingamus id: non tanti deberet fieri. Præſtat, neminem feciſſe te ſine te bonum, vt poſſes fieri ſine vicino meliorem, fieri optimum. Ipſa illa omnipotens manus, genitrix hominis, elaboratione ſua humanam formationem honorans, & ſanctificans, ad imaginem diuinam te finxit, vltimam manum non ſine te poſitura, vt ſimilis fieres. Aliud eſt eſſe ſimulacrum, aliud eſſe illud ſimile: ſunt enim imagines parum reſpondentes archetypis. Ad polituram autem & limam tua manus, tuáque ſtudia expectantur, ne vaſtam & rudem ſtatuam Dei relinquas. Si peritiſſimus artifex, qualis aliquis Phidias, dimidium dumtaxat factum Iouis Olympici ſimulacrum relinqueret, interim occupaturus ſterquiliniis amouendis, & præ tædio eximij operis vacaret ruderibus & ſtercori; quid ſanum putares in illo? Anne & ſaniorem te putas, ſi cœno deditus, ſorde & fæce vitæ diſtentus, infectum relinquis ſpirans ſimulacrum Dei? Putáſne Deum mancum, cùm Diuinitatis ſtatuam ſine manibus relinquis? ſine operibus bonis, dico? Putas cæcum, cùm ſine oculis, ſine prudentiæ & virtutis face? Putas truncum, cùm ſine capite & cerebro, ſine ratione & mente? Putas claudum, cùm ſine pedibus, ſine gradu ad bonum? Monſtrum enorme Deum pingis, dum te non componis, & integrum reddis. Τῶν θείων ἀγαθῶν τύποι οἵτε κατ' ἀρετὴν τρόποι, inquit, in ſuis Theologicis magnus Theologus Maximus, & addit: Οἷς ὁ Θεὸς διαπαντὸς ἄνθρωπος γίνεται,

Diuinorum bonorũ typi ſunt mores ſecundùm virtutem. Quibus cõtinenter Deus ſit homo habens pro corpore ſtudioſos illos mores, pro anima ſciẽtiæ verba in ſpiritu, quibus Deo facit, qui digni ſunt, donátque virtutis characterem verum, & ſolidam co-

gnitionis minimè fallentis largitur ſubſtantiã. Cap. 46.

ὡς μὲν σῶμα τοὺς τρόπους, ἔχων τῶν ἀρετῶν, ὡς δὲ ψυχὴν τοὺς ἐν πνεύματι λόγους τῆς γνώσεως, οἷς τοὺς ἀξίους θεοποιεῖ χαρακτῆρσι. διδοὺς ἀρετῆς ἐνυπόστατον, καὶ ἀπλανοῦς γνώσεως ἐνούσιον χαριζόμενος ὕπαρξιν.

Hære, incumbe tanto operi, nec vacet labor pretioſus. Operare ſemper: perfice expectationem & ſpectaculum, non Græciæ; ſed cælorum, & Dei. Memento hîc dumtaxat pingi æternitati, æternam laudem habiturus à Deo. Artifex ſimulacrum in plurium oculos & iudicium venturum, exquiſito, inſtantique curat conatu: exhibiturus es te imaginem vitalem diuinæ mentis, conſpiciendam, examinandamque à ſummo virtutis magiſtro, ne quid obliquum, ne quem fictum, adulterinúmque colorem admiſceas. Nihil niſi ſolidum, rectum, genuinúmque placebit. Ne ſint opera, victimæ fictæ Milicho Ioui oblatæ. Cur mutilam animam habere vis; ſeu, quod deterius eſt, partem eius meliorem mortuam? Membrum abſciſſum malles, quàm mortuum; tunc ſolùm deſiderares, ſed non te etiam impediret: quomodo immortalem animam morte ægrotantem ſuſtines, ſcilicet in eximio ſuo membro, & cerebro, paralyſi mentis affectam, cùm deſideas, nec opera mente digna naues? Vacat in te frons illa decoris humani, & gloria animi, ratio. Perinde atque aliqui artus mortui ſolent inutiliter hærere vegeto cætero corpori, vt ſolùm ſint oneri: ſic & pars, & velut caput animæ, mens mortua iacet, dum torpes, dimidiatum animæ, integrum virtutis cadauer geſtans, inertiam boni operis. Vitæ ſacramentum, operari eſt: quare & vitæ rationalis, iuxta rationem operari. Dum ceſſas, parentheſis vitæ eſt otium. Interim non viuis, dum nihil agis.

Deſidia eſt mors ſuperſtes, vigil ſopor. Vacua eſt vita, quam non implet cura benè viuendi. Verè dixit Poſſidonius, vnum eruditorum diem plùs placere, quàm ineruditorum longiſſimam ætatem. Quidni? Anteferenda eſt vna hora benè exacta, vnum momentum, immortalitati, non ſolùm peccanti, ſed otianti. Sacra res tempus eſt; è cælo ortum habet motu & conuerſione orbium; inde oritur, vbi æternitas viget: ad ſuam originem reducendum eſt, & in tempore quærenda æternitas. Diuinitatis ſpeciem partim repræſentat; patet, quid ſit; latet, quid ſit. Plus inuiſibile eſt, cùm præſens eſt: dum contemnimus illud, quaſi ſacrilegij erimus; dum amittimus, homicidæ noſtri. Fruſtrà viuit, qui non benè; at, qui malè, peſſimè iam moritur: mortem viuam & ſenſibilem patitur; mors eſt, quatenus ſine fructu vitæ; ſenſibilis, quatenus cum damno & pœna. Illud ſolatium mortis multis fuit, quòd ſenſu careat. At vitium, otiúmque, maligna mors eſt, cum ſenſu eſt: ferax mali, ſterilis boni, vt incultæ terræ tribulos parturiunt. *Cap.* 47.

A vite tua racemos petis, ab aruo ſegetes, cur fructum tui contemnis? cur nullum tui vſum habebis? Eſto tui vſufructuarius. Tu tuimet pretioſus fundus es, ferax prædium, felix planta; & qui expectas à tuis fructus, cape priùs à te. Opera ſunt fructus hominis, & poma cæleſtis arboris. Vitis racemos, arua frumentum, cùm non ſibi fructificent, dant, quantùm poſſunt. Si pro libito terra germinaſſet, non trigeſimum, centeſimum protuliſſet: ſi nihil, quàm ingrata colono! Tu tibi fructificas, & pro libito; cur anguſtos tui prouentus facis? cur coarctas te, & limitas fructus tui dulciſſimos tibi, gratos aliis? *Cap.* 48.

Cap. 49. Virtus ſimilis mihi videtur muſicæ: in primis virtuoſo placet; deinde etiam vitioſis, qui, quod in ſe non, in aliis obſeruant. Muſica & Muſicum delectat, & inertes artis. Cythara extulit Alchatoen ciuitatem, & virtus ædificat cæleſtem. Cythara, & virtus manu agitur, & amœnat animum. Quemadmodum muſices etiam eſt opus, virtutis diligens opera, non opus inde conſiſtens, continua actione ſuam demonſtraturæ vim, artificiumque. Ex liberalioribus eſt honeſtatis ars, non propter opus aliud ab operatione. Sellularij ſuum artificium monſtrant in opere: quoquo operentur modo refert parum. Sutor cothurnum, ſartor togam, faber tripodem, aurifex calicem, in argumentum, & opificij gloriam iactare poſſunt. Quid factum, non qualiter, ab eis poſcitur: poſſunt errando bonum opus facere, poſſunt & ſine arte. Abiecto pennicillo abſoluit ira imaginem alicuius pictoris, quam ars non potuit. Soli virtuti nec error, nec caſus fauet: adeò inimica fortunæ eſt. Si erres faciendo, etiamſi bonum facias, malum feciſti opus virtutis. Poteſt in aliis artibus oſtentari induſtria ſemel facto & ſuſpenſo de taberna artificio, ſitu & otio artificibus torpentibus: non ita virtus. Quemadmodum nec peritum Muſicum cognoſces, niſi exerceat artem, & ipſe offendat chelyn: ſui ſpecimen daturus, acturus eſt. Nec ſatis eſt egiſſe.

Cap. 50. Res vſualis, virtus eſt; cuius tamen vſus, non cum vſu perit: etenim, cum operatio tranſeuntium rerum ſit, quando à virtute eſt, manet. Mirificum te admonebo, vt ſis conſtans, imò vt ſis immortalis, ne cures hæc, quæ manentia, conſiſtentiáque videntur, aurum, & cæter cenſus fortunæ. Hæc tranſi-

bunt, cùm minùs putes. Cura, quæ tibi tranſire modò putas, actiones, vt rectæ ſint: hæc manebunt. Audiſti aliquando monitum illud: Conſerua tempus. Iſtud eſt: In omni tempore habes, quod in vno benè feciſti: hoc te vbicumque comitabitur, & rara fide, etiam in morte, etiam poſt mortem. Tunc, vbi amici maximè deficiunt, incipiunt bona opera maximè amica eſſe, vt vel inimicos concilient. Inuidia morte tua placatur, ipſo cum cadauere cadit; poſthumas iras neſcit, nec iam virtutis gloriæ repugnat; liberum immortalitati poſt mortem ius relinquit: hæc pacifica ſolùm mortui poſſeſſio, honeſta vita, rectæ actiones. Quid iuuabunt conditi cum cadauere theſauri, niſi reſtituere terræ, quod è ſuo viſcere auulſum? Defuncto nihil. Solùm virtus inſepulta iuuat ſepultos. Non eſt formidabilis mors iis; qui habituri ſint aliquid poſt illam: ſolùm eſt terribilis iis, quibus omnia, quæ habent, aufert. Poſthuma hæreditas, probitas & iuſtitia eſt, quam mors non tollit, ſed attollit. Ex pruritu naturali nominis, ambitúque ingenito immortalitatis, qui etiam improbos fecit aliquando, aut fieri, aut fingi bonos, operà neceſſaria reputa, & iuxta naturæ deſiderium. Reliqua tecum cadunt, tecum moriuntur: ſolùm ex mortalium rebus nequit domitrix omnium mors ſuperare, quod benè egerint. Hac parte illæſa, imò per ipſam ſuſcitata mortem; vbi inuidiæ venia eſt facilis, reciperatur vita.

Itaque potiſſimum ſtudium cum fructu tuo, cum guſtu naturæ, quid immortale aſpirantis, ratio operum ſit, maior quàm rationis, ſi fas eſt dici. Plerique, vt rationes virtutis inquirerent, perdiderunt virtutem; vt ſcirent benè operari, deſierunt: vbique modus neceſſarius eſt, niſi in iis, quæ fiunt cum mo- *Cap. 51.*

do, bona opera dico. Non iuuat ſapere, pluſquam iuuat vſum. Verè Iamblicus ex Samio Philoſopho, Omne bonum, ait, re & vſu conſiſtit, non cognitione. Eſſe bonum eſt benê agere. Veriſſime beatus & ſublimis Methodius: Οὐ τὰ ἔργα τῶν λόγων ἐπιτηδεύθη χρέειν, ἀλλὰ τῶν ἔργων οἱ λόγοι· ὥσπερ ἰατρικῆς, δι᾽ ἧς τοὺς κάμνοντας δεῖ σώζεσθαι, τῶν λόγων ἔργοις κυρουμένων. Iners eſt ægroto ars periti Medici, niſi procedat ad manum, & applicet remedia. Non curant languentem cogitationes doctæ, ſed acerba pharmaca, pungentia fomenta. Non ſanatur animus ſubtilia noſcens, ſalutaria eloquens; ſed iuſta operans.

Eſt tamen quædam ſapientiæ, & cognitionum
Cap. 52. auaritia, ſicut & pecuniæ; cuius delectat acquiſitio auaris, non vſus. Nummus ad commercia eſt, & iuſtas impenſas: ſic cognitio ad operandum, iuſtaſque actiones. Sed, ſicut auari, quas auidiſſimè pecunias congregant, condunt, iis deinceps non vſuri, nec ad pietatis officia, nec ad egeni beneficia, nec ad ſuæ neceſſitatis ſubſidia: ita nonnulli egregia, vitæ dogmata ſubtiliaque virtutum præcepta excogitantes, negligunt eorum vſum, auidi ſemper nouarum ſubtilitatum, & cenſorum argutas quærentes rationes, non minùs quàm auari quæſitis non fruuntur; docta quadam inſipientia inertes. Dicam de iis, quod Anachraſis de Athenienſibus, nummis ad numerandum dumtaxat vti; iſtos & ſcientia. Quid eſt diuitis auaritia? locuples inopia. Quid ſapientis deſidia? doctrina ſtulta. Nemo pauperior eſt, quàm diues auarus: ſic nemo ignorantior, quàm doctus efficax & torpens. Natura paucis contenta eſt: plura ſuperfluunt, quàm requirantur humanis neceſſitatibus,

Virtus quoque paucis conſtat præceptis: nam: etſi impleamus documentis chartas, non eſt, quia requirantur, vt bonus ſis: ſed, vt velis eſſe. Lucrari te volumus; iterum atque iterum tentamus aleam: non ſemper benè conuoluuntur tali; non iactum feliciter ſemper facimus; non ſemper exeunt Coënſes vt aliquando cadat, qui vincat, perdimus libenter paginas. itaque vt velis eſſe bonus, plura neceſſaria ſunt; vt ſis, pauca. Addam ad ignominiæ notam deterior, imò ſtultior eſt doctus ignauus, qui non operatur; quàm diues auarus. Defraudantur, conſumuntúrque vſu pecuniæ, at optima animi decreta, ſanctáque propoſita vſu pretioſiora redduntur.

Falli aliquando nos facit ſpes bona futuri: putamus vberi penu ſapientiæ promptiùs operaturos. O caſſam cogitationem procraſtinantis! Eleganter eam Alchuuinus paralyticam dicit. O ineptiam ex nimio ſapiendi ſtudio, ex nimia prouidentia! non diſſimilem illius amentiæ, qui expectatione ferculi regij ieiunabat: iucundiùs, dicebat, tunc epulaturum; interim fame periit. Non curamus vitam, quæ noſtra eſt, præſentem dico: ſed vel futuram, quæ noſtra nondum eſt, & bona nunquam erit, niſi incipiat eſſe; vel vicini quæ aliena eſt. O quàm benè voto viuimus! ô quàm ignauiter re, & euentu! hoc eſt, malè ſemper: quia decernimus ſemper benè in ea, quæ ante nos albiſſimorum ſunt morum; reverà & ad præſens ſordidi incedimus fuſcis, terriſque affectibus, ſed pulchris cogitationibus. Sumus vt cygni, quorum pedes, etſi in perpetuo balneo ſint, nigri ſunt; continua abſolutione dealbantur nunquam: reliquum corpus extra aquas candidiſſimum eſt. Illa noſtræ vitæ pars anterior, quam præſens fluxus Cap. 53.

temporum non attigit, nec attinget, ſancta ſolùm, pura eſt. Ita perpetuo negotio otioſi ſumus.

Cap. 54. Proh inertiſſimum ad otium animal, hominem ſapientem! Superfluit in hac mundana republica Rex, ſi non laboret, ſi non negotietur: ſuperuacuus finis eſt, ſi efficax: is vnus, cui omnia effecta ſunt, ſi nihil efficiat, ſuperuacaneus eſt, & otioſſimus, ſic dixerim, ad otium. Non ornatui ſeruit ſine magna ſpecie effictus eſt. Sydera, cælum ipſo ſui conſpectu funguntur natura ſua: videri pro officio eſſet. inhibeamus quadrigam Solis, & pernices incurſus compeſcamus: negotians illud lumen ſitu & inertia ſidat: ceſſet luſtratio cælorum quotidianum penſum, claræ illæ radiorum manus, quibus Oeconomus iſte vniuerſi diſpenſat cuncta in officinis ſuis, in præcordiis terræ metalla cudit, in viſcere nubili fulmina; adhuc non otioſus erit, ſi aſpiciatur: decor naturæ eſt, & exornationi ſeruiet pulcherrimum ſydus, velut honorarij aulici hoc naturæ atrium, & diuini prætorij decorabit frontem. At homo, cui omnia ſeruiunt, ſeruiet nihil, niſi ſibi, niſi virtuti ſeruiat. Nihil placidius, imò nihil pacatius, nihil conuenientius actuoſo ſapiente, nihil impertinentius ceſſante. Quies animi, motus virtutis eſt; & tumultus mentis, otium inertis. Dicam aliud mirabilius: & impertinentior eſt, qui nihil agit, quam qui nihil eſt. Quid, ſi malè aliquid faciat? Anne reduci velles in priſtinam non entium maſſam, & reſolui in inanitatem tuàm, vnde inductus fuiſti in hoc naturarum vulgus? Minus es, ſi ceſſas. Arbor infrugifera ſucciditur: quæres, quare? Vt non ſit; nempe, vt nihil ſit. Vtilior ergo eſt, cùm non eſt, quàm cùm eſt ſine fructu. Eligitur illud: igitur præfertur. In hac naturæ familia, ſuum cuique penſum datur;

tur; nullum otij priuilegium eſt: nobiliora, actuoſiora ſunt & feruidiora. Reſpice primum agilitatis exemplum, cælum; deinde illuſtria, & calida elementa: proxima aſtris loco, & feruore ſunt: Ignis ſuburbium cæli eſt: terra torpens, & ſegnis, velut inſula longè diſtat, proſcripta videtur.

ASCESIS I.

Eruderanda perturbationibus voluntas.

FRuctus hactenus voluntatis, tranquillitatem, & lætitiam in vniuerſum exhibuimus: modum eius, vsúmque eximij inſtrumenti reliquum eſt oſtendere. Non ſatis eſt monſtrare, quid agas: ſed quò, & quomodo, benè aut melius. Poſt peritiam Muſici iuuat conchæ qualitas: poſt pacis fabricandæ modum, reſtat iuſtrumenti modus. Sæpè manus eruditi artificis ob rude peccat organum. In primis expeditum, mundúmque oportet ſeruari: nam torpet rubigine & ſorde infectum; exercitio tamen ſeruatur limpidum, ſplendidum. Ita & voluntas ſuæ gubernationi, & vſui impeditur ſua labe, ſua paſſionum carie, ſuo ignauiæ otio, ſua libidinum ærugine, ſuo denique rudere. Diuus Paulinus ait: *Cap. 37.*

Impurus amor, maculoſa libido,
Rudera ſunt animæ.

Vſus voluntatis libertas eſt. Probus vſus melioris electio, eiúſque, quod rationi arridet, non quod adulatur paſſionibus, quibus inepta ſuo fit libertatis vſui, & quaſi conſpurcata hebetatur. Turbato latice are-

L

nulæ fundi perſpici nequeunt, quæ in pura & limpida vnda pateſiunt: turbido quoque animo peruidet parum mens. Inſtabili, ſúſque déque circumacto ocyùs ſpeculo vultus ignoratus manebit; nulla apta cometur ſpecies: ſic & verſatili corde nihil commodè diſcernitur, nihil ſalutare decernitur. Quæ lux reſiſteret quatuor conſpirationi ventorum? ſtante cupiditate, quod animi lumen immune erit? Irrequietis turbinibus nauclerus, vel Noto dumtaxat laceſſitus, iam ad imum, iam ad ſublime iactatam nequit dirigere ratem. Quemadmodum qui vertigines agit, cerebro turbatur, donec corruat; ſi aliquò recta ire conetur, in diuerſum vadit; egreſſurus ianuam, impingit in murum, illiſa fronte; omnia euerſa videt: ita circumtractus animus affectibus videt nihil, vt eſt; omnia inuerſa, donec mens concidat adæquata pecori. Hoc affectuum vortice deiectus ſuo & honore & ſtatu animus ſe alleuare neſcit, ſuíſque nequit ſe aſſerere angoribus, amariſſimis cupiditatum fructibus, minùs ipſis cupiditatibus, angorum floribus. Hæc ſunt libertatis obſtacula, niſi purificetur cor:

Nubila mens eſt,
Vinctáque frenis,
Hæc vbi regnant.

Blanditur affectuum intellectus, paraſitúſque cupiditatis, grata libenter dicit, & ad guſtum blatterat.

Cap. 56. Pro exactione finis gubernantur cætera illi ſeruientia: quare peruertuntur, ſiue peruerſo, ſiue ſubuerſo illo, inter quæ iudicium eſt & ſcientia; quæ, dum ſeruit diuitiarum libidini, terrena à diuiniſſimo Iacobo dicitur; dum delectationi, animalis; dum faſtui, diabolica. Qua parte acus magneti contingitur, eò inclinat & reſpicit: ſic acumen intellectus, eò trahi-

tur, quà voluntatis contaminatione inficitur: nam affectus

Contage ſua palloribus omnia pingunt.

Omnes colores arquatis videntur luridi. Sapienter Arabs dixit: Cùm nemo erit, à quo conſilium petas, ſi te ipſum adhibebis, fuge conſilium, quòd proximum eſt cupiditati: nam cupiditas hoſtis eſt intelligentiæ. Sed & illud idem egregiè: Socia eſt cupiditatis cæcitas. Magna inſtrumenta leni ſorde impediuntur: vnus dens in aliqua horologij rota æruginatus totum artificium impedit, motum retardat. Vndique terſa, ſplendida, alba voluntas ſit, vt quieſcat, ſuámque gubernet facilem lætitiam, ſcilicet, vt libeat, quidquid libeat, ſi benè libeat.

Dicas, quæſo, quo taxas pretio liberum eſſe, dominum ſuarum actionum, imò votorum, grandi poteſtate, inter cæleſtes honores centuriari, Regem eſſe, ſi mundi non credis, ſaltem tui ampliori dominatione? Cur viliſſimo pendis honorem, commodúmque iſtud, futili te dedens paſſioni, acerbæ tyrannidi? Fingamus præmium libertatis propoſitum brutis, liberis, propterea ſolùm ad opinionem indolis. Propone leoni, aut equo, oblatum libertatis æqualis ac humanæ priuilegium, iſta lege, vt impetus ille mitificet iræ, hic cupidinis. Moderatum pretium non negarent, ſiquidem illud exactum, quod vltrò exhibendum. Gratis homini ratio, libertáſque data: ſed ipſe rationalis vendit, pro quo irrationabilia mercarentur, pro furore, pro libidine; æmulatur opprobrium brutorum exauctoratus ingenuitate ſua; emancipatus diuina cognatione & familia, Quidni? Mancipatus mancipiis fortunæ. *Cap. 57.*

ASCESIS II.

Paſſio paſſione non eluenda.

Cap. 58. VErùm iſta affectuum expiatio ſit, & ſingulorum, & omnium. Non ſatis eſt mitigare perturbationem, niſi id fiat, non perturbatione. Multis auaritiam ſatiauit fames honoris: aliis libi dinem extinxit ardor iræ. Adoleſcens Terentianus flammas Cupidinis iracundia domuit. Diuiſa eſt mali potentia: adeò peſſimùm ſingula mala ſunt, vt ſe non tolerent, ſibíque repugnent. Vitia aliena ferre non poſſunt vitia noſtra; ſic & propria grauia ſunt propriis, fortiora infirmioribus. Superbus odit alterius ſuperbiam, non odio ſuperbiæ, ſed amore: quia ipſe ſuperbus eſt, ſuáque ſibi viſus eſt impediri ab alio gloria: quia diligit ſuperbiam ſuam, odit alienam. Sæpè non tam amor virtutis, quàm zelus vitij, malè de vitiis meretur. Ita eſt: vitia ſua ipſe odit vitioſus amore vitiorum, ſed maiorum. Aliquando, inquit pius Guigo, diſplicet malum ſine mercede boni: ſed mala diſplicentia eſt etiam mali, vbi bonum non placuit. Succumbis, niſi cum virtute vitium domes. Veriſſimè illud Arabicum: Non vincit, ſed vincitur, qui malum malo vincit. Tunc indicium certum non democratia paſſionum cor occupari, ſed monarchia peſſimi alicuius affectus, &, vt ſuo nomine dicam, tyrannide. Tam validam tunc imperat vitium, vt ſeruiant, cedântque ipſa vitia.

Cap. 59. In hanc tyrannicam potentiam inſurgit aliquan-

doaliqua affectio: quia ſine pacto & fide vitia inter ſe ſunt. Singula ſeorſim, ſuæque legis, ſui ritus, nec vt virtutes in fine fœderantur. Ad errandum non proponitur ſcopus. Singula vitia ſuum iter, ſuum terminum habent, ſuum præcipitium, ſine ordine ſunt, ſine fœdere, in diuerſa contendunt. Ita malum malo contradicit propter inordinatum incurſum, & vnius finis defectum, qui tamen eſt fœdus, fibuláque virtutum in eadem conſertarum linea, vt pretióſiſſimi vniones, in qua vnitæ, aut vnæ ſunt, aut vna, iuxta Apollophanem. Malum tamen, quia diſperſum, & ſibi non amicum, & virtuti eſt hoſtile. Via cuiuſque vitij ſingularis eſt, & ab alterius deuia, & à virtute auia: ideò licèt inter ſe inimica ſint, ſeſéque faſtidiant, virtuti etiam diſſentiunt. Quare nihil de virtute meretur, qui vitio vitium perimit. Sancta virtutis manu trucidantur, feliciter, validè feriuntur. Virtutis virtus maior eſt & fortior, quàm vitij robur. Vna virtus duobus ſufficit contrariis: duos æmulos oppoſuit, obiecítque contra illam natura gnara virium boni, & mali: validiùs propterea deſtruuntur, quæ virtus deuaſtat, quia robuſtior.

Interdum tamen fallimur, & ex ſpecie arma virtutis iudicamus, quæ ſunt vitij; quia pari perſonati vultu. Simiam ſuam quælibet virtus habet, ſimile vitium ſimilia fingens, quod amico geſtu hoſtilia parat. Fortitudini temeritas, prudentiæ duplicitas, magnanimitati ambitio, blanda, auguſtáque inſidiantur facie. Interdum ſpecioſiora vitia ſunt, ſi ad formam virtutis componantur, Larua ſpecioſior fit, quàm naturalis vultus choragi. At *Cap. 60.*

Quale caput eſt, ſed cerebrum non habet

Iſti formati, &, vt ſic dixerim, affectati affectus per-

ſonæ dumtaxat ſunt: quia ſine ratione. Pulchra facies; ſed ſuperficies. Elegans caput; at ſine cerebro. Forma virtutis; ſed, quia ſine mente, quæ virtutem implet, & animat, inanis. Tota fraus, ſimilitudo eſt; nec aliter quàm Smerdes deprehenſus, quòd mutilus auribus fuiſſet; in eo virtus dignoſcenda, quòd integra ſit, germana, aurita, obediens omninò rationi, vndequaque quadrata, conſtans, ſtans poſt omnem iactum & iacturam. Nullum regem ſui fecit, nullum beauit, niſi integra virtus, cui ſolùm fida felicitas eſt.

Cap. 61. Dignoſcere ſubtiliter affectus prauos oportet, ne ignoſcamus, nec ſpecie probabili cætera pericula nobis creemus. Imbuti Amyclarum ciues dogmate Pythagorico, cæde abſtinentes animalium, ſerpentes ſuæ paludis non occidebant, à quibus mox deleti fuêre: ita, dum vna cupiditate abſtinentes alteri indulgemus, hanc non ex virtute veniam, ab ipſis cupiditatibus delebimur. Si ad tempus componuntur, & miteſcunt, nulla eſt fides; cùm minus putes, ſe explicant. Quidam Ægyptius inſtituerat ſimias ad chorum, adductiſque ad ſaltationem perſonatis quiſpiam ex ſpectatoribus obiecit nuces, ad quas repentè illæ procurrentes chorum & modulos reliquerunt cum riſu; pro chorea, rixa conſerta nucum cauſa: ita ſerij interdum, concinníque affectus aliquandiu videntur; ſed tandem neſciunt ſe diſſimulare, (hoc etiam ſtultitiæ debent,) harmoniámque animi commutant in tumultum, provt libidinis opportunitas prouocauit.

Cap. 62. Argutè à Simplicio appellatur ambitio, χιτὼν ἔσχατος etenim illam vltimò exuimus, poſtrema eſt vitiorum tunica, affectuum ſubucula, intimiùs ad-

hæreſcit animo adhuc cæteris malis ob ipſam depoſitis. Opprimit alia vitia, vt credas eximiam virtutem: ſed egregiè eam dixit Bleſenſis charitatis ſimiam. Totus tamen zelus malitiæ, profectus ſui eſt: ad ſummum opprimit vitia, non perimit. Duo mala fiunt, dum malum ob malum deficit. Domeſticiora & præcordialia, fortaſſe chariora, vitia victa fiunt, quæ non tam reprimuntur, quàm recluduntur, & victor vitium inſolentiùs, aſperiúſque inſurgit refrænatis reliquis, vt quod omne ius vſurpet. Cæterùm & prauos alios affectus, non tam repellit à corde, quàm compellit in cor: non liberat illis animum; ſed illos incarcerat in animo, eorúmque apertas actiones dumtaxat cohibet: namque, qui ob reuerentiam, non virtutis veræ, ſed narratæ, re non ſcortatur; obſcœna non ceſſat, turpiáque cogitatione tractare. Quin nec magis impugnat aliis malis, quàm ſibi, hæc gloriæ cupido: plerumque ſe deiicit; ſed, vt exurgat, adunca affectatione in ſe reflectitur: ſummittitur, vt attollatur: dum in caput ſuum videtur ſæuire, recentibus vt hydria pullulat. Itaque extinguere affectum affectu, excitare eſt. Canem fugitiuam ligat lactibus agninis, qui compeſcit cupiditatem cupiditate. Si fortè infirmior cohibetur, efferocit pollentior: non eſt effundere venenum; ſed transfundere, & ab vno in alterum tranſmittere calicem. Æquê ex vitro, atque ex auro, virus viſcera ſubit, & contaminat. Parum refert in auro cupiditas ſit, an in alieno poplite, obſequio, opinione; nomine, inquam & fama, fragiliori re vitro: vtrobique præcordia mordet, & pungit. Aliud eſt abiicere affectus, aliud mutare: aliud commutare paſſiones, aliud mercari virtutem. Ne ſimus trapezitæ cupiditatum;

pellit cupiditate, canem pane pellit: ſi deleantur omnes præter vnam, & ab vna ex homicida reuiuiſcent.

Ad exemplum huius ſcenæ narrabo antiquam apud Iapones hiſtoriam. Duæ in illo imperio præclaræ familiæ erant, quæ in ſe factiones regni traxerant capitali odio æmulæ, iugi ferro & igni diſſidentes: hæc ſunt, clades, cruor, bella, peſſimæ radicis æmulationis poma. Semel accidit, periiſſe omnes alterius familiæ, nullo niſi infante quodam ſuperſtite, cui hoſtilis furor indulſit: ſed adultus reſtaurauit ille ſolus odia, tótque comparauit vires, tot copias coëgit, vt ſuorum ſine miſericordia cædem vindicaret, trucidatis omnibus contrariæ familiæ, & factionis æmulis, ſuperſtite nemine, ſiue adultorum, ſiue infantium, ſiue virorum ſiue fœminarum. Doctus miſericordia ſui, immiſericors fuit. Nouerat multorum mortuorum vindictæ ſufficere vnum viuum. Idem in animi republica puta, vbi vitiorum, virtutúmque familiæ æmulis ardent factionibus: aliquando pluribus vitiis deletis, ſi erga vnum benigni ſimus, hoc vlciſcetur alia: delebit virtutes, non plures, ſed omnes. Quare, oportet ſecuritati noſtræ cunctos ſiniſtros trucidare affectus. Athalia omne ſemen regium mactarat: ereptus ſolùm infans Ioas eam ſpoliauit regno cum vita. Quid intereſt vnus ſolus affectus reſtet, ſi hic vindicet cæteros? Quid intereſt, deficiant, ſi fortè deficiunt paſſiones, cùm vna ſufficiat miſeriæ! Quid refert, ſint pauci hoſtes, ſi ſunt plus valentes? Numerum potentia compenſat, aut excedit. Cap. 64.

Sola virtus pacificat & explanat animum: nihil illum æquabilem, niſi ratio facit; eundem in diuerſis; Cap. 65.

vnum in omnibus vitæ caſibus. Quidam, vt Cimbri, labores belli ferent hilariter, ægritudinis ægrè: contrà alij, vt Græci, tolerabunt humanè morbum, peſſimè hoſtem. Niſi virtus firmet, adhuc inconſtans eſt ipſa conſtantia. Idem animi tenor, ſi ex bono eſt, vbique eſt. Totam per omnes modos virtutum choream vna ducet; perinde vt in harmonicè aptata cythara, ſi vnam ſolùm tangas fidem, cæteræ reſonant: ſic in animo temperato, motus vnius virtutis cæteras opportunè commouet; vni omnes, ſiue reſpondent, ſiue concinunt. In ſonitu vnius fili harmonia non conſtant, omnes debent chordæ conuenire: ita omne opus, omnis patientia reſonat virtutum, cuius ex multis, ex omnibus, & vbiq; ſymphonia amœnat.

ASCESIS III.

Conatus, & impetus ad bonum.

Cap. 66. IAm ad inſtrumenti vſum pulſus ſpectat, quare guberdandum vi. Ob huius imperitiam pereunt non pauca artificia. Ducturus pictor ſubtiliſſimum filum, ſi apprimat pennicillum, lituram, non lineam producet. Lapidarius politurus petram, ſi toto lacerto infligeret, infringeret potius. At, ſi faber lento & molli malleo dumtaxat lamberet incudem, & non cæderet pleno robore & halitu, nunquam ferrum cederet. Huius generis voluntas eſt; robora exigit, ſpiritúſque.

Nullum eſt præſtantius vitæ viaticum, quàm audacia.

Οὐκ ἔςι τόλμης ἐφόδιον μεῖζον βίῳ.

Animus, vis, audacia, commeatus virtutis, atque

felicitatis eſt; non diuitiæ, voluptas, faſtus. Hæc potiùs viatica miſeriæ. Conſentit Menandro Ioannes Geometra: *Homini enim benè audenti, etiam calū peruiū eſt.*

Ἄνδρει γὰρ εὐτόλμῳ, καὶ πόλος ἐστὶ βατός.

Nihil inuium eſt animo forti & audenti. Deambulat, iuxta Euripidem, virtus ſuper labores, ferreóſque interdum affectus tractat: nequit, aut delicato pede ſupergredi, aut molli dextra aggredi. Omnium pretioſiſſima res, libertas eſt: qualis libertas ſui erit, felicitas inquam? Quid mirum, difficultas pretium commendet, ſi vigor felicitatem? Vis materiam virtutis præparat, ſubigitque, & pinſit ſuam aſperitatem.

Non imperitè Muſonius, omnium difficilimam artem felicitatis dixit, difficiliorem medicina, muſica, & mechanicis. Cæterarum diſciplina eſt innoxia, & inculpabilis, ſine pugna, ſine contrariis, ſine oppoſitis moribus, ſine auerſantibus habitibus: ars virtutis cum conflictu eſt. In aliis artificiis materia reſiſtit: hîc & artifex ſibi obeſt, & conſuetudo impedit. Quid? Ipſa præcordia malè ſana & aſſueta repugnat; affectúſque non tondendi, ſed eradicandi. Annoſam quercum ſine vi non euelles: cum ſtirpe eſt, quod intus repugnat, &, vt S. Ennodius ait: *Cap. 07.*

Viuit medullis, quod necat:
Turbantur alta viſcerum.

Extirpatio ſui ſine valentia non fit, quia ſine violentia. Vis deſideratur, & iuxta Pſeudoxiſtum, infinita: quod credo in mollioribus libidinibus cum religione dictum, & non ſine Philoſophiæ venia: namque & momento perimendæ ſunt, & fortiſſimæ ſunt æmulæ. Nec calor momento ſuperari poteſt, iuxta Phyſicorum placita; niſi aduerſariæ qua-

litatis vis infinita ſit. Paucioribus confligens copiis, non vincet, niſi valentioribus. Non totus tu pugnas pro te, ſed dimidium tui. Conatu ſupplendum eſt. Qui duellum acceptaret hac ſuperba lege, vt vna manu duntaxat dimicaret, æmulus cum vtraque, inſolentis oporteret eſſe roboris. Quid, ſi aduersùs plures vnus ſolus alterius lacerti mutilus? Cupiditates infinitæ ſunt: tot hoſtes habes ſine laſſitudine pugnaturus: etſi ſingulæ infirmæ forent, numero ſunt robuſtiſſimæ, importunitate moleſtiſſimæ, & caterua ſua te vincent. & proteruia; niſi validè, diúque (neſciunt inducias) obſtes.

Cap. 68.

Is, qui tantoperè voluptates omnes contempſit, vt earum nulla ſit captus, is verè fortis eſt, temperans, & patiens: nam, cùm vrbes ſæpenumero, quamuis inuicta viderentur, à vulgaribus hominibus captæ ſint, voluptatibus contrà multos etiã

Vt vrbs expugnetur, quot machinæ, quot copiæ, quot ingenia, quot arma quæruntur? Plus eſt ſui potiri, quàm rerum: plus eſt ſe inuadere, quàm vrbes, quàm orbes, quod non ſine vi fiet. Potentior tibi hoſtis es, quàm hoſtilis Xerxis exercitus; expugnatu difficilior caſtris turritis, præſidiis, & cinctis triplici muro vrbibus. Quot expugnatores vrbium fuerunt, qui ſe non potuerunt, non dicam, expugnare, ſed propugnare, nè dicam dominari, ſed tueri, quia nec intueri? Quare, fortior eſt, qui dominatur animo ſuo nulla voluptate captus. Is ὄντι ἀνδρεῖος eſt, inquit Ælius Ariſtides, quem expugnatori præponit vrbium homo ethnicus: hæreditaria ſuperſtitione, Eudemonis filius fuit, Sacerdotis Olympici Iouis, ſed religioſè interpretatur Salomonem: Ὁ γὰρ τοσοῦτον ὑπερέχων τῶν ἡδονῶν, ὡς τὸ μηδεμιᾶς ἡττηθῆναι αὐτῶν, πῶς οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ τῷ ὄντι ἀνδρεῖος, καὶ σώφρων, καὶ καρτερός; Τείχη μὲν ἀνάλωτα πολλάκις εἶναι δοκοῦντα, καὶ φαῦλοι ὄντες εἷλον ἤδη τινές· ὑπὸ δὲ τῶν ἡδονῶν πολλοὺς καὶ τῶν πάνυ ἀγαθῶν ἀνδρῶν κρατουμένους ὁρῶ. Quantò præſtantior mens ſaxo; eò præſtat expugnare ſe, quàm

vrbes: quantò melior animus corpore, melius eſt vincere ſe, quàm alios. Aliena victoria hoſtium dumtaxat domat corpora, non animos, qui eò plus efferati, indomitique ſunt, quò videant domita corpora ligno, ferróque adſtricta: at victoria ſui ipſum ſuperat ſuperiorem mundo, cælóque animum. Vulgares, viléſque viri cœpêre ciuitates clariſſimas: ſed viles voluptates viros clariſſimos. Plurimi ſub ditionem ſuam oppida, metropoles, regna fecêre: pauci, raróque ſemetipſos. Ad hæc, vt Vrbanus ſui nominis, quartus Maximus Pontifex, eleganter dixit: Cùm quis contra populos, vel vrbes decertat, totus ſimul interior, & exterior homo pugnat: at, dum contra ſe, non totus, ſed minor quàm dimidius dimicat. Quidni? Dimicat vt inermis: ſed, quid mirum, ſine armis, ſi ſine ſe? Igitur non molli & ignaua manu, qui pro ſe militat, tam minima ſui parte repugnet, pugnétque. *clariſsimos viros ſuperatos video.*

Illud conſiderandum eſt ad exemplar virtutis, quanti robur probetur. Ethnicis in Alcide, eccleſiaſticis Sapientibus in Samſone. Illi, cùm egregiam nullam probitatis formam habuiſſent, propoſituri finxêre robuſtiſſimum virum, incredibilibus inſtructum viribus, per omnem violentiam verſatum, per omnem eruditum tolerantiam, vſque ad cæli patientiam, quod vicario ſuſtinuit humero: namque hæc maxima virorum probatio, ſuſtinere etiam ipſum Deum. Atqui hanc vim monemus neceſſariam, non in artu corporis, ſed in arte mentis; non in lacertis, ſed in virtutibus; non vt habeas, ſed vt adhibeas. Iam habes: voluntas eſt. Quid neceſſe eſt? Vellè quod rarò benè habes, raro generosè. Omnis palma tui, eſt animoſa bona voluntas. Nullum ſine huius *Cap. 69.*

bonitate bonum habebis, hoc eſt, facies. Habes, quod laboras, quod ægrè, quod vi facis. Non veniunt gratis magna bona, potiùs veneunt. Nummus, aut angor, aut labor eſt. Hoc Dei commercium, ſua labore, iuxta Epicharmum, vendentis bona. Aude, aggredere, conare, &, provt voluit Fabianus, incurſu auerte aciem, non minutis vulneribus; impetu, non ſubtilitate ſolùm aduersùs affectus pugna. Meticuloſi terga vertentes magis exponunt ſe diſcrimini auerſi, apertiſque, cùm non aliud telis obiiciant, quàm tergus, ignauorum clypeum. Plures ſolent cadere in fuga, quàm in pugna. Duplicat aduerſarius vires, qui ſecurus de ſe reſtaurat impetum maiorem; vires anteà diuiſas, attentas etiam ad defenſionem ſui, colligit ad offenſionem hoſtis iam pluſquam exermis, quia fugientis. Quare, non ſolùm honoratior; ſed etiam ipſis victis ſecurior eſt pugna, quàm fuga. Id curſu licèt reluctêris; hæc libertatis tuæ vis eſt, poſſe te cogere: hoc tui arbitrij ius, te neceſſitare, ad victoriam, ſcilicet, ſi ad pugnam. Maxima coactione & violentia opus eſt in iis cupiditatibus, quæ magis alienæ ſunt à ratione. Qua parte conſentimus belluis, eodem nobiſcum gerendum modo. Ratione non flectuntur? compellantur. Admittit & vim virtus, & gloria libertatis. Subibit, ſi non per vim, ſaltem cum vi amat. Hanc vim præcipuè aduersùs mala, & in malis commendo, quæ rationi minùs parent. Ad bona Dux eſto, ad mala miles: nam proſpera mente ſunt regenda, aduerſa manu vincenda, aut toleranda. Felix ille, qui bonorum rector, malorum impugnator eſt.

ASCESIS IV.

Diligentia de bono.

CÆterum & artes ſunt plura exigentes; nec contentæ induſtria & robore, diligentiam appetunt. Iners induſtria cum incuria eſt: debile robur cum torpore. At, cui magis debita ſolicitudo eſt, quàm virtuti totam ſolicitaturæ vitam? Cui magis cura obnoxia, quàm omnia curanti? In ea præcipuè re cura amanda eſt, quâ nihil cures: ibi adhibenda diligentia, vbi omnia negligas; te primum, ſi tibi prouidere vis. Cura virtutis eſt ſecura incuria, tuta felicitas; procurata ſors, prouiſus caſus bonorum, quæ piger fuit morando. Proximum eſt, vt nunquam facias, quod in proximum vis facere. Modeſta repulſa, procraſtinatio eſt. Nobis ipſis vrbani ſumus, & rationi aliquid boni flagitanti vrbanè denegamus. Non inquimus: Nolo facere. ſed, Poſteà, cras faciam. Damus verba, & nobis imponimus, vt miſeri ſimus, vt mali. Ipſa vota vecordi cunctatione damnamus. Sæpiſſimè luit fortuna culpas noſtræ inertiæ. Aptè Bernardus Syluester inquit: Rarò diligentiam cum infortunio ſociabis. Diligentia, mater fortunæ in pluribus fuit, ſiue, vt ſic dicam, quædam altera, & factitia fortuna: alteram dico, non ſecundam; quia, quòd fida ſit, melior eſt; & quia præuenit, prior. Eſt quædam manualis proſperitas, eſt præcox & anticipata ſors. Cùm omnium rerũ velociſſima fortuna ſit, præcurrit illam diligentia: priùs interdum donat, quàm fortuna mutuet: & neſcio, an dicam fortunam, ſpuriã diligen- Cap. 70.

tiam; an diligentiam, legitimam fortunam.

Cap. 71. Id ſaltem nemo negauit, addere fortunæ non quid leue, addit dignitatem, addit, vt ſic dixerim, mentem illi, quæ bruta etiam à ſapientibus diffamatur, cùm pro voto & ex conſilio ſit. Non aliud deeſt fortunæ ad ſui reuerentiam, quàm quòd non ſit in humana manu: iſtam calumniam diligentia expiat. Addit & lumina excæcatæ ſorti: namque iuxta illud Plautinum,

In occipitio quoque habet oculos,

Faſtuoſum illum, falſum tamen, fortunæ titulum, quòd omnia ſibi ſeruiant Reginæ omnium, iure vſurpat: nam diligentiæ ipſa ſeruit fortuna. Veriùs itaque Antiphanes ait: Τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίνεται. Quid aluit Datamis Martiam felicitatem, an militaris peritia, an robur? (iſtud hoſtibus maius.) Peruigil, indefeſſáque ſolicitudo. Fortunam ſibi, priuſquàm hoſtes, ſubegit. Non aliam felicitatem, quàm diligentiam nouit: felicior, qui fecit felicitatem, quàm qui reperit.

Omnia fiũt mancipia diligentia.

Cap. 72. Si ad fortunam caſu occurrentem vigilia valet, quantùm ad virtutem valebit ſoli obuiam conſilio? Inſomnis opilio pro pecude pernoctat: cur pro felicitate non expergiſcimus, niſi quòd damnis noſtris, aut inutilibus, diligentes ſumus, voluptati, otio? Quemadmodum canis illæ fabri in Apologis Locmani, vetuſtiſſimi Perſæ, quam malleorum ſtrepitu è ſomno non excitabant, & ad dentium ſonitum & maſticationem, cùm comedebat, euigilabat ſtatim. Reſpice aulam: tot Argos, tot Briareos inuenies, quot ambitioſos, oculis, & manibus vberes, vt nutus Principum diſtinguant, vt ex vultu, velut ex tripode, augurentur oracula cupiditatis, tranſpiciant

ciant guſtus, aras adulantium, & officio præcurrant iuſſa. Præcipua aulæ, id eſt, adulationis, ars, diligentia eſt. Nequis aliter Deo placere, nequis tibi. Inertiá enim primùm ſibi grauis eſt; & præter ignauiæ non prouiſum damnum, ſua ſe mulctat prouidentia. Qui voluntatis cauſa deſes eſt, is, ait Thucydides, confeſtim deſidiæ, ſuæ iucunditate, præterquàm quòd ſegnis ſit, priuabitur.

Deſident importunis cicadæ modulis in æſtate; nauant formicæ operas. Succedit hyems: illarum otium fructificat inediam: harum ſolertia copiam, quibus inopia cum diligentia fuit annona, fuit fortuna, fuit fortunæ. Beſtiolæ, quas miſellas, deſpectâ ſque natura fecit, quas innoxias damnauit hyemali ergaſtulo, quas viuas ſepultura denegato (qua ſolùm auaritie cum mortuis vtitur) victu, ipſæ ſibi carcerem in horreum mutarunt, hypogæum in triclinium. Vna omnium animalium formica diues eſt, habet, poſſidet, conditque. Alia in diem victitantia pauperrima ſunt; ſcilicet, portionem prouidentiæ natura ſuæ in illarum diligentia delegauit: ſat fuit de illis ſolicita, quòd ſolicitas fecerit. Plus pro illis curauit, quòd curas cum illis diuiſerit. Ita etiam ſæpè fortuna partem ſui iuris cum diligentia partitur, Cap. 73.

Confer apem, & pauonem. Quanto iſtum ſtudio natura compſit, quàm negligenter apiculam? Vix formauit: auara materiam dedit, exiguam diſtribuens; diſtracta, & quaſi ſui oblita ſpeciem contemptibilem poſuit, non diſpoſuit. Sed aufer è mundo pauonem, quid amittemus? Aufer apiculam, quanta aufertur vtilitas guſtus, lucis, valetudinis, & menſæ, & aræ? Diligentia ſua negligentiam emendauit naturæ, pretioſiorem ſe faciens ſpecioſo alite, Cap. 74.

Quid miraris ? Studio proprij laboris , ſtudium alieni fœnoris vicit ; hoc ſatis prælata , quòd ſtudioſa facta. Ad has te iure remittit parœmia beſtiolas, imbuendum diſciplina vitæ. Abeſt communibus voluminibus exemplum apis ; ſed illuſtre eſt , dignúmque , non modò huic chartæ , ſed pectori ſacro inſerendum. Eleganter Sapiens ait : *Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν , καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστὶ , τήν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται· ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς τὲ , καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται· ποθεινὴ δ' ἐστὶ πᾶσι , καὶ ἐπίδοξος , καίπερ οὖσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενὴς, τὴν σοφίαν τιμήσασα,*

ASCESIS V.

Bonum debet eſſe continuum.

Cap. 75. VErùm poſt curam , vt efficiamus ſecuritatem animi , oportet ſecuram facere , & conſtantiæ neruo vincire : nec enim periti artificis eſt , opera caduca facere ; ſed fundata , æterna. Magnum pretium dat rebus diuturnitas. Vitrum ſi ſecuritate æquaret aurum , pretio ſuperaret. Sæpè pretioſius , quod in rebus eſt , tempus eſt. Antiqua artificia antiquiùs habentur. Dignitas eſt duraſſe : erit & poſſe durare , nec facile infringi. Integros animos reddit virtus. Ipſa res integra , res vitæ , non horæ , non diei, quæ cum Sole occidat , aut cum Sole non oriatur; interdiu , & noctu , vbique & locorum & temporum amanda , quæ adhuc in exitu inchoat ; res perpetui initij eſt, ne offendat finem; perpetuò naſcitur, ne vnquam occidat. Nulla dies ſine linea , quantò

magis ſine puncto? Ego mallem, nulla hora, nullum punctum ſine virtute. Res continua eſt: fruſtrà fiet, ſi per fruſtra. Ex fracta patera non aleremus vitam; cur ipſam vitam infringimus? Idem velle, idem nolle, eſt ſacramentum ſapientiæ: nec enim niſi ad rectum vnicas voti reciperetur. Vitium diſpergitur: Continuam complacentiam ſuſtinere, non niſi honeſtas valet. Hoc peſſimum malum habemus, mutare mala, variare vitia; non ponere cupiditates, ſed tranſponere: alioqui vel vitij tædio citiùs boni eſſemus.

Nemo in bono ſtare poteſt, qui non progreditur. *Cap. 76.* Baſis diuinæ imaginis, virtutis dico, proceſſus eſt. Vt ſtet immota, promoueatur. In conſtantia collocatur iſtud Dei pulcherrimum ſimulacrum; nec ibi ſtabilietur, nec per continuam progreſſionem. Faciliùs fatigatur, qui diu ſtat, quàm qui interim ambularet. Rectitudo humani ſtatus, & figura conſiſtens greſſu potiùs, quàm ſtatu conſiſtet abſque ſede. Specta ſtructuram humanam: tota in anteceſſionem componitur. Commodius artus compacti ſunt ad progrediendum, quàm recedendum: ire vlterius, non receſſim, voluit diuina mens. In hoc rerum caducarum, fluentiúmque alueo retrahemur impetu decliui, ſi antrorſum non tendamus, imò contendamus. Sufficit, vt te inuenias retrò abſque alia diligentia, aut negligentia tua, dum in amnem non procedas, & fluctus impugnes. Adnatare ſemper eſt opus, ne redacti, reuolutique vnda abſorbeamur. Dignata eſt Sapientia cæli aliquando conſentire ſæculari in hoc veridicæ, & non ſtultæ, fatigatos ex virtute, damnandóſque ad exteriores tenebras, ad fletus, ad ſtridentes mugitus, obiiciens manibus & pedibus obligatos: ſcilicet, inertes, ineſ-

ficacéſque innuit, aut deficientes, qui non prouecti, nec ad vltimum virtutis ſunt egreſſi. Hoc ritu narrat Plato Ardiæum ſæuire: vbi nec oblitus tenebrarum exteriorum, & fletus, & ſtridoris; addidit aliam cæremoniam, quam non expreſſit noſter Magiſter IESVS, non iam neceſſariam ſplendente ſua diuina doctrina, quòd etiam obligato capite proiiciebantur; ignorantes ſignans. Nunc nos malitia plus damnat. Non viderant Ethnici finem virtutis, & támen procedere iubebant: quid nos libero lumine, propoſita certa meta, aut torpemus laſſi, aut moramur claudi inæquali greſſu; nunc recti, nunc declinantes; iam boni, iam peſſimi; heri ſtudioſi, hodie maligni? Sanitas animi non laborat tertiana febri, vt frigeamus, & caleamus; vt alterna ægrotemus luce. Non computat virtus atros dies, non eſt bicolor.

Cap. 77. Sapiens eſt, qui neſcit numerum: vnum ſe ſtabiliens vbique; licèt minùs ſit vnus, quàm plura. Plus eſt eſſe vnum, quàm multos. Magnitudo viri vnitate conſtat. Magnus eſt, qui non eſt multus, non varius. Megaricæ factionis celebre fuit placitum, id bonum dumtaxat eſſe, quod eſſet vnum. Conſentit & aliud Pythagoricum, vnitatem ſpectare ad bonum, ad malum diuerſitatem. Satis plura facit, qui ſemper eadem. Aſſequitur nulla, qui ſequitur cuncta. Id ſis hodie, quod benè heri: id cras, quod hodie. Vnum impediunt plura: ad plura vnum confert, imò ad magna. Non eſt Geometræ magnitudinem taxare virtutis, ſed Arithmetici; cùm continua res ſit: non cubitu, nec pertica metienda eſt, ſed numero, ſiue vnitate potiùs. Magnus eſt, qui vnus, qui idem eſt ad æmulationem diuinam:

Sic Deus eſt magnus, de ſe valet, & manet in ſe,
Cui ſummum & proprium eſt, ſemper id eſſe, quod eſt.

Iſtam teſſeram Diuinitatis, quam Proſper commendat, vſurpat etiam virtus, cui nihil præ conſtantia conſentaneum. Quid obiicies difficultates & ardua paſſim occurrentia? Fateor, paſſim offendi, quibus offendamus; ſed ſtultè ſiſtimus: id ipſum, quo pigritamus, nos citat. Nihil nos ab actione magis arduum arceat, quàm aurificem auram, ſculptorem abies, quàm vſurarium à mutuatione indigens. Anne proptereà deſeranda ars, quòd materia ſuppetat artificij? Materia virtutis, difficultas eſt: quid quòd difficilius quidquam occurrat, vt obinde deſiſtas? Præſtantior materia inuenta eſt. Nunquam vidi artificem opus faſtidiiſſe, quòd pretioſius metallum viderit: nobilior materia virtutis difficilior eſt. Dura difficiliáque ligna ad cathedram, vel ſtatúam ſeligit faber, quamuis magis laboret: cur ad ſedem felicitatis, ad ſtatuam Diuinitatis recuſas difficilem materiam, cùm tui copia operis, ipſa difficultas, laborque ſit?

Nihil igitur iuſtè impedit continuam virtutis gloriam; iuuant multa. In primis ipſa continuatio, quæ maximè materiam præparat, ipſas difficultates læuigans. Verè à Samio dictum, eligendam eſſe vitam bonam, gratam conſuetudine fieri. Quid ipſius dolendi mos gratus eſt. Mœror diuturnus, voluptas familiaris ſæpè euadit. Maligni animi eſt, queri de natura, quòd cùm actionibus corporis præſentem voluptati mercedem donauerit, ſalubres mentis functiones in difficultatibus locauerit. Non reliquit ſine ſua, & maxima voluptate virtutum; ſed cum *Cap.71.*

ingenio id fecit. Corpori morituro voluptatem ſimilem diſtribuit, ſenilem, moribundam, in ipſo ſuo natali expirantem, deficientem, quò plus procedit. Quò plus comederis, minorem capis guſtum, donec faſtidias, & ipſa ſit acerba voluptas: animo tamen æterno vitalem dedit & orientem ſemper, quò plus diurnauit, iucundiorem. Vſu naſcitur, conſuetudine augetur, & annis fit perennior.

Cap. 79. Præſtantiſſima prætereà naturæ commiſſura, ſupplementúmque, conſuetudo eſt. Si in aliquo peccauit communis genitricis pietas, reſarcit hoc remedio. Mutatoria, voluntariáque indoles fit aſſuefactio, per quam in illa te compones, quæ velis. Hanc maximam liberalitatem ſuſcepimus, poſſe pro guſtu mutari, aut componi. Mater amantiſſima non vnicam veſtem vnigenito dat, plures largitur, vt mutare poſſit: ita nos benigna parens natura, non vno adſtrinxit ingenio; dedit, vnde mutaremus, & mutaremur. Non tantùm illi debemus, quòd nos dederit: ſed quòd dederit mutatorios. Multùm dedit in hoc, quòd poſſemus recuſare, quod dedit; quòd poſſemus ponere nos, mutare nos, alios effici, meliores, inquam, & ; velut veſtem, exuere genium. Quantùm ad bonum præſtat conſuetudo, collige, ex quo pollet in malum. Faciet homines meliores, quæ poteſt facere alios: nempe, homines faciet viros, quæ facere belluas. Sardenſis quidam, quemadmodum narrat Aben-Ezra, elapſus à parentibus, in ſyluas ſe recepit, vbi ceruorum gregalis, eorum ritu diu vixit, manibus pedibúſque gradiens, eodem veſcens pabulo; cúmque Inſulæ Rex cum aliis illum venaretur ceruis, reſtitutas parentibus, ipſum alloquentibus reſpondit nihil, nec vinum, nec panem

appoſitum guſtauit, niſi herbam, donec parentum manus iterum euadens rediit ad ſyluam. Adeò conſuetudinis fauore, quod horribile, inſulſúmque, non modò in ſpontaneum, ſed neceſſarium pergit. Quid mirum cedat conſuetudini rudis natura, ſi cedit ratio & politia? Tranſit in violentiam voluntas antiqua. Perinde vt voluntarius vſus abit in neceſſitatem legis, auctoritate temporis: ligat enim conſuetudo æquè ac promulgata, ſolemníſque ſanctio: ſic & in neceſſitatem naturæ tranſit. Repetitus mos populorum fit ciuilis & communis lex: ita etiam ſingulorum naturalis & priuata. Quæ aliena ſunt, prædia, domus, vtenſilia, vſu facimus propria poſt legitimam præſcriptionem; indolem quoque alienam aſſueſactione appropriamus, & quoddam ius bonitatis acquirimus. Saltem conſuetudine iura in te acquirat Deus, præſcribat, & tui poſſeſſionem, vel vſu trade.

Nemo præterea peritiam artis alicuius adeptus *Cap. 8o.* ſine vſu importuno; nec adipiſcetur virtutis gloriam, quandocumque oportunæ, ipſa ſua præcipuè importunitate. Archimedes perpetua figurarum deſcriptione vbique intentus ſui obliuiſcebatur, non modò voluptatis immemor, ſed vitæ, victúſque. Compellebatur à ſeruis ad miniſteria vitæ, plus illa patiens, quàm fungens. Violenter latus ad fouendum corpus vnguentis, interim digitis lineas per membra ducebat. Hoc contumaci ſtudio nec aduertit fatum, quod in arte ſua expectauit. Ita oprtet momentum vſque mortis præoccupare virtute, & vt huic vni intendas, nihil attendas. Quæ ſemel optima conſcientiæ vota nuncupaſti, ſempiterno conſcenſu & niſu reſecra; nec tibi verba des, ſed, vt pius Honorius ait pro honore piorum,

Anteà mens migret, quàm tua verba cadant.

Anteà è vita migres, anteà tu cadas, quàm decretum vitæ. Eſt conſuetudo boni, fortis, nempe, iſte virtutum nodus, quoddam vitæ lytrum. Pereunt anteà acta benefacta, niſi nunc benefaciendo viuas, imò niſi pereas. Omnis ſalua eſt vita in morte, ſi ibi repræſentetur. Sequentium operum proceſſus præterita redimit, extremum reuocat priora, & raro ordine ſequuntur antecedentia vltimum: at remiſſio operis contra id ipſum, quod geſſiſti, peccat, & infeliciſſima potentia in præteritum valet; facta infecta reddit. Hoc igitur, cùm non agitur: non ſolùm in præſenti non agere, ſed pridem non egiſſe: adeò tota vita à momento vno pendet, à quo & æternitas. Sapienter illud Indicum à Megaſthene proditum præſentem vitam monet ἀκμὴν κυομένων. Conſentit ſapientiſſima Syncletica, & magnus Athanaſius. Eſt breue hoc tempus, fœtatio æternitatis, adoleſcentia æui, iuuentus immortalitatis. Peſſimè ad æterna inſtruimur, niſi per continua: inaugurati immortalitati iniquè mutationibus gaudemus. Confert autem ad hanc proceritatem, vt ſic dixerim, terſam virtutis, ne ita operemur, vt qui mutuò dat, ſpe reciperandi, quod amittitur. Sui conſcia malitia eſt; nec titulo proprio audet nos petere integrè & palam: furtim. & ad præſens ſolicitat, pollicita breui recedere, datura maiorem locum virtuti & reſtitutioni; deinceps iam minùs importunam ſe promittens, vt immodeſti petitores id ſemper promittunt, quod nunquam implent, non amplius poſtulare. His ſeducimur inſidiis: ingreſſa ſemel ingruit, & contumacior fit.

Cap. 21. Paratum iuuat etiam eſſe, velut exercitus quadrato agmine ad pugnam componitur, cùm hoſtis

ignoratus vndique creditur, in promptu vndequaque & recentia habere omnia præſidia vitæ, egregia aliqua dogmata & decreta animi, quæ quotidie promulganda cordi ſunt: nam quotidie licet benè viuere; & oportet, ſi licet: quoti de poteſt malè agi; & caueatur, ſi poteſt. Galenus ſingulis diebus præcepta Samij ſenis recitabat ſibi. Hierocles ſcribit, legem Pythagoream fuiſſe, bis in die illa repetere. Diogenes manè iubebat præſtrui. Epictetus etiam ad ſingulas actiones. Ne moleſtum ſit repetere eadem ſi iidem debemus eſſe. Semper placet eſſe bonos; placeant, quæ ſemper bonos faciant. Non ſit graue. ſemel memorare, vnde ſæpè memorabilia opereris, id eſt; bona. Vt benè ſemel loquatur Orator, & Sophiſta; millies legit, relegit Tullij, aut Demoſthenis fragmenta. Ipſe Demoſthenes octies manu propria tranſcripſit volumen Thucididis. Non parum intereſt inter alimentum animi, & corporis: alitur enim ille, quemadmodum corpus: huius autem cibus conſumitur, & in diem ſeruit dumtaxat; alium cras quærere opus eſt. Animi verò nutrimentum, ſine conſumptione eſt: quare idem ſemper licet ſumi. Præcipuum tamen ad conſtantiam fidem faciet ratio; hac ſola duci, non opinione. Veritas, rectum iudicium, pacificata ratio, eadem ſemper eſt: qui eam ſequitur, idem erit. Saluus erit; velut filum Theſëi per vitæ intricata impedimenta, & obſcuros calles ſecutus euadet. Opinio quid inſtabile eſt, nec vno, nec ſuo ſtatu manebit, qui eam reſpectet.

Oportet quoque plurimùm infelicia morum tentamenta vitare, præſertim faſtuoſa: hæc infauſta magis ſunt. Peſſimi fiunt arbitrij morum honores, virtutis ſyrtes. Veriſſimè diffamati in hoc iam, ſine ſuo *Cap. 81.*

titulo inhonorati, quòd mutent mores. Qui inuariabilis ſui, virtutiſque ſequeſter velit eſſe, & ambitionem, & ambitioſa oderit: ſuam mediocritatem amet, id eſt, non tantùm ferat, ſed defendat: negligat non modò cupiditates ſuas; ſed quæ potuiſſet cupiiſſe. Altiſſima rerum omnium virtus odit alta: libentiùs amplectitur medium ſtatum, quæ in medio conſiſtit: amat modum, quæ omnia moderatur. Facetè mirantibus quibuſdam ſubitam cuiuſdam mutationem pridem humilis, modeſti, benigni, donec in Abbatem eligeretur, inde iam elatioris, turgidique animi, reſpondit: Quòd priùs demiſſo vultu incederem, erat, quòd Cœnobij claues quærerem; quibus nunc inuentis, me erigo, & ceruicem attollo. Verùm hæc non fuit mutatio morum, ſed declaratio. Maius damnum eſt, quòd variet honos mores, quàm quod explicet. Sæpè plures modeſti, qui etiam inuiti prouecti fuerunt, in ipſa mox dignitate corrupti ſunt, indigna indole: ſed & in ipſa declaratione ſatis variat, dum degeneribus indulget, & ſpeciem probitatis delet. Tam venerabilis eſt virtus, vt ipſi, qui eam corrumpent & inanient, colant; & vt ſe imagine rei ſanctiſſimæ non peſſimos faciant, pluribus vitiis abſtinent.

Cap. 83. Denique ad opificium virtutis, nec tantùm violentia valet, nec induſtria erudit, nec diligentia ſatagit, nec vſus præſcribit; ſed fortuna eſt opus ſummo operi, vt ab ipſa etiam nonnullæ proſperantur artes. Aliquid vltra, & ſupra mentem, vt mens recta ſit, neceſſum eſt. Quid? Facimúſne virtutem famulam, cuius eſt domina? Nequaquam. Nec fortunam, intelligo hanc apud vulgus diffamatam, vt cæcam, brutam, quæ fugit bonos, & quod dignis adi-

mit, transfert ad impios; inconſtans, fragilis perfida, lubrica: ſed præſentem illum Numinis fauorem humanis affulgentem actibus ſine conſilio, ſine voto noſtro. Diuinam itaque gratiam puto innocentiſſimam fortunam animæ: occurrit minùs præſumenti. Hoc eſt ingenium, iuxta Stagiritem & Nyſſenum, fortunæ, inopinis adeſſe. Monuerim hæc, ne putes, aut vi, aut ſolertia, aut cura, aut habilitate tua ad virtutem pollere. Sine gratia, aut hæc non erunt, aut erunt tanquam, aut peius quàm ſi non eſſent. Omnis honeſta actio, omne bonum opus, opificium eſt gratiæ ſolicitioris ape. Eleganter Hildelbertus dixit: Officioſiſſima eſt hominibus gratia Dei, & velut in eorum iurata obſequium. Nihil ſine Deo, ánne & aliquid bonum? Omni bono adhuc minimo ſummum bonum præeſt.

Summam illam efficacem mentem adeò rebus negotioſam, etiam Ethnici putarunt, nihilque ſine ea fieri. Mon ſatis vnam rati Deitatem tantæ rerum ſingularium ſuffecturam aſſiſtentiæ, per multas diſtribui hanc curam finxêre. Heſiodus triginta Deorum millia in his occupat curis. Varro trecentos Iupitres enumerat, ſine alia Deaſtrorum turba. Cuique rei ſuum dedicarunt Numen, quia nihil, niſi à Numine. Quid ſuum Numen? Non niſi geminum: ſæpiſſimè multiplex. Infantiæ noſtræ Leuanam, Cuninam, Eduliam, Potinam, Vagitanum, Statilinum, Fabulanum, & alia ſexcenta. Suos quoque affectibus patronos Deos dederunt. Dederunt & virtutibus. Pudicitiam, Fidem, Concordiam, Clementiam, Deas adorarunt: quia nulla ſine Deo virtus. Hæc veritas mendacia plura conſecrauit. Igitur modeſtiam animi ſeruare oportet, &, vt Diuus Paulinus ait, *Cap. 84.*

Mentem Chriſto humilem, celſam ad faſtidia mundi: atque omnes noſtros conatus irritos putare, niſi putemus. Sub nullam artem vrgetur virtus, nullo vincitur ingenio, nullis ſurgit machinis, niſi diuina porrigatur manus. Nihil facies, niſi nihil te putes. E cælo venit cæleſtis res. Omnia cælo debemus. Lux, dextera Solis manus, qua officinam naturæ gubernat, è cælo eſt. Lac germinum tumentibus è nubium mammillis inde mulgetur, inde mulcebris calor, inde multiplex ille aſtrorum riſus ſalutaris. Non minùs pendet animus è cælo, quàm corpus; ſed cum diſcrimine: influxus corporis dimittitur per plenum: influxus animi per vacuum, cùm adhuc ſe exinanit. Hæc ſui vacuitas magnes fit diuini reſpectus, illex Diuinitatis, impatientioris vacui, quàm natura. Ineſt Deus ei, qui ſibi deeſt: adeſt, ſi tibi abſis, vt Eunomo cicada pro filo, iuxta Pſeudo-Aſclepij preces. Sapienter propterea Barbarus dixit: Caput diſciplinæ, ſilentium; caput omnis intelligentiæ, deiectio. Vnus eſt honos, cuius meritum ipſo pretioſius eſt. Videns Scapheus diſcipulum vehementer inflatum, veriſſima obiurgauit ſententia: *Οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ κεῖται, ἀλλὰ ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα.* Quidquid rectè fit, id magnum eſt, addo & glorioſum: at, quidquid magnum fit, non eſt ſtatim bonum; ſæpè vituperabile, rarò ſecurum. Ius ſecuritatis vindicat humilitas.

Bonum non eſt in magno, ſed in bono eſt magnum.

LIBER TERTIVS DE ARTE VOLVNTATIS.

LEMMA I.

Iuuanda eſt voluntas ingenio.

HACTENVS affluenti ſuæ ſobrietati, hactenus lautiſſimæ abſtinentiæ vires attemperauimus cordis potentis ſumma cupiditatis licentia, & quod mirum eſt innocentia, quod velit; volentis ſumma, felicitate, quod poteſt, ſuum abſque ſquallore fortunæ tutari ſinu proprio natiuum florem pacis, ſine timoris vepri, & voti omnium acutiſſima ſpina. Pollet amare voluntas, quod libeat; pollet & odiſſe. quæ nec metuat, nec cupiat diſſolutis fortunæ machinis, vel ſi in hoc ſe interdum violaret vltronea compulſione, ipſiúſque ſpontis conatu. Ad aliud iam (noſtro ſæpè ineptimus iudicio) officioſum illi organum animi compoſituri veniamus, ſocium ſuæ virtutis intellectum, qui, dum fœdo errat abuſu, eius illa aberrat vſu. Iuuat propterea adminiſtrum præparare, ne ſola laboret; ſed mulcere impetus bonos illecebra Cap. I.

aliqua, ne ſemper vires omnes euocare cogantur appetituri ſecura. Poteſt voluntas odiſſe fortunam, & ſine infortunio erit. Maxima felicitatis diligentia eſt negligentia fortunæ: at, ſi opinio laudet illam, commendet ſarcinas illas vagas & vanas, quibus, onuſta licèt, venit leuiſſima; grauiter nos oneratura, renuntiétque ſalutarem, & bonam; non niſi ſe vrgeat, amplexabitur voluntas, & minori allubentia contra fidem interpretis ibit. Tunc ſolùm fortuitò fortunata erit abominatione fortunæ æſtimatæ fidelis. Sed, quia illud intereſt inter felicitatem vulgarem, & raram illam virtutis, quòd illa caſu, iſta conſilio libenter veniat obuiam; illa propterea cadit, & cæca eſt; iſta ſubinde ſtans, & oculata: oportet iuuare luce aliqua, & ſuis expiare mentem erratis, ne totum fabricandæ pacis onus ferat voluntas; ſed interdum allecta & exonerata exultet. Licèt ſatis ſibi ſit, vt poſſet velle, aut odiſſe, quæ vellet, (garriat licèt arduum opinio,) ſed cum gemitu, cum niſu volet, plerumque nullo modo volet. Blandimentum à ratione capiet: quo mitiùs gubernetur ad bonum, vt cardo oleo, axis vnguento, voluitur facilè versùs apprehenſa. Semper tamen in his, & in voluntatis ardore ad bonum, & in mentis flamma ad verum deſidero gratiam. Hæc incipit, hæc perficit, quidquid nos perficit, ne officiet noſtra inertia.

Cap. 2. Eſt intellectus conſiliarius, atque, vt ſemel dicam, oculus voluntatis: prout enarrat, prout hortatur, prout nuit ille, ruit iſta penè: impellitur annulorum catenæ inſtar, ſi vnum trahas, alterum contrahes. Velut virgo pudica in clauſtris nihil per ſe tuens, nihil audiens, niſi quod vnus famulus renuntiet, dicta credit omnia: ita ſolam ſequitur voluntas

ſidem mentis, ex cuius dicto præcipuum momentum tranquillitatis ſuſpenditur, ſi veridicus ſit nuntius, nec falſis rumoribus infeſtet pacem cordis, ſaltem tentet. Eſt intellectus interpres, & lingua rerum; ſed iam ſerpentis, iam canis: ſi falſa, contaminat; ſi vera, mulcet, & lambit mala: & quemadmodum canina lingua id ſanat, quò poteſt pertingere; omnibus ita medetur ratio malis. Cuius vſum neceſſum eſt monere, quatenus cognitio ſalutaris cupiditatibus fiat; & quemadmodum voluntatem ſuis inſtitutionibus generatim præſtruximus, inſtruamus intellectũ. Duæ ſunt ianuæ miſeriæ, aut quia peſſimè amamus, aut iudicamus. Vtramque ſeruare oportet. Opus itaque eſt, ſancta atque magnifica ſenſa animi parare; veridiciſque cogitatibus ornare, & tantum non onerare mentem, vt in promptu ſint. Pro opportunitate, etiam obuiam currant, & animoſa illa, excellentiáque decreta in opus tranſeant, etiam præcurrant. Quorundam barbarorum Medici vectile ferunt pharmacopolium, ne remedij mora morbo indulgeant: ita pharmaca vitæ præſentia comportanda ſunt. Mens ſit veritatibus referta, officina ſalutarium herbarum: ad exigentiam euentus veniant omnia ſuo pondere æſtimantibus. Gemmæ geſtantur aduersùs pericula & caſus: geſtentur aduersùs caſus fortunæ, & diſcrimina animi, ſi non Chriſtiani, ſaltem philoſophici ſenſus.

Venitne lacero ſuggeſtu, lugubrique ſupercilio paupertas? Obueniat illud, aut quid ſimile: *Cap. 3.*

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.

Faſtidium inopiæ te vexat? Oppone: Paupere pauperior eſt, qui nolit eſſe pauper.

Deſunt inopiæ multa, auaritiæ omnia.

Sufficiens, ſed arcta & iniurioſa paupertati ſententia, cui pauca deſunt, auaritiæ pluſquàm omnia. Quid: grauis adhuc videbitur frugalitas? Occurrat ratio? Non eſt graue, quod nihil graue habet. An leuior erit, ſi adiicias omnium grauius metallum? Nullum pondus maius quā auri. Stultitia eſt, velle alleuiari additamento rei omnibus grauioris. Pondus nequit, niſi detractione, minui; quomodo adiectione expectabis minorem ſarcinam? Non tam grauis poteſt eſſe paupertas, vt eſt putari grauem: iſtud error eſt; illud natura. Inſtigat te proſperitatis cupido? Obueniat ſtatim: Peruersè me amo, cùm amem peruerſam fortunam. Appendix bonæ fortunæ mala eſt. Hanc ducit illa, licèt cæca. Hîc videbis mirum aliquid, quòd cæcus cæcum ducat. Aſtutia fortis eſt, cùm non habeat, vnde inuadat pauperem, locupletare, vt inſidioſa felicitas pandat ianuam miſeriæ. Quacumque ingreditur pinguis fortuna, capi poteſt ſqualida & macra. Cur amabo bona, quæ ipſo amore me facient non bonum? Momento illius:

In nullum auarus bonus eſt, in ſe peſſimus.

Repulſam patitur ambitio tua? Confeſtim cogita, quòd licèt non habeas, quod cupiiſti; habes, quod debuiſti cupere. Fecit alius, quod tibi faciendum erat, repulſam cupiditatis. Iam gratiam debes. Debueras impetrare à te, ne peteres, aut à fortuna, ne daret; non potuiſti à te, non tentaſti ab illa, vltrò fecit. Quid? quietem, ſi obtineres, putabas votorum? Certè nec pauſam. Non pacat animum, quod poſſidet; ſed, quod nolit. Plures, vt quieſcerent, vltrò reiecerunt, quod tu optas. Melius eſt nolle, quæ non habes; quàm habere, quæ vis. Compendio laboris maturam

quietem

quietem cura: ne accipias, quod, vt quieſcas, relinquendum eſt. Triplicis laboris compendium erit, & obtentionis, & retentionis, atque renuntiationis. Æquè ſolet eſſe moleſta rerum poſſeſſio, ac poſtulatio: moleſtiſſima tamen reſignatio fortunæ. Felicem te putes, ſi non habeas, quod ſi non habuiſſes, felicior eſſes; feliciſſimus, ſi nec optaſſes. Quis ditior, quàm qui nec voto eget?

Quod vult, habet, qui velle, quod ſatis eſt, poteſt. Prima fortuna eſt non optantis; alia non habentis malè optata; media eſt eius, qui nec habuit.

Etenim vocibus familiaribus ſtatim mittitur iraſcentes canes: ita cupiditates oportet manſuefacere familiaribus rationibus, atque veritatibus aſſuetis in procinctu ad omnem fortunæ libidinem. Eleganter Socrates: Ὥσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχουσιν ἕτοιμα· οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονοῦντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἡτοιμάσασι βοηθήματα. Hoc pacto, velut flores aliqui ſequuntur Solem, affectus pulchri conuertentur ad lumen rationis, ſequentes verum, cuius periodo vix malum inuenies. Hanc turbam malorum opinio peſſimo introduxit inuento, tam maligna fide, vt illud, quod minus putet malum, culpam, & ſæpè commendet, non peius dumtaxat ſit malum, ſed vnicum. Reliqua ad vtrumque ſunt nullo tincta natiuo colore; poſſunt fieri mala, ſi facias: at, quia ex ſe innocentia & vtilitati noſtræ obſequutura, boníſque moribus morigera, ſi velimus hac parte bona appellare, poterimus. Atqui, cùm verum comitatur bonum, etiam intellectu amabis, voluntate intelliges, ſi illo reſpicias bonum, iſtâ verum: cognoſces quod bonum eſt; diliges, quod verum eſt: cùm bonum, quod

Cap. 4.

Sicut ij, qui ſecundante cælo & vẽto nauigãt, etiam quæ contra tẽpeſtatẽ vſui ſunt, parata habent: ſic, qui proſpera fortuna ſapiunt, etiam aduerſa illius ſubſidia expediunt,

præſentas cordi, verum ſit; & verum, cui applaudit & celebrat mens, bonum ſit.

LEMMA II.

Opinio multiplicat mala per ipſa bona.

Cap. 5. DVobus igitur peccat cognitio modis; & quia tenebris affulget; & quia luce non illuſtrat, apprehenſionibus, ſcilicet, falſis, quæ excitant voluntatem; aut veris, quæ non ſtimulant. Quantum in illis mendacium, in his ſocors quædam, & remiſſa veritas delinquit. De illis mendacibus priùs diſſerendum; notiores ſunt: nunc conuitiis iniquis condemnant res: nunc iniuſtis elogiis commendant; aut quæ bona ſunt, mala; aut quæ mala, æſtimantes bona. Primus error perperam nos affligit, & fluctus animi auget formidine inani. Horret animus alioqui optabilia, deceptus peruerſo teſtimonio: tum falſorum multiplicatione malorum multiplicantur timores veri, hóſque conſequentium cæterum ærumnarum vulgus. At illud mirandum, quòd multiplicentur multiplicatione bonorum, dum plura, aut alia putet bona, quàm ſint. Teſtificatione iſta bonitatis auidè optamus, vehementiùs perſequimur, libenter amplectimur. Quid inde? Dilemma quoddam, & neceſſitas miſeriæ: ſiue obueniant hæc bona, ſiue aufugiant, vtrolibet modo verſat nos ſuâ ſcúticâ fortuna, vexat cupido. Namque, ſi non obtineatur, quod putatur bonum, auidéque cupitur; certa & ærumna & mœror animi, deceptione omnium moleſtiſſima, ſpei. Illud etiam mirandum,

quòd certus quoque angor veniat, ſi conſequamur, quæ optauimus. Impleta voluntas non ſemper eſt beata. Apparens illa rerum bonitas, quam noſtrum ſubrefecit cerebrum, delicatiſſima & tenuis eſt, contactu diſpergitur, comprehenſione diffluit, intérque digitos collabitur, quaſi aquam pugno ſtringeres. Aliud poſſeſſio inuènit, quàm cupiditas quærit. Adice, quòd votis ad curas gradus vnicus eſt. Quæ optauimus, de his timemus. Quid refert, te affligant cupiditate abſentes diuitiæ, an nactum illas præſentes te lacerant timore? Fraus iſta voti fallit gaudium, vt fortuna ſæpè pro bonis ſuppoſuit mala, pro lætitia ſubrogat mœrores.

Iámne cenſebis æquè afflictum, & voti compotem, & irritum, qui nihil obtinuit cupitorum, & qui omnia conſequitur? Credo ſæpè infeliciorem, qui obtinuit. Inexpertos ficta felicitas minùs infeſtat. Inopinum illud moleſtum acerbius eſt, & commutatione mali pro bono vehementiùs, & velut ex irritatione percellit, ſcilicet, ſeſquiduplo ictu. Iungitur fruſtratio voti cum ſubſtitutione damni, & ſubitatione inſperati periculi. In primis æquè grauis eſt iniuria ſpei, & gaudij, ſiue non conſequaris optata, ſiue non fruaris: nam nequis frui, cùm id, quod conſequeris, non ſit, quod conſequi volebas. Itaque vtroque modo fruſtratio eſt voti: non habes, quod optabas: æquè enim illuditur voluntas, cùm obtinet, quod cupit, & cùm amittit: nam vtrouis modo amittit. Hannibal, (qui vix in alio maiori fuit diſcrimine, quàm auaritiæ, per tot diſcrimina fortiſſimus Dux, qui non robore, ſed aſtutia potuit defendi aduersùs fortunam & alienam cupidinem, ne quis putet aduersùs propriam ſine conſilio,) quaſdam *Cap. 6.*

amphoras. Cretam veniens, falſurus Gortynios, compleuit plumbo, ſummáſque auro & argento opertas in Dianæ fano depoſuit. Si tu percuperes illas, quòd putares ſolidas aureis; an, poſtquàm obtinuiſſes, minùs iraſcereris, quàm ſi iam obtenturus præriperet alius? Vtroque euentu voto irritus eſſes; auro careres. Hæc aſtutia opinionis eſt, ſubſtituere pro auro plumbum. Cæterùm, præter iſtam communem ſpei iniuriam illa additur, quòd vltrà quàm multet bono expectato, ſæpè malum inexpectatum ſufficiatur, quo ſimul infortunatus & calamitoſus fias, ſine voto, & contra votum miſerandus. Ad hæc, quia ſine ſuſpicione infelicior. Nulla magis metuenda mala ſunt, quàm quæ non permiſerunt metui. Subita tela fortunæ acutiora ſunt. Quæ præter ſpem iacit, grauiùs ſauciant; qualia erunt, quæ contra ſpem? Adeò falſa rerum opinio eſt, maleuola, & ſine auſpiciis, vt ipſam præcipuè fortunam infortunet: adeò fallax, vt fallacem felicitatem plus fallat. Illa ferè matrix eſt totius miſeriæ: peruerſa malorum trapezita; illa rea totius triſtitiæ, ſiue in malum in bonum, ſiue bonum in malum commutet, ſiue alterutrum, ſiuè vtrumque mutuet fortuna: illa rarum fecit occurſum gaudij; obuium, importunúmque mœroris: illa miſerorum vulgus alit, omnium calamitatum muneraria. Non itaque excuſatur inuentione bonorum: nam & plura mala ſequuntur bonorum opinionem, cupiditates, timores, inuidiæ, rixæ: longa ſecum reſte trahit vera mala. Falſum bonum grauidum eſt multis damnis: quin, etſi ipſa bona innocentia forent, parcendum eſſet ob malorum, quo non compenſantur modò, ſed vincuntur, numerum, eodem conflata artifice. Dices, falſa iſta mala non fore mo-

eſta, ſi & bona falſa non adiuuent. Atqui non minorem ducit cæteruam verorum malorum, malum, licèt falſum. Timores excitat abſens; triſtitias præſens; curas vtrouis modo.

LEMMA III.

Iniqua æſtimatio rerum ab exiſtimatione eſt.

NOs architectamur mala. Ipſo noſtro furiamur iudicio, atque ingenio ad noſtram dementationem vtimur. In exemplum illudentis opinionis traducendus eſt Aman: opulentos theſauros, magnificos honores, larga Aſſyrij tyranni munera, quibus ſupra omnes proceres euectus, eximia & pinguis adornabatur victima fortunæ; ad hæc liberalitatem etiam naturæ, filios charos, nihil omnia homo auariſſimus, & vltra fortunam ambitioſus duxit. Seduxit igitur illum opinio; cum magna illa conſiderauit; imò & cùm nulla: nihil omnia dixit præ ſeruili obſeruantia, quam pluris ſe taxauit amantiſſima ſui, & amentiſſima auaritia. Culpa iſtud opinionis fuit: nam, cùm ad læuum fortunæ obliquæ latus iacebat ille in domo parentis Amadathi, ſi offerretur dimidium, quod faſtidioſus felicitatis tunc deſpexit, vulgaris aliqua præfectura Prætorij, & vel ſerus vultus tyranni, minùs ſeriùs imagine quadam beneuolentiæ, aut pro iſtis ſortis infidæ fauoribus cæremonia illa, & cultus vnius Mardochæi, illorum potiùs delectum haberet; neque poplitem captiui minoris faceCap. 7.

ret,quàm dexteram & gremium Reginæ omnium fortunæ. Quid igitur permutauit rerum faciem? Quid mutauit fortunæ pretium pretioſiſſimæ viliſſimis? Quid diruit tot ſuperbos præcipitantem, niſi arbitra deceptionis opinio? Illam hæc prius apparentem opum gloriam, & frontem compſit; replumbauit, cùm voluit, inanem magnitudinem: iam magnum finxit; iam nihil refinxit. Non ſolida moles fuit, quæ ſine ſuo caſu collapſa eſt; quia putabatur, ſolùm phantaſia ſuſtentata. Immutatas in ſe res nunc ſupra cælum mittimus, nunc infra fimum, non niſi quia putamus, & mutamur.

Cap. 8. Iſtum enim mundanarum rerum colorem, iſtum ſplendidum geſtum obduxit, non veritas, ſed opinio peruerſa, tranſuerſum iudicium agens, magna bona pro libidine, non pro veritate commentans. Capio iam huius vanitatis fidem, non à Lycæo & porticu Stoïcorum, non à Cruce I E S V; non, inquam, ab Philoſophia, non à virtute, non à fide, non ab ipſa Dei ſapientia; ſed à mendaciſſimis, ab ipſo mundo, ab ipſis vanitatis mancipiis. Falſiſſimæ opinionis cruciatus hanc extorſit contra ſe veritatem, omnia nihil eſſe. Spectemus Amanum, non vulgarem fortunæ amaſium, conuocantem auditores, & coacto cœtu, turpi pronuntiantem ore luculentam ſententiam, Academia, & Stoa non dignam modò, ſed maiorem. Mundano quodam flatu, furoréque correptus intonuit peſſimus homo dignam optimo vocem: Nihil me habere puto. Nihil dixit innumeras opes; nihil, numeroſam familiam; nihil, gnatos chariſſimos; nihil, ſplendidos honores, quibus Aſſuerus eximiam ſaginauit fortunæ hoſtiam. Quid amplius à Zenone aliquo, aut Socrate deſiderares?

Adiecit, quod peccatum exiſtimationis retexit: Quandiu videro Mardochæum Iudæum ſedentem. Omnia dixerat nihil eſſe præ Mardochæi obſeruantia. Interdiu euanent ſtellarum radiationes, ſcilicet, coram Sole inebriante omnia ſuo lumine: at illa, quæ Aman contempſit, quantoperè puſilla, quæ nihil viſa coram re leuiſſima, captiui inflexione? Quotuſquique ex porticu Chryſippus aliquis, ita ad exaggerationem, ita ad contemptionem rerum humanarum animoſam extulit vocem? Sæpiùs legi, & audiui, omnia iſta friuola ſub Luna bona, nihil eſſe, & vanitatum vaniſſimam vanitatem: ſed illorum collatione bonorum, quæ virtus parturit, æternitas nutrit. Non miror, ſcintillam non diſcerni, inter flammantia culmina, atque interdiu ſydera abſcondi: neque miror hæc temporis auidiſſimi pabula parùm videri ad æternitatis ſatietatem. Vehementiùs depreſſa ſunt, coram nihil viſa nihil. Nullus ita ſua bona deſpexit, niſi ipſe mundus per Vatem ſuum nec entiſſimum.

Neque ex abrupto lapſam iſtam putes vocem: dicturus illam ſententiam, conuocauit teſtes laudatos; & ne bonorum obliuione ſenſus felicitatis amiſſus argueretur, (his enim cordis amittunt abſentia & oblita,) præſentauit cuncta, ſingillatim recenſuit. *Cap. 9.* Lancem nihilominùs flexit inflexile Mardochæi genu, & nihil omnia dixit, &, quod plus eſt, duxit; non vnum, aut alterum bonum, vniuerſa complexus, triplex, inquam, fortunæ peſtilens penu ſplendidè ſibi impenſum. Si expectes opum diffluentium dolium; expoſuit magnitudinem diuitiarum ſuarum: ſi inflantium vtrem honorum; quantam gloriam ſuper omnes Principes & ſeruos ſuos Rex eleuaſſet? ſi colliquefacientium armarium voluptatum, conuiuia

cum Rege & Regina:ad hæc, ſupellectilem à natura complice fortunę deſideres:non modo familiam, ſed turmam filiorum agnouit: adiice non minutam appendicem, ſpes ſuas nouis Reginæ fauoribus recreatas, & in maiora gliſcentes. Nihil duxit auariſſimus hominum,auaritiæ vota, omnem fortunæ,naturæque aceruum. Quo tempore? Cùm habuit: cùm præſentia rerum irritata cupiditas ſæuit, & aſpectu, Reguli inſtar, infeſtat. Quo tempore? Cùm oblitus mortis, vegetus, valens, non in confinio æternitatis; cùm tabes & macies ægrotantis corporis, & vicini fati aſpectus etiam peſſimos Philoſophiam docet. Quo tempore? Cùm innocentem fortunam putauit, aut immortalem, rudis & inexpertus inſtabilis ſui ingenij. Quo tempore? Cum indemnia adhuc bona putauit, nullo contuſa vulnere; cum vitrea non didicerat; cùm adhuc felicitatis vbera ſugebat; cum noua capiebat pignora, & ferè vadimonia; cùm adhuc ipſius mundi cliens, & ambactus in eius ſacramenta iurabat,non aufuga,aut eierans. Si nihilominùs vnius fidem non accepꞇes, ſubſcripſit cœtus integer: communis plauſus fuit: nemo ex amicis refellit. Audiuit coniux, charam ſobolem nihili à marito fieri; ſed annuit dicto. Audierunt amici fortunæ potiùs,quàm fortunati, contemni ſpes ſuas, & licèt inimica ſuis votis ſuffragia dederunt. Veriſſimè omnia nihil erunt, quod non negauit auarorum cupiditas, blandientium adulatio. Verum erit, cui tot etiam peſſimi, etiam mendaces non dixerunt contra. Sed inſtemus adhuc calculis: ſi pretioſus fortunæ vertex dominantiſſimæ, præ ſeruuli poplite habitus adeò paruifuit; quali iſta diaria bona erunt præ æternis, præ Deo? ſi ad malignam diſparent lucem, an con-

ſiſtent ad meridionalem æſtum?

Vnde igitur ſonant magnificè? vnde mulcent blanditer? vnde perfido præſtringunt fulgore? Videri eſt, & purpurata vmbra, intus ſceletus, & ſolùm compago nullitatis, & ſolidum nihil, & rarum deceptionis artificium, quorum anima & vita putari eſt. Tingit, effigiátque omnia opinio noſtra inſtabili charactere. Præterit figura mundi: vtique: nam æſtimari eſt. Et ipſe præterit mundus, iuxta Plotinum, ſicut ſub ſigillo effigiatur fluens aqua: amoue ſigillum, deletur figura. Deſine putari bona, aut mala: non ſunt. Ex compoſito obliquis quibuſdam apprehenſionibus conſpiramus magna haberi, quæ parua, quæ nulla ſunt. Supponuntur, non fiunt: nec aliter quam luſorum pacto, calculis pretium imponitur, abſente nummo. Perinde liberè mentis conceptus componimus; quemadmodum imponimus rebus nomina: nobis tamen imponimus. Placitum humanum fuit, hanc vocem, *leo*, fortiſſimum animal; iſtam, *homo*, ſapientiſſimum notare. Poterat, & ex conſenſione populorum, nomen, *leo*, ſignare timidiſſimum, & fugaciſſimum leporem; quemadmodum nunc animoſum & regium brutum. Potera & vocabulum, *homo*, inſulſum peponem, aut inertem aſellum indicare: communi conuentione ita pactum eſt, non natura ſua. Pari abutimur libertate conceptibus ipſis, & libero, peruerſo tamen, hominum conſenſu, opinionem magnitudinis rebus tribuimus; non quæ ſunt magnæ, ſed quas ſupponimus; non quæ habent magnitudinem, ſed habere volumus. Conceptum iſtum boni, aut magni, natio peſſimorum diuitiis, honoribus, deliciiſque addixit: decolor tamen, ex ſe indifferens, vt opulentiam, aut mediocritatem ſi- *Cap. 10.*

gnet; famam, aut ſilentium. Conuenit tamen auarorum regio maioris putari opes, quàm mores; honorem, quàm meritum: pretioſius aurum, iners humanis vſibus, quàm ferrum officioſum. Poſſent & eadem conuentione gentium commutari opiniones, & pretia rebus indita. Pactum iſtud apud Spartas fuit, interdicto ignaui metalli vſu, Lycurgi ſanctione. Inter Macrobios Æthiopes valuit æs, viluit aurum, niſi ad retinacula ſontium: maluerunt vincire corpora, quàm animos. Errauerunt apud nos primi rerum taxatores, inuidi generis noſtri. In abdito, in arduo, in raro pretium felicitatis locarunt: certè vt nemo felix eſſet; ſed ipſum beatis votum plurimos miſeros faceret, ineptè, aut impiè, cùm in noſtro ſit æſtimationem rerum facere: ea elegêre ad beatitatis titulum, quæ ſit neceſſe inquirere, quæque natura, quia vetuit, abſcondit: ea neglexêre, quæ in promptu, & ſub manu cuique ſint; quibus ſemper felices eſſemus, alioqui miſeri. Cur in æſtimatione auri relegamus felicitatem ad terræ viſcera, ſubter ſaxa & fimum, ad Inferorum porticum? Quomodo ex regione miſeriæ efferret ſe felicitas?

Cap. 11. Hactenus iſta rerum taxatio peſſimò nos habuit, fortaſſe & peſſimos. Placitum noſtrum fuit: placeat mutare, & iniquum reſcindere opinionis pactum, & felices inter miſerias erimus:

Si benè prudens ſis, omnibus fortunatus eris.

Ἂν εὖ φρονῇς, τὰ πάντα γ' εὐδαίμων ἔσῃ.

Quid? inutilem & audacem putabis ſpem, reuocare humani generis iudicia, tranſuertere peſſimorum opiniones? Impoſſibilis profectò opera potiùs, quàm inutilis. At non communem in hoc conſenſum quæras, ſed tuum. Hoc intereſt inter voces, & conceptus: illarum ſignificata corrigere non poteris, niſi in hoc

conſpirent multi: hos licet tibi, & tecum emendare. Nomina ſunt rebus indita, vt alloquaris alios, qui niſi in parem veniant ſenſum, nullum tenebunt. Conceptibus tecum loqueris, nec vltra te ſpectes ſuffragium: ſi tecum conuenias, pactum eſt. Verùm hoc arduum & contumax putabis contradicentibus populis, ſibi nouum ſenſum facere, & firmatæ reuerentia multitudinis authoritati fidem ſuam negare. Sed non tanta eſt multitudinis dignitas, vt inuiolabile mendacium faciat: ſatis eſt feciſſe venerabile. Non vincitur veritas numero. Quid ſuſtines ſeduci, quòd à multis? Nec ſecurum præcipitium reddit copia impellentium. Vulnus à pluribus lacertis profundiùs ſubit. Si veneno ferculum conditum noſſes, abſtineres; etſi iucundum, et ſi multi ſalubrè iurarent: nec exemplum comedentium imitareris. Non exemplum, ſed opprobrium ſit tibi ſcelus alienum. Error multorum, non ſit authoritas inſipiendi, cùm nec poſſit eſſe excuſatio culpæ: nec ſocietas errantium aliquem abſoluet. Eximiè philoſophatur Eucherius: Ad negligentiam vitæ non nos negligentium turba perſuadeat; nec ad damnum propriæ ſalutis alienis ducamur erroribus. Quid nobis in illo Dei iudicio proderit multitudo, vbi ſinguli iudicabuntur? Vbi ſola examinatio meritorum, actus quemque, non populus abſoluet? Ceſſent, ceſſent ſolatia maleſuada diſcriminis. Nimirum præſtat vitam propagaſſe cum paucioribus, quàm perdidiſſe cum pluribus, atque adeò non nos ad incuriam peccatorum ſola peccantium numeroſitas pertrahat; neque hoc, quod ſibi alij parum conſulunt, quędam nobis efficiatur auctoritas.

Cæterùm, ſi hæreas, nec refellendam multitudi- *Cap. 12.*

nem putes, nec audeas mendacium dicere, quod plures probant; certè ſecurus error eſt, ſi vnus hîc fallaris, neque mala credas, quæ vulgus infamat, ſint licèt: ſatiùs conſultum erit, ſi non putas. Quid inde? Compendium malorum: non timebis, non angeris, non ſolicitaberis: vix, cùm venerint, ſentientur: ſolùm in tranſitu mordebunt. Non antecedet, non properabit metibus dolor. Sincera tela & cominùs gubernabunt, dum ſint dumtaxat. Quòd ſi timeas, duplicant vires; & cùm nondum ſunt, lædunt. Nullibi tutus manebit timens: vbique ſecum eſt; nec fuga ſecura; nam minùs dimicabunt. Opinio malorum etiam ſecuros ſauciat. At immemor illorum, & ardens animus priùs videt elabentem dolorem, quàm venientem; imò quàm ſentiat, cuius niſi tergus non videt. Occipite ſuo frons deformior eſt. Nonnulli aridis oculis ſua membra ſecari viderunt: alij integri licèt corpore, fracti animo fuêre, qui viderunt non alienos dilaniari artus, ſed tangi ad alieni ſanguinis conſpectum exangues, pauent, deficiunt. Quare, etſi mala eſſent, paupertas, ignominia, labor, quæ plures bonos fecerunt; ſententiam tuam, more Sceptico, ſuſpendere, non inutile foret.

Cap. 13. Nolo tamen artificioſam ſecuritatem, nec mendaciunculis niſam, ſed veritate. Errat multitudo; vulgus eſt. Ponderanda ſuffragia ſunt. Turba ſceleratorum miſerorum, quæ fallitur; nemo optimorum. Igitur aliam mentis linguam doctus ſis, & veteres dediſce vulgi opiniones, ne alieno pereas iudicio: ne commendatum per multorum manus errorem defendas: ne malum tuum contra rationem excuſes. Damnorum noſtrorum patroni diligentiſſimi ſumus: ne in verba antecedentium iures, & ſacramento erran-

tium te adſtringas. O ignauum ! ô indignum ratio-
ne, qui mauis credere, quàm iudicare ! Non ita
humani arbitrij eſt mutare res, vt vocabula: nolito in
iſtam vaniſſimam improborum malis ſuis gratulan-
tium conſpirationem venire. Hoc ſalutare præce-
ptum cape, ſcire rebus ſua dare, & quadrantia pretia
imponere, vt Adam nomina. Id ſint, quod putes; id
putes, quod ſint. Natiua iudicij loquela te affare: nec
diſpar in gaudij, pacíſque ædificio; quò ſidera pertin-
gas, & confinis cæleſtibus te tuteris alluuie decur-
rentis fortunæ. Confuſio intercipit vota, & conſilia
tua, ac linguarum apud Babylonem conturbatio:
qua poſtulabatur, ſed adminiſtrabatur later, attolli-
tur rupes. Ita eſt; bonum appetit, clamátque volun-
tas; datur, quod nolit: putatur bonum, non eſt, con-
fuſa felicitatis ſpe. Nec tantum caſu mala eueniunt,
inueniuntur, quæſita appetimus appetitione boni,
ipsáque ſollicitudine felicitatis infeliciſſimi ſimus.
Æquiuocatione cupiditas laborat petitura bonum in-
tegrum, bonum conſummatum, partialia, egena, ſi-
mulata appetit, quibus non ſatiata, licèt adepta, re-
ſtaurat appetitionem: ſed, dum ſuum, cui nata eſt,
bonum non contingit, ſimili votorum confuſione
premitur. Error iſte vexat nos, quòd velimus mutare
res, non iudicia; cum iſtud poſſimus, non illud. Exi-
muntur res iure noſtro. Opinionis ſolùm, rectáque
rerum iudicia, noſtra dominatio eſt: cætera fortunæ.
Adeò præſto, & in medio eſt remedium miſeriæ,
non, tollere, quæ putes mala; ſed, non putare, &
ſuum rebus reſtituere honorem.

LEMMA IV.

Mala ab opinione potius veniunt, quàm è rebus.

Cap. 14. SEd & opinionis damnum iſtud eſt, ſe ipſam armat: nec damni cauſam noſcimus, vt popularibus ſeditionibus vſu venit. Scitè prudentius ait:

Turbatis ſenſibus intus
Seditio, atque animam morborum rixa fatigat,

Lædit nos opinio; non quia læſura creat mala, inquam; ſed, quia ipſa nos lædit, ipſa eſt mala, ipſa malum. Non lædunt, quæ putamus lædere. Putare lædi eſt leſio noſtra: at putari, non eſt officium rerum, ſed opinionis. Nulla eſt miſeria, quæ non iudicetur. Quid eſt, quod hic eamdem plagam credat patriam, alius exilium? ille lætus, hic infortunatus? Putari ſibi extraneam. Audis quaſſatam alienam nauem; audis alienam combuſtam domum; non commoueris: audis tuam, rumperis præ dolore: naufragium, incendium non incuſſit illum; ſed putare ad te pertinere. Si ignorares, maneres lætus. Diſce ab alienis caſibus, quomodo tuos feras. Nec putes ad te pertinere, niſi quod in te eſt, & tuo paret arbitrio, non fortunæ: nec aliter tuis rebus, quàm extraneis tangaris. Iſta omnia extranea ſunt. Sin minùs, non caſus te ſauciabit, ſed tu, dum iudicas ſauciari. Igitur iniuria opinionis, eſt omnis iniuria. Quid nos iniuria afficit, niſi putari affici? Noſmet ipſi proxima lædimus, ſed celata manu. Veriſſimè quidem Simplicius ait: Opi-

ɔ, qua nos iniuria afſici putamus, ipſa nos quaſi in-
ia afficit. Cæterum, iſtud prauum iudicium, opus
ſtrum eſt. Tollamus, ſine hoſte erimus. Si inno-
ntes nobis ſimus, nullus nocebit. Quiſque ſe ipſum
dit; & quia damnum verum ſi ſponte parat, dum
neſtatem non tolit; & virtutis normas non ſequi-
:. Culpa ſolùm, malum verum eſt: & quia in his,
æ falſam, iniuſtámque mali famam ſuſtinent, ad-
rsùs nos armamus, dum putamus inimica. Itaque
mala facimus, & fingimus: ſed & dum fingimus,
imus. Quæ calumniantium linguæ ineſt arcana
, vt noſtrum cor premat, quaſſet animum audi-
Ad immanes cæli minas, horriſona conſiſtimus to-
nua; cur ad inuidi concutimur clandeſtinam vo-
lam, quæ vix clauſtra dentium rupit, & tundit pe-
ıs noſtrum, niſi quia opinio in ſubſidium venit?
ıt vera calumniator pandit, aut falſa contorquet: ſi
ra cur pudet audire, quod feciſſe amauimus: ſi
ſa cur non delectat conſcientiæ innocentia. Ille
ùm, qui mentitur, læditur, licèt non putet: aliter
ùm, quia putat.

Iniquiùs noſtro inſanimus iudicio, quàm vecor- *Cap. 15.*
.. Thraſyllus Æxoneus, profectus in Pyræum,
ıes in album referebat proprium, qua ſubduce-
ıtur, ſuas æſtimans: hac opinione, ſi quæ in portu
ıæ venerant, immodica geſtiebat lætitia. Mox
ſtitutus menti nunquam cumulatius gaudium hau-
e dicebat, quàm cùm vidiſſet naues non ſuas ſer-
i. Nos, an ſani, neſcio; ſed, ſi ſani, inſaniores
ıus: triſtitia noſtra luimus alienum dumtaxat dam-
n, & nos integros, tutóſque lugemus. Adeò inge-
ſi malorũ inuentores nobis ſumus, & periti fabri,
nateria calamitatum. Quemadmodum nonnullis,

auditu, aut aſpectu aliquo intactis ſtupendentes, ſic immunes trepidamus. Ipſa opinio pericula creat, aut eſt. Qui ex præaltis deſpiciunt ſpeculis, deficiunt viribus, vt collabantur nemine in præceps trudente, niſi cogitatione ſua. Nos quoque ipſa opinione periclitamur: illa ſæuiùs ſauciat nos, quàm damna. Quidam effuſum humanum, ſanguinem ſpectantes, nimio miſereſcendi affectu corruunt animo; cùm ipſi, qui vulnerati ſunt, ſui compotes maneant. Fuerunt, qui ſine fletu ſecari membra tulerunt: alij, qui ſolùm viderunt, nec cum ſpiritu. Fons itaque ægritudinum animi reperta parabile remedium faciet: nam & Medici actum de morbo putant, ſi cauſam norint. Correcta opinio ſoluit dolorem; innocens non admittit. Si poteſt deponi mœror, poterit non ſuſcipi. Valebit ſerena mens, quod turbata. Nonnumquam conſternatione aliò raptus animus, dum intercipit opinionis munia, euaſit ſenſum acerbum. Qui Pompeij cædi adfuêre, ſiccis aſpexêre oculis, donec Tyrum appulſi ibi afflictati ſunt, cùm ſecuri: interim metus hoſtilis claſſis, & ſolicitudo fugæ intercluſerat ad alia ſenſus. Dies quoque medetur dolori, cùm docti experimento ſumus, nullum tantum eſſe malum, vt ſuo ictu funditùs gaudium quaſſet: minuitur enim ſenſus aſper minori fide opinionis.

PÆDEVSIS I.

Remedium opinionis eſt, cognoſci.

Cap. 16. NOn leue aduersùs hanc momentum putes, cognoſci: ſi tibi vbique renunties:

Pergula

Pergula pictorum,, veri nihil, omnia falſa.

Inuidus mordet, fama tacet, nummus deeſt, ſupellex perit, filius obit, vota fugiunt, diſcrimina pendent? Omnia iſta ſi te afflictura conueniant, fixo te ſiſte pede, & puta: Non iſta ſunt, quæ me lacerant mala; ſed opinio, quâ iudico eſſe mala. Non poteſt ita eſſe. Non res; ſed cogitationes meæ peſſimè de me merentur. Horreo paupertatem, quia horridam puto; & dum puto, horrorem mihi incutio: at læta Aglao fuit, felix Tello, affectata Diogeni, quæſita Crateti, pertinax Demonaci, glorioſa Epaminondæ, ſtudioſa Horatio, iuſta Ariſtidi, ſecura cunctis. Conuitiis ſuccidor? Vnde percellor, niſi quòd putem? Verbum fuit, non fulmen; vox, non ſaxum. Stabilior animus, quàm corpus eſt: pudeat, ſtante corpore, ruere animum. Vnde penetrat vulnus? Illæſo thorace cor ſauciatur: ergo telum, non vicinum modò, ſed domeſticum eſt; non deforis, ſed internè dirigitur; opinio propria perculit, non ſermo alienus. Quid inde ſi taceam, niſi quòd tacebit maledicus? Citiùs moleſtus ero illi ſilentio, quàm defenſus reſponſione. Quid inde mali, ſi patienter feram? Nec digitus, nec pilus deerit; in nullo artu dolor hærebit: ergo damnum ſolùm opinionis eſt. Phantaſia mea me pungit, non dens æmuli: ſi nolim ægrè ferre, ſanus ſum: adiiciam, vindicatus ſum: taciturnitate mea ſigillabo maledicum os: ſi vtrumque pandatur, turbo ingruit: vehementem ventum inter duas peruium feneſtras non continebis, niſi claudas alteram: è neutra iam perflabit. Noluit reſpondere Dion, & ſaluus fuit: noluit concertare Cato, nec ignobilis fuit. Inæquabilibus vir probus armis à maledicentibus prouocatur: non tenetur. Facillimum

O

eſt peſſimis malè audire, & maledicere, vtriuſque exercitio aſſuetis: at optimis maledicere, præter votum; malè audire, præter morem; illud non volent, iſtud non ſolent: & voluntas, & exercitium abeſt.

Cap. 17. Mortem formido? Non illa mala eſt, ſed eius opinio: ſi non putetur mala, tractabilis eſt: quæ miſeris eſt optabilis, ſalutaris erit felicibus. Deſinent illi mala pati, iſti agere. Quid calumnior? Malorum terminus bonus certè erit: aut nulla alia mala ſunt, aut nullum malum eſt mors. Cur ægrè ferimus finire, quæ ægrè ferimus durare? Res in ſe non ſunt implicatæ, noſtra ſibi repugnat æſtimatio. Quid? Mortem non metuo, ſed modum: ne violentia ſit. Certè qui nolens moritur, hic violenter moritur. Quid? Ne ignominioſa ſit. At, nulla turpis mors honeſtè viuenti. Quid? Ne ſubita ſit. Iam & morbus bonus videtur, cùm optetur: nam, ſi malus ſit ipſe, & mors mala. Cur vtrumque volo, & altero non libenter fraudabor? Nulla morituro inopinata mors debet eſſe. Si omni hora expectetur, in quacumque non nimis citò veniet. Quid? Ne immatura ſit. Omni mortali matura mors eſt, fortaſſe & ſera: antè venire potuit. Vnam ſolùm intempeſtiuam ſemper fateor, ſed malorum. nam omnis opportuna bonis. Quòd citò nauigerim, non dolerem: cur, quòd naufragium breue ſit? Nullam immaturam mortem dicat, qui poteſt ſemper mori Subtilia iſta dices: an & vera? Egregium Epicteti monitum: Quemadmodum ad quæſtiones & ſophiſmata nos exercemus: ita quotidie contra phantaſiam exerceri nos conuenit; ab illa proponuntur nobis quæſtiones. Tametſi tria tingendarum rerum pigmenta, opinionem, conſuetudinem, affectum Pyrrho cenſue-

rit; ebrioſus primum eſt, & cui poſtrema ſeruiunt, cum quo miſcentur.

Proptereà opinionis onera præcipuè alleuianda ſunt, & nullo meliùs, quàm ſui conſideratione. Quemadmodum, qui incubone, & graui inſomnio premuntur, angorem leuare interdum ſolent inter vana illa phantaſiæ pondera, commemoratione ſtatus ſui: Somnium, inquiunt, iſtud eſt, non ita re contigit. Atque in ſe reflexa cogitatione, quòd ſomnient, licèt ſomniantes etiam, ſolatium aliquod anxietatis capiunt: ita, dum graue quid videmur pati, attento animo dicamus: Iſtud opinio eſt, non eſt malum; ſed imaginatio mali. Sed elidentur triſtitiæ noſtræ inutiles, grauiſſimi vigilantium incubones, & Cap. 18.

portenta cordis ſæuientis:

alioqui leuia & vana conſtringent nos, & exprimenr per ora langorem. Si vaſculum caſu conciditur, præ iracundia mente concidimus; quid fragilius teſta, aut vitro? Cur ob id fracto es animo? Quomodo non es conſiſtentior luto, in quo omnia tela fortunæ debent infringi? Quid frendes, minaris, iraſceris? Cape Epicteti præceptum: Memento ex his eſſe, quæ ita fiunt: memento teſtam ex his eſſe, quæ franguntur. Minuta & leuiſſima ſauciant opinione grauiter; præſertim ſi iræ ſuffumigetur flammis: at ratione ſola luitur. In exemplum narrabo, quod accidit diſertiſſimo Galeno, etiam animorum eximio Medico. Is comitem itineris Roma rediens habuit Gortynenſem ciuem, pluribus quidem rebus non contemnendum, ſimplicem virum moribus, officioſum amicis, frugi ſecum, liberalem ad ſumptus; ſed cuius omnes iſtas dotes corrumpebat præcipiti phantaſia furor. Cùm iam eſſent Corinthi omnia,

quæ vir iſte ſupellectilia ſecum vehebat, vnà cum ipſis ſeruis naui tradidit vehenda à Cenchris Athenas vſque: ipſe mercede conducto vehiculo terreſtre iter Megaris inſtituit. Cùm iam Thriaſium attingerent, ſeruos, quos habebat ſecum, rogauit de quadam ſupellectili: illis caſu abfuit. Quid reſponderent, immemores, vbi eam ſeruaſſent; inter plura non facile erat meminiſſe. Talem huius ignorantiæ opinionem admiſit ille, vt furore percitus, vbi nihil aliud habuit, quo adoleſcentulos cæderet, gladium vnà cum ipſa vagina arreptum in caput binis ictibus mortalibus inſligeret. Quid offendit illum? Serui? Minimè: innocentes erant: fuerant & diligentes. Ergo opinio læſit: hæc iniuriam illi fecit: ſerui officium præſtiterant. Agnouit mox ipſe: nam, vbi ad fluorem ſanguinis è vulneribus aduertiſſet animum, Galeno, & ſociis relictis, illicò pedibus iter ingreſſus eſt, ne ipſo præſente expiraſſent: minùs cenſuit ſe dignum vita, qui minùs in poteſtate ſua fuerat, pro iracundiæ ritu & errore expetituræ ab alio pœnas à ſe priùs exigentis. Sed, cùm occurriſſent ſocij, facti pœnitens, Galenum manu arreptum Megara introduxit in domum quamdam: deinde lorum porrigens, cùm ſe ipſum exuiſſet, iubet verberare pro iis, quæ furore nefario patrauerat: ſeruiliter corripi voluit, cùm iuris ſui non fuiſſet. Galenus in riſum fluxit: ille ad genua vrgebat precatus, ne aliter faceret. Tantò maiori riſu Medicus commouetur, quantò illum diutiùs pertinacem ad ſui ſupplicium videbat. Poſtquàm ſatis diu certatum vtrinque eſt, recepit ſe Galenus, facturum quod poſtulabat, illaturùmque verbera, ſi ipſe quoquè valdè exiguum quiddam, quod Galenus peteret, viciſſim præſtaret: admi-

ſit. Tum doctus Medicus etiam curandos animos, quos non verbera; ſed ſana verba ſanant, rogauit hominem, vt ſibi ſermonem quemdam recenti accommodaret aures, hoc eſſe, quod poſtulabat. Parauit: mox prolixo Galenus & ſalutari ſermone expoſuit, non verberibus, ſed ratione medicandum eſſe. Ille ſibi prouidens adhortatione Medici nunquam ſalutariùs, longè poſthac ſe ipſo melior effectus fuit, correcta opinionis iniuria. Vnicum motum remedium, ratio eſt. Noui & ipſe biduo abſtinentem cibo omni, & luce fœminam, ſolùm tenebris & lachrymis incumbentem, ob interitum catuli: pari caligine corpus damnauit mens cæca: caruit ratione recta, efficaci opinionis pharmaco.

At, cui non ſuppetat rationis fides, ſufficit opinionis mala fides: meminerit eſſe peſſimum peruigilij inſomnium. Male audiebat Pyrrhoni opinio: nihil putabat malum, niſi quod putaret. Noluit putare, & ad conſtantiæ miraculum, aduſtionem, ſectionémque vlcerum adhuc ſine oris contractione tulit: adeò ſecurum eſt, non putari mala, vt vel ſi fallamur, & ſint mala, non erit malum. Quomodo, qui nihil malum putat, formidare poteſt? Certè ſi triſtari poterit, non timere: maiorem portionem miſeriæ ſaltem præcidit. Plùs vexamur timoribus, quàm malis. Solent quidam; ventris mancipia, ita auidè percupere geneata cibaria, vt ſaliuam ſuam ſimili ſapore inficiant adhuc ieiuni. Pueri quandoque potionem hauſturi amaram præſentiunt acerbitatem, formidine humorem inquinante linguæ. Itaque non cibus, non potio mulcebat, non acerbabat; ſed opinio. Iuuat exiſtimationem malorum deponere: licèt ſint, minùs triſtabimur; nihilo iſta fraude fraudabimur, niſi curis. *Cap. 19.*

PÆDEVSIS II.

Salutaris Vſus opinionis, & intellectus.

Cap. 20.

LVbet adiicere vſum opinatiuæ facultatis, abuſu ſuo iam refutato. Eadem & virus noſtræ hilaritatis, eadem antidotum mœroris poteſt fieri: nocet, ſed valet mederi: ex ipſo ſcorpio medicamentum ſui morſus premitur: peritia in hoc eſt, non tantùm innocuas res facere, ſed feliciter peruertere, vt ſalutares faciamus. Eadem vis, ſi dirigitur, iuuat; ſi flectitur, nocet. Domiturus equum non macerat impetus, ſed erudit, & ipſam laſciuientis pulli indolem ad elegantiam inſtituit: ita rerum apprehenſio, quamuis, cùm fallax eſt, peſtis gaudij ſit, habet ſuos rectos vſus: ad animi pacem educari poteſt. Ex calumnia iſta malè apud Philepos audiuit opinio, ſuis inuentis miſeriam noſtræ conditionis augeri. At & ipſa crementa lætitiæ, ſubſidia fortunæ poteſt reparare. Bifariam rerum claſſes digeſſimus: aliæ mutabiles, quæ noſtro arbitrio non pareant: aliæ immutabiles, & quæ in manu noſtra ſin. Ad illas æqualibus ſuſpendimus momentis animum, & ſub neutro cohibuimus voluntatem impetu: ſiue odio, ſiue amore periclitatur; mutabilia ſunt, & extra cordis ius; nec præhendere illas, nec ablegare ſatis poſſumus. Quare aut ereptis, quæ in voto erant; aut adiunctis, quæ in faſtidio; angor indubitatus venit. Deeſt, quod cupimus; adeſt, quod odimus. Hæc ſunt omnia elementa mœroris. At, quia confligere cum rebus nudis & aridis, vt ſic dixerim, harum ſem-

per eximendo formidinem, illarum extinguendo cupidinem, poſſibile, ſed difficile eſt; fauebit propitia aliqua opinio, quæ commoda ſpecie purpuret, aut cruentet illas, & provt opus fuerit, pingat, vel ad metus, vel illecebras. Etenim dolorem ſiccum nuda frontis ſuæ auſteritate, & intento reſpectu, qua dolor eſt, & ſauciat, appetere ægrum eſt: at, ſi ratio mitiget, & non ad vultum illius horridum dumtaxat reſpectet, ſed circumſpiciat vndique, iam cicur, & tractabilis erit, ſi ratio dictet iſta. Quid ſenſum committis? Excipe dolorem animo, nullum in hunc ius labor vindicat: nullus dolor maior patientia eſt: omnis minor eſt gloria: ſi breuis, virtus longæua eſt: ſi longus, gloria æterna eſt. Leuis eſt patientia volentis, & gloria patientis non leuis: vtrâque ferendus eſt, & exiguus dolor propter patientiam, & grauis propter gloriam. Quid, ſi inſtrumentum iſtud ſit bonorum? Quid, ſi aſylum ſæuioris fortunæ? Quid? homo es, non Deus. Damnum doloris penſet iſtud bonum, meminiſſe tui: gaudeas te noſſe. Quid malum adhuc putas? A Deo nullum malum eſt. Deus voluit. Anne minoris eſt voluntas Dei, quàm ſenſus tuus? Quid? Hactenus contumax perſiſtis? Iraſcere, indulge affectui, funde bilem, ſi tollere dolorem poteſt: ſi proficis, impatiens eſto. At nullum extenuat impatientia malum, impinguat omne. Gemis: ſed non frendeas. Fers ægrè tantum dolorem: ergo velles minorem. Sed neceſſe eſt, feras non ægrè: quia, ſi nolis, magnum facis. Patientiâ ſolùm minor redditur. His, aut ſimilibus miteſcet opinio rei acerbæ.

Itaque non licet calumniari imbecillitatem humanam, quòd ſua adæquare vota nequeat, neque pa- *Cap. 21.*

reant res cupidini: tantumdem enim arbitrio cadit: nequeunt percellere nos, niſi apprehendantur, & renuntiet imaginatio, aut pacificas, aut hoſtiles. Hoc de noſtris ita eſt. Ita eſt propriè nobiſcum actum, quandoquidem ſub noſtra manu non veniant res, quòd earum facies veniat, quâ vel terrent, vel pelliciunt. Nihil noſtrum in rebus eſt, niſi iudicium; & ſatis hoc eſt, non minùs ac ſi ipſæ: vt dimittere, aut admittere acerbas, vel ſuaues pro libidine ſit. Æquè compendioſum eſt gaudij artificium, ſub noſtram recidit artem: vt libet informare res, licet. Non tutior eſſes inter ſcorpios, dipſadas, ſepedones, natrices: dryinos, viperas, ſi ad te accedere non poſſent, quàm ſi accedentes ſuum peſtilenti morſu tranſmittere nequirent virtus. Æquè incolumis maneres, ſi tuo arbitrio fuiſſet motus venenantium, aut venenum: ſine iſto innocentia ſunt. Quid refert extra ius noſtrum res eſſe, ſi earum acies iuris noſtri eſt? Opinione noſtra, aut inſtruimus, aut ſpoliamus. Virus, aut ſalubritas, & ſapor rerum iudicio noſtro funditur. Arma iam concedimus, iam tollimus: at exermem militem vel timidus non pauebit. Edentulus aper eſt innocens, mancus vrſus, ludicrus; cæcus baſiliſcus, ſanus: in nullum eſt malum ſine opinione noſtra, quæ, vt ſcit mala deformare, nouit & bona comere. Hac parte iuuandi ſumus: huc illa flectenda eſt. Si iſtum teneamus ſenſum, admittere partim iam liceat duas Epicteti anſulas: vna alleuiat correptas res: altera grauat. Nequit fortunæ ingenium ita teres, aut bonum, aut malum architectari, quin opinio noſtra neſciat offendere demiſſum aliquid, aut eminens: hinc læuigatum, inde exaſperatum. Quod iſto reſpectu vmbra mali ſubnigreſcit, illo radiat

boni ſpecie: ſi recta contemplemus, frons pulchra patebit. Artificioſum quoddam genus picturarum pro reſpectibus figuras variat: ſi obliquè obtuearis, arietem iſtinc videbis, aut aſellum: ſi aliunde, leonem, aut bouem; ſi recta, elegantem faciem. Non aliter colores mutant res: aut luridicæ dantur, aut feſtiuæ, Eadem contemplabatur Heraclitus, quæ Democritus; ſed è diuerſo ſitu: illius excitarunt fletus, huius cachinnos. Idem metallum neglexit Curius, dilexit Craſſus. Sub binis omnia formis ſpectare licet, torua & eleganti.

Quin, ipſius formæ elegantiam turpi latere, & contemptibili poteſt videri ſpecie, (vt iſtud quoque ad exemplum ſit,) ſi ea intuearis parte, qua temporis ſoror eſt, qua animi extranea. Quid lætaris re omnium fragilliſſima? Ipſo delicatior vitro forma eſt: iſtud ſine ictu non perit; illa ſine vulnere cadit: non eſt opus, vt pereat, niſi quòd exiſtat: durando interit: dum ſeruatur, perditur: res omnium fugaciſſima: non eſt ſtabilior tempore; cum ipſo fugit. Non eſt opus, quòd atterreat hoſtis; ſi contines tempus, aude ſiſtere ſpeciem. Diffluit ſubſtantia noſtra, accidénſne ſtabit? Vis ſcire, quid ſit? Expecta, ſcies, quòd non ſit. Quid amas, quod, vt vota tua feliciter cadant, periturum eſt? Amas formam, ſed non odiſti vitam: ſenio forma perit, ante ſenium morbo. Non eſt ſpecioſa ſpecies, nec valetudo, niſi cum animo ſpecioſo & vegeto. Sunt venena, quæ admiſtione alieni ſucci ſalutaria fiunt: numquam periculoſior mens ægra, quàm in corpore ſano. *Cap. 12.*

Ambiguæ itaque res ſunt ad contemplationem noſtram: ſed anſula ſalutari comprehendi oportet. Viſus eſt Androcidas ineptus miles, quòd claudus *Cap. 13.*

deſcenderet in aciem, & propterea increpatus: alio tamen latere ille ſumpſit, & ſuum tutatus eſt conſilium, & ad gloriam torſit dicterium: Pugnare, inquit, non fugere, mihi propoſitum eſt. Theramenes, opinor, ſiue alius alitus Lacædemone animus, innocenti capulo prehendit fatum; lætus, ridénſque damnationem mortuus excepit; riſûmque torquenti maleuolo ad legum, Lycurgíque contemptionem. Ego (reſpondit) gratiam habeo illi, qui ea me plectit mulcta, quæ ſine mutuatione & verſura poteſt ſolui. Scilicet, ſana iſta, anſulal euis fuit: grauiſſima leuibus animis mors, & mala malis. Lacones, ſiue trecenti, ſiue ſexcenti fuiſſent, qui aliis ex omni Græcia effugientibus Xerxem relicti ſunt, ſuam quoque ſatis honorare fugam poſſent. Non erat ſpes victoriæ, ſed ſepulchri: non tardè expectabatur vinci, ſed obrui: ſatis gloriæ fuit, quòd tardarent. Nimiùm fecerunt, quòd dubitarint; nec pudor erat non ſperare vincere, à quo rerum natura victa, maria, montes. Aliud eſt præliari; aliud deſperare. Maxima potiùs ignominia, ſi illos primos Græcorum vinceret Barbarus ſine teſte virtutis; hoſtium dumtaxat arbitrio commiſſa fama: ſed glorioſiùs altero arripiebatur mors latere. Vnde tremor? Saxa commilitones erant: anguſtæ Thermopylæ laxent animos: natus erat locus paucis: non nnmeretur Lacon, ſed æſtimetur. Sparta muros non habet, nunc habet: iuerunt, non fugerunt ſocij: ſuperflui viſi ſunt: non relinquêre Spartanos, ſed elegerunt. Licet dicere: Hic meus eſt dies. Non iam defendatur Græcia, ſed pudor. Aliis non fuiſſet dedecus fugere: Laconicæ infamiæ deliberaſſe eſt ſatis. Si victoria incerta eſt, gloria eſt certa: ad certam victoriam Athenienſes veniſſent. Laco-

nes ad certam mortem ſtare ſolent. Quid? Fugerint ſocij? Nec ſequendi ſunt, nec reuocandi. Cur iſtud primum in Athenienſibus Spartæ probabunt? Aliud imitari licet, non fugam. Montes mutauit Xerxes: diſcat eſſe, quod vincere poſſit potiùs, quàm mutare. Offendat Barbarus aliquod difficile, ferire Laconem. Proh pudor! inter hoſtes fugere, inter fugientes tardare! Qui vicerunt ſtando Græcos, vincent vel cadendo barbaros. Paucis maior gloria vincere erit; minor iactura vinci; nullus pudor. Híſne ſatis præponderans opinio verget? Archius, Triarius, Portius, Cæſtius habuerunt, vbi ſe funderent.

At, ſi quocumque flectere opinionem licet in naturæ fauore, in virtutis experimento; cur non in fortunæ iracundia, & ea parte arripere, qua non vrit? *Cap. 24.* Pauper ſis: non reſpectes diuitias, vt inſtrumenta voluptatis; ſed, vt tormenta virtutis, diſcrimina ſaltem. Euge, liberator virtus eſt, quàm fortuna: non dat reperitura; non negat neceſſaria. Solùm non dat, quod datum nocebit, quod ademptum proderit: ſolùm eripit, quod relictum lædit. Quid intereſt, exuat caſus? conſilium, & virtus induet. O inepte, remedium paupertatis præſentiſſimum habes, non deſiderare. Tantumdem eſt, habere, & non cupere. Quid ægrè fers paupertatem? A te pete, quod deeſt: locupletiſſimus eris. Dabis tibi, quæcumque nolis. Ille diues ſolùm eſt, qui à ſe mutuum accepit: iſte ſolùm nunquam eget. Victu ſplendido cares? Ne putes guſtum, ſed naturam: illi nihil: huic parum ſatis eſt. Satur non eris: ſed eris ſanus fortaſſe, & bonus. Exiguo in victu exigua eſt voluptas, id eſt, malitia. Gaude neceſſitate virtutis: ſponte non feciſti, quod debes: poſt illud quid melius, quàm facere coactè: Si anguſtus

non eſt cibus, laxa erit gula, capiet omnia vitia. Quid? Delicias quæris? Ipſe Epicurus in oleribus & abſtinentia voluptates ſuas poſuit. Repulſam pateris. Ne iacturam voti intuearis, ſed periculi. Tuta mediocritas eſt. Nulla tibi iniuria, ſed ambitioni tuæ: huic ipſe prior iniuriam facturus eras. Imitanda eſt ars naturæ; ea parte adhærere, qua conuenit. Hoc aſtu æmula inter ſe compagine pacificus conſtat orbis; ignis aërem ferè in dimidio ſui aduerſatur, aër aquam, aqua terram: ſed eo cohærent latere, quo amicant. Ignis ſiccitate lætatur, aër humiditate. ſumma: ánne propterea horrent, & diſcedunt? Minimè. Callent manus pacificas nectere: aliunde quærunt ſe amplecti, & communi ligantur nexu, caliditate. Aqua quoque, & aër frigore & calore ſe hoſtiliter fugarent; amica tamen vtrique humiditate ſe oſculantur. Terra pariter contempta ariditate, init cum humore fœdera, quà frigeſcunt: ita inter hoſtiles impetus amor eſt. Nos tamen pigro iudicio res arripimus; contraria anſa præhendimus, qua nos vrunt, qua aduerſiſſimæ ſunt.

Præcepta topica in vſu opinionis.

LOCVS I.

Ex comparatione fortunæ.

Cap 25.

Atqui, vt poſſis te ſolerter fallere ſalutari opinionis vſu, aliqua memoranda ſunt præcepta. Primum ſit comparatio fortunæ, Sapienter Barbarus ſapiens ait: Non eſt malum, quod cum alio com-

paratum bonum eſt. Amiſiſti bona? cur propterea triſtaris? Alij caruerunt: læti viuunt. Quin ipſe nondum adeptus illa, nouiſti, quid ſit ridere. Reuocatus es in ſtatum capacem gaudij, expertus fuiſti, riſiſti. Quid modò mœres? Habes minùs, quàm ſperabas; ſed non quàm eges: quid mirum, maneas citra ſpem, ſi ſupra ſpem ambis? Speraſti plus, quàm debebas: iuſtè habes minùs, quàm ſperabas. Fateor, amiſiſſe aliqua: ſed retines alia. Cur obliuiſceris omnium? Scito manſiſſe plura. Non omnia perdidit fortuna, ſed tu, cùm non memineris. Puerorum more excandes, quibus cùm vna nux eripitur, præ iracundia excutiunt è manu omnes; dum aliquid negatur, omnia nolunt. Inuidè tua reſpicis, cùm inuiſa cuncta habeas ob rem vnicam, quæ abſtulit aliquid fortuna? ignoſce; quia plura dedit; & ipſum, quod abſtulit, meruit à te alicuius rei patientiam. Fortaſſe, & poſteà emendauit hanc iniuriam, & anteà redemit. Plus eſt, quo te delectes præſentibus, quàm ereptis. Pauca abſtulit ſors, pepercit pluribus: plus dimiſit, quàm rapuit. Diffunde mentem per reſtantia, ne putes infortunium, potuiſſe plus habere. Compenſat gaudium poſſeſſorum, ſenſum amiſſorum. Ne reſpectes ablata, ſed relicta. Cur miſerum te putas, qui ſi conferas te cum miſeris, felix eris? Gratificare potiùs, quòd habuiſti plura, quòd pauciora habere poſſes, quòd adhuc habes: plura, ſcilicet, quàm alij habent; imò quàm opus habes, & quàm habere es dignus. Ariſtippus opulentum prædium amiſit, anne propterea doluit? imò lætus ſolatus eſt dolentes. Amico, ſiue adulatori, qui ægrius tulerat, niſi finxiſſet, iacturam alienam, Nonne, dixit, tu prædiolum vnum habes; mihi tres reſtant fun-

di? Cur non doleam potiùs tuam ſortem? Sapienter duplici collatione pharmacum temperauit fortunæ: reſpexit, quæ habuit ipſe: quæ non habuit alter.

Cap. 26. Quid? adhuc putas perdidiſſe multa? Compenſa lancem timoris: ſi multa amiſiſti, pauciora, & pro paucioribus metues. Cur te putas miſerum, quòd perdidiſti, cùm te beatum poſſis facere, ſi non deſideres? Iniuſtus es, ſi ius ſuum repetendi mutuanti integrum non ſeruas, ſi non permittis ſuum arbitrium. Ne damni loco habeas reſtituiſſe, ſed lucri accepiſſe. Memento diu habuiſſe, non diutiùs poſſe habere. In iſta autem conferendæ fortunæ induſtria cauendum eſt, ne attollas oculos, ne ſurſum lumina iactes: per inferiores cliuos dimitte, & dilata obtutum. Nulla, quantumuis magna fortuna, ſe contenta eſt, ſi maiorem, aut æqualem videat. Nulla tamtenuis, quam non magnificet minor, quam non ſoletur triſtior. Hoc intereſt inter iſta corporis, & rudia, bona temporis mancipia, atque inter bona animi & virtutis: in illis reſpiciendi ſunt, qui minùs habent; in his, qui plùs. Cuiùs ſi deſideres cauſam, iſta eſt. Temporalia contemnenda ſunt, æterna exoptanda: reſpectus enim minoris felicitatis ſolatur, & mitigat auidam cupidinem. Aſpectus maioris virtutis prouocat & incendit animum, diſpiciens inde, quantùm tibi ſuperfluat fortunæ, quantùm deſit virtutis. Iuuat prætereà diſparium comparatio, fortunæ, inquam, cum virtute: vt iſtius gloria leniat illius vulnus. Agidem tantoperè animauit contemplatio virtutis, & innocentiæ bonum, vt vltrò prouocaret fortunam, imò fata: ipſe lictorem plorantem, trepidum, anxiúmque ſolatus: erexit ad opus; quia ſuam fortu-

nam cum virtute contulit. Sic, inquit, iniuſtè, & contra leges moriens, longè melior ſum, quàm qui nuper morte damnarunt. Hæc inquiens, vltrò exhibuit collum innectendum laqueo pro gloriæ ſuæ torque.

LOCVS II.

Ex contingentia.

ALiud corrigendæ opinionis pharmacum dabit contingentia, rerúmque anceps caſus. Pretioſam ſupellectilem magni habuiſti, aut vnicum vnionem, aliúdve inuidiæ pignus, auaritiæ prædam? amiſiſti? hac tecum ratione, ne dicam ſolare, lætare: Perdidi ſupellectilem: ſed incolumis ſum. Mea ſalute gaudeo. Multos perdidit auaritia, non dumtaxat propria, aliena etiam: vtriuſque diſcrimen euaſi. Multi à furibus occiſi, à ſeruis interempti: culpa fuit, diuites fuiſſe: ablata illis vita, vt auferrentur nummi. Anne ipſe priuilegium impetraui ab inuidia, ab auaritia, inexorabilibus tyrannis? Quod alicui, omnibus contingens eſt: quod omnibus, mihi. Ergo, ſi ob iſta fortunæ crepundia occidendus forem, libenter ſic tranſigerem diſcrimen: perderem omnia, ne perirem. Dedêre viatores crumenas latroni, nauigantes merces Oceano, vt ſe redimerent. Minus ipſe dedi, & ſaluus ſum. Me, & mea amiſſurus, vt me ſeruarem, lætus concederem mea: gratularer mihi, gratiam aliis haberem. Quid mihi ad iſtam lætitiam nunc deeſt? Supereſt potiùs. Haurio iſtum ſpiritum: iactos hos artus: viuere me ſentio: melior nunc mea conditio: cur triſtiorem faciam? Cùm vita Cap. 17.

ſum,& nulli gratias debeo:neminem rogauit; anceps non fui, non formidaui.

Honore publico depoſitus es, & procuratione exauctoratus? Neque iſtud graue putes. Anne, ſi procederes, iurabis, nulla fore contrahenda odia? nunquam ob iniuſtam functionem, aut inuidorum calumniam,eò venturum, ne cum munere opes, honorem, amicos, appendices fortunæ, vitâmque poneres? Si præſcius quis huius tuæ fortunæ ſæuituræ, ne tanta calamitas te obrueret, pecuniis & ſolicitudine res ſolerter prouidiſſet, vt honeſto titulo deponereris, quo præoccupares infelicem ſortem, gratus illi fuiſſes, etiam ſine munere tuo. Quid modò iraſceris? Habes, quod tunc optares, opes, honorem, amicos, vitam; inſuper, quæ amico fido pro gratia largiturus eras. Gaude potiùs. Infida fortuna tibi fidelis fuit,& liberalis: gratis abſtulit damnum: debebas aliquid ſoluere, vt auferret. Ægrotas? dolor pungit?ánne & iſtud ſine ſolatio? Fortaſſe & cum lætitia. Minus malum iam aliquod bonum eſt. Nemo non gaudebit bono ſuo. Forſitan dum langues, magnum aliquod facinus fortunæ eludes. Robore, valetudinéque ſi firmus eſſes,interim aut iracundia tua, aut petulantia aliena in foro prouocatus offendiſſes illum, qui tuo iugulo repararet iniuriam ſuam. Nónne malles fuiſſe in lecto, quàm in feretro? Quo pretio illum emeres languorem, redemptorem tuum? Nummos, an artus ipſos dares? Si opus fuiſſet,oculos: dexteram extenderes ſecandam. Non adæquantur membra vitæ.

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxâ:
Tuber adſtrue gibberum,

Lubricos

Lubricos quate dentes:
Vita dum ſuperes, benè eſt.
Hanc mihi, vel acuta
Si ſedeam cruce, ſuſtine.

Quid mores? Vitam modo habes, mox valetudinem, inſuper ſanam dexteram. Numera artus tuos, nullus abeſt.

LOCVS III.

Ex reſpectu finis.

SIt etiam caput dirigendæ opinionis, rerum capita vultúſque reſpicere: fines ſuos dico. Vis vnquam ita ſe pandunt res, quàm in exitu. Viſa eſt Moyſi virga manui ſuæ ſocialis, qua ſe iuuabat, horridus ſerpens atteruit illum, fugauit, donec cauda extrema apprehenſa, reddita ſtatim eſt, quod fuerat, virga, inquam. Plura, quæ ad ſubſidium noſtrum ſunt, timemus, fugimúſque alienis formis terribilia, & virulenta viſa: alia ſalubria apparent, quæ venenata. Ne iſtam priorem obtueamur faciem; ſed finibus prehendamus ſuis: tunc quod ſunt, videbuntur. Finis rerum, caput eſt. Vtique: nam notificat. Capite, & ore quemque dignoſcimus, non tergore, non occipite. Audimus ſæpè, omnia iſta bona tempori cedentia, diuitias, voluptates, honores, nihil eſſe. Vnde iſta notitia? Ab exitu, in nihilum faceſſunt: inde nihil eſſe dicimus, & diſcimus: nihil inquam, boni & neceſſarij: nam ſæpè aliquid, aut plurimùm mali ſunt. Scorpium venenantem non timebimus ex adulanti ore; ſed à præpoſtero morſu. Qui virus voluptatis velit noſcere, extrema reſpectet: initio palpat; *Cap. 29.*

PÆDEVSIS II.

Salutaris Vſus opinionis, & intellectus.

Cap. 20.

LVbet adiicere vſum opinatiuæ facultatis, abuſu ſuo iam refutato. Eadem & virus noſtræ hilaritatis, eadem antidotum mœroris poteſt fieri: nocet, ſed valet mederi: ex ipſo ſcorpio medicamentum ſui morſus premitur: peritia in hoc eſt, non tantùm innocuas res facere, ſed feliciter peruertere, vt ſalutares faciamus. Eadem vis, ſi dirigitur, iuuat; ſi flectitur, nocet. Domiturus equum non macerat impetus, ſed erudit, & ipſam laſciuientis pulli indolem ad elegantiam inſtituit: ita rerum apprehenſio, quamuis, cùm fallax eſt, peſtis gaudij ſit, habet ſuos rectos vſus: ad animi pacem educari poteſt. Ex calumnia iſta malè apud Philepos audiuit opinio, ſuis inuentis miſeriam noſtræ conditionis augeri. At & ipſa crementa lætitiæ, ſubſidia fortunæ poteſt reparare. Bifariam rerum claſſes digeſſimus: aliæ mutabiles, quæ noſtro arbitrio non pareant: aliæ immutabiles, & quæ in manu noſtra ſint. Ad illas æqualibus ſuſpendimus momentis animum, & ſub neutro cohibuimus voluntatem impetu: ſiue odio, ſiue amore periclitatur; mutabilia ſunt, & extra cordis ius; nec præhendere illas, nec ablegare ſatis poſſumus. Quare aut ereptis, quæ in voto erant; aut adiunctis, quæ in faſtidio; angor indubitatus venit. Deeſt, quod cupimus; adeſt, quod odimus. Hæc ſunt omnia elementa mœroris. At, quia confligere cum rebus nudis & aridis, vt ſic dixerim, harum ſem-

per eximendo formidinem, illarum extinguendo cupidinem, poſſibile, ſed difficile eſt; fauebit propitia aliqua opinio, quæ commoda ſpecie purpuret, aut cruentet illas, & provt opus fuerit, pingat, vel ad metus, vel illecebras. Etenim dolorem ſiccum nuda frontis ſuæ auſteritate, & intento reſpectu, qua dolor eſt, & ſauciat, appetere ægrum eſt: at, ſi ratio mitiget, & non ad vultum illius horridum dumtaxat reſpectet, ſed circumſpiciat vndique, iam cicur, & tractabilis erit, ſi ratio dictet iſta. Quid ſenſum committis? Excipe dolorem animo, nullum in hunc ius labor vindicat: nullus dolor maior patientia eſt: omnis minor eſt gloria: ſi breuis, virtus longæua eſt: ſi longus, gloria æterna eſt. Leuis eſt patientia volentis, & gloria patientis non leuis: vtrâque ferendus eſt, & exiguus dolor propter patientiam, & grauis propter gloriam. Quid, ſi inſtrumentum iſtud ſit bonorum? Quid, ſi aſylum ſæuioris fortunæ? Quid? homo es, non Deus. Damnum doloris penſet iſtud bonum, meminiſſe tui: gaudeas te noſſe. Quid malum adhuc putas? A Deo nullum malum eſt. Deus voluit. Anne minoris eſt voluntas Dei, quàm ſenſus tuus? Quid? Hactenus contumax perſiſtis? Iraſcere, indulge affectui, funde bilem, ſi tollere dolorem poteſt: ſi proficis, impatiens eſto. At nullum extenuat impatientia malum, impinguat omne. Gemis: ſed non frendeas. Fers ægrè tantum dolorem: ergo velles minorem. Sed neceſſe eſt, feras non ægrè: quia, ſi nolis, magnum facis. Patientiâ ſolùm minor redditur. His, aut ſimilibus miteſcet opinio rei acerbæ.

Itaque non licet calumniari imbecillitatem humanam, quòd ſua adæquare vota nequeat, neque pa- *Cap. 22.*

reant res cupidini: tantumdem enim arbitrio cadit: nequeunt percellere nos, niſi apprehendantur, & renuntiet imaginatio, aut pacificas, aut hoſtiles. Hoc de noſtris ita eſt. Ita eſt propriè nobiſcum actum, quandoquidem ſub noſtra manu non veniant res, quòd earum facies veniat, quâ vel terrent, vel pelliciunt. Nihil noſtrum in rebus eſt, niſi iudicium; & ſatis hoc eſt, non minùs ac ſi ipſæ: vt dimittere, aut admittere acerbas, vel ſuaues pro libidine ſit. Æquè compendioſum eſt gaudij artificium, ſub noſtram recidit artem: vt libet informare res, licet. Non tutior eſſes inter ſcorpios, dipſadas, ſepedones, natrices: dryinos, viperas, ſi ad te accedere non poſſent, quàm ſi accedentes ſuum peſtilenti morſu tranſmittere nequirent virtus. Æquè incolumis maneres, ſi tuo arbitrio fuiſſet motus venenantium, aut venenum: ſine iſto innocentia ſunt. Quid refert extra ius noſtrum res eſſe, ſi earum acies iuris noſtri eſt? Opinione noſtra, aut inſtruimus, aut ſpoliamus. Virus, aut ſalubritas, & ſapor rerum iudicio noſtro funditur. Arma iam concedimus, iam tollimus: at exermem militem vel timidus non pauebit. Edentulus aper eſt innocens; mancus vrſus, ludicrus; cæcus baſiliſcus, ſanus: in nullum eſt malum ſine opinione noſtra, quæ, vt ſcit mala deformare, nouit & bona comere. Hac parte iuuandi ſumus: huc illa flectenda eſt. Si iſtum teneamus ſenſum, admittere partim iam liceat duas Epicteti anſulas: vna alleuiat correptas res: altera grauat. Nequit fortunæ ingenium ita teres, aut bonum, aut malum architectari, quin opinio noſtra neſciat offendere demiſſum aliquid, aut eminens: hinc læuigatum, inde exaſperatum. Quod iſto reſpectu vmbra mali ſubnigreſcit, illo radiat

boni ſpecie: ſi recta contemplemus, frons pulchra patebit. Artificioſum quoddam genus picturarum pro reſpectibus figuras variat: ſi obliquè obtuearis, arietem iſtinc videbis, aut aſellum: ſi aliunde, leonem, aut bouem; ſi recta, elegantem faciem. Non aliter colores mutant res: aut luridicæ dantur, aut feſtiuæ, Eadem contemplabatur Heraclitus, quæ Democritus; ſed è diuerſo ſitu: illius excitarunt fletus, huius cachinnos. Idem metallum neglexit Curius, dilexit Craſſus. Sub binis omnia formis ſpectare licet, torua & eleganti.

Quin, ipſius formæ elegantiam turpi latere, & contemptibili poteſt videri ſpecie, (vt iſtud quoque ad exemplum ſit,) ſi ea intuearis parte, qua temporis ſoror eſt, qua animi extranea. Quid lætaris re omnium fragillima? Ipſo delicatior vitro forma eſt: iſtud ſine ictu non perit; illa ſine vulnere cadit: non eſt opus, vt pereat, niſi quòd exiſtat: durando interit: dum ſeruatur, perditur: res omnium fugaciſſima: non eſt ſtabilior tempore; cum ipſo fugit. Non eſt opus, quòd atterreat hoſtis; ſi contines tempus, aude ſiſtere ſpeciem. Diffluit ſubſtantia noſtra, accidénſne ſtabit? Vis ſcire, quid ſit? Expecta, ſcies, quòd non ſit. Quid amas, quod, vt vota tua feliciter cadant, periturum eſt? Amas formam, ſed non odiſti vitam: ſenio forma perit, ante ſenium morbo. Non eſt ſpecioſa ſpecies, nec valetudo, niſi cum animo ſpecioſo & vegeto. Sunt venena, quæ admiſtione alieni ſucci ſalutaria fiunt: numquam periculoſior mens ægra, quàm in corpore ſano. *Cap. 22.*

Ambiguæ itaque res ſunt ad contemplationem noſtram: ſed anſula ſalutari comprehendi oportet. Viſus eſt Androcidas ineptus miles, quòd claudus *Cap. 23.*

deſcenderet in aciem, & propterea increpatus: alio tamen latere ille ſumpſit, & ſuum tutatus eſt conſilium, & ad gloriam torſit dicterium: Pugnare, inquit, non fugere, mihi propoſitum eſt. Theramenes, opinor, ſiue alius alitus Lacædemone animus, innocenti capulo prehendit fatum; lætus, ridénſque damnationem mortuus excepit; riſúmque torquenti maleuolo ad legum, Lycurgíque contemptionem. Ego (reſpondit) gratiam habeo illi, qui ea me plectit mulcta, quæ ſine mutuatione & verſura poteſt ſolui. Scilicet, ſana iſta, anſulal cuis fuit: grauiſſima leuibus animis mors, & mala malis. Lacones, ſiue trecenti, ſiue ſexcenti fuiſſent, qui aliis ex omni Græcia effugientibus Xerxem relicti ſunt, ſuam quoque ſatis honorare fugam poſſent. Non erat ſpes victoriæ, ſed ſepulchri: non tardè expectabatur vinci, ſed obrui: ſatis gloriæ fuit, quòd tardarent. Nimiùm fecerunt, quòd dubitarint; nec pudor erat non ſperare vincere, à quo rerum natura victa, maria, montes. Aliud eſt præliari; aliud deſperare. Maxima potiùs ignominia, ſi illos primos Græcorum vinceret Barbarus ſine teſte virtutis; hoſtium dumtaxat arbitrio commiſſa fama: ſed glorioſiùs altero arripiebatur mors latere. Vnde tremor? Saxa commilitones erant: anguſtæ Thermopylæ laxent animos: natus erat locus paucis: non nnmeretur Lacon, ſed æſtimetur. Sparta muros non habet, nunc habet: iuerunt, non fugerunt ſocij: ſuperflui viſi ſunt: non relinquêre Spartanos, ſed elegerunt. Licet dicere: Hic meus eſt dies. Non iam defendatur Græcia, ſed pudor. Aliis non fuiſſet dedecus fugere: Laconicæ infamiæ deliberaſſe eſt ſatis. Si victoria incerta eſt, gloria eſt certa: ad certam victoriam Athenienſes veniſſent. Laco-

nes ad certam mortem ſtare ſolent. Quid? Fugerint ſocij? Nec ſequendi ſunt, nec reuocandi. Cur iſtud primum in Athenienſibus Spartæ probabunt? Aliud imitari licet, non fugam. Montes mutauit Xerxes: diſcat eſſe, quod vincere poſſit potiùs, quàm mutare. Offendat Barbarus aliquod difficile, ferire Laconem. Proh pudor! inter hoſtes fugere, inter fugientes tardare! Qui vicerunt ſtando Græcos, vincent vel cadendo barbaros. Paucis maior gloria vincere erit; minor iactura vinci; nullus pudor. Híſne ſatis præponderans opinio verget? Archius, Triarius, Portius, Cæſtius habuerunt, vbi ſe funderent.

At, ſi quocumque flectere opinionem licet in naturæ fauore. in virtutis experimento; cur non in fortunæ iracundia, & ea parte arripere, qua non vrit? Pauper ſis: non reſpectes diuitias, vt inſtrumenta voluptatis; ſed, vt tormenta virtutis, diſcrimina ſaltem. Euge, liberator virtus eſt, quàm fortuna: non dat reperitura; non negat neceſſaria. Solùm non dat, quod datum nocebit, quod ademptum proderit: ſolùm eripit, quod relictum lædit. Quid intereſt, exuat caſus? conſilium, & virtus induet. O inepte, remedium paupertatis præſentiſſimum habes, non deſiderare. Tantumdem eſt, habere, & non cupere. Quid ægrè fers paupertatem? A te pete, quod deeſt: locupletiſſimus eris. Dabis tibi, quæcumque nolis. Ille diues ſolùm eſt, qui à ſe mutuum accepit: iſte ſolùm nunquam eget. Victu ſplendido cares? Ne putes guſtum, ſed naturam: illi nihil: huic parum ſatis eſt. Satur non eris: ſed eris ſanus fortaſſe, & bonus. Exiguo in victu exigua eſt voluptas, id eſt, malitia. Gaudo neceſſitate virtutis: ſponte non feciſti, quod debes: poſt illud quid melius, quàm facere coactè: Si anguſtus Cap. 24.

non eſt cibus, laxa erit gula, capiet omnia vitia. Quid? Delicias quæris? Ipſe Epicurus in oleribus & abſtinentia voluptates ſuas poſuit. Repulſam pateris. Ne iacturam voti intuearis, ſed periculi. Tuta mediocritas eſt. Nulla tibi iniuria, ſed ambitioni tuæ: huic ipſe prior iniuriam facturus eras. Imitanda eſt ars naturæ; ea parte adhærere, qua conuenit. Hoc aſtu æmula inter ſe compagine pacificus conſtat orbis; ignis aërem ferè in dimidio ſui aduerſatur, aër aquam, aqua terram: ſed eo cohærent latere, quo amicant. Ignis ſiccitate lætatur, aër humiditate. ſumma: ánne propterea horrent, & diſcedunt? Minimè. Callent manus pacificas nectere: aliunde quærunt ſe amplecti, & communi ligantur nexu, caliditate. Aqua quoque, & aër frigore & calore ſe hoſtiliter fugarent; amica tamen vtrique humiditate ſe oſculantur. Terra pariter contempta ariditate, init cum humore fœdera, quà frigeſcunt: ita inter hoſtiles impetus amor eſt. Nos tamen pigro iudicio res arripimus; contraria anſa præhendimus, qua nos vrunt, qua aduerſiſſimæ ſunt.

Præcepta topica in vſu opinionis.

LOCVS I.

Ex comparatione fortunæ.

Cap 25. ATqui, vt poſſis te ſolerter fallere ſalutari opinionis vſu, aliqua memoranda ſunt præcepta. Primum ſit comparatio fortunæ, Sapienter Barbarus ſapiens ait: Non eſt malum, quod cum alio com-

paratum bonum eſt. Amiſiſti bona? cur propterea triſtaris? Alij caruerunt: læti viuunt. Quin ipſe nondum adeptus illa, nouiſti, quid ſit ridere. Reuocatus es in ſtatum capacem gaudij, expertus fuiſti, riſiſti. Quid modò mœres? Habes minùs, quàm ſperabas; ſed non quàm eges: quid mirum, maneas citra ſpem, ſi ſupra ſpem ambis? Speraſti plus, quàm debebas: iuſtè habes minùs, quàm ſperabas. Fateor, amiſiſſe aliqua: ſed retines alia. Cur obliuiſceris omnium? Scito manſiſſe plura. Non omnia perdidit fortuna, ſed tu, cùm non memineris. Puerorum more excandes, quibus cùm vna nux eripitur, præ iracundia excutiunt è manu omnes; dum aliquid negatur, omnia nolunt. Inuidè tua reſpicis, cùm inuiſa cuncta habeas ob rem vnicam, quæ abſtulit aliquid fortuna? ignoſce; quia plura dedit; & ipſum, quod abſtulit, meruit à te alicuius rei patientiam. Fortaſſe, & poſteà emendauit hanc iniuriam, & anteà redemit. Plus eſt, quo te delectes præſentibus, quàm ereptis. Pauca abſtulit ſors, pepercit pluribus: plus dimiſit, quàm rapuit. Diffunde mentem per reſtantia, ne putes infortunium, potuiſſe plus habere. Compenſat gaudium poſſeſſorum, ſenſum amiſſorum. Ne reſpectes ablata, ſed relicta. Cur miſerum te putas, qui ſi conferas te cum miſeris, felix eris? Gratificare potiùs, quòd habuiſti plura, quòd pauciora habere poſſes, quòd adhuc habes: plura, ſcilicet, quàm alij habent; imò quàm opus habes, & quàm habere es dignus. Ariſtippus opulentum prædium amiſit, anne propterea doluit? imò lætus ſolatus eſt dolentes. Amico, ſiue adulatori, qui ægrius tulerat, niſi finxiſſet, iacturam alienam, Nonne, dixit, tu prædiolum vnum habes; mihi tres reſtant fun-

di? Cur non doleam potiùs tuam ſortem? Sapienter duplici collatione pharmacum temperauit fortunæ: reſpexit, quæ habuit ipſe: quæ non habuit alter.

Cap. 26. Quid? adhuc putas perdidiſſe multa? Compenſa lancem timoris: ſi multa amiſiſti, pauciora, & pro paucioribus metues. Cur te putas miſerum, quòd perdidiſti, cùm te beatum poſſis facere, ſi non deſideres? Iniuſtus es, ſi ius ſuum repetendi mutuanti integrum non ſeruas, ſi non permittis ſuum arbitrium. Ne damni loco habeas reſtituiſſe, ſed lucri accepiſſe. Memento diu habuiſſe, non diutiùs poſſe habere. In iſta autem conferendæ fortunæ induſtria cauendum eſt, ne attollas oculos, ne ſurſum lumina iactes: per inferiores cliuos dimitte, & dilata obtutum. Nulla, quantumuis magna fortuna, ſe contenta eſt, ſi maiorem, aut æqualem videat. Nulla tam tenuis, quam non magnificet minor, quam non ſoletur triſtior. Hoc intereſt inter iſta corporis, & rudia, bona temporis mancipia, atque inter bona animi & virtutis: in illis reſpiciendi ſunt, qui minùs habent; in his, qui plùs. Cuius ſi deſideres cauſam, iſta eſt. Temporalia contemnenda ſunt, æterna exoptanda: reſpectus enim minoris felicitatis ſolatur, & mitigat auidam cupidinem. Aſpectus maioris virtutis prouocat & incendit animum, diſpiciens inde, quantùm tibi ſuperfluat fortunæ, quantùm deſit virtutis. Iuuat prætereà diſparium comparatio, fortunæ, inquam, cum virtute: vt iſtius gloria leniat illius vulnus. Agidem tantoperè animauit contemplatio virtutis, & innocentiæ bonum, vt vltrò prouocaret fortunam, imò fata: ipſe lictorem plorantem, trepidum, anxiúmque ſolatus: erexit ad opus; quia ſuam fortu-

nam cum virtute contulit. Sic, inquit, iniuſtè, & contra leges moriens, longè melior ſum, quàm qui nuper morte damnarunt. Hæc inquiens, vltrò exhibuit collum innectendum laqueo pro gloriæ ſuæ torque.

LOCVS II.

Ex contingentia.

Aliud corrigendæ opinionis pharmacum dabit contingentia, rerúmque anceps caſus. Pretioſam ſupellectilem magni habuiſti, aut vnicum vnionem, aliúdve inuidiæ pignus, auaritiæ prædam? amiſiſti? hac tecum ratione, ne dicam, ſolare, lætare: Perdidi ſupellectilem: ſed incolumis ſum. Mea ſalute gaudeo. Multos perdidit auaritia, non dumtaxat propria, aliena etiam: vtriuſque diſcrimen euaſi. Multi à furibus occiſi, à ſeruis interempti: culpa fuit, diuites fuiſſe: ablata illis vita, vt auferrentur nummi. Anne ipſe priuilegium impetraui ab inuidia, ab auaritia, inexorabilibus tyrannis? Quod alicui, omnibus contingens eſt: quod omnibus, mihi. Ergo, ſi ob iſta fortunæ crepundia occidendus forem, libenter ſic tranſigerem diſcrimen: perderem omnia, ne perirem. Dedêre viatores crumenas latroni, nauigantes merces Oceano, vt ſe redimerent. Minus ipſe dedi, & ſaluus ſum. Me, & mea amiſſurus, vt me ſeruarem, lætus concederem mea: gratularer mihi, gratiam aliis haberem. Quid mihi ad iſtam lætitiam nunc deeſt? Supereſt potiùs. Haurio iſtum ſpiritum: iactos hos artus: viuere me ſentio: melior nunc mea conditio: cur triſtiorem faciam? Cùm vita Cap. 27.

Lubricos quate dentes:
Vita dum ſuperes, benè eſt.
Hanc mihi, vel acuta
Si ſedeam cruce, ſuſtine.

Quid mores? Vitam modo habes, mox valetudinem, inſuper ſanam dexteram. Numera artus tuos, nullus abeſt.

LOCVS III.

Ex reſpectu finis.

SIt etiam caput dirigendæ opinionis, rerum capita vultúſque reſpicere: fines ſuos dico. Vis vnquam ita ſe pandunt res, quàm in exitu. Viſa eſt Moyſi virga manui ſuæ ſocialis, qua ſe iuuabat, horridus ſerpens atteruit illum, fugauit, donec cauda extrema apprehenſa, reddita ſtatim eſt, quod fuerat, virga, inquam. Plura, quæ ad ſubſidium noſtrum ſunt, timemus, fugimúſque alienis formis terribilia, & virulenta viſa: alia ſalubria apparent, quæ venenata. Ne iſtam priorem obtueamur faciem; ſed finibus prehendamus ſuis: tunc quod ſunt, videbuntur. Finis rerum, caput eſt. Vtique: nam notificat. Capite, & ore quemque dignoſcimus, non tergore, non occipite. Audimus ſæpè, omnia iſta bona tempori cedentia, diuitias, voluptates, honores, nihil eſſe. Vnde iſta notitia? Ab exitu, in nihilum faceſſunt: inde nihil eſſe dicimus, & diſcimus: nihil inquam, boni & neceſſarij: nam ſæpè aliquid, aut plurimùm mali ſunt. Scorpium venenantem non timebimus ex adulanti ore; ſed à præpoſtero morſu. Qui virus voluptatis velit noſcere, extrema reſpectet: initio palpat; *Cap. 29.*

exitus, exitium eſt: fine ſuo pungit ſcorpione perfidior. Prudenter itaque Phalaris ſcribit: Sapientis viri officium eſt, ante verba, rem ipſam; ante rem, diligentiùs quoque exitum cōſiderare. Exitum voluptatum conſidera, pœnitentiam, aut præcipitium. Quid? Exitum conſidera omnium, ſecūdam mundi ianuam, mortem. Audi, & hauri Samium monitum:

Ne imprudenter te ipſum habere circa aliquid aſſueſcas: ſed cognoſce, quòd mori, fato conſtitutum eſt omnibus.

Μὴ δ' ἀλογίστως σαυτὸν ἔχειν περὶ μηδὲν ἔθιζε·
Ἀλλὰ γνῶθι μὲν, ὡς θανέειν πέπρωται ἅπασι.

Iam ex iſta rerum clauſula panditur veritas. Omnia nihil putabis; etſi æterna forent, præter te: te vno perituro, omnia tibi peribunt, etiam non pereuntia, nec peritura. Iuuat vltra fines rerum, etiam reliquias ſuas, & veluti cineres proſpicere. Quid poſt diariam voluptatem reſtat? Longa pœnitudo. Quid poſt laborem honeſtatis? Lætitia æterna, gratulatio, laus: iſtæ ſunt reliquiæ virtutis. Anne ſanæ mentis erit, commutare longam, vitalémque voluptatem virtutis pro breui tempore, cupiditatis, & dolore æterno?

LOCVS IV.

Ex comparatione temporum.

Cap 30.

IVuat, vt tranſilias damna rerum, quòd ipſas iudicio tranſcendas. Quid erit, poſtquam fuerint? Trans voluptatem te iace, & ſaltu ſupera. Qui cœnoſum riuum offendit, ſi tranſiliat, non ſe inquinabit. Cogita frigida iſta delectamenta præterita, quid tunc erit? Non optabis futura, contemnentes præſentia. Quid tranſactâ voluptate retinebis? Nihil. Mentior: imò multùm; ſed pœnitudinis, ſed faſti-

dij, certè ſi non ipſius voluptatis. tui ipſius. Quantùm ad oblectamentum, cùm vltrà ſumus, omnes æquales erimus, & qui fruiti, & qui priuati voluptate: quantùm ad peſſimas, quas habet, reliquias, deterior conditio affligit gauiſos. Age, nolis: ſed acceptam habeas iucunditatem felleo ſubſidentem ſitu. Æſtima te iam fruitum. Idem habebis fruiturus, atque cariturus: niſi quòd id minùs, ſi careas, morſum cordis, pœnitentiam; ſi fruaris, ſecuritatem, virtutem. Compenſa guſtum illum peregrinantem pro conſtantia vitæ huius, pro æternitate futuræ, pro guſtu conſcientiæ manſuro.

In his quoque, quæ cortice exaſperata ſunt triſti, lugubríque, quotquot ſiniſtra manu ſors gubernat, transfer te poſt menſem, aut annum: cogita iam te oblitum tui vulneris, & reconciliatum fortunæ; perinde iam lætaturum, ac ſi nihil accidiſſet aduerſi. Præripe modò, quod poſteà habiturus es. Tēpus medetur dolori. Nónne iſtud opinionis argumentum eſt, illa potiùs, quàm dolore dolere? Quod poteſt labilis dies, poterit ſtabilis mens, corrigere opinionem, extinguere ſenſum. Puluillus perinde contempſit recens nuntium defuncti filij, ac ſi iam multos annos reſciſſet, ſine gemitu non interrumpente precationem. Solennia pontificalis carminis verba concepit, diſſimulans audire, quaſi iam ſciſſet; aut ſæpiſſimè, & cum faſtidio audiiſſet. Solùm id, quòd ad præſentem curam videbatur ſpectare, neglectim & perfunctoriè prouidit. Hoc tantùm dixit: Cadauer igitur, quò vultis, proiicite. Æſtimauit filium non immortalem; nec conſiſtentius quid, quàm teſtam, qua conſciſſa, fragmēta nihil curātur; eruto nucleo, putamina proiiciuntur. Ita ſine nucleo, hominis mente, corticem cadaueris neglexit. Cap. 31.

LOCVS V.

Ab exemplo.

Cap. 32. Nec leue adminiculum præſtabit commemoratio exemplorum. Non ad ineptum peſſimorum ſolatium, qui ſocietate condolentium recreantur; & dum plures miſeros vident, beatiores ſibi crudeliſſimè videntur: ſed, vt pudeat ægrè ferre, quod multi moderatè & tranquillè; nonnulli lætè tulerunt; alij cupidè, & cum diligentia ſupra patientiam. Compoſuit Python Rheginus mortem cum gloria virtutis, & animosè prouocauit conciues, ne, vt parcerent ſibi, parcerent hoſti. Alligatus à Dionyſio machinæ, quam pro expugnando Rhegio parauerat, murîſque admotus, vt machinæ, in qua ciuis de patria benemeritus erat, parceretur, exclamat Python, vt tela illuc contorquerent: ſe enim ſignum libertatis eſſe. Vnus fuit, cui damna precaria fuerunt; qui periculum flagitauit. Moneamur prætereà conditionem noſtram. Cogitatio humanitatis onera ſua magnoperè leuat. Non Dij ſumus; ſed mortales. Quæque dolemus, appendices mortalitatis ſunt.

LOCVS VI.

Ex prouidentiæ ratione.

Cap. 33. Ceterùm in plurimis, fatorum conſideratio Demetrium impulit, plurêſque antiquorum ad malorum opinionem ponendam, aut portandam; ſci-

licet, neceſſitatis lex coëgit ad patientiam. Nobis validiùs adiumentum eſt opinionis leniendæ, non neceſſitas, ſed voluntas; diuina, inquam. Quid acidum putare poſſumus, quod illa propinat? quid malum, quod illa conſecrat? Non trahimur fatis, ducit nos Deus. Quò? Ad ſe. Qua? ne iſtud roges: nam nec aurigam ad vnam vrgemus orbitam; nec nauclerum ad vnam periodum. Qualibet vehant, dum, quò volumus, veniamus. Ipſorum munus eſt noſſe itinera. Cur Deo præſcribimus leges viæ, quas auriga non patitur? Quid quereris? Salebroſa ducit ſemita? Compendioſa eſt, ſecuráque: imò iam ſalebris carebit; ſi putes vectorem Deum: ſi tutum iter. Cum Deo pugnare vis, ſi reſiſtis. Iſtud prouidentiæ ſolatium, magnorum animorum eſt, & maiori otio diſſertandum.

PEDÆVSIS III.

Diſtractio ipſius opinionis.

HIs opiniones ſalutaris induſtriis obmuteſcet voluntas noſtra, quantumuis procax fuerit: etenim placabilis indolis eſt; ignauia ſolùm diſciplinæ ferocit. Iam non vociferabitur vel ſpecie boni, quamlibet ratio obiiciat, aut ſubſtituat. Pueriliitaque modo fallenda eſt. Cùm puer mixta ſingultibus balbutie cutellum poſcit, mater negat, & ſemouet, ne ſe vulneret filius: augentíque puero fletus, ſubſtituit pomum, aut nuces, quibus ille iam conticet lætus. Ita cupiditati noſtræ aciem fortunæ poſtulanti, aliam boni innocentiorem faciem ſufficere Cap. 34.

oportet, quia quieſcet. Quia tamen non porrigitur per ſuperficiem hic vultus; nam profunda res eſt veritas, (nec enim omninò falſus eſt Democritus;) fodiat mens, donec luceat ſuum aurum. Effodiunt auari theſauros, donec aliquid reperiant: in iſto laboremus, donec nihil. Ditiſſimus animus eſt, qui hoc inuenit; omnia, quæ vulgus quærit, exaggerat, nihil eſſe. Sciamus vti libertate noſtra: ſciamus gubernare intellectum, pretioſiſſimum tranquillitatis organum: hinc inde congeramus rationes, donec peſſimam commutemus opinionem; ſin minùs ponamus, & diſtrahamus; nec, quæ cogitamus mala, cogitemus. Memoria rei grauis etiam grauis eſt. Nocentiores regulo ſunt res, & inhumaniores, quæ non ſuo, ſed noſtro nos ſæpè perdunt reſpectu: nec corpus iſtud futile ſauciant; ſed mentem. Peſſimè de nobis meremur, cum iis, quæ nos triſtant, hæremus; nec audemus transferre ad alia mentem: & ſi fortè aliquando rapta aliò fuit, noſtris malis ſtatim reſtituimus; non aliter atque infantes, qui cupientes tractare ignem, licet doleant, rurſus tangunt. Igitur ad aduerſas res, cùm præſentes ſunt, non aduertamus; cùm præteritæ, non recordemur; cùm futuræ, ſolùm prouideamus, non formidemus. Vlcera, quò plus tractantur, ipſa noſtra manus magis corrumpit. Ignorantia infortunij obſtat mœrori, eadem vis inerit obliuioni, inerit incogitantiæ: idcircò dolores ſopit dies. Quid dolemus calamitates iſtas futiles, quæ ſolũ ignoratione farcirentur? O fallacia bona, quorum gaudium, aut dolorem, fallit ignorantia, aut obliuio! O mendacia bona, quorum ſenſum ipſa noſtra deceptio decipit! Quid affligimur ob vacua iſta fortunæ munuſcula, quæ perinde eſt habere, atque ca-

rere; vt oculo panis verus, & pictus ſtomachus ſolùm ſentiet damnum. Non quod habemus, gaudemus; non quod amiſimus, dolemus: poſſumus ob illa gaudere etiam carentes, poſſumus mœreri etiam poſſidentes. Si dimidium theſauri fur abſtuliſſet auaro, dum neſciſſet, lætaretur, ficta ſecuritate, ſuis funeſtis nummis, perinde ac ſi poſſideret: cùm nihil auferatur, ſed renuntietur vel vnus ablatus aureus, dolebit: namque opinio noſtra ſolùm nos verberat. Infortunium ignoratum non lædit fortunam: ita & non cogitatum parum offendet.

PEDÆVSIS II.

Veritatis obſeruantia.

HÆc dixerim pro his, qui tundere ipſam frontem malorum non audent, vt ſaltem foribus ſe clauſis tutentur. Omni medendum modo eſt dolori: alioqui ſtrenuum, & neruoſum animum opto, validum veritatis alumnum, ipſius firmamento ſtabilitum, quam vbique gaudeat reſpicere, gaudeat ſequi. Nemo conſtans, niſi veritatis aſſecla. Nullus ſtat animus, niſi quem impellit ratio. Bellè itaque Diogenes, fortunæ dixit apponendam fore animi fiduciam, legi naturam, affectibus rationem. Quid enim fortunæ procellas pacat, niſi impauidus animus? Quid ita ius dicit, & colit, niſi natura? Quid ita ſiſtit, congelatque cupiditates fluctuantes, niſi ratio? Veritatis natalitia ſunt è ratione, cælo, Deo, qui prima eius ſtirps eſt. Opinionis verò, quæ ſimia, *Cap. 35.*

quædam eſt veritatis, & vacuus vultus, è ſenſu & fæce iſta rerum origo ducitur: ideò illa honorabilis, & patriam ſuam ſapiens, æterna, conſtans, conſtantes ſuos ſequaces reddit; iſta vilis, labans, mutabilis, ſuos quoque clientes verſat ſimili infirmitate: illa animi Conſul; iſta peſſimus corporis Tribunus: illa ſolùm pro anima pugnat; iſta pro corpore repugnat, magna ſtipata caterua, & diſcordi tumultu. Vna eſt veritas, & eadem, & ad omnia accommoda. Verè à diuinis Auguſtino, & Proſpero, dicitur lex omnium artium, & ars omnipotentis Artificis. Vna veritas lex erit omnium virtutum, norma omnium morum, vnum ſemper ſentiens, idem iudicans. Vna eſt ratio ſui ſimilis ſemper: opinio multiplex, & ſui diuerſa, contraria probans, falſa laudans. Quare, qui conſtantiam, baſim felicitatis quærit, vna ratione fundari oportet. Vnus erit, qui ſequitur illam; varius, qui opinionem. Ianuam ſimplicem veritatis habemus, mentem; multas opinionis valuas, omnes ſenſus, phantaſiam, cupiditates, paſſiones. Egregiè adiecit Stoïcis Proclus: non ſolùm ex opinionibus paſſiones moueri; ſed etiam propter paſſiones & impetus permutari opiniones; quandoque ex optimis peſſimas ſæpè reportari: ita per diuerſa improbi & ignorantes appetiti, & ſibi, & aliis repugnant; multiformes, & diſcordes ſecum: non mirum, quòd ab aliis diſſideant. At, qui ratione ſunt præditi, ab eodem ſuperiore canali lucis vniuerſam hauriunt cognitionem. Itaque eleganter ait ille: Omnes ſententiæ veræ, ſunt filiæ intellectus: ſorores ſunt, concordant omnes. Propterea, qui probus eſt, ſibi & aliis probis conſentit; vnus ſemper ſecum, & inter plurimos idem. Occurſus præterea rationis, & per-

turbatæ imaginationis diſtrahit à ſe improbum. Habet, vnde videat verum; habet, vnde ignoret: ſecum idcircò diſſidet: cuius diſcordiæ argumentum eſt pœnitentia, mitigatis paſſionibus ſequuta. Præualet plerumque ignorantia, languentem obruens igniculum mentis, omni modo mortalium vitam tenebris corrumpens, & in vniuerſam & priuatas actiones, nec aliter ac cæcos huc & illuc facit impingere.

Ergo, qui pacis gaudia, qui tranquillitatem amat, qui conſtantiam, qui felicitatem, cuius eximia dos immutabilitas eſt, & æternitas; veritatem amet, qua æternabit virtus, ſtabit pax, manebit lætitia; in ſolido ſunt. Recta ratio, omni expiata opinionis fæce, focus iuſtitiæ eſt, lar virtutis, Sacra res, mens eſt: igniculum ſacrum in conſcientia perpetuò euigilantem ſeruat; pignus, ſcilicet, felicitatis ſecuriùs quàm pruna Veſtæ, imperij arrhabo, & cuſtos. Inquirenda igitur ſemper eſt veritas, & acri iudicio vindicanda, & velut extorquenda è rebus, extorta amplectenda, ſemper amanda, &, vt Philo eleganter ait, oportet τεϑπεῖϑηντον ἡγεῖϑαι ἀλήϑειαν ἰχνηλατεῖν· vt, quidquid dixerimus, pro iurato ſit; quidquid cogitauerimus, pro inſpirato. Sermonem, vt ſacramentum vereamur; iudicium, vt oraculum; & bonam voluntatem, vt præceptum diuinum. Magno alioqui luemus negligentiam, aut ſi non quæramus, aut non lucremur. Plus quàm ignorantia nocet ſcientia inefficax. Priſcos illos ſapientes, ob vnius veritatis otium, diuinus Apoſtolus traditos ait in paſſiones ignominiæ, in reprobum ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia,

Cap. 36.

Curam habere antiquiſſimam inueſtigandæ veritatis.

plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, indignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. Adeò in tot mala, & ignorantias diducta eſt vnius rei ſcientia contempta: ſcilicet, tantæ ignorationis rea fuit notitia ignorantiæ ſimilis: meruit fieri, quod eſt viſa; ſcilicet, meruit eſſe, cuius tantumdem fuit.

Cap. 37.

Quid eſt, quòd nihil ægriùs feramus, quàm mendaces dici; nihil libentiùs, quàm eſſe? Pudet audire, quòd decipiamus; placet decipere; &, quod miraberis, placet decipi. In neminem maiori ſurgimus ſtomacho, quàm in ſeductorem noſtrum: ſed ſeduci, molliter, imò beatè ferimus, atque, ad incrementum iniuriæ, non ab alio, ſed à nobis. Sæpe manum obtendimus veritati fulgurienti: tenebris gaudemus, vt vlulæ, & noctuæ, niſi quòd nos ſine venia, ſponte ſequimur, illæ natura impelluntur. Ignominioſum, & puſilli animi eſt, tacere veritatem ob mortis minas: ánne & propter mortem, aut vacui honoris expectationem, velle decipi, & ſibi imponere honorificum erit? Ægyptij rationem vitæ quotannis exigentes ab exteris, damnabant morte mentitos; rati indignos vita, qui de vita ſua falſum dicerent. Nóſne innocentiores erimus, qui vitam ipſam mentimur, &, ne benè viuámus, decipimur? Diligenda veritas eſt, cui debemus viuere, & eſſe: omnia ei debent, quòd ſunt; capient ab ipſa, vt benè ſint. Sublimiter Zorobabel ait: Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν καλεῖ, ϗ ὁ οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεῖ, ϗ πάντα τὰ ἔργα σείεται, ϗ τρέμει. Addit Athanaſius: Πᾶ-

Omnis terra veritatē clamat, & calū ei benedicit, & omnia opera quaſſantur, & tremunt. Omnis terra opificem, & veritatem depredicat,

σα ἡ γῆ τὸν δημιουργὸν, καὶ τὴν ἀλήθειαν ὑμνεῖ, καὶ εὐλογεῖ, καὶ τρέμει. Grati veritati ſimus. Si non amamus, ne oderimus: ſi oderimus, tremamus: nõ ſumus ſecuriores cęlo. *& benedicit, & tremit.*

PÆDEVSIS V.

Senſus veritatis attingendus eſt.

AD alterum iam mentis peccatum opem laturi veniamus: peccat enim, aut iudiciis falſis, aut languidis, tametſi veris; ſed adeò hebetibus, & ſquallentibus, vt cùm fortiſſima, lucidiſſimáque rerum ſit veritas, non dimicet, nec micet. Diximus iam de perfida impoſitione iudicij falſi; nunc de languore, & ſegnitie veri reliquum eſt diſſerere. Itaque remiſſus iſte torpor, ſi non nocentior, non vtilior erit. Brachium exangue & mortuum, hærens vegeto humero, licèt non doleat, non iuuat: ita ſunt quædam iudicia vera; adeò tamen friuola, vt cor nequaquam foueant; adeò laſſa & flaccida, vt illud non concutiant. Iſtæ ſunt cogitationes, quas egregiè Alchuuinus paralyticas dixit; ſine motu ſunt; nequeunt porrigere voluntati manum; nequeunt gubernare lacertum. Eadem ſententia à duobus æquè audita, æquè probata, vnius fodicat & mordet cor; alterius nec lambit. Quin in te ipſo eadem nunc veritas mordet, mox nec adlatrat: quia cum languore, & incommodo greſſu, aut minimè opportuno ſubit mentem. Pondus illius plerumque eſt, quo pacto cadat, vt quadret: nam aliquibus non inſidet, nec ipſo ſentitur aſſenſu. Eleganter dictum eſt, hos audiendo non audire. Sæpè contingit, *Cap. 38.*

audire hominem loquentem; & non audies, quid loquatur: ſi à longè vocem mittat, aut ſummiſſam, audies clamorem, audies ſuſurrum; non audies ſermonem. Perinde eſt audire, ac non audire. Ita eſt. Sunt quidam aſſenſus mentis efficaces, clari, penetrantes cor: alij ſummiſſi, quos articulatio veritatis non ferit, nec penetrat ſuus aculeus. Audiunt veritatem, non quid loquatur veritas. Quot ſunt, qui veriſſimum habuerunt, qui ſæpiùs audierunt, quod magnus Antonius, quod Simeon Stylita, quod Franciſcus, ſubita ſapientia: ſed retinuerunt ſuas opes, &, quod peius eſt, opera, vitia? Eadem fuerunt verba, & ab eodem Authore: alios tamen ſubeunt, vt integra; aliis excipiuntur ignauiter. Quoties fortunæ cum inſtrumento ſuo reſpectus, & memoria ceruicem Seſoſtris ſurrectam non flexit? Curru ferebatur aureo, pellucentibus lapillis, & pretioſis cælato vnionibus: quadrigam fecerat ex Regibus deuictis, quos iugo impoſito ſubiunxit trahendo carpento: adeò bruta ſuperbia eſt, vt bruta putet homines. Anne numquam labentis ſortis exemplum ille vidit? Numquámne rotantis felicitatis nomen eius excepit auris? Sæpè, credo. Anne falſum putauit? Non opinor repugnaſſe. Cur non motus, donec vnum è iugalibus Regibus aduertit, qui in currus rotam frequentem iactabat aciem, curioſè retroſpiciens volubilitates eius; & rogatus à Seſoſtre cauſam aſſidui reſpectus, admirari dixit rotam inſtabili latam modo; aliàs aliter volutam, nunc ſublimia demittentem, nunc demiſſa ſublimantem. Intimè tunc veritas hæſit: inſtabilitatem ſortis, quàm Barbarus ſæpiùs audiuit, tunc timuit; atque ſuæ conditionis, perfidæque felicitatis fidem capiens,

diſſoluit deinceps maieſtatem ſuperbam ſoluta è iugo maieſtate captiua. Quid eſt, quòd omnes calumnientur fortunam; omnes rerum humanarum ſplendorem dicant inanem vmbram, omnia vana, omnia nihil eſſe; & hoc ipſum, quod affirmant; non teneant, nec in viſcere ſuo inſpiciant veritatem? Non intelligunt, quid ſit, nihil res eſſe: magni enim eas faciunt, & ſui ſenſus contradictione pro illis excruciantur. Si tenerent, quod dicunt, nec greſſum ob illas impenderent. Illud, quod nihil eſt, nequit arreptum ad ſe trahere cor. Summæ eſſentiæ, & eius, qui omnia eſt, robur eſt iſtud. Fatentur nihil virtuti præferendum: non ita putant: nihil minoris re ipſa habent. Ideò plerique pulcherrimis mentem exornati ſenſis: egregiis veritatibus, turpi languore ſidunt inertes; ignaui; vt cùm alios impellant ad honeſta, ipſi ſegnes conſiſtant, & hoc ipſo recedant, indocti eorum, quæ docent. Per ſomnia loquentem alij potiùs intelligent, quam ipſe. Cithara ſonat aliis, mulcétque; ipſa nec audit, nec gaudet. In cortice dumtaxat ſuo tractant veritatem; credunt ibi eſſe: ſed ſuo non taxant pretio, néc dignam opere cenſent. Qui thecam, quà aſſeruari gemmæ ſolent, conſpiceret exteriùs, gemmas crederet ibi latere; pretio tamen iuſto non poſſet æſtimare: ita quibuſdam placitis exterior veritatis vultus renidet; non tamen ſatis æſtimatur, non perſpicitur medulla ſua.

Bifariam itaque, attentione, ſcilicet, & fide, fouendi ſunt hi languidi, & velut muſſitantes ſenſus, ne tantùm dicantur, ſed audiantur; nec tantùm audiantur, ſed intelligantur; intellectúſque committat manui, & iuuemus gratiam, cuius neceſſitatem commendabo ſemper: at, licèt nihil ſine illa poſſimus, iu- *Cap. 39.*

uanda, eſt quamuis & hoc ſubſidium etiam ſit ab illa & poſt illam. Igitur quemadmodum vt percipias, aut procul, aut tacitè loquentem, attentionem auges: ſic, vt has ipſas veritates, quas tibi loqueris, teneas; attende voci, & ſenſo tuo. Dicis, compendium cupiditatum eſſe laxamentem cordis, ſpatium felicitatis: ſed ad iſtam vocem non aduertis animum, non attendis, quid dixeris. Cur quæſiturus fortunam, vota auges, opus cupis, honores ambis? O inepte, his ipſis, quibus quæris felicitatem, perdis. Te non tenuiſti. Iſtúdne non eſt cupere, quærere diuitias; vigilare vulgo, & famæ? Attende, iſtæ cupiditates ſunt, quas compeſcendas dicis. Collige te in te: deſpice, quòd cupiditates dixiſti, & quid ſit cupiditas.

Cap. 40. Cæterùm, & aliorum interpretationi ſtato, ſi obtutu in præcordia veri non ſubeunti parum cernis vim omnem veritatis: crede: fidem opera ſequantur. Quemadmodum multa facimus alieno ducti teſtimonio: ita quædam ſenſa veremur ob alienam fidem & exemplum. Fundum illum veri, quem non perſpicimus, ſuſpiciamus, & bona fide bonorum operemur. Ita Philoſophi, ita Sancti fecerunt: ego vel inuitus ſequar, etiam gemens imitabor. Hæc, inquam, veritas adegit ad magna, compulit ad ardua, ad honeſta. Anne fruſtra? Minimè. Igitur, ſi me non vrget, exemplum ipſorum me vrgebit. Credam, ſi non meis dictis, alienis factis. Sequar. Exemplum alienum ſit pro ſententia propria. Surdum manu, & ſcripto alloquimur. Si rationem meam non ſatis audio, reſpiciam aliena facta. Credam non leuem, quæ non leues concuſſit viros. Iſtúdne veriſſimum? Diuitiæ, & omnia bona tempori famulantia nocent amanti: nec ipſis ſatis penſatur boni ſui con-

temptus. Non te cædit iſta veritas? Crede: fortior es, quàm putes: fac, quod vides facere videntes illam: aut, ſi non imiteris, æmulare. Ecce Cratetem impulit ad rerum ſuarum naufragium, dein corolla redimitus acclamauit libertatem ſui animi; cùm iam ſe negaret mancipium auri, mali ſanè heri, icterici & pallentis. En Serapionem nudauit. En Filius Dei non habuit, vbi caput reclinaret. Quid fidem mereatur, niſi iſta probata ſententia? Superfluunt probationi teſtes: dedi tres; darem trecentos. Nos tantùm exempla æmulationi, erigendíſque animis ſeruiunt: imagine enim virtutis irritamur; & quadam tacita ſuperbia, & fortaſſe, ſi aliqua eſt, ſalutari, virtutem, quam videmus, aut inuidemus, aut præſumimus. Sed rationi Philoſophiæ opem ferunt. Credimus, non ſine magna ratione, magna & ardua cœpta & victa. Fidem quoque tuam ſequere in his, quæ aliquando feciſti orationis feruore: poſteà, cùm languet apprehenſio, memento præteriti impetus, qui te vicit: nunc conatu voluntatis compenſa lentorem iudicij. Dicas Iſtud aliquando feci, aliquando ſenſi: Ita eſt. Cur non modò faciã idem? In fide antiqui decreti operabor, vt bonus ſim, nec rationẽ expectabo.

Alia præcepta contra opinionem.

PRÆCEPTVM I.

Præmeditari mala.

AD cognitionis quoque ſpectat vſum aliud malorum pharmacum in ipſa valetudine ſumen- Cap. 41.

dum. Gratiora ſunt medicamenta, quæ præuertunt morbum, quam quæ leniunt. Nemo in conflictu ipſo expectat armari: veniat iam miles in aciem cum lorica. Ante ictus fortunæ præmuniendi ſumus. Nec inducias otio Dux corrumpit: ita fortunæ induciis aduersùs ipſam vtamur. In ipſa ſecuritate periclitemur, quantùm in pericula poſſimus.

Quamobrem omneis, cùm ſecundæ res ſunt maximè.
Meditari ſecum oportet, quo pacto aduerſam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia: peregrè rediens ſemper cogitet,
Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia eſſe hæc: fieri poſſe: vt ne quid animo ſit nouum:
Quidquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.

Prudentia nos aduersùs fortunam præſtruit. Ægræ, dum percellit, ſapimus. Quod priùs fugit ſubitam fortunam, conſilium eſt. Turbat repentinum vulnus; occupat improuiſus dolor; reſiſtit ſenſus non priùs mollitus prouiſione. Itaque ad vtramque fortunæ manum adornemur, & cuique operi præmittamus exploratores cogitatus, quales exitus eueniant; quales euentus obueniant: quales interueniant caſus. Eoſdem tibi potiùs expecta, quàm timeas. Regularis eſt fortunæ inſtabilitas: neminem excipit ingenio ſuo. Si inquieta omnia, labantia, moleſtáque videris; compendio pœnitentiæ ne ordiaris, niſi neceſſarium opus ſit: inæqualis pactio erit certi angoris,

ris, ancipitis exitus, Fatuum eſt, confidentia perfidæ fortunæ numerata moleſtia emere ſpem: vicinum huic puta, cùm periculum eſt certius exitu. Amentis eſt, ſine cauſa, ſponte, aut gratis periclitari. Hoc erat ex his, quorum Cato dicebat pœnituiſſe, ſi iter, quod pedibus poſſet, mari confeciſſet. Secura via vadendum eſt, & ſecura inuadenda. Nec inutile diſcrimen fortuita alicuius ſoſpitate expiatur. Quòd, ſi opus neceſſarium ſit; & ſatis ad hoc, ſi honeſtum, nulla enim maior magnæ indolis neceſſitas, quàm virtutis; tunc non eſt deſpondendus animus, alacriter inuadendum eſt; neque cæco impetu. Νόει, καὶ πρᾶττε. Iſtud Biantis & cogitandum, & faciendum eſt. Leæna fertur, cùm catulos defendit, oculorum aciem defigere, ne expaueſcat venabula. Generoſior eſt virtutis mos: erigit, tergítque frontem, & patientia diſcrimina ſereno, ſecuróque intuitu luſtrat, occurrit. Extra ius fortunæ eſt: nihil fortuitum videt: omnia expectat. Hæc ſapientis teſſera, præmeditari cuncta. Nihil, iuxta Antiſthenem, nouum, aut ſubitum putat: iuxta Democritum, nullum euentum miratur.

Duo ſunt præuiſi laboris commoda; prouidentiæ, vnum; tolerantiæ, alterum: deuitantur plures, placantur cæteri. Thaletem præuiſio ditauit vbertatis. Non minùs quæſtuoſa præuiſio ſterilitatis fortunæ, præmeditatióque malorum fortunat ſapientem. Neque minùs eſt ad oſtentationem Philoſophiæ, quàm Mileſij prouidentia. Iaculis perſpectis corpus furamur: ſubducit præuiſio animum malis: ſcit illudere, dum eludit. Quid? Fugare labores aut fugere non poſſumus? Cognitio illos mitigat. Quid eſt, quòd ſenio pereant? quod antiqua mala manſuefiant, tol- *Cap. 42.*

lantur vetuſtate, medicante tempore? Anne vis eſt in die? Eſt in cogitatione, & diuturna familliaritate. Quemadmodum nimia conuerſatio minuit reuerentiam: ita malorum familiaritas eorumdem timores extenuat. Vſus pro ratione eſt. Dies medetur malis; ita & meditatio: atque vtrâque callus obducitur mœrori. Quædam enim conſuetudo laborum, cogitatio eſt: iam tractantur, dum putantur. Dolorem, quem alij diu ſuſtinendo; ſapiens diu meditando lenit: alienorum malorum experientiam habet. Quidquid factum eſt, non ſolùm ait, Sciebam: ſed, Tuli:

Non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies. inopináve ſurgit,
Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi.

Maiora videntur ſubita: negant enim ſpatium conſiderandi, quantula ſint, Indulget dolori pœnitentia inertiæ, quaſi præcaueri potuiſſent, ſi præuiſa forent: auget enim ægritudinem culpa. Subitæ mutationes lædunt noſtra corpora: ita animos ſauciant. Viciſſitudines anni ſubeunt paulatim: non ſaltu ab hyeme in æſtatem itur; intercedit ver.; ne repentinus ardor quaſſet valetudinem. Meditatio præparat mentes ad malorum æſtus; quemadmodum vernus tepor artus. Quin is, qui omnia humana prouidit, non putat iniuriam propriam, conditionem communem: tolerabilia credit, quæ videt multos ferre, omnes poſſe.

Cap. 43. Nunc leue erit, quæſtiunculam Simplicij ſoluere, cur præuidenda ſint mala. Hoc potiùs videtur, ad longæuitatem doloris, vitam producere ægritudinis: diutiùs dolebimus, quàm opus ſit; ſcilicet, antequàm dolenda ſint, & cùm ſint. Quod neceſſa-

rium eſt pati, non eſt patiendum, niſi quamdiu neceſſe ſit; nempe, minùs quòd poſſimus, ne prouidentiâ noſtrâ miſeri fiamus. Adiice & Epicurum reuocantem mentem à malis: putabat futuros omnes in ægritudine, qui ſe putant in malis, ſiue ſint expectata, ſiue inueterata; inutilémque meditationem futuri mali, forſitan non futuri. Si futurum, odioſum ſatis ſuo tempore eſſe; nec opus eſt ſempiternum fieri cogitatione noſtra: ſi non futurum, fruſtrà ſponte dolor ſuſcipitur. Cur ſine induciis angendum, nunc mala tolerando, nunc cogitando? Verùm, aliud, opinor, eſt, cogitare mala; aliud præcogitare, quæ poſſim mala cogitare: imò hoc ipſo præcogitanda cenſeo, ne cogitentur; id eſt, ne opinio nos fallat mala putando. Iniquam rerum æſtimationem non excuſo: ſiue in ipſis malis, ſiue ante ipſa, noxia eſt. Maximè autem iuuat præmeditatio infortunij, ne tale putemus; id eſt, ne ſit. Prætereà, eſt ſuus aliquando vſus præuiſi damni, adhuc quando opinione mali fallimur, vt extenuetur, vt leuiter ſauciet, vt fortaſsè effigiatur. At, ſi nulla melior ſpes ſit, nec tollendi damni, nec extenuandi doloris; tunc neque Cyrenaïcos probo, neque Epicureos damno: nihil enim inutilibus, & infrugiferis animis proficient viſa mala, niſi maturare formidine dolorem. In vniuerſum autem vlcera fortunæ præſentia, aut præterita, quæ nondum obducta cute ſunt, iuuat eos non attendere, qui nondum experti ſunt gloriam reſiſtendi apertâ fronte: at futura aliquando, ſed non ſemper, maximè conſtantibus, qui præuiſione ſua exermia damna faciunt: namque, vt fert anilis fabella, præuiſus baſiliſcus perit; ita mala præuiſa deſinunt eſſe.

Cap. 44. Opus aliquod aggreſſurus ipſe tibi ſubiicito, cuiuſmodi ſit illud opus. Si lauatum abieris, ea tibi proponito, quæ fiunt in balneo; alios perfundi, alios loco pelli, alios conuitia facere, alios furari: ſic tutiùs rẽ aggredieris, ſi ipſe tibi dixeris: Et ſtatim lauabo, & meum inſtitutũ naturæ congruens conſeruabo. Eodéque modo in vno quoque negotio, ſic enim, ſi quid impedimento lauationi tuæ fue-

Igitur præmeditanda ſunt humana homini, vt noſcamus, & cum his pacem tranſigamus cordis, decretáque officij honeſti firmemus, ne deturbent animum aſſultantes caſus. Commeatus ad omnẽ actionem ſit contingentium contemplatio. Cape huius rei exemplum è penu Stoïco: Ὅταν ἅψασθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν ὁποῖόν ἐστι τὸ ἔργον. Ἐὰν λουσόμενος ἀπίῃς, πρόβαλλε σεαυτῷ τὰ γινόμενα ἐν βαλανείῳ, τοὺς ἀποῤῥέοντας, τοὺς ἐκκρουομένους, τοὺς λοιδοροῦντας, τοὺς κλέπτοντας· καὶ οὕτως ἀσφαλέστερον ἅψῃ τοῦ ἔργου, ἐὰν ἐπιλέγῃς· Ὅτι εὐθὺς λούσασθαι θέλω, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν τηρῆσαι. Καὶ ὡσαύτως ἐφ' ἑκάστου ἔργου· οὕτω γὰρ, ἄν τι πρὸς τὸ λούσασθαι ἐμποδὼν, πρόχειρον ἔσται. Διότι οὐ τοῦτο ἤθελον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι· οὐ τηρήσω δὲ, ἐὰν ἀγανακτῶ πρὸς τὰ γινόμενα· Oportet itaque in ſingulis actionibus adornari ad duo, ad actionem, & ad paſſionem; ad firmitatem, ſcilicet, animi, ad patientiam. Sed & rerum conditionem prænoſcere iuuat. Salutare quoque aliud cape præceptum: Ἐφ' ἑκάστου τῶν ψυχαγωγούντων, ἢ χρείας παρεχόντων, ἢ στεργομένων, μέμνησο ἐπιλέγειν, ὁποῖόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν σμικροτάτων ἀρχόμενος. Ἂν χύτραν στέργῃς, ὅτι χύτραν στέργεις· κατεαγείσης γὰρ αὐτῆς, οὐ ταραχθήσῃ. Ἂν παιδίον σαυτοῦ καταφιλῇς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς· ἀποθανόντος γὰρ αὐτοῦ, οὐ ταραχθήσῃ· Anaxagoræ factum probauit dicta Epicteti, & Euripidis auditoris, nuntiata filij morte: Sciebam, inquit, me genuiſſe mortalem. Nec contraxit frontem, nec madefecit genas. Eadem mortalitatis contemplatio aduersùs liberorum fata armauit Periclem, Bibulum, Quintum Maximum, L. Paulum. Dedit natura vitam filiis, arbitrio ſuo vtitur: exigit, cùm libet, debitum

Meminêre illi ſortis ſuæ ſine admonitione: non enim in doloris noſtri culpa eſt natura; ſed ſtulta ſpes mortalium, immemor mortalitatis. Noſtra crudelitas nos decipit: inopinantes cædimur. Inſcios eſſe mortalitatis noſtræ, magna amentia eſt, oblitos ignauia, infenſos maxima impudentia. Xenophon vlteriùs mentem iecit: non vitæ, non morti genuiſſe filium putauit; ſed virtuti, & gloriæ. Nuntiata gnati morte, depoſuit coronam, inter ſacrificandum erat:) renuntiata cauſa, quòd ſtrenuè in pugna ceciđiſſet, reſumpſit: propoſitum tunc habuit

. Sed & ſapiens propoſitum ſuum ſemper habet: namque omne aduerſum præmeditatum & præſumptum videns, nihil videt contingens, non præter votum, appetitum, opinionem, nec conſilium ſuum. Cuncta cum exceptione facit, cupitque; imò cum quadam reuerentia fortunæ, (cuius tamen maximè contemptor eſt,) niſi aliud velit: nihil cum fiducia eius vouet, ſed cum conditione & conſenſu. Ita inter humanos caſus extra humanos errores eſt, imò & miſerias. Eueniunt illi omnia, vt cogitauit; & cogitauit, vt eueniunt. Vult fieri cuncta, ita vt fiunt, & fiunt, vt vult. Cum incerto euentu & fraude ſui voti, ſemper compos eius eſt: iſtud enim maximè ſibi proponit, propoſita ſua poſſe falli; eſſe aliquid, quod illis repugnet: hac arte præuenit omnem pugnam ſortis. Hinc fit, vt leuiſſimè ſaucietur deſtitutione ſui voti: nam leuiſſimè vouit. Non ſpondet ſibi fortunam, non ſibi ſucceſſum promiſit, timidè deſiderat, aut verecundè, & imbelli cupiditate. Quare irrita parum dolet. Ideò numquam fallitur conſilio ſuo, numquam deſtituitur cupiditate: ſcit fortunæ licentiam cùm fortunæ venia cupit.

rit, in pri-ptuerit: Equidem non hoc ſolùm volui, ſed & inſtitutũ meum naturæ cõſentaneũ tueri volui: neq; verò tuebor, ſi ea, quæ fiunt, ægrè tulero. Sin[illegible]lis in rebus, quæ vel delectant, vel vſui ſeruiunt, vel diliguntur, memento conſiderare, cuiuſmodi ſint, exorſus à minutiſſimis. Si ollã diligis, te ollam diligere: nã ea cõfracta non conturbaberis. Si filiolum, aut vxorẽ, hominem à te diligi: nã eo mortuo, nõ perturbaberis. Cap. 45.

PRÆCEPTVM II.

Expectare mala.

Cap. 46. ATqui præter ea mala, quæ actionum, rerúmque appendices ſunt, aut in vicinia latent, (quædam enim, quia neceſſaria ſunt, numquam ſunt timenda; alia, quia incerta ſunt, ſemper expectanda, alioqui perpetuò miſeri, aut aliquando nimiùm miſeri erimus; neceſſaria ſemper ſauciabunt nos, inexpectata grauiſſimè;) oportet luſtrare vigilanti obtutu omnia decumana fortunæ tela. Non confiſi, non magni, ſed inſani animi eſt, plura ſibi bona polliceri, quàm mala: horum numerus vincit. Obuia vbique ſunt. Cur non occurſum plurium & vagantium potiùs præſumentes? Quin inſperata expecta, quæq; adhuc extra vſum ſunt fortunæ. Quid, ſi fallaris? Non, credo, iraſceris, nec graue poſteà duces expungere grauiſſima ex tuo tolerandorum albo. Quid perdis, ſi non veniat iactura, quam putabas? Lucraberis potiùs lætitiam fruſtrati timoris. Iſtud conſtantiæ penſum eſt, ad omnia ſtare: omnia ſibi putat reſtare. Pernicem fortunam, ſi non ignauiæ, moræ arguet. Ita præuenit omnia terribilia expectatione ſua, vt cuique dicat: Serò accedis? diu manſi in ſpe; numquam in timore.

Cap. 47. Subita illa vulnera Iob ſera fuerunt: diu ipſe expectauerat. Credo ſolùm prouidentia ſua minorem patientiam. Vtrum plus miraberis? Obſtinatámne illius conſtantiam, & inflexibilem frontem, quum ſpoliatus opibus, armentis, ſeruis, prole, non molliter exuta, ſed lacerata felicitate nudus manſit, vt

ſanie innataret? an, cùm rebus omnibus affluens, adulante ſibi per omnia fortunâ, perſuaſum fuiſſe euentura mala, quæ euenire nemo ſanus putaret, præuidiſſéque non viſa illatenus vulnera acerbiſſima, & præter morem ſortis? Nullus caſus illi repentinus venit ſecuro regiis gaudiis, diuitiis; opulento poſſeſſionibus, armentis; venerabili filiis; occupato procuratione regni, ſubſtantiæ, familiæ, prolíſque. Vacabat ad cogitatus, fortáſſe quiſpiam diceret, otioſos, quippe extra potentiam, aut morem fortunæ, & inuidiæ vota. Ait ipſe: Timor, quem timebam, euenit mihi, & quod verebar, accidit. Equidem & timuiſſe æquè miror, atque tuliſſe. Quænam maior gloria fuit, tot mala tolerata fuiſſe? An non improuiſa? Non minùs ad exemplum egregium tolerandæ felicitatis, quàm aduerſitatis poſitus eſt Iob vtriuſque fortunæ doctor. Æquè prudenter & timidè bonam tulit, quàm patienter & animosè malam. Nouit cauere in illa, audere in iſta. Imò obinde non metuit iſtam, quia timuit illam. In ipſis vlnis felicitatis ferebatur blanditæ ſibi, vt nutrix cum infante ſolet. At ipſe, cùm nulla mutandæ ſortis ſuſpicio erat, expectabat omnia aduerſa, ad illam ſe adornans. Quid erit, ſibi dicebat, ſi rerum tuarum dimidium auferet caſus? quid ſi armentorum partem? quid ſi omnia? quid, ſi & bubulcos & opiliones pariter? quid, ſi ignis cælitùs demiſſus omnes greges cum paſtoribus abſorbuerit? quid, ſi his accedat iactura camelorum, & cuſtodientium ſeruorum? quid, ſi malorum cumulus, liberorum charorum morte ſurgat, & fato iniquiſſimo? quid, ſi hoc acerbum poculum inuidentis fortunæ, non per hauſtus aliquos; ſed vno ſpiritu es compellendus exorbere? quid, ſi omnem

iſtam ſeriem calamitatum, non in anno, non in menſe, non in hebdomade, non in die; ſed in hora vna, impetu concordi, irruat? ſi non minori ſpatio, quàm cogites? Quid, ſi poſt iſtas ſæuitias vnum tui perfugium ſit, non noſocomium, cum Rex ſis; ſed ſepulcrum, adhuc te ſuperſtite? nec iſtud humanum, ſed caninum, fœtidum ſterquilinium? Vbi omnis familia tua, tuis ipſis viſceribus hoſpitata, ſint vermes, vt qui mortua corpora abſumunt; te cum ſpiritu exedant: vt non fortuna modò, ſed natura iniqua tibi ſit, & extra morem ſuum te ſpirantem corrumpat; tam acerba, vt ſolùm tibi mortem neget, vt omnia adeò tibi defecerint, & ipſum deficere? Quid, ſi vltra naturæ matris iniurias, etiam experiaris humanitatis, fidei amicorum, uxoríſque amantiſſimæ? Num proptereà turbabitur mens tua, deturbabitur animus? At ille.

Viua rupe manentior,
Cap. 19. *Ferri decocti robore durior,*
Spes cui altè fixa petra fuit.

vt Gerſon canit, Non, inquiebat: pluris enim animum meum habeo, quàm pecora; pluris tranquillitatem meam, quàm turbam famulorum; pluris rationem quàm armenta; pluris virum eſſe, quàm diuitem, quàm Regem; pluris ſanitatem animi, quàm corporis; pluris puritatem affectuum, quàm intolerantiam fœtidorum attuum. Colligat ſuas copias fortunæ: noua torquendi inuenta adornet: experiatur ſummum, quod poſſit: pluant infortunia: omnia expecto. Hoc ſecum computabat, hoc decernabat pugil ille Dei. Nec ſitu ſordebat in pace: victor vbique, & intra pectus ſuum fortunam tunc blandientem iugulabat; & velut ſtrenui duces ſemper ſe ex-

ercent & belli quadam imagine gaudent, erudiunturque, aut venationibus, aut velitationibus; ſic Iob ſe inſtituebat malis; ſic ſe exercebat, & in ipſa fortuna venabatur infortunia. Peritus itaque & fortis nouit vno, eodémque animo ferre duas fortunas, & inæquabilibus rebus æquali ſpiritu adæquari. Sciet & quiſquis dicere poſſit:

Futuras mecum commentabar miſerias,
Aut mortem acerbam, aut exilij meſtam fugam,
Aut ſemper aliquam meditabar mali;
Vt ſi qua inuecta diritas caſu foret,
Ne me imparatum cura laceret repens.

An in ſtadio pugil aliud potuit expectare, quàm ictus, plagas, vulnera? Sed ante ſeriam pugnam velitatio. Nemo rudis inuadebat æmulum: in vacuum priùs aliquot ictus perdebat, iactabat irritum lacertum, cædebat aërem. Ita ante decretoria arma tractemus luſoria mala. In ſtadio ſumus: æmula fortuna eſt: non niſi vulnera expectanda; ſed præuiſione erudiendi ſumus. Vacua aliqua infortunia toleremus, præparato ad omnia animo. Aſſuetudo & feras mitigat; deformis aſpectus conſuetos non terret: ita mala cognita nec ferocient, nec formidabimus. Conſtantia ſunt, terrentiáque opinione. Hanc meritò Lamiam vocauit Socrates. Quemadmodum milites Perſei Regis, cùm eclipſim ignorarent, perterriti inopina caligine cæli, animos & victoriam amiſerũt; Romani conſcij ſeruarunt Martios ſpiritus, cæleſtem viciſſitudinem admoniti à perito Duce: ita ſunt pleraque aduerſa, quæ ſola conſcientia ſui nec terrent, nec timerentur, & innoxia ſunt. Eadem improuiſio defecturæ lucis clariſſimi Niciæ obſcurauit glo- *Cap. 48.*

riam, turpi ſuorum terrore, & fuga non minùs iuuabit præſagos eſſe defecturæ fortunæ, quàm Solis.

PRÆCEPTVM III.

Timenda non confingere.

Cap. 49. VErùm hæc, quàm commendauimus malorum præuiſio, perſpicaciæ ſit, non hallucinationis. Aliud eſt videre, aliud videri. Verbera, minæque fortunæ præmeditanda ſunt; qua innocente, inutiliter formidandum non eſt. Pharmacum, quod ægrotantem recreat, ſanum fortaſſe corrumpet. Quare hæc moleſtiarum contemplatio, vbi imminere poteſt diſcrimen, ſalutaris eſt: vbi pacata & facilia omnia, præter phantaſiam; noctius hic reſpectus erit. Formidabimus, quod ipſi fingimus: cùm ardua, quæ timemus, non ſunt, nec erunt; ſed facimus: cum nihil ægrum eſt, niſi quod ægra imaginatio fabrefecit. Tunc minimè meditanda ſunt iſthæc phantaſmata: reuocetur ab his mens: nullo medicamento eſt opus: inania ſunt: cùm accedant per ſe, euanent. Artemonem infelicem fecit ſtulta inanium periculorum formido. Plùs lacerauit illum ſuperuacua cura, quàm ipſa diſcrimina vexarent. Ceſſandum exanimauit timor ſtatuæ. Imaginatio eſt, quæ torquet; nec aliud, niſi ipſius damnum. Iſta ſolùm eget pharmaco; & ſatis remedij erit, ſi non ſit: ſi ipſam compeſcamus, potiſſimùm cùm timenda apprehenſio altas egit radices, quæ ratione non facilè euelluntur. Sæpè obſtinata quædam opinio reluctatur rationi, contra cuius fidem credit, formidátque aliquid arduum, ſiue acerbum, ſiue ignominioſum. Tunc ſatius eſt relin-

qui: ſua pertinacia reficitur, quò plus refellitur. Vt contentioſos mitigemus, contradicendi non ſunt, ſed relinquendi, donec pacati ipſi ſe agnoſcant, reſipiantque. Tunc oportet non tam refutare illam, quàm ſtrangulare auocatione mentis ad alia, ne ipſa imaginatio loquatur, non ratione, ſed impetu opprimenda. Amentem, & furioſum, qui monita non audit ligamus, ne cui noceat: ita coërcenda eſt phantaſia ſtulta, donec paulatim ſine vſu ſui flectat ſe, & vires ponat; vt, quæ ratione non paret, pereat tempore. Hac arte panici metus medicandi ſunt, qui obſtant, ne cum dote & elegantia ſua peragamus honeſta. Premunt formidines illæ ſpontaneæ puſillos animos; cor mente turbata deturbant: vt erigatur, ſuóque rectum ſtatu ſiſtat; flecti ad temeritatem iuuat. Intrepidos inconſiderantia facit: ita timidi, vt iſtuc vergant, ne attendant inania. Nec tamen rationem auxiliarem penitùs excludo: aſciſcenda quandoque eſt, ſedato, ſcilicet, tumultu, &, vt ſic dixerim, ira illa inanis timoris pacata. Non monetur opportunè iracundus, dum furit: ita iſtæ formidines, cùm deſeruent, corrigi iudicio poſſunt.

PEDÆVSIS VI.

Vſus memoriæ.

Reſtat nunc adiicere vſum meditandorum malorum, quæ præterita ſunt. Iſtorum partim recordari, partim obliuiſci oportet. Illa, quæ licèt antiqua ſint, recentem, crudúmque ſenſum habent, nec ſenio diritas ipſorũ ſe flexit, nec maceratus eſt tempore primus vigor, obliuione fallere neceſſe eſt, ne ſempiter- *Cap. 50.*

nus ſit dolor. Interdum prurigine quadam dolendi infortunia mente repetimus; & velut ſcabie incitati refricamus damna noſtra, vt nos diu exedant. Potiùs tunc iuuat, ſi ratio non iuuat, ſubſtituere memoriæ iucunda pro acerbis, & eorum reminiſci, quæ benè acta, & nobiſcum, & à nobis, quorum euentus delectat, quorum commemoratio recreat. Seruus ille Aſdrubalis homicida in cruciatibus lætitiam, riſúmque retinuit recordatione vindicati heri. Sed iſta pro infirmioribus dixerim. Licet quoque ſpatiari mentem per latiſſimos campos ſpei, & libamenta felicitatis futuræ prægustare. Non eſt iſta voluptatis ars, quam docuit Epicurus, damnanda: ſano licet vſurpari animo. Præcipiebat hic ingenioſus voluptatis faber, vt continuam illam faceret inter tot interpellantes irruptiones fortunæ, malorum obliuiſci, placidorum verò, iucundorúmque cogitatione iugi fouere lætitiam, iam præteritorum, iam futurorum. Ita eſt. Voluptas licita commemorata fidelior, & diuturnior eſt, quàm illicita præſens. Extra anguſtias eximenda ſunt gaudia, nec ſolùm breuitate ſuæ durationis fruendum. Non quandiu ſunt dumtaxat; quandiu cogitantur, frui quoque potes.

Cap. 51. Malorum verò, quæ vim ſuam mitigarunt, vtilis memoria eſt. Diſcimus ex præteritis damnis iam vtilibus, ſi nolimus perdere. Hinc prudentis character, meminiſſe præteritorum, agere præſentia, cauere futura. Quemadmodum de præſentibus Æſchylus ait:

Quæ opus ſunt, præsẽs diſpice, ne præsẽs abſis.

Ἃ δεῖ, παρὼν φρόντιζε, μὴ παρὼν ἀπῇς.

Ita, inquam, deſpice præterita, ne ſenex ſis, tanquam non natus. Hinc prouide futuris, ne ſuperſtes moria-

ris. Mortalem te putes, non mortuum. Diſcendo pati dediſcimus miſeriam. Putemus, præſentia aliquando fuiſſe, quæ modò non dolemus: putemus, quæ modo dolemus, præterita aliquando fore. Par vtriſque vis eſt. Tempus nouit excrmia reddere: ſciat nunc ratio. Ne timeamus nunc pauca, qui plurium iam obliti ſumus. Cur non amittimus reuerentiam malorum, quorum iam amiſimus memoriam? Non ſunt terribiliora præſentia, quàm præterita fuerunt; & tamen imbellia experimur, vt nullo impellente exciderint. Dies illa placauit.

PÆDEVSIS VII.

Inutilitas, & curioſitas mentis prohibenda.

AD clauſulam gubernandæ cognitionis aliud admonebo erratum. Non tantum intellectus peccat fallacia opinionum, & languore veritatum; ſed & inutilitate. Cur per inania diſtrahimus mentem Philoſophiæ, virtuti, Cælo, Deóque natam? Cur curioſi ſcire volumus, quæ ignauos non detinebunt, aut facient? Res frugi ſapientia eſt. Scire, quod non prodeſt proximum eſt ignorantiæ: velle iſtud ſcire, iam eſt cum ſtultitiæ infamia. Iam nocet ſcire, quod non prodeſt: impedit, quod prodeſt. Incommodum eſt commodi obſtaculum; & noxia, contemptus ſalutis. Satis falſa eius ſcientia eſt, qui ſolum vult fallere diem. Ne quæras in ſcientia oblectamentum animi, ſed remedium: nam, nec cùm languet corpus, *Cap. 52.*

quæres priùs voluptates, quàm valetudinem. Ad vitam, vt ad viam, parare oportet, non pretioſius viaticum; ſed, quod magis neceſſarium, vt Criton monuit. Diſcamus non opinioni, ſed vitæ. Ille ſapit, qui nouit redimere tempus, & ſolidare fluentem rem opere. Scientia ad honeſta eſt, & ipſa in honeſtorum cenſu: ſcilicet, eſt, vt virtuosè operemur, & ipſa virtuoſum opus. At, ſi ſuperuacanea ſit, iam illam è ſua familia pellit virtus, res maximi compendij, frugi, neceſſitatis. Summum inter animi ornamenta eſt ſapientia: ſed facilis inuentu, ſi ſapere volumus re, non ſpecie. Niſi quæreremus ſuperuacua, parabile eſt inuenire neceſſaria. Compendioſum eſt, quidquid vtile; parum, quidquid neceſſarium. Non melior, nec beatior eſt voluntas, quæ plura cupierit; nec mens ſanior, quæ plurima nouerit; non eſt in ſuperuacuum laxanda, ſed accommodanda operi. Etiam mentis intemperantia nocet. Veriſſimè Æſchylus.

Qui vtilia nouit, non qui multa, ſapiens eſt.

Ὁ χρήσιμ᾽ εἰδὼς, οὐχ ὁ πόλλ᾽ εἰδὼς σοφός.

Diſcamus viuere, non loqui. Opera in promptu ſint, non verba. Otij alimenta contemnamus. Quæramus fomenta virtutis, eóque quotidiana meditatione peruenire, ſicut Democritus monebat, vt ſua ſponte occurrant ſalutaria; & vbique, & ſtatim deſiderata præſtò ſint, & ſine vlla mora veniat illa turpis, honeſtíque diſtinctio. Sciamus, nec malum eſſe vllum, niſi turpe; nec bonum, niſi honeſtum.

Cap. 53. Noſſe ſtellarum vires gaudes? inepties, poſtquàm ſciueris, ſi ignores infirmitatem tuam. Hac incipe. Lætamur ſcire noua: quid magis nouum, quàm quòd bonus ſis? Hoc diſce. Plàcita pugnantia delectàt concordare: cur non & tua vota diſcordia, conſilia re,

pugnantia? Errores alienos lubet refutare, cur noſtros probamus? Volumus alios docere, non nos emendare? Iuuat ſcire facta ab aliis, & à nobis facienda ignorare. Noſſe omnia volumus, niſi nos. Stultus putaberis, ſi conflagrante domo tua, accitus ad extinguendum incendium, cæteris occurrentibus ad remedium flammæ, tu priùs ex otio morareris, vt papilionis alas notares, quibus diſtinguerentur coloribus, aut pedes vermiculi iuli numerares. O inepte, exurunt cor tuum cupiditates, cur alia attendis? Vicini tui tecta non patereris ardere, & patereris præcordia tua? Illi, in cuius domum ignis ſæuiebat, nihil aliud priùs, quàm incendium nunciares; non priùs narrares fabellas vulpeculæ, non quot catulos pepeeriſſet canis, cur tibi tantundem nugarum nuntias, & taces illos ignes poſthumos, qui manent te, & quò properas? Taces mortis edictum in tuum caput; taces inſidias fortunæ; taces conditionem tuam; taces hominem eſſe: iſta tibi nuntia; horum te certiorem facias. Alia non vacat ſcire; & ſi vacet diſce priùs neceſſaria. Diſce non quærere tibi mœrores: diſce; ne te illi inueniant. In multis formido inuentum noſtrum, in nonnullis inertia, in omnibus auxilium eſt. Diſce fortunam ferre ſine odio alieno, & infortunium perferre ſine ira tua. Diſce bonum eſſe, & amari à bonis itaque hic vſus mentis ſapientia eſt; ſapientiæ vſus, virtus; virtutis vſus, opus.

PÆDEVSIS VIII.

Cognitio diuinorum maximè perficit intellectum.

Cap.54.

Principiũ, & cauſa, & amuſsis humanæ felicitatis eſt diuinorum, honoratiſſimorúmq; cognitio,

DEnique, in compendium cæteras inſtruendæ mentis præceptiunculas redacturus, vno præcepto; aduoco illud Theagetis: Ἄρχα γὰρ, καὶ αἰτία, καὶ χανὼν ἔντι τᾶς ἀνθρωπίνας εὐδαιμοσύνας ἁ τῶν θείων, καὶ τιμιωτάτων ἐπίγνωσις. Dei cognitio, & honorabiliſſimarum veritatum perſpicacia cæteras mentis conceptiones erudiet, diſperget nebulas. Regula cognitionum, amuſſis veritatum eſt contemplatio primæ. Hæc cæteras gubernabit, vt prior machinæ rota cæteras voluit. Cardinalis illa cognitio verſat alias. Diocles, ſapiens Philoſophus, ſapientior Chriſti auſpiciis, egregiè inquit mens: Mens quæ receſſit à Dei contemplatione, fit, vel Dæmon, vel beſtia, Nimirum animi partes diſtribuit, rationalem conſortio diuinæ cognitionis honorauit, qua non fulciente ſtatum hominis, rationem, erepit cupiditas, inſurgit ira, peſſimarum opinionum aſſeclæ: in bruta libido, in furias furor nos transfundit. Maximè autem notitia Dei ſalutem animi gubernat. Quemadmodum autem, vt videas, oculi curandi ſunt, quibus vides: ita, vt rebus iuſta pretia imponas, vt ex ratione iudices, vt ſapias, vt benè viuas, animus curandus eſt, per quem viuis & iudicas. Oculus, qui lumen nequit intueri, infirmus eſt, cætera non videbit: ita Deus cognitus recta iudicia rerum auſpicatur.

Citiùs

Citiùs tamen ſanitatem corporis, quàm animi quærimus. Multùm inter vtrumque intereſt. Valetudinem corporis ij æſtimant, qui carent; ſanitatem animi, qui habent.

Dificiet falſas rerum opiniones quiſquis ſe cogitet exemplari Deo factum, & Deum ſine diuitiis felicem, ſine voluptatibus beatum, ſine faſtu honorabilem, ſe ſolo contentum, ſufficientem, lætum. Anne putabit bona, quibus Deus caret, & lætus eſt? quibus mali abundant, & miſeri ſunt? quibus feræ, & non felices? Anne, qui videt ſummum bonum, propoſitam animi ſui normam, illud audebit quærere per mala, fraudes, ſcelera, &, ſi vis adiicere, opes? Malè quæritur per miſerias beatitudo, cuius error tot membra habet, quot vota. Tantum bonum eſt, vt à malis etiam appetatur: imò, quod miraberis, ideò ſunt mali, vt ſint beati; tantò tamen diſcedunt à beatitudine, quantò accedere, aut volunt, aut putant. Cauſa eſt ignorare viam, aut pro ipſa habere. At neque in ipſa, neque in via poteſt errare, qui Deum, beatitudinem ſuam noſcit; viam, virtutem; & hanc quoque quamdam eſſe felicitatem viaticam. Homo aliùs alio (vt Barlaamus Gyracenſis philoſophatur) meliùs viuit: ergo terminus eſt naturæ humanæ finitæ, in quo benè viuat: hic beatitudo aliqua eſt. Benè viuere, eſt beatum eſſe: benè autem viuere, bonis ſuis definiet: bona autem ſua ſummo bono. Sequi Deum, parere, colere, amare, omnia ex officio agere, virtute regi hæc bona ſua putabit, quæ ducunt ad ſummum, quibus ſe Deum ſimilem & vicinum facit, quæ gubernat ratio. Cætera contemnet, nec bona per ſe æſtimabit, nec adiuncta. Diuerſa non augent beatitudinem: nam nec linea *Cap. 55.*

augetur punctis, nec ſuperficies lineis. Videt Deum conſiſtens quid, æternum, idem ſemper: ad eius exemplum colligit bona ſua, eligit ſtantia, perpetua; non illa, quæ perire poſſunt, quæ labi, quæ rapi: in iſtis felicitas non eſt: præſtarent manentia; nihil felicitati præſtat. Non eſt beatitudo, quæ inſipientia eſt, aut anxietudo. Qui ignorat, bona eſſe caduca, beatus cum ignorantia non erit; qui ſcit, cum timore miſer erit. Dices, non timendum, non dolendum, ſi amiſerit: ſed negligendum & vile eſt, non beatitudo, quod contemni debet.

Cap. 56. Quid moror? Qui noſcit Deum, ſapiet: qui ſapit, ridebit mortalium nugas; ridebit ineptias, quas opinio intruſit. Non vides opinionem corrupiſſe omnia iudicia? Pro ornatu iam onera ſunt, & oſtentationem felicitatis faciunt imitationem miſeriæ. Catenis ſe onerant ingenui; & quòd aureæ ſint, infamiam ſeruitutis non erubeſcunt: cùm magis captiuus ſit, qui auro, quàm qui ferro vinciatur. Sua vota ipſi accuſant auari, dum ipſis, velut ſontes, vinciuntur, aut amentes. Lepidè Nicolaüs, videns quemdam varij generis catenulas collo ſibi circumdantem. Cæteri (inquit) ſtulti vnica catena ſe vinciri patiuntur; huius autem inſania vna catena non eſt contenta. Aliquos non tantùm ligat aurum, ſed figit: per vulnera inſeritur auribus, aut naribus perforatis. Quis tyrannus, vel Phalaris aliquis per malefactorum artus immerſit vincula? Auaritia non ligat ſolùm, conſerit intra humanum corpus: tormentum ſuum penetrare cupit. Quid addam? Gloriam humanam faciunt, quæ contempſit pecus. Nobiliores putantur ob filum lanæ ſubtilius: nemo, qui ſe nobilem putaret, reiectum ab alio amictum indueret, ne

dicam, oſtentaret; & tamen abiectam ouium veſtem, aut vermiculi vomitum iactamus ad gloriam. Potes ſereno, puro, legitimo nitore ſyderum, Solíſque perfrui gratis; & magno emis ſplendorem dubium gemmulæ. Honos opinione quoque addictus diuitiis eſt: plures hoc dumtaxat titulo, quòd locupletes ſint, coluntur, & tantum non diuinas cæremonias admittunt: ab his etiam, qui viles & abiectos auaros putant, nec vllum nummulum ad ſe venturum ex tanta aggeſtione: niſi velis illud eſſe meritum auari, prohibuiſſe aliis aurum, ne alij mali ſint, ob quod ipſe peſſimus: in hoc ſolùm beneficus, quòd vetuerit, vnde lædi poſſes. Mortem pariter æſtimatio fœdauit: mala putatur, quæ non eſt, niſi malam facias: terribilis, repentina, violentáque habetur. Gladios, fulmina timemus: certè ex ſe plus timendus eſſe pepo, quàm tonitru: prolixam ille & moleſtam mortem facit: iſtud leuem, & ſine ſenſu; quantò magis ſine moleſtia? Maximi quoque erroris eſt, æſtimare vitam annis, non operibus: maximóque opinionis damno inopinantes accedimus ad mortem: & cùm auidi viuendi ſimus, numquam volumus; ad id tempus reſeruantes viuere, ante quod morituri ſumus; tunc proponentes incipere vitam, vbi finitur; remittentes ad illam ætatem virtutem, in qua etiam vitiis inutiles erimus. Minima pars vitæ eſt, qua viuimus; & eligimus deteriorem; & cùm queramur, exiguum eſſe tempus, nihil libentiùs perdimus. Non tempus exiguum eſt; ſed nos exiguè æſtimamus. Longa ſatis vita eſt occupanti. Poſtquàm amiſimus tempus benè viuendi, tunc volumus, cùm ſatis eſſet viuere: ſed ætatem benè moriendo dicatam reſeruamus, vt benè viuamus. Ante ſenectu-

tem curandum eſt benè viuere, in ipſa benè mori.

Cap. 57. Præditus tamen cognitione diuina non ſe his commouebit rebus, ſiue poſſideat, ſiue ſpolietur; conſcius nihil bonum in illis, niſi vſum eſſe, & electionem animi. Non aliter ac pueri, dum teſtulis ludunt, de victoria ſoliciti ſunt, non de lapillis, quos ſtatim proiiciunt: ſic non de rebus, ſed vſu rerum, ne pueris inſipientior ſit, prouidus erit. Noſcit omnia à Deo eſſe, & ad ipſum à ſe reducenda. Sciet, qui conſpicatur cæleſtia, & diuina, alias voluptates præter ſenſuum excellentiores, nec delectationes corporis præferet, vbi Deum beatum ſine corpore noſcit: nec in argumentum iucunditatis ſumet, quidquid ſpecie lætitiæ, cum riſu fecerint homines: nam & inſani & phrenetici rident, cùm valido ictu caput parieti illidunt. Non libidinem, non gulam æſtimabit, nec ventrer colet. Ridebit vorantium amentiam æqualem Barbaris illis, qui ſeruum, quem poſteà occiſuri erant, conſecrabant Deum: ſic helluones adorant, quæ deſtruunt: ſeruili animæ, viliſſimo ventri ſummittunt Reginam mentem. Quid? nec mortem timebit, nec amabit vitam, quàm ſolùm noſcit timendam; nam à mala vita ſolùm mors eſt mala. Hoc animo erit, vt pro eo, vt res poſtulauerit, patienter, ſi non libenter, pereat; & ſine metu, licèt cum dolore: neque pertinaciter volet, aut viuere, aut mori; ſed pro re nata non gladios, non enſes formidabit. Epictetus Arriani ad exemplum huius Philoſophiæ obiecit ſuis auditoribus Chriſtianos, atque ad æmulationem ſapientiæ ipſorum inſaniam: ſic vocauit ſapientiam Dei homo ethnicus, quam veriſſimè prædixit diuinus Paulus videri gentibus ſtultitiam. Admirabilis tamen iſta ſtultitia Epicteto fuit

viſa, quam propterea propoſuit ſapienti imitandam. Certe nunc quoque, qui pariter contrauenerit vulgi ſententiis, & errantis multitudinis iudiciis, inſanus videbitur; ſed non niſi inſanis.

Cæterùm, vt iuuat cognitio Dei veram æſtimationem; ita iuſta æſtimatio rerum, id eſt, contemptus, iuuat cognitionem Dei. Contemplari diuina animus nequit, niſi contempto corpore: at, qui contemnit corpus, nec mortem timebit, nec voluptates amabit, minùs ipſarum inſtrumenta, diuitias. Scit impedimentum veritatis corpus eſſe; illo ſe pro viribus deſuet, quod ſcit malorum cauſam. Bella, rapinæ, propter diuitias ſunt; diuitiæ propter corpus: quare, contempto corpore, diuitias contemnet; contemptis diuitiis, innocens erit; cum innocentia pacatus, liber ſui; cum libertate contemplator diuinorum; cum contemplatione diuinorum contentus Deo. Diuinus Paulinus ait: *Cap. 58.*

Nihil de mundi ſumere cenſu
Mens opulenta Deo voluit.

LIBER QVARTVS DE ARTE VOLVNTATIS.

PROÆRESIS I.

Circa affectuum vſum.

Cap. 1. NVNC ad ſingularia venimus, ſingulos inſtituturi voluntatis impetus, in rempublicam digerendos, ne turbam confundamus, vt correcto affectuum vulgo, ſua reſtituatur monarchia, ſuus principatus gaudij, dominatio pacis, imò & ſuus honos voluntati, ſuus decor naturæ. Iniquus Zeno viſus fuit, atque, ſi Hieronymo credimus, Pythagoras, quòd, vt infamaret affectus, malos dixerit. Commendauêre, ſiue Pyrrho, ſiue Stilpo, vacuitatem ſuam. Condemnauêre, qui de Lyceo ſunt, exceſſum. Cum errore omnes, niſi idem velint, ferè vt Auguſtinus tentauit. Etenim ſupellex naturæ mala non eſt, nec ſuperuacua. Arma, & membra animi cur ſuccidemus? Mutilus animus ſine affectu, quibus pedibus feſtinaret ad virtutem, niſi votis? qua manu apprehenderet, niſi ſpe? quibus

brachiis amplexaretur, niſi lætitia? Cæterùm & Peripatetici peccauerunt, dum exundantiam damnarunt. Non mala affectus magnitudo eſt; ſed cauſa: non tam concitatio, quàm error. Viator non eſt dirigendus, quòd properet, ſi viam tenet; ſed, ſi aberrauerit, licet placidus eat. Cupiditas, & amor, licèt concitatiſſimi, ſi virtutis, & Dei ſint, rectà eunt, optimi ſunt, ſi terram verſùs flectantur, licèt lenti ſint, deprauantur. Summum vitium Porticus infamauit metum. Vtique, ſi ad terram demiſeris: at, ſi ad cælum reducas, magna virtus erit, ſumma ſecuritas, ſumma fortitudo; nihil timet, qui Deum timet. Tam parui, quàm magni affectus boni ſunt, ſi eos gubernet virtus, & in via recta ſtatuat; quamuis cùm degêneres ſunt, pro rerum omnium ritu vehementiores, fient nocentiores. Purus, & defæcatus ſanguis, vectabulum animæ, & cauſa ſanitatis eſt; corruptus & fæculentus, ægrotationis; ſi exundet, feſtinatioris mortis. Sunt & affectus fulcimenta virtutum: languet fortitudo ſine ira; prudentia ſine metu: imò fient virtutes, ſi cum modo. Da modum cupiditati, iuſtitia eſt: da voluptati, temperantia eſt. Circa ipſos, & in ipſis conſiſtit virtus; cuius materiam, & ſubiectum ſunt. Mete vitia, fruges exorientur bonæ cum vbertate naturæ. Mali non fiunt, niſi incuria noſtra Coloni ignauia plantæ in horto ſyluеſcunt: neque fundus peſſimus eſt, quòd incultus tribulos tulerit; culpam agricolæ imputa. Inculti cordis vepres, vitia ſunt culti roſæ, virtutes affectuum caulibus emiſſæ. Meritò Theages dixit. Δεῖ ὤν τὸ πάθος, οὕτω παρεμφαίνεσθαι ἐν τῇ ἀρετῇ, ὥσπερ καὶ τὰν σκίαν, καὶ τὰν γραμμὰν ἀπὸ τῆς γραφῆς· τὸ γὰρ ἔμψυχον, καὶ τὸ ἁπαλὸν, καὶ τὸ μεμιμημένον τὴν ἀλήθειαν σὺν τῇ χρηστότητι τῶν χρωμάτων, μάλιστα γίνεται

Quamobrē opus eſt, affectus ita ineſſe virtuti, vt vmbra, & linea ſunt in pictura, quam viuā quodāmodo, blandam, & ad rem ipſam maximè expreſſam cum bonitate colorū efficiunt. Sic etiam affectus animæ ſecundum naturam ſe habentis: cùm ad virtutē diuino quodam impetu rapiuntur, vitam continere videntur. Sanè virtus ex affectibus &,

naſcitur, & nata rursũ cum ipſis conſtat: vt, quod ſuauiter cõcinnum eſt, ex acuto, & graui: quod rectè temperatum, ex calido, & frigido cõpoſitũ eſt. Quapropter affectus ex anima tollendi non ſunt, quòd inutile foret: ſed cum decori, & modi ratione conciliãdi. Cap. 2.

διὰ τούτων. Ἔμψυχα δὲ ἐκ παρορμάσιος, καὶ ἐνδουνασμῶ ἀρετῆς ποτὶ κατὰ φύσιν τὰ πάθεα, τᾶς ψυχᾶς. Γίνεται γὰρ ἐκ παθέων ἁ ἀρετὰ γεννηθεῖσα, πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίσταται· ὥσπερ τὸ καλῶς ἡρμοσμένον ἐκ τῶ ὀξέος, καὶ βαρέος, καὶ τὸ εὔκρατον, ἐκ τῶ θερμοῦ, καὶ ψυχρῶ. Οὐκ ἀφελεῖν οὖν δεῖ τὰ πάθεα τῆς ψυχῆς, οὔτε γὰρ ὠφέλιμον· ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τῶ δέοντος, καὶ τῶ μετρίω. Quare non ſunt omnes affectus cædendi, ſed dirigendi. Non omnes viri palmites amputantur, diriguntur nonnulli, prouehuntúrque in longum, vt illac frondeſcat. Eleganter Philippus ſolitaris ait: Cupiditatis pulcherrima ſoboles, temperantia eſt: è calycibus iræ fortitudo prorumpit. Iſti affectus, vt ipſe inquit, matres ſunt virtutum, & vitiorum. Ita eſt: virtutes pariunt, cùm ratio obſtetrix eſt: abortiuntur vitia, cùm opinio. Cupiditas, etſi peſſimè audiat, peſſimè de temperantia mereatur; ſi tamen Dei ſit, reſtaurabit ſuum honorem, continentiæ parens fiet. Contemnit omnia terrena, qui diuina cupit.

Priuſquàm videamus, qua arte ſinguli gubernentur, præmonſtrandum eſt ingenium vniuerſum cordis, præcipuorúmque affectuum diſpicienda compago, & veluti replumbandum artificium: mox ſuæ vnumquemque ſtationi reſtituemus. Enumerabimus illos dilucidiùs, quàm Stoïci; pleniùs, quàm Peripatetici. Recenſuit Ariſtoteles, quotquot ſufficiunt politico; nos Chriſtiano. Nequit horologium reparare ignarus artificij: ita compoſituris voluntatem ſuam, prænoſſe machinam, & compagem oportet. Itaque omnis animi motus, aut in bonum eſt, aut in malum. Cenſeo bonum, mali priuationem: cenſeo & malum, boni carentiam. Boni impe-

tus rectà in bonum ſemper procedit. Mali motus duplex eſt, interdum recedit, interdum accedit; hoc eſt, fugit malum, aut fugat, aut ſe recipit, aut profundit, & aggreditur. Cæterùm, bonum, & malum, ſiue coràm arripit nos, ſiue abſens prouocat, aut reuocat, aut vocat: ſcilicet, aut præſens, aut futurum, aut præteritum, aut poſſibile eſt. Vbique voluntas quietem quærens inquietat bonum: vndique illam malum inquietat. Iſthinc diſtribuuntur affectus pro boni, malique obtentione, aut cautione. Amor recto, & ſimplici obtutu in bonum ruit: cùm iſtud præſens videt, transformatur in lætitiam; cùm futurum putat, faceſſit in ſpem; cùm præteritum, aut poſſibile eſt, in deſiderium diffunditur. Atqui & motio circa malum ita diſtribuitur: quæ ſimpliciter vultu iniquo reſpectat malum; offenſio dicitur; radicata adoleſcit in odium; cùm à præſenti damno ſubducitur, in triſtitiam abit: circa præteritum pœnitentia dicitur; circa futurum contrahitur in metum. Hæc caterua ad cautionem eſt, & ad fugam. Sunt alij militares, & ad pugnam, qui aduersùs malum inſurgunt, aggrediuntúrque: ira armatur, cùm malum præſens eſt; fiducia, & audacia adornantur in futurum.

Satis iſta numeraſſe: quotquot ſint alij, horum ſequentur moderationem: iſtis correctis, cæteri emendabuntur. Sed & æqualitatem animi, tranquillitatem cordis, manſuetudinem, ſecuritatem perperam Stoïcorum aliqui inter affectus ponunt. Non affectus ſunt, ſed affectuum modeſtiſſimorum, ordinatorúmque effectus. Porrò in vniuerſum affectus pro impetu nomen merentur. Vario Oceanus fluctu concitatur: nunc tenuis aura tentat: nunc vehementior agitat flatus: nunc ſæua iactat vndas procella, fu- *Cap. 3.*

ram ſuſtentatura expeditionis. Lætitia muneraria eſt, & pro iure ſuo celebrat aduentum boni; iucundis excipit ludis, hoſpitatur auguſtè, cùm conſequimur.

His directis affectibus proximo ius dicit amor oraculo, & velut ſua voce imperat, quoniam rectà in bonum tendunt, nulli ſua vices delegat: tanti bonum facit, vt eius curam fidat de nullo. Atqui ſunt alij motus obliqui, quotquot malum reſpectant, vt æmulum eius boni, quod publicauit amor: qui licèt & amori pareant, ſuiſque legibus teneantur, (nullius mali fuga, aut pugna eſt, cuius non ſit cauſa bonum,) proximè illis non aſſiſtit, ſed perfectum ſubſtituit odium, quod immediatè moderetur illos. Ipſe à malo quàm procul recedit, nec ſui aſpectus copiam præbere dignatur. Intercedente Proconſule odio aduersùs illud præliatur, & cauet. Odium legatus amoris, contra mala feralem prouinciam ſuſcipiens; lugubres affectus ducit, incitat militares, vt Regi amori tutum bonum ſuum ſeruent; aut fuga, aut pugna. Ad hanc ſtrenuus miles ira deſtinatur, cùm cominùs decertandum eſt: *Cap. 5.*

Quàm ſtrage multa bellicoſus ſpiritus
Portenta cordis ſæuientis vicerit.

Audacia ad futura prælia parat commeatum. Ex iis, qui prouident ſine conflictu, triſtitia in malum vicinum, in remotum timor eſt.

Atqui horum etiam affectuum Monarchia, amor eſt, ſupremúſque tandem Antiſtes: omnes poſt ſe raptat, & concitat. Prima horologij rota, qua pondus ſuſpenditur, motat cæteras. Extrema mundi ſphæra inferiores corripit, ut vulgaris Philoſophia eſt. Magnes, qua parte tetigit acum, eò vertit: ita affectus *Cap. 6.*

vertuntur, quatenus infecti amore. Nec intereſt, contrarios motus eſſe odij, iræ, mœroris, formidinis: malum iſti reſpiciunt, bonum amor: iſtam enim contrarietatem etiam amor efficit. Nemo aliquid oderit, niſi quod aliud amet. Duæ horologij rotæ contrariis voluuntur motibus; & tamen dum gyrat vna, alteram rotat in oppoſitum. Contraria quoque mundo ſemita ſydera ferunt vadere, eodem licèt raptata orbe. Iſtud igitur molimen voluntatis eſt: tot inſtrumentis apparatur, tot præſidiis inſtruitur gaudij, paciſque officina, ne inopia miniſterij eximium tranquillitatis opificium peccet, aut vacet. Verùm oportet connexa omnia & ordinata haberi, ne quod ad ſolatium eſt, ad torturam ſit. Inutilia horologia ſunt diſſoluta.

Cap. 7. Atqui ordinabuntur omnes affectus, ſi illum, qui cæteros pro impetu ſuo verſat, & dirigit, dixeretis, amorem dico, quem in primis curandum eſt ſtabilire baſi ſuis digna auſpiciis immunitatem fortunæ adepta, immota. Hæc Deus, virtúſque eſt. Semel autem electo amoris cæmento, figendus inibì eſt, vt firmiter, inde verſet alias affectiones. Magni intreſt, ſit amoris optio, an caſus: namque tuto illo & ſecuro fluctibus fortunæ, cæteri incolumes ſunt; appendices, ſcilicet, immunitatis eius. Si flectantur nonnulli, ſua iam charitatis amuſſi ſunt reformandi. Vſum eorum ex amore coniice; pro amore ſingulos guberna. Elegitne amor tuus Deum, atque virtutem? pro electione iſta affectibus vtere. Male audis? comtumeliis te cædit quis? qui non plùs valuit, qui plùs voluit, qui minùs debuit. Examina, cui iuxta propoſitum indulgendum affectui, quis tuo conſentiat amori mæſtus, ſiue alacris? ánne ira-

cundia? ánne triſtitia? Erras, ſi non erraſti amando: ſi Deum diligis; tutum eſt bonum, quod amas, nemo ſuſtulit illud, nemo amouit. Ecquod malum mœrore iſto fugis? Ecquod impugnare vis in iraſcendo? Aut non diligis virtutem, aut triſtitia prohibenda eſt: iam ſiquidem iſti affectus amori non quadrant. Diſpice, & quære conſentientem, quem tuus amor exigat. Credo, contrarius erit. Sunt iniuriæ diligenti Deum, non verba contumeliæ, ſed doctrinæ; ſunt eruditiones vitæ, ſunt præcepta virtutis. Doctorem probitatis æmulum habes, peſſimum habes: non intereſt, à quo; ſed quid monearis. Si patienter illas feras ab homine, illæ te ferent ad Deum: ſi ſufferas, te efferent. Ipſa iam virtute frueris, quam dilexiſti. Patientia virtus eſt, nec patientia eſt ſine eo quod patiaris. Igitur, bonum, quod amaſti, præſens eſt: præſentia ſua lætitiam tuam poſtulat. Itaque pro amore tuo lætandum erit. Hunc feſtiuum affectum à diligenti virtutem iniuria exigit: non alios luridos & infelices: quemadmodum nec auarum affligit theſauri inuentio. Moleſtum & graue aliquid ſuſtines pro officio? arrige animum: perſpice, cuius tunc affectionis vſus opportunus tuo erit amori; inde coniice exprimendum affectum. Anne timorem? Falleris, nullis fortunæ minis tibi periclitabitur Deus nulla violentia eripieris virtute, niſi velis. Anne ſpem? Fortaſſe iam te in ſuam virtus admittit familiam: accepiſti bonorum teſſeram: iam conſcriptus alumnus es in matricula meliorum. Orphana, & imbecillis, imò nulla virtus eſt ſine patientia: iſta eſt proborum catalogus exaratus laboribus. Nemo eſt amantium lætus, niſi cum amaſio, niſi dilectus pignore ſui faueat, aut muliebri arrideat vultus, aut

aliquam ſui præbeat ſpem. Pati cum virtute, & pro virtute, quædam arrha eſt diuinæ dilectionis, quidam fauor & inclinatio cæli, quidam diuinus riſus. Euge, macte fiducia, benè omnia ſunt. Æmulus diripuit tua? fur ſuſtulit? Neque iſtud poſtulat tetrum odij affectum: nemo tibi furatus eſt Deum: hic eſt, & vbique. Non ſpoliatus: exoneratus eſt. Multum tibi relictum eſt, ſi non ablata virtus eſt. Ita eſt Vnum bonum reperiſti, quod non concupiſcunt latrones, non inuident, non inſidiantur. Gaude amaſſe bonum ſecurum malis, cui vel peſſimi innocentes ſunt, inuidi benigni, omnès parcunt. Hoc pacto conſectarios amori deducamus affectus; ſeruiant Dynaſtæ ſuo: conſequentia enim votorum explanabit cor noſtrum, ne quid aſperum, & inæquale ſit.

Cap. 8. Iuuat præterea hæc principis affectus inſtitutio, & confirmatio, non tantùm ad diſciplinam cordis, ſed lætitiam: potentior eſt enim vis animi in amore conglobata, aut in inuidia, odióve extorta, ad exprimendos affectus conſequentes gaudij, & triſtitiæ, quàm extrinſeca tormentorum violentia: ſubeunt acriùs, penetrant: in corpore ſunt & domeſtici, & intimi magis affectus affectibus; ideò extorquent efficaciùs animum, & ad ſe aduertunt attenſiorem; inſinuantiùs, ſcilicèt, inhærentes, quàm forinſeca organa lætitiæ, aut mæroris. Integer eſt magnus dolor inter omnia voluptatum inſtrumenta, triclinia, amphitheatra. Tutus eſt animus, & gaudens inter rotas, & equuleos, ſi illud inteſtina vis ſuſtentet. Ita inſtituendus eſt omnis affectus ad bona, & hilaria, vt extremum ſuccum ſuo non deſideret alimento: totam annonam lætitiæ non longinquiùs, quàm è ſe trahat.

At iſta diligentia teneris, & velut pampinantibus affectibus fortunatur aſſidua putatione, ſolicita ſarritione: Cap. 9.

Blandior ad falcem meſſor perducit ariſtas,
Si raſtris ſegetem pectere continuet.

Natura, & in infantia, & in pubertate, erudit germina ſua; flectit, quò velit. Amœnè Ennodius ait:

Exprimit in ſpicam tellus iam facta papillas,
Lacte maritatis turgida ceſpitibus.
Stringitur in prolem ſparſus per gramina ſuccus,
De guttis faciens progeniem ſolidam.
Veſtitus gemmis, prætendit brachia palmes:
De gremio ligni pampinus ecce viret.
Iuſſa per augmentum nunc ſyluam prodere vitis,
Frugibus vt creſcat, vulnera conciliat,
Euocat, inquirit gaudens infantia mundi.
Nutricem, tepidi quam dedit aura poli.
Ludit per faciem camporum ruſtica pubes,
Reſpiciens duri dulce laboris onus.

Time adultis iam, & tumida perflantibus bucca affecti, naufragium rationis; nec illos compeſces, nec te: nam nec nauclerus iracundos Boreæ flatus continere, nec ratem ſeruare poteſt. Intereſt tamen iſtud diſcrimen: adulanti & tenui nauarchus aura nequit religare ventos validiores, vt deinceps non exaſperantur: nequit pacato æquore compedibus vincire flatus, ne nauim expugnent: nequit typhones vorticoſos in ſua clauſtra conſtringere: nequit mitigare fluctus ſæuituros adhuc in ſaxa. Nobis licet ſereno & facili cælo ingruentes nimbos propellere;

in ipſa tranquillitate diſſipare procellam, illudere ecnephias, præſterem, exhydrias; cupiditates dico, monſtra naturæ. Feliciſſimam naucleri artem putares, qui ſua manu ventos contineret, & pro arbitrio fluctus. Æolo, & Neptuno nauarchis tutò & placidè nauigares arbitrio tuo. Sunt peſſimi cordis flatus. Si recentem, blandúmque, & in natali ſuo opprimas ſpiritum; ſi primum cupiditatis fumum diſſipes: Æolus tibi es affectionum; explanare potes fortunæ tuæ vndas, & immunitatem obtinere naufragij. Non ſubmergetur ratio, ſubmerſa paſſione.

Cap. 10. Magnoperè iſta iuuabit eruditio tenereſcentium affectuum: nam roboratos nec audebimus opprimere, aut vix poterimus, & fortè aliquando extinguent priùs, quàm extinguentur. Barcinon, nobiliſſima Hiſpaniæ ciuitas, huius exemplum vidit. In hac vrbe quidam leo manſuefactus magiſtrum ſequebatur: contempſit adoleſcens obuius feram, manúque clunem ſemel verberauit: illa tunc ſui memor, iniuria, ſuperbóque ingenio reuocata ad naturam, in percuſſorem ſubitò regreſſa, vindictam geſtu parabat: feſtina magiſter voce cohibuit, iubens ſiſtere: adeò tamen feruerat bilis, adeóque impetum compeſcere voluit, vt prohibita explere, exanimata ſubito interitu fuerit. Tantopere oppreſſi adhuc, & in ipſas feras affectus fereciunt: nec minùs deſtituti. Valliſoleti quoque iſtud accidit. Quidam calumniatorem cæſurus correptum gladium eximere cœpit è vagina: occurrerunt cohibituri facinus, & prohibuêre, ne penitus exereret: at ille impetu fruſtratus expirauit. Iudicio omnium Medicorum, ſi non contineretur, viueret. Locuſtam quoque pauor perimit, polypo viſo. Tantum in animalibus valent

lent affectus. vbi minus valent: ſi non occiderint, torquebunt. Rogauit Apollonium Babylonicus tyrannus, quo ſupplicio eunuchus traducendus foret, quem cum pellice ſua deprehenderat. Quid, ille reſpondit, niſi vt viuat? Addidit admiranti Regi: Omne ſupplicium, ſi viuet, ob amorem patietur. Caïn, cuius inuidia prima mortis obſtetrix fuit, grauiori ſupplicio dignus, quàm intulerat damnum, vita donatus eſt, tremore pauidò damnatus. Acerbiorem pœnam morte, vehementem paſſionem puta: fortaſſe inde patiendi nomen merita fuit.

Porrò iſta edomandorum, erudiendorúmque affectuum ſolertia maximum in luridis, mœſtis, fugitiuis erit operæpretium, non tantùm tranquillitati vitæ, ſed vitæ, & valetudini. Nobiliores ſunt, magiſque conſentanei naturæ, qui boni frontem lætam intuentur, ſequuntur, quàm qui retrahuntur, & aufugiunt. Salutares illi & animo & corpori. Amor, ſpes, gaudium exhilarant mentem, recreant corpus, ſanguinem purificant, dilatant præcordia, ſunt baſes ſanitatis. Peritiſſimi Medicorum inter pharmaca lætitiam iubent. Plures leuauit morbo accidens iucunditas; odia verò, timores, iræ, triſtitiæ, ſtringunt cor, noxij ipſi corpori, venena inteſtina. Nuperrimè in hac aula Philippica hominem ſubita triſtitia vidimus repentè extinctum, nuntiata filiæ morte. Experimur plurimorum valetudinem afflictam, vitam interceptam angoribus, pœnitudinibus, mœroribus. Ita infelices affectus cùm magis occupent humanos ſenſus, inſalubriori fungimur valetudine, quàm bruta. Vbertatem nobis mœrendi memoria damnorum facit: præſagium futurorum, præter animi dominium maius: lacrymarum, Cap. 11.

riſúſque vim affectuum vehementia, & animæ in corpus poteſtas ab ipſo extundit. Itaque optimus virtutis habitus mœroribus exemptus, corporis ſanitatem fulcit. Doctus experientia Porphyrius ita monet: Conſeruat maximè ſanitatem imperturbatus animi ſtatus; cogitationíſque diſpoſitio ad ipſum, quod verè eſt, expoſita: multùm enim vigoris ad corpus inde redundat. Quemadmodum experientia noſtri familiares comprobauerunt, adeò vt dolores iuncturarum, pedum ſimul, manuúmque acerrimos, annóſque integros octo vectari ab alio compellentes ſimul expulerint cum pecuniarum rerúmque iniuria exemarum, ſtudióque ad Diuinitatem prorſus iacto? ſimul igitur pecunias, atque curas, morbúmque corporis expulerunt. Ex quo apparet, plurimùm, imò totum ad ſanitatem conferre, certum quemdam animi habitum, atque ſtatum. Conſentit Cornelius Celſus: Valetudo, inquit, bona contingit ob bonos mores. Medici, Zamolxidis, & Zoroaſtræ ſequaces, omnia dicebant corpori bona, & mala ab anima fluere in corpus, velut oculorum qualitas à cerebro; cerebri qualitas à toto corpore: atque, vt impoſſibile eſt oculos curari, niſi curetur cerebrum; & cerebrum curari, niſi totum corpus: ita totum corpus, niſi anima benè valeat, non poſſe benè valere: animam autem curari ratione recta. Philoſophicis ſermonibus Thraces Medici dicuntur curaſſe aliquos. Plato quoque dixit, non ex corpore bono bonum animum; ſed ex animo bono bonum corpus reddi. Plurimùm in corpus animus pollet. Scribit Auicenna, fuiſſe quemdam paralyſi oblædentẽ corpus pro arbitrio, tutúmque ſe ſeruaſſe noxiis animalibus, ſibi, cùm volebat, innocentibus.

Reſtitutus quidam nomine, pro libito ſe furabatur artubus, vt nec vulnera, nec aduſtiones ſentiret: ſtupendo naturæ priuilegio potuit ſine virtute fugere voluntate damna. Imbellia morbo corpora impetus animi fortificat: ægrotantes phreneſis roborat, qui, cùm ſuis nequeant ſubſiſtere pedibus, multis valentium manibus reſiſtunt. Quare oportet roborare animum, & affectibus exornare mitibus, vt inde corriuentur ſua in corpus commoda, inde vires, inde blandimenta ſalutaria. Plures ſæpè corporis cruciatus iucunditas animi fefellit. Multis acer Dei amor extinxit Martyribus doloris faces. Satis itaque corpori prouides, ſi animo.

Nec tantùm priuatum bonum eſt, inſtitutio affectionum; ſed publicum. Fons plurium malorum vnus eſt ineruditus affectus: deriuat latrocinia, homicidia, proditiones, bella, vrbium ſubuerſiones. Vnicus cordis impetus in plurima mala effunditur. Paridis cupido fluxit vſque ad incendium Ilij. Inuidia Cæſaris, & Pompeij deuoluit trecenta millia humanorum capitum. Vnam cupiditatem gloriæ Macedonicæ expauit orbis, & ingemuit. Non peſtilentiæ, non procellæ, non fulmina, non terræmotus ita malè de humanis merentur, vt vota humana. Iſthinc iam, & quantùm adferant adiumenti, cogita, cùm curati ſunt affectus, ſiquidem tantæ ſint peſtes, inculti. *Cap. 12.*

Adiiciam ad infamiam perturbationum prodētium ſe, quòd non ſolùm diſcordantes; ſed etiam concordes ſibi obſtent. Mirum eſt: amoris conſenſus creat odia: eadem cupidine gloriæ, qua contemneris, contemnis cōtemptorem: eodem vitio offendis, & offenſus doles. Pereuntium amore rerum erepta tibi ſunt, *Cap. 13.*

quæ in pretio habebas: ſed gemis, non alio languens morbo, quàm peſſimo amore rerum. Diuortium animorum facit conſenſus vitiorum: vnius auaritia alterius auaritiam odit: ſuperbia ſuperbiam offendit: in alieno exemplo ſe ipſa damnant vitia. At, ſi diſplicet factum alienum, diſpliceat apparatus. Ineruditio affectuum, omnium eſt malorum proſcentium. Omnis hîc inſtruitur vitæ tragœdia. Cor futurum aulam Dei, caulam ferarum facimus. Quid ferocius cupiditate, ſi ſemel licentiam ſui, aut ſumat, aut des?

Cap. 14. Cæterùm, correctionem affectuum vis molliet conſuetudinis, quam iterum commendare libet: huic decedit ingenium. Magnum iſtud beneficium naturæ, velle deponi. Effrænis indoles te impellit? obſtinata tibi non paret? licet commutare; mitiorem, & ad guſtum quærere. Proxeneta naturarum, conſuetudo eſt. Famuli, cùm non parent dominis, è familia mittuntur; ſubſtituuntur alij: ita & ingenium contumax reiici poteſt; mite, & parens ſuffici. In quo peccauit natura, emendabit mos: quod illa negauit, hic largitur. Finge tibi fortaſſe cum Cebete aliquo, ad huius vitæ ianuam confluentes animas; tuam tamen iſto ſingulari priuilegio honoratam, vt indolis optionem faceret: credo iam minùs calumniareris vitæ moleſtias: nam & cum conſilio tuo intrares, & te ad guſtum adornares. Beneficentiùs tecum actum eſt. Quidquid votis commentari licet, anteuertit munere, excellítque ſuprema illa Mens, bonorum matrix. Legere pro guſtu naturam potes conſuetudinis beneficio, adeò ſimilis naturæ, vt tempore ſolùm dignoſcatur. Secunda natura, conſuetudo eſt; aut natura, conſuetudo prima: illa arri-

ficialis natura; aut iſta conſuetudo naturalis. Ita mos creat, aut fingit indolem, vt aſpectus fefellerit plures, vſque ad infamiam naturæ, improbitatem putantes conſuetudine contractam. Subſtantiationem inquit Philippus ſolitarius, & naturam. Verùm ne fallamur, ſaltem miremur,

Naturam ceſſiſſe viro.

vt Paulinus ait. Iuxta Philippum Piſides in meliorem partem canit, & diuiniùs:

Καὶ πάντας ἡμᾶς οὐσιῶσαί σοι θέλοις,
Καὶ τεκνοποιεῖν τῷ Θεῷ καθ' ἡμέραν.

Omnéſque nos ſubſtātiare tu velis, & filios gignere Deo quouis die.

Certè in hoc munere, vt ſequar vim & licentiam Græcam, ſic dixerim, ſubſtantiandi, & eſſentiandi, nos filificandos in meliores, intérque familiam Dei, non excludit Piſides conſuetudinem; ſed honorat cum conſortio gratiæ. Quotidie, dixit. Itaque non ſolùm electionem naturæ adeptus es; ſed veluti effector tui effectus, & architectus, & faber tui fabricatus. Partem ſui muneris partitus eſt ſummus ille rerum Artifex: dedit, quod potuit. Non poterat fieri, quòd te efficeres; dedit, quòd reficeres: non ſolùm ingenium, quando velis, habere; ſed facere. Si natura non pro voto data; datur ſupra votum ars naturæ. Iſtud præſtantius eſt: nam, quòd optio tui in primo vitæ aditu detur, aut poſt ingreſſum, nihil niſi tempus refert: vtrouis modo tuo arbitrio veniret fingi. Nec crementum gratiæ adieciſſet dies: moram potiùs iſtam gratiorem putes. Nam, ſi, cùm rudis, & nondum vitam expertus, optione iſta vtereris, fortuitò, ſine conſilio delectum faceres; mox cum pœnitentia, nunquam cum remedio, in omni ſemper lueres vita errorem, quem ſemel feciſſes ante ipſam: irreparabile peccatum eſſet electionis incon-

ſultæ:tunc benigniùs actum,poſt experientiam poſſe ad libitum fingi, refingi Prudentior nunc delectus erit, vbi te probaſti. Sagacius conſilium eſt poſt periculum: & honorificentius, & beneuolentius eſt, quoties volueris, te mutare, quàm ſemel te accipere, vt voluiſti. Maior poteſtas eſt eligendi indolem ſæpè, quàm ſemel. Diſplicuit Socrati indoles laſciuiens, commutauit pro modeſta, temperata. Rogemus Zopyrum, rogemus Alcibiadem. Ardens quoque ingenium, & præruptum. Sanctus Ignatius in mite transfudit, humile, placidum, & conuenienter lentum; iudicio ipſo Medicorum variata natura: conſultiſſimam electionem fecit: maluit indolem Chriſti mitem,& humilem.

Cap. 15. Quid, quæſo, humanæ vitæ magis repugnans, quàm virus? Vſque ad hoc auſa conſuetudo reparare vitam æmulo ſuo, veneno, quo diruitur. Inſtrumentum mortis fecit adiumentum vitale: peſtis humana Mithridati ganea fuit. Non venenis, ſed antidotis aſſueſcamus. Virulentos cordis impetus commutemus pro ſalubribus, mitibus, ſequentibus bonum. Familiares mores bonos faciamus, vt ad iuſſa præſtò ſint. Ne vitium naturæ ſolùm culpemus; ſed noſtrorum peſſimorum morum in peius collabentium, ipſo ſe lapſu firmantium in præceps. Si vnius naturæ corruptionem ita nos corrupiſſe accuſamus, quid facient tot corruptiſſimæ naturæ ſenio iam peccandi contractæ? tot, ſcilicet, quot mores, quot improbas voluntates habemus? Tot corruptas naturas patimur, quot libidines; non alieno perditas ſcelere, ſed proprio; tot fomites peccandi. Non omnem calumniam ferat originis peccatum; ſed conſilij, & voti noſtri. Opponamus potiùs vni naturæ, natali culpa infectæ, aliam

ſanctitate, iuſtitiáque confectam, conſuetudinem virtutis, fomitem ad bonum. Extundendum eſt corde affectus peſſimos, &

Vigilandum in armis pectorum fidelium,
Omnémque noſtri portionem corporis,
Quæ capta fœdæ ſeruiat libidini,
Domi coactis liberandum viribus.

Conſuetudo ipſam ſeruitutem placidam facit, faciet libertatem. Amat ſua falco vulnera, & repetit: recurrit ad aſſuetas tenebras, & cui patens & liberum cælum erat, & Sol, in ſua pertica deſes torpet, cæcus ſidet. Aſſueſcamus repugnare, aſſueſcamus vincere, aſſueſcamus felices eſſe: ipſam adhuc obſonabit mos felicitatem animi, tranquillitatem cordis, concordíam affectuum.

PROÆRESIS II.

De ingenio amoris.

NVnc ſeorſim diſpiciamus ſingulos. Regius amor antecedat: antecedit quidem, vt aurum inter metalla, ignis inter elementa, Sol inter lumina. Prænoſcendum nonnihil eſt artificioſiſſimæ naturæ ante vſum præmonſtrandum. Subtiliſſima res amor eſt, ingenioſiſſima: ex his, quæ inexperti non diſcunt, experti non dicunt, neutri ſatis ſciunt. Sequar plures, qui, aut inexperti, aut ignari, (pleroſque opinor,) ſcripſerunt nihilominùs. Vſurpabo ex Platonicis nonnulla. Pro præmio adiiciam in collectã meum aſſem. Concurramus omnes, quò nemo peruenit. Nemo ſuo taxauit pretio iſtud ingenium vitæ, inſtrumentum commutandi naturas, proplaſticen compaginandi corda, machinam committendi ani- *Cap. 16.*

mos, artificium vnitatis, glutinum orbis, illecebram Dei; cui interim monſtrabo vni quadrare, vnum decere. Ad diuinam dumtaxat formam amor fabricatus eſt pro menſura, vt mireris, immenſi. Velut teſſera teſſeræ coheret; ita amor tantummodò diuinis conſentit: quieſcit ibi, aliis inæqualis rebus, id eſt, maior; ſolùm Deo, & ſe minor.

Cap. 17. Non inuido corde, non illiberali dextra ſummus naturæ Pater rebus prouidit; nec contentus præſenti largitione eſſentiæ, appendit ſpem. Fortaſſe aliquibus plus dedit in eo, quod poſſunt eſſe, quàm quod ſunt. Adiecit multùm ſupra naturæ donum: non nudam expoſuit, ſed cum dote ſua, cum ſpe nutritio commendauit amori. Omnia bona fecit, meliora vult. Cuique ſuæ conſummationis proxenetam aliquem, ſui ſolicitatorem boni, & velut pædagogum, atque cuſtodem ingenij, amorem, tanquam ſub præcordia, & medullas, intimiſſimis, & arcanis colligauit neruis. Elementis impetum dedit, quem inclinationem naturæ dicimus. Iſte amor verè cæcus & inſenſibilis, licèt ignobilior omnium, ferruminat orbem, & opere ſignino conſolidat. Omnis Vniuerſi ordo iſto cohæret bitumine; hac omnis ſtat compago iunctura; hoc obſtringitur nodo. Omnis mundi architectura amore conſtat: omnis naturæ œconomia ab illo eſt: per illum quodque ſuo ſtat ordine, aut quærit: ſuperiora prouident inferioribus, inferiora conuertuntur ad ſuperiora. Deinde ſentientibus impetum largitur appetitum, iam oculatum & vigilem tutorem. Scilicet pro dignitate cuique talentum amatorium tribuit. Atqui intellectiles naturas ſibi caras, & pretioſas, excellentiùs, ingenioſiúſque procurauit, vt quæ ſint è clariſſimo, &, vt ſic dixerim,

ſenatorio ordine. Iſtas donauit amore præſtantiſſimi ingenij: liberaliſſimè prouidit :non tantùm dedit perficere naturam; ſed velut eligere. Illis, quas non exornauit ratio, dumtaxat indulſit ſuam abſoluere; & velut conaere ſubſtantiam, intra ſuæ claſſis anguſtias, & plebeium ordinem. Ampliauit tamen prædítis mente priuilegium. Inuenit artificio amoris optionem naturæ, non tantum exornationem. Nulla iſtis forma ſub clauſtris; nullum cum exceptione decus. Peruadere omnes naturas valent, tranſcendere vniuerſas dedit eſſe, quod velint, cùm dederit velle. Amoris ingenio in diuerſa abeunt, & ſtupendo tranſitu commeant ſine via aliò. Non ſolùm iſtas amor perficit; ſed iam tranſmutat; non ſolùm facit eſſe meliores; ſed iam alias, Tranſit amans mira naturæ ſubtilitate in amatum. Potes per omnem ambitum orbis iacere inuidos oculos, & ad guſtum in eam rerum claſſem adſcribi, quæ placeat magis. Nec exceptus diuinus ordo eſt: in ea verteris, quæ voles, inopina metamorphoſi tranſcendens. Orpheus clauicularum amorem fecit: habet claues, quibus pectus vnius pandit amantis, vt è ſe exeat; & alterius recludit, vt illud domicilium transferat.

Eia age, veni, aſſurge, veni, non in eminens aliquod, non in verticem editiſſimi montis alicuius Olympi; ſed extra omnes anni, & Solis ſemitas, extra ſydera, in magnam illam ſpeculam non entium, & immanem vaſtitatem, vbi nihilum ſolitarium ſpatiatur. Finge tibi inter eas iacere vmbras cum ſpe ſolùm & potentia videndi lucem, municipióque fungendi mundano: iam iam ſub valuas Vniuerſi optionem tibi datam maxima benignitate ianuarij, eam ſubire *Cap. 18.*

naturam, quam velles, & ſub eo habitu, quem malles intrare mundum, & agere perſonam. Audi magiſtrum huius magnæ ſcenæ amicè alloquentem ita: Age, dilata oculos, pone inuidiam, bono animo ſis, in rempublicam coaptaris mundanam. Hæc indulgentia mea cumulata in te eſt, & largiſſimè profunditur. Alias res adſtringo, & ſuum cuique deſigno gradum, in vnam compello naturam: liberum tamen permitto tibi in eum conſcribi ordinem, quem voles. Vide omnes: nulli inuideas; fies, quod legeris. Ecce ſeruilem gregem, elementa, ſaxa, metalla: ecce vulgus viuentium, herbas, frutices, arbores: ecce ſentientium plebem, reptilia, quadrupedes, natantia, volucres: ecce equeſtrem ordinem, homines: ecce ſenatorium, mentes: ecce meum auguſtum ſolium. In nullam te vrgebo claſſem ſine conſilio & ſententia tua: in eam te admittam, quam præoptes. Numquid tam abiecti animi, tam peſſimum caput fores, vt eligeres glebam eſſe, aut flatum, aut rupem, aut vlmum, aut pecudem, contemptis ſuperioribus, & diuinis ordinibus? Puto potiùs, relictis ſplendentibus metallis in vulua terræ, pellucentibus vnionibus in Erythræo littore, frondoſis arboribus in paradiſis, armentis in campis, imò & hominibus in foro, Angelis in Cælo, ſolùm inuideres Diuinitatem, & electione diuini conſortij Deus fieri ante omnia clamares. Nunc tibi ſimilis accidit indulgentia: quod tunc eligeres, tantumdem potes modò: natura ſub votum venit; fies id, quod amaueris: amor faber tui erit: id te faciet, in quod tendat. Amas aurum, gemmas, equos, & quæcumque alunt cupiditatem, quibus gliſcit voluptas, quibus tumet ſuperbia: non ſurgit dignitas tua extra vulgus entium,

non honorificentiùs ſaxis, non ſapientiùs brutis. Inepties, ſi tempus tibi interdixerit eligendi iura, quod opportunum ſit: ſi quod faceres, cùm non poſſes, nolis modò, cùm poſſis. Explica lumina tua: effunde obtutum per immenſa Diuinitatis ſpatia: vide, ſi eſt, quod concupiſcas. Cur per valles,& fæces rerum dimittis oculos, & inuides? Quin, ſi aliqua tibi ex iis placent, ibi eadem reperies limpida, inturbida, innoxia, ſine ſua fœce, ſine fœtore. Deus omnia eſt. Sublimi & innocenti modo claudit, quidquid lenocinari corda pollet: omnis formarum pulchritudo ibi præſentatur; velut qui in ſpeculo rotundo aciem occuparet, omnia expiatè videret, & baſiliſcum cum innocentia, & mortuum canem ſine graueolentia, & auidum ſine aduſtione ignem.

At, abutimur arte iſta eleuandi eſſentiam: ipſo rerum detrudimur amore infra res ipſas: quo poſſumus plùs eſſe, minùs ingenio exaltandi ſimus; imò nihil: reſoluimur: poſt infimum non reſtat. Argutè Guigo ait: Qui aliquo fruitur, ei neceſſe eſt per amorem ſubdatur. Tu autem frueris infimis: ergo infra infima truſus es, vbi locus non eſt. Attollamus nos, & pretioſiores homine fiamus; excellentiorem mortali vultum erigamus; honorabiliorem humana referamus ſpecie, non turpiorem. Appoſitè idem diſſerit: Si imago ſtercoris ex auro fiat, melior eſt vtique ſubſtantialiter, quàm imaginaliter: ſi autem Angeli imago auro imprimatur, imaginaliter erit melior, quàm ſubſtantialiter. Ergo animus à ſe effuſus, & per corporis expectoratus ſenſus, incorporalia intendens, à meliori à perfecto in peius labitur, & quantò concitatiùs, quantò vehementiùs, *Cap. 19.*

eò deterior, & malignior ruit: ſi tamen ſuper ſe emergat, & aſſultet in edita, Dei complexu diuinus euadit, & efficitur, ſi Guigonem audimus, formaliter, ſi dici fas eſt, Deus; licèt ſubſtantialiter ſi anima. Æſtimemus eſſe humanum, & rationis optimam materiam excellentiſſimo artificio deputemus, ne tetra deformemus imagine: materiam potiùs ſuperet opus. Diuina Dij fiamus ſimilitudine. Aurum à figura nomen capit; metallum humano vultu conſiſtens, homo dicitur: ita Deus, cui diuina amando ſimilitudo imprimitur. Qui ſpeculum intuetur in vitro, faciem pingit, quam mittit aſpectus eſt penicillum; color, ars: ita amans illius, quod intuetur, bonum, ſtatim effigiatur facie: id ſit, quod reſpicit; vt ſpeculum, quod reſpicitur. Hoc diſtat inter mentem, & voluntatem: mens trahit ad ſe res, & ad ſuum gradum eleuat, materialia ad delicatiſſimam tenuat ſpiritus ſubſtantiam voluntas ſequitur res, ad earumdem tingitur vultum, vt cera ſub ſigillo iacet, pro impreſſione captat figuram. Si ſignaculi effigies ſit ſerpens, leo arbor, eamdem cera ſubit; ſi homo, aut Diuus aliquis, ipſa honoratur. Pulcher eris, ſi ames pulchrum; bonum dico & honeſtum: ſi turpe, & vile; turpis, vilis. Speculum talem faciem reddit, qualem accipit.

Cap. 10. Cæterùm, amoris cauſa non eſt repetitio illius, à quo auulſi ſumus, vt putauit Ariſtophanes Platonicus, qui fructum fabulatur hominnm, alterius ſui medietatis cupidum, & petiturum à Vulcano noua reſui conflatione: non enim amoris officium eſt redintegratio, ſed vnio: nec iſta quomodolibet, non vnitio, ſed vnitas. Fit ex amantibus, non quid integrum; ſed quid vnum. Diminutè de amore cogita-

uit, cùm amantem putauit dimidium amati: eſt to-
:um, eſt idem, non vnitum, vnum. Omne vnitum
alterum eſt à per ſe, & vno. Itaque ſingula potiùs,
quàm geminum & bicorpore hominem liceat com-
mentari: putarem exornata corpora binis animabus,
quæ memores nunc ſocietatis veteris vnà diuerſari
vellent.

Verùm, Ariſtophani permittamus ſuam chari- *Cap. 21.*
atis originem, & totum eſſe ſacramentum amoris,
n id reduci, vnde fuimus: adhuc & diuinum iſta exi-
git fabella amorem. Te potes præſumere quamdam
ndiuiſibilis partem, liceat ſic loqui increatæ parti-
ipatio naturæ creata eſt. A Deo exiſtis, & exiiſti:
educitor in originem tuam, in totum. Sectæ ali-
quorum vermiculorum portiunculæ quæritant ſe, vt
vniantur: totus Dei es, totum Deus eſt; vnire illi.
Tua eſſentia, antequam eſſes, vbi erat? Quidquid
eius erat, quatenus futurum erat, in Deo erat. Ibi
nobiliſſimum tui exemplar. Omnia in Deo ſunt, &
u inter omnia. Age, repete id, vnde prodiiſti, vbi
uiſti, Deus, & totum eſt, & pars, ait diuinus Diony-
ius. Primum pulchrum genitor noſter eſt, prima
pulchritudo mater, prima ſapientia obſtetrix, prima
potentia patria. Illuc repedemus: & iſtis ſaltem plau-
ibilibus vocibus appetamus originem. Patriæ etiam
fumus placet. Huc, huc anhelat rerum totalis & in-
onſultus amor, ne conſilium noſtrum impetu in-
ptius ſit.

Omnes rerum amores, & primogeniti naturæ *Cap. 22.*
appetitus aſpirant quid Dei, aſpirant bonum: in
maginem Numen adorant, Numen amant, Numen
quærunt. Quemadmodum contenti iconibus abſen-
tes fallunt præſentiam: ita natura incapax cum em-

ni familia ſua frui viuido, & præſenti bonitatis archetypo, ſe aliquo boni ſimulacro ſolatur, quod ſit totius eſſentiæ condimentum. Sapor vitæ, ſuauitatis naturæ, quædam imago eſt Dei, rudis ſpecies boni, quod pluſquàm ſe diligit. Dum quærit benè eſſe, quamdam beatitudinis, & Dei ſtatuam colit, & amat: eligit non eſſe, ſi non benè ſit. Omnis eſſentia rerum, quatenus eſſentia eſt, in ſe inquieta actione aliqua citatur, & per actionem procedit. Quò? Ad bonum, & ſtatuam Dei colendam. Non quærit iſta inquiſitione, non negotiatur eſſe. Iam eſt, & eſt, antequàm affectet. Gratis, & ſine pretio voti fuimus. Non appetit magis eſſe, non appetit aliud eſſe, ſi deterius. Impetus naturæ, etſi inconſultus ſit, non eſt ſtultus. Eſſentia nec magis, nec minùs capit, neque permutare ſpeciem ita vult, vt à Diomede aliquo fallatur. Non itaque appetit, quod iam eſt; ſed quod id, quòd eſt, benè ſit, aut melius. Quid eſt hoc, quàm affectare bonum ſplendorem Dei, quo natura condiatur? Iſtam boni affectationem etiam in peſſimis videmus. Pluris faciunt quamdam boni ſpeciem, quam ſubſtantiam ſuam. Iſte impetus naturæ adhuc ſine conſilio monet nos amandum Deum pluſquàm nos. Vita iucunda eſt cum vſu bonorum, cum ſpe tolerabilis, ſine vſu moleſta, ſine ſpe impatientiſſima ſui. Sibi ipſis, aut vouent fata, aut concedunt, qui oppreſſi malis, omni melioris ſortis expectatione ſunt deiecti: oderunt vitam & eſſentiam, quam benè eſſe non ſperarunt. Cruore proprio multi ſe attaminarunt, ne abſque bono viuerent. Igitur ſe propter bonum amant, & bonum plùs quàm ſe. Aquæ, qua parte labuntur, contrahunt ſaporem aliquem, aut qualitatem venarum: ita omnes naturæ nonnihil ſapiunt,

vnde fluxerunt. Amando fecit omnia Deus. Pherecides addit, transformatus in amorem. Ita omnia ſuccum amoris combibunt, inclinationes proprias, appetitus, impetus ſuos: mille modis præſentantia aquæductum, quo à nihilo in eſſe ſunt transfuſa. Porrò amor etiam ſapit ſuam originem: bonitas Dei eſt: illuc ſe reducit, & quantùm poteſt, propinquat. A bono procedit, & peregrinatus in rebus ad bonum accedit, patriæ ſuæ memor, & amantiſſimus.

Subtiliùs naturam amoris contemplemur. Totam compoſitam & quadrantem Deo inueniemus: nulli alij rei aptiùs, nulli decentiùs, nulli fructuoſiùs cohærere; imò cæteris perditè, turpiter, inæqualiter. Quid infelicius, quàm amator, & non Dei? Amor eſt quidam ſui exitus, quædam à ſe peregrinatio, cum quodam ſpontaneo interitu. Voluntaria mors eſt, & quoddam ſine neceſſitate fatum. A ſe abeſt, qui amat: etenim de ſe cogitat nihil: prouidet nihil; &, cùm non cogitet de ſe, nec in ſe; neque ſecum cogitabit. Subinde nec in ſe mens operatur, nec omninò intra ſe. Præcipuum animi opus, cogitare eſt: quare nec in ſe eſt, ſi opere in ſe caret. Appendix eſſentiæ, opus eſt, quid vicinum & cohærens. Nihil, niſi coram; agit: nihil, vbi nihil habet, aliquid efficit: nec, dum viuit, eſt ibi, vbi omnino otioſus eſt. Vita operatione alitur; negotioſa eſt; ſine opera non eſt: igitur, ſi amans nec eſt, nec operatur in ſe, non viuet in ſe. Vita operationem, operatio eſſentiam ſequitur: igitur, ſi in ſe non viuit, amans, mortuus eſt. Morti propterà exæquauit Salomon amorem, cui funalia, & tædæ, & lampades ritu ferali ſunt; ſed inextinguibiles. Sua pyra funeſta eſt. *Cap. 23.*

ni familia ſua frui viuido, & præſenti bonitatis archetypo, ſe aliquo boni ſimulacro ſolatur, quod ſit totius eſſentiæ condimentum. Sapor vitæ, ſuauitatis naturæ, quædam imago eſt Dei, rudis ſpecies boni, quod pluſquàm ſe diligit. Dum quærit benè eſſe, quamdam beatitudinis, & Dei ſtatuam colit, & amat: eligit non eſſe, ſi non benè ſit. Omnis eſſentia rerum, quatenus eſſentia eſt, in ſe inquieta actione aliqua citatur, & per actionem procedit. Quò? Ad bonum, & ſtatuam Dei colendam. Non quærit iſta inquiſitione, non negotiatur eſſe. Iam eſt, & eſt, antequàm affectet. Gratis, & ſine pretio voti fuimus. Non appetit magis eſſe, non appetit aliud eſſe, ſi deterius. Impetus naturæ, etſi inconſultus ſit, non eſt ſtultus. Eſſentia nec magis, nec minùs capit, neque permutare ſpeciem ita vult, vt à Diomede aliquo fallatur. Non itaque appetit, quod iam eſt; ſed quod id, quòd eſt, benè ſit, aut melius. Quid eſt hoc, quàm affectare bonum ſplendorem Dei, quo natura condiatur? Iſtam boni affectationem etiam in peſſimis videmus. Pluris faciunt quamdam boni ſpeciem, quam ſubſtantiam ſuam. Iſte impetus naturæ adhuc ſine conſilio monet nos amandum Deum pluſquàm nos. Vita iucunda eſt cum vſu bonorum, cum ſpe tolerabilis, ſine vſu moleſta, ſine ſpe impatientiſſima ſui. Sibi ipſis, aut vouent fata, aut concedunt, qui oppreſſi malis, omni melioris ſortis expectatione ſunt deiecti: oderunt vitam & eſſentiam, quam benè eſſe non ſperarunt. Cruore proprio multi ſe attaminarunt, ne abſque bono viuerent. Igitur ſe propter bonum amant, & bonum plùs quàm ſe. Aquæ, qua parte labuntur, contrahunt ſaporem aliquem, aut qualitatem venarum: ita omnes naturæ nonnihil ſapiunt,

vnde fluxerunt. Amando fecit omnia Deus. Pherecides addit, transformatus in amorem. Ita omnia ſuccum amoris combibunt, inclinationes proprias, appetitus, impetus ſuos: mille modis præſentantia aquæductum, quo à nihilo in eſſe ſunt transfuſa. Porrò amor etiam ſapit ſuam originem: bonitas Dei eſt: illuc ſe reducit, & quantùm poteſt, propinquat. A bono procedit, & peregrinatus in rebus ad bonum accedit, patriæ ſuæ memor, & amantiſſimus.

Subtiliùs naturam amoris contemplemur. Totam compoſitam & quadrantem Deo inueniemus: nulli alij rei aptiùs, nulli decentiùs, nulli fructuoſiùs cohærere; imò cæteris perditè, turpiter, inæqualiter. Quid infelicius, quàm amator, & non Dei? Amor eſt quidam ſui exitus, quædam à ſe peregrinatio, cum quodam ſpontaneo interitu. Voluntaria mors eſt, & quoddam ſine neceſſitate fatum. A ſe abeſt, qui amat: etenim de ſe cogitat nihil: prouidet nihil; &, cùm non cogitet de ſe, nec in ſe; neque ſecum cogitabit. Subinde nec in ſe mens operatur, nec omninò intra ſe. Præcipuum animi opus, cogitare eſt: quare nec in ſe eſt, ſi opere in ſe caret. Appendix eſſentiæ, opus eſt, quid vicinum & cohærens. Nihil, niſi coram; agit: nihil, vbi nihil habet, aliquid efficit: nec, dum viuit, eſt ibi, vbi omnino otioſus eſt. Vita operatione alitur; negotioſa eſt; ſine opera non eſt: igitur, ſi amans nec eſt, nec operatur in ſe, non viuet in ſe. Vita operationem, operatio eſſentiam ſequitur: igitur, ſi in ſe non viuit, amans, mortuus eſt. Morti propterà exæquauit Salomon amorem, cui funalia, & tædæ, & lampades ritu ferali ſunt; ſed inextinguibiles. Sua pyra funeſta eſt. *Cap. 23.*

Flammas amoris puta ſpectare ad cæremonias funeris. Religioſè procuratur ignibus animus extinctus.

Cap. 24. Dices: Quid ergo commendauimus amorem, cuius laus, funus eſt; cuius opus, mors? Iſtud eſt arcanum ingenioſi affectus, mori cum fœnore, perire cum lucro vitæ: ſi amare ſcias, ſi ames, inquam, Deum, iſta eſt amandi ars. Eleganter Dionyſius Lerinenſis ait:

Mors pretioſa Deo propria eſt, cùm caſta voluntas,
Et Chriſti in puro pectore viuit amor.

Prudentiſſimè, & pretioſè phœnix ibi moritur, vbi ſcit poſſe reſurgere viuacior. Callidè moriendum eſt amore tuo, vbi reſurgendum alieno. Phœnix è ſuo cinere rediuiuus exit: ita amans ex amato reſurgit. Cinis amantis, amatus eſt: in hunc deſinit, in hunc vorax illum amoris flamma reſoluit. Quod reſtat ex amante, amatus eſt. Amans item holocauſto perit, cuius etiam cineres iuſſit Moyſes rurſus cremari; nam & amatus, puriſſimus amantis cinis, ſuos quoque patitur redamans rogos. Alimenta vtriuſque pyræ pretioſiſſima ſunt & aromatica; ſunt bona & virtutes amantium, & quæ procul ſui ſpecimen vibrant.

Cap. 25. Pretioſa itaque & felix mors amantis; bono omine perit: nam & vltrò, & victurus, & dupliciter victurus, ſi feliciter, ſi ſcitè amet: nam, licèt moriatur ſemel, bis reſurgit gemina fruiturus vita. Superat ſortem vſura amoris. Phœnix iſte affectuum ſalubriter mortiferus, viuacior ex ipſo interitu, felicior eſt, quàm ales. Iſte perit parem reperiturus vitam: amans etiam ſuo incendio; ſed auariùs perit: non parem ta-
lùm,

lùm, ſed duplicem reſumpturus vitam, reſtaurat propriam, lucratur alienam. Iſtud amoris priuilegium eſt, ſi ſcitè ametur, repetam hoc ſæpiùs:) alioqui æquale periculum amoris imprudentis eſt. Animus enim amantis, ſi non ſuſcipiatur ab amato, nuſquam eſt: etenim non in ſe; non alibi: nam, ſi alibi, in amato eſſet: non in hoc: ergo nullibi. Vita itaque amantis in reſponſione amati eſt. Redamans ſuſcitat amantem. Viuit, qui amat; quatenus inuenit, qui redamet: igitur viuet, hoc eſt, reuiuiſcet dumtaxat amans, quatenus redamaturum amat; alioqui iacet mortuus, cadauer in ſe, & alibi non viuens. Vbi igitur non periclitabitur amor, niſi in Deo? Cùm tibi mortuus, reuerteris in cinerem, reſolueris in illum vermem de ſola pura terra, intemerata Virgine, procreatum, vt Theophridus ait, qui tua interna depaſcatur, rediuiuus ex illo. Si amentur inſenſibilia, terrena, iſta pretioſa ſtercora, aurum, opes, ambitio; iam non tantùm periculum amoris eſt, eſt calamitas: cùm incapacia amandi ſint, ſuos amatores exanimes relinquent. Nemo magis prodigus, quàm auarus: rem omnium pretioſiſſimam, animum; ſine pretio dat, gratis, imò temerè; cùm amet, quæ non poſſunt amare: imò, licèt poſſint, ſi tamen & poſſint non amare; iam hîc, ſi non certa mors, certum periculum eſt mortis. Igitur, quodcumque ametur, niſi Deus; aut damnum, aut diſcrimen eſt.

Quoniam ſibi moritur amans, alij, aut alibi, ſi viuit, victurus eſt. Alienam, ſi aliena dici poteſt, nimirum, amati vitam agi. Fatetur hoc quidam amator: *Cap. 26.*

Vbi ſum, ibi non ſum: vbi non ſum, ibi eſt animus.

Etenim, cùm reſpondent ſibi amantes, ille in iſto, iſte in illo, commutatis ſpiritibus, viuunt; alter alteri, vterque vtrique traditur, vterque ab vtroque accipitur. Quæres, quomodo accipere amans amantem poſſit: nam tradere, & ſui obliuiſci, faciliùs putabis, quàm ſemel traditum, & mancipatum poſſidere quidquam: qui enim ſe non tenet, alium tenere non poterit. Seruus, qui ſuus non eſt, nihil ſuum habet. Iſta ſubtilitas eſt amoris: ſeruitutem ingenuam facit; facit locupletem, dominantem. Omnia, quæ horribilia audis, ſeruire, mori; expiata, & ſancta nomina in amore ſunt, ſine damnò, imò ſunt cum lucro. In primis, ſi amans ſeruus dicitur, & eſt nullus magis; id quidem ita eſt: ſed ſeruus eſt liber. Si captiuus dicitur, eſt quidem: ſed ingenuus captiuus, ſcilicet, ex libera naſcitur: conditionem maternam ſequitur proles. Nihil liberiùs voluntate genitrice amoris: ideò & ingenuus ipſe. Quid, ſi captiuus ſit, quia ſponte ſe tradidit? Libertate ſua talis eſt. Iſta maior gloria, quòd liber ſeruire velit. Eſt dominus, etiamſi alienus: & quamuis ſui iuris non ſit, ſe poſſidet, & poſſidet alium. Neuter amantium ſui eſt: ſed, quia ſuus non eſt, ſe habet, & alterum vterque habet. Quiſque ſe poſſidet, non in ſe, ſed in altero. Hic in ſe poſſidetur; ſed in illo ſe poſſidet: ille in ſe poſſidetur; ſed in hoc ſe poſſidet. Dum amas te amantem, perderis in te, reperiris in alio, qui de te, non de ſe cogitat: ſic per te, & à te amiſſus reſtitueris in altero, qui te ſeruat, dum ſe perdit. Hoc idem alteri continget tecum. Adhuc reſtat miraculum. Poſtquàm à te perditus redimeris ab amico amato à te, & amante tui, per hunc ipſum te poſſides. Tum ſi per hunc

medium te poſſides, priùs hunc poſſidebis, quàm te: quare proximior illi, quàm tibi eris: nec enim ad te accedis, niſi per illum. Hoc iacet, maximum diſcrimen inter amorem, & alios tyrannos; inter charitatem, & vim; inter dilectionem, & imperium; inter beneuolentiam, & Martem: Dux, Rex, Imperator, tyrannus per ſe alios poſſident; ſed amans per alium ſe poſſidet. O nouum captiuitatis ritum, eſſe dominum triumphatoris ſui! ô inauditum mancipij genus, eſſe Regem ſui heri! Vnuſquiſque amantium longinquior à ſe eſt, quàm ab altero; vicinior alteri, quàm ſibi. Quid mirum, ſi in ſe non ſit, ſed in alio; mortuus ſibi, rediuiuus alij. Vna mors in amore eſt: ſed duæ reſurrectiones. Ita diuinus amans, (Dei, inquam,) Paulus, vnicam ſibi mortem fatetur, duas vitas: vnam Chriſti amati; alteram ſuam: vitam Chriſti in ſe, cùm ſibi, Chriſti amore ſauciatus, mortuus fuiſſet; ſed ſuam in Chriſto. Vixiſſe ſe dicit: ſed iam non ſe, vtique in ſe; ſed vixiſſe in ſe Chriſtum. At, cùm dixiſſet, non tantùm in ſe vixiſſe Chriſtum, ſed etiam ſe vixiſſe; putandum eſt, in Chriſto, non in ſe. Ritú enim amantium viuebat: ſed extra ſe: & iam non ipſe viuebat, nimirum, in ſe; ſed viuebat in ſe Chriſtus, ſuæ vitæ feliciſſimus Vicarius. Quare & ipſe Paulus, qui viuebat in Chriſto, rurſus in ſe reuiuiſcebat per Chriſtum in ſe viuentem. Semel in ſe mortuus, bis reſuſcitatus, dum in Chriſto viuebat ſine ſe, & dum per Chriſtum in ſe viuebat. Semel ſui egenus, bis locuples, dum Chriſtum poſſidebat, & ſe per Chriſtum.

Amans itaque, dum ſe negligit, in ſe perit, & perditur: reſurgit tamen, & inuenitur, primùm, in amatodum nihil, niſi de illo, cogitat: ſecundò ſuſcita- *Cap.27.*

Digitized by Google

tur, dum noſcit ab amato amari, & in eo viuere. Aduoca, quæſo, teſtes laudatiſſimos: adige integerrimos arbitros, & iuſtos aſſigna rerum taxatores, qui æſtiment iacturam tui, cùm te, & Deum perdis, ſi ames, & non Deum. Quanti Deus ſit habendus, etiam qui offendunt, docebunt. Quanti te debeas habere, roga ſuperbos, peſſimos licèt ſui arbitros, ſe non virtute, non animo æſtimantes, ſed viliſſima ſui parte. Ex his iacturam tui, & Dei æſtima. At, ſi amas Deum, quantùm lucri erit, quòd te dederis, accipias Deum, & te? quòd tibi moriaris, reuiuiſcas Deo, & tibi? quòd te amiſeris, redimaris in Deo, reſtaureris in ſe? Proh felicitatem feliciſſimam! tuam vitam commutare pro diuina, & recuperare tuam! O pretioſam amoris, & iuſtorum mortem, qua emitur diuina vita, & reparatur humana! ô ratam reſciſſi contractus legem! ô gratuitam commutationem, quòd te dederis, accipere Deum, & te! Qui verò creaturas & fæces iſtas purpuratas rerum amat, Glauci, & Diomedis repræſentat contractum, pro aureis ferrea ſuſcipit. Minùs te eſt, quidquid amas è terra, aut ſub terram natum. Licèt omne auri pondus, quod Lydium fatigauit ſolùm, poſſideres, aurum pro ferro accipis. Dixi, accipis: mentior; non te commutas, ſed tradis: das non recuperaturus, das non reddituris, non compenſaturis. Egenus manes hoc amore: nàm, poſtquàm te dederis, numquam reſtitueris; & cùm omnia tibi videberis poſſidere, pauperrimus ſine omnibus, & ſine te manebis. Quis egentior quàm ſui? Adhuc alienus manebis ſine alieno, & ſine proprio. Sine corde ſunt iſta, quæ amas; & ſuæ naturæ neceſſitate immiſericordia. Te deſinent perire,

nec animum tibi tuum redamatione conferent. Iniuſtiſſima te accipient, non te tibi reſtituent: nihil pro te reddent: peribis ſine remedio, ſeruibis ſine redemptione. Infauſtus & feralis iſte amor rerum, aut hominum. O error mortalium, qui diuitias poſſeſſuri ament, à quibus clanculum capiuntur, dum capere palàm laborant! Se perdunt, dum illas poſſidere cupiunt: perdunt & illas, licèt obtineant: inde dolent, inde egeni ſemper. Qui ſe non habet, per quem alia habiturus eſt, neque alia habebit. Qui cupit poſſidere alia, curet, ne alia ipſum poſſideant: & poſſidebunt, ſi amet poſſidere: Solus, & alterius ſimul, & ſui ipſius (vt egregiè eſt dictum) eſſe poteſt, qui ſoli ſe illi dedit, qui ideò ſolus eſt omnium, quia ſolus eſt omnia. Errant, errant mortales: conſequi opum dominium non valent. Irritis votis franguntur: ſed & iſtud tolerabile malum, niſi contrariis. Ab ipſis poſſidentur rebus, quæ dominantur dominaturis, & voce vulgi dominis. Qui heri futuri erant, mancipia fiunt: nequeunt redimi, hoc eſt, redamari. Amor amati eſt amantis redemptio, & vita: amor tuus, quoddam auctoramentum eſt ſeruitutis tuæ: amor dilecti, chirographum libertatis tuæ. Ita, qui amat ſe, amaturum, ſeruus fit à ſe, & ſtatim libertus ab altero: tradit ſe mox dominaturus. Qui amat non amaturum; ſine ſpe bona interit, & ſeruit: qui amat infideliter, aut contingenter amaturum; vitæ, & libertatis diſcrimen ſubit.

Itaque amandus eſt ſolùm, qui certiſſimè amet. *Cap. 28.* Tunc fit amantium illa prętioſiſſima mors; duplici, nimirùm, æquiualens vitæ: mors, quàm exornat geminus ſpiritus: mors fœcunda: fatum fertiliſſi-

mum, in bina germina erumpens. Tunc etiam celebratur ille cordis contractus, ſine partium iniuria, quo alter alterum reddit, & accipit; firmiſſimus, & ſuper omnes ratus commercij ritus; animarum, ſcilicet, & voluntatum: amor enim proxeneta eſt cordium, trapezita animorum, tabellarius cupiditatum. Huic æternum ex ſe fœdus amoris eſt, & nodus Gordij nexibus arctior; contractus nunquam reſcindendus, nec pœnitendus. Pacta diſſolui alia poſſunt, quoniam eadem voluntate, quæ fiunt, reſoluentur: iſtud idcircò fit, quod alia commutent paciſcentes, non voluntatem, qua commutant: in amoris autem contractu eadem voluntas materia eſt contractus. Voluntas alienatur, voluntas traditur, iam non ſui domina, ipſum pœnitendi ius amittit, alienum ſequitur arbitrium. Non reſtat, quo contractus diſſoluatur; non manet contrahendi voluntas; & nullum ſine voluntate propria, aut diſſolui, aut fieri pactum poteſt. Fortaſſe idcircò Plato nodum iſtum amoris fortiſſimum cenſuit. Qui aliquem cupiditate capit, fortiùs arripit, quàm maxima violentia; implicatiùs conſtringit, quàm retibus; ſecuriùs ligat, quàm catenis ferreis: non enim externè vim immittit; ſed intùs vrget: atque ipſe vinctus non vult ſolui; potiùs ſe liganti inſinuat, atque colligat. Sed, licèt iſte nexus indiſſolubilis ſit, ſecabilis eſt. Gladius Alexandri illuſit etiam nodum Gordij: licèt enim huic amoris contractui ius reſcindendi abſit, poteſt iuri ſuo abeſſe ſecuritas: poteſt alicuius iniuria fruſtrari, ſi redamans laſſetur: tum, ſi amor vtroſque ſuſtentet, & ſuo conſtringat iure, violenta fati falx ſecabit: poteſt amatus ceſſare inuitus ab amore tui: poteſt ipſe perire, licèt in ipſo amor non periret.

Solùm, ſi pactum iſtud cum Deo contrahas, iuſtiſſimum & ſecurum eſt, cuius nec amor perire poteſt, nec ipſe. Nequit leuiter voluntatem mutare, nec mutari: nulla pœnitentia illum ſubit amandi bonos, amantes ipſum dico: nec mors, nec fortuna, quæ peſſimè de amicitia meretur, inuadent. Quis igitur nos ſeparabit à charitate Dei, voluntate fideliſſimi, ſubſtantia firmiſſimi, vtraque æterni?

Sed demus homines fideles, demus æternos. Ipſum dumtaxat æſtimemus contractum lucris ſuis, & genere. Pro ſocio puto etiam; nec ſimplex, nec nominatus eſt contractus amoris: permutationem credo, & ſocietatem. Communio diſpendiorum, & lucrorum inter amantes intercedit. Vndique quæſtuoſus eſt, ſi cum Deo celebremus. Si ſpectes commutationem, quid lucroſius, quàm Deum pro te accipere? Si ſocietatem, quid fortunatiùs, quàm participem diuinorum eſſe, & quibus Deus natura fungitur, tu charitate fruaris? Quàm felix iſta ſeges gaudij! At, qui cum homine fœdus iſtud amatorium icit, ad multa ſe paret detrimenta. Viderit, an poſſit ferre, ſi gemino latere inuadatur à fortuna, ſuo, & alieno, duplicia laturus vulnera. Iras, quas in vnumquemque exercet, & partem inuidiæ noſtræ tolerare nequimus: quomodo ſuſtentabimus alienum etiam odium? Reſpice locupletiſſimam ſupellectilem malorum duplo excedentium bonis: horum enim ærarium minùs eſt, ne inſuper inſumas alienam quoque portionem, tuæ iam tædio vexatus. Quotquot tulerit amicus, tibi ferendum eſt; alienis malis dolendum qui decoquis patientiam tuis. In Deo dumtaxat iſta ſocietas ſine periculo eſt, cum quæſtu Cap. 29.

eſt, vltra exceſſum fortis. Lucrum ſecurum erit; vſuræ maximæ, detrimentum nullum.

Cap. 30. Sed, vt alia amoris lucra prætercam, illas referam vſuras, cùm ex vno interitu duas amor repetit vitas. Maximus amantium quæſtus eſt, quòd ſinguli duplicentur. Ex vno fit geminus quiſque; ſemel in alio; iterum in ſe per alium. Nolo hinc rursùs commemorare lucrum tuum, ſed amati. Non ſolùm amandus eſt, à quo reſurgere poſſis; ſed, qui dignus eſt, vt reſurgat. Dum amas amantem, te ipſum viuificas amantem, & bino animas ſpiritu, tuo donato, ſuo reddito. Ama dignum, qui ſæpius viuat: tacita enim extenſio eſſentiæ amor eſt. Duplicat, quos ſuis extinguit flammis. Hæc vis charitatis, ſingulos binos reddere. Amor tuus amantem tui geminat. Non igitur temerè ponendus vbique amor eſt; ſed cum delectu, vt tantam cùm conſilio fortunes tui pectoris gratiam. Non amare, aut amare non præſtantiſſimum, ſcelus eſt. Superuacua manebit virtus amoris fructuoſiſſima. Itaque eligendum eſt amori omnium præſtantiſſimam rem, ait Venantius:

Veluti flores docta ſequeſtrat apis.

Auarus mallet duplicare aureum nummum, quàm æreum. Quid putas omnibus pretioſius, niſi auctorem? Si quid magni potes, in Deo experire. Pulcherrima eſſentia dilatetur; & vnus, quoad fieri poteſt, multiplicetur rara amoris arte. Plures creatæ pulchritudines ſunt, vna ſolùm increata. Hanc potius extendere cupias: quam in te, ſi fas eſt dicere, geminabis, dum viues in Deo, & Deus in te. Quid magis exiſtentiæ dignum, quàm is, per cuncta exiſtunt? Quid magis meretur eſſe, quàm is, per quem

omnia ſunt? Fac, vt is omni exiſtat modo, & in te exiſtat. Fac, vt æternus denuò in te ſit, dum ames, nec tam ingratus, nec tam perditus eris, vt ſi Deum donare vita poſſes, recuſares. In Deo eras, etiam cùm non eras; ſit Deus in te, etiamſi in ſe ſit ſine te: iſtud ad gratitudinem ſit, vt illud ad ſecuritatem tui. Res ſecura eſt amor Dei: nequis ibi perdi: nequis non eſſe tui: nequis non te inuenire. Qui amat, cùm ſe det alteri, ſe amittit. Hoc eſt priuilegium ſe donantis Deo, id eſt, cupientis, poſſe eſſe ſui, & alterius: ſe dat illi, qui eſt omnia; vbi, cùm omnia ibi inuenerit, ſe ipſum quoque inuenit, & in eo eſt, cuius eſt etiam, ſi non amauerit. In Deo non te perderes, ſi amares Deum. Nunc tam ſecurus eſt perdendo te, amando illum, vt duplici te inuenias via, & quia ab illo amaris, & quia ab illo es, & in eo propterea es: & tantò te ipſo excellentior, quantò Deus præſtantior te.

Adijce alium amandi titulum, amari à Deo, & à nemine magis. Vnius charitas manceps alterius eſt. *Cap. 31.* Nihil magis gregale quàm amor, omnium rerum patientiſſimus, niſi ſolitudinis. Societate gaudet, & extorquet conſortem. Homicida eſt, qui amantem ſuum non amat, cùm pro ſe mortuum non ſuſcitat, cùm poſſit. Quodam naturæ iure edicitur amare amantem. Omnes propendimus libenter in propria, noſtríſque proſpicimus. Amans iam ad res expectat amati, & in cenſu ſuo ſcribitur. Curam, & voluntatem exigit proprietatis titulus. Placent ſua cuique: quare nihil magis amandum, quàm amantem: nam nihil magis noſtrum. Amans aufert ſe à ſe, furatur ſe, vt tradatur amato, qui amantis herus fit arctiſſimo charitatis iure, & auctoramento. Si

vrgemus iſta, nihil magis noſtrum, quàm is, cuius omnes ſumus ſui, Deus. Quare? Quoniam amat nos. Hócne titulo noſter? Imò, quia nemo magis nos amet, valdè noſter, & nihil magis noſtrum: quantò enim plùs aliquis diligit, plùs amantis eſt. Itaque, qui nos ſuper omnes amat, ſuper omnes noſter eſt; hoc ſaltem titulo ſuper omnes diligendus. In plurimis ſimillimus eſt amor igni; diſſidet in curſu, & via: tametſi cæleſtis res, impetum deorſum vehementiùs agit, libenter deſcendit. Charitas parentum maior in filios venit, quàm à liberis refertur: beneuolentior liberalis animus confert munus, quàm ab accipienti memoratur & redditur. Maiori amor Dei alueo in creatas res defluit, quàm ab ipſis refluit. Saxum ex editiori ruet concitatiùs. Quò à diſtantiori cadit, violentiùs vulnerat. Quid altius quàm Creator? Amórne cælo dilapſus non te fortiter percellit?

Cap. 32. Verùm, ſi voluptatem, cuius nomen plauſibile eſt, in amore quæramus, vnus Deus vindicet. Vni Numini conteſſerat iucunditas & volupe quoddam animi. Diuinis amor efformatus typis, cæteris, niſi Deo, inæqualis eſt, & amareſcit ipſe ex ſe dulciſſimus. Sed abuſus malè audire fecit. Orpheus vocauit γλυκύπικρον. Alius ait;

Amor, & melle, & felle eſt fœcundiſſimus.

Sic diuido iſtud anceps ingenium: in Deo mellificat, in cœteris acerbat. Amor, vt apis officioſiſſimus, & ſui operis pacifici zelator, ſi impediatur, aculeatus eſt: ſtimulo ſuo dirè ſauciat. Ideò amatores rerum delibuti abſinthio acerbiſsimè ſuam ipſam cupiditatem, imò voluptatem ferunt. Pungit illos amor extra alueare ſuum, dulcis tranquillitatis artificio

impeditus. Diligentes dumtaxat Deũ nectare alitiis fauum conficit iucundum: in Deo ſolùm locum opificij ſui reperit.

Patebit iſtud, ſi indolem eius ſpectemus. Præcipuum in amore votum eſt, amato integrè perfrui, cuius auidiſſimus eſt. Iam iſtud oſtendit diſſentire amorem humanis rebus, & rixam mouet adhuc conſentientium cupiditatum. Ægrè fert amator riualem, impatientiſſimus conſortis, ſuis ſe votis damnat, nec vult ab imitatione probari. Noſcit anguſtias eius boni, quod diligit; & minùs eſſe, quàm quod pluribus ſatisfaciat: idcircò marceſcit, vritur periclitantibus conſortio cupiditatibus. Inſufficientia bona iſta ſunt, nec paria duorum deſideriis, quæ vni non ſatis ſe laxant. Iſtud fel abeſt amori Dei, quo frui ſine detrimento alicuius plures poſſunt. Maius quid eſt omnium votis; capax plurium poſſeſſionis; multis ſuperfluit vna eius bonitas. Cape præceptum gaudij: Ne ames, quo fruiturus, ſolus velis amare. Cap. 33.

Huic mori vicinus eſt, velle amantem, vt amatus ſe integro fruatur: velle, toto occupato ſinu, ab illo diligi. Iſtud etiam amantes fodicat: iſtud premit. Vident quoque anguſtum amorem amati, nec maiorem bonitate: coarctati amoris eſt, cuius eſt limitata bonitas. Timent, ſi in plures diuidatur charitas, minùs ſe percepturos. Puſilla rerum pulchritudo duos conuiuas non ſuſtinet. Quemadmodum plures vna re integrè frui nequeunt: ſic nec ipſa plures integrè poteſt recreare; nam nec amare. Per plures diſſipatus affectus minor erit. Hinc angor ſtringit cor amantis, quod nequeat ipſe amato integrè frui, aut quòd amatus partim poſſit alio frui. Verùm Deus, vt affluentis eſt, & locupletiſſimæ bonitatis, Cap. 34.

ita & amoris : quemadmodum à pluribus ſine diſpendio amari poteſt; plures ſine alicuius detrimento amat. Patet cunctis bonitas illa infinita, patet & bonitatis defluxus, amor integer. Securè amatur Deus: nihil perdis, ſi alij ament. Innocenter amat: nihil læderis, ſi alios amet. Accipe & aliud monitum : Ne ames, quo fruiturus, te ſolum voles amare.

Cap. 35. Infelix, & iniqua lex amoris rerum, nolle, vt ament alij; nolle, vt ament alios. Non ita miſerum & preſſum eligas amorem. Supereſt Deo amor dilatatus; ſupereſt bonitas, vt amet, & ametur. Tam abeſt à felle, vt riuales optet, zelotypia gaudeat. Hoc intereſt inter zelum humani amoris, & diuini: zelus amantis Deum optat, vt alij ament : zelus amantis hominem, ne alius amet. Ille ſocios quærit: iſte ſugit : pro qualitate, nimirum, amatorum. Socios ille quærit; quia ſupereſt bonitas amato, cui amorem ſuum æqualem non putat: coadiutores exoptat, vt ſuppleat votis alienis proprium defectum. Iſte non admittit collegas : exiguum bonum timet, ne deſit ſibi diſtributum etiam aliis. Per inde ac qui ſplendidum epulum parauit, cui ipſe non eſt ſatis, conuiuas quærit, inuitat plures, gauiſus conſortio epulantium. At miſellus & famelicus ruſticus fruſtulum hordeacei panis, quia ſibi non ſufficit, non diſtribuit aliis, non palam comeſt, ne alius, qui appetat, petat. O lætiſſimum affectum! ô ſecuriſſimum amorem Dei! quem zelus non excruciat, quem riualis delectat, ſine abſinthio, ſine aloë, ſine felle, totus dulcis, & conſentaneus cordi.

Cap. 36. Quicumque aliùs amor diſconueniens, inæqualis, amariſſimus, crudeliſſimus eſt : & ſua his rebus

non tantum docet inæqualitas, & atrocitas: monſtrat violentia extra locum ire proprium, niſi in Deo. Anne in ſua ſede amor fuit Alceſimarchi ita eiulantis?

Credo ego amorem plurimùm apud homines carnificinam commentum:
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines ſupero, atque antideo, cruciabilitatibus animi
Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor, in amoris rota miſer.
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior, ita nubilam mentem
Animi habeo.

Huius reor violentiæ cauſam, honorificam, & eximiam iſtius affectus indolem. Ad Deum natus efficaciſſimus eſt conuenientibus materiæ viribus, quæ digreſſæ, & deflexæ aliò, in violentiam iſtam erumpunt. Arctantur puſillæ rei, & quo valet impetu incommodus in anguſtiis amor fluctuat, cruciat, perdit, velut ignis in denſa nube ſtrictus, ſcindit illam: &, ſi ſua cæli via aberrat, deflexus ad terram obuia quæque terret, torret, vrit, diruit. Optimæ res ſine ſuo vſu peſſimæ fiunt. Non ſunt affectus ad torturam dati; ſed ad gaudium, vt expleti conuenientibus naturæ bonis feſtiui ſint animo. Iſta comitas abeſt tetrico rerum amori: quare non ad illas natus, Deo ſacer eſt. Quælibet vis animi habet aliquid à ſe reſpectum, quo perficiatur, quod ad ſuam vtilitatem, quod ad oblectationem vertat. Hoc in amore Deus eſt, ſicut in oculo lumen, in auditu melodia. Nequaquam tam peſſimè prouidit na-

tura nobis, vt rebus ineptè amandis iſtud præparaſſet tormentum; & colligaſſet vitali ſedi cordis rarum hoc ingenium mortis: imò propterea conuerberat nos illas amantes: quia nolit amari, vt prudens mater & diligens: ad exemplum enim amoris materni, qui peccantem filium flagellat ſeuerè, & punit. Pergit ille dolentibus præ Prometheo præcordiis.

Ita mihi omnia ingenia ſunt; quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor laßum animi ludificat, fugat, agit, appetit.
Raptat, retinet, iactat: largitur: quod dat, non dat, deludit.
Modò quod ſuaſit, diſſuadet; quod dißuadet, id oſtentat.
Maritimis moribus mecum experitur. Ita meum frangit amantem
Animum. Neque niſi quia miſer non eo peßum, mihi nulla abeſt.
Perdito pernicies.

Cap. 37. Ne iſta ad exaggerationem putes, alios memorabo vulgaris amoris cruciatus, quibus immunis & expiata eſt charitas: namque, ſi deuexat amantem diuidi ab amato amorem, quantùm premet negari? Excruciat, ſi coamet alius; quantùm ſi ſe non redamat? Iam tunc ſæuiſſima mors amoris, qua ex ſe nuſquam pulſus amans cupitis agitatur tormentis. In hoc atrocius fatum, & quòd animum interimat, & quòd relinquat cum ſenſu corpus, vt dolendo ſolùm ſit ſuperſtes. Recenſe curas, angores, vigilias, ſuſpiria, labores amantis, vt dubiam extundat beneuolentiam alterius. Demus obtinuiſſe: adhuc anceps

affliget fides. Poteſt pœnitere amatus, poteſt mutari. Satis eſt quicumque timor macerando amoris gaudio delicatiſsimo. Iſtis nos eximit anguſtiis Dei amor ſecuriſsimus, lætiſſimus. Vltrò nos amat, priùs amauit, nunquam non amabit, ſi amemus. Accedit huic ſecuritati dilectionis magnitudo. Elige, ſi quid ſapis, è duobus bonis; exiguum vnum & anceps; alterum maximum, ipsúmque ſecuriſſimum. Certè bis iſtud bonum, imò bis maximum bonum, magnitudo & ſecuritas facit: illud nec boni titulum meretur. Particulam illam, ſi qua ſit bonitatis, abſorbebit ſui timor. Quin, expiemus illam timore: puſilla eſt, nec capax tam magni affectus, ſatis hoc tormento: pes anguſtiori calceo affligitur. Adiice poſt peſſimam fidem amoris, peſſimam amati curam:

Bis perit amator, ab re, atque animo ſimul.

Etiam poſt ſecuritatem redamationis periclitatur amor, nec ſecurus de amato, ipſo adhuc tuto, peribit, non dico, ſi de medio tolli, ſed ſi putet concuti. Quanta ſolicitudo verſat ſuſpenſum graui ſupplicio amantem, ne dilectus alicuius experiatur inuidiam. Ad hæc morbus offendet, tempus macerabit, fortuna laniabit. Quid, ſi omninò perdat? Iſtud amoris infortunium Platonicus Pauſanias oppidò timuit: pereunte enim amato perit amor, cuius conditionem ſequitur: pereunte amato & amore, ánne viuet lætus amans? Sine his periculis Deus eſt, quem dimittere dumtaxat poſſumus; non amittere, niſi dimittamus. Maximo munere donati ſumus, quòd nolentibus amitti nequeat: nemo niſi volens perdet. Sed, quis, ſi amet, volet perdere?

Hactenus diſpeximus, quàm decens, quàm com- *Cap. 39.*

modum, quàm volupe habeat amor, ſi Dei, ſit, ipſi natus, & pro vnius immenſi menſuratus norma: nunc mixtim alia lineamenta amoris comparabo, quàm apta & quadrantia ſoli Diuinitati veniant. Non inerti artificio hunc natura fabrefecit affectum; nec ſine propoſito: imò tanta fecit induſtria, tam ſuo obiecto quadratum, tam appoſitum Deo, vt quicumque nouerit, illi dumtaxat natum, illi dicatum affirmabit; non minùs quàm qui ſecurim contemplatur, feriendo dicet factam. Singuli elaborati affectus ſunt pro fine: amor, quia finem ſine fine habet, vtique infinitum bonum, etiam ipſe ſine fine eſt. Licèt liberè amemus, quod velimus; non poſſumus non amare aliquid. Poſſumus ceſſare ab odio, lacrymis imperare modum, ſpem compeſcere, iram ſedare, timorem excutere: omnis finire amor nequit: ſemper neceſſe eſt velis aliquid. Seneſcentes & limitati affectus materiem conſentaneam cum modo, cum limite habent: ergo amor indefeſſus immortale quid aſpirat, cuius eſſe infatigabile eſt, numquam defecturum. Alij affectus ad tempus ſunt; amor omni tempore; æternum, ſcilicet, ſuggeſtum habet. Amor enim inter cæteras paſſiones, quippe excellentior, ſolicitiùs curatus à natura eſt: laſſitudine & ignauia omni illum expiauit, & in continuum vſum fecit. Negauit ferias officioſiſſima mater officioſo affectui: noluit vacare vnquam eximio ſuo opere; negotiari inſtigat: non leue inde præſumit lucrum: nouit à Deo aſſidua beneficia, & ſolùm amore redimenda. Aſſiduum propterea amorem fecit, & ſine quiete, & ne grauis nobis foret continuatio gratiæ, infatigabilem, acrem, ſuauem, placidum, ipſáque acerba mitificantem. Adhuc tamen nemo ſatis

amabit

amabit Deum, etiam qui amare plùs nequit.

Adiice, & immenſo natum ex ſua tranſcendentia colligi. Vbique amor eſt, in omni clauſtu: affectu, omnem ſuſtentat, ad normam, ſcilicet, Dei, vbique locorum, & rerum exiſtentis, omnia ſuſtentantis. Timor ſine lætitia conſiſtit, lætitia ſine ira, ira ſine ſpe, ſpes ſine timore, nullus ſine amore. Ipſum adhuc odium amor ſuffulcit. Ipſe ſtirps, ipſe primus motor omnium affectionum: in hoc etiam diuinum quid æmulatur. Ipſe velut neruus in ſigillariis motat omnes ſenſus, omnes vultus animi, omnes guſtus corporis. Pro amore totus gubernatur homo: diuinus apparet, ſi Dei amor impellat & contrahat, non aliter quàm fidiculis humanos ſigillaria imitantur geſtus. Ad hæc, vltimo natum rerum fini dominatori omnium, cui referuntur vniuerſa, imperium oſtendit amoris in reliquos affectus, vertit, trahit, refert ad ſe cunctos; ſeruiunt omnes affectui primogenito occupaturo in illa re, cui ſeruiunt omnia, cui ſeruire debes, *Cap. 39.*

Sed, vbi euidentiùs iſta adæquatio patebit, quàm ſi ipſas amoris conditiones cum diuinis componamus; ſi illas pro ingenio affectus, iſtas pro excellentia materiæ & boni, ſuo quaſque conſideremus ordine? Amor eſt primus affectus: dicam, conſenſu Theologiæ, & Philoſophiæ, primam omnium gratiam, primum donum. Cui par æſtimabis, niſi primæ bonitati, primæ beneficentiæ? Amor ſua ipſa natura donum eſt, non ex adiacenti: eſt gratia naturalis, cætera munera factitia ſunt, eiuſdem vicaria: transfert ſponte amantis dominium amor, & gratis ipſe datur; at, quod ſponte, & gratis traditur, donum vocabis. Cui itaque quadrupedit donum natura *Cap. 40.*

ſua, niſi bono natura ſua & excellenti & magno, ſine ornatu, ſine accidenti ? Amor eſt per ſe ſe donum: cuinam aptior, quàm bono per ſe ? Amor eſt donum aliorum cauſa donorum, nec vlli magis conſentaneum putas, quàm illi bonitatis naturæ, quæ cauſa eſt omnium naturarum, & bonitatum. Amor ſine aliis muneribus per ſe eſt acceptabilis, ex ſe gratus: cui magis conueniet, quàm illi, qui per ſe placet, qui per ſe amabilis eſt ? Sine amore nullum donum gratum eſt: hoc etiam competit Deo: nulla res ſine Deo placere debet; credo, nec poteſt, ſi gaudij ſinceritatem, innocentiámque ſpectemus. Metiamur nunc molem amoris, tendamus funem, omnia illi imparia reperiemus, niſi Deum, indigna tanto munere. Pignus iſtud cordis, & vnicum pignus noſtrum, inaugurari Deo, quia magnum, decet, quia ſolum, neceſſe eſt: ne iniuriam faciamus magnitudini diuinæ, & voluntati. Prodigi & iniuſti ſumus, ſi aliis rebus impendamus amorem, etiam nobis: dabimus, nimirum, mirentibus nihil; negabimus totum id iure poſtulanti ſuo.

Cap. 41. Tantus amor vnus eſt, vt ipſum non exæquent omnia: maior itaque, quàm debeatur alicui, qui inter omnia numeretur, & non complectatur: cuncta enim relinquemus exequuturi noſtram voluntatem: id vnum, quod placet, vt faciamus, cætera contemnimus: id, quod cuique libet, inæſtimabile eſt: pluris igitur, quàm omnia, cupidinem noſtram habemus, & amor vniuerſis præualet. Anne putas exaggeratè dictum? Imò remiſsè, & humiliter. Digniùs dicam adhuc, non exaggeratiùs. Vniuerſa nihil ſine amore valent: adeò pretioſum eſt, vt imponat pretium rebus, quas ſuo eleuat contagio: quod exiguum

eſt amor magnificat, & extendit ad omnem ampli-tudinem. Quod magnum videtur munus, ſi amor non contineat ſuam molem, contrahitur, & premi-tur. Parum eſt, des omnia mihi ſine amore. Certè ſine debito parabo, inuenta cenſebo; non accepta: pro pondere amoris ponderantur omnia: tantumdem pretium habebunt, ac beneuolentiæ. Donantis vo-luntas taxat donum. Non debet cor, quod inuita manus dedit. Dona ſine amore, ius gratiæ amittunt: ipſe tamen amor, cùm donum ſit, vltra iſtud pe-riculum eſt: tantum munus & tam pretioſum nun-quam à coacto exactum fuit: nemo tantum ſibi ar-rogabit iuris, vt ab inuito audeat iſtud donum in-comparabile vindicare, nec obtinebit, ſi audeat: ſpontaneum eſt ſemper, & cum pretio ſuo. O re-rum pretioſiſſimam! ô pulcherrimum amorem, quæ ſemper ipſa placet, quæ omnia placere facit, ſine qua nihil!

Aliunde quoque oſtendam omnibus æquiualere amorem, pignoribus, diuitiis, immenſæ votis aua-ritiæ. Ipſe donans magnifico iſto dono amoris do-natur: tum & ipſe amor maioris re donata fit. Quare iam amor tuus pretioſior eſt, quòd ſit, quàm quòd te dederis. Cæterùm quiſque pluris ſe facit, quàm omnia ſua, quæ poſſunt eſſe ſua. Amor itaque pretio-ſior omnibus rebus tuis eſt: nam & pretioſior te, qui tuis te omnibus prælatum cenſes. Næ hominis pre-tium, amor eſt: æſtimabilius quid eſt, à quo aliquid æſtimatur, quàm ipſum. Non enim velut infelix & ſterilis arbor trunco, & alimento ignis æſtiman-dus eſt animus, ſed fructu. Iuſtus dicitur, vt pal-ma, florere: vtique & fructificare, ritu aliqua-rum palmarum indicarum, cuius fructum in corde *Cap. 42.*

Digitized by Google

& viſcere habent: in corde hominis ſuus latet mitis & dulcis fructus amor. Apte Venantius Honorius inquit:

Fructus amicitiæ corde colente manet.

Amor proprium quid noſtri, & ſolùm noſtrum: hoc titulo pretioſior, quia ſolùm. Rara cariùs æſtimantur: quid vnica? Iam & hoc nomine præter dignitatem & pretium vindicat iſtum affectum Deus: cui debemus omnia, neceſſum erit dare vnum: nam & vnum ſolùm noſtrum eſt. Alienis & propriis creditoris rebus, nemo ſe aſſerit alieno ære. Solùm illud proprium opinor cuiuſque, quod in ſua eſt voluntate: nihil noſtræ ſubeſt niſi velle, amor, inquam, & voluntas ipſa: cætera aliena ſunt, quæ aut coacti habemus, aut inuiti dimittemus. Itaque, ſi Deo gratificandum eſt, vnde id poſſumus, niſi cenſu proprio? Atqui ex iſta proprietate amoris peculij humani, humanum æſtimatur pretium, quemadmodum facultates cenſu. Si amor bonus ipſum probat hominem, ſi malus corrumpit; quidquid eſt, & habet, optimo amore optimum eſt; quidquid prauo, peſſimum: ſi perdimus amorem, pereunt omnia noſtra: quin & nihil noſtrum, niſi ille. Sed noſtra alia dicas, omnia erunt appendices amoris, & cui illum damus, nihil negabimus, imò omnia trademus, & votis pluſquàm omnia. Iam & iſto tertio titulo præ omnibus valet amor, Deo ſolùm & dignus & debitus: accedit, quòd qui amorem dedit, dat omnia ſua, dat voluntatem, perquam omnia poſſidet: qui illam largitur, concedit, quæcumque per illam habentur, non diuerſa cæremonia, quàm cùm traditione clauium poſſeſſio domorum & theſauri aditur.

Cæterùm ad dimidium hactenus magnitudinis

ſuæ charitatem perduximus: tantundem reſtat: non ſolùm amor æquatur amanti, & ſuis omnibus; duplicati pretij eſt, pro amato valet. Satis liberalis amor qui omnia amantis dat, & ipſum. Magnificentiùs adhuc, & egregiùs de illo puta: dat & amatum. Cui? Cui omnia amat; ipſi, quem amat; amato, ſi iſte amet: hunc alienatum à ſe ſibi reſtituit. Totus dando compoſitus amor amentem dat, amatum reddit. Quid grandius quàm quod dignum videtur, & det nos Deo, & ipſum Deum pro amati ritu. Plùs Deus quàm nos, & omnia eſt, quem cùm ipſi demus, ſatis pro nobis faciemus. Verè & ſincerè amator Dei nihil magis cupit, quàm quòd Deus ſit, quod eſt: tum, ſi Deus (iuuat commentari delirium) non eſſet, aut periclitaretur, cum proprio ſtabiliret periculo: ſiſteret in rerum natura auctorem ſuum, licèt ipſe periret: mallet Deum eſſe, quàm ſe: ſi arbitrio ſuo Diuinitas veniret, aut alij daret, vel ſibi retineret, oblitus ſui ſtatim Deo daret. Quare ſplendidiſſimum iſtud amoris munus libenter Deus acceptat, vbi ſe putat dari. Iſtud priuilegium donorum apud ſapientes colitur, non æſtimari euentu, ſed voto. Certè à minùs habente plùs amante maioris fit exiguum, quod dederit, quàm ſi minùs amans plùs dederit. Nucleus donorum animus eſt. Non iniquiùs æſtimat Deus noſtra, cui patent corda. In argumentum munera apud mortales deſiderantur, quemadmodum verba neceſſaria ſunt ad indicium mentis: latet animus: teſtimonium dona exhibent. At, quia Deo patet, parum intereſt, deſit facultas, ſi voluntas adſit. Satis acceptum eſt, quod in amore datur, licèt in ſe non detur. Tam locuples & liberalis eſt, vt nihil non poſſit dare, & nihil non det, eò locupletior, quòd habeat,

non quia accipit, ſed quia dat, ipsâ prodigalitate acquirens. Quantò pręſtat & nobilius eſt, dare quàm accipere. Sanè in plurimis felicior & affluentior eſt animus amantis, quia iſto modo dat, ſcilicet, voto, quàm, ſi eadem re & facto accepiſſet. Rogemus ipſum: plùs profectò gaudet vouere amato, omnia, quàm ſe poſſidere: tanta ex his eſt amoris æſtimatio. Nemo, quantumuis locupletiſſimus, iſtud refutat gratiſſimum donum, nemo cum omni ſuo onere non admittit libenter. Nec ſupremi Reges, ruſticorum, contemptiſſimorúmque amorem contemptam rem putant. Nemo diligi negligit: nec Deus beatiſſimus aliud magis petit, nec magis reddit. Illud nec indignum ſupputatione, opinor, ad amoris molem: egregius quid & ſubtilius ab illo donari, quàm molem iſtam, & fæcem rerum, corporea, & craſſa, quibus oculus dumtaxat geſtit, & hebes fungitur ſenſus: Traditur per amorem animus, transfunditur ſpiritus, illud, quod in nobis honorificum eſt.

Cap. 44. Prodeat nunc ipſa amoris virtus vnifica, ſapor quidam Diuinitatis; ideò Deus, quia vnus, & omnia. Perfectionem vnitas multiplicat; vnum extendit. Quidquid perfici appetit, ad vnitatem aſpirat. Quid potiùs quæreret amor, quàm cui magis poteſt vniri? Et hoc, quid magis, quàm quod vnum & ſimpliciſſimum? Et quid magis vnum, quàm in quo omnia ſunt vnum? Ad hæc ſpiritualiſſimum, inſinuatiſſimum: nihil Deo intimiùs hærebit: omnes penetrabit receſſus cordis. Iſtud forſan fefellit Barbaros Iapones humanum cor ratos ipſum Numen, primúmque principium rerum: corporea iſta & craſſa, ſpecie tenus bona, iniuriam amori faciunt, & ſua mole reſiſtũt eius ſimplicitati. Nequit illa complecti

ſuo ſinu animus, nequit ſuo committere cordis clauſtro. Illud bonum, quod permeat quocumque, quod vbique capitur, amatoriæ vnitati accommodum eſt. Illud bonum, quod ita adſtringitur cordi, vt nullus peſſimus diſſoluere queat, quod inuitis omnibus tenebo, quod mecum quocumque feram ſine onere, ſine mole. Multis violat diuiſio modis amatorios ritus, amor vnit amatum: ad hanc vim non debet eſſe diuiſus: totum vendicat amantem, pronus, totus compoſitus ad vnum, marcet partitus, & in ſuas leges peccat. Non ſuſtinet magnus amor minùs amare: amabit minùs, ſi plures: qua parte fluuius plùs patet, minùs profundè voluitur. Mancipat amantem amor, & amato ſui dominaturo tradit: ad dominium ſingulare quid eſt, impotens duorum eſſe: ergo & amor, quamuis potentiſſimus, quamuis officioſiſſimus, nequit multis ſeruire; imò quia officioſiſſimus & potentiſſimus, iſtud non poteſt. Quidquid eſt, ad vnum eſt, contumax ingenij ſimpliciſſimi: negligentiùs ſingulis ſatisfaciet, qui velit omnibus. Amittet in multis amor honorem ſui tituli: hanc gloriam habeat alicuius totum eſſe: nullius erit, qui plurium ſit, qui multos amat.

Ad hæc indolem amoris, & legem naturæ confer: amor ad vnum eſt, & pro ingenio ſuo, & pro honore natura, & pro ſua pietate & prouidentia omnes diligere iubet. Anne amorem, quem induſtrioſiùs elaborauit, contra ſe irritat? Imò artificioſiſſimè, opinor, pro diuinæ, & immenſæ magnitudinis modulo conſtruxit, inde amaturum ab vno vniuerſos, Oceanus matrixque amorum, charitas eſt Dei: namque, vt ab Oceano fluuij in eumdem reuerſuri *Cap. 45.*

deducuntur; ita ab amore Dei plures deriuantur amores in ipſum reuoluti. Patet latiſſimè vnius Dei amor, licèt vnus ſubſiſtat: tot appendices amores habet, quot homines, quod amari poſsint, per plures effuſus canales, velut aquarum forma: ſtillicidium charitatis eſt beneuolentia omnium. Præſcripſit leges amori res amata, quæ ad ſui normam amantem figurat, vt ſigillum ceram, nec citrà, nec vltrà patentem. Non licet amare plùs, non minùs; quàm amatus amet. Non diligit, qui non eadem cum dilecto diligit: omnium rerum eſt ſocietas inter amantes, maximè votorum. Deus omnes charitate complectitur; nec iſta indulgentia iniuriam committit contra amatorios ritus: ſatis pluribus amatis, ſatis & amantibus infinitudo faciet. Bonum commune eſt, ærarium publicum beneficentiæ, atque beneuolentiæ nunquam exhauriendum: plurium ſine alicuius detrimento poteſt eſſe. Hac itaque lege tenebitur amator Dei omnes amare: tantam licentiam & proſperitatem nulla alia beneuolentia obtinuit: ſolùm iſte amor latiſſimo ſpatiatur campo: vltra fines ſuos prorumpit; liberrimus in ipſos gliſcens inimicos ſuauiſſimè. Nec ita felix amandorum annona obſtat ſimplicitati. Vnus amor eſt, & idem: ſed, qui multos & diuerſos capit amatos, ſed per vnum. Deus elegantiſſimus dilectionis choragus, & educit amorem, & reducit; educit amans, reducit amatus. Omnes poſt ſe trahit magiſter iſte amatorij chori, ipſe primus amauit, & ipſe vltimus amandus, & ad vltimum. Quia produxit diligens, debet reducere dilectus. A primo principio, primo, inquam, bono, velut Erotiarcha, omnis naturalis gubernatur appetitio. Eadem bonitas prima cauſa eſt, ipſa & vlti-

ma: primus amator, vltimus finis: ſeries agentium norma eſt finium. Primum agens ſequentia mouet, ſed vltimum finem ſequuntur omnes: quod dirigit agens, redigit finis: quò primum reſpicit agens, eò debent ſequentia reſpicere. Diuinis factus amor typis componitur pro Dei ſimilitudine. Vnus Deus eſt; ſed, qui omnia ſit. Vnus amor eſt; ſed, qui omnes claudat. Signat amantem amatus, & ſui forma figurat: nequit eadem cera duo ſimul admittere ſigilla: noua ſignaculi forma delet aliam. Iam vides, cur duos amatos non ſuſtineat vnus amor, id eſt, verus: excipitur iſta anguſtia amor Dei; non multis obſignatur ſigillis, ſed vno, qui præſentet omnia; ideò latiſſima licentia amat omnes in vno: in hoc exprimit vim vnificam, cùm vniuerſos ad vnum redigat. Eleganter eleuatiſsimus & diuinus Hierotheus amorem Dei vocat patrem amorum. Vnus eſt, qui multos in familia ſua contineat, nec reputantur diuerſi: namque in ciuilibus pater & liberi vnam eamdem fingunt perſonam.

Adhuc patebit magis vnifica hæc charitatis vis, omnia in vnum glomerantis: omnes amores ſuos deducit ad Deum, & omnes amores Deum amantium ad ſe reducit, & lucratur. Inter miracula & arcana naturæ magnes eſt, (admirandum debebat eſſe exemplum amoris.) Illud præſertim genus lapidis rarum, qui appellatur himmo, vna parte trahit ferrum, ex altera emittit. Huic ſimilem puto charitatem. Omnes amores ſuos mittit ad Deum; & omnes omnium amores Dei trahit ad ſe. Qui amat Deum, debet amare omnes, & amari ab omnibus. Quidquid amatus amat, & ad amatum ſpectat, lex ſacroſancta amoris præſcribit amare. Omnes Deus amat, & ad *Cap. 46.*

Deum pertinent, etiam ipſe qui amat: quin iſto gemino titulo communi creaturarum, & ſingulari amantis, ita omnes amores vnit vnius Dei amor, & pulcherrimas choreas nectens in ſe conuoluit vniuerſos, & ſe ad vniuerſos, & vtrumque in vno, & per vnum. Bellè ſublimis Hierotheus in amatoriis laudibus vocauit συνεπτυγμένον ἔρωτα. Næ maximum iſtud lucrum charitatis eſt, amari ab omnibus: maxima iſta nobilitas amare omnes: & ne abſit iucunditas, vndique mellea eſt, & ſuper omnia ſuauiſſima. Quid dulcius, quàm eſſe amantem, aut amatum? Quid ſuauius vtroque? Sanè nihil dulcius, quàm amare, aut amari, niſi amare & amari. Vtrumque facit charitas. Quid iſto Dei amore liberalius, & potentius, cui licet amare omnes? Quid quæſtuoſius, qui exigit amari ab omnibus? Fœcundiſſimum dilectionis ſemen iſte amor vbique multiplicatur, in alieno adhuc ſolo fructificans. Itaque amando Deum, aliorum non amittimus amorem, ſed eleuamus; purum facimus, defæcatum, acrem, fortem, fidum. Succo ſuo & vigore alit Dei amor amorem hominum. Sanctus Maximus ait, præbere ἐρωτικὴν οἱονεὶ ἀπορροήν. Adiiciam, non ſolùm amorem Dei benè mereri de omnibus, eſſe omnium amorum auſpicem; ſed ſine illo nihil: verè, nihil legitimè, nihil ſuis ritibus amari poſſe. Egregiè ſanctus Paulinus dixit:

Congleba-tum amo-rem.

Quid enim tenere, vel bonum, vel verum, queant,
Qui non tenent ſumma caput,
Veri, boniqueſomitem, & fontem Deum?

Mundanus amor ſine amuſſi charitatis ſibi etiam obeſt, ſibi deeſt: certè vt vnum amet, odit plures, offendit omnes: errat ſemper, & cùm amat, & cùm odit.

Ad vnitatem ſimplicitas ſpectat. Non eſt ſatis vnum, quod non ſincerum; & iam quod mixtum eſt, multiplex fit. Ex hoc etiam fateberis, vni Deo amorem attemperari, cuius ſolus amor purus, nullam patitur compoſitionem, ſine vlla fæce, & amarore odij, oborizus, defæcatus, liquidus: iſtud non habent amores alij parturientes iras, erumpentes in rixas, nutricantes odia. Tam ineptus vnitati amor mundanus eſt, qui, vt amet vnum, plurium odio fatiſcat, ne ſibi ſimilibus conſentiant votis. Certè ad ſtultitiam quid aliud deſiderabis, quàm odiſſe multos, ſi ament ipſum, quod amas, comprobantes amorem tuum? Diuiſus adhuc à ſe amor iſte eſt, adulterinus, infectus furoribus, confuſus iracundiis, corruptus diſcordiis, vndique conſperſus aloë, fermentatus abſinthio. Ad hæc, præterquàm odium habeat, etiam facit; ſatis eſt, vt oderint omnes illum, qui, vt aliquem amet, cæteros, aut faſtidit, aut negligit. Anguſtiſſimus & ſterilis iſte amor ad paucos dilatatur, nec ſuſtinet amare plures: quin in ſe ipſo marceſcit ſine fructu, imò ſine flore: ſolus Dei amor naturam ſuam fœcundam, integram, lætam, liquidámque ſeruat, ſine contrarij compoſitione. Neminem odit, qui Deum diligit. Totus hic amor amatorius eſt, totus dulcis, totus perſpicuus, & ſimplex, id eſt, amor eſt, cuius ignea natura: ignis autem puriſſimus eſt, & purificat omnia: nihil alienum, nihil extraneum in ſe tolerat, impatientiſſimus ſordium: inde fortiſſimus, ſolidus, totus amor eſt: vincet cæteros degeneres. *Cap. 47.*

Deinde non ſolùm amor, præter diuinum, vnitatem ſuam corrumpit, quatenus tam iners & tam hebes eſt, vt neſciat adſtringere, & ad vnum plures voluere amores, corrumpatúrque odiis, liuoribus, *Cap. 48.*

ira: ſed, quia neceſſe eſt ſcindi; quemadmodum contra eſt, diligens Deum, qui nouit vniri. Omnes claudit Deus formas, omnes pulchritudines rerum: quare, qui illum amat, omnes in vno amans, vnitum, compendioſúmque amorem geſtat, atque ſine multa mole accommodatiſſimum. At, quiſquis inde relabitur, flexus ad hanc, vel illam formam, in diuerſa ſtatim finditur amore. Aſpirat cupiditas abſolutum aliquid, & ſuis integrum numeris; nec in ſingulis, nec vniuerſis rebus inuenit: non ſunt totius, non integræ pulchritudinis: inde mendica oberrat, inde famelica vagatur, inde per diuerſa ſolicitat, quæ ſi ſemel in vno quæſiiſſet, reperiret. Scindit in fruſtra ſuam libidinem voluntas, nunc hæc, nunc illa cupiens, vaga & multiplex, ſemper habet, quà erret, quò procedat: ſolùm cùm ad ſummum venit, tunc conſiſtet: vltra ſummum nihil eſt: hîc contrahenda eſt cupiditas omnis, in vna conſummanda Deo, cui magno ære obnoxij ſumus, amore ſolo relaxandi. Non licent ſuperuacaneæ impenſæ amoris: vnum Deum & vnicè amare debenti, non vacat, vt alium, imò nec ſe amet: miſerè amat alios, qui ſe diligit. Non debet minùs amare Deum; totum flagitat amorem; ſatis ex ſe anguſta Deo noſtra voluntas: nec licet alterius amore plùs ſtringere. Non ſatis ſumus ſoluere, vt quid prodigimus? decoquimus? Egregiè diuinus Eucherius infert: Amare ergo Deum iam non voluntarium tantùm, ſed etiam neceſſarium eſſe ducamus. Impium quippe eſt, hunc nō diligere, quem rependere non quas, etiam cùm dilexeris. Iniuſtiſſimum eſt, vt ei, quæ poſſis, tribuere nolis, cui, etiamſi velis, repenſare non poſſis.

Cap. 49. Hoc quoque natum monſtrat amorem Deo, quòd

incommodè ſe rebus aliis, etiam obtentis, exoptatiſque, accommodet: alterius ſemper auidus: namque factus appetendo Deo, omnia ſuo ſinu amoris fomenta complectenti, magnum quid ſuis votis aſpirat. Quid magnum dixi? Totum: omnia in Deo elatiſſimo ſunt gradu; ſummo, inquam, quidquid cupimus, aut cupituri ſumus: ſuam nequit naturam amor fallere, nec ſuos laxos diſſimulare ſinus. Illud itaque tentat contingere, quotieſcumque cupit, & in altum mittit aciem: ſed ſuo propoſito deiectus, reſtaurat vota: fatigari nequit; æterno enim dicatus laſſitudinem neſcit; & cùm nuſquam in rebus, quas amat illud totum & integrum, quò anhelat, inueniat, cogitur repetitis quærere cupiditatibus. Fragmen bonitatis, quæ in Deo tota, integráque manet, eſt, quidquid in rebus placet: quare ipſa rerum cupidine, (tametſi inſcij.) quid diuinum appetitio geſtit. Hinc incontinentia amoris: inuenit particulam: cùm optaret totum, quærit reliqua. Fruſtra bonitatis ſunt omnia; non integra bona; videt deeſſe aliquid; incitatur ad inquiſitionem cupiditas. Hinc ſufficiunt, vt irritent appetitum, non ſatient: ſcilicet, collapſus ſuo propoſito amor, ſegmentum pro toto nactus, quatenus non habet totum, non ſatiatur: quatenus habet partem, irritatur: aut quia dimidiatum guſtum vult explere; vult quod libauit, vorare. Quemadmodum ſunt partita bona, ita nec integrum complent guſtum; aut, quia cupiditas adepta pignus amittere noluit, nec ceſſat inquiſitione, cùm minùs putat deeſſe. Hinc qui plura habet, plura cupit; iudicat minùs reſtare, præcipitat cupiditatem poſt reliqua, ratus ſemper pauciora deeſſe, atque velut lapis, cùm diutiùs fuerit lapſus, concitatiùs ruit.

Cap. 50. Ad incommoditatem quoque amoris ſpectat, non ſe rebus totum committere. Anguſtias ibi timet, quamuis collegas admittat faſtidium, & inuidiam. Vtilis, & iucundi metæ curtæ opprimunt amorem. Vtilia abſentia legitimè non amantur, nec iucunda præſentia. Diuiſum in his amor imperium cordis habet cum inuidia & faſtidio. Diuitias, prædia, & quidquid opum nomine venit, dum abſunt, ſolùm cupis, non diligis, aliena ſunt. Vbi ſegnior amor, quàm inuidia? Surripi, perdi hoſtium opes gaudes: amantis non eſt gaudere rei amatæ interitu: dum conſequeris, amas; tunc perire doles; diuerſum videbis in his, quæ ad oblectamenta concupiſcimus. Obtenta faſtidimus, quorum dumtaxat amor ad tormentum eſt. Cùm deſunt, amamus: cùm adſunt, breui ipſam moleſtè delectationem patimur, cùm nimia eſt. Non adæquatur his rebus amor, ſupereſt ſui aliquid; reſeruatur à natura. Cui? Cui totus accommodatiùs conſideat, non quem nunc cupiamus, nunc amemus, nunc faſtidiamus: ſed, quem ſemper amemus, ſemper cupiamus, numquam tædio ſit. Amor, quem deſiderium genuit, ſpurius eſt. Ille ſolùm legitimus, qui pater deſiderij ſit, filius rationis.

Cap. 51. Tandem totus amoris geſtus, & acris indoles, vehementiſſimáque vis in amatum ſe factum Deo publicat. Nimietates illas & exceſſus amantium ſolus Deus meretur. Inſciis quid faciant, dirigitur deceptus affectus ingenuinum propoſitum: adorare ſe viciſſim dicunt, vocant ſe Deos. Æquiuocatio iſta amoris eſt, iuxta conſtitutum indolis cum Deo ſolùm verſaturi. Veluti, qui alicui aſſuetus loqui, ſemel aliquando allocuturus alium, alienos ſui fa-

miliaris titulos impendit ignoto: ita amor natus Deo, diſtractus ad alia, ſimili reuerentia colit. Natura & conſuetudo vix paucis interſunt. Ineſt & amori quædam veneratio amati: licèt viri fortes, & ſapientiſſimi ſint, qui ament; coram re amata, quamuis inferior fuerit, contremiſcunt. Sponſa quoque apud Salomonem, præſente & vicino Sponſo contremuit. Reuerenter, ſcilicet, diuinum aliquid in pulchro & bono: nec enim vis aliqua humana illos terret & occupat, cùm cæteris, niſi amore ſuperent. Contemptum adiice rerum omnium, opum, honorum, vitæ, voluptatum, & ſtupendam patientiam laborum, cruciatuum, vt amata refruantur: nempe, ritus, quo natus eſt colere Deum, flectit ad illa ſua intentione abuſus: ita omnia amat, quaſi Deum amaret, quem ſolùm amaturus erat, ad quem ſolùm amandum educatus eſt.

Poſt ingenium & conditiones amoris, veniant mores, digni ſolùm diuino. Iam non eius conſtitutio, ſed commẽdatio nos detinebit. Nec ſolùm amor, cùm Dei eſt, ſuum vindicat locum: ſed authoritatem & frontem gloriæ ſuæ ſeruat: non ſolùm commodè illi inſidet, ſed decenter & auguſtè. Maieſtatem & ſatellitium virtutum amori Dei vniuerſaliùs vindicauit Pſellus, de quo ait: *Cap. 32.*

Ἔγωγε πηγὴ καὶ τετρἀῤῥέω κύκλῳ,
Τὰς γὰρ ἁπάσας ἀρετὰς σφίγγω κύκλῳ.

Qui hoc torque adornatur ab amore, dicitur à Simonide in quatuor angulos componente iſtum orbem,

Ἀνὴρ τετράγωνος ἄνευ ψόγου τετυγμένος.

Conſentit Agathoni quatuor Principum virtutum dote adornanti amorem, quem iuſtiſſimum, for-

tiſſimum, temperatiſſimum, ſapientiſſimum vocat. In primis iuſtus, & innocentiſſimus amor Dei eſt, totus beneuolentiæ appoſitus, neſcit, quid ſit odium: alij corrumpi amores poſſunt iracundiis, furoribus; iſte vbique memor ſui, in ſua puritate colligitur; amatorius ſemper, quem puerilis ſpecies proinde decet: pueri innocentes ſunt, odio faſcinant neminem: iuſtiſſimus eſt, ſuum cuique reddit, ſe Deo: iuſtiſſimus eſt, leges ſeruat, præcepta redamandi colit, amat amantem, ſoluit debita. Eleganter Proclus Lycius dicit, ſagittas amoris iuſtiſſimas: percellunt, vellicant, vt reddatur, quod debetur, amor amori. Iuſtiſſimus eſt, & in alios effundit ſuam iuſtitiam. Non ſe communicat, niſi quod perfectum eſt: non redundant, niſi plena: prius eſt impleri, quàm effundi: perfecta, & cum cumulo, iuſtitia amoris eſt, exundauit in alios: ſe innocentem ſeruat, alios facit: nullam, nec à Deo, nec ab homine, iuxta Agathonem, iniuriam patitur: ſi patitur, non eſt violentus, vltrò patitur, ſponte, libenter, nihil inuito iniuria non eſt. Nulla in amorem vis præualet: calumniæ volenti dictæ, non ſunt violentæ, non iniuriæ; fauores ſunt, adulationes. Omnes expiat damnum voluntas patientis. Tam abeſt, vt lædatur amor, vt contrariis iuuetur. Velut aqua ſubterranea, lambente ſæuiore Sole, faciem terræ frigeſcit; ab æmula qualitate vires ſuas fouet; calor conſtrictus nube excandet; inter ipſas aquas igneſcit, erumpit acerrimus: acrior amor fit laceſſitus.

Cap. 53. Hinc fortiſſimus quoque & inuiſibilis eſt: ſuperari nequit, quem contrarij fortificant. Victus Antheus fuit: à terra, non ab æmulo vires reparabat: inuincibilior Hercule fuiſſet, ſi, quemadmodum ex

contagio

contagio matris, ita ab æmuli compreſſione robur geminaret. Ita indoles charitatis eſt, aduerſis roboratur. Ad argumentum fortitudinis mortem adducamus, in cuius contemptu virtus iſta occupatur.

Haud timet mortem: cupit ire in ipſos
Obuius enſes.

Cùm maximum iſtud malum terribiliſſimum amor negligat, ecquod minorum verebitur malorum? Certè omnem mortis verecundiam amiſit. Veteranus eſt miles, non tantùm aſſuetus vulnerari, ſed mori: non tantùm in alieno fato expertus eſt oculis mortem, ſed corde in proprio interitu. Mors improuiſis, & inexpertis tremenda eſt, quàm opinio facit horribilem: ſicut miteſcit meditantibus, placabitur paſſis. Amor ipſe, aut mors eſt, aut experientia mortis. Fortaſſe mortis nomen anguſtum erit, & minus vi ſua. Totum corripit hominem, non dimidium dumtaxat. Itaque, qui duplicatam periclitatur iſtam vim amoris, minùs timebit ſimplicem, vbi ſegnioris tantummodò partis leuius detrimentum videt. Inde amantes prodigos vitæ Phædrus exhibet. Ferè iſtud eſt præcipuum amoris ſacramentum, pro amico, aut cum amico maiori. Pretium amoris eſt mori pro amico, aut cum illo: fructus cum amico viuere.

Cæterum, temperantia amoris, πλεύσις à Platone dicitur; à me, ebria & ſatura; non ieiuna, ſed opima voluptatibus. Raro priuilegio amor Dei eſt, & voluptas temperantia ſimul: dominationem voluptatum temperantiam dices. Amor, omnium voluptatum fortiſſima, dominatur illis. Ait quidam amans, quē imbellis adhuc amor, id eſt, non Dei, occupabat: Cap. 54.

Omnes ecce cibos, & noſtri pocula Bacchi
Horreo, nec placido memini concedere ſomno.

Nec ab iis, quæ Olympius canit, diſſidet Calphurnius, vt bino teſte admittamur.

Lilia nigra videntur,
Nec ſapiunt fontes, & acefcunt vina bibenti.

Si ita debilis amor vehementiores cupiditates, quæ ad neceſſitatem, & voluptatem ſunt, premit, quî robuſta charitas ſtringet; Imbecilliores amore deliciæ ſunt; vincentur. Itaque, quatenus ſuperat delicias minores, temperantia eſt; quatenus habet maiores, voluptas. At, ſi amor dulcis, quis dulcior amore Dei, omnia ſuis fauis parata habente? pulchrum, quòd reſpicit maximum; eiuſdem ſecuritas certior neceſſitate; redamatio anterior, & antelucana cum ingenti munerum apparatu; præſentia amati intimior amanti, quàm ipſe amplexu vterque ligatur indiuiduo: iſti ſunt flores, vnde amor mellificat.

Cap. 53. Quid? Nequit non eſſe dulciſſima voluptas, propter quam omnes contemnentur voluptates. Nemo ſapiens, niſi Glaucus aliquis, præſtantius commutat pro minori: amor autem ſapiens eſt, ſors callidus, prudentiſſimus. Socrates amatoria arte nomen Sapientis meruit. Diotima Philoſophum amorem dixit. Vindicat iſtum honorificum titulum charitas, re ipſa philoſophans: & eſt amor, & eſt Dei, qui ſolus ſapientia vera: ergo amans ſapientiam, charitas eſt. Quæ altior Philoſophia cognitione diuina, cui totam Dei amor meditationem inaugurat? Sophiſtam quoque Plato vocat amorem: eſt argutus, ſagax, aſtutus, ingenioſus expugnando amato, & demerendo. Nullus magnus amor cum paruo eſt ingenio. Ad hæc,

amor Dei ſpiritus veritatis nominatur. Iſtud quoque charitas magnificum prudentiæ agnomen impetrat, neſcia erroris. Dextrum brachium finxit Plato amorem diuinum; læuum, terrenum. Actiones ſiniſtræ manus ſæpiùs errant, ſuo facilè peccant propoſito: ſecuriores ſunt, quas dextra gubernat. Calor, & lux, gemina ornamenta Solis, ſociantur: calidior radius, lucidior eſt. Amor, & mens, pulcherrimæ animi inaures, pares ſunt: affectu maiori creſcit cognitio maior. Extimulat affectum amor, quadam pietatis ſpecie, ciconiæ inſtar: cognitionem, ex qua natus eſt, poſteà nutrit. Ad Philoſophiam quoque amoris eſt, quòd nemini prudentia pateat, niſi ſano affectu, & cum amore virtutis. Quid tantam valetudinem faciet, niſi charitas? Adiice, Philoſophia eſt meditatio mortis; num minor erit experientia mortis, Meminiſſe mortis, ſcire eſt, aut ſcire facit. Num mori, aut ſcire mori, ignarum dices? Non minùs nos cogeret ſapere experiri mortem, quàm recordari; potiùs iſtud illius vicariũ. Subſtituitur contemplatio pro experientia. Sapientior itaque erit, & Philoſophus amor, quia moritur ſemper, non quia cogitat duntaxat mori: nec tamen putes iſtam mortem amoris inſipientem, ſine ſenſu: mors eius, ipſa eſt cogitatio: ideò amans moritur ſibi; quia ſemper cogitat alterum. Duriùs adhuc feres iſtam ſapientiam amoris ex more ſua, ſi ritus amatorios cum ſeueritate ſua obſeruemus. Nemo ſine mente ſapit: hæc tamen cæremonia ſolennior amoris traducere animum, traducere mentem. At, qui nec animum, nec mentem habet, plùs quàm amans eſt. Concedamus iſta; nec tamen ſine ſapientia, cum tanta amantia manebit. Amens quidem eſt amans, ſed prudenter amens,

ſpecies furoris eſt, ſed ſapientiſſimi. Pari priuilegio in amentia ſua retinet ſapientiam, atque in morte vitam: non tantùm recuperat, ſed geminat: ex iſta amentia prudentiſſimus amans fit, vt in occipitio quoque, ſic dixerim, oculos habeat. Pro prudentia mens amati eſt; quemadmodum pro anima, ipſe: hic curat, cauet, agitat, prouidet omnes res amantis. Quid igitur prudentius eſt, quàm charitas? Etiamſi de ſe nihil cogitet, ſuæ prouidentiæ vicariam ſapientiam Dei habet. Alios improuidos, & ſtultos amatores orbitas oculorum infamauit.

Cap. 56. Cæterùm, ne ex peſſima alterius charitatis comparatione diuinam dumtaxat commendemus, (exigua iſta laus eſt malis communis; ſpeciem boni habent ad maiora collata,) demus nullum amorem prauum, demus omnes bonos. Diuinus dumtaxat præſumendus eſt, is guſtandus; licèt cæteri non acerbi, licèt iucundi & commodi. In comparatione bonorum etiam vincet optimum. Inſulſi erunt dulciſſimi, ſi cum illo componamus. In hoc veriſſimè ab Agathone dictum, *Ἔρωτος δὲ μηδεμίαν ἡδονὴν κρείττω εἶναι.* Vehementiſſimus eſt animo beando, felicitati, vt ſic dixerim, intrudendæ. Huic quadrat icon pueri fortunam amplexantis. Omnis amoris ſapor, & nectar, bino eliquatur fonte, ex magnitudine amatæ bonitatis, ex certitudine redamantis: nihil enim dulcius amanti præter amorem, quàm ſcire amari. Sed & iſtud fluxus eſt primi illius, ſcilicet, amor, humor quidam, & ſuccus bonitatis. Hæc prouocat alienam voluntatem, cuius ſuauiſſimè obſonat amorem: hæc etiam diffundit proprium, & ſuam expectorat charitatem, vt amet alios, ſiue ſolutura amorem aliorum, ſiue laceſſitura. Quam-

Nullam voluptatem amore potentiorem eſſe.

uis nihil amemus, niſi bonum, certior, prior ſaltem boni character eſt amare, quàm amari. Bonitas eſt amoris domus, & portus; patria, & peregrinatio; lar, & hoſpitium; carcer, & linea: à bonitate erumpit amor in bonitatem; ab illa exit, in illam tendit, per illam pergit, vt circulus ſempiternus, ait Dionyſius, propter ipſum bonum ex bono, in bono, ad bonum, reuolutione non errante ſe glomerans: bonitas, ſemen, & fructus amoris, ex illa germinat, illam appetit: quantò bonitas maior eſt, tantò plùs amat, & amatur: quantò plùs & amat, & amatur, tantò dulcior eſt amanti. Condimentum voluptatis, vnitio, & amplexus eſt maximè amoris. Quid igitur vnitius? quid conditius? quid ſuauius, quàm quod vtrinque ſubit, vndique ſtringitur; trahit, & accedit; ligat, & ligatur; lactat, & ſugit? Naturam magnetis lapidis habet res omnium blandiſſima, bonitas! trahit ad ſe, clamat, vociferatur cordibus, ad ſe reuocat. Hinc amoris collectiuum & vnificum ingenium: ſed & ipſa bonitas, cùm magna eſt, ſimul accedit, occurrit, & adhuc non amata amat: licèt non ſit, quid admittat, ſe inſinuat: licèt non ſit, cum quo commutet, dat: & quo poteſt modo penetrare, & penetrari vult: hinc amor maximi boni maximè iucundus, & obſonatus eſt perfectiori vnitione, aut, ſi mauis, vnitate. Tunc melius conditur pulmentum, cùm omnes edulij partes penetrauit mel, cùm ſubiit omninò obſonium. Tunc & ſuauiùs, & optimè condita amoris voluptas, cùm intimiùs hæret amatus, & nunquam magis intimè, quàm cùm magis bonus: effuſiua vi & ſuctiua miſcetur commodiſſimè.

Igitur, ſi diuinam ſpectes bonitatem, maximæ reperies voluptatis condimentum. Illa noſtrùm iucun- *Cap. 57.*

diſſimè conficitamorem; & ne minuat nomen opinio, bonum dico, quod alij plauſibiliùs pulchrum: fortaſſe ſubibit iſta vox feliciùs aſſuetos amare nihil, niſi quod obtutus commendat, qui ad pulchri nomen aduertunt, & animum, & aciem. Deus, virtus, ſapientia, omnium amabiliſſima, ſunt quædam bonitates modeſtæ & arcanæ: at, ſi panderentur, ac ſe oculis committerent, omnium ad ſe ſponte quadam violentiſſima contraherent corda: languidiores tamen ad nos veniunt, procul quippe à ſenſu ſunt, quum nos prope. Symmetria & proprio hanc ſortem tantùm nacta, adeſſe oculis, pulchritudinis vſurpauit titulum, vehementior ſenſum percuſſura. Quod ſibi bonitatis deeſt, (minor omnium eſt,) compenſat præſentia: re autem & mole pulchrum eſt, quidquid bonum eſt, non quod apparet: & quod bonum eſt, ipſum, & pulchrum eſt. Contrahamus aliquantùm velum, pulchrum iſtud conſpicaturi, quod in Deo delitet nobis, cùm clariſſimum ſit. Quid conſpicaturi, dixi? Vix ſuſpicaturi. Vna eius magnitudo pulchri licentiam vim & omnem ſuperat mentis: non tantùm comminiſci poſſumus, quantum illa re eſt. Quemadmodum, ſi omnium rerum florem, naturarúmque pulchritudinem in vnum conſtringeremus manipulum; nihil præ Deo ſol totus iſte ſpecioſus faſciculus foret: ita omne mentis commentum ex omnium rerum ſpecie collectum inferius eſt vero. Quid igitur, inquies, amabimus? Anne cæco impetu poſt Deum ibit cor! an ignotum amplexabimur? Næ tantus Deus eſt, vt vel ſuſpectus, non cognitus, vel veſtigatus, non repertus omne ius vendicet cordis, velut geſtit canis odore, ac veſtigio abſentis feræ. Ex vngue leo, ex omni Deus vniuerſi pulchritudine,

& ſingulatum partium, rerùmque coniicitur ſpecie. Vniuerſa ſunt ſtillicidium ab inſuperabili, & immenſo pelago; & ramentum minutum, licèt indiuidui boni, immenſi; leuiſſima rudiſque imaguncula pulchri. Duo, amantes abſentiam ſuam fallunt, & in abſentia ardorem ſuſtentant, munuſculis, & iconibus: ita Deus ſimulachris ſui ſignantibus dona ſua noſtrum amorem inuiſus alit. In tanta naturarum, rerúmque varietate aliquod in lineamentum pulchri, ipſum pulchrum impreſſit. Quid mundus eſt? Deus pictus, vmbra Diuinitatis: verùm propriùs dicam, ænigma Dei. Signat obſcurè pulchrum, non explicat: quidquid ſpecie, aut ſuauitate in rebus noſtrum auocat amorem, in pulchro eleuatum, integrum reuocare debet, Pulchrum dico Deum ſolum: non erit pulchrum, quod integrum non eſt. At cætera particulæ obſcuræ ſunt diuinæ imaginis: ergo ſi fruſtra ſunt, integra non ſunt, cum defectu ſunt. Ad hæc, ſi pulchrum integrum eſt, immortale debet eſſe: namque quod mortis fœditas deformat, quomodo pulchrum manebit? Quod defectus ſui mutilabit penitùs, integrum non dices. Quæ maior detruncatio & defectus, quàm totiùs ſui? quæ maior deformitas, quàm interitus? Deus itaque immortale & integrum quid eſt, & ideò pulchrum. Reliqua cum horrore finis, cum defectus enormitate, præ illo fœda, deficientia, detruncata. O amentiam mortalium! fractum Dei ſimulachrum, & conciſſa particula nos delectat; ipſum abſolutum reiicimus: ruptam picturam adoramus; integrum, & viuum, & cum ſuo decore vultum contemnimus!

Intercipiat, & præueniat omnem noſtram cupiditatem boni, dicam diruti, ipſum bonum conſiſtens: *Cap. 58.*

nihil, niſi propter bonitatem; cupimus, & omnis in Deo bonitas, & ſtat, & præſtat: ab iſto pulchro defluit, quidquid delectat. Deus eſt focus, & penates bonorum in illo: ſtagnantur omnia. quidquid præterea eſt, ſtilla ab hoc eſt, & huius eſt: quidquid enim præter Deum amamus, ſuum eſt. Tantus ille eſt, vt etiam, qui non amat eum, non niſi aliquid eius amare poſſit. Saltem hoc ſupremo in omnes bonitates dominatu diligendus. Totius ipſe matrix bonitatis: paruulæ ab illa deducuntur per creaturas coloniæ. Ipſe hortus omnium rerum pulcherrimarum, omnium bonitatum: inde quamlibet decerpe cum dote ſua, & honore. Igitur præuertendus eſt omnis amor diuino. Quidquid pulchrum, aut placidum occurrat, admoneat nos, non fallat; mittat aliò, nō occupet: nec enim picturam diligit amās; ſed per picturā, quod præſentat. Id ipſum, quod illicit in rebus, ad contemptum ſuum eſt, & quoddam lenocinium Dei: vbi præſtat, attollendus vultus eſt, & omne pulchrum pulchrius in illo ſpeculandum, & cupiendum. Nolo, tollas cupiditatem: ſed mutes: nolo perdas; ſed lucreris. Auarum cupiditas argenti nummi incitat ad cupiendum aureum, pro quo ipſum relinquet argumentum: namque ipſe valor argentei in aurreo eſt, & cum exceſſu, & accommodatiùs portatur, ideò plures æreos, atque argenteos pro vno commutat aureo. O beatiſſimum, qui ita ſua voluptates commutat! ô locupletiſſimum, qui ita ſuas cupiditates contrahit! ô feliciſſimum, qui ſuorum votorum probatus trapezita, & argentarius ſit! Commutanda omnia pro Deo ſunt, & totum gaudium noſtrum latiſſimum in vno colligendum. Nolo aliquid nimis ſeuerum: nolo, vt conſumas cupiditates omnes: ſed, vt re-

ſumas omnes, & in vna ſumas. Hoc & facilius eſt, & commodius; & quid vehementiùs guſtui copulata voluptate. Quid vexamur racematione minutarum rerum? Omnia ſemel vno volumine licet tollere. Auariſſimus omnium es, ſi tibi Deus non ſufficit. Quouſque curret cupiditas tua, ſi in ſummo non reſiſtit, vltra quem, campum non inueniet? Locus ſupra ſummum non eſt: ſufficit felicitati tuæ, ſi tibi ſufficias: ſi abundes Deo? Non molem & inanem vultum voluptatum quæras, ſed valorem, & ſubſtantiam: impediunt multæ, non implent: nimis occupant, parum ſatiant: vna omnes complexa, ſine impenſa, ſine pondere, ſine apparatu, ſine impedimento, præſtò vbique aderit, ad vſum, ad ſatietatem, non ad faſtidium: nihil deſiderabis, ſi vnam vniuerſis excedentem habeas. Semper deſiderabis, ſi plures, quibus vna excedat, quibus aliqua deſit.

Velut Sol illuſtrat ſydera abſens, obſcurat præſens, cunctorum aſtrorum ſplendorem, & ſupplet, & excedit: ita diuinæ illius pulchritudo mentis, comit omnia, cuius purpurantur ſplendore; ſed collata diſparebunt; deformia ſunt. Nemo, vt videat, deſiderabit Pleïadas minutas, explente ſub meridiem Sole terras: Deo occupante animum, nemo aliam voluptatem quæret; ſuperuacuum erit cæterum. Miraris cælum, aſtra, Solem: mirare Deum. Vrge in vdum omnium ſtellarum lucem, & finge ſingulas exceſſiſſe ſolari claritudini: iſthæc luminis vis, præ Deo cæcitas erit. Anaxagoras gratulatus ſibi humana natalitia, etiam cum rigida conditione fortunæ ſuſtinendæ, & quotquot humanæ vitæ pœnitentiam, aut inuidiam non natorum, aut votum Cap. 59.

mortis fecerunt, multis omnium malorum compenſationem reputabat aſpectum Solis: ſatis huic rei ſe natum dixit, quòd Solem vidiſſet. Nec minoris Endymion fecit conſpectum ſyderis minoris, amatorio ecſtaſi Lunam conſpicatus. Cur nos nati Deo, & videndo, & fruendo, non liqueſcimus amando tantum lumen: Induramur potiùs luce Solis: ſed hoc luti eſt, & cœni. O ineptos nos! ſplendorem putamus aſtrum: nec aliter, ac piſciculi exultant, adulanturque imagini Solis labentibus impreſſæ vndis, ipſum rati. Solem: ita ſimulacra pulchri adoramus, defluentibus adumbrata rebus; ipſum contemnimus.

Cap. 60. Verùm, quia beneficentia ſplendor bonitatis eſt, & facta ſunt auctoramenta amoris.

Eſt amor cultu optimus.

iuuat & iſthac adhuc ire noturos pulchrum, nẽpe bonum, nempe Deum. Simpliciſſima bonitatis natura multiplices, & in ſpeciem oppoſitas complectitur vires: attrahit, & pellit amorem. Magnetis & dictamni ferrum trahentis, ferrum expellentis, ludit virtutibus. namque alienum conuocat amorem, ad ſe pellicit, ac iungit; & proprium excutit, à ſe iactat, & mandat procul. Percellitur ſagitta amoris: qui amatur, nec quieſcit, nec ſatis gaudebit, nec ſano eſt corde, donec reddat amorem, & à ſe refigat. Non ſe ſolet amare, qui maximè debet amari: hinc amantium eſt transfuſio, & prior effuſio, atque euacuatio. Præcedit formæ propriæ priuatio inductionem alienæ. Vacuum corpus amans eſt, non cadauer: iſtud enim forma ſua impletur, nec inane eſt, licèt ſit inanime: abeſt tamen amanti anima, aliò miſſa, nec ſuo agitatur ſpiritu. Itaque exinanitum quid amans eſt. Nec iſtud quodammodo amoris facinus omninò tacitum

in Deo: ſemetipſum exinaniſſe diuinus Paulus ſcripſit: ecſtatico nos amore diligit: velut extra ſe funditur. Audeo ſic loqui, & fortaſſe ſequor diuinum Dionyſium, à quo ita doceor: Τολμητέον δὲ καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἀληθείας εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πάντων αἴτιος, τῷ καλῷ, καὶ ἀγαθῷ τῷ πάντων ἔρωτι δι' ὑπερβολὴν τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητος, ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται, ταῖς εἰς τὰ ὄντα πάντα προνοίαις, καὶ οἷον ἀγαθότητι, καὶ ἀγαπήσει, καὶ ἔρωτι θέλγεται, καὶ ἐκ τοῦ ὑπὲρ πάντα, καὶ πάντων ἐξῃρημένου πρὸς τὸ ἐν πᾶσι κατάγεται κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν ἀνεκφοίτητον ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ ζηλωτὴν αὐτὸν οἱ τὰ θεῖα δεινοὶ προσαγορεύουσιν, ὡς πολὺν τὸν εἰς τὰ ὄντα ἀγαθὸν ἔρωτα, καὶ ὡς πρὸς ζῆλον ἐγερτικὸν τῆς ἐφέσεως αὐτοῦ τῆς ἐρωτικῆς, καὶ ὡς ζηλωτὴν αὐτὸν ἀποδεικνῦντα· ᾧ καὶ τὰ ἐφιέμενα, ζηλωτά· καὶ ὡς τῶν προνοουμένων, ὄντων αὐτῷ ζηλωτῶν. Adiicito etiam Gerſonem magnæ doctrinæ & pietatis virum. Is ait: Recipit Deus nomen amoris, & perfectè, vt (iuxta Dionyſium) ecſtaſim faciat, & actiuè, & paſſiuè. Deus ſiquidem infinitus, dum ex amore producit creaturam finitam, exit quodammodo ſuam infinitatem, diligendo rem finitam, quamuis actu infinito. Sic & vice verſa rationalis creatura finito actu diligendo Deum obiectaliter infinitum, ponitur extra terminos omnis creaturæ, cùm nulla ſit infinita. Ecce igitur ſuperadmirabilem ecſtaſim in vtroque amore, Dei, ſcilicet, & creaturæ. Perinde nos amauit, ac ſi ſe non amaret, cùm maximè ſit etiam à ſe amabilis & amatus. Illinc & transformatio amantium, quiſque à ſe exhauſtus & inanis ab altero impletur: ſcilicet, perinde procuratur, prouidetur, ac ſi alter, alter eſſet: ac ſi amantis animus eſſet in redamantis corde, & redamantis mens

Audendũ, & hoc pro veritate dicere, quod & ipſe omnium cauſa, pulchro & bono omnium amore, per abundantiam amatiue bonitatis habitudine extra ſeipſum fit, ad omnia exiſtentia prouidẽtiis, & ſicut bonitate & dilectione, & amore, trahitur, & ex eo quod eſt ſuper omnia, & ab omnibus ſegregatum, ad id quod eſt, in omnibus, deponitur, ſecundùm ecſtaſim facientem ſuperſubſtantialem virtutem, à

in amantis corpore. Quiſque propriorum oblitus, aliena cogitat, curat agitat, ſolicitat, vt propria, & pro propriis altero exiſtente in altero mente, ſenſu, prouidentia, ſolicitudine: iſta transformatio eſt amoris, quòd amans ſe putet & gerat, vt alium; & alium, vt ſe. Nec iſtud diſſimulauit Deus: ita noſtram agit cauſam, ita noſtrum bonum curauit, ac ſi ſalus, ſua ex noſtra penderet. Quid ampliùs pro redemptione ſua faceret, quàm pro noſtra ſuam maieſtatem exinaniens?

Cæterùm, bonitas fœcunda ſui, amiciſſima effundendi ſe, & auariſſima dandi, auet, placétque ſibi, & factura ſui quæſtum profunditur, ac datur non ad diminutionem, ſed amplitudinem: creſcit communicata. Maiora, quæ extenduntur, fiunt. Melior arbor cum fructu quàm ſterilis. Fluentes latices limpidiores ſunt, quàm ſtagnati. Cùm ſe bonum effundit, & ſacrum à ſe amorem expectorat, in alios tranſmittendum; non illum nudum ex lare, & ſinu ſuo reiicit, non pauperem, non ſolitarium; ſed cum authoritate, & comitatu, & ornatu, & pompa. Omnia ſua pignora cum illo mittit, ipſúmque comptum, locupletatumque. Feret amor ſecum quæcumque ſunt amantis: beneficiis, officiíſque omnibus amatum donas. Quemadmodum aliò migrans mutaturus domicilium, illuc omnem ſupellectilem præmittit, vbi habitaturus eſt: ita amantis animus alibi victurus omnia in amatum transfert. Moribundi diſpenſant bona, legata relinquunt, & vniuerſorum inſtituunt hæredem: amans quoque moritur ſibi, & ſucceſſori, amato, inquam, omnia ſua concedit. Amor teſtamentum eſt amantis: res ſuas iure amoris tradit. Itaque bonitas per amorem fundi-

ſeipſo ingeſsibilem. Propter hoc, qui fortes ſunt in diuinis, ipſum zelotem appellant, ſicut multum in bono amore ad exiſtentia, & ſicut excicatiuũ ad zelum, deſiderium ipſius amatiui, & ſicut zelotem ipſum demõſtrantes per quem, & deſiderata ſunt zelabilia, & ſicut prouiſis ipſis exiſtentibus zelabilibus.

Cap. 61.

tur, amor per munera & officia. Hinc & bonitas auida ſe communicandi; nam & amandi. Quò quis maioris bonitatis eſt, pronioris amoris eſt: & quò promptioris amoris, libentioris eſt beneficentiæ: atque vt à beneficentia amor, ab amore bonitas coniicitur. Quanta hæc renidet in Deo, tot affluens beneficiis, quot res ſunt?

Omnia homini creata: ipſi cælum condidit, & auguſtum illud Vniuerſi prætorium, decens, exornatum, abundans ſupra regiam amplitudinem. Deſiderabis famulatum: certè & iſtud ad exaggerationem charitatis. Omnia ſuperſunt miniſteria, etſi deſint miniſtri. Ritu amantium Deus omnia gaudet ipſe miniſtrare: nec de œconomo aliquo prouidentiam tui confidit: manu ſua tibi ſeruire, & mulcere geſtit: ipſe tibi obſequia præſtat famuli: ipſe omnes officinas implet, vbique operatur. Regia aula variis inſtruitur muniis: hic œconomus, hic pocillator, hic archimagirus, hic præfectus equorum, hic cuſtos veſtium. Omnia ſubeunda munia pro nobis Deus ſuſcipit: ipſe œconomus noſter noſtra prouidens; ipſe promus condus è penu locupleti nos nutrit, fructus in arboribus coquit, in aruis ſegetes torret: ipſe pincerna, eliquans è vitibus ſuccum, è ſaxis dulcem humorem, colans maritimam ſalſedinem: ipſe veſtiarius, in vermibus ſerica fila, in pecudibus vellera parat: primas ab illo veſtes accepimus: ingratos progenitores noſtros è domo ſua expulſurus, non ſine veſtitu dimiſit. Ipſe Medicus ſalutaria conficit pharmaca è tot herbarum viribus, ſeminum, radicum, lapillorum. Quid, cùm auariſſimi ſimus, produxit ſua munera vltra vota noſtra. Victæ ſunt ſpes humanæ diuinis beneficiis. So- Cap. 61.

lemus ſperare plùs, quàm poſſidemus: ſolemus optare plùs, quàm ſperamus: toto vltrò beneficia fecit, & pollicitus eſt Deus, vt nemo minùs ſperare poſſit, quàm optare: nemo plùs optare, quàm vltrò habet data & promiſſa.

Cap. 63. Igitur, cùm tot ſyngraphas diuini amoris, tot inſtrumenta diuinæ bonitatis, quot res, quot ſpes, quot vota, fidem habeamus. Verba amoris, opera ſunt: lingua beneuolentiæ, manus: omnia vociferentur, & clamore ſuo iurant, quòd amet nos Deus. Quem non concutiet omnis hæc Vniuerſi eloquentia? Quæ ars eſt Rhetorices tot inſtructa figuris, quot videmus naturas? Quale pulchrum, quale bonum putabis tot modis exundans? Infinitum eſt, nec paucis exprimi poteſt. Munera pro amante ſufficiuntur, cuius quidam ſunt vicarij, quædam ſui ad argumentum traditionis pignora, quædam mentis arrhæ. O quoties, Deus noſter! ô quoties ſe dedit? Numera pratorum flores, gramina, herbas, ſyluarum arbores, frutices, camporum greges, armenta, nemorum feras, ætheris volucres, Oceani arenulas, piſciculos, monſtra, cæli orbes, luces; toties ſe dedit tibi, quoties dedit, & toties dedit, quoties aliquid fecit: innumeris iis te procurauit pharmacis, innumeris philtris. Diotima dixit magnum amorem: ſunt beneficia, amatoria veneficia. Eadem Vates vocauit venatorem. Tot munerum laqueis neſcio, qui non capiamur?

Cap. 64. Ad hæc, vt vtrinque ſe præberet amantem poſt actiones, paſſionibus, ſcilicet; exhibuit probatius charitatis experimentum, nec tantùm beneficentia, ſed mali patientia amorem expreſſit ſuum, premit noſtrum. Credo, quòd iſta violentiùs. Patien-

tia Lydius lapis eſt probando amori: nullibi aureus iſte affectus, ita ſe exprimit, ita claret, vt turbatis rebus; nullibi ita pulcher, & feſtiuus, vt laboribus; nullibi ita viuax, vt morte, authentico charitatis inſtrumento. Non ære alieno obnoxij ſumus, ſed vita Dei. Neque minuit amplitudinem benefici j, non pro te ſolùm paſſum & mortuum: ſatis ſi pro te cum aliis, vt debeas; quantùm ſi pro te, ſine illis, imò pluſquàm alij adiiciam, pluſquàm vniuerſi; quare & pluſquàm ſi pro te ſolo. In primis debes, quantùm omnes: tu & omnes debemus totum, quod Chriſtus ſuſtinuit, & ſinguli totum; inde ſinguli pluſquàm omnes: nam ſinguli acceperunt, quod vniuerſi. Ad calculos trahe proportionem, tantò tu debebis plùs vniuerſis, quantùm vniuerſi plus te ſunt. Quotieſcumque aliquis ſuſcipit, quantùm omnes, etiam æqualis doni, inæqualis gratia, maior fauor erit.

Spectat igitur ludibria, opprobria, ignominias, ad honorem amoris ſunt. Horruerat hæc Marcion, indigna Deo ſibi viſa, humilia, infamia, ſcilicet. At, nihil indignum Deo, ſi non indignum amore: dignus Deo amor eſt, & amore digna humilitas, obſequium, ſeruitus. Neſcierat Ponticus ille amoris prærogatiuam, cuius tanta nobilitas, vt nulla humilitate infametur. Nactus eſt amor honoris priuilegium: nihil illi vertitur probro. Conſentio Pauſaniæ Platonico in ſua de amore oratione. Quantumuis amans ſedula obſeruantia ſeruiat, obſequatur in omnibus, quæ nec ſeruus viliſſimus faceret, nec cogeretur agere: gratiam pro his omnibus merebitur, quæ ſi ſine amore ageret, ab amicis pariter vituperaretur, atque inimicis. Amor omnem infamiæ notam *Cap. 65.*

delet, meretur laudem pro humilibus, lege quadam amatoria omni eximitur ignominia Refert ille: Ἔστι γὰρ ἡμῖν νόμος, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἐρασταῖς ἦν, δουλεύειν ἐθέλοντα ἡντινοῦν δουλείαν παιδικῆς, μὴ κολακείαν εἶναι, μηδὲ ἐπονείδιστον. οὕτω δὴ καὶ ἄλλη ἡ μία μόνη δουλεία ἑκούσιος λείπεται οὐκ ἐπονείδιστος· αὕτη δέ ἐστιν ἡ περὶ τὴν ἀρετήν. Νενόμισται γὰρ δὴ ἡμῖν, ἐάν τις ἐθέλῃ τινὰ θεραπεύειν. ἡγούμενος δι' ἐκεῖνον ἀμείνων ἔσεσθαι ἢ κατὰ σοφίαν τινὰ, ἢ κατὰ ἄλλο ὁτιοῦν μέρος ἀρετῆς, αὕτη αὖ ἡ ἐθελοδουλεία οὐκ αἰσχρὰ εἶναι, οὐδὲ κολακεία. Δεῖ δὴ τὼ νόμω τούτω συμβάλλειν εἰς ταυτὸ τόν τε περὶ τὴν παιδεραστίαν, καὶ τὸν περὶ τὴν φιλοσοφίαν τε, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν· εἰ μέλλει ξυμβῆναι καλὸν γενέσθαι τῷ ἐραστῇ παιδικὰ χαρίσασθαι. Glorioſæ itaque & ingenuæ conditionis ſunt ſeruitutes amoris, & virtutis, ſine dedecore, ſine ignominia, imò glorioſiores rebus ignominioſis. Igitur, cùm nihil Deus indignum ſe facere poſſit, hoc tantùm potentiſſimè infimus, omnem humilitatem, quam fecit & tulit, amando fecit, ipſa humilitate glorioſior. Omnia fuerunt charitatis ſtratagemata: nec vllum maius eſt amoris machinamentum, quàm humilitas. Alfonſus, Neapolitanus Rex, odium ſuorum hac arte extinxit: inter venandum offendit carbonarium, cuius lapſum in foſſam iumentum eleuare laborabat; vt vidit Rex, accurrit, & propriis iuuit manibus, tunc verè regiis, nam auxiliaribus. Suffecit hoc mite & humile factum, vt beneuolentiam omnium impetraret. Cœperunt Nea-

Etenim quemadmodum apud nos de amantibus lex eſt illa relata, qua dicitur, nullum voluntarium amatoris in amatum obſequium, adulatoriũ & infime putandum: ſic & alia quadam ſecundùm legem ſeruitus voluntaria reſtat, quæ infamiã nullam ſubit: hæc autem eſt, quæ circa virtutem verſatur. Nã noſtris legibus inſtitutum, ſi quis velit aliquem colere, putans per illum, vel ſapientia quadã, vel in alia qualibet parte virtutis proficere, hanc rurſus voluntariam ſeruitutem, neque dedecori ſeruienti fore, neq; adulationem vocari debere Oportet autem has leges in idẽ conducere, illã, ſcilicet, de amatoribus, & hanc de Philoſophia, aliáque virtute conſcriptam, ſi vlla ratione contingere debet, vt doceat amatos amatoribus obſequi.

politani

politani diligere, quem illatenus oderant. Quis mitior, quis humilior Deo? Lapſos non erexit, ipſe deſcendens: tantoperè complacet in humilitate, vt tantùm non ſuperbiat, geſtit tamen.

Alia nos admonet beneficentia, quibus noteat Dei bonitas, mutatio iſta Neapolitanæ in Alfonſum inuidiæ alieno beneficio placatæ. Adiice igitur beneficiis propriis aliena; adiice communia, & quæ aliis, & quæ omnibus collata: premunt omnia noſtrum amorem: æquè ſunt argumenta bonitatis: ſi diſtinguis gratitudinem ab amore, & in aurea ſua illum puritate conſideras, non minùs amabis Deum, quia aliis benefecit, quàm quia tibi. Vtrobique tranſpicitur bonitas per beneficentiam; niſi fortaſſe te peſſimum putas: maioris bonitatis eſt benefeciſſe peiori: ſcilicet, ſupereſt plus boni, vt è ſe ſuppleat donans, quod deſit accipienti: ſplendor tamen creſcit ex alienis: pluribus tædiis lumen excreſcit: iubar Solis non tantùm miraris, quòd nonnullis te dumtaxat radiis foueat; ſed, quòd in orbem diſſipet, vniuerſa calefaciat, & illuminet. *Cap. 66.*

Tot itaque pro nobis Deus ad argumentum ſui amoris, & bonitatis fecit, vt penè alicui viſum fuit, ad iniuriam, aut otium bonitatis eiuſdem. Non erat opus Deum optimum eſſe, vt amaretur; ſufficiunt, quæ fecit, abſque eo, quod ipſe eſt. Maxima omnium & valentior charitatis illecebra: eſt, quod eſt. Si veriſſimum fuiſſet mendacium omnium maximum, delirium Marcioniſticum, blaſphemans Deum malum: adhuc diligendus eſſet: ſua de nobis benefacta merentur beneuolentiam & gratiam. Verùm nec iſta neceſſaria erant exactioni noſtri amoris, ſupereſt illi bonitas nuda raptando noſtra corda; adhuc *Cap. 67.*

ſine vllo bono opere fortis, valentiſſima eſt. Vt amemus Deum, non indiget beneficiis, ſatis eſt bonitas, nec indiget bonitate, ſatis ſunt beneficia. Proh pudorem noſtrum! ſingula ſatis, & nimium ſunt, & vtraque ſimul non ſufficiunt.

Cap. 68. Aſt, cùm omnes iſtas ſagittas ardentes cum carbonibus deſolatoriis, obduro, frigidóque corde noſtro, ſaxeo, inquam, retundantur; alio ſtupendo machinamento, & efficaciſſimo philtro nos aggreditur, ſubiens per ſe pectus noſtrum. Amor ipſi Deo,

amanti ebibit ſanguinem.

Cùm nec ipſe per ſe, nec per dona ſua extenderet noſtrum amorem, decreuit rara ſubtilitate ipſe per ſe, & per donum ſuum ſimul ſolicitare, id eſt, faciendo ſe donum: copias omnes in vnum expugnandis nobis cogens, vires bonitatis, & vires beneficentiæ conuocauit: vt, ſi non amemus, quia bonus eſt, nec quia bona fecit, id eſt, dona dedit; amemus, quia bonus eſt,& quia pariter donum eſt: id eſt, amemus iam ob duplicem bonitatem; quia bonus in ſe eſt, & quia bonum eſt, quatenus donum eſt. Videbat tot benefactis non ſe amari, ſed dona ſua, atque ingenioſiſſimo ſtratagemate excogitauit, etiam iſta via nos capere, & fecit ſe donum, vt amaremus, quia donum eſt: ne iſto ſaltem auaro nomine reiiceretur, ſed diligeremus; ſi non quia bonus, ſaltem quia bonum; aut ſi adhuc, non quia bonum, ſaltem quia bonus, & bonum. Atque vt iſtud commendabilius eſſet, fecit ſe donum neceſſarius & carius & frequentius, & intimius: nullum plùs alimento, & neceſſitate, & cupiditate, & aſſiduitate, & coniunctione: toties enim ſe dederat cæremoniis amoris le-

gitimis, id eſt, vicarijs pro ſe donis, nunc ſine cæremonia, ſine interpretatione datur, donum conferens, & exiſtens: non fuerant ſatis beneficentiæ ſuæ pignora: dedit ſe obſidem: ſcilicet, compleuerat in nobis ſagittas ſuas exhauſta pharetra. Beneficia, tela amoris ſunt: has

per orbem
Spargit effuſas agilis ſagittas.

& ſe poſt omnia dedit. Seruo Dei, & feruentiſſimo pauperum tutori, Antonio Martino, apparuit cupidineo habitu puer IESVS, arcu & pharetra armatus, inque ſuum pectus iaculatus ſagittas, negotians amorem plagis. Non ſatis hoc, reſiſtimus telis. Quid reſtat? Conſumptis miſſilibus ſubit ipſe præcordia noſtra, comminùs expugnaturus cor noſtrum. Simili nos aſtutia re ipſa procurauit, atque Anacreon finxit, (cum reuerentia veritatis vſurpabo ad ipſius obſequium fabellam.) Plùs pro nobis exequutus eſt negotioſus amor Dei, quàm vlla otiantis phantaſia valuit comminiſci. Vincunt opera diuina humanas cogitationes. Iam Teij Lyrici ſuffragio, non licet niſi liberè amare Deum: ita ille ſuecum-ensamori canit:

Θέλω, θέλω φιλῆσαι.
Ἔπειθ' ἔρως φιλεῖν μέ.
Ἐγὼ δ' ἔχων νόημα.
Ἄβουλον ὐκ ἐπείσθην.
Ὁ δ' εὐθὺ τόξον ἄρας,
Καὶ χρυσέην φαρέτρην,
Μάχῃ με προὐκαλεῖτο.
Κἀγὼ λαβὼν ἐπ' ὤμων
Θώρηχ' ὅπως Ἀχιλλεὺς,
Καὶ δοῦρα καὶ βοείην,

Libet, libet iam amare: Cupido me monebat, Vt amator eſſe vellem. At ego inſciens monenti Parere negligebam. Mox ergo ſumpſit arcum, Et auream pharetram Me prælio laceſſens. Ego vero, vt olim Achilles, Lorica amictus, atque Scuto minax, & haſta, Cum amore præliabar. Iaciebat ille tela, Verte-

bam at ipſe terga. Tandemque miſsili omni Quum deſtitutus eſſet, Ira æſtuans iacit ſe In me, velut ſagittã penetrans, & in cor vſq; medium, reſoluit artus. Scutũ ergo nil iuuat me: Nã cur petamur extra, Quũ prælium ſit intus?

Ἐμαρνάμην ἔρωτι.
Ἔβαλλ', ἐγὼ δ' ἔφευγον·
Ὡς δ' οὐκ ἔτ' εἶχ' ὀϊστούς
Ἤσχαλλεν, εἶθ' ἑαυτὸν
Ἀφῆκεν εἰς βέλεμνον.
Μέσος δὲ καρδίης μευ
Ἔδυνε, καί μ' ἔλυσε.
Μάτην δ' ἔχω βοείην.
Τί γὰρ βαλώμεθ' ἔξω,
Μάχης ἔσω μ' ἐχούσης,

Igitur, ſi Anacreon, qui incruentus inani iam pharetra cunctis reſtiterat amatoriis ſagittis, ſubeunti tandem pectus ſuum amore, non iam per miſſilia, non per cuſpides, ſed ſe ipſo miſſili & ſagitta victus fuit; quid nos adhuc reſiſtimus ipſi Deo pectus ſubeunti noſtrum?

Cap. 69.

Quantus igitur tam ſolers amor Dei, tam effuſus? Quanta bonitas tanti amoris genitrix? Nobilitas gentilium in prolem excurrit. Diuinemus non ex auium extis, ex pientiſſimis & amatoriis Dei viſceribus ſuam bonitatem, ſcilicet, ex beneficiis amorem, ex amore bonitatem. Quo pacto tantus nos haud domat amor, qui præter robur etiam ſitu præſtat? Quaſi è cliuo eminens ſuper beneficia, velut è loco edito pugnax, valentior eſt. Ardentior enim benefactoris charitas eſt, quàm beneficio vtentis etiam gratiſſimi: illius natalitia amoris à bonitate ducuntur; huius à neceſſitate: in illo gloria & decor, videlicet, maioris; in hoc reuerentia & pudor, velut inferioris: iſte amoris ignis libentius, vehementiúſque deſcendit, quàm ſurgit. Excellentius principium dilectionis benefactorem extimulat, ſcilicet, voluntas, bonitáſque. Amor enim, cùm ſit boni, concita-

tiùs decurrit à bono in bonum, quàm à neceſſitate & indigentia ſcandit; dat, qui vult; accipit, qui eget. Quantus amor tanti benefactoris? qui dat, quantum habet, penè dicerem, plùs quàm habet, cùm omnia habeat; vſque ad ſe dedit. Et ſiquidem multoties ſe dedit, dat iam, quod iam non habet, dat ſe ſæpè donatum. Dat ſe, qui non iam eſt ſui, quàm multipliciter noſter: ſæpiſſimè ſe nobis dedit. Miror, tam fortiſſimo nos reluctari amori. Amor eſt efficaciſſimum pharmacum amoris. Amor eſt pretium amoris. Amor eſt Pharus amoris, nictat ad ſe amatoria flamma, vocat, dirigit. Amor eſt igniarium amoris; extundit è lapide ignes. Cor ſiliceum ſcreat ſcintillas perculſum amore, ſi amari noſcat. Amor amorem exprimit; legitimus, inquam, genuinúſque: nam leo marmoreus non rugit, ignis pictus non vrit. Amor Dei probatiſſimus, vegetus, viuax, acris, non mendax, nec fictus, quomodo noſtra non percellit pectora, & vnus ſine priuilegio amoris eſt?

Amor cum echo eſt: vbi eſt, redditur, & pari tono reſpondet. Neſcio, quonam naturæ arcano, & compaſſione cordium, ab amore elicitur, & adiuratur amor: ſiue, quia videmus nos amare, cenſemus bonum; amatorem enim boni iudicamus, cùm quiſque ſe bonum putet, & illum, à quo ametur, reputat amatorem boni, propterea bonum & amore dignum; quemque ſui opinio fallit; nec tantùm adulatores patitur, ſed honorat: ſiue, quia ſimilem amat ſimilis; ſimilitudo, quæ vnum incitauit, eadem mox excitat alterum: ſiue, quia amans admittit formam amati, quem in ſe inſculpſit ſuam reflexurus amati ſpeciem, iſtud ad amorem vocat; pueri oſculantur *Cap. 7.*

ſuam quoque dies partem : animus, qui vnus tibi videtur reſtare, non tam tuus eſt, quàm Deus; nolo modò dicere, quàm Dei. Illud magis proprium putabis, in quo magis potes : minùs tamen quodammodo de animo tuo potes, quàm à Deo. Sæpè multò minùs ab affectibus tuis, & cupiditatibus obtinebis, quàm ab illo. Quoties expertus es, vt impos tui, frænaturúſque tuam cupidinem, priùs à Deo impetrares auxilium, quàm à te temperantiam? Quoties priùs te audiuit Deus quàm tu ipſe, quàm libido tua? Ergo, ſi hæc contumax, rebellis; Deus tamen præſtò, faciliúſque tibi adſit; minùs videris in appetitum imperare, quàm à Deo impetrare poſſe; & magis quodammodo Deus tuus eſt, quàm animus tuus, difficillimâ obtemperantiâ tibi contumax.

Adiice ad magnitudinem amoris, maximum deſideriorum ſuperpondium; non dico deſideria amati; iſta in ipſo amore claudo, ſed amoris. Deſiderare amatum, cuiuſlibet amoris eſt: deſiderare amorem, maximi. Satis amat, cui ſatis non videtur, quantùm amat: & parum amat, qui non optet plus amare: fimbriæ prolixi amoris vota ſui ſunt. Hoc intereſt inter cupiditatem, & amorem: illa citiùs ſeipſam faſtidiet, quàm cupitis ſatietur: amor ſemper ſui famelicus ſatiatur re amata, ſed ſine faſtidio: & cùm nihil iam optat, ſe ſolùm optat: iſta enim ſui fames à ſatietate amati venit amori. Tantoperè explet amatus, tantoperè placet, vt inæqualem ſe noſcens amor, & anguſtum, laxari velit, & velut rumpatur, vt ſatisfaciat bonitati amati, aut ipſius, qui amat. In quibuſdam aliena bonitas, in nobilioribus propria edit amorem. *Cap. 72.*

Nimis amat Deus amare: amat, quia deſiderat amare, & amari: ſe vltrò amori obſtrinxit, & pretioſiores, cerioréſque nos habere voluit, oppignerato amore bonis ſuis, & malis, id eſt, cruciatibus, non tantùm benefaciens, ſed mala patiens, ſuo nos cruore, labore, morte æſtimauit, & emit; non quia tanti eramus, ſed vt tanti fieremus. Pluris fit, quod labore conſtat: ſiue timor repetendi laboris, pretium ſupremum taxet: ſiue, quoniam, quæ magno parantur, cariora fiunt. Aliarum mercium pretium vſus definit, & ipſarum valor. Contrà eſt in æſtimatione animarum, quarum valor ab ipſo taxatur pretio: ſtant pro ſanguine, & vita Dei: licèt non valeant infinitum, infiniti taxatione ſunt emptæ; & hac parte infinitè æſtimatæ. Quantò emitur aliquid, tantò æſtimatur. Vt nos pluris Deus æſtimaret, quàm ſumus, infinito nos emit pretio. Aſtutia iſta amoris fuit, ſe ipſum exigentis, ſe prouocantis. Deerant noſtra merita, adiecit inuenta ſua: à ſe poſuit, quod defuit nobis.

Cap. 73. Prolixa nos tenuit oratione iſte Rex affectuum: decebat pro maiſtate ſua, & pro argumento noſtro. Quærimus pacem, tranquillitatem, gaudium, felicitatem animi; en iſthic eſt:

O felix hominum genus,
Si veſtros animos amor,
Quo cælum regitur, regat!

In amore, velut curia, quies ſedet. Amor, pater eſt lætitiæ, & ſummæ, puriſſimæque voluptatis cuſtos & arbiter: ipſe gaudium gignit & tutatur; nempe, in vertice rerum locat, quò neutra fortunæ manus continget: nec confert aliquid, nec aufert. Elata in

Deum voluntas, nec auram, nec Eurum patitur, velut ſuper collem Olympi intemerata eſt flatibus, ignota turbinibus, perſpicuo & aperto ſemper cælo functa; omnium ſibi rerum tuta iniuriis, non ſolùm fortunæ; ſed, quod plus eſt, ſui. Nónne à ſe erit ſecurus, qui innocens eſt? Vtique, & ab illo omnes. Nónne à fortuna, cui omnes innocentes ſunt, quem hoſtis non lædat, quem dolor non ſummittat, quem voluptas non fugiat, &, quod mireris, non fallat? Iſtæ ſunt amoris dotes ab Agathone ſubtiliter diſceptatæ ad commendationem ſuam. Nequit non bonus eſſe, qui iuſtus, fortis, temperatus, prudens eſt, inſuper diuinus.

Digitized by Google

in infinitum ſe producunt. Optamus, aut non tuta, aut quorum gaudium non ſit tutum: in illis calamitas nos triſtat, in his ipſa felicitas anxios facit pro ipſa. Adeò votis laboramus, & tamen multiplicamus, nunquam ſuſpendimus: in his, quibus nos offendit aduerſus caſus, duplicamus; in quibus fortuna lædit, replicamus, & optatam felicitatem conſequuti, pro ipſa felicitate vouemus. Nimirum, felicitas ipſa ſibi etiam deſiderat felicitatem; iam notabis, cùm non habeat, quod optat: imò miſeria eſt, cùm deſit felicitas. Non eſt felicitas complexus bonorum, ſi abſit iſtud bonum ſecuritatis contexturæ omnia. Hinc aliud erratum mortalium, quòd voueant æqualiter pericula, & ſecuritatem inæqualiter curent. Nemo non periculis ſe exponit, conſequuturus periculoſa. Securitas vota ſolùm nobis debet; pericula etiam diligentiam: igitur tuta, ſtabilia, integra, ſyncera gaudia admittenda ſunt, & his conſentanea vota, non obſtantia ſibi, aut paria execrationibus. Plerumque vouemus peiora maledictis, & in vniuerſum ſecurius votum eſſet, ne eueniant, quod optamus. Eleganter Albertus appellauit laqueum triſtitiæ, lætitiam illam, quæ tempore ruit. Vulgaria enim iſta gaudia voluptatum, & quæ raptim quæruntur, quæ pro viribus appetũtur, in quibus inuidia conſtanter laborat, adeò infirma ſunt, adeò inſtabilia, vt omnibus inſtabiliùs rebus euertat tempus.

Cæterùm, iſtam conſtantiam gaudij curandam moneo ſubtiliùs, quàm conſtantiam felicitatis. Duobus fortuna peccat perfidiis; vna ſtatus ſui; altera ſenſus: & quia negat, aut aufert ſua bona; & quia cùm ſeruat, inutilia & caduca ſuus ipſe ſtatus facit. Vtrimque patemus vulneri; vtrimq; petimur, aut cu- *Cap. 2.*

piditate, aut faſtidio. Poſſunt aliquando durare, quæ optaſti; poſſunt perſeuerare, quibus gauiſus es, & ſtante felicitate tua perire ſenſus eius; tam certus eſt delectationis interitus: ipſa peribit delectatio adhuc manentibus oblectamentis. Solet eſſe felicitas ſine anima, & quoddam dumtaxat lætitiæ cadauer. Non eſt neceſſe, quòd pereat voluptas, & lætitia popularis rerum; quòd pereant ipſæ res; ſatis eſt, ſi non pereant; ſatis, quòd durent. Magna neceſſitate ſumus infelices: vtrumque latus patet, vtroque inuadit nos miſeria. Ita eſt. Gaudia iſta continua, & aſſueta fiunt tandem deteriora, quàm recentia infortunia. Apicium Falerni deliciæ afflixerunt; pocula nauſeam extorsêre: inter inſtrumenta voluptatum anxius fuit, vomebat, rumpebatur. Socrates tamen auidus & lætus ſemel hauſit calicem cicutæ. Itaque ſuſpectus gaudij titulus deſpici debet, ne ſine delectu admiſſum nos grauiùs ſauciet ſecuros

Cap. 3. Omnia ſunt præpetia; & niſi, quòd nullis abſit fel, columbarum inſtar velociſſima. Quædam intra præcordia illud inuiſcerant, & pro ſucco habent: plurimarum voluptatum ſanguis, fel eſt: quædam, dum auolant, diffluunt: quemadmodum nonnullæ ſe daturæ in aëra volucres vi annìſus primi fundunt excrementa, vbi tantiſper conſederant: alia, & iſta benigniùs, non conſident, niſi vbi rudera & ſtercus alicuius vident mœroris, ipſóque aluntur, velut vlulæ ſordibus. Diſtinctiùs hæc dicam. Nullum rerum humanarum gaudium ſine periculo doloris eſt. Parum dixi. Nullum ſine contagio. Alia dolor gaudia ducit, alia ſequitur, alia comitatur. Ad hæc nonnulla ſunt, vt mœroribus pandant oſtium, non aliter greſſuris in cor noſtrum. Ipſa voluptas ianuaria

doloris fit: iſtud ex perfidia eſt, aliud ex ignauia, quòd tam imbecillia ſint nonnulla, vt nos mulcere non valeant, niſi dolor nos aliquis primùm macerauerit: nequeunt ſe ſolis recreare nos, niſi viam ipſis quædam ſtrauerit afflictio: iſta non ſolùm comitantur, ſed indigent dolore. Emergit preſſus anteà dolendo ſenſus, & ſpem quamlibet amplectitur. Prodeunti è tenebris quælibet lux placet: naufragio quodlibet litus portu, & patria iucundius erit. Sic eſt: ſunt gaudia, quæ non tam iucundis debemus rebus, quàm triſtibus. Fallunt tamen illa nos: nec aliter miramur, quàm vulgus olim miracula Magorum immittentium dolores corporibus, affligantium variis morbis artus, vt reſtituta ſalus, amota ægrotationis cauſa, quam ipſi fecerant, deberetur ſibi: iidem morbi, & ſanitatis artifices parum merentur pro ſalute, quia nimis demerentur pro morbo. Nihil debet languens curationi, ſi

qua cuſpide vulnus
Senſerat, hac ipſa cuſpide ſenſit opem.

Aliæ delectationes ipſo ſunt dolore infectæ, aut confectæ: acerbo ſenſu ànimantur. Voluptas cibi non eſt, vbi fames abeſt: ſal, & condimentum voluptatum, aliqua moleſtia eſt. Quin & inæquali lege cum dolore diuiduntur, qui ſæpè vehementior, ſemper prouectior eſt, & ante voluptatem natus, & non ante ipſam extinctus. Eſuries, & præparat voluptatem cibi, & ſeruat: moleſta ſunt epula impletis.

Verùm poſt iſtam doloris corruptionem, poſt inconſtantiam lætitiæ, peccant iſta gaudia mole ſua, peccant paruitate, peccant & magnitudine. Exigua ſunt, non implent nos; ſi aliquando inſoleſcunt, id, quia fit præter naturam propriam, (nata ſunt exi- *Cap. 4.*

guo,) impotentia ſui pereunt cum gaudentibus ipſis: quare, moderanda in primis ſunt, deinde tollenda: nam, ſi parua lentè contriſtant, ſi maxima impigrè nocent, quandoque necant. Sophoclem, & Dionyſium magna extinxit lætitia. Subiit Siculum tyrannum ſubita mors per ipſa felicitatis non modò vota, quibus multi perierunt, ſed gaudia.

Cap. 5. Atqui, vt inter tot ſpuria legitimum veneremur & naturale gaudium, inquirendæ ſunt progenies voluptatum. Quaſdam nutrit ſenſus, alias adinuenit opinio; alias gignit mens, alias prætereà conſuetudo facit, alias affectio auget, alias indoles iuuat, alias electio & iudicium auſpicatur. Quæ ad ſenſum ſpectant, hebetes ſunt, & minimi temporis, & maximi oneris, & mediocris vſus. Guſtus, qui inter alios ſenſus, quoniam non ſit minimæ voluptatis, nomen retinuit feſtiuum, & delectationis, etiam cum vorat, tantùm libat voluptatem, in tranſitu ſolùm eſt, cuius tamen manent reliquiæ grauiſſimæ, grauedo capitis, indigeſtio, interregnum mentis, cuius interim dominationis vſus ceſſat, ſæpè ius. Deinde morbi, dolores, tandem immatura mors, de qua neſcio plus vtra mereatur, iugula, an gula? Fortaſſe gladius in hoſtili manu non occidit plures, quàm calix in propria: niſi quòd iſtius facinus lentum ſit, clandeſtinum ipſis, in quos ſæuit, ignaris; eo iniquius, quòd non impetu, ſed inſidiis inuideat. Ad hæc, ipſa, quæ in curſu eſt, voluptas, niſi cum modo ſit, ſtatim fatigatur: nimirum currit, & niſi interpelletur, vt reſpiret, marcet languida; ſi continua eſt, nulla eſt. Purior conſpectus delectatio frequentia corrumpitur: quod primo aſpectu miraris, in ſecundo tantùm gaudebis, in tertio tantùm non faſtidies,

fortaſſe deinceps non ſine moleſtia aſpicies. Gratiam & dotem ſuam nouitas ſeruat.

Ad iniuriam harum voluptatum eſt reparatio ſua, nouarúmque inuentio. Auſa eſt cupiditas naturalem voluptatem, ſed communem etiam brutis, nouis artificiis irritare: languidam, & exiguam cenſuit; fouere voluit ingenio. Habeo iam ſuffragium noſtræ ipſius cupiditatis. Nulla eſt naturæ delectatio, quam iam non corruperit ars: etiam ventri ſua diſciplina dicatur. Iam tam delicati ſumus, vt pudeat ſine ingenio indulgere genio: vt pudeat, ſine arte, ſine labore gaudere. Auidi & arrepti ferimur, & inconſulti præuertimus ipſas voluptates, quas ſaluas, & accuratiores cupimus. Cibus pingitur, quid cum colore faciet palatus? Vt omnibus ſatisfaciamus ſenſibus, ſingulorum delectamenta corrumpimus, omnium confundimus: addimus laborem, nec magis proptereà recreamur. In venuſtis materiam inuidemus, pluſquam formam; in aromatibus raritatem, aliquando periculum æſtimamus, quàm ſuauitatem; in ferculis ſumptum, quàm ſaporem; in muſicis artificium & materiam inſtrumentorum, quàm ſonum; in veſtibus aſpectum, & elegantiam, quàm protectionem. Quid, quæſo, magis præſtabit aſpectus frigori, quàm nuditas? Barbari Guaycuri prudentiores ſunt, rident nos: cùm incedant exuti, pingunt in ipſis nudatis membris indumenta, femoralia delineant, thoracem, caligas. Sanè nemo magis protegetur elegantia veſtimenti, quàm nuditate. Adeò vitiauimus voluptates, nullus ſenſus in ſolidum ſuam capiet: ſingulis propriam minuimus, dum omnibus prouidemus. Tactus ſæpè affligitur thorace, & calceo anguſto, vt aduletur etiam oculis: ipſas vo-

luptates naturales damnauimus magnis pœnis, vt iam non liceat gaudere ſine pretio: ſine lancibus argenteis non licet cibus: ſine ſpondis aureis non licet quies. Quod gratis natura dedit ſumptuoſum facimus. Ipſe ſomnus carè emitur; & quies, quam laſſitudo ſola dulcem facit, ſubornatur impenſis. Ita

Vſum naturæ vitium feciſtis auari.

inquit diuinus Ozentius. Intemperantiam, hebetiſſimam voluptatum, communem brutis nobilitare voluimus ingenio & pretio, vitium arte relcuantes, ſumptu æſtimantes, vt à communi beſtiarum ignominia excerperemur, quam maximè contraximus noſtris induſtriis & impenſis ex adulteratione naturæ. Ligna, quæ tradis igni, ánne ſanus eris, ſi pingas, ſi inaures? conſumenda ſunt: irritus hic ſumptus eſſet. Cur cætera, quæ etiam *conſumis*, vis corrumpere ſumptibus, cibos, veſtitum, & alia inſtrumenta libidinum? Contra frigus protegit veſtis, non hic, vel ille color, aut forma: contra famen cibus, non hic, vel ille ſapor. Poſſumus frui, & mirari fulgorem ſydereum, & ipſius Solis; & tamen exigui lapilli, & gemmæ dubio nitore alimus inuidiam. Niſi inuenta ad torturam noſtram non placent: non delectat ſplendor, niſi carè conſtet.

Cap. 7. Porrò non contenta cupiditas emendatione iſta corrigenda veterum voluptatum, excogitauit præter naturam nouas, vaniſſima peſſimorum conſpiratione; vt numero compenſaret magnitudinem. Deſpondit animum, quod magnas poſſet facere, multas fecit, noua adiecit inſtrumenta, honores, glorias, diuitias, dignitates, potentiam, nobilitatem: iſta ſunt inuenta opinionis, factitia oblectamenta. Quaſi perinde fuiſſet humanæ poteſtatis, res mutare, ac nomina.

nomina. Aberrantes felicitate nihil non erramus. Rati voluptatum culpam non explere nos, (tam inepti ſumus) recta corrigere volumus errore noſtro excogitauimus multiplicare, vt vel occurrente aliqua maiori ſatiemur, ſin minùs multitudine. Nihil aliud hoc inuentum fecit, quàm extendere miſeriæ iura. Adiecit appetititui auaritiam, ambitionem, maxima cupiditatis onera. Eò proceſſit noſtra amentia, vt illæ, quæ natura ſua nihil iucundum, plurimùm moleſtiæ habent, non tantùm inter maximas voluptates poſuerit, ſed inter vitæ cauſas. Quid naturalis voluptatis habet gliſcens nummis ſacculus, te marcido & pereunte fame, ne violes illum? Quid naturalis voluptatis eſt exui alterius verticem? ánne phreneſim tuam mitigabit? Quid naturalis voluptatis præſtat flexum genu plebis? podagrámne tuam medicabitur?

Cæterùm, quemadmodum artificialia æmula naturæ imitantur illam, non æquantur: ita iſta, quæ facimus, oblectamenta degenerant naturalibus, etiam dum placent. In hoc error monſtratur: cùm maiora, & ſine modo fuerint excogitata, minùs ſatiant. At paterno mater natura conſilio voluptates ſuas compoſuit, & modo temperauit idoneo, vt ſine magna impenſa appetitum expleant, cùm mediocres ſint; imò neceſſe eſt, mediocres eſſe, ne offendant: lineam præſcripſit illis, & niſi ingenium noſtrum violaſſet, innocenter, & prouidè procuratum eſt. Cibi voluptatem prudenter diſpenſauit, vt præmium aliquod eſſet operis neceſſarij tuendæ vitæ corporis. Illam moderata eſt, ne ſic poſſideret, vt detineret: ſed ſupereſſemus vitæ & ſaluti animi, excellentioribus nos reſeruans voluptatibus. Iſta nos tantùm *Cap. 8.*

prouocare, non occupare voluit, ne cum triſtitia ſuccurreremus vitæ; nec tam ingrata fuit, vt ipſam puniret vitam lætitia tam triſti. Illud ingenioſè diſpoſuit, vt mediocritate ſua expleret nos, alioqui infinitæ auiditatis. Totam iſtam naturæ artem non valuit imitari opinio: neſciuit iſtam fingere ſatietatem ſuam inuentorum magnitudine, &, vt ſic dixerim, infinitate. Nullus tam vorax eſt, quem non tandem vincet copia cibi: nullus tamen auarus, quem vincet copia auri: deſiderata eſt iſta vox ab ore auari, Satis: ſcit fames modum, non auaritia. Tam abſque arte ſunt iſta delectamenta, quæ adiecit opinio in ſupplementum naturæ, vt auiditatem maiorem ſint, nullam ſatietatem. Quæ fecit natura, ipſa præſcripſit; quæ opinio falſa, non habent, vbi conſiſtant. Errandi nullus eſt ſcopus: quocumque, in immenſum erunt. Ingenium noſtrum extimulat vitia. Ratione cõtra rationem ipſam vtimur. Mens æterna æternis, & immenſis nata, huc collimat: quidquid ipſa iuuat, magnum aliquid & immenſum affectat: etiam cùm deflectitur, reſpectat aliquid ſine fine: metam ſuæ cupiditatis infinitum quid ſuſpicata, iſtud, cùm errat, etiam quærit: ita quidquid ipſa confingit, non eſt limitatum. Xerxes cùm ſibi maximis præmiis blandita fortuna fuiſſet, non contentus omnibus, nouam voluptatem optauit, propoſuítque inuentori præmium: at, neque reperta, limes cupiditatis fuit, quæ ipſis noſtris nos damnauit votis, ideò cecidit propoſito. Maximè ſunt timenda gaudia, quæ fecimus: vitio noſtro placent, non natura ſua: etiam morbus grauidis commendat gypſum, ſeuum, picem, carbones, præ melle iucundiùs.

Cap. 9. Itaque video poſt omnem cupiditatis diligentiam integras, & cum iure ſuo miſerias, quas non mitiga-

uimus, ſed irritauimus. Penſemus, quid profecimus vana iſta prudentia. Anne excedet aceruus voluptatum triſtitiis? Credo, non æquatur: illuc ſolùm poſſe pertingere fortunam, ſi diuiſum diem cum miſeria habeat: ſi manè exultamus, ſub occaſum mœrebimus. Philoſophica feſta Gibor fuerunt apud Barbaros. Hi ludi ſacri homini erant: manè omni celebrabantur ſplendore veſtium, tapetiorum, omni iucunditate, muſica tibiarum, odarum: deinceps veſpere omni argumento triſtitiæ, vlulatu, planctu, mœrore, anxietate. Scilicet, tota felicitas eſt diuiſa miſeria: numquam iſta partem ſuam amittit. Felicitas non eſt ita tenax. Adiice, iſtas triſtitias diduci ex ipſis voluptatibus. Adiice veras triſtitias ex falſis voluptatibus. Depletos nos relinquunt, non aliter, quàm qui per ſomnia comedunt: non imago cibi, ſed cibus ſatiat. Veriſſimè Samij, Platoníſque diſcipuli dormire dicunt & delirare ſemper iſtos delicioſos, omnéſque animi impetus effrænes inſomnia eſſe, aut ægrotantium vertigines. Neque inconſulta Medicorum natione iſtud putes ad exaggerationem dictum: Hippocratem inuenio, medicæ Patrem artis, qui in epiſtola ad Populum Abderitarum dixit: Οἰκτρὸς γε ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ὅτι δι' ὅλου αὐτοῦ, ὡς πνεῦμα χειμέριον, ἡ ἀφόρητος φιλαργυρίη, διαδέδυκεν· ἐφ' ἣν εἴθε μᾶλλον ἅπαντες Ἰητροὶ ξυνήεσαν ἐλθόντες ἀποθεραπεῦσαι χαλεπωτέρην μανίης νοῦσον· ὅτι καὶ μακαρίζεται νοῦσος ἐοῦσα, καὶ κακοῦσα. Οἶμαι δὲ ἔγωγε καὶ τὰ ψυχῆς νοσήματα πάντα, μανίας δὲ σφοδράς, ἐμποιούσας δόξας τινὰς, καὶ φαντασίας τῷ λογισμῷ, ὧν ὁ δι' ἀρετῆς ἀποκαθαρθεὶς, ὑγιάζεται.

Miſerabilis ſanè eſt humana vita, quòd ad eã totam intolerabilis argenti cupiditas, velut hybernus flatus, peruaſerit: ad quem morbum inſania grauiorem curandũ vtinam Medici omnes potiùs concurrent: qua tamen beata cenſetur, cum morbus ſit, & malè affligat. Equidem omnes animi morbos vehementes inſanias reputo, cùm opiniones quaſdã, & viſa rationi ſuſcitant, ex quibus ſaneſcit, qui per virtutem repurgatur

Cap. 10. Igitur, vt non optemus, nec corrumpamus illa oblectamenta naturæ, vt iſta opinionis oderimus, (generoſi animi erit gratis ſeruire naturæ, fortiter dominari opinioni,) ſunt aliæ puriores voluptates, defæcata gaudia, innoxiæ lætitiæ, quas licet impunè cupere, quæ numquam ſua puniunt vota. Habet has virtus voluptates innocentes, & clementis indolis, nec tempore relabuntur, nec vſu conſtringuntur, nec magnitudine peccant, nec carent. Maiores omni voluptate, quæ libidinibus adulatur, quæ mulcet ſenſum, mens nutrit. Vix fidem facient tanti oblectamenti, iſti benemeriti de ſenſibus, quorum craſſas dumtaxat norunt illecebras. Ridebunt, cùm audiant mentis voluptates, magnitudine ſua vincere corporeas. Quomodo maior eſt virtutis delectatio, cùm non ſentiatur? Sanè pro qualitate ſentientis ſenſus eſt. Nonnulli minùs vident, cùm maiori luce: magnus aliquos calor non mouet, alios minor laxat: ægrotos mel ipſum, & quidquid ſuaue eſt, exacerbat: nullum ab iis ſuffragium admittimus: ineptum eſt interrogare de ſomniis ſtertentes, de naufragiis ſummerſos; vigiliam, & portum expectandum eſt. Sani palati de ſaporibus, oculi de coloribus fidem dumtaxat merentur. Elapſa felicitate ſuæ libidinis, rogemus, cùm veluti poſt potionem medicam hauſtam, fæcibus vexatur palatus amariſſimis, cùm laborant faſtidio illarum, aut pœnitentia, cùm non inſani ſunt. Non negabis ſanioris iudicij eſſe, dum pœnitent, quàm dum pœnitenda faciunt.

Cap. 11. Interim rationis ſuffragium admitto. Senſus nequit arbiter eſſe, nequit experientia. Ita iudicio dirimenda eſt lis inexpertis; alioqui non ita agendum. Probaturis mel dulce, fel amarum, non diſputatione

eſt opus, guſtari ſufficiunt Ipſius propterea gaudij, & voluptatis naturam in arbitrium adigo: gaudium eſt quidam cognoſcentis appetitus, vel cupiditatis non lentus, ſed placidus & dulcis motus; libentiùs dixiſſem, quies, & meta: poſtquam eò accedis, quò, aut voluit, aut vellet, & præſentat ſe ibi, quò ſi abeſſet, pergeret. Quatuor hinc voluptatis præcipio cauſas; morum appetitus; vnionem, ſiue præſentiam boni; eiuſdem cognitionem; ipſum denique bonum. Ad iſtam componamus amuſſim gaudia mentis, & corporis: illæ voluptates maiores erunt, quarum & cauſæ. In primis virtutis motus vehementior, & acrior eſt: ergo & voluptas: amoris impetus eſt efficaciſſimus. Si cauſeris naturæ amorem, oppono amorem gratię omnium vehementiſſimum. Dices, in Deo dumtaxat? Dico, in quolibet propter Deum, ergà corpus adhuc tam iniurium animæ, cuius amor maior eſt à gratia, quàm à natura. Ille maior amor, quem minor præmij ſpes nutrit. Gratis amor amat, maximum ſui pretium eſt. Delicati iſti, quos crapula occupat, quos demulcet palatus, iniquè & languidè diligunt corpus ipſum, quod impinguant: id delectationis cauſa agunt, non propter ipſum: itaque non diligunt illud, ſed voluptatem. Alumnus tamen virtutis, ſine iſto præmio, non propter oblectamentum, corpus curat feliciùs, gratis, adhuc laborans, paterni amoris ritu liberos alentis ſine mercede, & cum ſudore. Adiice, vehementiorem eſſe impetum virtutis in ipſum, quàm voluptatis ſenſuum in ſe, quàm vnicè voluptuoſi diligunt, non corpus: namquè plùs diligunt vitam, quàm voluptatem: at iuſti & probi plùs diligunt virtutem, & Deum, quàm vitam. Itaque minor eſt im-

petus ſenſus in ſuam delectationem, quàm mentes in virtutem.

Cap. 12. Ex impetu acceſſionem collige, ex amore amplexus. Nullus nexus amore arctior: non tantùm iungit, ſed vnit; non tantùm in conſpectu ponit, ſed intra pectus condit amatum, & raro artificio abſentes præſentat.

Quod digiti nequeunt, alligat illud amor
Longiùs inde abſens, ibi ſed pertingo, quod opto:
Quo pede non venio, pectore totus eo.
Non licèt obſtet Arar, Rhodanúſque, natamus amore;
Non vetat ire animum, qui vetat ire gradum.

Latiſſima lætitia virtutis panditur per omne tempus, & locum: haud conſtringitur præſentibus dumtaxat, reuocat præterita, in futura porrigitur, abſentia conuocat; memoria, ſpe, votis, mille modis oſculatur oblectamenta ſua, & dulci ligat amplexu. Adhuc naturam obiectorum virtus accommodatiſſimum vnioni habet, ſenſus nimis incommodum: illa ſubtiliſſimum, ſimpliciſſimum, vbique exiſtens, quocumque ſubiens; hic craſſum & torpens, cuius vnio peccat ſuo nomine, non eſt, niſi proximitas. Contingunt ad ſummum ſenſus, non penetrant. Maiorem ignominiam Auicenna obſeruauit, nec accidentia, non per ſe aſſiſtere. Vnguentum per fumum, & odorem ſubit; cibus per ſaporem; venuſta per colorem; delicata per corticem; oſculis ſuperficiem dumtaxat committunt; inde prò merito vindicarunt titulum ſuperficialium. Amori tamen & ſubſtantia, & nucleus rei amatæ commendatur: ille vbique ſe inſinuat, & quodcumque admittit, non tantùm vt adſit, ſed vt inſit.

Cap. 13. Ad iniuriam etiam voluptatis eſt, ſenſibilia non

ſimul, ſed lentè, fruſtratímque ſubire, per partes ſibi ſuccedentes. Diuiſa voluptas minor eſt: ſubeunti voluptate ſuccedentium partium, effugit oblectamentum priorum, non acceſſit poſtremarum. Ad hæc, ſucceſſione iſta hoc ipſo, quòd venit, abiit: vnà ſubit, & exit. At, quod virtutem delectat, partibus caret, indiuiduum eſt: totum ſimul coactis voluptatum viribus vnà ſubit vehementiſſimè. Deus indiuiſibilis eſt, integer ſine membris, totus ſine partibus, æternus ſine tempore, liquidus ſine fluxu, cuius ideò voluptas non collabitur.

Æterni æterni flumina fontis erunt.

dixit Proſper.

Iam ſuperuacuum opinor cognitionem mentis, atque ſenſus conferre, quæ plurimùm voluptatem iuuat. Niſi percipias, nullum oblectamentum capies; & percipis, dum noſcis, quod oblectat: quare pro cognitione oblectatio refunditur, pro maiori maior. Illa manus eſt voluptatis; quò fortiori dextra plùs ſtringes, quò maiori plùs capies. Ipſas ſenſibilium voluptates minùs guſtant, quibus tardiores, languidioréſque ſunt ſenſus. Stupidi nullo delinimento mulcentur. Nunc compone ſenſum; & mentem: ille tam hebes, vt ſolùm attrectet facies rerum, ſolùm accidentia captat; mens acerrima eſt, penetrat interna, ipſam guſtat ſubſtantiam. Ad hæc, metire magnitudinem oblectantis boni: norma voluptatis eſt, quod delectat. Non quod immenſum eſt, exiguam oblectationem formabit? Vnum id eſt, quod reſtinguit noſtram cupiditatem. Finis ipſe dumtaxat finiet vota noſtra: ſemper ſatietati, numquam tædio eſt. Faſtiditus cum iniuria dignitatis finis vltimi eſſet: locum Cap. 14.

enim alienæ cupiditati præberet, iam non vltimus. Nemo ſine voto aliquo, & non eius, quod faſtidit, patitur faſtidium.

Cap. 15. Adiice maximum aliud diſcrimen: corporis voluptas merces eſt operationis. Non ita in animo, cuius ipſa operatio oblectat. Nobilis eſt virtutis opus, dignum humana dignitate, in ſe delectabile, ſine alio à ſe præmio exequendum. Non tanti ſunt actiones corporeæ, nec dignæ viſæ liberali labore. Inde illæ ſine faſtidio, & fatigatione durant: oblectamenta ſunt ipſæ, nec quamdiu ſunt, deficit, quod ſunt, ſemper placent: iſtæ verò, quia per ſe delectabiles non ſint, non ſunt placidæ, niſi quatenus ſeruiunt ad officia vitæ, captantes pro mercede operæ voluptatem: cùm prudens, parcáque natura illud dumtaxat remuneret, quod neceſſum habet: ſi excedant, inæqualem mercedem recipiunt; tandem nullam. Ita ſine præmio laſſæ deficiunt.

Cap. 16. Ad omnium tandem corporalium improperium voluptatum, honorem aliquarum conferamus, vt ſupputata proportio commendet inexpertis ex ipſo periculo ſenſibilium voluptatem rationis. Nobilioris, præcipuíque generis ſunt oblectamenta oculorum, auditúſque, inter alios ſenſus: maiora ſunt, ſimpliciora, conſtantiora, non tam citò nos fatigant. Quemadmodum hebetiorum delectatio ſenſuum maximè guſtus, cuius voluptatem, tam miſera eſt, diu ferre non poſſumus: tum illæ voluptates puriores ſunt, liberaliores ſine pretio doloris: non præcedit eſuries, quò delecteris ſuauiſſima harmonia: iſtam nobilitatem rationi debent, ex cuius ſolo rudi veſtigio in tantum ſe attollunt. Sunt in pulchris & muſicis lineamenta rationis, cuius dos & gloria eſt

ordinare omnia: conſtant illa ordine & proportione: ob iſtam mentis vmbram plus delectant, gratis, diu; ſapiunt originem ſuam. Voluptates, quas animus immortalis nutrit, immortales ſunt; quas mortale corpus admittit mortales. Adhuc ex iis, quæ nonnihil contrahunt, ab animo minùs ſunt mortales; quæ omnia à corpore mutuant, mortaliſſimæ. Adeò meretur ratio de voluptate. Addam & ipſam hebetiſſimi guſtus delectationem à ratione eſſe. Modus continet voluptatem, exceſſu deficit, pergit in faſtidium: modus autem à ratione venit: ipſa ſolùm præſcribit: igitur rationis beneficium eſt, quidquid delectat. Quantùm itaque ipſa delectabit? à qua cùm recedimus omnem guſtum, etiam irrationalium, amittimus, ipſis intemperantiores. Apud Hippocratem in epiſtola Damageto Democritus ad pudorem noſtrum ait: Ἐν δὲ τοῖς θυμοῖς, τὸ πλειον ζώοις ἀλόγοις παραλελοίπασιν, πλὴν ὅτι ἐν αὐταρκείῃ μένουσιν οἱ θῆρες. Τὶς γὰρ λέων ἐς γῆν κατέκρυψε χρυσόν: Τίς ταῦρος πλεονεξίην ἐκορύξατο, Τίς πάρδαλις ἀπληστίην κεχώρηκε; Διψῇ μὲν ἄγριος σῦς, ὅσον ὕδατος ὀρεχθῇ. Λύκος δὲ δαρδάψας τὸ προσπεσὸν τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, ἀναπέπαυται. Ἡμέρῃσι δὲ καὶ νυξὶ ξυναπτομένῃσιν, οὐκ ἔχει θοίνης κόρον ἄνθρωπος· καὶ χρόνων μὲν ἐνιαυσίων τάξις ὀχείης, ἀλόγων τέρμα ἐστίν, ὁ δὲ τὸ διηνεκὲς, οἰστρομανίην ἔχει τῆς ἀσελγείης. Natura animalia docta ſuo ſe continent modo, & iucunditate: noſter exceſſus minuit voluptates, quas minimè obtinent, qui maximè quærunt. Ructantes, ſudantes, nauſeantes, refertos velut ſues, affligit ipſa voluptas.

Quod ad cupiditates attinet, non multùm à brutis animantibus differunt, niſi quòd ferè in eo, quod ſatis eſt ſe continent. Quinam leo aurum defoſſum in terram abdidit? Quinã taurus alienum vſurpandi cupiditate ad præliũ impetu quodã delatus eſt? Quæ pardalis inexplebilẽ auiditatem admiſit? Sitit quidẽ aper, ſed quantũ aquæ quidẽ appetit. Lupus verò dilaniato, quod ſeſe obtulit, neceſſario alimento, quieſcit. At ſi dies iunguntur noctibus, hominem non capit comeſſandi ſatietas: & anniuerſariorũ temporum ordo brutis quidem animantibus coitus finem adfert; hic verò inſano libidinis ſtimulo continenter agitatur.

Nunc poſt voluptates ipſas, conferamus ſuas appendices: ſi quem non perſuaſit ratio, ſpes vtilitatis ſubornet. Promitto vobis, ô mancipia ventris, ô mancipes pudoris, quod pluris ventre & libidine cariſſima facitis vitam ipſam, ſi non creditis, voluptatem mentis præſtare veſtris: volo periclitemini ſine periculo; ſi maior fuerit voluptas, non perdetis voluptates; ſi minor, aliud habebitis carius apud vos voluptate veſtra. Sequuntur veſtras delicias triſtitiæ, ſequuntur curæ, ſequuntur clandeſtina fata, quæ, cùm palàm omnes innadant, vobis inſidioſa ſunt. Omitto, quoties opinio oblectamentis ſuis factitiis prouocauit parcas, euocauit furias, odiis, inuidiis, furoribus, &, quæ conſectaria ſunt, inſidiis, rixis, bellis; & denique, vt proſper ait:

Ex opibus breuis ac peritura voluptas
Edita perpetua ſemina mortis habet.

Relinquo iſtas cum ſua infamia: naturales vobis exprobro quas corrumpitis. Per ipſam vitæ reparationem ædificatis mortem: quæ putatis alimenta vitæ, cùm ſine modo abutimini, fundamenta ruinæ veſtræ iacitis: mediocres iſtas voluptates natura dedicauit vitæ vos; temeratis fas ſanctiſſimum, & dum immenſas facitis, exitio veſtro prophanatis. Miſeremini, ſi non animi, veſtri corporis, cuius mortalitatem, dum cibo medicari vultis, mortaliorem redditis. Innocentiſſimæ ſunt virtutis deliciæ, etiam ipſi corpori; &, quod non putatis modò, ipſam vitam per abſtinentiam rediment Longæuitatem Pythagoræ, Cleanthis, Democriti, Hilarionis, Romualdi, Pauli ſenis, beneficium mentis fuit: ſociauit cum vita, iucunditatem longam dedit, reddidit ſuauem; imò, quia ſuauem, longam contexta lucro.

voluptate. Sine voto illis dedit, quod vos, dum plus vouetis, plus vobis ipſis negatis. Compreſſit noxia oblectamenta, profudit ſalutaria.

Benè compoſita eſt lætitia cum natura, cui pro pharmaco eſt. Dilatatur gaudentis cor, ſpatiatur feſtiuus ſanguis, & lætabundi ſpiritus diſcurrunt, & exultant, vt excipiant, & celebrent aduentans bonum: ipſe animus in honorem feſti purpura induitur: rubore fuſo per ora. Pluribus lethalium morborum remedium lætitia fuit. Scio etiam nunc quoſdam Barbaros ſæuienti peſtilentia tripudiis, choreis, riſu aduerſus contagia vſos. Mœror tamen feralis eſt, valetudini noxius: coacti ſpiritus in repugnantiam mali, ſibi ipſis compulſione nocent. Iſte affectus purus, feſtiuus, ſyncerus, immortalis, vehementiſſimus à mente perfuſus duo præſtitit macris illis corporibus officia, recreauit per ſe, & obſtitit malignis aliis voluptatibus. Ita vel vt balſamum cadauera, corpora viuentia ſeruauit viuida, & florentia, & ſubſidio proprio; & impedito damno alieno: aliunde, inquam. Si quæras, vnde: à voluptatibus puta. *Cap. 18.*

Adiiciam, non tantùm inſidioſa mala (voluptates cæteras dico,) mentis voluptas domat, ſed aperta: ipſos dolores & tormenta occupat feſtiuitate ſua. Nouit læſo corpore furtiua carpere gaudia: nouit inter inſtrumenta cruciandi, lætitiam ſibi immunem exquirere: nouit gloriam: Mutij ſuſtentauit dextram ignibus reſoluentis: Anaxarchi pilam molliuit. Atque, vt in altum mittamus aciem mentis extra Philoſophiæ ſepta, etiam futuræ vitæ cruciatus, mentis voluptas declinat; vtroſque cæteræ conciliant, hoc ſolo elogio maximè traducendæ. *Cap. 19.*

Diuinus vir Odon ſcribit: Demus, ſi placet, ad fruendum deliciis centum annos, &, ſi mauis, decies tantùm: ſed; quæ erit ex iis compenſatio ad æternitatem? Sed, qui in eis paſſibiliter inhærent, delirare nos credunt: attamen ignorare non poſſunt, quia deliciæ quidem, velut vmbra, pertranſeunt, & velociter fugiunt; pœnæ verò perpetuò manent. Quid, ſi æquale tempus, & idem ſpatium eſſet pœnæ; eſſet aliquis ita ſtultus, & ita demens, vt eligeret pro vno die deliciarum, vnum diem pœnarum, cùm ſoleat dolor vnius horæ, & quilibet corporis cruciatus in obliuionem mittere omne præteritum tempus voluptate tranſactum.

PROÆRESIS IV.

De ſpe humanis rebus incommoda.

Cap. 10. NOn minùs abutimur expectatione, quàm lætitia. Duplicem vitæ aſſertorem, & tanquam paredrum, ad educationem, & prouidentiam ſui, animus obtinuit, timorem, & ſpem: ille prudentior eſt, ac circumſpectus; iſta inconſulta, vt plurimùm, aut ſtulta, & quod deteriùs eſt, id aduersùs nos conuertit, quod beneuolum habet. Fideliſſima eſt, (licet non veridica,) & contumax comes; vltima, quæ nos relinquit: monet, alloquitur ſemper, (in argumentum ſtultitiæ loquacitatem obſerua;) pollicetur, & ad omnia extimulat: ſed quia parum callida, & fallitur, & fallit. Ita ipſa beneuolentia ſpei nocentiſſima eſt, importuno errore. Timor minùs aſſiſtit, negligentiùs prouidet, licèt ſalutariùs aliquan-

do res noſtras curet, ſolertior plerumque, magiſque veridicus. Taciturnus tamen eſt, quippe prudentior; quamuis iſto ſilentio peccet: non ex prudentia, ex inertia, aut infidelitate eſt. Certiora ſunt, quæ ſolet monere, & neceſſaria: iſta ſilere non eſt beneuolentis. Plura mala ſunt, quàm bona: diminutè adhuc Pindarus putauit vni bono duo mala adiuncta. Vnam cibi voluptatem præcedit fames. ſequitur grauedo. Sapiunt mala bonum: ſed, ſi alia errantia mala penſemus, nulli cohærentia bono, numero ſuperant innumero. Quid, quæſo, magis infrequentia omnium, magis in vſu, quàm pati, quàm labores, infortunia, caſus aduerſi, morbi, iniuſtitiæ, inuidiæ, mala denique, ſiue quæ putes, ſiue quæ ſint? Quid, quæſo, magis extra vſum, & rarum, quàm felicitas, bona, bona, inquam? Nos contrà, quid aliud frequentiùs agimus, quàm ſperare iſta? Fortaſſe æquè ac reſpiramus. Quid rarius, quàm cauere, timeréque illa? Excedunt mala bonis: & tamen excedunt ſpes timoribus. Magna inæqualitate rebus componimur: iniuſtè cum affectibus committimus; rara bona cum frequentiſſima ſpe; frequentia mala cum rariſſimo timore. Inſthinc error ſpei, iſthinc timoris verius vaticinium. Philippus Abbas inquit:

Gaudia, vel luctus, ſpes, vel timor, augur vterque
Suggerit:

Non ſufficiunt bona ſpei noſtræ: ſuperfluunt mala timori, non omnia potenti conſumere: illa diuinatione ſua decipitur, atque cùm futuri ſit, ſuo ſemper manens in errore, perſeuerat ad ſupplicium noſtrum: numquam diſcit experientia, videt lenta & ignaua bona: & hoc ipſum ad ſe ſpectare putat.

Accedit malorum numero, numerus nolentium *Cap. 21.*

illa: accedit raritati bonorum, frequentia quærentium. Quotuſquiſque bona recuſat? quis non ſollicitat? Quotuſquiſque mala quærit? quis non reſiſtit? Quemadmodum merces duplici cauſa augent pretium, raritate ſua, & frequentia ementium: ita bona augent difficultatem ſuam, & quia rara ipſa ſunt, & quia ipſorum appetitores multi: etiamſi aliquando veniant, incurſus auaritiæ obſtat, eripiet alius. In ſpem imperij erexerat Diocletianus animum prædictione à Druide accepta, poſtquam aprum occidiſſet: occidit plures manu ſua venaturus fortunam, vt brutam, in ſyluis: præoccupatum tamen ſemper videns expectationis ſuæ votum; iam Aurelianus præcepit; iam Probus præcurrit; iam Tacitus prehendit; iam præripuit Carus: Ego, inquit, ſemper apros occido: ſed alter ſemper vtitur pulpamento. Tot incurſus paſſa eſt certa ſpes excruciata felicitatibus alienis. Mala vbique vagantur, pelluntur vndique, etiam nolentibus ſe inſinuant: nemo quærit illa, quærunt illa omnes, gratis dantur. Adiice mala eſſe *μακρόβια*, vix deſinunt: cum longæuior acerba fortuna ſit; optima, diaria & breuiſſima; neceſſe eſt ſuperari malis bona. Breue felicitatis ſpatium capiet pauciora.

Cap. 22. Cautius itaque eſſet laxare timores, conſtringere ſpes, etiam citra bona ob cupientium certamen. Iſta tamen amentia noſtra eſt, vt quò plura circumtulerit fortuna mala, non deſiſtimus ſperare bona æqualia. Ad quamlibet affulgentiam boni ridet feſtiua cupiditas; in obuium quodque impetit: velut quos vnda naufragantes deuoluit, vt primùm aliquid contigerint, firmiſſimè prehendunt. Statim ſibi placet, blanditur nobis: miſeris enim, vt facillimum eſt

optare meliora, ita & credere: parum diſtat à voto ad præſumptionem. Partim iſta leuitas ſpei ad ſubſidium noſtrum eſt: alleuat tot pondera fortunæ, quibus grauamur: nec certior imbecillibus voluptas eſt, quàm ſpirando; imò nullo prolixior. In ſe breue, & conciſum omne gaudium humanum eſt: in ſpe durat, lentè, aut nunquam aduentans. Falſis promiſſis exſiccantur lachrymæ. Hac quidem parte tolerabilis eſſet ſpes, licet decepta, niſi vitio noſtro præcipitaremus cupiditatem. Sine ſuſpicione credimus, quidquid illa promittit: impellimur perſequi, donec deſtituti v[illegible]is, reſtituimur mœrori noſtro. Agnoſcamus iſtud fa[illegible]ax ingenium expectationis, quod niſi aliquo conficiamus timore, indigeſtum, pernicioſiſſimumque timeamus.

Itaque Vates incerta ſpes eſt, temerè, aut ſtultè credens: inde fallens, numquam ſimplici proſpectat obtutu. Ophthalmia laborat: ſiue per illa ocularia cernit, quæ longinqua manifeſtant, & proximis maiora reddunt: diſſita proſpicit, & magnificat. *Cap. 23.*

Quidquid quæritur, optimum videtur,

Non eſt iſta natiua dos ſani oculi à longinquo deficientis. Deme magnam partem promiſſis: non ſine exaggeratione loquitur cupiditas expectantis. Velut guloſa puella acerba præcipit poma, præcipitat ſpes gaudia, & immaturis fructa voluptatibus acerbitudine mox laborat: ipſa eſt colludium fortunæ: & ipſius eſt fortuna. Spes fortunam ſequitur, & quærit: fortuna ſpem fugit, & illi ſe occultat: ipſa adulatrix vitæ: omnem adulationem mendacium aliquod ſuſtentat: ipſa præs ſine obligatione promiſſum pupilli, adſtipulatio ſine vadimonio, pollicitatio ſuſpecta. Nullum fideiuſſorem habere vanæ

noſtræ ſpes poſſunt, niſi periuriis infamatam ſortem. Aliena ſpes diſpenſat bona. Prudenter Barbarum adagium ait: Qui vehitur curru ſpei, ſociam habet paupertatem. Ipſa ſpes inimica experimenti. Nemo tam hebes, quem non fecerit prouectum experientia, diligentiſſima magiſtra: ſolùm in ſpem rudis eſt: credimus veram, quam experimur mendacem. Minùs itaque falſus erit cauens ſperante: fortaſſe felicior. Expectata mala languent: improuiſa bona magis mulcent. Contemptu expectantium ſe, ſuos mala demittunt ſpiritus: bona æſtimatione cupientium, veluti ſeueriùs ſe componunt, minús feſtiua, minùs affabilia ſunt. Ad hæc, expectata, dum fruſtrà exiｅrint, ſi mala ſint, delectant; ſi bona, contriſtant. Demus iſta votis tandem adæquari: interim pendula ſuſpenſo in ancipiti euentu torquet.

Spes anxia mentem
Extrahit, & longo conſumit gaudia voto.

Cap. 24. Diffamauimus hactenus ſpem, reſtituamus aliquam huic nomini gloriam. Non omnem calumniantur expectationem; ſed vaniſſimorum & vulgarium. Satis tot iniuriæ monſtrant, ſpem non humanis rebus natam, non ad ſeruitutem fortunæ. Æternis dedicatur hic affectus, Deo ſacer eſt. Omne ingenium ſpei examina, reperies cælo conſentaneum, Deo præparatum. In primis facilis eſt. Anne natura genitrix puniret nos aſſidua ſuſpenſione, tam facili ſupplicio, niſi iſtum conſecraſſet affectum illi, cui omnia ſunt facilia, innitentem omnipotenti? Deinde, in difficilia ſuam facilitatem ſeruat; omnia reſpicit: idoneus, ſcilicet, illi, qui omnia eſt, & poteſt. Tum ſecurus & lætus eſt: nimirum, natus rei omnium ſecuriſſimæ, firmiſſimæ, æternæ, optimæ, quæ

nos

nos fallere nequit, nec in ſe deficere. Datus igitur, vt calcar directuris in ſcopum conſiſtentem, non vt in vertiginem incertam circumferat nos cupiditas. Illam denique contumaciam ſpei numquam nos deſerentis in vita, ad gaudium aliquod poſthumum generoſa indole aſpirat. Itaque in diuinis innocẽs eſt ſpes, & mitis, & tuta, & vera, & ſuauis, & lætiſſima eſt. quædem aurora gaudij; quidam clariſſimus felicitatis Lucifer; quædam libatio lætitiæ; quidam prægustus voluptatis; quoddam experimentum Dei. Iſta ſpes ſecuriſſima eſt; ſatis curata eſt; non habet fortunam fideiuſſorem, ſed Deum, cuius tam tuta ſunt promiſſa, quàm data. Iſthinc ingenioſa arte prolongantur per ſpem gaudia anticipata lætitia. Non à poſſeſſione, ſed à promiſſione ſecura recenſeas bona. Æternis voluptatibus adhuc addit ſpes dies; ſcilicet, rarum inſtrumentum eſt committendi tempora: futurum in præſens contrahit, bis facit eodẽ fungamur.

Ex iſta maturatione gaudij tota vita noſtra conditur, quadam inter tot miſerias præualente aliquando feſtiuitate: panis enim miſerorum ſuauis eſt expectatio; exemplar amicorum ſpes, triſtioribus numquam deeſt rebus; numquam illa ſequitur Fortunam, cùm omnes nos derelinquunt adeſt, ſola, fidelis Achates: adeò meretur de lætitia; ſubinde de vita. Concoctionem & dulces ſomnos parit, corpus benè coloratum reddit & pingue, vt ſubtiliſſimi Medicorum aiunt. Plus de virtutibus meretur, quarum cor eſt, & ſpiritus, & vigor: anticipata ſoluit ſtipendia laboribus, & quibuſque probatis actionibus. Magnas impenſas charitatis ſuis prouidet ſumptibus, arduas expeditiones amoris. Ipſe quoque amor fortiſſimus agnoſcens obſequia ſpei, ſuas delegat *Cap. 25.*

vires, in ſui primitias roboris ſufficit, proptereà fortiſſima:

Spes bona dat vires.

Omnem lancinat mœrorem; omnem trudit mœſtitiam laborum; omnia audet: & ne temeritatis arguas, felicitatem ſuperat. Omnis fortitudo, omnis felicitas virtutis, in ſpe eſt, velut in Pterelaï, & Samſonis crine.

PROÆRESIS V.

Deſiderii Vſus.

Cap.26. SPem agitat ardor deſiderij, præcipitat cupiditas. Facili gradu à deſiderio ad expectationem imus: ſi impotentia non obſtet, decliui progreſſu cupientes labimur in ſpem. Iſti affectus, ſpes, & deſiderium, iniuſtè diuidunt vitam: maximam partem vſurpant, cum iniuria etiam præſentium, quæ negligimus, dum futura prouidemus, etiam negligenda ſua opportunitate; quantò potiùs immatura? Numquam viuimus, vt viuamus. Quia cupiditatis vſu erramus, omnia inquinamus erroribus. Peccat vulgaris libido, ſuiſque votis punitur; quò plus compos voti eſt, plus eſt impotens ſui, & voti. Vt pleraque, cultu etiam augetur cupiditas. Sine ſatietate eſt, deuia peregrinatur: tantò à ſuo diſcedit fine, quantò procedit; ideò, quò plus habemus, plus cupimus: peruagata enim extra viam, numquam peruenit, quò vellet, numquam finem tangit; ita, dum per plura progreſſa eſt, maius interuallum fecit, longiùs à fine eſt. Quid? cùm retrò eamus, quò plùs videmur accedere, recedimus.

Iter ſine termino cupiditas eſt. Qui iſtud vaticinium acccepiſſet, dum peregrè iret extra domum, fore in ipſa via præoccupandum morte, moleſtè ferret infauſtum hoc maledictum: nauigamus pelagus ſine portu, incedimus via ſine termino: peregrinantes, aberrantes, errantes, inquam, nos corripiet mors: morituri ſumus in via, ſi cum cupiditate.

Ad hæc, qui plùs habet, potentiam auget, vt plus adhuc habeat: irritatur facultate auaritia: famelicus plus eſurit, dum libat, ſi non voret ad ſatietatem. Nequeunt iſta ſatiare nos: guſtamus dumtaxat: acuunt cupiditatem: eſurienti prægustatio cibi, irritamentum eſt. Sunt iſta fluctuātia bona, velut marina aqua, ſitim prouocantia. Qui plùs habet, plùs eget: premitur duplici egeſtate, eget pro ſe; eget pro rebus, egentibus vtique. Ipſæ res alias deſiderant. Credo, ſi ſenſum exprimere poſſent, cum gemitu clamarent, & intentis expoſtularent multa vocibus. Magnæ egeſtatis cauſa nōn ab inopia eſt magna, ſed copia. Qui plura habet, pluribus eget: non tantum tot eget, quot habet; ſed per tot eget pluribus, quàm habet: ad plura illa, quæ habet, opus eſt deſiderare, quæ ipſa deſiderant, aut exornationi ſuæ, aut conſeruationi, aut defenſioni, aut fructui. Vtram certiorem opulentiæ cognoſcendæ regulam putabis ex his, quæ adſunt, an quæ deſunt? Ditióme erit, qui habet plùs, an cui minùs deeſt? Iſtum credo: nam illud propter iſtud: non cupimus habere res, niſi vt non deſint; & quidquid ſit, ad diminutionem cupiditatum iſtud eſt. Si pauca deeſſe putes, pauca optabis. Atqui, vt minùs deſit, minùs habendum eſt. Fugare copia egeſtatem quærimus, non tantùm infortunatis, ſed calamitoſis votis in contrariū cadentibus. *Cap. 17.*

Pluribus opus eſt ad fruendum, tuendúmque plura. Diues, magnus patronus egentium rerum, pro ipſis, quæ ipſæ opus habent, deſiderat, id eſt, eget: ſollicitát, velut tutor pro pupillo. Nunc quæro, quo pacto locupletabunt te paupertates? Sic voco indigentiſſima iſta fortunæ inſtrumenta. Quomodo ſatiabunt, quæ fame plena ſunt? Citiùs abſtinentia harum rerum te ſatiabit. Si ieiunes, ſatur eris: ſolet enim famis impetum frangere tempus: longa fames ſine vllo cibo languet, cum minimo acuitur. Minuta iſta ſunt: non ſufficiunt ſatiare; irritant. Meritò lamentatur Guigo: Væ, non his, qui perdiderunt temporalia; ſed qui perdiderunt ſuſtinentiam: nulla enim paſſio ſuperatur, niſi per ipſam: non enim edendo contraitur fami, ſed ſeruitur; ſicut bibendo, ſiti.

Cap. 28. Cæterum, non minor, omnia non explere omnes humani cordis ſinus: inæqualia illi ſunt ad normam Dei fabrefacto. Illud miror, partiales cupiditates, totum id, quod cupiunt, aſſecutas non quieſcere. Cupiditas diuitiarum cur diuitiis non expletur? Hanc ſolam cupiditatem dico, non omnem famem cordis. Ambitio, cur ipſis non mitigatur honoribus? Libido, cur ipſis voluptatibus non placatur? Si diuitiæ hoc ſint, quod iactant; ipſarum cupiditas ipſis ſatiaretur. Idem de gloria, idem de voluptate dico: ſi iſta fuiſſent, quod fronte promittunt ſua, ſuis ſuffeciſſent, ſuis ſatisfeciſſent votis; frangerent feruorem cupiditatis, non erigerent. Non ſunt itaque, quod oſtentant inani facie. Non eſt culpa voluntatis iſta tranſſultatio, ſed ipſarum rerum fallentium nos, ſiue opinionis noſtræ falſificantis res. Non inuenit, quod optabat, cupiditas: integra manet. Corruptiſſimum vitio noſtro iudicium edoceri poſſet ab amentiſſima cupiditate. Noſ-

cit hæc non eſſe opulentiam, non honorem, non voluptatem, quæ iniuſtè nomine magnifico iactant. Ideò ſuis contumax conſiſtit vocis: repetit pertinaciter opes, honores, voluptates; nihil horum ſentit accepiſſe. Opinio minùs ſapit: ſuo in errore perſeuerat; denuò approbat falſa, quæ meritò appetitus ſæpè reprobauit; dum alia petit, data reiicit. Hinc æternus ludus auaritiæ: hinc æterna circuitio cupiditatis petentis, opinionis imponentis: reſtaurat illa ſua vota; hæc ſua figmenta: illa ad verum aſpirat bonum; hæc falſum obiicit: & cùm illa ſenſum ſatietatis ſuæ ſibi fallere nequeat, reſtituit deſideria periculis pari opinionis ludibrio. Ita perpetuo ducimur errore.

Sunt quædam apud Indos volucres, (vbi natura fœcundiſſima eſt monſtris,) quarum clamor aduocationem ſimulat; Hiſpano ſermone hunc ſonitum reddit: *Ola aca eſta.* Noſtris idem ſonat, ac Latinis: *Heus hîc eſt.* Iſtum multi clamorem audientes rati vocari, appropinquant, quà vox deſcendit: aues accedentem intuitæ fugiunt, & remotiùs conſident; inde reſtaurant cantionem eamdem: pergit illuc, qui cœperat quærere vocantem: rurſus, viciniore illo, aduolant volucres recinentes ſimile: iterum ſequitur ille, donec per diuerſa tractus loca, & ignota amittit viam. Fame multi perierunt, in hac inquiſitione. Non aliud eſt ludicrum rerum periculum, aduocantium ad ſe ſimplicem voluntatem. Boni quemdam clamorem edunt, ficta aduocatione: quidquid placidum, quidquid pulchrum eſt, non ſolum vocale eſt, ſed ſuaſorium. Singulæ vociferantes dicunt: Heus hîc eſt bonum. In ſe illud promittunt: occurrit cupiditas, id verum rata, fallitur: ſtatim tranſuolat aliò hæc boni ſpecies; ſequitur auaritia: rurſus au- *Cap. 9.*

fugit, quòd placebat; iterum ſectatur illā, recedit iſtud. Ita ſemper proficiſcitur cupiditas, numquam venit. Sic aberramus, ſic erramus, ſic deuij imus, ſic perimus, ſic fallimur iſtis volucribus bonis. Cùm conſequimur, non inuenimus: tranſmigrauit aliò ſpecies boni. Ita auiditate Tantalea punimur: fruſtrat comprehenſio cupita: perpetuo deſiderio angimur; aſſidua fame circumferuntur optata. Fugit illud, quod placebat, contractum noſtrum, quoquo verſum nos iactante cupiditatis volutabro.

Cap. 30. Verùm, quod dico, laxius eſt; non ſolùm non eſſe bona, opes, honores, voluptates; ſed nec opes eſſe, nec honores, nec voluptates; etiam ipſum ſui improbum apud probos nomen amittunt. Adiicio, non ſolùm non eſſe opes, ſed inopiam, non gloriam, ſed humilitatem; non delectationem, ſed cruciatum. Diuitiæ plenæ inopia ſunt, honos ignominiis, voluptas acerbitate: cum diuitiis non diues eris, ſed pauperior: cum honore & potentia abiectior, magis ſeruus: cum voluptatibus triſtior. Diuitem illum, cuius extulerat fortunam annus feliciter cadens, pauperem ſe vidit horreorum; adiecit curas; ſomnum abſtulit fortuna. Eamdem illi iniuriam fecit opulentia, quàm aliis inopia. Vides iam indignas diuitias? Diues es: iam indiges famulis, qui adminiſtrent, qui ſeruent opes, qui te comitentur: iam indiges magnifica domo, & domus magnifica magnifico apparatu, atque ſupellectili: parietes pudent, ſi nudi ſint: alia alia deſiderant, alia aliis egent. At, qui pauper eſt, nec indiget ſuperflua domo, nec inutilibus vtenſilibus, nec famulis multis: ditior itaque diuite. Illam laudo aſtutiam, indigentias iſtas ſpecie honoris diſſimulari. Aman ſuper verticem Imperij Aſſyrij erectus,

cui omnes patebant, ſubditus ſeruo viluit. Ita eſt: ſumma minimis ſubiecta ſunt. Magnus honor paruis etiam iniuriis patet: leuiſſima magnam grauitatem violant. Tam peſſimè ſuperbis prouiſum eſt, vt è minutiſſimis pendeat magnitudo, quæ negligere facillimum ſit. Quot mœroribus, quot curis, etiam dum non pœnitebat, magno emit Dauid voluptatem, cùm domum ſtrenuus, fideliſſimúſque Vrias ire noluit? Quæ voluptas erit, cuius multæ curæ, magnæ triſtitiæ appendices ſunt, ne in publicum eat, ſui adhuc pudens, ne in vindictam, ream ſe agnoſcens timet ſeipſam; denique faſtidium, dein peſſima valetudo. Nam diuitiæ inopes, honores ſubditi, voluptates felleæ explebunt, an deplebunt cor? Ad iniuriam noſtram iſta cupimus, nec aliter, quàm qui à melanuro morſi ſuum interitum concupiſcunt: ſitiunt bibendo perituri. Plures nos occidunt hauſtæ voluptates; occidunt & cupitæ.

Deſideria animam extundunt è corde. Egregiè Theocritus dixit, animam concupiſcentis, cupitum eſſe. Non eſt integer, qui multa deſiderat: tot ſui deſunt fruſta, quot diſtrahunt deſideria. Conſummati commiſſuris vult, qui ad ſuam felicitatem plura concupiſcit. Peſſimè & ſordidè committentur pretioſo animo viles & abiectæ res. Si tibi aliquid deeſſe putas, ſi aliquid cauum in ſinu cordis reperiſti, imple auro, imple Numine, pretioſè te refice: totus eſt, & integer, & ſuus, & diues, qui nullis diuiditur votis, qui non mutilatur deſideriis, qui nulla mundi poſſidetur cupiditate, qui nec voto eget, contentus ſecum, & naturæ parcæ liberaliſſimis donis. *Cap. 31.*

O nimium felix, parcus cui ſufficit vſus,
Corporis, vt curam moderamine temperet æquo.

Non miſeria capitur, cæcáque cupidine rerum,
Nec maior cupit, quàm qua natura repoſcit.

Iſtum diuini Columbani ſenſum ampliat illud Arabicum: Qui non contentus rebus neceſſariis, alia quærit ſibi; adimit vſum eorum, quæ habet. Triſtia iſta & egentia bona omnes ſuo contaminant fœtido halitu. Si non obtines, quod cupiiſti, contriſtaberis: ſi obtines, contriſtabis alios, tu perfidè lætaberis. Potentiſſimum triſtitiæ organum, cupiditas eſt, & valentior fortunæ complex. Dum cupiiſti, egebas: dum obtinuiſti, non es ditior: vt cumque es pauperior nolente. Magis te inopem facit cupiditas, quàm grauiſſimi fortunæ furores, quàm naufragium tuarum nauium, incendium domorum, interitus armentorum, ſiccitas cæli, quàm iniuria furis, quàm furor hoſtis. Pauperem non rerum, ſed tui te facit. Ille ſolùm locuples, qui non cupit: iſte non eget, iſte nullius eſt ſeruus, imò liber & ditiſſimus ſe ipſo, ſui dominus eſt, ſe poſſidet; &, quod mirere, dominus eſt ingenui & liberi hominis.

Cap. 32. Adiunge aliis cupiditatis iniuriis impetum: trahit, raptat nos, niſi ratio moderetur. Prouidentiſſimè actum eſt, quòd vehementiſſima naturalium cupiditatum libido, ante rationem non ſit. Pudor, & ratio, coætanea ſunt: pubertas mentem affert, & pruriginem; ne iſta fera ſine magiſtra inſoleſcat. Eamdem ætatem iura exigunt ad fidem, & ad nuptias. Eamdem in ſenectute beſtiam compeſcit, vt ſine alia occupatione morti occupetur mens. Atqui iſte impetus cum perturbatione eſt ad calumniam voluptatum: conturbatio appetitu diuiſione cupiditatum nulla ſana ſidet voluptas. Corruptus ipſe, quidquid capit, corrumpit; ſordidus calix, infuſum liquorem

inquinat. Nec fęliciùs erit, ſi vni rei conglobes concupiſcentiam: incapax alterius voluptatis fies.

Quid mente cæca miſerum torques ſpiritum?
Tibi dico, auare, gaudium hæredis tui,
Qui thure ſuperos, ipſum te fraudas cibo,
Qui triſtis audis muſicum citharæ ſonum,
Quem tibiarum macerat iucunditas,
Obſoniorum pretia cui gemitum exprimunt.

Adeò una auaritia omnes abſorbet voluptates. Exundat aliquando incendium, omnem populatur guſtum nefaria cupiditate, (ait Synodus Ingilenhemenſis) quæ ſænior Ætnæ ignibus ardet. Nec minoribus prouoluitur infortuniis Elegantiſſimè à Procopio dicitur προξενος calamitatum. Omnium quidem malorum proxeneta cupiditas eſt.

Non iſtis inanibus, immanibúſque (ſæuiunt in nos) nata rebus capaciſſima deſideria ſunt: non ludit mendacio noſtro natura, non ludit calumnia. Grandi & conſiſtenti rei laxauit ſinus cordis immenſos. Cæterarum rerum, niſi Deo, iniuſta, inadæquata vota ſunt, maiora ipſis, ipſarúmque amore. Confer luridam cupiditatem, amorémque temporalium cum lætiſſima auiditate æternorum, cum ardentiſſimo amore: iſta enim conuolantia tempore bona, deſiderata, aut non amantur, aut minùs quàm deſiderentur. Ideò illorum deſideria aut melancholica ſunt, aut corruptæ lætitiæ. Deſideria vtilium mœſta ſunt, delectabilium non fideliter læta. Cupiditas delectabilis rei nonnihil etiam delectat: vim ex phantaſia trahit, & præſentat optata. At, quod vtile eſt, poſſeſſio ſuſtentat, acquiſitio exhilarat. Iſtud propterea, dum cupitur, non amatur; cùm amatur, non cupitur; quia dum amatur, habetur. Deſiderium ſine mixtura immo- *Cap. 55.*

centis amoris crudum eſt, & acerbum: at quod delectabile eſt, quia vota ſua componat cum amore, minus deſideratur funeſtè; & quia poſſeſſione amorem extenuat, magis infidè amatur, & miſeri eſt gaudij, Illa vota lætiſſima ſunt & fideliſſima, Dei, & virtutis. Vtilitas, & delectatio, mantiſſæ honeſtatis ſunt: omne vtilis, & delectabilis commodum Deus in te excolat: omne incommodum excernit: quare & deſideratus delectat & poſſeſſus, cuius amor conſiſtens componitur cum voto, & cum amplexu. Adiice & cum iſto augeri. Amor, aut cupiditas temporalis, ante poſſeſſionem maior eſt; æternorum poſt poſſeſſionem. Ardentiùs, cùm conſequimur, amabimus, quàm cùm deſiderauimus: imo & tunc plus deſiderabimus, excellentiora experiemur.

Cap. 34. Ad iniuriam noſtram in temporalibus conueniunt ſimul cupiditas, & faſtidium: neſciunt ſatietatem. Innoxia nobis æterna ſunt, & beneuola; admittunt vnà ſatietatem, & deſiderium; ignorant faſtidium. In temporalibus cupiditas grauat faſtidium: in æternis obſonat ſatietatem. Quid, quæſo, in cauſa eſt, quòd cupidi temporalium, & auidi æternorum vltra ſatietatem; vtrique cupiant, vtroſque conſecutio irritet; ſed illos cum dolore, iſtos cum gaudio? In vtriſque cupiditas ſuperſtes, quomodo diſparia operatur, lugubris in illis, lætabunda in iſtis? Ideò eſt, quòd in illis apprehenſio ſuperat appetita, in iſtis ſuperatur. Illi triſtantur, quòd inuenerint citra ſpem ſuam, minus eſſe, quàm quod expectabant magnum: iſti ſupra ſpem experiuntur maius. Mœſta illorum oritur cupiditas ex defectu: iſtorum læta ex exceſſu. Illi ſua ſpe fruſtrati in obtentione eius, quòd cupiebant, diſſipant per diuerſa cupiditatem, vt in aliquod oc-

currant, quo exæquent deſideria: iſti ſupra vota compotes contrahunt in vno cupiditatem, quam maiorem votis ſunt experti: velut enim, qui auri quærunt fodinam, laborant, & qui inueniunt, & qui non inueniunt; iſti, vt inueniant; illi quia inuenerunt: ita cupiditas procedit in temporalibus, vt inueniat bonum, quod delectat; in æternis, quia delectat inuentum: eſurie quadam ſatiat, & ſatietate eſurit; vtrumque innocentiſſimè. Eſuriem nullus comitatur dolor, nullum ſatietatem faſtidium; ideò non dilaceratur voluptas contenta; non finditur in diuerſa; non digreditur; ſed progreditur; non permutat vota, ſed perſtat. Itaque quadrantia ſolùm Deo ſunt.

Præterea deſiderium eſt collimatio vitæ. Oportet figere ſcopum, quò dirigamus: non quocumque iaculatur ſagittarius: nemo in incertum tela dedicat; vnum reſpectat, ad vnum iactus ſuos vrget. Vni igitur ſacer eſt iſte affectus: errat, cùm ad multa diſpergitur. Sagitta fortiùs emittitur pro contentione nerui: ita pro huius affectus viribus in propoſitum ruimus. Verùm, quia per omnia diſſeminamus vota, in nullis conſiſtimus, ad nihil intenti, ad omnia ignaui. Adiice, quod deſiderium eſt quoddam amoris ſupplementum, charitatis auctarium, artificialis immenſitas. Vbi amati bonitas excedit facultatem amantis, panditur per deſideria amor; & quibus valet viribus, protenditur, vt adæquetur amato: votis, ſuſpiriis ſarcire tentat impoſſibilitatis iniuriam. Supereſt bonitas Dei amori noſtro, quem geſtiunt deſideria ſupplere: nequimus plus amare; optamus. Perpetuus deſiderij ſocius eſt Dei amor. Non eſt duræ, & denſæ naturæ animus: ductilis *Cap. 35.*

& complicabilis eſt: contrahi, & laxari per deſideria poteſt; duci, reduci, complicari, explicari: immenſitate quadam factitia omnem locum, & ſinum percurrit, atque æternitatis imitatione omne tempus claudit, & amaſſe deſiderat, & amare; illud ſine principio, iſtud abſque fine.

Cap. 36. Itaque deſideria diuinis conuenientia ſunt: addo & quæſtuoſa. Quæ impendimus vota temporalibus, vana ſunt, & inutilia: nequeunt illa obtineri optando: Deum deſiderio conſequimur; nulla res viliori conſtat, quàm omnium pretioſiſſima. Votis Deus emitur, nihil minùs carum. Veriſſimè quidam ait: Licèt præſtantiſſimum ſit bonum; multò tamen citiùs, faciliùſque, vel ſolo pio deſiderio à te obtineri poteſt, quàm quælibet alia res viliſſima. Negotiemur igitur, decoquamus deſideria: lucrum gratis eſt. Cætera deſideria, & maximè ipſius quæſtus, perditiſſima ſunt: ſi extirpemus, ſani ſumus. Hippocrates ſcribit ad Crateuam, herbarum peritiſſimum: Quòd ſi, Crateua, amaram pecuniæ cupiditatis radicem exſcindere poſſis, vt ne vllæ eius reliquiæ reſtent, hoc probè teneto, quòd vnà cum corporibus etiam malè affectos purgaremus.

PROÆRESIS VI.

Vtilitas odij.

Cap. 37. NVnc minùs nobiles percurramus affectus, non inutiles. Nec enim bilis, nec lactes ſine vſu corpori ſunt, nec ſpurciſſimæ narium, auriúmque cloacæ, & quodcumque, qua egeritur, quidquid

nocet, aut ſupereſt. Variis oportebat conſtrui animum affectionibus, quemadmodum diuerſis inſtructum corpus membris, diuerſè ſibi prouidet. Odium, ira, timor, triſtitia peſſimè audiunt: vitia potiùs putantur noſtra, non beneficia naturæ. Iſtam calumniam vſus fecit; prauus vitia dat; rectus tamen virtutes reſtituet: infamulatum animi ſunt, ad inſtrumentum tranquillitatis ſuæ: ſed abuſus optima condemnauit, ſicut vſus humillima commendat. Stercus in cubili regio ſpurcat, in fundo fœcundat. Odium, & triſtitia ob terreni boni iacturam nocent: turpe eſt, & ignauum iſta ægrè ferre. At, ſi vera doleamus mala, virtutiſque iacturas, ingenuum, & ſalutare, & pacificum eſt. Tametſi, quemadmodum iniquè nunc capitur odium, virus pacis eſt, matrix diſcordiarum, ciuile naturæ bellum, igniarium facinorum, officina ærumnarum, conſiſtorium mortis, lippitudo mentis, ebriatio humani cruoris, neruus malignitatis, contages ſcelerum, fornax calamitatum, gymnaſium maleficentiæ, aluearium fellis, imber amaritudinum, parricida naturæ, proditio vniuerſi; & quemadmodum Pſellus ait, ſyllabus malorum.

Per odium ſacrilegio offendimus naturam contra fas & ordinem mundi, cuius membra ſacramento amoris conſiſtunt: ſuſtinent ſe, iuuant, amant. Elementa, licèt æmulis ferantur incurſibus, ſe diligunt; ne noceant ſibi, recedunt in remota, vt, quoad poſſint, rixæ occaſionem vitent: malunt loco cedere, malunt fugere, quàm vincere, ne repugnent. Ignis omnium acerrimus vltrò, ne pugnet, exulat; fugit ferè noſtrum orbem, ne vicina vi lædat, ſed remota foueat. Terra humillimo libenter gaudet loco, vt *Cap. 38.*

imperturbatum æthera relinquat. Aqua gratiſſimè decedit ſede ſua, & ſidet, vt terram conſpicuam cælo liberet, ignem ſecurum. Ipſa natura dulci omnia copulauit amplexu, amatoria colligauit catena. Nectit in primis elementa amica qualitate, inſtar annuli annulo cohærentia. Deinde, ſuauiſſimam iſtam catenam per animalium corda duxit: amore & ſimilitudine omnia conſtringit. Stellarum choreas in cælo, volucrum examina in æthere, armenta boum in pratis, greges pecudum in montibus, cateruas ceruorum in nemoribus, turmas ferarum in ſyluis, amatorius quidam ſpiritus cogit. Solùm iſtam venerandam naturæ catenam rumpit odium. Iſtud violat ſanctum pacis fœdus, ipſis cælis maximè venerandum. Sol, cuius aula ſecunda ſphæra eſt, contubernales ſeruos habet, & Stilbontem, & Phoſphorum eodem hoſpitatos palatio, eodem exultantes circo. Argumentum amoris ſocietatem cape; cape & lætitiam. Ipſi Planetæ feſtiui choreas agitant, celebrant Principem ſuum, in pignus dilectionis coronant, circulantibus lætabundi in curſibus, in ſpeciem agitati ſpirarum; nunc tranſcurrunt, nunc ſequuntur, nunc inſurgunt, nunc ſubeunt, omnibus blandiuntur officiis. Ipſe Sol, medius inter quinque errones, placidus ludos omnium proſpectat, & admittit, ſuo gratificatur iubare. Reliquæ ſtellæ conſtantes pacifica, & inſeparabili germanitate, geſtienti luce gaudent. Luna Regina terræ prior aſſiſtit, & ſuo elementa infima gremio prior fouet, & mulcet.

Cap. 39. Omnis in charitate natura fundata eſt; omnis in amore adiurata verbo: odit ſolum odium; cuius ſi vſum innocentem quæris, extra naturam ito. Vſus

Digitized by Google

odij non vitioſus, ſed naturalis, nequit contra ipſam eſſe naturam: amiciſſima amoris eſt, amantiſſima ſuæ prolis. Non daret iſtum affectum contra chariſſima ſua pignora, non vt ſanctiſſimas ſanctiones pacis, ſacroſanctum charitatis ius temeraremus. Dices: A natura iſta eſt affectio: dedit igitur: cur dedit? non ſuperfluit, quod à natura eſt. Annuo: à natura quidem odium eſt; inde neceſſe eſt, non ſuperuacaneum eſſe, nec debere contra ipſam eſſe. Hinc & aliud, quod volo, conſequens neceſſarium deduco, eſſe aduersùs id, quod extra, aut contra naturam eſt. Anteſignanus iſte affectus amoris, quo natura ſtat, pro ipſa pugnat cõtra id, quod non eſt in ipſa. Abeundum eſt extra entium municipium, vt inueniamus quid odiſſe liceat. In ſumma, vis ſcire, ad quid odium eſt? Aduersùs malum. Nihil in natura malũ: eſt nemo natura ſua mala facit. Ipſe Deus perſpicaciſſimo luſtrans obtutu vniuerſum naturæ cenſum, omnia vidit valde bona. Diſertè Epictetus ait: Quemadmodum non ideò ſagittarij ſignum figitur, vt non attingatur: ſic nec mali natura in mundo fit. Igitur extra naturam malum eſt, & eſt contra ipſam, contra ordinem ſuum, contra harmoniam, quam ratio diſpenſat. Sola culpa iſtam frontem habet: ſolius peccati iſta ſigna ſunt. Extra naturam peccatum eſt: nihil naturæ eſt, & contra ipſam eſt, maximè contra ipſius dotem, & gloriam, rationem: iſtud ſolum verè malum eſt: nihil itaque aliud patet odio: iſtud dumtaxat nos lædit, iſtud eſt fulmen præpoſterum, ab Inferis ſurgens, exurens animam integra vagina corporis: iſtud eſt exilium mentis, quo à ſe exulat: iſtud ipſam exanimat animam: iſtud fornax eſt, quo homo transfunditur in Dæmonem: iſtud ſtupor

mundi : iſtud ſtupendum naturæ ſpectrum : iſtud monſtrum rationis : iſtud odij ſcopus.

Cap. 40. Odium Timonis in omne genus humanum infeſtiſſimi culpa colorauit : nihil voluit odio ſuo punire, niſi prætextu peccati : malos meritò dicebat odiſſe, quia mali ; cæteros, quia malos non oderant : peccatum imputauit non odiſſe peccantes : ita acerbam affectionem malitia cauſabatur. Sed conſultè affectum gubernauit : ſubtiliùs ſcindere debuiſſet inter malitiam, & malum, nec conuolutè affici : diſtinguendum id maximè eſt.

Naturæ quiſquis propriæ non ſpernis honores,
In quocumque hominum, quæ tua noſcis, ama.
Namque, quod artificis ſummi fecit manus, vnũ eſt;
Quæque auctore bono condita ſunt, bona ſunt.
Diuinum in nullo figmentum deſpicitur:
Sola malis ſtudiis addita non placeant.

Iſtam diuini Proſperi regulam odium ſeruet. Nonnumquam ſæuituri in culpam, ſæuimus in hominem. Magna eſt opus diligentia, vt ex duobus inuicem complexis tranfodias noctu vnum, illæſo altero. Gophyrius, vnus ex ſeptem coniuratis, qui ingenio Ortanis regnum Perſicum aſſeruerunt, complexus alterum tyrannorum ſocios hortabatur, (erant obſcuro in loco,) vt vel per ſuum tranſuerberarent corpus, ne ille ſibi parcendo euaderet. Difficilis iſta ſubtilitas eſt, diſcernere in tenebris confuſa. Quare in alienis peccatis minùs, aut cautiùs eſt indulgendum odio, ne indignaturi factis humanis, indignemur hominibus. Hiſpali nocentiſſimus quidam ſimius obiecit ſagittariis arreptum è cuna infantulum, vt iactus prohiberet, ne ſe perculſuri, cederent innocentem. Cæſar apud Alexandriam, ſubito circumſeſſus

Marte,

Marte, Ptolemeum Regem in omnem ſecum belli aleam tulit: ſalutaris illi fuit iſte comitatus, & cauſa ſalutis: difficile fuit obtruncare vnum, ſeruare alterum præualuitque amor inuidiæ. Numquam alienum eſt amandum ſcelus: ſed numquam ita eſt habenda odio iniuria, vt illum, qui fecit, oderis: iſtum non odio, miſeratione accipias: quò magis ſceleſtus, non eſt magis odio dignus; ſed miſeratione. Qui magis ægrotat, eſt magis miſer.

In propriis erratis ſecuriſſimus eſt iſte affectus, vbi amor noſtri tenaciſſimus, & importunus eſt. Diuersè noſtra & aliena inſident. Aliorum odium, & noſtri amor facillima ſunt, & ſumma: aliorum amor, & noſtri odium difficillima, & exigua. Pariter amor feſtiua boni ſenſione; odium amaro ſenſu mali. Leuiſſimum ſui veſtigium naturæ noſtræ imbecilli bona imprimunt, quæ nec diuturna, nec pura vides. Mala longiora ſunt, & grauiora: inueniunt in nobis, vbi ſecurum figant pedem, vbi inſideant tutò, vbi diutiùs colantur. Subitò odium ſubit; importunè manet; lentè, aut vix exit: magna vi euelli eſt opus: fortiſſimas radices agit: conueniens ſolùm in nobis inuenit: amor leuiùs hæret; vix ſtirpem figit: ita dolentis eſt recordari, debentis obliuiſci. Proprius tamen amor ſine ſemine, ſine cultura eſt, ſponte naſcitur: licèt eradices, radices manent: nos ſumus. *Cap. 41.*

Cæterum, quoniam ad interitum culpæ, maximi mali, affectus odij eſt, & pro proportione mali vehementiſſimus. Immodicum malum eſt: non modica vis fuit opus tanto extirpando hoſti. Iam patet natum odium ad deuaſtationem peccati. Solùm iſtud tam tetrum & acerbum odij exigebat vultum. Inde, cùm ad alia vertimus, pernicioſiſſimus eſt; illa vix terri- *Cap. 42.*

biliſſima dicata expugnandæ culpæ, deuexa ad hominem, parum inuenit alimenti: exiguam videt tanti furoris materiam, & auida maioris deſolationis contra ſe ardet, propriumque exedit cor. Hinc etiam tot deflexum odium nutrit mala, tot calamitates, tot occiſiones, tot mortes, tot abortus belli. Mebodes apud Simmocatum ait: Ζώγραφος γὰρ τοῦ θανάτου ὁ πόλεμος· ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ ἀρχέτυπον, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ἀρχηγέτης, καὶ διδάσκαλος αὐτοδίδακτος. Elogium iſtud genitori belli odio inſcribo Doctori, natura ſua docto humanorum malorum, archetypo mortis. Valentiæ ſuæ quidquid occurrerit peccato minus, exiguum eſt: & tamen nihil tanta vis valet in tam exiguis malis; nullum aufert: nimirum, non aliis, ſed peccato natum eſt. Iſtud ſolum malum per ſe tollit. Quid refert, oderis: alia mala, ſi quod oderis, non aufers; ſed auges? Igitur, cùm peccati malignitatem deſtruat odium eius, ad huius mali perniciem eſt. O feliciſſimum amuletum humani detrimenti! ô ſalutarem baſiliſcum, qui reſpectu tantam perniciem perdit? ô ineptos, quibus cura tantùm eſt, abſcondere peccata, cùm id non poſſint; qui nolunt deſtruere, cùm poſſint facilè! Iam non erit, quid abſcondas, ſi deleas. Sitiunt ſcelera lucem, & quas tenebras ortui ſui amarunt, orta oderunt.

Mortis enim pictor eſt bellum: ego verò dico etiam archetypũ, & humanorum malorum auctor, & doctor natura ſua doctus.

Cap. 43. Præmuniri animum hoc affectu oportebat: ſui arbitrij eſt; cuius corrigendis erroribus ſeruit iſta vis. Regiæ tamen mentis; imò diuinæ eſt, cui eius vacat neceſſitas, velut Regi apum, aculeus. Iſtud ex his, quæ fecit parca natura: optauit ſolùm ſuperfluum; non tamen ſuperfluè fecit. Præſidiarios milites nõ fruſtra, imò neceſſariò Dux deſignat; gaudet tamen neceſſarios non fore: ad euentus præparantur:

Non vult natura, quòd peccantem oderis; nec vult, quòd pecces: prouidentiſſima ſolùm hoc te procurauit pharmaco, vt ſi pecces, te mediceris; hoc te muniuit præſidio, vt ſi cadas, te reſtaures. Habes itaque vſum odij, perniciem peccati: ita in illud ſæui, vt etiam ſpe regreſſus punias, fidus rationi, fidus Deo. Lacon quidam ſecum contracturo amicitiam, illam ſibi, reſpondit, fidem fore gratam, quam vel volens nequeat violare. Iſtam fidem cura virtuti, cura tibi. Neſcio quid de mortalium impudentia dicam, niſi quod Charidemus Dionis, eſſe omnes ex ſanguine & proſapia Titanum: inimici cælo ſumus. Deo bellum indicimus, non ferro, non igni; ſed crudeliùs, ignauia, & deliciis noſtris.

PROÆRESIS VII.

Modus iræ.

Portiuncula odij, furor eſt; niſi quod concitatior & breuior; quemadmodum ſcintilla è rogo ſubſilit, breui perit. Quare idem vſus iræ, & ad peccati malum. Dauid monet: *Iraſcimini, & nolite peccare.* Iram opponit præſidium innocentiæ. Elegantiſſimè diuinus Diadochus ait: Cùm grauiter peccato irati ſumus, illud femineum, quod in ira ineſt, virile facimus. Adiiciam quid glorioſius: illud ferinum, quod in ira ineſt, diuinum facimus. Quid dignius Diuinitati, deſtructione peccati? Verùm tam ſalutaris affectus ſi rebellet, ſuumque deſtituat locum, in maximam inuidiam labitur. præ omnibus tyrannus ſeueriſſimus; nec contentus dominatu, noſtrum pudorem *Cap. 44.*

iactat: ad ignominiam ſeruitutis ſtigmate inurit: natat enim ora noſtra, vt noſcantur ſua mancipia. Periculoſiſſimum morbum dixit Hippocrates, qui vultum immutet. Qualem iſtam animi ægritudinem putabis, non frontem duntaxat, ſed totum perturbantem corpus? Velut quidam Dæmon innatus agitat iracundia; arreptitios reddit, quos corripit: occupat mentem.

Ira tumens, ſpumanti feruida rictu,
Sanguinea interquens ſuffuſo lumina felle,

incendit oculos, mutat vultum, ligat linguam, tremulos omnes artus quatit, pedibus ſupplodit, manus premit, pectus tundit, labia mordet ſpumantia, vndique rumpitur. Anguſtum huic peſti corpus humanum videbis: occupat omnia membra, nec ſatis capitur in omnibus; foras impetu transfunditur. Anne hominem agnoſces, quem vides iracundum? ex mente non coniicies; nullam furor permittit: ex corpore non iurabis; nullum faciet lineamentum fidem: omnia corruptæ ſunt formæ. O miſeram inſaniam, quæ ſpeciem hominis, in qua ignoſcitur amentibus, vitiat!

Cap. 45. Fortaſſe ad curam ſpectauit naturæ, cùm vitia lateant, alicuius ſimulachrum ad exemplum horroris monſtrare: velut ſceleſtiſſimorum imagines in confinio Regnorum, aut in portubus locantur, vt notos omnibus, quicumque occurrit, aut occidat, aut traducat, aut caueat. Ita oportebat ad cautionem pingi iſtud monſtrum, quod certè non vt minimum malum in exemplum malorum eligitur. Sufficeret ad inuidiam tui, ſi te iratum in ſpeculo videres. Credo cum honore tui ipſius pudentem poſiturum iras: ſin minùs, roga alios, cùm iam te placauit, aut tempus, aut

pœnitudo vindictæ, aut ipſius vitij tædium, qualis, cùm efferuebas, fuiſti: roga, vt te deſcribebant. Galenum adeò terruit irati hominis aſpectus, vt firmo decreuiſſet animo numquam iram admittere: ſatis fuit ſemel vidiſſe iraſci, vt numquam iraſceretur. Nunc, quæſo, quale monſtrum intus delitebit, cuius tam fœdam vmbram vibrat vultus? quale incendium flagrauit in corde, cuius fumus ſic ora deformat, & per omnia diſſipatur membra? qualis tyrannis mentem occupabit, cùm ipſum corpus oppreſſerit?

Breuis furor ira dicitur: neſcio, an ſignificantiùs, ſimultaneus, an vnitus dicetur. Breuem audis, non intelligas minorem: impetus moram ſupplet. Magna etiam paruo contineri poſſunt. Sic iſtam breuitatem accipio, non ſolùm, quia ſubitò ſurgat & langueat: ſed, quia ad breue tempus longam contrahit inſaniam; ideò maiorem, quia in minimo æqualem: multum addidit viribus vnio contrahendo. In breui iratus furiaris, quantùm per longum tempus inſanires. Diſſipandam per moras amentiam denſas in ira. Diminutè Ennius putauit initium inſaniæ eſſe; non ſine cumulo ſuo furit iratus. Conſummatus eſt amens, breui adoleſcit iſte furor. Craterus, Antigoni regis frater, & Phlegon, prodiderunt quemdam ſeptennio dumtaxat natum, infantem, puerum, adoleſcentem, ſenem, maritum, patrem, defunctum, omnibus, ſcilicet, functum officiis humanitatis. Gigantes vulgus iactat à nocte in mane natos, adultos, viros, Deorum inimicos: ita ira ſubitò creſcit, nec ideò minima inſania, dixerim giganteam, & inter vitia Titanem, æmulam cæli. Per partes, & ſenſim, & quaſi quadam verecundia ſubeunt alia vitia: ira impudentior, ſine ſalutatione, ſine venia, cum vi. Ful- *Cap. 46.*

men momento cadit; ſed magnum percurrit ſpatium: momento perdit multorum annorum labores, quos lenti rogi vix violarent. Fulmen in mentem contortum ira eſt: cor primum cædit læuo hominis latere: inde per omnes partes in ſcintillas fractum. Totus homo de Inferno eſt tactus; omnia icit membra, oculos, genas, labia, linguam, pectus, manus, crura; vndique animum præcipitat; vbique terret; nullum videtur membrum/ſpiritu ſuo regi, ſed furia: multa dicta, multa facta præter voluntatem irati extorquet ira; agitatur itaque extranea vi, & tortura ſimili. Fulmen dirum, ſcilicet, in occaſum vergens, ira eſt; nihil auſpicatò facit: infauſtè deſinet, quidquid furore cœperit: ſine conſilio omnia tractat, ita contra votum veniunt. Omnium agendorum omen ratio eſt, quam orba oculis iracundia non agnoſcit. Inſtar canis eſt cæcos parientis catulos, & rabie actæ ipſi domino non parcentis. Omnia cæca ſunt, inconſulta, quidquid furor agit, ipſam dominaturam rationem primùm lædit.

Cap. 47. Iſtud quoque naturæ curis debemus, contraxiſſe hunc furorem. Si parca ſuperfluorum eſt, non erit malorum liberalis: quid enim magis vacant, quàm nocentia? quàm mala, ſi ſine vſu boni; monſtra ſterilia facit; nocentiſſima animalia non fecit longæua: iracundiam etiam breuem facit: quam quia erat neceſſarium videri ad deteſtationem vitij in imagine aliqua, nocentiſſimum durare; breuitatem excogitauit eius, vt impetus magis terreret, celeritas minùs noceret. Si pertinax ira fuiſſet, perditum eſſet de rebus humanis, actum peſſimè de hominibus. Adhuc cùm breui duret, quid peius? Propè Inferno comparabilis, ſi maneret; nunc incomparabilis aliis dam-

nis,& quædam prælibatio, quædam præcox inferorum pœna diuiſa; nec ardor deeſt, dum calet; nec inutilis pœnitentia, cùm deferuet, damnorum immedicabilium, quos ad longos dolores breuis fecit impetus.

Satis iam damna iſtum furorem commendant; nunc rideamus amentias. Nihil credo dignius cachinno, Quid, iracunde, vis? Damna vitare? Addis. Iam ineptus: facis, quod non putaſti; imò quod non putas, dum facis. Vtra maior inſania erit, contradictio votorum, an ignorantia? Vtramque puto: quam egregiè facit vltio primogenita iræ. Qualis dementia erit, medicaturus ægrotantem, ſi non parti læſæ, ſed alieno corpori pharmacum adhibeas? Vulnus tuum non claudis, ſi aperias ſæuiori ictu alterius latus. Damnum quod putas tuum, non ſarcit alieno vindicta. Non erit vlceri proprio fomentum, apoſtema extranei: non fluit cum alieno ſanguine balſamum tuæ plagæ. Quid igitur vis, iracunde, id eſt, inſane? vltione damnum reſtaurare? Duo ſunt mala in hoc, quod gemis; damnum tuum, & ſcelus alienum. Vtrum horum reparare vis? Neutrum reſarcis: damnum tuum alieno non tollitur: ſcelus alienum tuo non debetur, prouocatur potiùs. Ineptiſſimum, perfidúmque remedium malorum, vindicta eſt: nullum tollit, tollenda duplicat: in quorum præſidium eligitur, perdit. Satis tibi erat damnum illatum; cur geminas quæſito? Culpa pœnam vis tollere. O amentiſſime, inuertis rerum ordinem; addis pœnæ culpam: illum ſanctiſſimum iuſtitiæ ritum, quò culpam ſequitur pœna, peruertis: vis, vt pœnæ tuæ ſuccedat culpa. Inſanis, facis inimicum iuſtum. Ridiculus paralogiſmus ira tua eſt: iniuſtitiam æmuli tuo iuſtificas Cap. 48.

malo. habes culpam, & pœnam. Tantane foret inæqualitas, aliquam ſine culpa pœnam eſſe, cùm tot ſint ſine pœna culpæ?

Cap. 49. Maxima iſta dementia furoris, quòd tibi eligas, quod peius in inimico vides. Quid culpa deterius? Faciendum optas, quod factum deteſtaris. Exemplum eius, qui inuiſus tibi eſt, inuides; imitaris, quod odis: ipſum, quem aſpicere nequis, in ſpeculum aſſumis, in exemplum. Adeóne placet inimicus, vt æmuleris, & in ipſa inuidia tui ſuperes? Pœnam tuam inimicus fecit, tu culpam: veriùs dicam, vtramque. Nemo niſi nolentem lædit: nihil volens patitur. Tam ineptus iratus eſt: id ipſum, de quo timet, facit. Simile omnibus iracundis puto contingere ac militi cuidam curioſè fata ſua requirenti: noluit Aſtrologus reſpondere, donec victus importunitate interrogantis, intra triduum dixit moriturum: funeſto oraculo iratus miles, arrepto pugione, Vatem transfodit: mox captus, reus homicidij, intra triduum ſuſpenſus veraciſſimam prædictionem fecit. Ita eſt: iratus malum ſibi facit, quod arcet: certè & maius, & ſtultiſſimo, fallacique inſtinctu, quas ab alio expetit pœnas, à ſe petit. Cauſarine honorem tuum ſolùm alieno damno reparandum, ſolum vindicta fulciendum? Quid egregium tam turpi baſi ſtabili poteſt? Erras, ſi putas nomen furore ſeruari, famam ira, impatientia. Si hoc credis, putabis iam Deum infamem, qui patientiſſimus eſt, qui ignoſcit, qui vltrà benefacit, & noſtra innumera ſcelera beneficiis ſuis vincit. Quis ſtudioſior honoris ſui, quàm Deus? Et tamen cum patientia illum componit, imò ſuſtentat.

Cap. 50. Sed age: vindictam ab inimicis ſume: cum iſta tamen iuſtiſſima lege, vt à maiori incipias: iniuſtum eſt;

ſi nocentiori ignoſcas: ordo iniuriæ præſcribat vltionem. Maiorem omnium hoſtem iram tuam habes: hæc plùs te offendit: ab iſta auſpicare vindictam. Primo inimico deleto, procede ad alios. Iuſtiſſimè Plato ſæuiturus in ſeruum ſuſpendit vindictam, Cæderem, dicens, niſi iraſcerer: ſcilicet, propter quod alius ſæuiret, non ſæuiit; iudicauit primam vindictam meritum iræ ſuæ fuiſſe, de qua priùs vlciſci voluit. In primis è domo pellendus eſt hoſtis, quàm alij per plateas quærendi. Priùs voluit Plato, poſtquàm ſentiit iraſci, flagellare iracundiam dominantem, quàm ſeruum; ſuſpenſam diu tenuit dexteram, quam ſuſtulerat cæſurus. Rogatus quid ageret? Ab iracundo, ait, exigo pœnas. Tranſtulit ad ſe ſupplicium: digniorem cenſuit flagris iraſcentem dominum, quàm negligentem ſeruum. Nec dominum ſe putauit, dum in ſua poteſtate non erat. Maior itaque cauſa ſæuiendi aduersùs te eſt, quàm aduersùs æmulum: atque ſi ſolùm reſpiciamus ipſam iram, quam in æmulo, licèt diſpliceat, imitaris, ſaltem æqualis: quia iratus fuit inimicus, tu iratus ſis. Age, pari ratione iratus tibi eſto, cùm iraſceris.

Illud eximium genus vindictæ eſt, cùm ſine damno tuo, cum bono inimici iraſceris: nullum penetrantius bonitate & beneficentia vulnus: ipſum ſauciat cor. Non eſt ignobilior victoria beneficiis, quàm ſceleribus parta. Velle aliter quàm benemerendo vlciſci; timidi eſt certè, & ſtulti: quia bonum te præſumis, non vis à malis offendi, ánne à bonis malles? Iſtud fieri nequit, niſi ſint, vt tu bonum te putas, id eſt, peſſimi. Vt quod iraſceris, quòd mali te offenderint? an quòd mali ſint? Quod ſuum eſt, fecerunt: tu, ſi bonus, quod tuum fac, cura bonos facere. Iſtud *Cap. 51.*

vltione non facies, quæ, cùm te reddat malum, malos non reddet bonos: patientia potiùs, ſi non bonos, beneuolos ſaltem reddet, ſin minùs te vltum, quia meliorem. Satis ſe de peſſimis vindicauit, qui melior factus eſt: illuſtrior virtutis dignitas damnat iniquos: atqui melior oſtendêris, ſi ames etiam malos. Multa in ſpe diligis, frumentum in ſemine, fructus in ſtirpe: dilige eum, qui poteſt amicus eſſe, qui bonus, (licèt nondum ſit,) & fortaſſe te melior. Quiſquis diligit aliquid, id, ex quo fit, etiam amat: materia non eſt negligenda: amat ligna & lapides, qui amat domum: ſi bonos diligis, etiam malos dilige, ex quibus boni fiunt. Amas id, ex quo calix fit: ama id, ex quo, iuſtus, vnde amicus, vnde Angelus. An fortaſſe non, quia mali offenderunt, iraſceris; ſed, quia te bonum? Excuſatum periculum quæris: nemo bonus ad vltionem tenetur: nulla duelli lex te compellet inæqualibus pugnare armis: ſuperant nocendo mali viribus, artibus, dolis, perfidia: hæc bonus arma non habet, excuſatur. Satius eſſet obliuione reparare malum: iſta vindicta innocens tibi, immunis etiam hoſti eſt: non meminiſſe iniuriæ tantundem eſt, ac non accepiſſe: tam parua diligentia ſupra humana conſilia, & omnem potentiam, quod factum eſt, non refectum modò, infectum feciſti.

Cap. 52. Impetus ipſe vltionis ad veniam te flectere debebat: quædam tutela & amor tui ſollicitat vlciſci; at, ſi te amas, cur tibi placet, quod in alio diſplicet? Ab iniuria tempus ſolum vindictam diſtinguit; non excuſat. Præcipitas appetitum ſibi obſtantem: malum parat tuum ſollicitus boni: velut apis in nullum ſæuit iratus, niſi cum ſua pernicie: pungit alium apis, ipſa perit. Riſu excipias contumeliam tuam, & ir-

riſiſti contumelioſo: alioqui honorabis ſcelus inimici, quem veritus reuereberis. Suſpicis, à quo doles deſpici. Aut iudicium, contumelia eſt; aui mendacium: ſi iudicium, ad eruditionem patientis eſt: ſi mendacium, ad pudorem dicentis. Adiice, aut in ancipite eſt, & dubium, & tunc ad interpretationem bonam. Multa conuitia nobis facimus, quia interpretamur. Itaque ferenti, aut bona contumelia eſt, aut non mala. Nonnullis ad ignominiam laus fuit, fortaſſe erit contumelia ad gloriam. Quid malefeci, dixit Antiſthenes, cùm nouit laudari. Gratulari quoque poſſet, qui malè audit, ſi non de conſcientia, de ſuſpicione benefacti. Maxima beneficia, quæ bona mens non poteſt gratia ſoluere; praua ſolet iniuriis. Certè, ſi inuidus ſuæ linguæ dominus eſt, ego mearum aurium: imò præualebo duplicatis armis. Potentiores idem Antiſthenes voluit eſſe duas aures, quàm vnam linguam. Cur inuitus ſemel audiam, quod ipſe de me, aut peius ſæpiùs ridens dixi? Cur offendor, quòd alius me imitetur, & probet ſententiam meam? Cur ſuccenſeo, ſi vnus dicat, quod omnes vident. Sæpiùs mihi contumelioſus fui, dum putaui contumeliam, fortunæ libertatem, aut naturæ neceſſitatem. Satis mihi obieci, ſatis exprobraui, dum puduit, dum celaui: improperium meum cum diligentia feci; improperium ab alio cum patientia deſtruam. Grauiter lædentem lædit, qui non dolet: tranſmittit dolorem in æmulum. Is, qui lædit, dolebit, ſi non lædit læſus. Ad hoc lædit inimicus, vt doleas, & ſuo deſtitutus voto ipſe dolebit; ſi non ferias illum, feries illius inuidiam, beneuolum, qui infenſus erat, facies. Dic, à quo accepiſti iniuriam, ab homine, an à malitia hominis? Ab iſta, dices: ergo

in illam iraſcere, illam perde, non hominem. Argutè Guigo ait: Qui in iniquitate ſua occidit iniquum, eò quòd odio habet iniquitatem, & vult eam delere, fallitur: mortuo enim iniquo in ſua iniquitate æterna eſt iniquitas. Qui ergo odit iniquitatem, det operam, vt corrigatur iniquus: & ſic peribit iniquitas eius. Sed, quidquid de illo ſit, ipſe illæſus eris patientia. Fulmen inquiunt non ferire dormientes, quoniam cedunt, nec vllo pacto reſiſtunt.

Cap. 53. Iſtud ingenium iræ ſatis extra propoſitum naturæ conſtat torqueri, nec tam crudelis nouerca eſt, quòd inſidias nobis pararet; nec tam imprudens mater, quòd admitteret: minimè aduersùs alios homines, cùm omnes exermes, pacificóque finxerit habitu, armauit bellicum affectum: nec ſuperflua, nec auara eſt. Vacaſſet ira ſine armis, deſiderarentur arma cum ira, ſi rixis, & cladibus illam dedicaſſet; alterutro iſtorum vitio non excuſaretur natura, vbi numquam peccauit, ſemper innocens fuit. Adiice, quòd iracundiora, inualidiora ſunt, mulierculæ, infantes, ſenes, ægri: inepta natura eſſet, ſi pugnæ debiliſſimos legiſſet. Igitur iram dedit aduersùs id, quod armis & robore non indiget: aduersùs paſſiones noſtras, aduersùs voluptates, aduersùs vitia, vt illas conuerberet, illas atterat, compeſcat, hæc lancinet. Specta mores iracundiæ aduersùs vitia compoſitos: aptiſſimi ſunt; tota illa tyrannis & dominatio ſuperba in ſcelera laudatiſſima eſt & neceſſaria. Non ſegniter, non infigniter repugnandum eſt culpis, in quarum deſolationem odit natura negligentiam, aut imbecillitatem. Inde ſimultaneum furorem fecit, ne vis diuiſa minor eſſet, nec particulam vitij vult admitti. Celerrima omnes animi copias ira conuocat,

vt tanto malo præſtò ſemper ſit. Ad hæc, independentem ratione velocitatem dedit: magnóque conſilio inconſultam fecit iracundiam: nihil pro more ſuo ſuperfluum natura facit: vacat deliberatio, an non ſit peccandum: non eſt opus expectare conſilium: iam eſſet error conſulere, num erres, num ſceleſtus fias. Præiudicium habet ira ſanctiſſimum: ſemper reſiſtendum ſceleribus, numquam cedendum: nec ad id, quod neceſſe eſt, conſultationem neceſſariam eſſe. Quare rationabilis eſt in ira ipſa impatientia rationis expectandæ: meruítque impetus ſui diligentia honorem mentis, non amittit. Plato partem iraſcentem animæ propinquiorem rationi dixit Iuuamur irâ aduersùs libidines: magis rationalis eſt, quàm virtus concupiſcens.

Tali itaque expugnatore egebant vitia, fortiſſimo, impigro, terribili. Talibus, tantíſque cedendæ armis voluptates ſunt. Venuſtè Diadochus iram dixit naturæ telum: malo, quamuis noſtro, vſi ſumus. Velut gladius in amentis, aut pueri manu vulnerat habentem, cùm ad defenſionem ſit: ita noſtræ naturæ arma nos ſauciant; lædimur ira, qua defendendi eramus; fortiter vibranda in omnia ſcelera, & malignos impetus cordis. Conſultè telum dixit, non gladium: procul à vitiis ſimus eminùs confodiendis, quorum omnis vicinia vitanda eſt, & per arma pernicia pugnandum omni prohibitione acceſſus. *Cap. 54.*

PROÆRESIS VIII.

Timoris Vſus, & Vtilitas.

Cap. 55. PAri atque iram abuſu torſimus timorem ad noſtrum tormentum, quem fecimus miſeriarum feliciſſimum penu, & plenam inanium angorum cornu copiam: plus enim laboramus metibus, quàm malis. Proceſſit inſania, vt ipſa vota fecerimus pericula, ipſa bona timenda, dum pro ipſis timemus. Non dumtaxat in malis periclitamur; ſed in timoribus periculi, in ſpe bonorum. Dum metus eſt, ipſe, aut periculum eſt, aut damnum. Maturamus timendo diſcrimina, præcipimus triſtitiam, anticipamus mala, imò multiplicamus. Inani prouidentia, plura mala timemus, quàm ſunt: multa, quæ non eſſent, ſunt, quia timemus; & quæ ſunt, diu ſunt à metu incipiunt eſſe. Itaque timor noſter plura mala facit, vel maiora: aut addit, aut ampliat: præter diuturnitatem, acerbitatem auget. Quæ immatura ſunt, auſteriora ſunt: pleraque acerbiùs ferimus timendo, quàm patiendo: minora in ſe ſunt, quàm in formidine; ſuſpicio exaggerat ignota, & in peius vergit. Omnia intempeſtiua etiam bona tædio ſunt, qualia erunt mala? Ad hæc, nec tantùm mala parat, quia fingit; ſed, quia facit, & incertum periculum luit certo damno. Ad exaggerationem amentiæ, ſupra certitudinem nonnumquam magnitudinem adiecit: maiora damna quærimus, quàm timemus; & ne minùs periculum veniat, nos venimus, imò currimus ad maius malum. Molpadia, atque Parthenia, fractâ

ſue vini amphora, habuerunt, quid haurirent: veritæ patrem, præcipites ſe mari dederunt, vbi abſortæ ſorbuerunt fata.

Metus itaque eſt innatum tormentum, ingenium prolongandæ miſeriæ, inuentio mœrorum. Nec tot crudelitas reperit humana cruciatus, quot timiditas. In quibus nobis pepercit fortuna, non ignoſcit prouidentia noſtra. Intuere crudeliſſimam, periculoſiſſimámque prouidentiam Artemonis: ne quid in eum caderet, fecit; quamdiu vixit, vt duo ſerui ſcutum æneum ſuper caput obtenderent. Quæ maior miſeria, quàm cui cælum ſuſpectum fuit? Domo egreſſus ſolebat lectica tecto adoperta circumlatus ferri. Certè quem prouidentia vitæ prohibuit rectà ire, prohibuit rectè viuere. Ecquod maius periculum erit iſto timore periculi? Neſcimus, quid timeamus: neſcimus, quando periclitemur; pauidi etiam meridie, *Cap. 56.*

Veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ita nos in luce timemus.

Falleris, Lucreti, non cum Sole timemus: in caligine ſumus, nihil in die videmus, ideò omnia timemus, ſemper triſtamur.

Minima fuiſſet miſeria præſentibus malis, niſi ſpatiaretur pauoribus ad omne tempus. Addita ad cumulum abſentia ſunt, quæ non minimè nos vexant: plus nos torquent mala, quæ non ſunt, quàm ea, quæ ſunt: plura illa ſunt; nam plura poſſunt eſſe, quàm contingunt. Metus omnia ſtultè admittit. Magnum iſtud infelicitatis pondus adiecit timor, vt pluſquam poſſumus, pateremur, cum timeamus, pluſquàm patimur: bis patimur mala, cùm ſunt, & cùm formidantur. Neceſſitatem magnã mœrendi *Cap. 57.*

induxit metus : euadere ægritudinem non licet: cùm ſunt, cùm non ſunt, ſemper mala non fodicant; effugere nequimus eſſe miſeros : intercepti ſumus; poſſibilitate mali malè iam reipſa afficimur. Anne timorem inſidioſa nobis natura ad iſtorum malorum præſidium meditata eſt, cùm pauca demat, plura paret, plurima geminet; tum, ſi ipſum computemus timorem, triplicet? Cur nos impendimus ſecuris? Integros nos reſeruemus periculis, integri mala expectemus. Timoribus iam fatigatus animus facillimè malis cedit: victus ante ipſa, pauendo iacet: eminùs iam illum confoderunt, mox cominùs repetitione vulnerum miſerè concidit. Age nunc, ad calculos veniamus. Inutilis malis ipſorum timor eſt: nam, aut certum periculum eſt, aut nullum: ſi certum, nihil agis timendo, niſi præſumere, & antelucano marcere tormento: ſi non eſt futurum, irritis te vexas curis, & præſentibus te punis mœroribus, ipſe timor iam eſt periculi incerti certum ſupplementum, certum damnum.

Cap. 58. Anguſtum ius fortunæ eſſet, ſi dumtaxat præſentibus nos inuaderet, quorum leuiſſimus dolor vix ſenſum ſui faceret: ſecutus tempus, antequàm cognoſcatur, dilapſum: minimum eſt præſens & ignotum: mala diuiſa & ſuccedentia temporis ſucceſſioni accommodata veniunt, vt vel ſi magna ſint, non magnam pro diſtributione præſens ſortiretur partem. Maxima leuia fuiſſent, ſi non ſucceſſionem ſentiremus, ſed præſentiam: minima portio, quandiu ſunt, eſt; nam, dum ſunt, minimum eſt: non ſpatium, ſed momentum, ad quod innumeras diffluentis temporis particulas exiguum ſpectabit. Debemus maximum: quod momento eſt, non magni

momenti

momenti erit: tolerabilis, fortaſſe leuis, miſeria foret, ſi non iniquè committeremus ſenſus damnis, quorum leue, dum durant, pondus habent, niſi nos coaceruaremus multas partes: reuocamus præterita, præſumimus futura. Quod ſenſus capere poteſt, præſens eſt: opinio malum illud inuenit, vt diuiſum per tempus malum timendo copularet: ſcit multa mala vno tempore, imò vno & minimo momento, maximo amplecti odio. Tamdiu duret pati, quamdiu dolere: nec vnius patientiæ parti, multas imponamus doloris. Hac arte, hac ſtultitia protrahimus contrahendo mala, & longam mœrorum vitam facimus. Quia ante tempus patimur, ſupra inuidiam fortunæ patimur; ignauâ prouidentiâ, quæ diſcutere volumus, aduocamus: optimum eſſet differre, quæ excuſare non poſſumus. Certè magna diligentia foret diſcutiendis triſtitiis, negligere futura. Fortunatius Dionyſio Siculo fuiſſet, ſemel perire, quàm ſemper: felicius improuiſa infelicitate corripi, quàm diripi cauta, id eſt, timida felicitate. Qualem putabis felicitatem, qualem maieſtatem, cui non licuit, quod ſeruo? Totam timor corrupit fortunam, &, quod mireris, naturam. Chariſſima & naturæ & iudicij ſui pignora, filias & vxores, Ariſtomachen, & Doridem, ſi non in odio, in ſuſpicione habuit: quibus dedit vitam, non confidit genas: à filiabus nondum adultis ſolùm permiſit tonderi; ab adultis, nec à filiabus: & ne horridus vultus etiam ſibi horrorem maiorem incuteret, dum aliis: timebat, ſi plùs timeretur, plùs timere; nam,

Neceſſe eſt multos timeat, quam multi timent.

iuglandium dumtaxat putaminibus aduri pilos eſt paſſus: tanti illi ſtetit hæc neceſſitas cultus: timor

illum priuauit, quo pecora non carent. Neque voluptas potentiſſima tyrannorum domina illi fuit libera. Niſi euolutis omnibus, & exploratis ad vxores non veniebat: nec adhuc, licèt tutam reperiret voluptatem, tutum ſe cenſebat; latis circumdedit foſſis lectum, quæ ſponte commiſit ligneo, & hunc clauſis cubili foribus detorquebat. Quid? nec vocem illi timor liberam, aut tutam reliquit: ab edita concionari turri ſolebat, non ſe credens ſuggeſtis. Quid? nec ſuo pectori.

Cap. 59. Ad quid ergo timor datus, ſi per tot peſſimus mala, reus omnium mœrorum, virus tranquillitatis? Certè ad maximum eſt bonum, &, vt eleganter dixit Theophanes Cerameus, pharmàcum, vt euomas virus malorum: niſi malè abutaris, eſt quædam naturalis prudentia arcendis malis ſagaciſſima, ſed vitio noſtro infamia puſillanimitatis damnamus; eſt quoddam præſagium innatum ad excubias, ad explorationem malorum, quoddam ſatellitium ſecurum ad bonorum cuſtodiam. Non igitur peccauit intentio naturæ ſincera, atque beneuolæ, cùm dedit; ſed noſtra ignauia, cùm vtimur: ad omnia, quæ putamus mala, accommodare volumus, minimè ad omnia conſentaneum. In primis timor non eſt ad mala neceſſaria: nihil horum formidine medemur: ſolùm præcipitamus triſtitiam: certis periculis fruſtrà impenditur metus. Deinde, neque ad mala contingentia: ſi vitare nequis, in caſſum te macerabis matutina triſtitia, ob id, in quo fortaſſe benignus caſus erit. Ne te ante tempus damnes: ignoſce tibi, cui nondum irata eſt fortuna; nec crudelior tibi ſis timendo, quod illa non committet. Quid? committat: id minùs triſtitiæ habebis, quantùm minùs ti-

muiſti: breuiſſima plaga, & in ſinceritate ſua te percellet. Neque timor eſt ad ea mala, quæ declinare potes, ſi incerta & ardua ſit euaſio: pluris nonnumquam conſtat euadere mala, quàm pati: in his & curæ computandæ ſunt, & pericula; & pro exceſſu, aut expectandum, aut cauendum: non magnis ſumptibus minima emenda ſunt: parum fortaſſe periclitaberis patiendo, & nimiùm patieris timendo. Denique, neque timor eſt ad mala, quæ putamus, licèt declinare poſſimus, ſed quæ ſunt: in his inanibus & fictis malis, non muniet nos metus, ſed puniet mœroribus, & quidem non fictis.

Innoxius itaque erit in noſtris noxiis, in veris malis, & quæ in noſtra ſit libidine vitare. Igitur ad præſidium contra peccatum, iſtud ſolùm verum malum, iſtud ſolùm in noſtra eſt manu diſcutere: in his fideliſſimus ſpeculator metus renunciat, quæ præuidet, cordi, vt prouideat, vt aduocet in conſilium mentem, vt reuocet conſulta & meditata, vt muniatur ad hæc pericula. Iſte eſt caſtiſſimus timor; ſcilicet, in ſinceritate ſua timor eſt, non malum: alij enim malorum timores, ipſi mala ſunt; caſtitatem naturalis affectus corrumpunt: tranſeunt in id, quod fugiunt. Cæterùm, euidens ſignum eſt, timorem datum ad hæc arcenda mala, quòd certiſſimè & facillimè & per ſe arceat: ipſe timor peccati ſuperat peccatum, timendo vincit: alij timores non tollunt timendo mala, potiùs addunt: quærunt malorum remedium, non ſunt; at metus ille remedium ipſe eſt: inde alij timores vagi, iſte conſtans & permanens: illi tamdiu ſunt, quamdiu malum non veniat, aut inueniant remedium, vt non veniat; iſte durat, quia ipſe remedium eſt, & dum eſt, non eſt *Cap. 60.*

malum:inde cum iſta perſeuerantia, nec moleſtus eſt, tutus malis omnibus: in tantum ſibi placet, vt quod magis timeat, ſit non timere. Qui eluctatus ferarum vngue & dente in ſcopulum, aut arborem aſcendit, ibi iam non timet feras ſed caſum: timet non eſſe, vbi ſecurus eſt: alios timores excludit ſecuritas, iſte ſecuritas eſt. Adiice, ad innocentiam caſti huius timoris, non ſolùm vera mala tollere, ſed fictorum malorum timores: tametſi ipſi, vera ſint mala. Clauus trudit clauum: omnes timor Dei pellit timores: hic timor ſecurus eſt, ipſe nos tutos reddit; & dum nos defendit, cauſam Dei agit. Commodè illum di-

Iuſtitiæ patronum. xit Leontius Arabiſſimus, *δικαιοκρισίας συνήγορον*. Generoſus item eſt, non vtilitatem præſtat animis, ſed magnitudinem, & nobilitatem ſpiritus: deme iſtum timorem, audaciſſimus quiſque timidus erit: mens enim mali ſui conſcia, velut ſpongia imbuta aloës, & abſynthij ſuccis, quolibet preſſa terrore, mille fontificat riuulis; amariſſimas formidines qualibet compreſſione diffluit felle.

Cap. 61. Atqui & temporalium metus aliquando innocens & ſalutaris eſt, cum miſcetur fortitudini, fiduciæ, prudentiæ, ſpei. Sunt quædam per ſe nociua, quæ mixta ſalutaria ſunt: iuuat & venenum confectum: iuuat iſte timor, cùm cautio eſt, non conſternatio: ſpem præcipitem temperat. Nulla eſt prudens expectatio, quam timoris mica non condiat. Spes, vt vinum fortiſſimum, nimiùm exhilarat, & ſenſum interdicit, cerebro: temperari opus eſt mediocri metu, vt aqua vinum, vt cum modo & rationis immunitate delectet. Fauore huius timoris, ſæpè fortuna non indignatur ſpei: refert aliquando iſtam gratiam ſpes, cuius etiam fauore deſinimus timere, ſi ceſſamus

ſperare. Cupiditatis finis, iuxta Heccatonem, timoris remedium eſt. Verùm nos, quia laxamus vota, multiplicamus timores: quia cupimus, vt immortales; timemus, vt mortales. Non omnia noſtra cum morte moriuntur; quid formidamus; vel mortem?

PROÆRESIS IX.

Triſtitiæ commoda indulgentia.

REſtat triſtitia, aduersùs quam tota Philoſophia armatur, ad cuius iniuriam plura hactenus diximus, & dicturi ſumus. Nunc pro multis calumniis volumus mereri de illa nonnihil, & excuſare naturam, atque accuſare nos. Deprauauimus quoque iſtum affectum, & miſeriæ infamauimus elogio: ſuas tamen vſus ad felicitatem habet, & cum naturæ conſenſu. Rogemus Platonem: non omnes damnat triſtitias: eas potiùs commendat, quæ gaudiorum origo, aut minorum ægritudinum ſint cauſa. Sunt aliqui corporis morbi, quibus indulgemus propter valetudinem: alimus in brachiis, & cruribus vlcera, ad cloacam euacuandi peſſimi humoris: vulnere rupta vena aliquando fuſo ſanguine continuit vitam: ita aliquis ſenſus animi nonnunquam eſt permittendus & innoxius. Præter iſta in vniuerſum ſuccutiendus eſt mœror è ſinu, & purgandum pectus, ſeruandumque fores cordis, velut cum ſæuit peſtis, ne ſine examine intret. Grauiſſimum iſtud malum eſt, vt cæterorum acies non feriunt niſi per illud: ſine triſtitia noſtra omnis noxia innocens eſt; omne damnum ſine mucrone, hebes, & rude. Quare ſine vſu, aut boni, aut Cap. 61.

minoris mali, iam ex maioris collatione boni, toleranda non eſt triſtitia.

Cap. 63. Fateor rarum, & ad Phœnicis miraculum, albámque auem eſſe, qui nunquam ſit atro pectore. Vbi carbonarium vidiſti immaculato vultu? Fumus, & puluis terrenarum rerum quocumque diſſipatur, contagio quodam triſtitiæ familiaris. Menander dixit, conſanguineam eſſe vitæ: neceſſitatem mærendi neceſſitudinem putauit. Verùm, non tam indomita, & æqua eſt iſta dolendi neceſſitas, quin, ſi inuictam cupiditatem non habeas, violari nequeat. Ægroti autem ſumus, & debiles; nolumus non cupere, non poſſumus non mœrere, & velut exulcerati artus, atque ægri, ad leuiſſimum tactum gemimus: nec plura oblectamenta recreant, quantùm vnus macerat dolor: delicatior ſenſus malorum eſt. Auidi ſemper eorum, quæ deſunt, ingrati præſentibus, non compenſamus copia plurimarum rerum neceſſarium, vnius ſuperuacuæ inopiam, quam nec neceſſitas, nec vtilitas fecit; ſed cupiditas ſubtilis neceſſitatis artifex. Inæqualiter, & ad iniuriam noſtram diuidimus affectus: aliena, aut non noſtra plus amamus. Quid angeris, deſit modò, quod nuper habebas? Nam, cùm pridem non habebas, tam anxius non fuiſti: in eumdem nunc ſtatum reſtitutus es, cur plus mœres? habuiſſe auget dolorem? potiùs compenſet. Habuiſſe, beneficium fuit; gratiam debes fortunæ: habe: contenta eſt patientia tua, & pace tua, & ſua: iſta pax cum fortuna, non vt aliæ concordiæ conuenit votis: contrariis ſtat cupiditatibus, ſi quod fortuna vult tu, nolis: ideò cùm carebas, & non habuiſti, triſtis non eras, & modo triſtis es, quia habebas: poſſeſſio irritauit cupiditatem. Facile & vile remedium ſtat, quod

nec voto eget, non cupere. At ſi poſſediſſe tantopere apud te valuit, cur nihil poteſt poſſidere? Plura reſtant, quàm amiſiſti. Cur omnia, quæ habes, perdis; dum non habes, quod perdidiſti? Anne excuſabo ingentem mœrorem tuum, quem maiorem cenſui iacturâ? Putabam ſolùm amiſiſſe vnum, ſolum deeſſe vnum: ſed video amiſiſſe omnia, dum amittis vnum. At, dolor huius vniuerſalis iacturæ penſari debet voluntate; ſponte amittis omnia, dum reſtantia non placent; nec illis vis gaudere. Quidquid ſponte fit, ſine ægritudine eſt. Iam nulla noſtri doloris excuſatio eſt, niſi ignominia dementiæ, quòd tam iniqui felicitati noſtræ ſimus, vt eam locemus, aut in his, quæ deſunt nobis, aut nocent; in his, quibus neceſſariò ſumus miſeri.

Fecimus, vt non ſolùm mala nos proſcindant, ſed ipſa dilacerent bona, dum deſunt, id eſt, cupimus. Vber hîc panditur mœroris ſeges, ſi bona abſentia mala putamus: abſunt plurima. Expedi obtutum ſiccum per auarorum domos, per Regum prætoria, per latiſſima quæque inuidiæ ſpatia, breui madidum facies, ſi bona, quibus cares, computes damna: toties triſtis eris, quoties lætus eſſe poteris, aut putas: maximè miſer eſt, cui felicitas, poſſibilis miſeria eſt; qui tot numerat mala, quot bona numerare poteſt. Certè, ſi abſentiam malorum in bonis debès ponere, vellem, vt lyncea tranſmitteres lumina, penetraréſque etiam feliciſſimorum penetralia: poſt multos parietes plurima infortunia inuenires; per angulos etiam aulæ iacentia mala videres, quorum immunem te vides. Bona tua ſupputa. Præuerteres aſtutias fortunæ iſta leuiſſima diligentia, ſi mala, quæ deſunt, in bonorum calculis admittas. Hoc pacto excedent, *Cap. 64.*

aut æquabunt bona malis nunc ſuperuacuis, & excedentibus. Quotuſquiſque non videt,& tractat manibus innumera vbique aberrantia, vbique obuia mala; bona autem à longè ſolum numerat: inde cùm factio iniquæ fortunæ ſuperet fauentis cohortem, latiùs illa dominatur, nec vi vinci, ſed ingenio poteſt. Subtiliſſimum ſtratagema eſt, abſentiam contrarij in contrarium transfundere, & ſuis ipſis ſatellibus expugnare infelicitatem. Hac arte numeroſiores copiæ bonorum erunt: nam, ſi carentia malorum, bonum eſt, mala plurima ſunt: nam, etſi multa lugeamus, pluribus caremus; non tot habemus, quot poſſumus: quare iam bona plurima erunt: ita ab aduerſariis ad nos tranſit exercitus, & alienis viribus vincemus miſeriam. Sed demus vinci: quid mœremus? anne lachrymæ expiabunt infelicitatem? Audi Philemonem:

Si lacrymæ noſtræ malis mederẽtur, & lugens ſemper dolore deſineret, vel aurum lacrymis cõmutaremus

Εἰ τὰ δάκρυ' ἡμῶν, τῶν κακῶν ἦν φάρμακον,
Ἀεὶ δ' ὁ κλαύσας τοῦ πονεῖν ἐπαύσατο,
Ἀλλαττόμεθ' ἂν δάκρυα, δόντες χρυσίον.

Inutiliter mœror impenditur malis, quæ non impedit: non adimit miſerias, ſed addit. Peruerſa & miſeria iſta triſtitia eſt,quòd ſit, & non malorum, & non mendicandorum: flet,quæ non poteſt tollere, & quæ non deberet. Ad hæc, iniqua ſibi ſupra malum: ſiue vt veriùs dicam, ſupra opinionem mali laceratur. Odo Cluniacenſis ait: Calamitas, quæ momentaneam lætitiam,licèt mox tranſitura, concutit, quaſi infinita defletur. Non huic itaque inutili triſtitia vſui à natura eſt?

Cap. 65. Nihilominùs, vt ad triſtitiæ modum accedamus, non omnis triſtitia miſeria eſt; ſed, quæ ſine fructu eſt. Ne ſæpè inutiliter triſtemur, aliquando triſtari

eſt neceſſe: triſtitiam vtilem dico, quæ remedium malorum eſt. Non ſine vſu iſtum affectum natura conſecraſſet, nec niſi alicui bono. Neque leue bonum eſt, perdere mala: feliciſſimus mœror eſt illorum malorum, quæ auferre poteſt, & debet. Huic non eſt opus remedium adhibere; nam ipſe remedium eſt: quia iſte non malus; nam tollit mala: cum plauſu naturæ, & quadam illecebra eſt. Iſtam triſtitiæ laudem in duobus reperio malis, in culpis propriis, & pœnis alienis: non eſt data triſtitia parentandæ extinctæ fortunæ, ſed noſtris culpis: nam non eſt remedium eorum, quæ pateris mala; ſed, quæ facis: riuos lacrymarum ſub ſignum defluentes, quos iſte affectus mittit, ad argumentum putà officij: aliquid ſub pectus luere quærit: maculam cordis opinor: dat, vnde expietur: iſtam triſtitiam non putes miſeriam: ſiquidem tollit illud, quo miſer es. O fortunatum! ô lætum luctum, quo deſines eſſe lamentabilis! ô ſalubrem ægritudinem, qua ſanus fies? Iſta triſtitia, cùm ad guſtum ſit naturæ, minùs moleſta eſt. Et inter ipſas lacrymas, quibus euaporatur dolor, quid placidum guſtat.

Ad leuandos quoque alienos mœrores noſter prodeſt: non leue remedium damni proprij triſtitia aliena eſt: inter plures onus diuiſum, nulli eſt onus: diuiduntur mœrores, vt ſarcinæ: malorum ſolatium eſt conſortium: quemadmodum meticuloſi, ſi ſoli ſint in aliquo loco, trepidant; ſi cum ſociis, remittunt timorem: putant enim plures eſſe, qui reſiſtere malis poſſint, & proprium periculum, ſi commune ſit, aut minus futurum multis obſiſtentibus, aut languidius: ita qui mœret, communitate languentium ſperat maiorem reſiſtentiam, minúſque pertinax malum; *Cap. 67.*

neque diu durare poſſe, cui tot repugnant. Ad hæc, ex compaſſione aliena argutat iniquam ſuam paſſionem: præſumit iniuſtè pati, & quadam libentiſſima fraude expiatæ conſcientiæ ſe ſolatur: tum propter doloris communionem amari putat: lacrymæ ſunt gratiſſima amoris cæremonia: amari autem iucundiſſimum eſt: feſtiuitas beneuolentiæ extenuat mœrorem. Iſtæ igitur duæ triſtitiæ remedia ſunt, aliæ remediis egent. Denique varia varij pharmaca temperandi doloris præbuerunt; Epicurus, reuocationem mentis; Cleanthes, putare nulla mala eſſe; Peripatetici, non magna; Plato, non certa; Chryſippus, detrahere mœſto opinionem mali, ſi ſe putat officio functum; Quirinus Sophiſta, quòd ſibi ſumpſit conditionem communem, extincto filio conſolantes ſolatus reſpondet: Quò reſeruo hominem eſſe? Nullum ego puto efficax remedium non mœrendi, ſi non ſit remedium cupiditatis fortaſſe luctum adimes, non ſtultitiam, periculum lugendi.

LIBER SEXTVS, DE ARTE VOLVNTATIS.

DIORISMVS. I.

Circa differentias bonorum, & malorum.

ERVDITIS voluntatis impulſibus, reſtant mentis aſſenſus ſpecialiùs quoque elucidandi, quos affectus contaminat, qui corrumpit affectum. Sæpè cupiditas perdit iudicium, ſæpè iudicium perditum reperit cupiditatem, aut reparat: vtrumque perniciosiſſimum, & illius pernicies, & huius ſalus. Mutuò ſe perdunt voluntas & mens; mutuò ſe reſtaurabunt: quare fauor voluntatis eſt, informare mentem. Oportet rerum aulæa contrahere, quibus oppanſæ latent, vt nudas: ſuáque ſinceritate perſpicuas exploremus ſine fuco & larua, ſequentes naturam, non famam. Ad ſingula veniam, poſtquàm per ſummam diſcuſſerim bonorûm, malorúmque differentias, & naturam, deturbauerimque turbatas opinionę imagines. Adoramus enim damna noſtra ſpecioſa boni fronte: abominamur bona primo & indiſcuſſo Cap. I.

aſpectu territi. O diligentiſſimam ad inutilia ſocordiam hominum! Eradicant herbas, examinant fibras, ſcindunt, coquunt, eliquant, exenterant feras, inſpiciunt, extirpant neruos, diſtinguunt arterias. Herophilus, diligentiſſimus lanius naturæ, vt curaret, ſexcentos exſecuit: luſit per homicidia curioſitas: odit hominem, vt noſſet. Summa diligentia explorantur viſcera irrationalium. Rationem quotuſquiſque explorat? cur morborum cauſas, rerúmque naturas ſolicitè inquirimus; & non ſumus curioſi opinionis, laudis, fauoris, paupertatis, virtutis naturas ſcrutari, interna inſpicere?

Cap. 2. Plura glorioſum boni titulum apud vulgus vſurparunt quadam mali noſtri conſpiratione: poſuimus enim felicitatem in periculoſis: id autem minùs ſunt, quod magis videntur. Percurre omne, quod adorat cupiditas, cui dedicantur vota, vnde ambitio ſuſpenditur, quod inuidiam occupat, quod vel parſimonia miratur, & quidquid cum tempore pergit, iniuſtiſſimè bonum dicitur, amentiſſimè putatur. Lux eſt, quod lucidum reddit; calor, calidum. Formæ titulus effectus eſt. Cur, quod te bonum non facit, faciet fortaſſe peſſimum, bonum putas? Non eſt bonum, quod bonos non facit. Is putet voluptatem bonam, quem bonum fecit. Opes, ſi probos plures, quàm iniquos fecerunt, probentur: ipſum vulgus, quod probat diuitias, exprobrat diuites, & iniurias potentium vindicat inuidia, aut odio. Sæpiſſimè diuites ſe malos faciunt, cæteris mala. Quin, nec diſſimulare noſcunt iſta bona imbecillitatem ſocietate bonorum: rariùs in bonis morantur, improbos affectant, atque ex amore malorum boni amittunt famam. Ad hæc, Deus tutò bonus eſt, & amat

bonos; quibus tamen minùs iſta tribuit: certè quia non ſint bona. Aut Deus malus eſt, aut illa non bona: quia magna neceſſitate Deus bonus eſt, illa non ſunt: diſtribuit etiam malis & hic plura. Vult hoc conſilio reuerentiam horum bonorum perdere, vt pudeat id cupiiſſe, quo frui licet peſſimis: licet & brutis, quo Deus caret.

Adiice, quod nihil ita efficax & vtile eſt, quàm bonum. Bonum eſt, quod prodeſt. Anne proficiunt, quæ nec faciunt te bonum, nec tollunt mala? Grauedinem capitis aureum diadema non leuabit, grauabit potiùs: anguſtias cordis munus in arca ſidens non laxabit: dentium dolorem delicatus non mitigabit cibus. Quid, ſi humanæ dignitatis ſuſpicias finem? Inutilitatem miraberis, nec bona audebis dicere, cenſebis nihil, inutilia, & ſuperuacua. In quo diſtingues, inter ſuperuacua & nulla? Quænam eliges? Eſurienti, ad remedium famis, perinde erit, ſi nihil offeras, ac ſi lapidem: ita quæ remedium malitiæ tuæ non præſtant, quæ ad virtutem non ducunt, quæ ad Deum non trahunt, ſuperuacua tibi ſunt; ſi ſuperuacua, non plùs quidem quàm nulla, ſi nulla, iam non bona. Modeſtè hactenus inutilia, aut ſuperuacanea dixi; ſunt noxia, & quæ non tollunt mala, ſciunt addere. Non eſt neceſſe narrare diſcrimina, alimenta ſcelerum, ſolicitudines. *Cap. 3.*

Prætereà, magnum momentum addit tempus titulo bonitatis, quem defectura non merentur. Bonum, & integrum idem æſtimo: ergo bonum erit ſine defectu. Quomodo ſine defectu erunt, quæ defectura ipſa ſunt? quibus deformitas ſui exitus fœdat? Deficientia ſunt iſta, iam non bona, iam deformia cum tanto ſuæ adhuc eſſentiæ defectu, cum ipſius *Cap. 4.*

ſubſtantiæ enormitate. Non ſunt bona, quæ peiora erunt, quo fuerunt maiora: menſura calamitatis eſt, antecedens felicitas. Tum lances, & calices à conſiſtentia æſtimamus: vitreis præferimus argenteos, & aureos; non credo, ſi aurum fragile eſſet, vitrum tenax fui. Fragilia tempore ipſo ſine vulnere per ſe hiaſcentia ſtultè putat diues bona,

Cui, licèt aduerſis ceſſantibus omnia parcant,
Lege tamen mortis ſit faciendus inops.

Vides ex his bonis neceſſitatem miſeriæ iuxta diuinum Proſperum, qui tamen attentus fuit excipere virtutem, & expiare tanta calumnia;

Omnis virtutum ſemper ſubſtantia ſalua eſt.

Cætera neceſſariò mala erunt, aut tu miſer. Quid delibero? quid dubiè pronuncio? Neceſſariò tu miſer, ſiue mala, ſiue bona ſint: ſi mala, iam cum malis beatus non eris; ſi bona, iam ſine bonis infelix eris, & iam hoc ipſo bona non erunt, cùm mala inferant, cùm miſeriæ ſternant viam: duplex autem via eſt, aut cùm illa te relinquant, aut cùm tu illa; alterutrum neceſſarium eſt.

Cap. 5. Accedit varietas ſententiarum in bonorum complacentia: veritas vna & eadem eſt; error multa membra habet, varium vultum. Omnes homines, Aneſidemus dicebat, bonum rati id, quod ipſos cuiuſmodicumque capit, de ipſo ferunt pugnantia inter ſe iudicia. In ipſo conſenſu bonorum magnus diſſenſus eſt. Veniat in medium patentius bonum, quòd minùs opinio corrupit, quod non tam ipſa, quàm natura fecit, decus. Quantum diſſidium circa formam eſt? Æthiopes nigrorem & ſimitatem commendant; Perſæ aduncitatem, & candidam cutem; alij mediocritatem. Quot item diſſenſus voluptatum ſunt?

Quid dixero de aliis, quibus non ſe immiſit natura: ſed magnum opinionis peccatum magna fecit? Quot diſſidia in cultu, in cæremoniis exhibendi honoris, in habitu? Certè nihil erit, quod certò ſciri nequit, quid, & quale ſit. Nullum certum bonum eſt, in quo tot errores ſunt.

Exhibeo quoque conſcientiam tuam hæc ipſa *Cap. 6.* condemnantem bona, quæ commendat; commendas, dum optas tibi; condemnas, dum ſolùm tibi. Mala quædam horum bonorum fides quæ fuit patrocinium vnitatis: ſummi enim boni eſt vnum eſſe: vides omnia cæteris bonitatis priuilegiis deſtituta, & titulum ſolùm vis defendere ſingularitatis, ſi ſolùm in te ſint ad inſolentiam auaritiæ. Quid, ſi aſſecutus ſis, quæ vota diſtraxerunt? Non eris contentus, ſi omnia poſſideas, niſi ſolus omnia. Erras, ſummi boni eſt, vnum eſſe, non vnius: commune quid & publicum eſt; vnum eſt, ſed omnium. Quid maius Deo bonum? At Deus omnium eſt, & communis cenſus: iſta, quæ tu putaſti bona, cùm vnius dumtaxat ſint, bona non ſunt. Quare? quia, quòd vnius ſint, nulli proſunt: in primis aliis non proſunt, dum tua ſunt: Debent deſinere eſſe tua, vt incipiant proficere aliis: nummus, niſi alienes, alij non proficiet; adiiciam, nec tibi. Quid? non proficere, dixi? nocent, dum tua ſunt, quia vnius: & ne alia damna, curas, pericula memorem, inuidiam interpono. Satis magnum malum eſt, cui magnum malum appendix eſt.

Iam illam, quam iactant, bonitatem deſpiciamus: *Cap. 7.* ad argumentum potiùs malignitatis erit, quamtumuis ſe diſtendant, tumeant, rumpantur, paruulam boni ſpeciem effingunt, mutuantia illam, non ab aliis bonis, quorum potiùs dilabuntur præſentia, & velut ſui

prudentia effugiunt; à malis mendicant: qualis bonitas erit, quàm mala præſtant? Incommoda paupertatis,quæ ſola eſt recuſantibus grauis, commendant diuitias fames exaggerat voluptates cibi: valetudini pretium morbi dederunt: debent malis eſſe bona, id eſt, videri; id, quod ſunt, in aſpectu eſt: id mirum, cùm totum, quod ſunt, habeant, quòd videantur; illi, qui plus vident, minora vident, aut non vident. Certè non res, vmbræ ſunt, pro maiori contrahuntur luce. Adiunge, quòd ſequentes fugiant, apprehenſæ manum non implent. Non aliter hunc expectes mundum, quàm domum infeſtam laruis, & ſpectris; aut magicis procuratam veneficiis; vbi omnia voluuntur, franguntur, periclitantur indemnia; videntur pericula & terriculamenta; non ſunt: omnes tuti erunt, niſi à timore ſuo; non timentes, ſecuri. Expende tamen, quàm procul ſunt, vt bona ſint, quantum ſunt procul, vt te bonum faciant: iſtud colliges, quòd tu potiùs facias bona. Longè ſunt, quòd tibi præſtent, quod à te deſiderant. Facis illa bona, non dico vſu ſuo, ſed tuo mendacio: tanto ſunt bona, quantò tu falſus putando, imò quantò malus te fallendo. Anne vera bona erunt, quæ fraus fecerit, quæ malitia commendauerit? Opinioni deceptæ debent ſpeciem à longè ſolùm renidentem. Velut in agris quidam lapilli ſpeculares ſcintillant diſſiti; ſi quærimus proximè, non videntur: ita iſta putamus bona, cùm caremus ad tormentum cupiditatis. Cùm iuxtà poſſeſſio locauit, contrahunt illam ſpecioſam frontem, qua nobis illuxerunt cæcis. Qui imbecillis ſunt, aut mero occupati cerebri, noctu vident luces, quas faciunt, aut augent. Corpora alienæ lucis non ſemper, ſed à ſitu & interuallo, & obliquè micant. Non habent propriam

propriam bonitatem, quæ, cùm diſtant, non cùm adſunt, oſtendunt: ita cupiditatis votum, faſtidium eſt; tædet adeptos, quod adepturos torſit; contrahunt temporum qualitatem temporalia, quæ ad imitationem annorum amamus; futuros optamus; quos habemus, dolemus: nemo eſt, qui ſenſum non optet: quotuſquiſque cum illo gaudet? Plurimarum rerum totum ſpes conſumit gaudium. Velut venatores oſſibus alunt canes, vt venentur feras, quas, cùm ceperint, ab ipſis auferunt: ita ſpes ſicco quodam gaudio nos alit; mox, cùm conſequimur, lætitia priuamur prædæ.

Fecit præiudicium ſenſuum, iſtam damnandam opinionem, quorum iniuria coætanea nobis eſt: ratio natu eſt minor; anticipant enim ſenſus ſententiam bonitatis, quam ſera ratio refellere vix poteſt. Firmatam reperit antiquitate, probatam votis parentum, maledicto æqualibus, qui, ſi benè amaſſent liberos, contraria precarentur, credo, & curarent. Aërij genitrix maluit perire, quàm filium regnare: recuſauit fortunam, cui maximè optatur: nec inuidia fuit, ſed amor. Præſtat fortunæ, non dico, mediocritas, ſed infelicitas. Miſeris non deerit ſolatium, deeſt fortunatiſſimis conſilium. Poſt tot iniurias opinionis vnum vſum agnoſco ad laudem virtutis nouitiæ. Parum eſſet reiici, ſi quod ſint res, æſtimarentur. Creſcit meritum, ſi virtus comprimat cupiditatem; quorum æſtimationem præhabuimus: ſi ſenſum cum anteceſſione currentem ſuperet ratio; ſi cupiditatum licentia per antiſtrophen faciat tẽperentiam. Eleganter & ſalutariter Maximus in Theologicorum Centuriis ait: Χρὴ νηφόντως σκοπεῖν τὸ, καὶ μελετᾶν, πῶς τὴν χαλκὴν ποιήσεται δεόντως ἀντιστροφὴν Cap. 8.

τοῖς δι' ὧν περὶ ἐπλημμέλει χρωμένη περὶ φύσιν ἀρετῶν, καὶ ὑπάρχουσιν. Atqui demus omnia bona eſſe: ad pudorem noſtrum eſt, eſſe peſſimos inſtrumentis bonis. Cur, ſi placent ficta bona, nos, qui verè mali ſumus, non diſplicemus nobis? Pertinax malitia eſt, inter bona, bonum non eſſe; impudica malum eſſe complacentiâ bonorum.

Cap. 9. Cæterùm, reſtauremus quoque ignominiam eorum, quæ vulgus infamauit nomine malorum: non ſunt. Mala putat, & publicat paupertatem; poterat & ſecuritatem: pari elogio damnat labores; credo, ſi benè attendis, & patientiam: errat: iniquè mala pronuntiat, quæ malum non faciunt habentem, ſed aliquando bonum, ſæpè meliorem: faciliùs bonitas creſcit, quàm naſcitur: aduerſa non te miſerum faciunt, ſed fuiſſe oſtendunt; non te malum reddunt, ſed retegunt. Proſperitas humana lacerum inuolucrum eſt miſeriæ, quam diſſimulat, per partes tamen tranſpiciendæ. Tegit miſeriam, imò auget, non aufert: innocentior, & veridica aduerſitas eſt. Deus hæc ſæpiſſimè in bonos, quos amat, diſpenſat, qui delectu non errat, qui amare non deſinit: non ergo mala credas, quæ optimus dat, aut bonis, aut vt faciat bonos. An mala erunt, quæ ſecundùm præſcriptum Chriſti beatitudinis ſunt ſedes? quæ melior omnibus præſumpſit ad documentum delectus? cui alimentum fuerunt labores, veſtitus paupertas, gloria humilitas? Iam, poſtquàm iſta dedicata ſunt in perſona diuina, reuerentiam maiorem merentur. Blaſphemiæ quoddam genus eſt, dicere, aut putare mala, aut reiicere, quæ Deus & probauit, & commendauit. Quid? quæ non bona tantùm, beatitudines dixit. Quadam diuiniſſima contage quid bonum, quid diuinum ex Diuinitate contraxerunt: velut quæ

vnguentis ſuauiſſimis & aromatibus coniuncta ſunt, ſimilem contrahunt odorem; coniungendis communicabunt: ita paupertas, labor, humilitas ſpirant quid diuinum. Buſta clariſſimorum virorum reuerentur etiam non clari: Sanctorum colimus reliquias etiam mali: labores, patientia, paupertas, ſubiectio, reliquiæ Chriſti ſunt; has cole, & ſerua præſidium maximum erunt. Aduersùs quem putas? Aduersùs te. Si reliquias corporum adoramus, cur animorum negligemus? Corporum reliquiæ oſſa ſunt; animorum, virtutes & doctrina. Reliquias ſanctiſſimæ Chriſti animæ veneremur, portemus; amuleta erunt cupiditatis noſtræ: flectamus genu ſanctiſſimis laboribus, ſacram oſculemur paupertatem, ſinum noſtrum conſecremus patientia. Si crucem adoramus, quod in illa paſſus ſit Chriſtus; cur ipſum pati non ſuſpicimus? cur patientiam non ſuſcipimus? Igitur non iſta ſunt mala, quæ Dei coniunctio veneranda facit, quæ bonis coniunguntur, faciunt, quærunt. Ariſtoteles dixit, fugitiuam à malis paupertatem ad bonos confugere. Prudenter quidem prouidit: illam boni non irato repellunt ſupercilio; non eiiciunt contubernio ſuo: à malis ſtatim impellitur, & quibuſuis peſſimis artibus è domo conantur trudere.

Adeò commutatis nominibus vulgus errat mala infamando, quæ honorare, imò adorare debuit: bona acclamando, & peſſima votorum conſecratione celebrando, quæ odiſſe ſatius fuiſſet: quamuis, ſi ſincerè & nudè omnia diſpiciamus, neutra, aut bona, aut mala ſunt, niſi faciamus. Vſus nomen imponit iuſtum: nulla ſunt bona, ſi malus es; nulla mala, ſi bonus: nemo eſt id, quod ſpecies ſolùm dictat. Quid refert, patiaris mala, ſi te bonum relinquunt? Iam non malè te habes, cùm bonus maneas. Cæterùm, quid *Cap. 10.*

intereſt, non patiatur mala, qui malus eſt? nec ponit malitiam vacatione malorum. Certè non benè ſe habet, qui ſe malum habet; iam in hoc malum grauiſſimum patitur, nam ſi patitur. Iſtud grauius, quòd non in ſolo corpore, in animo ſe patitur & conſcientia, cuius ſenſum fallere nequis, nec magnitudo ictus ſtupidum faciet. Quod impetus cupiditatum efferociunt? quot metus inanes cedunt? quot curæ lancinant? quot opiniones atterrent? quot phantaſmata ſecuriſſimos conturbant? omne vulgus affectuum tumultuatur: mala, quæ ſunt, cupiditates dico, & harum progeniem, vitia, inquieta & ſibi obſtantia ſunt. Vbi, putas, pax erit, niſi vbi nullus, aut rarus hoſtis? Non itaque fœdus, nec trânquillitas vera erit, vbi mala iſta ſunt vera; & ſunt plerumque inter falſa bona. Malum imprimis eſt contrarium bono, deinde etiam malo: ſe ipſa mala deſtruunt, ciuile gerunt bellum: at bonum omne bono eſt amicum. Iſtam concordiam adhuc in malis non habent mali. In his veriſſimum vides Claridemi dictum, ex carnificibus duobus compactum hominem, corpore, & animo: corpus laſſitudine, inopia, fame excruciat; peiùs tamen peſſimos impatientiæ beneficio: anima autem curis, metibus, votis, ſceleribus. Hoc caret tortore bonus: alterum mitem habet, habet exermem; ſine ſecuri, ſine ferro cæditur, ſine impatientia, quæ malorum eſt acies, & cuſpis. Cum iſta bonorum tædet: ſine illa nec mala faſtidimus, Tutus inter mala bonus eſt; tortus inter bona malus.

Cap. II. Nunc vera conferamus bona, non ab alieno titulo, quæque ipſa appellatione honos commendauit. Hæc honeſta ſunt. Duplici iſta nomine meremur boni gloriam, & quia ſunt bona, & quia alia non ſunt:

ſuperfluit illis magnitudo ad titulum vendicandæ cupiditatis. Certè, ſi minima eſſent bona animi, ſola appetenda eſſent; qui caret alio cibo, & minimo, & açerbo vtitur: non ſunt alia per ſe, & ſine his bona: quid niſi hæc appetituri ſumus? magnùm faceret bonum virtutis, licèt exiguum eſſet, vnitas alterius boni. Pretia auget raritas mercis. Bis iam magnum bonum honeſtas eſt, & quia maximum eſt, & quia ſolum: certè & quia rara eſt. Si adiiciamus cætera potiùs mala, aut eſſe, aut fieri, & plurima & vulgaria, iam tertiò magnum bonum dicas. Adiice ad ſupputationem magnitudinis communicationem: adeò bonum virtus eſt, vt afflatu ſuo omnia recreet, omnia reddat bona. Magnum & perfectum eſt, à quo aliud eſt tale: nihil exundat, quod plenum non ſit. Animalia, niſi iam perfecta, non generant: nihil dat alij, niſi quod habet. Virtus omnia bona facit, dum gubernat: iſtud patentiſſimum indicium eſt, ſolam virtutem bonum noſtrum eſſe: nihil enim, niſi illa, te faciet bonum. Optima igitur erit, quæ bonos, & bona facit. Iniuſtè illi, quos diuitiæ, potentia, ſanitas, robur, honores, & quidquid vulgus extollit titulo bonorum, malos reddunt, beati dicentur. Deeſt plurimùm felicibus ad felicitatem: deeſt vſus. Parúmne videtur? deeſt rectus vſus. Omnia ſine vſu inutilia ſunt, omnia inutilia ſuperflua: non igitur poſſeſſio iſtorum bonorum ſola felicitas eſt. Nec enim ſuperuacuum, aut inutile eſt, beatum eſſe. Atqui vſúſne ſufficiet? ſi bonus, vtique; ſi malus, nocet: rectus autem vſus ſolius virtutis beneficium eſt. Sine virtute nullus felix erit: ſolùm ille minùs miſer, qui minùs felix. Qui minùs iſtorum poſſederit bonorum, tantò minùs malè aget, quantò pluribus carue-

rit: qui malus eſt, quantò minùs aget, tantò minùs aget malè, tantò minùs errabit, tantò minùs miſer erit: aget autem minùs, ſi infirmus, ſi ægrotus, ſi pauper, ſi alieni iuris, ſi non ſui.

Cap. 12. Repetamus ignominiam bonorum, quæ celebrat cupiditas, quæ occupant inuidiam: collationem non ſuſtinent. Certè nulla ſunt, quæ collatis cum maximis minora non ſunt: quæ collatis cum minimis non ſunt maiora. Non vides, quidquid inuides in Amano, vbi oſtendit fortuna, quid poſſet? Opes, potentiam, gloriam, voluptatem ſceleſtiſſimo dedit minori fortaſſe nemine præter ipſam, niſi infidelitate ſua expiaſſet temerarios fauores, dum quem immeritò extulit, deturbat meritò. Omnem iſtam fortunæ iactantiam, dum confertur, videbis neglectam; nihil omnia dixit præ Mardochei poplite. O magnitudinem fortunæ, quæ compoſita cùm re tam ridicula, non minor, non exigua, ſed nulla eſt? Quid erit, ſi conferas cum ſeria bonitate virtutis? Si vmbra diſſipauit totum ſplendorem, quid ſol faciet? Si imperare, ſi infercire theſauros, ſi innatare deliciis præ obſeruantia ſerui nihil putauit auariſſimus homo, & mollis, qui erit præ honeſtate, quid præ veneratione virtutis? quam, vt relinquam, quantum ipſe Deus colat, omnes etiam mali cum pudore verentur. Gratiſſima res virtutis eſt, etiam peſſimi laudant.

Cap. 13. Nolim perdere operam in commendatione eius rei, quam omnibus adhuc improbis commendatam video, etiam ſupra id, quodcumque vota fatigat. Certè & iſtud ad iniuriam bonæ ſpei videtur, quòd peſſimi emendari non poſſent virtutis æſtimatione, cuius illis opinio non deeſt: nec tamen ſuis deſunt vitiis: niſi cum diuiſione viderem pretia dari, æſti-

mant virtutem alienam, non ſuam. Nihil precioſius eſt virtute, nihil ipſa contemptibilius; nihil pretioſius, dico, aliena virtute, quàm ſupra faſtigia fortunæ ſuſpiciunt, etiam illi, quos fortuna subornauit: nihil contemptibilius virtute propria, quam viliſſimo vendimus. Quid vilius flagitio, ſcelere, voluptate, periculo, cupiditate fruſtranda? Extraneæ merces plùs in aliena regione illas non ferente æſtimantur.

Iſtam negligentiam propriæ virtutis quædam vilitas noſtra facit. Diſpungimus nos ex albo rationis: nobilioris palati iſtum putamus cibum, atq; excellentioris naturæ dotem, nóſque excerpimus probis, iuſtiſque, iniuſta humani generis partitione: in duas enim findimus partes humanam naturam. Suſpicimus iuſtiſſimos, ſanctiſſimos, fideliſſimos virtutis alumnos, vt alienæ à noſtra ſpeciei viros, quorum actus ad nos non ſpectarent; ideò laudamus ſine inuidia, miramur ſine imitatione, quam aut irritam, aut nobis non conſentaneam cenſemus; non aliter quàm equum à prolixa crine commendamus; ſed nos capillum non promittimus: gloria illa animalis eſt extraneæ naturæ, non noſtræ: ideò quod in equo tribuimus laudi, in nobis contemnimus. Canes à perſecutione, & morſu feræ æſtimamus; nos rictum illibatum & innocentem ſeruamus. Negamus ad nos ſpectare alterius generis laudes. Ita nobis extraneam virtutem putamus: laudamus, non imitamur; & quos illa exornat, alieni credimus generis, aut diuini: aut reputati ſunt proximi Deo, aut Dij. Idem mihi tacitè videtur accidere omnibus, quos probitas eximia extulit, quod Pythagoræ, cuius frugalitatis admiratio ad contemptum hominum ipſos homines induxit, qui, vt ſe ab imitatione excuſarent, Cap. 14.

excellentius illum humana crediderunt natura: ſic illi admiratores ignaui genera diuidebant, aliud Deus, aliud homo, aliud Pythagoras. In tertio genere locabant nouum bipedem humanis maiorem. Vulgus ita canebat:

Bipes eſt homo, & auis, & tertium aliud.

Ἄνθρωπος δίπους ἐστὶ, καὶ ὄρνις, καὶ τρίτον ἄλλον.

Per tertium bipedem, præter hominem, & auem, Pythagoram innuebant. Cauſatur inertia, & vilitas noſtra maieſtatem virtutis, quam, vt minùs imitemur, plùs admiramur: diuinum bonum putatur, ne teneantur æmulari humani. Nónne prouidentiam naturæ irritam facimus, quæ ſpem virtutis admiratione voluit incitare? Nos ad deſperationem torſimus, & eius, cui diuinos multi conſecrarunt honores, nihil aliud voluerunt, niſi carere, mirari.

Cap. 15.

Vide, quantam ſuggerat Deus Barbaris, peſſimiſque, opinionem virtutis; penè vſque ad ſui detrectationem. Irreprehenſibilis vita, tota vna, tota ſui, tota omnium, tota vera, cæleſtes viros, Franciſcum Xauerium, & Andream Ouiedum, Deos mentita fuit impiis: Numina ſimulabant Xauerius adhuc ſuperſtes, Ouiedus etiam defunctus. Adeò penè cum iniuria Diuinitatis fuit habita virtus. Inuenio mandatum ſcriptis extranei Auctoris, qui ab oculatis teſtibus fatetur accepiſſe, Iaponios Boncios coëgiſſe comitia, vt Xauerium conſecraſſent Deum, ara, ſacrificiiſque colendum; miſiſſéque ad illum nuntios (vt olim Baptiſtæ) per quos diuinos referrent hohonores. Gloria eſt Chriſtianæ religionis tales educaſſe viros, per quos ipſa religio poſſet ita periclitari. Reſpondit humillimus Pater: Indignus ſum, quòd creatura ſim, & vultis, Creatorem eſſe. Nec Barbaris viſa fuit humilitas indigna Deo. Non potuit

obſtare Xauerius, quin procumbentes in genua pedes ſuos adorarent oſculis. Sic quoſdam conſecrat virtus vſque ad ſimulationem ſinceram Deitatis. Quemadmodum ſunt imagines & ſigillaria, vitales naturæ humanæ motus, actionéſque referentia, tacito quodam neruo intus agitata, quæ fidicula, cùm vna ſit, multipliciter gubernat, & componit ſimul ad varios geſtus hominis: ſimili artificio gratia per vnam cordis fidem & charitatem agitat eximios aliquos viros ad diuinos actus, vt nihil niſi diuinum, nihil niſi cæleſte monſtrent, tanquam factitia quædam Numina, & ſigna Dei. Vigor animi, maieſtas vultus, ſuada ſermonis, beneficentia manus quaſi Diuinitatem aliquam obiecit Barbaris Xauerium. Non eſt hebetior gratia diuina, quàm ars humana. Multos fefellit pignorum peritia: imago ſubſtantiam ſimulauit. Fulgor quoque virtutis Andreæ Ouiedi adhuc poſtuma luce pro funalibus ad ſepulchrum micuit, quò ſæpiſſimè conueniebant infideles venerabundi; oſſa colebant, incenſo thure, vario aromate, oblationibus, iuriſiurandique ſacramento tranſacturi maiora negotia, quæ iuris ſubtilitas non poterat expedire, aut auaritia non ſinebat; contendebant ad Patriarchæ Ouiedi oſſa religione diremptiuri lites. Quin velut ad clementiæ aram illuc prece non fruſtrà fuſa, importunè mittebant vota, reparabant ſpes.

At, non miror veram adoratam virtutem, ſi ficta pro Diuinitate fuit: tam vicina Deo eſt, vt non ipſa, ſed vmbra ſua, Deus putaretur. Proxima confundit longinquus intuitus. Zamolxidi ſacra dedit. Hermotimo templum, Pherecidi aras: propè fuit Samius diſcipulus; honores magiſtri, mediam inter Deos & homines claſſem, Ariſtotele & Iamblicho *Cap. 16.*

conteſtibus, deputarunt admiratores eius. Quantùm tamen noſtræ religionis virtus, id eſt, vera, antelu-ceat virtutem ſuperſtitionis, id eſt, fictam, Xauerius oſtendit, quemadmodum proditum litteris inueni. Neque inter homines, neque inter Deos illum ac-cenſuerunt Ethnici, non mediam illi claſſem dedica-runt, ſed ſupremam: neque hominem putabant, ne-que Deum. Quid? ſupra Diuinitatem. Anne cali-garunt luce virtutis! ſuperiorē meliorémq; ſuis Diis, quod veriſſimum erat, cæci ipſi viderunt, dixerunt.

Cap. 17. Cæterùm, quàm liberaliter virtus æſtimatur, tam miſerè quæritur. Iniqua animi partitione colimus intellectu virtutem, voluntate vitia. Huius cauſam reor peſſimam vulgi vocem vtilia ſubducentis ab ho-neſtis. Iſta falſa diuiſio nos diſtrahit: honeſtatem ne-quimus non vereri, vtilitatem magno abſtractam errore ab honeſtate perſequimur. Fallimur: nihil vtile, niſi honeſtum: quia ſine honeſto nihil prodeſt; cum illo omnia. Prætereà ſint alia vtilia, mutuò ac-cipi poſſunt, commodabit vicinus, etiam malus, ex-traneus, ſi bonus. Quid? Subſtitui alia poſſunt; aliis compenſari poſſunt; ſola virtus ſine vicario eſt, & ipſa rerum omnium vicaria. Sola virtus mutuum non admittit, nec precariò quæritur; ideò ante omnia præparanda eſſet; præcipuum eſt vitæ inſtrumen-tum, neceſſarium viaticum. Quem tibi putabis vti-liorem, qui commodat, aut mutuat, an qui dat? Plùs dices liberalem prodeſſe quàm mutuantem. Fortuna ad ſummum commodat, eadem repetit: natura mu-tuat, ſimilia exigit: virtus dat, nulla reuocat. Quid moror? Eligenda eſſet honeſtas periculoſa, quàm vtilitas tuta: ſed præter honeſtatem, puto, nec ſecuri-tas eſt, nec vtilitas, non dico tuta, ſed vlla. Seriò

Phocyon ait: Hæc lex diuina, vt vna virtus ſolùm ſit potens, reliqua nugæ: potens eſt illa ſola prodeſſe: quidquid iuuat, per illum iuuat. Diſtinxit Sextus ex placitis Stoïcis genera bonorum: in primis illud, ex quo, & à quo licet iuuari: iſtud præcipuè dicit virtutem: ab ea, vt fonte, manat naturaliter vtilitas. Aliud eſt, per quod accidit, vt iuuemur: hoc genus actiones virtutum intelligit. Tertium, quod poteſt iuuare, iuſtos ſignificat animos, Angelos, Deum. Itaque omnis fauor, omne emolumentum virtus eſt, aut virtutem reſpicit; ſiue à virtute ſit, ſiue per ipſam: ex optima ſobole bonorum eſt, ſincera pura, ſine damno iuuantium, imò cum lucro. Nummos, ſi iuues alium, perdes, quibus iuuas: virtus, cum iuuat, iuuatur, creſcit ſubſidio. Feliciſſimum diuitiarum genus credo, & vnum, nempe, verum. Hippocrates ita monet Abderitarum Senatum: Οὐκ ἔστι πλοῦτος, τὸ πανταχόθεν χρηματίζεσθαι· μεγάλα γὰρ ἱερὰ τῆς ἀρετῆς ἐστὶν ὑπὸ δικαιοσύνης οὐ κρυπτόμενα, ἀλλ' ἐμφανέα ὄντα.

Nõ ſunt diuitiæ pecuniæ vndequaque cõparatæ: magna enim ſunt virtutis ſacra, quæ à iuſtitia non teguntur, ſed in apertum ſe proferunt

Cap. 18.

Putemus igitur, cùm virtutem audimus, cùm reueremur, ad nos pertinere tam liberalem, tam propitiam, tam commodam, tam diuitem, tam pulchram in nobis futuram, quantùm in aliis miramur. Non eſt omninò bonum, quod vbique non eſt: modeſta & innocens inuidia eſt admiratio. Quomodo admiramur virtutem, quam reiicimus? Homo es: dotem, & frontem humanæ gloriæ admitte; ad te ſpectare poteſt: non alieni generis decus, tui eſt. Si in diuinis viris eſt; eſt, quia facit. Vnde? Ex hominibus; &, vt mireris, ex malis. Vis ſcire ad te ſpectare virtutem: ſpectat ad ſimiles tui. Cur eam præſumis, quorum meliorem te præſumis: omnes meliores vis,

quàm ſint. Cur, qui reliquis virtutem cupis, tibi nec poſſibilem putas! Ne iniuſtè vota diſtribuas. Sic te. deſidera, vt alios: ſic alios ama, vt te.

Cap. 19. At, ſit virtus extraneæ naturæ decus, cur illa, id eſt, modeſtia tenus modeſti ſumus, & non perfringemus clauſtra aliena? In brutorum nos naturas intromiſimus; cur nolumus in diuinam? Audacia æternæ laudis eſſet terminos violare alienos, vt tantâ ſuffuraremur gloriam. Animalium proprietates alienas contraximus: leonibus ſurripimus iram: ſcaris vſurpamus libidinem: lupis, accipitribus ſuffuramur furacitatem, rapimus rapacitatem; purpuris gulam, coruis ingratitudinem, murænis perfidiam, formicis auaritiam, polypis ſimulationem, ſtellionibus inuidiam, vulpibus fraudes, paſtinacis voluptatem; ánne pericula, quod conſequens eſt? Centones brutorum ſimus. Si vitia auſi fuimus imitari; quid non audebimus? quod ſacratius habent temerauimus; nec ſecuriſſima territoria, Oceanus, & æther, immunia ſunt noſtra audacia. Leonardus Vincius auium, Nicolaus Vrinator piſcium vſurpauerunt priuilegia: ſi in his futilibus; ſi in peſſimis violamus naturæ ritus & fas; quæ impudens modeſtia eſt, quæ iniuſta obſeruantia, contineri, ne continens ſis, ne iuſtus, ne bonus? Soliciti & temerarij ſumus, vt fiamus feræ, bruta; ignaui, vt diuini. Quæ maior ignauia, quàm magna diligentia, qua magna amittimus bona, id eſt, bona. Satis eſt ad magnitudinem titulus bonitatis. Amittimus virtutem amittimus id bonum, quod nos bonos facit, quod mali non habent; cuius magnitudo opinionem ſuperat; cuius vtilitas opem; cuius pretium vitam. Nullo virtutem taxare pretio potes, quod viliſſimum, & iniuſtum non ſit. Quid, ſi ſpe-

ctes, quàm caiè æſtimas vitia, quàm ſublimen taxationem viliſſimarum rerum feciſti? Aſpice pretium, quod impoſuiſti auaritiæ, voluptati, imò pœnitentiæ; magnos labores vitæ; ipſam, ſi opus eſſet, vitam. Pudeat non minoris parare lucra, quàm damna.

Reuoca, quantùm pro virtute. Antiſthenes, aut Zeno, aut Crates aliqui, quibus mortalis fuit', ſunt paſſi, rigorem illum, & odium voluptatis, propè & naturæ: fame, frigore, æſtu, paupertate, nuditate, laboribus quæſierunt, quam nos æquali perdimus diligentia: magnis amittimus laboribus maiora bona. Ad hæc, non virtutem omnes illi quærebant, quibus ſolida non fuit: ſimulacrum eius mactatis cupiditatibus adorarunt: velut enim coram Imperatorum ſtatuis ludi olim celebrabantur; Ita Philoſophis feſtiua fuit ſtatua virtutis: ludos præ illa fecerunt, quidquid vulgus magni fecerat. Adiſce, quòd Stoïci mortales animas rebantur, nec præmium virtutis expectabant, niſi ipſam; gratis illi laborarunt. Nos poſt ſupplicij poſthumi formidinem, poſt gloriæ ſpem, maxima emimus ignauia ignominiam noſtram. Dices, errore priſcos inductos ad diligentias illas: putarunt beatitudinem, aut ſolam virtutem eſſe, aut præcipuæ. Antiochus, qui humiliùs Zenone docuit, ſolùm negauit beatiſſimam vitam virtutem; dixit tamen beatam. O ignaue, iſta te exceptione damnas. Cur piges? Sine virtute beatitudo non eſt: nihil fit ſine inſtrumento ſuo tale illis viſum medium fuit, quod putarent finem: te non excuſabit veritas: plùs debes ſequi virtutem, quòd beatitudo non ſit, quàm ſi eſſet. Inſtrumentum beatitudinis maioris eſt nos per virtutem conuiuantis, & ad cuius exemplar eſt. Nihil deeſt virtuti: per ſe ſufficiens eſt vitæ, *Cap. 20.*

ſi non beatæ, beandæ, nunc bonæ & lætæ, & inter miſerias huius vitæ felicis.

Cap. 21. Anne bona miſera & conciſa mauis defendere felicitatem? Conſentis cum miſeris perdentibus, dum quærunt beatitudinem: res integra & indiuidua eſt. Cur partes quæruntur? Dum diſſecatur, quod integrum placet, perditur. Cauſa erroris humani & certiſſimæ felicitatis, felicitas diuiſa eſt: non indigere beatitudinem putarunt, diuitias adorarunt honorifico felicitatis titulo: alij imperium, & honorem, quos ſumma potentiæ timidos fecit: alij voluptatem, qui lætè viuere iudicarunt benè viuere. Errarunt diuiſione rei indiuiduæ, ſufficientia, potentia, lætitia idem ſunt, & tantùm ſunt, cùm idem ſunt, vt beatitudo ſint; cùm ſcinduntur, nihil. Qui vnum ſine aliis quærit, ipſum, quod cupit, non inueniet: iuſta repulſa votorum eſt, minùs petiiſſe. Quod nihil indiget, non indiget potentia. Itaque & ſufficientia & potentia, ſocia, aut eiuſdem naturæ ſunt: tum, quod ſufficiens, quod potens eſt, non poteſt contemptibile eſſe. Iam ſufficientiæ, & potentiæ authoritas accedit: accedet & lætitia. Vnde triſtis erit, cui nihil deeſt? Igitur ſine membris beatitudo eſt. Vnum eſt, quidquid illa eſt, & pro omnibus eſt: nos, cùm in artus diſtinguimus, deſtruimus, & laniamus. Diuitiæ honorem deſiderant: non igitur opulentia eſt felicitas, cùm egeat parte felicitatis. Voluptas cupit honorem melius dicerem, odit: honos ſæpè eget, ſæpiſſimè mœret. Miſera bona ſunt, quæ mixta malis, quæ à bonis diuiſa. Simplex eſt, & vnum, quod verè bonum eſt. Quemadmodum diuiſus homo perit, ita beatitudo dirempta deſinit. Ita, qui impartibilis rei conatur portionem indipiſci, nec partem conſequitur, quia nulla

eſt; nec ipſam, quia non affectat. Hinc palantes per magna pericula in maiora, per omnia voluptatis præcipitia, per omnes cliuos potentiæ, per omnes auaritiæ latebras multiplicamus vota: quærimus quod deſtruimus quærendo, tranſultatione rerum repetimus ſummum bonum, vnde receſſimus, ſed ignoramus viam: velut ebrij domum reuerti neſcimus. Virtus ſolùm via eſt, ipſa eſt indicium: imaginem beatitudinis præfert: & ſufficiens, & honorifica, & læta eſt: ipſa quoque pro omnibus eſt. Nec aliter quàm Sol calorem, & alias ſublunarium corporum continet vires, ſine ſua forma: ita virtus eminenter complectitur omnes vires, omnes commoditates opum, voluptatum, ambitionis defœcatas, & puras, ſine ſuis damnis, ſine ſuo pondere.

Quid iam cauſari potes, niſi difficultatem virtutis, quæ, licet beatitudinis ſit via, ad ipſam hanc viam, aliam nimis miſeram viam eſſe? Erras, ſi miſeram vocas, qua itur ad beatitudinem; quemadmodum errares, ſi beatitudinem diceres viam miſeriæ. Quid putas non tanti faciendum virtutem, vt per mala petatur? cur tanti feciſti malum, vt per bona peteres? O ineptiam! per falſiſſima bona ad verum malum cucurriſti, & per mendacia mala ad verum bonũ non ibis? In difficultate virtutis noſce gloriam ſuam, & viciniam felicitatis per ſe amandæ. Cur putas naturam conſignaſſe præmium præſens, velut numerata pecunia voluptatem aliquam actionibus humanis, niſi ſolùm virtuoſis? Has docuit per ſe faciendas, Nec tamen ſine ſua voluptate ſunt, tantò maiore aliis, quantò ipſa virtus: lentior tamen, & ſera iſta iucunditas eſt, ſed maior: voluit oſtendere, non mercedẽ eſſe, ſed gratiam: liberaliter virtus appetenda eſt: ſi *Cap. 12.*

pretium non velis, gratia referetur, licèt nolis. Adiice, aliarum actionum præmium limitatum eſſe, decreſcens augmento ipſarum: qui plùs comedit, minùs delectabitur; gratia tamen virtuti relata, ſubtilis illa ſua, & ſecura, & innocens voluptas creſcit pro cremento actionum. Feliciſſimum iſtud bonum, quod vſu non deteritur, non conſumitur, numquam faſtidio eſt: cuius fructum maiorem vſus facit. Ne quæras bona pereuntia, vt ſint bona, aut videantur, pecunias, delicias, gulam. Vſu nummus deteritur; cibus, vt placeat, conſumitur: illa potiùs elige, quæ vſu pretioſiora fiunt, conſilia, bonas actiones, virtutem denique.

Cap. 23. Cætera propter virtutem decreuit natura, & limitauit, in cuius obſequia direxit. Tametſi virtus eadem ſit, & honeſta, & vtilis, & iucunda; nos tamen iſta diſtinximus, & præuertimus, interdum ad vtilitatem honeſtatem vrgemus, ad delectationem vtilitatem torquemus: violauimus ſanctiſſimum naturæ ordinem: ſic bonorum gradus digeſſit; infimum delectationem poſuit, medium vtilitatem, ſummum honeſtatem: ne relinqueremus vtilia, aut neceſſaria vitæ, conceſſit voluptatem. Quare, quòd minùs appetibilis natura ſua eſt, delectatio eſt. Deinde delectationem & vtilitatem mediocritate circumſcripſit, non propter ſe fecit, ſed honeſtatis cauſa, cui accommodari, aut commenſurari debent. Honeſtum liberum fecit, ſine conditione, ſine modo appetendum: per ſe bonum eſt. Nos fas iſtud euertimus, in faſtigio infimum locauimus: delectationem adorat cupiditas, quam nummo colit, & nummo mactat pudorem. Religioſiùs iſtum ordinem bruta colunt: gradiuntur animalia per prærupta, & præcipitia,

pitia, vt bibant. Quid dolore emunt? Voluptatem? Minimè: cara eſſet. Vtilitatem naturæ petunt, neceſſitatem. cùm ſumpſerint, quod ſatis eſt, quieſcunt: nullius illis rei voluptas ſola titulus eſt: tum honeſtatem vtilibus præferunt, nihil vtilius vita. Miraris honeſtatem dixiſſe, vbi ratio non eſt: mirare rationem & reuerentiam honeſtatis, adhuc vbi non eſt ratio. Non dico, honeſtatem in feris eſſe; ſed cultum honeſtatis, quam in ſtatua reuerentur. Generoſa nonnulla animalia, tauri, leones, nulla vtilitate, nulla voluptate propoſita, vſque ad mortem decertant. Quid præſumunt, ſi non honeſtum, honorificum, propter quod omnis voluptas, omnis vtilitas contemnenda eſt? Tanti faciunt honeſtatis vmbram, honorem: adeò natura commendauit brutis veſtigium virtutis, vbi plùs non potuit.

Redeò ad virtutis difficultatem, iſtud vellem expiare nomen. Iniuſtè difficilis virtus dicitur, quod nos ignaui & ſocordes ſimus. Lucem iniquè appellabis inuiſibilem, quòd cæci illam non videant. Dixi in ſuperioribus, ſi vitia auſi ſumus imitari, quid non audebimus? Non inconſultò iſta mihi excidit ſententia. Scio difficultatem vitiorum, credo faciliorem virtutem. Si naturam ſpectemus ſuam, tractabilis, & comis eſt: vitia affricant noſtra, quam ſentimus, difficultatem. Componamus exactè vtrumque, vitium, & virtutem: expendamus cum diuino Iſidoro & Peluſio, qui Vrſtenuphium ab hac opinione ſubduxit, vtrùm difficilius ſit, ſexcentos theſauros perſcutari, an præſentibus facultatibus contentum eſſe? diu, noctúque turpes quæſtus, ac ſeruiles numerare, an frugalitatem complecti, atque amare? omnes lædere, an læſis opitulari? cum legitima vxo- *Cap. 24.*

re congredi, (nondum enim ſummam Philoſophiam pono, ſed quam plerique conſequi poſſunt,) quàm alienas nuptias perfodere, ac violare? incurabili auaritiæ morbo laborare, an ab huiuſmodi furore liberum eſſe? dolos nectere, an citra fraudem commercia cum aliis habere? Tribunalibus modeſtiam exhibere, an quietem agere? bona ad ſe nihil attinentia rapere, an etiam ſua largiri? in negotiorum & criminum cœno volutari, an à negotiis & timoribus immunem eſſe? de multis rebus, quæque perfici nequeant, in cura & ſolitudine verſari, an vnam hanc curam habere, quonam pacto à virtute minimè excidas? in negotiis, ac rebus gerendis libenter verſari, an in otio viuere? numquam ſatiari, an ne ea quidem amare, quæ etiam poſt ſatietatem contumeliam acceſſunt? nauigare, aut naufragia perpeti, an in portu ſedere, atque aliorum naufragia proſpectare? Iam & iſthinc voluptas, & hilaritas virtutis commendata eſt: cùm facilitate lætitiam prætulimus. Gula enim ſexcentos morbos appendices habet, dolores capitis, vomitus, apoplexias, paralyſes: ferè omnium malorum ſtirps, voluptas ſenſus eſt; tam miſera eſt; ſuis opprimitur ramis. Diuitias ſequuntur timores tui, inuidiæ alienæ: honos periculis ſuſtentatur, vilitatibus procuratur. Cur igitur, aut difficile, aut moleſtum putas conſequi virtutem, ſequi Deum, quem faciliùs auro inuenies. Non eſt opus confractis terræ oſſibus, exſectis montium viſceribus ſub ſaxa, ſub latebras eruere; occurrit. Si quæris, ille te quærit, ille te inuenit, & dum inuentus es, inuenis.

DIORISMVS II.

De collatione diuitiarum, & inopiæ.

SEd, quia virtus ſatis accepta ſit, etiam peſſimis, neque eius tam peccent contemptu, quàm æſtimatione malorum, aut non bonorum, inſiſtam horum reuerentiam perdere, nunc ſingillatim. Satis ad hoc eſſet, ſi, fama neglecta, diſpiciamus naturam. Veniant in medium in primis opulentia, & frugalitas: exploremus, an bona, aut mala ſint, & vtra præferenda. Numerus cupiditatum iſtam litem dirimet. Iniuſtiſſimè diuitias felicitatem putabis, irritantes cum iniuria felicitatis vota. Quem dices beatiorem, qui plura habet, an qui minùs cupit? Certè & iſtud nomen paupertatem maximè commendat. Quid beatitudo eſt? Summa inopia cupiditatum. Huc aſpirat auaritia, vnde maximè recedit; & per diuitias rerum, paupertatem deſideriorum amat: id minùs obtinet, quod optat; id minùs facit, quod probat; id facit, quod non vult facere; cupiendo probat non cupere: cupit, & quod cupit, eſt, non cupere: mendicans à fortuna, quod ſibi poteſt dare, tam facilè, vt ſibi det, ſi non mendicet. Quiſque ſibi concedit, quod non vult petere ab alio. Exploratio inopiæ deſiderium eſt, opulentiæ faſtidium. Itaque ille ditiſſimus erit, qui deſideret nihil; quem pauca ſatiemt: irrita copia eſt, vbi cupiditas inopiam fecit. Non certa regula mentiendæ ſunt diuitiæ, poſſeſſione, ſed defectu, ob cuius cauſam ſunt: non enim fuerunt inuentæ opes, vt ſolùm plura habeamus, ſed ne quid Cap. 25.

deeſſet. Ideò menſura opulentiæ erit, non quantùm plùs habeas, ſed quantùm tibi minùs deſit: deeſſe autem cupiditas facit. Quare modus diuitiarum, aut inopiæ, cupiditate demonſtratur. Quem putabis pauperiorem inter Philum, Lælium, Scipionem, Craſſum? Philus minùs habuit Lælio, Lælius Scipione, Scipio Craſſo. Si errare non vis, hunc puta, qui plùs habuit; ſed, cui plura defuerunt, quia plura deſiderauit, nec ampliùs diuitiis ſuis potuit, quàm videri diuitem non eſſe, & videri aliis, non ſibi.

Cap. 26. Ergo, ſi cupiditates hominis vnius, imò vna cupiditas ſufficit ad titulum miſeriæ, ô miſerrimum diuitem, quem plurimorum hominum cupiditates infeſtant! non ſe credit vnum, ſed multos; pro multis deſiderat cibos, amictus. Egregiè diuinus Columbanus ait:

Molles cumulat tinearum ad pabula veſtes.

Non, quod vni hominis ſatis ſit, ſibi præparari vult; ſed quod populo fortaſſe. Tolerabilis norma votorum, neceſſitas eſt. Ille ad cumulum miſeriæ ſibi optat, quibus non eget; imò, quibus nec multi egent. Spatioſum iſtum ſcopum ſæpiſſimè feriet fortuna, & toties miſer erit, quoties poteſt eſſe; &, quod mireris, quoties vult non eſſe. Adiice, ad apparatum cupiditatum non ſolùm ſuperfluitatem ſuam, ſed neceſſitatem alienam; rerum, dico, & hominum: nam, prælterquàm cupiat ſibi non neceſſaria, deſiderat, quæ rebus aliis neceſſaria ſunt, iis, ſcilicet, quæ habet. Poſſeſſæ rei neceſſitas in poſſeſſorem exundat. Non minùs quiſque eget, quàm res ſuæ egent; & egent omnia: magna domus eget magna familia, eget pluribus habitatoribus; & plures habitatores pluribus vtenſilibus: igitur, cùm plura diues habeat, non tan-

tùm plura cupit, ſed pluribus eget. Egregium facinus diuitiarum, quæ ſe felicitatem mentiuntur augere cupiditatem, augere neceſſitatem. Duplici via iſta ampliatio votorum diuiti contingit; cupit pluſquàm eget, & eget pluſquàm alij. Qui, ſi liberaliſſimus cupiendi in ſuperuacuis eſt, in neceſſariis non ſe continebit: irritatur maiore neceſſitate, præcipitatur nimietate. Vide, quàm inſufficientes diuitiæ ſunt, quibus adhuc neceſſitas non ſufficit communis. Quidni? adhuc, ſi nihil egerent, votis egebunt. Nihil ſufficiet illi, qui ſuperflua facit neceſſaria, cui natura non ſufficit, qui pondera malorum auxit cupiditate bonorum. Sequuntur cupiditates, curæ, poſſeſſiones diſcrimina: plura cupit, plura poſſidet diues; plus timebit, plus periclitabitur: nec ſecurus, nec tutus erit. Si parcat fortuna, non parcet cupiditas. Vbi tuta ſint omnia, non erit ipſe tutus votis ſuis, nec ſecurus curis. O bellam auarorum beatitudinem, ceſſare, ſecuros eſſe, cùm incipiunt eſſe beatos; perdere tranquillitatem, cùm conſequuntur feilcitatem; indigere in copia! Quibus, dices; Quibus egent opes, certè multis; ſecuritatem nunc ſolùm memoro. Nihil minùs diuitiæ faciunt, quàm pollicentur: promittunt ſufficientiam, præſtant indigentiam, nequeunt ponere naturam ſuam, nequeunt auferre à ſe, ne poſſint auferri: alienum petunt præſidium, ne auferantur. Vides iam indigentes, quibus putabas non egere: in contrarium recidit ſpes, egentiæ ſunt, dicis diuitias.

Adiice maximum opprobrium diuitiarum, alimenta vitiorum eſſe, organum voluptatum, libertatem peccandi, clauem auream ſcelerum. Anne parum malum erit, per quod mali ſimus? Maleficij etiam inſtrumentum damnatur. Veriſſimè diuinus *Cap. 1*

vir Eucherius ait: Quædam ſocietas eſt penè etiam nominis duabus his rebus, vitiis & diuitiis. Ægrè ſine opibus gubernantur vitia, quorum illæ velut manubria & capuli ſunt. Ferè aurum omnium malorum, aut quæ facimus, aut patimur, cauſa eſt. Vſurpa ab illo hanc vocem:

En ego tempeſtas, ego tota inſania mundi,
In me, inquit vobis æther ruit, & mare ſurgit,
In me terra procul, mors proxima, nulla Dei ſpes.

Ionas procellæ cauſa iactatus in pelagus redemit iras vndarum: tradendum eſt aurum pro redemptione malorum: naufragaantes

onus omnes
Præcipitant, certantque pericula vincere damnis.

Minoris conſtabit tibi ſalus, quam Tertullianus de naufragiis dixit, non damno aliquo vincet pericula, ſed magna vtilitate; qui exoneratur inutilibus. In iſto diſcrimine præoccupatio fortunat. Ioannes Geometra canit:

Εἰ σὺ τὰ δ' οἶπε, μάλ' ὦκα, μὴ ἐξολέσῃς, φίλε τέκνον,
Αὐτά σε προφθάντα ῥᾴδιον ἐξολέσει.

Hæc niſi perdideris citò, ait quidam, optime fili, Præuenient mox te, perniciemque ferent.

Expecta perdi rebus, niſi prior perdas. Liberum eſt, expeditum iter ſalutis. Guigo ait: Exonerando itur. Quid promptius, quid facilius, quàm quod ſine onere adhuc tui facies. Tam pronum, tam expeditum eſt conſequi felicitatem, ſequi Deum, vt nec te opus habeas: imò nimis te impedias, ſi onuſtus te ſis; quid, ſi tuis? quid, ſi alienis? Quid ad ipſam vitæ commoditatem ſuperuacua? impediunt id, quod ſufficiens eſt, imò quod neceſſarium. Quid putas magis tibi neceſſarium? Fortaſſe dices, nihil præ vita? Sæpè iſtam impediuit ſuperuacaneum aurum, plus ipſa æſtimantium, cui ipſa ceſſit.

Digitized by Google

Ad hec expendamus opulentiæ vtilitatem: ſit ma-gna: hoc vnum damnum non compenſabit, quòd poſſis plus nocere, plus peccare. *Cap. 28.*

Propter opes vitreas, aurumque rebelle.

Adiice non tantum propter, vt Licentiùs dixit, ſed cum opibus. Quam tamen vtilitatem dices? Remedium neceſſitatis? Benè, niſi ipſa feciſſet neceſſitatem: fecit morbum certum, remedium eſt incertum. Egentias diuitum non noſcit natura: nec mederi poteſt: plagæ auaritiæ ſunt, quas diuitiæ non ſatiant, ſed exulcerant. Anne bonæ erunt, quæ tam mancæ & eneruες ſunt, vt nullum malum auferant? Quod malum auferre poſſunt, cùm nec ipſam ſui famem tollant, imò irritent? & per infinitas amplient neceſſitatum appendices, cupiditates dico? Nihil illis vtile reſtat, niſi paupertatis ſimilitudo: ſed facilius, & lętius eſt pauperem eſſe, quàm imitari. Multi, qui ſunt, nolunt videri, quibus maxima miſeria eſt, ſimulare fortunam. In ſilentio infelicitatis ſuæ luunt pœnas pudoris pertinacis. Quemadmodum autem imitatio diuitiarum pauperi miſerrima eſt; ita diuiti affectatio paupertatis innocens erit & ſecura. Quam rogabis affectationem dixiſſe paupertatis? paria vota habere cum paupere, cum natura, id eſt, pauca, id eſt, neceſſaria. Tam digna res paupertas eſt, vt ipſius imagine & colore opulentia, nec incommoda ſit, nec inhoneſta: illi locupletes non ſolùm beatiùs viuunt, ſed laudantur, qui mediocritatis ſpecie imitatur pauperes, qui ſine ſuperbia, ſine oſtentatione, ſine ſtrepitu, modico cultu magnas adminiſtrant facultates. Adminiſtrare dico, non ſeruare: aliud eſt modeſtum eſſe, aliud miſerum. Nec auarum dico ſimilem pauperis non meretur nomen honoris. Quidni? Dicam

ſimilem egeno: aliud enim eſt pauperem eſſe, aliud egere. Nec iſtam ſimilitudinem concedam: vacat ſimilitudo, vbi ſubſtantia eſt. Non ſimilis egeno eſt, ſed egenus: nihil habet, dum plùs habet: perdit omnia, dum ſeruat: nihil intereſt inter diuitias naufragas, & ſeruatas: perditum eſt, quod inutile eſt. Cæterùm, quemadmodum paupertas, norma eſt innocentis opulentiæ: ſic eiuſdem paupertatis norma beatitudo eſt, &, vt audacius dicam, Diuinitas. Deus nulla re ad vſum ſui eget, cui ſimillimus erit, qui minimo indigeat.

Cap. 29. Adiiciam, vtilitatem rerum potiùs pauperi eſſe, quàm diuiti; nolenti dico, quàm poſſidenti. Vtilitatis forma, vſus eſt: maior rerum vſus contemptus eſt, maior & fructus. Vſus dominium ſequitur: nullus rerum dominus, niſi qui contemnit: nam, qui nimis amat, non dominus, ſed ſeruus eſt; non tam poſſidet, quàm poſſidetur: ergo nec vtitur, niſi contemptor, niſi pauper, aut huic ſimilis: tum nullius rei vtilitas eſt, niſi bonæ; vtile bonum eſt, cùm contemnuntur, ſunt maximè bona; ergo maximè vtilia. Miraris bona contemptu fieri? Memento bonorum legitimam naturam, communionem eſſe. Non eſt bonum res priuata, ſed publica: debet pluribus adeſſe, imminutum cuique, integrum ſingulis. Deus omnium bonorum archetypum, communis res eſt, & ad omnes æqualis, ad vniuerſos tota, ad imitationem ſuam affectat omnia. Iſtam optimam conditionem boni ſolùm contemptio facit: contemni res ab omnibus poſſunt, poſſideri ab vno ſolùm; contemptæ ſatis ſunt, & cuique, & cunctis. Næ contemptor rerum inuidendæ felicitatis eſt. Vtrùm præſtabit, nulla re neceſſaria egere, an multis

ſuperfluis abundare? Qui contemnit, non eget, nec cupiditate. Ad rem difficilem peruenit, ſecurum eſſe, non egere adhuc voto. Qui poſſidet multa, ſuperuacuis exundat; & ſunt ſuperuacua, quotquot habet: alia optat, quàm habet. Præſentibus offenſa eſt cupiditas. Nunc auſim dicere pauperem illum ditiſſimum: nam & ipſi ſuperuacua ſunt omnia, dum vltra neceſſitatem recuſat, & cui neceſſaria (ad innocentiam huius generis diuitiarum iſtud eſt) nulla ſunt, dum citra voluntatem eget. Tum præſentia diuitiarum diuitem non conſtituunt: vicarium hic titulus admittit, ſi tantumdem habeas, ac diuitias, diues es: non minùs diues cenſetur, qui in nominibus pecunias habet: ditior ille pauper eſt, qui, cùm nihil habeat, non habet cupiditatem, cuius inopia maior eſt omnia copia. Tantumdem & velut in nominibus habet, qui nolit, ac ille, qui poſſidet omnia. Quid, ſi conferas immunitatem mentis? Non qualitas, non numerus rerum, non valor diuitem facit. Quis, rogo, ditior, qui duo talenta, an qui vnum prædium habet? Dices, is, cui res ſit maioris æſtimationis. Dicam iam, qui ſanus eſt. Sanitatem corporis talentis & prædio emeres: plùs itaque habet ſanus, quàm qui talenta, quàm qui prædium poſſidet: ergo locupletior, cui ſanior, & valentior mens, quàm cui ditiſſima ſit cupiditas. Deinde abſurdum erit dicere diuitem, qui pretioſa habet, & non qui ſit pretioſus: & nemo pretioſior, quàm qui pretioſa non vult, ſed pretioſiſſimus, qui nec putat.

Paupertas verò res cæleſtis eſt, læta, innocens, ſecura, ſufficiens, &, quod mireris, diues; &, quod inuideas, iuſta, *Cap. 30.*

Iuſtitia eſt: nam ſemper egens, & pauper honeſtas.

Diuitias compendium deſideriorum facit, non laxi ſacculi, non lati fundi, non ingentes redditus. Ad remedium indigentiæ quæris opes, ſed fruſtra: is ſolùm non eget, qui non cupit, non habet. Hæc ars cupiditatis eſt, inter ſuperuacua egere. Cæterùm diues paupertas eſt, ſine alterius nominis ignominia, ſine odio inuidiæ, ſine fauore fortunæ. Iactat cum Metrodoro, in deſperationem adigens fortunam, illam vocem: Occupaui te, cepi, intercluſi omnes tuos greſſus, ad me aſpirare nequis. Certè, qui fortunam non ſperat, nihil timebit. Res eſt ſacra paupertas, cui nemo inſidiatur, nemo inuidet, ſine curis, ſine periculis, ſine damnis: tota in bonum compoſita animi & corporis. Iuuant valetudinem tenuis victus, nec delicatus, labor conueniens, ſomnus moderatus, parum molle lectum, aura & cælum liberum. Eximij generis diuitias pauper habet, innocentes ſibi, & omnibus, quas nec diſponere labor eſt, nec diſcrimen poſſidere: propter quas nemo occiſus; nemo mala aut fecit, aut tulit. Quidquid malam fecerit paupertatem, malas quoque facit diuitias: vtrumque mala mens facit. Quocumque tranſmittas venenum, ſiue in aureum, ſiue fictilem calicem, lethiferum reddet: vitium in animo eſt, tranſmittimus nobiſcum:

In ſe retinet ſtatus omnis
Quicquam miſerum, graue, durum,
Quod ſcire ſtatus nequit alter:
Experta feres leuiore,
Notâque magis ope fiſus.
Febrem patiens modò dextrum
Mutat latus huc, modò læuum:
Nunc ventre cubat, modo dorſo:

Hinc pace caret, quia ſecum
Fert intro malum, ſinus omnis
Idcircò locus grauis angit.
Se corrigat, & paret intrà
Pacem ſibi, detque quietem.

Huic tamen paci, quam vult Gerſon, accommodatior paupertas eſt circumciſis curis. Quin ferè omnis mutatio miſeriæ cum damno eſt: ſi ad diuitias confugiſti, non fugaſti mala, ſolùm commutaſti; adde pro maioribus. Solius animi mutatio ſecura eſt. Felicior fies, ſi alius ſis, non ſi tibi alia ſint, nō ſi plura, nō ſi omnia.

Hactenus fortunam, & ingenium paupertatis contudimus: nunc dignitatem non philoſophicis dumtaxat decretis, theologica etiam diſſertatione ſcrutemur. Quis dignior, qui ſeruit, an cui ſeruitur? Anne minor Rex erit, quòd manu non tractet nummos ſuos; an Præfectus ærarij, quod alienos? Non diuitem facit adminiſtratio pecuniæ, ſed ſeruum. Simile cenſe diſcrimen inter pauperem, & diuitem: iſte illius theſaurarius eſt; ergo ſeruus; illum dominum puta. Ioannes, cui à virtute cognomen, Miſericors fuit: dominis ſuis reddi pecunias iuſſit: rogatus, quos dominos vocaret, pauperes reſpondit. Anne iuſtè quereretur inops, iniuſtè ſibi à Deo prouiſum, quod aliis ſuperuacua adderet, ſibi adhuc negaret neceſſaria? Falletur: ex æquo cognoſcit Deus in opem ſuum; credo & magis ſummum: nec minùs amat, niſi plus peccantem: non anguſtiùs, ſed auguſtiùs prouidit: non cenſum eius alteri dedit, ſed commendauit. Haud puta diuitibus plura indulſiſſe, ſed commiſiſſe: nec pauperem ſine ſorte reliquit, nec diuitem gemina donauit: illum noluit onerare curis; tranſlatæ in iſtum ſunt pro vtroque curatu- *Cap. 31.*

rum,& partem ſuam,& alienam, id eſt, pauperis ad-
miniſtratione exonerati. Commendauit itaque locu-
pleti diuina illa Bonitas, prouida noſtri boni, ſortem
ſuam & pauperis, cum iſto onere, vt huic opportunè
reſtitueret, & exigenti neceſſitate redderet.

Cap. 32. Maxima iſta pro vtroque prouidentia eſt ad meri-
torum cumulum. A ſtutum diuinæ illius mentis con-
ſilium fuit, depauperare aliquos his bonis egenis, vt
omnes & diuites & egeni locupletiſſimi fuiſſent bo-
nis non egenis, meritis, virtutibus, actionibus ſtu-
dioſis; vt diues diſtributione & miniſterio erga pau-
perem mereretur; pauper, aut otio diuinorum, aut
patientia egeſtatis, aut relatione gratiæ. Ideò com-
miſſa eſt diuiti ſors inopis, non ad fructum, ſed diſ-
penſationem: in illo ſolicitudo maior eſt, maius onus;
in iſto maior quies, maior dignitas. Si locuples deſit
officio, non Dei culpa eſt prouidentis cum maieſtate
pauperi; cuius nec obinde deterior conditio erit. Præ-
ſtat eſſe creditor iuſtus, quàm debitor iniquus; imò
quàm æquus: nec iam pauper eſt, cui plura deben-
tur, cui famuli ſunt, & ſunt famuli diuites. Æmulari
quicumque inops Ducem Romanum poteſt, ſum-
mam ratum felicitatem imperare diuiti, quàm eſſe:
ſunt enim omnes locupletes ſerui pauperum ad ipſo-
rum miniſterium auctorati diuinitùs. Quàm benè
compoſitæ humanæ res eſſent, ſi fas iſtud diuinæ
prouidentiæ non temeraret auaritia. Certè ad riſum
eſſet fortunæ, ad cumulum charitatis. Perit fortuna,
vbi miſericordia eſt. Bellè Menander ait:

Si alter fi-remus ſem-per auxiliũ alteri, for-tuna auxi-lio nihil fo-ret nobis opus.

Εἰ πάντες ἐβοηθοῦμεν ἀλλήλοις ἀεὶ,
Οὐδεὶς ἂν ὢν ἄνθρωπος ἐδεήθη τύχης.

Iſtam inuentionem fortunæ inhumanitas fecit,
quam Deus ſatis magna prouidentia excluſit, infixo,

innatóque edicto, exemplar charitatis, amorem proproprium indicente, ne quod nobis nolumus, velimus aliis.

Noſcoſalutiferum, manſuro munere legem,
Vno quæ cunctis proſpicit officio.
Nam, cùm aliena mihi mandatur cura, neceſſe eſt,
Vt mea mandetur, ſic quoque cura alij.

Appono & aliud eiuſdem diuini viri Orientij:

Indice non opus eſt, doctor nec quæritur vllus:
De nobis ſcimus, quæ bona, quæ mala ſunt.

Quàm arctus hinc nexus dilatatæ charitatis, omne genus complecteretur?

Mutua conſtringet cura hominis hominem.

Iuſtiſſima conuentio eſt, vt alij curatores tui ſint, quòd de aliis cures. Qui ſibi detrahit, vt addat alij, numquàm tantùm detrahit, quantùm contrahit commodi: viciſſitudine compenſatur beneficiorum, aut memoria beneuolentiæ, & animi eorum, quibus benefecerit, ſin minùs conſcientia benefacti: plus iſta voluptatis afferret, quàm fuiſſet illa ſenſus, qua abſtinuit. Cæterùm, quàm inhumanum eſt necare alios, vt te nutrias, ſcilicet, vt ſubornes interitum tuum perniciorem, cuius calcar gula eſt? Apicius, maximus ventris Sacerdos, vt delicatiùs coleret, & ſplendidiùs, mactabat homines ad muræenarum pabulum, vt humana pingues ſagina iucundiores ſuus experiretur palatus. Anne humanius, vt impenſis mulceas ſtomachum ſuperfluis, necare pauperes, quibus non ſubuenis? Vtrolibet modo mactas hominem ventri. Collega Apicij eſt, quiſquis non miſericors.

Ingentis horroris eſt, rigidè exigenda adminiſtrationis ratio à diuitibus. Ardet mundus ſceleribus, iracundiis, furoribus, homicidiis; exundat luxu, laſ- *Cap. 33.*

re terræ cælum amare.

Adiice ad dignitatem pauperis, ſuffragium naturæ, licèt minus ſit. Quæcumque cælo vicina poſuit, pauperiora elegit; ideò faciliora, leuiora, latiora, dilucidiora: dotes, ſcilicet, paupertatis ſequentia, quæ dilatata eſt, facilis; leuis, feſtiua, clariſſima. Specta ignem, fortaſſe ſuburbia Lunæ, aut patria ſyderum; pauperrimus eſt; nihil in ſe, niſi ſe habet, purus, limpidus, leuis, perſpicuus, ſe contentus. Quia ab iſta paupertate degenerat aër, quòd admittat à terra flatus & vapores, alienaque poſſideat elementa, iam minùs leuis eſt, & impurior. Aqua deinde ditior, plura monſtra, & opes ſeruat: ideò grauior, & minùs perua lumini. Terra habet plurima, ditiſſima eſt, metalla, lapides, arbores, animalia: propterea & grauiſſima, & aſtris longinquior, luci reſiſtens; omnium auariſſimum elementum; condit corde ſuo aurum; velut in arcis claudit ſaxis, damnatum tenebris. Poſt elementa, compone animalia. Vides auiculas lætas cantantes, quibus cælum liberum eſt, nec ſerunt, nec metunt, nec in horrea deponunt: viliſſima animalia ſunt, quæ opes habent, mures, formicæ: vide iſtarum anxietates, labores, moleſtias: confer feſtiuitatem paupercularum auium. Itaque cæli viciniam paupertas conſecrauit; & ipſa quaſi ſuapte natura cælum petit. Eleganter Gregorius Piſides ait: *Cap. 35.*

Τὸ πτωχὸν ἦθος οὐρανόδρομον φύσει.

Hominem, quem cælo deſtinauit Deus, paupertati inaugurauit: in ipſa natiuitate nudus naſcitur: dicam, & ante ipſam ex alienis factus eſt. Æther volucribus conceſſus erat, aqua piſcibus, terra plantis & brutis: mutuò accepta eſt materia humana: limus fuit è piſcium & animalium ditionibus mendicatus.

Pauperes mores ſunt cælipeta ſuapte natura.

DIORISMVS III.

Voluptates excellit dolor.

Cap. 36. PRocedo ad voluptatem, rabidam & laniantem canem, vt Theologus Nazianzenus ait, cuius cauſa diuitias amas, ad quarum infamiam iſtud accedit, non eſſe dignas ſe, & eſſe tam indigna re dignas. Quale bonum erit, quod ſe non mereatur? quod propter malum ſit? Nemo quærit diuitias, niſi vt gaudeat: at omne gaudium, quod pretio paratur, viliſſimum eſt, aut malum. Minima eſt voluptas, quæ magno ſolet conſtare. Iſtam iniuriam etiam debemus opinioni, nimis approbaſſe voluptates, odiſſe omnes dolores, quamuis iſtud ex illo ſequatur: hoc ipſo, quòd admittas voluptatem, promittis fidem dolori, quem non excludes. At contrà fecit Zeno Eleates, ne priuaretur voluptate, voluit dolere. Cùm quidam vitio ei vertiſſet, quòd conuitio verberatus, nimis iniquè tuliſſet: Si contumelia, inquit, vexatus, id diſſimulauero; ne tum quidem, cùm laudabor, voluptatem capiam. Inepta excuſatio, id eſt, à ſuperbo tunc animo, iniquè ſe, & res æſtimanti: maxima ſui fiducia erat, plures laudes mereri, aut ſperare, quàm conuitia: maxima ſtultitia neſcire, non ſatis compenſari exemptionem dolorum feriatione voluptatum. Plura ſunt, quibus doleas, quàm læteris: illud rectè nouit, eadem ianua vtrumque introduci. Quemadmodum mox ſequitur diem, angor aliquis ſuccedit nimiæ lætitiæ; niſi quòd impares ſint: noctes inuenies breuiores luce; dolor

dolor tamen prolixior eſt voluptate: diuiſam vitam habent, velut Caſtor & Pollux, lumen. Occaſus voluptatis ortus doloris eſt, & illa in occaſu ſemper eſt. Nemo ſuccumbit dolori, qui victus voluptate non fuerit. Iam in hoc malignitas voluptatum patet: iis etiam, qui errant in qualitate bonorum: nam, ſi labores improbos putes, ſi dolores malos, peſſimam debes credere voluptatem, quod malis nō prodat. Illi, qui te tradidit inimico, infenſior, quàm ipſi inimico eris. At is, quem deliciæ non flexerunt, reſiſtet dolori. Miraberis, quod dicam. Vis animi, quæ vincet mollia & delicata, ſufficit, vt duriſſima ſuperet: violentiores ſunt muliebres illecebræ, quàm rigor & frons torua doloris, cui nonnumquam, qui ferreus obſtat, cereus voluptati eſt, & totus liquefit. Inuictus ferro Annibal, victor per ferrum, victus deliciis fuit, marcuit vitiis, ſolutus vino eſt.

O noua pugnandi ſpecies, non ales arundo
Neruo pulſa fugit, nec ſtridula lancea torto
Emicat amento framea, nec dextra minatur;
Sed violas laſciua iacit, foliiſque roſarum
Dimicat, & calatos inimica per agmina fundit.
Inde eblanditis virtutibus halitus illex
Inſpirat tenerum labefacta per oſſa venenum,
Et malè dulcis odor domat ora, & pectora, & arma,
Ferratoſque torosoblito corpore mulcet.

Perge, ô Prudenti: narra omnia facinora molliſſimæ laſciuiæ: recenſe fortiſſima flagitia delicatiſſimæ voluptatis plùs vrbes euertentis, quàm ignis, quàm ferrum: nullius imperij occaſum inuenies, quem mollitia non præcipitaret. Vltimum ſpiritum Aſſyria gloria inter pocula emiſit: Babylonem Balthaſar

per gulam prodidit; Niniuen Sardanapalus per luxuriam. Certè mors alienis copiis, contracto, nempe, à voluptate ſubſidio, genus noſtrum intempeſtiuè depopulatur.

Cap. 37. Verùm, cùm voluptatem dico, cùm improbo, iſtam popularem & futilem cum vulgo intelligo, qua ſenſus fungitur. Deliciæ enim nomen voluptatis ad ſe contrahentes infamarunt, cum tamen ſua animo excellentior voluptas ſit, id eſt, voluptas. Æquiuoca vox iſta eſt: ſignificat, & quod eſt, & quod videtur; non aliter ac homo etiam ſtatua dicitur: ſubſtantialem & viuentem voluptatem animus poſſidet, exanimem & ſimulatam ſenſus. Hæc diſcretio confundit appetitum, vt paralogiſmo laboret: æquiuocatione fatigatur votorum: inde cùm ſemper clamet, & vociferans poſtulet gaudia, ſæpiùs mœret: æquiuocatio fuit, mala pro bonis flagitat appetit veram voluptatem, petit pictam. Hanc igitur calumnior: hanc è bonorum albo libenter expungam. Non eſt bonum iſta voluptas ſolidata malis, cui, vt ſemel dicam, nucleus & corpus dolor eſt. Iam non mireris, ſi hunc audieris vmbram ſequentem oblectamenta: nec inſulsè vtriuſque indoles iſthac exponetur. Occidua eſt omnis voluptas: vmbras promiſſas facit, id eſt, dolores. Quemadmodum occubente Sole euigilant tenebræ; & quò ille proximior occaſui ruit, recedunt vmbræ, & promittuntur; infantis vmbra gigantem tunc mentitur: ita vel minima voluptas in occaſum ſemper ſuum præceps magnum protendit dolorem. Metiamur delicias cum ipſarum pœnitudine: illæ in tranſitu ſunt; hæc adhætet: illæ momento faceſſunt; hæc per annos laceſſit. Illæ, cum diu aliquando fuerint, ſatis eſt, vt diu non ſint: vtro-

Digitized by Google

que modo imminet voluptatibus periculum ſuis; ſi diu ſunt, pereunt, ſi diu non ſunt, non delectant. Pœnitentia longæua eſt, & quantò proceſſerit, maior: non ita recentia odimus errata; tempore languet probatio culpæ: nulla pretioſa voluptas eſt, niſi accidens: intenta & quæſita, dolore emitur, vilis eſt, atque velut anticipatæ merces carè paratur; ſupra iuſtum pretium ſoluitur. Quid dico, emere voluptates exiguas magnis doloribus? vendimur. Anne Lyſimachus non ſe voluptati vendidit? Cùm ſe Scythis propter voluptatem vendidiſſet, & tam friuolam, vt eſt aquæ frigidæ guſtus; vix pactum celebrauit, cùm reſcindere voluit: ſerò iam exclamauit: Dij boni, quàm breuis voluptatis cauſa, quantam depoſui felicitatem? Maiores gemitus expectorare poſſes, quiſquis voluptate captus es in ſumma libertate: ingemiſce; non libertatem corporis amittis, ſed animi.

Atqui non tantum poſt voluptatem dolor eſt, ſed cum ipſa: adhuc cùm eſt, felle eſt grauida, & vndique abſinthij humore delibuta. Quod gaudium timore ſui non polluitur? Etiamſi deſit, qui interpellat, ipſum deerit. Nec quòd timorem dumtaxat dixi, ſimplicem moleſtiam putes: atque, vt taceam, quot timor curas appendices habet, ipſe non eſt ſincerus; timet gaudium, & pro gaudio: trepida malè ſui conſcia mens illicitam pauet voluptatem. Auida cupiditas conſternatur, ne deficiat. Nihil ita flectit omnem ſenſum gaudij, quàm terror finis. Poſtrema gaudiorum, atque, vt propriùs dicam, pedes, ſunt dolores: dolendo introducuntur, dolendo ſtant: his ſemper pedibus egent: numquam enim ſedent, impatienter pauſam ſuſtinentia. Sine defectu aliquo *Cap. 38.*

deficeret voluptas: ægrotus potu plùs letatur: atra bili vexati plùs oblectamenti capiunt. Iam credo è bonorum finibus deportabis, quod pollutum eſt: quod tam permixtum malis, tam confuſum doloribus. Bonitas, res conſpicua & pura eſt, ex omni parte integra: res rotunda, vna, perfecta, cuius titulus deeſt, ſi aliquid boni deſit. Anne conſiſtet, cùm plurimum mali adſit? Quid, ſi nulli rei magis hæc bona deſunt, quàm cui minùs deſunt mala?

Cap. 39. Adiice, quòd corruptionem ſequitur interitus. Continet, imò ſuſtinetur voluptas æmulo dolore: hoſtem domi habet, fugiet. Quid dixi, domi? in viſcere habet, peribit. Stabilitum bonum ſinceritas ſua facit: æterna ſimpliciſſima ſunt, & pura. Nequit bonum eſſe voluptas, turbida fluit, imò præterfluit, velut aqua perforato dolio. Elegantem iſtam voluptatis imaginem, non Architas, aut Plato aliquis vindicet, è diuinis eloquiis eſt, vnde extranei vſurpauere. Permanebo in illa, vt genus voluptatum diſtinguam: nulla plena eſt, niſi è cælo, niſi in Deo. Pertuſum dolium non vidiſti plenum, niſi in flumine, aut pelago: ideò Dauid, voluptatem cæleſtem ab impetu fluminis demonſtrat. Aliæ voluptates in ſicco ſunt, dilabuntur, non occupant, depleto ſemper corde tranſeunt, nec adhuc breuiſſimo ſtant, ſed celeriter currunt; certè hac ſolùm inuidia contemnendæ, etſi alioquin inſontes. Admittamus Epicuri ſuffragium, maximi voluptatis patroni, ſed non iniqui arbitrij, quamuis illum infamarit vulgus, vt patrocinio Philoſophiæ communia excuſaret vitia: dicebat ille negligendas eſſe corporis voluptates ob breuitatem ſuam, malorúmque longæuitatem, quæ interitu ſuo pariunt: at labores adoptandos; nam

& breuiſſimi ſunt, & magnorum proxenetæ gaudiorum, vitalium, longæuorum. Quid diceret, ſi æterna putaſſet?

Tum neque bona voluptas eſt: nam bona prohibet, &, quod vix credes, ipſas voluptates, ipſa mala, quæ ſe non ſuſtinent. Pacifica res & ſocialis eſt bonitas: bonum bono amicum eſt. Sanctiſſimo ſe fœdere bona omnia colunt. Non vides pronitatem malorum, difficultatem bonorum: per decliue in vitia ruimus, per ardua adimus virtutem: illud deſcendere iſtud eſt ſurgere. At, quidquid ſit, magnoperè iuuamus mala, fortaſſe non ſine aliquo titulo. Quidam timuit, ne bona, & boni conſumerentur, multitudine ac promptitudine malorum. Vnde igitur contradicitur malitiæ? Non leuiter credo ex concordia bonorum. Confuſum & diffuſum examen mala, & mali ſunt: ſingulares vias quærunt: non eandem, non eodem incedunt: ſeorſim ſunt, diſparata: ſolùm eſt ordo bonorum. Hæc natura vnit, nectit. Nulla virtus alteri reſiſtit: omnes vnam ſequuntur, & dulcibus viciſſim ſe amant, ſe admittunt, ſe ligant amplexibus. Ratio eſt communis Mercurius, ad vnum vbique tendit. Appetitus tamen & affectus, ait Simplicius, licet iidem ſint in me, & in te; aliud tamen appetit iracundia mea, aliud tua, & cupiditates diuerſæ ſunt. Mala neſciunt ſocietatem: tumultus & turba ſolùm ſunt: nec aliter vna ſunt quam duo æmuli: conſerunt manus, aut ſibi repugnant, aut palantur, vt vel mala malis perdantur, auaritia prodigalitate, audacia timore; vel ſeorſim facilius intercipiantur à bonis. Auaritiæ non fauebit prodigalitas: faciliùs liberalitate vincetur habente in ſubſidium iuſtitiam, prudentiam, & cæteras virtutes: at voluptas Cap. 40.

ptas eſt: maximus mentis caſus, &, vt ſic dixerim, animi exanimatio: motum omnem ad bonum interdixit. Peſſimum hunc morbum Guillelmus paralyſin vocat. Neque minus eleganter Heraclius opinionem, qua voluptas munitur; Hippocrates ipſam voluptatem appellarunt ſacrum morbum: impedit omnem functionem mentis, lædit principem partem, euertit Capitolium, & ars rationis. Aurelianus, priſcus Medicus, libro primo Chroniôn ait: Sacram contaminat animam: illo correpti, ignari, publicis in locis cadendo fœdantur. Quod ſacer dicatur, ad inuidiam eſt: ſiue, quia caput inuadit, quod iuxta clariſſimos Philoſophos ſacrum & delubrum mentis eſt: ſiue ob magnitudinem paſſionis, vt inquit Cælius Siccenſis: maiora enim vulgus ſacra vocauit; nam ſacrum dictum mare, ſacra domus; velut tragicus Poëta ſacram noctem, hoc eſt, magnam. Quintus Serenus labem horrendam dixit, alterius nominis originem ducens à diſſolutione comitiorum.

Eſt ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo eſt,
Quod fieri nobis ſuffragia iuſta recuſant:
Sæpè etenim membris ægro languore caduci
Conſilium populi labes horrenda diremit.

Imaginem vides voluptatis. Subitus eſt & raptus, & maximus animi morbus, & maximè caduca, infeſta, deiicitque mentem, contaminat animam, fœdat ignaram ſui mali: omne conſilium diſſipat, peſſimum omen: cui ſimilia remedia ſunt adhibenda ac comitiali languori. Praxagoras libro ſecundo Curationum, caput iubet, radi ſine venere. Anne obinde priſcis Romanis culta fuit Venus depilis, raſo capite, quam caluam dixere? Euellendi ſunt omnes molles cogitatus, omnis trica occaſionis eradenda: nulla

capilloſa in fronte occaſio ad laſciua, ad blanda ſit; ſed vndique glabra, ne vel pilo arripiatur. Optima Veneris curatio, fuga occaſionis eſt. Aſclepiades fel adhibuit cameli ad eius morbi curationem: & Serenus canit:

Prodeſt cum veteri Baccho fel vulturis atri.

Sæpiſſimè delicioſis profuit fel fortunæ: eſt atra, & volucris. Dementatio proſperantis laſciuiæ amaris reparabitur pharmacis. Cur putas, ſenectus moleſta eſt? Sapientior eſt. Venerata natura ſenium, vbi plus iudicij poſuit, detraxit voluptatibus, quibus vicinam illam ætatem fatis ad redemptionem mentis exemit.

Cap. 42. Si adhuc perſiſtis, voluptatem bonum eſſe, te damnas malis: nam inter mala putas minora bona. Maior ſæpè voluptas eſt in brutis; in amentibus, in infantibus. Quale bonum erit, quod liberiùs, quod maius poteſt eſſe in iis, quæ nequeunt eſſe boni? quod in peſſimis eſt, quod in ſceleſtiſſimis? Ingrata bonitas eſt, quæ communis eſt non bonis, & libera malis. Aliis, quæ opinio bona fecit, minor eſt communitas: licèt ſufficiant, vt hominem reddant malum, non vt non hominem, id eſt, pecudem, aut ſuem, aut aliquod brutorum. Diuitiæ, & ambitio, monſtra ſunt humani cordis; dumtaxat immutant naturam, nón commutant: nec ambitio, nec auaritia. Inferis eſt, ideò felicioribus. Vitia iſta humana ſunt: voluptas ſolùm, publica dos ſentientium, in ſuam irrationalium claſſem demittit rationem: ideò irrationabilior in his, quod ratione iuuetur. Simplicius ait compaginare animam corpori. Monſtra dicimus, ſi non omnia membra conſonent humani proportioni corporis; maius monſtrum eſt, ſi affectus non con-

ſentiant animo & rationi. Miramur corpus non humanum, cum humana anima; miremur ſine humana anima corpus humanum: caret hominis anima, qui pecorum, & brutorum voluptate vincitur. Mandragoræ, ſiue alius oleris radix, quæ humanam refert ſimilitudinem, ſine mente, notabilis eſt. Ad ſtuporem erit videri homines,& eſſe pecudes, eſſe truncos,nutritione occupatos. Petulantior eſt voluptas, quam induſtria prouexit: puto voluptatem robuſtiſſimum omnium vitiorum, ſiue quæ bruta ſimulant, ſiue quæ homines diſſimulant. In primis imprudentior eſt paſſionibus brutorum: ratio illam iuuat. Quidni? Ratio illi ſeruit: ancilla cupiditatis fit: miniſterio itaque rationis inſoleſcit. Flectitur vis mentis ad obſequium ſenſus. Deinde effrænatior humanis vitiis, auaritia, & ambitione: iſta ſolùm mala fecit inuentio humana ſine ſubſidio ſenſuum. At voluptates,& ſenſus, & opinio irritat. Æquè debet ingenio humano voluptas, ac diuitiæ, & faſtus. Accedente induſtria impulſui naturæ vehementior & terribilior eſt,quàm in brutis, quarum impetum ars non impulit. Itaque voluptas humana fortiſſimas omnium cupiditates alit, indomitas nutrit paſſiones. Inferis voluptas ſine arte eſt, in hominibus auaritia ſine impetu ſenſus. Hominum voluptas bis inſtruitur, arte, & impetu; violentiſſima eſt.

Quid addam? Voluptas corporalis ſolùm digna eſt brutis: labor non indignus Deo. Nec opus eſt meminiſſe ſapientiorum ex gentibus, conſecrantium Diuinitate Herculis labores, vt contra famam vulgi authoritatem illis ſeruarent. Filius Dei amplexus eſt illos, quibus & ſaginauit ſe; nec aliud plùs è noſtris elegit. Sequamur arbitrium diuinum: per omnia diſ- *Cap.* 43.

nec alia liberaliùs hæreditate donabant liberos,quàm plagarum. Adiice,quòd nihil præter ſe pretioſius habet virtus, niſi dolores, cruciatus, labores. Quare, dices? Quia ipſa in his pretioſa. Difficultas, materia virtutis eſt, vt ligna & metalla fabrorum. Aurifex meliorem artis ſuæ materiam non reiicit: ſculptor ligna ſeligit: nullus ſtatuarius iraſcitur optimo ſimulacris marmori. In maiori labore, maiori cruciatu præſtantior virtutis materia venit: plùs gaudendum eſt.

Nec tantùm dolor fauet virtuti, vt præſtantior ſit; ſed vt ſit. Quâdam diſciplinâ naturæ, qui afflictus eſt, aut melior fiet, aut minùs malus. Nemo, quòd habeat plurimum auri, ſtatim aurifex eſt; nec quòd plura ligna, ſtatim faber: materia non eſt ars; ſed paret arti. Nec ſtatuarius deſinit eſſe, quòd inter ligna, lapides & metalla non ſit: artificium à materia pendet, non ars. Iſtud tamen priuilegium laboris eſt, quòd talis materia ſit virtutis, vt & ipſam ſæpè faciat, & affricet vicinia ſua, & ſalutari contagio artem. Diſcimus in labore virtutem, & ab ipſo ſæpè labore; dediſcimus in deliciis, & ab ipſis. Traduco in exemplum Dauidem inter inuidias Saülis ſanum, mitiſſimum. Afflictionibus, laboribúſque eruditus coluit virtutem, benignus æmulo, parcens hoſti, ſeruauit auido cruoris ſui ſanguinem. Vide hunc ipſum poſt voluptatem crudeliſſimum, reum ſanguinis optimi viri Vriæ, qui pro ipſo fuderat. Hic eſt ille, cuius memoria manſuetudinis commendatur: hic eſt ille liberaliſſimus veniæ: hic ipſe poſt venerem dedicit humanitatem, neſciuit ignoſcere. Non facilè crudeliorem vltionem leges. Populum capta Rabba eduxit, fecítque ſuper omnes tribulas, & tra- Cap. 45.

has, & ferrata carpenta tranſire, ita vt diſſecarentur, & contererentur. Nec ſtetit hîc ſæuitia: per omnes vrbes Ammonitarum eadem atrocitas graſſata eſt: multis in locis ſerrauit homines, diuiſit cultris, & traduxit in typo laterum. Iſtâ humanitas poſt libidinem fuit, (frequens Litteris ſacris prolepſis eſt:) adeò mores alienauit voluptas. Vnius Bethſabeæ amor exhauſit totius naturæ charitatem. Sine exemplo crudelitatis fuit, qui ad exemplum manſuetudinis propoſitus erat. Ille, qui toties pepercit Saüli, qui maledicentibus ignoſcebat, qui ſiluit exprobratus; qui tam delicatæ manſuetudinis fuit, vt quæ, niſi impius foret, punire debuit, (debent multa Reges,) noluit, niſi aliena manu: quæ parcere non potuit, diſtulit, & filio tradidit punienda. Cæterùm, illum afflatum virtutis in laboribus, non nimiùm credo deberi impedimento voluptatum, quæ tam peſſimè de probitate merentur. Vnus labor multis & diſparatis volentibus obſtat. Lepidè quidam petitus coquus Mediolanenſi Duci poſt bellum infeliciter cum Florentinis geſtum reprobanti epulas, reſpondit: Si Florentini tibi guſtum auferunt, ipſe in culpa non ero: cibi iucundi ſunt, ſummâque arte compoſiti: te nimiùm concalefaciunt, & appetitu hoſtes priuant.

Cap. 46. Iam quid contra dolorem cauſaris? Senium, acerbitatem? Adhibe patientiam, conſtantiam, rationem; iſtâ enim lumen animi inextinctum ſeruatur, velut facula in pharo: perflat Boreas, fremunt procellæ, tuta erit mens; &, quod mireris, læta inter triſtia. Non aliter ac oues Ponticæ, quæ, quia abſinthia paſcebantur, felle carebant. Ipſe patronus voluptatis Epicurus commendauit beatitudinem ſapientis in ſummis doloribus. Quid mirum, ſi non

triſtis ſit ſapiens, in quibus alij inuicti, Lacedæmones pueri, Indicæ feminæ Ægyptij Myſtæ, puerperæ feræ, ſtulti denique Amaſij? Ergo, quod vicit imbecillitas in pueris, lex in feminis, error in ſuperſtitioſis, conſuetudo in delicatis, natura in feris, vitium in laſciuis, virtúſne ſolùm non domabit? cui dolor non tantùm ferendus eſt, ſed prouocandus, ſed amandus ad infortunandam ſenſuum felicitatem miſeram, vt cum ratione non poſſimus, minis, & ſupplicio compenſemus. Optimè Plotinus ait: Corporis, ſenſúſque proſperitas grauans hominem ad ſe detorquet. Docet autem viciſſim compenſatione & diuerſione quadam ad optimum potiùs conferente, quodammodo corpus attenuare, vt appareat, hominem ipſum ab externis eſſe diuerſum. Auerſanda, auerſanda voluptas eſt, vt Philiſtæ eos, quos amplexabantur, iugulantes.

DIORISMVS IV.

Gloriæ humanæ futilitas.

NVNC deſpiciamus humanos honores etiam inter bona, & quidem maxima intruſos, per magnas tamen quæſitos vilitates & mala. Satis hoc ad contemptum erat, quòd pateant contemptibilibus etiam ſibi: qui vt digni aliis videantur, non ſe indignos putant indignitatibus. Quæ iam æſtimatio, & dignitas dignitatum eſt, cùm promiſcuè malos cum bonis admittant? Dignos, indignóſque confundit dignitas, non diſcernit. Scilicet, æquat meliores deterioribus, cùm præponere deberet. Nec inde maior *Cap. 5.*

infamia optimis poteſt accidere, quàm ab honore cùm eos peſſimis comparet. Maiorem puto honorem, huiuſmodi honore carere, & ſuis moribus æſtimari, non promiſcuis titulis, quos error comendat. Inter bona, quæ inuenit opinio, futilius opinio ipſa eſt. Opinione erramus in bonis; nec bonum probatum erit, quod ſola opinio ſuſtentat; iſtud gloria eſt. Cur ergo nihil plùs nos raptat? Ideò inquietat ſui appetitum, cùm, vt mox videbimus, minùs laceſſere deberet; quòd ſagaciſſima ſit, contendit; ne ad manus veniat, pernicior eſt; elabitur plùs quærentibus, euadit inuadentes, difficillima obtentu, ne experientiam ſuæ vanitatis facilè permittat. E longinquo nos citat. Omnia iſta, quæ cõmentatio noſtra exaggerauit bona, diſſita commendantur: maiora carentibus ſunt, maxima cupientibus; diſparent tamen tractanti: minima experitur poſſeſſio, quæ ſpes magna vidit. Sæpè vota, quæ ratio non compeſcit, experientia præter ipſa vota damnat; diſcimus ſeducti. Gloria tamen non ſinit tractari, non vult periclitari opinionem ſui, inſequenter ſe vitat: votis, vbi maximè opinio, id eſt, error, valet, dumtaxat ſe concedit: conſcientia quadam ſuæ exiguitatis conſcientiam noſtram fugit. Diuitiæ expectant, donec apprehendas, aut alius raptet: voluptates vndique obuerſantur importunæ vſque ad faſtidium ſui: at gloria intractabilis, & montana eſt: dum quæris, fugas: non aliter ac venatores feras: re mota, ideò magna viſa: quid remotiùs quàm id, quod numquam nobiſcum poteſt eſſe? In aliis eſt noſter honos, alieno ſemper pendet arbitrio. Hinc plùs vouemus, quia non obtinemus: plùs affectamus, quod aſſequi minùs poſſumus, quod ſequi non debemus.

Gloria cauſas ſui iuris habet; non ita vt voluptates, quas ipſe facies; aut diuitiæ, quas, ſi velis, rapies. In inanibus enim & inanimis rebus ſunt, quas diligentia conſequitur. Honos tamen in alterius exiſtimatione & libidine eſt: non pendet ſolâ induſtriâ tuâ & cerebro. Quare nimis arduum eſt conſequi, quod tibi numquam dare potes: quod numquam occurret, quod neceſſe eſt, vt dent alij, vt dent multi; & difficillima eſt communis conſpiratio, vbi non eſt priuata vtilitas. Quid igitur appetis? quid putas bonum, quod negare malus poteſt, quod inuidus volet? Quid putas bonum tuum, quod à cunctis pendet? In aliis bonis fallere te potes; in hoc falli, etiam ab aliis: non omnes vſurpare opes tuas poſſunt; auferre honorem poſſunt. Diuitiæ arbitrio tuo parent; honos alieno: illas ſeruare potes; iſtam, ſicut concedit, ita ſeruat alius. Si omnibus impunè eſſet, vt pro libito res tuas auferrent, breui nemo tibi inuideret, tu videres te miſerum: iſta licentia in honore eſt; cuius licet detrahere. Quæ maior miſeria, quàm precaria felicitas, quæ in cuiuſuis manu ſit, niſi tua? Quid tutum erit, vbi vulgi ſuffragia petuntur? Felicitas ſine diſcrimine eſt: ſecuráne erit, quæ pendet etiam ab hoſte? quæ tot pericula habet, quot iudicia fieri poſſunt? Quam, quæſo, tranquillitatem haberet, qui quotidie ad tribunalia ſententiam expectaſſet ab iniquo Iudice? Ita conditio noſtra eſt: obſeruamus omnium iudicia de nobis: expectamus iudicari, non à probis, non à doctis viris: aucupamur inſenſati vulgi ſenſum, non quouis die, ſed hora: probari volumus ab his, quos improbamus. Ridiculi ſumus, qui eorum timemus iudicia, quos ridere debemus, & quorum nos iuriſdictione eximimus, ſi rideа-

mus ſententias. Ille felix eſt, qui arbitrio ſuo felicitatem habet; qui vult, quæ poteſt. Quàm miſer ille erit, qui non à ſe, ſed ab omnium libidine expectat felicem eſſe, quod dicatur; qui vult, quod ſolus alius poteſt? Certè bonum non erit, quod ſeruum facit; & facit, quidquid alienum arbitrium facit obſeruare. Quantus ſeruus ambitioſus erit, qui tot obſeruat heros? Eſſétne mancipium aliquod, quod poſſet viginti tolerare dominos ætate, moribus, ingenio, guſtu diuerſos? Quantùm diſcruciabitur gloriæ auidus, non viginti dumtaxat heros, ſed populos dominos habens moribus, & guſtu non diuerſos, ſed auerſos; obſeruans ſenes, adoleſcentes, feminas, viros, nobiles, plebeios, laſciuos, auaros, eorum geſtus & nutus, vt oracula captans? O miſerrimam ſeruitutem ambientium! Si duci affectibus propriis miſerrimum eſt, quale erit pendere alienis? Quolibet verbo, ne dicam contumelioſo, ſed non honorifico, adurimur: ô delicatiſſimum bonum honoris! ô timidam felicitatem è lingua inuidi pendulam! Si ea naturæ iniquitate compoſitus fuiſſes, vt ad ſingula verba febri corripereris, infeliciſſimum te putares; ánne beatiorem te præſumes, cùm ad ſingula verba, niſi adulationes excipias, inflammeris, exedaris, frendeas? Quæ febris artus depaſcens ita languentem infeſtat, vt ſanum vel veritas obiecta? Quantùm mendacia iniecta ſauciabunt? Magnum adiecimus pondus miſeriis humanis, cùm tolerabiles non putemus, quæ è conditione noſtra veniunt: addidimus maiores noſtris conditionibus. Ferre mala neceſſaria nequimus, adiungimus voluntaria: nec aliter quàm Arſenio oſtenſa eſt mundana amentia; ſuccidimus laturi plura ligna, cùm prima ſtrues nequeat

portari.

portari. Veriſſimè Guigo admonet: Ecce huic corpori immixtus ſatis miſer eras: omnibus enim eius corruptionibus, vſque ad morſum pulicis, vel ſorunculi, ſubiacebas. Non ſuffecit hoc tibi: immiſcuiſti te aliis, quaſi corporibus, opinioni hominum, admirationi, amori, honori, timori, & aliis ſimilibus: & ſicut ex corporeis, ita ex horum læſione dolore afficeris: ipſemet ligna, quibus combureris, tibi adhibuiſti.

Igitur contemnenda & deſpuenda eſt cenſura vulgi: Cap. 49.

Nec te quæſieris extrà.

Ne ſimus, id eſt, ne putemur contempti: non famâ æſtimemus nos; ſed conſcientia: non bonitatem cenſeamus teſtimonio alieno: neque gloriam putemus laudatos eſſe; ſed laudabiles: & ille maximè laudabilis eſt, qui perſeuerat non laudatus, laudabilis eſſe. Nemo placere multis poteſt ea re, quæ diſplicet multis; contrarietatem morum dico. Plauſus malorum, id eſt, plurium, optimo modo parari nequit. Puerorum dictis non iraſcimur, ignorant, quid dicant: cur ineptiis maiorum excandemus, magnitudine, non ſapientia pueris præſtantium? Aut quod audiſti, falſum fuit, aut verum: ſi falſum, dicentis ignominia eſt: ſi verum, admonitio tua. Nulla contumelia eſt, niſi feceris tibi, niſi putaueris. Notius vitium tuum factum eſt? Ne exultet æmulus, te corrige; &, vt Telephus, cuſpide, qua læſus es, te ſana. Eleganter Antiſthenes dixit, aut amicis ingenuis, aut acribus aduerſariis opus eſſe. Non aliter monemur: nobiſcũ contenti ſimus ampliſſimo conſcientiæ theatro. Vt gaudeas theſauro inuento, non expectas, donec alij ſciant; virtute, etiam ignaris omnibus, lætare.

Cap. 50. Porrò, cùm iſta gloriæ cupiditas tam infauſta ſit, cum priuilegio & plauſu accipitur, (fortaſſe quòd plurimorum bonorum occaſio fuerit, licèt mala ſit,) & velut quaſdam commendatitias litteras habet: nam, cùm cupiditatem diuitiarum, cùm auiditatem voluptatum omnes damnent, gloriæ æſtimatores commendantur, legitimis prouocantur præmiis, magnificis elogiis; generoſi, magnanimi dicuntur: qui tamen tam viles, tam puſilanimes ſunt, vt contemptis animi bonis, glorientur etiam malis corporis, qui tam futiles, tam vani ſunt, vt vanitatis ſuæ monumenta faciant, qui præmium vitæ ſatis putant titulum ſepulchri. Nihil plùs amant, poſtquàm vana, & ſtulta fecêre, quàm iterùm vanè laborare, vt ipſa vana faciant immortalia: de ſaxo, aut lapide confidunt æternitatem, quam à virtute reiiciunt: ſecuram in vno lapide putant diuturnitatem & gloriam, quàm retinere non potuerunt ciuitates potentiſſimæ, quarum ruinas ſine nomine videmus, aut audimus nominá ignorantes ſitum. Collocant, ſcilicet, aras vanitatis ſuæ, nec aliter, quàm Thurij Boream, adorant ventum. Hinc aliud ambitionis priuilegium, quòd immortale vitium ſit. Illuc temporum ambimus, vbi non erimus. Nemo quærit voluptates; nemo congerit opes, quas poſt mortem habeat: honores tamen poſt humos maximè venamur; ſtultè, cùm diuitiarum diſtributio, defuncti voluntatem ſequatur; honorem diſponere non poſſit, non legare alteri: nempe, noſtræ diuitiæ potiùs ſunt, non honos.

Cap. 51. At, tanta æſtimationis æſtimatio non potuit negare periculum: ipſa legitima authoritas, quæ ad gloriam prouocat, à gloria auocat. In ipſo apparatu ho-

toris præparauit contra ipſum contumeliam. Iudicauit vincendam gloriam, & poſſe difficillimè vinci, propter quam regna fuerunt victa: namque, de quibus ciues confidebant Rempublicam, non confidebant Reipublicæ gratiam. Duo maxima pericula in ſummis honoribus notarunt, duoſque ſuperſtites hoſtes ſtratis hoſtibus manere, inuidiam alienam, gloriam propriam, & hanc terribiliorem. Pharmaca vtrique præpararunt: omnium autem inuidiæ vnum dumtaxat appoſuêre amuletum; vnius ſuæ gloriæ plura. Tantò iudicarunt infenſiorem gloriam liuore. Medicamentum inuidiæ bulla præſtitit triumphantium, è collo ſuſpenſa, iis intus præparata remediis, quæ valentiſſima ſunt viſa. At gloria non vno præuenta modo eſt: pluribus viis admonebatur non tantùm conditio humana, ſed quòd magis contemptui eſſet, fortuna. In primis Imperator, qui Reges captiuos duxerat, ſeruili adornabatur inſigni, ferreo annulo, exæquatus victor victis. Minas fortunæ aduertebat appenſum è curru flagellum, &, vt timeret, vltra dolorem & ignominiam, tintinnabulum periculum admonebat capitis. Tum ſeruus publicus, is carnifex erat: importunè refutabat acclamationes & applauſus, commemoratione humanitatis. Poſt memoriam naturæ, erat alia non minùs importuna fortunæ. Aſſidebat triumphanti in triumphali epulo miniſter, iſtud repetens conuitium: Magis ſeruo tuo parco, quàm tibi. Niſi hoc ſufficeret, aduocabant conſcientiam, & quam erubeſcentiam ſui, quem timorem fortunæ non exprimebat, qui fortunam multis ſequeſtrarat, ſimulabatur minio genis tinctis, ad imitationem pudoris. Tot remedia vix vni obſtabant ſuperbiæ: & vnum ſatis tot

inuidiis, quot viderant, quot gratulabantur, quot fecerant gloriam. Septimum ad hæc & maximum amuletum creditum fuit aduerſùs faſtum, ſapere: iſtud, quia concedi non poterat, admonebatur laureo ferto.

Cap. 52. Maximus enim error eſt, & cum appetitur gloria, & quemadmodum petitur: & ipſa, & via ipſius ignoratur. Gloriamur in his, quorum pudendum erat: ex meliori veſte, ex generoſiori equo, ex præſtantioris ſerui officiis: alienis ſuperbimus virtutibus. hócne pudor eſt, & argumentum vilitatis, qui, quòd propriis careamus laudibus, alienas vſurpamus? Quid? ſolemnibúſne licebit honoribus gloriari, dignitatibus, poteſtatibus, & muniis publicis? Fortaſſe erubeſcere potiùs: nam, quem honore indignum iudicas; minimè ob honorem dignum reuerentia putabis. Iſte honor ad pudorem eſt, qui malos, aut facit, aut monſtrat. Quot indigniores dignitas oſtendit, quot contemptiores fecit, dum publico contemptui obiecit? Sed non ſine Talione. Parem vicem dignitatibus indigni reddunt, quas ſuis moribus contaminant. Elegantiſſimè Georgius Piſides cecinit:

Φεύγει δὲ τιμὴν τὴν καλὴν ἀτιμίαν,
Πολλήν τε δόξαν, τὴν ἀδοξίαν ἔχει.

Fugitque famam, ceu decentem infamiam, in gloriamque gloriã multam tenet.

Supremarum poteſtatum honores, plus inglorij ſunt, niſi habeat glorioſus, id eſt, probus: ipſi neminem clarum, neminem felicem fecerunt; ſatis eſt, ſi non miſerum felicitate, ſi non ſumma potentia timidum, &, quod plus mireris, imbecillum. Parum & miſerè poteſt, qui id minùs poteſt, quod magis cupit. Qualis potentia erit, quæ ſe nequit ſecuram facere, quæ ſe conſeruare non poteſt, quæ in ſeruientium

poteſtate eſt, quæ non minùs timet, quàm terret; quæ, quod poteſt in aliquem, nequid facere, quin aliquis in ſe poſſit; quæ non poteſt contra cupiditatem propriam, contra odium alienum? Adiice ſtultitiam, non tantùm gloriari periculis noſtris, non tantùm alienis virtutibus, ſed vitiis propriis. Audi Carthaginenſem Ducem:

Mihi magna ſatis, ſat vera, ſupérque
Bellandi merces ſit gloria: cætera vobis
Vincantur.

Nónne potiùs pax? nónne Reipublicæ fides, bonum publicum? Quomodo gloriam potuit mereri ab hominibus, qui, vt gloriam mereretur, tam peſſimè de hominibus eſt meritus per tot clades, & cædes, quibus ſui & alieni cecidêre? Sed tam inepti ſunt homines, vt inhumanos putent glorioſos, Cæſarem aliquem, aut Alexandrum, quibus ſat erat ad gloriæ mulctam, ipſius gloriæ cupiditas intolerabilis etiam ſibi. Infames potiùs ſunt, qui malunt famam magnam, quàm bonam, qualia fuerunt Manlij Capitolini inepta vota. Præmium his gloriæ fuit fortunata temeritas, felix inhumanitas.

Adhuc fallimur, honorem ex virtute æſtimantes *Cap.* 53. bonum noſtrum; non eſt, ſed alienum. Cùm honorari cupimus, benè optamus aliis, peſſimè nobis: aliis optamus virtutem, nobis periculum. Aliena virtus honorari, propria honorare. Honor ſolùm eſt accidens virtutis, & potiùs argumentum dixerim, quàm ſtipendium. Maior honore ille eſt, minimè è plebe captura mercedem ſui, quàm ingratum vulgus non conſueſcit ſoluere, nec ſi gratiſſimum ſit, poterit. Licet honos propter virtutem ſit, non eſt propter virtuoſum. Propter improbos potiùs eſt, ad

teſtimonium ſuæ præſtantiæ, vt quam honorant, aut vident honorari, velint æmulari, inuidere, ſequi. Quemadmodùm pharus & accenſæ faces dirigunt curſum nauigantium, non eas nautæ appetunt: ita gloria & claritas indicat, quod ſequendum ſit: non ipſam appetere debemus; ſed quod ipſa monſtrat, & probat, probitatem, virtutem. Itaque virtutis ſolùm gloria eſt: ſed neque in virtute gloriandum eſt, neque per virtutem honos ambiendus, ne contemnamus id, propter quam honoramur.

Cap. 54. Nunc viam honoris excutiamus, in qua etiam conſcij eius errant. Sat eſt ad errorem, ſi ire velint: ignominioſa citò fit gloria quærentis. Rectum enim inter intentabile eſt; ſed peruium non tentantibus, quò itur, licèt neſcias ire; quò itur, quin velis; imò tunc maximè, cùm nolis. Appendix virtutis, honos eſt: accurrit quærenti aliud, id eſt, virtutem, ipſe minimè per ſe appetendus: quare iam digreditur à via, qui ex propoſito graditur rectà intentus honori; decidit à virtute, cuius acceſſio eſt gloria. Virtus non eſt, vbi præter ipſam aliquid etiam ipſius petitur. Quare, qui quærit honorem, hoc ipſo amittit illum, dum amittit virtutem, ſine qua honor non eſt; qui, licèt propter virtutem ſit, & ab ipſa, non eſt per ipſam. Tam abeſt quærentibus gloria, vt his turpior ſit. Iam cùm quæris, infamis eſt; & licèt per virtutem quæras, per infamiam quæris, ſi quæris, & non accidat. Hoc ipſo quòd velis laudari, indignus fies laude. Aduoco conſcientiam omnium vota honoris occultantium, non occulta erubeſcentium. Nónne infame eſt vſurpare aliena? Hoc facit, qui honorem cupit, ſiue per infamiam, ſiue per virtutem. Nam, qui honorem ſibi per virtutem quærit, ſi rectà illum

intendat, virtuti abſtulit, quod ſibi vſurpat. Ἀρετῆς πρώτης μάλιστα ἄνθος, τὸ μετὰ κινδύνων, καὶ θλίψεων, καὶ παρευδοκιμουμένην ὑπὸ τῆς κακίας ἀσπάζεσθαι τὴν ἀρετήν. Hæc ait Photius in epiſtola ad Arſenium. Intimandum tamen eſt optimum dictum peſſimi hominis, & non honorem quærere, ſed virtutem, etiam cum contemptu diligere; imò contemptum cum virtute, & ſine virtute, dum non contrà, non timere. Errant itaque, qui quærunt gloriam, quam nemo veram inuenit, qui quæſiuit; dum hoc ipſo, quòd quæſita ſit, amittatur. Ille ſolùm glorioſus, qui contempſit & ſe, & gloriam. Nemo honorabilior, nemo magnanimior humili, qui non ſua, ſed etiam ſe deſpexit; non honorem, ſed honorandum quoque. O quàm magnus animus, qui ipſam animam contemnit! qui ſe rerum dominum! Quò res minùs æſtimamus, plùs æſtimamur. Inæſtimabilis erit, qui ipſam æſtimationem non æſtimat. Velut in hoc bilance comparamur rebus; quantò vna lanx deprimitur, tantò attollitur altera; tantò vileſcimus, quantò res pretiamus; tantò attollimus, quantò ipſas æſtimatio deprimit. Magnus eſt, qui parua omnia dicit: maximus, ſe, inquam, maior, qui ſe ridet, qui ſe negligit. Ille honoratiſſimus, ille digniſſimus, qui honores, qui dignitates deſpicit. Caſſius Longinus in libro περὶ ὕψους, egregiè inquit: Θαυμάζουσι τοὺς ἔχοντας τὰς τιμάς, δόξας, τυραννίδας· μᾶλλον τοὺς δυναμένους ἔχειν, καὶ διὰ μεγαλοψυχίαν ὑπερορῶντας. Quare ſecurior honoris via, eiuſdem contemptio eſt. Magis dignus fit, qui recuſat, quo dignus eſt: dilatat honorem, quem ſpernit. Hic maximus eſt, cuius gloria eſt inferior, aut virtute, aut cupiditate: nec tantùm illum eſſe delatus honos monſtrat, quemadmodum contem-

Prima virtutis flos eſt, per pericula, & calamitates ad contemptam & obſcuratam à malitia virtutem anhelare.

Mirantur habentes honores, glorias, regna: magis admirandi ſunt, qui poſſunt habere, & propter magnanimitatem deſpiciunt.

ptus maius quid quàm mereri facit, qui quod meretur, non expetit.

Cap. 55. Vtrumque humilem, & ſuperbum contemptio facit: illum contemptio ſui; hunc aliorum: illum contemptio rerum; hunc perſonarum. Prudentiſſimè ille:

Iudex ipſe ſui totum ſe explorat ad vnguem.

Contemnit ſe, quia dignouit; ſua quia minora ſe noſcit: ſuperbus cæco iudicio ignarus ſui, & rerum, ſe præfert aliis, ſua ſibi; tam damnatis, ſiue ſtultis, ſiue iuſtis votis, vt dum æſtimari vult ſuper alios, in contrarium relapſa cupiditas faciat contemni; &, quod mireris, non ſolùm, quòd contemnant alij, ſed ipſe ſe infra omnes. Numquam ſibi placere vult, ſed aliis: alieno ſe taxat arbitrio, nullam ſuæ mentis fiduciam habet, cuius, etiam mendaci, (nam adulatoribus fidem prodigit,) de ſe potiùs, quàm ſibi credit. Hoc contemnere eſt, hoc ſubiici aliis. Quid? Humiliſne ſuperbus erit? Non. Vilis eſt, & ab ipſis, quos putat viles, pendens; mendicatque honores ſui contradictione iudicij.

DIORISMVS V.

Ex comparatione vitæ, & mortis.

Cap. 56. DEmum poſituri vltimam manum opinioni, vitam, & mortem conferamus, & inter vtramque dirimamus litem. Vulgus, bonorum maximum, vitam putat; mortem, malorum potiſſimum. Fallitur non minimè: atque vt in cæteris bonis aberrauit, in maximis maximè errat; namque potiùs vita, maxi-

mum malorum eſt, ſi non benè viuis; & mors, bonorum maximum, ſi non malè moriaris: nec malè morieris, niſi malè vixeris. Vita non bona ſpatium malis, & ſceleribus laxat; mors non mala finit mala, & miſerias. Ictericus ob amarum humorem amarè afficitur dulciſſimo melle: ſic mali malè iudicant mortem, dum malam putant; ſed non eſt mala, niſi illis, quia fecerunt malam peſſima vita. Suffragiis nihilominùs hanc litem dirimamus, non quæ numerentur, ſed ponderentur. Omnis Philoſophia contra vulgarem opinionem inauguratur, & quam multitudo timet, docet ſemper contemni, interdum optari. Quotumquemque ſapientum contemptio fatorum non immortalem fecit? quorum enim vitam memoria mortis compoſuit, hos memoria ſuæ vitæ à morte reuocat poſteris. Socrates conſummauit ſapientiam libidine moriendi, Pythagoras facilitate, Anaxagoras garrulitate, Calanus adhuc temeritate, omnes contemptu. Nullus ſufficiens titulus odio mortis eſt, plures voto; ſiue reſpicias, quid ipſa ſit; ſiue quid ipſi accedat; ſiue mala, quibus aſſerit; ſiue bona, quæ inſerit; & quia ipſa malum non eſt; & quia bonum eſt: quin, licèt malum eſſet, non compenſaret bona, quæ confert; licèt bonum non eſſet, non exæquaret mala, quæ aufert.

Quid habet egregium vita? contentionem, & pertinaciam miſeriarum, quarum multitudo iam obruit formidinem, quas nimia aſſiduitate minus timemus. Supplicium animarum Orpheus putauit vitam, ſimile illi, adiicit Ariſtoteles, quo viui cadaueribus conſtricti, os ori, pectus pectori, manus manibus, atrociſſimè cruciabantur. Conſtringitur pura, æternaque anima putri, fluidóque corpori. Rogo, ſi homi- *Cap. 57.*

nem repentè condidiſſet Deus, vſu mentis libero & perfecto, in cuius conſpectum vniuerſum genus noſtrum dediſſet, credo, vt primum diſſiparet obtutum, impingeret, & lacrymis contaminaret oculos occurrens aliquis miſer: aut orbum oculis offenderet, aut mutilum manu, aut claudum, aut mendicum, aut decrepitum, aut languentem, aut exulcerantem, aut rixantes, aut proditione & homicidio occupatum, aut furentem, aut flentes plurimos: & ſi intima penetraſſet, omnes deſiderantes; maxima miſeria cupiditas eſt. Fortaſſe tali facie rerum attonitum pœniteret vitæ: in vnum libenter relaberetur nihil. Propterea natura ſolers rationem lentè, & auarè diſpenſat, ne ex abrupto malis terreamur, ſed aſſuetudine feramus minùs ingratè. Abner, Orientis Rex, filium ab infantia magnificis clauſit Prætoriis; &, ne aliquid humanum ſciret, prohibuit omnem miſerum conſpectu: Cur ait, ne quid triſte, nec flebile videret, nullam calamitatem, nullum morbum, nullum pauperem, nullum dolentem, nullum ſenem: ſemper coram illo placida dici, agi. Stultiſſimus conatus clauſtris, & muris obſtare triſtitiæ; & fores occludere mœrori, cui patuit ianua vitæ. Per ipſa oblectamenta inuaſit triſtitia: per ipſas voluptates irruit dolor ſui faſtidio. Tam conſtat inſtabilitate cupiditas, vt continua lætitia triſtet. Certè licèt omnes Abner miſerias interdiceret præſentia filij, non potuit ſenſu: licet poſſet omnia arcere mala, non potuit cupiditatem. Cupiit filius. Iam triſtis inter læta fuit. Et quid putas cupiiſſe? Non tam lætum eſſe: tædio enim tantæ iucunditatis petiit à Rege clauſtra illa miſeræ felicitatis violare: intercepit ſuis votis patrem, qui ne triſtaret filium conſilium non triſtandi violauit. Permiſit adoleſcentem exire. Cauit tamen, ne quid

triſte, quâ tranſiret, occurreret: omnes cæcos, omnes informes, aut mutilos, omnes pauperes, omnes ſenes amouere via iuſſit. At, vbi ſic diligentia potuit, vt omnes miſerias celaret? Tot ſunt, vt abſcondi nequeant, non dico tolli: non ita valuit potentia, ac infirmitas humana, quæ inuito Rege ſe exhibuit? offendit adoleſcens leproſum & cæcum; obſtupuit, contremuit, velut qui ad ſpectrum ſubſiſtunt exanimes: rogauit, quid illud eſſet: conſciúſque fructum eſſe humanæ vitæ, ſatis hoc fuit ad contemptum eius, ad diſplicentiam omnium voluptatum, ad tædium deliciarum: & quò minimam partem vitæ haberet, vbi maximam habet fortuna, renunciauit, ſi non vitæ, ſpei, vitæ, aut, quod pretium vitæ multis fuit regno, & fortunæ: confugit, qua valuit diligentia, ad ſimilitudinem mortis, vt, ſi non tutus, ſecurus foret. Si tam leui iniuria adeò offenſam vitam habuit, quid putas, ſi liberaret per vniuerſa obtutum, & lynceis effoderet oculis mauſolea vermium, caueas ſaginantium ſe ſaginatis? Si luſtraret omnes angulos Orbis, & ſordes aſpiceret, quibus celebrantur fundamenta vitæ, quibus dedicabatur noſtra miſeria, doloribus matris, fletibus infantis? Qui-, ſi penetraret & cubilia & pectora? lacrymantes videret, & optantes: videret faſtidientes: hunc deflere ſponſam; illum liberos: hunc famelicum; illum nauſeantem: hunc ſolicitum pro neceſſariis; illum anxiè occupatum ſuperfluis? Quid, ſi nullam inueniret ſine ludo fortunæ domum, nullam ſine lacrymis? Quid, ſi tot, quot dolor ezurit, quot morbus infeſtat, quot curæ deuexant, quo t cupiditas rotat? Fortaſſe tot calamitatum viſis attonitus detrectaret vitam, qua ſic miſeriis mo-

rimur, qua ſic in nobis miſeriæ viuunt. Optaret ad minus induſtriam tot ſe eximendi malis: gauderet, ſi renuntiaretur inuentus libertatis modus, ſi audiſſet & aliquos aſſertos, quibus maximè inuideret, nihil magis cuperet, quàm illum modum ſcire: cùm primùm audiret mortis inuentum, maximè probaret; credo, & optaret. Quin ſi deliberaretur, an miſeris mors concederetur? Suffragium non negaret: quod tunc votum fuiſſet, nunc fauor erit.

Cap. 58. Si quis furentibus circumſeptus feris hinc irruentem in ſe ſpectaret impetu tygridem, illinc exerto vngue leonem, inde tortuoſum colubrum, aut illum, qui ſenſu necat,

Sibiláque effundens cunctas terrentia peſtes
Ante venena nocens, latè ſibi ſubmouet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.

atque plebem vndique ferarum, & veneriatorum, vrſos, tauros, lupos, ſcytalas, cherſydros, dipſadas, ſepedones; ad hæc, impeti telis, circumquaque pericula hauriens, quo pretio emeret iſte ſpem? quanti faceret exitum? quæ maior putaretur felicitas, quàm tot redimi periculis? Anne minor erit malis eripi maioribus? Circumdant nos, imò inundant cupiditates ferociſſimæ; dilacerant nos votis fortuna iaculis nos ſauciat fortiter; vndique malorum ambitu concluſi ſumus; vndique miſeriæ inuadunt: quædam minantur; quædam torquent; imò iam omnes torquent, dum minantur aliquæ: minas timor facit tormenta. Inuentum diuinum mortem habes omnium horum malorum euaſionem. Illa facit, ne miſeria æternum procedat. Neſcio quo pacto timetur, cuius tot ſunt philtra, quot damna vitæ? Satis eſt periculum, vt ames ſecuritatem. Sola mors

malis nos ſecuros facit; ſola curat tot mala. Hauſta cicuta Socrates Æſculapio fieri ſacra iuſſit Medicinæ Genio: panaciam mortem agnouit: omnium malorum remedium eſt, quo deſinunt omnia.

Ridiculas fudit Xerxes lacrymas meritò ab Artabano refutatas, cùm ab eminenti iugo circumquaque demiſit oculos, tuitúſque tot homines, quot ſufficerent inuertendo Orbem, à quibus nec montes, nec mare, nec natura ſecura fuit, nec cælum, ſi placuiſſet, clarum: fleuit fata omnium celerrima; timuit, quos ad mortem præcipitabat, ſolemnes hoſtias inſaniæ mactaturus ſuæ, intra centeſimum annum mori: cita illi mors ſæcularis eſt viſa. Satius fuiſſet flere, quia tam lenta, & ignaua, vt per ſæculum laxaret vagari mala. Sanè, ſi, quemadmodum è vertice illo vidit homines, vidiſſet etiam humana; ſiccaret madida lumina memoria mortis medicaturæ omnia; nec timeret illam, quæ timenda tollit. Non eſt mala, quæ redimet malis. Si rogarem vitæ, mortíſque expertos, vtram eligerent, an repetere illam, an ſeruare iſtam; nemo vitam, niſi indigniores illâ; niſi ij, quibus peſſima fuit, repeteret: eos autem, quibus bona præceſſit vita, numquam pœnituit, numquam pœnitebit mortis, numquam cupient vitam, quam plùs mortui formidabunt, quàm viui timuerunt mortem. Staniſlaüs Polonus, vir ſummæ ſanctitatis & conſtantiæ, optionem cuidam dedit, vitæ, aut mortis; qui tamen maluit iterum mori, quàm ſecundò viuere: faſtidiuit vnam vitam, non duas mortes. *Cap. 59.*

Quid iam opus erit inexpertos vtriuſque rogare? Si animæ ſubſiſterent, vt Origenes aliquis delirauit, vt Cebes, vt Plato, vt Hermes, vt quique *Cap. 60.*

Philoſophi fuerunt, Patriarchæ Hæreticorum, antequàm in vulua clauderentur; recuſaturas putares carcerem illum anguſtum, fœdum; volui ſanie ſeminali horrerent. Quid, ſi renunciaretur, nouem menſibus futuras in caligine lucis; pluſquam nouem annos in caligine rationis, aut hallucinatione? Quid, ſi labores, neceſſitates, ſitim, famem, quibus ante experirentur miſerias vitæ, quàm haberent? Iam ab ipſo vtero eruditur infans miſer eſſe: fuga famis agitat fœtum, vt clauſtra vuluæ violet, & in luce ſperet remedium. Egreditur, iuxta Hippocratem, ad quærenda alimenta exteriùs, cùm intus materna annona non ſufficiat. Sed à miſeria in miſerias labitur. Quid, ſi per foramen aliquod perſpicerent paralyticos, cardiacos, cancro exeſos, ſcabioſos, podagra, lapilloque laborantes, & alia ſexcenta mala, qualia Pherecidem, aut Antiochum, aut Herodem, aut Leutharen ſuos veſana rabie laceratos dentibus artus deuorantem, ſuum ebibentem cruorem, inuasêre? quid, ſi ea, quæ ampliauit noſtra cupiditas, æmulationes, bella, homicidia, clades? referrent pedem fortaſſe & obtutum, ne tot mala viderent, ne dicam periclitarentur, aut ferrent. Plato ſuſpenſionem rationis infantiæ, hallucinationem pueritiæ, ſtupori, terrorique animarum tribuit, quo corripi putauit, in has demiſſas miſerias, tranſlataſque à lucem in tetrum, obſcurumque carcerem & corporis & Orbis, quaſi conturbatæ ſorte ſua extra ſe eſſent. Ad augmentum turbationis adiecit Proculus conditionem mutationis, multitudiniſque, certè malorum, miſeriarumque, in quam depulſæ ſunt. Adiice; quid ſi audiſſent lætiorem partem vitæ, faciliores lacrymas habere, & florem ſuum marcere fletu aſſiduo? Terret pueros flagel-

lum, quorum feſtiuitatem metus ludi magiſtri funeſtat. Quid, ſi optatiorem partem nouiſſent miſeriorem?

Multa ſenem fragilis vexant incommoda carnis:
Non macie turpi tabeſcunt languida membra,
Tunc ienuum iunctura riget, venaſque per omnes
Illius in toto frigeſcit corpore ſanguis:
Sic baculo nitens artus ſuſtentat inertes.
Quid triſtes memorem gemitus? quid tædia mentis?
Somnus abeſt oculis.

Adiice Columbano aduentitios morbos: confluunt enim in ſenectutem, & ſtagnantur, omnes ſordes vitæ; & ibi cum maximè moribundi ſumus, renaſcuntur extinctæ ægritudines. Nullo maiori alueo influunt amnes, quàm vbi deſinunt. In hoc tamen agnoſco beneficium naturæ arcentis ſenio voluptates, vt ſanior, viuaciórque animus morti inſtrueretur, aduocantiſque dolores, vt vel inuiti concupiſceremus fata, ſaltem ne oderimus. Veráne iſta crederent animæ illæ proſpectantes, aut auſcultantes omnia? an ſpectrum, an fabulam? Si vera putarent, libentiſſimè mortem præferrent: nollent naſci, ſed ſaltu præterire vitam, cuius lætior pars flebilior eſt, cuius optatior eſt triſtior. Nec miror Iſidem in libro ſacro animas iuſſas ſubire corpora, dixiſſe conſternari: Αἱ δὲ τότε πρῶτον συγνάσασαι, κατακρίτοις ἑαυταῖς μαθοῦσαι. tum alias gemuiſſe, & inſtar feſtarum eiulaſſe, alias viperarum ritu ſtridiſſe alias, lamentatas. Camephes iſtas animarum querelas ſcripſit. Τί ταῖς δυστήναις ἡμῖν ἀφρεπτὶς ὅπως πέπρακται: τί τῶν κολάσεων τούτων ἄξιον ὃ καὶ ταῖς δειλαίαις ἡμαῖς ἁμαρτίας πεπλήρωκεν, ὅσα διὰ τὰ πονηρὰ τῶν ἐλπίδων πράξομεν, ἵνα τῷ ὑδαρεῖ, καὶ ταχὺ διαλύτῳ σώματι πρίζομεν τὰ ἐπιτήδεια: Ὀφθαλμοὶ

Illa verò tũ primum cõſternatæ, poſtquàm ſe condemnatas intellexerunt.

Quid miſera tã turpe geſsimus, tamque di-

ταῖς οὐκ ἔτι τοῦ θεοῦ ψυχαῖς χωρήσουσι, ὀλίγοι καὶ παντελῶς μικροὶ τῶν ἐν τούτοις ὑγρῶν, καὶ κύκλοι. Τὸν ἑαυτῶν πρόγονον οὐρανὸν ὁρῶσαι, στενάξομεν ἀεὶ, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ οὐ βλέψομεν, εἶθ᾽ ὀρφεῖς·

Τῷ λαμπρῷ βλέπομεν, τοῖς δ᾽ ὄμμασιν οὐδὲν ὁρῶμεν. Ἄθλιαι γὰρ κατεκρίθημεν, καὶ τὸ βλέπειν ἡμῖν οὐκ ἄντικρυς ἐχαρίσθη, ὅτι χωρὶς τοῦ φωτὸς ἡμῖν τὸ ὁρᾶν οὐκ ἐδόθη. Τόποι τοίνυν καὶ οὐκ ἔτι εἰσὶν ὀφθαλμοί, αἱ δὲ καὶ τῶν συγγενῶν φυσώντων ἐν ἀέρι πνευμάτων ἀκοῦσαι τλημόνως οἴσομεν, ὅτι μὴ συμπνέομεν αὐτοῖς· Οἶκος ἡμᾶς ἀντὶ τοῦ μεταρσίου κόσμου τούτου βραχὺς περιμένει καρδίας ὄγκος. Ἀεὶ δ᾽ ἀπολύσας ἡμᾶς, ἀφ᾽ ὧν εἰς οἷα κατέζευκεν: Ἀπολεῖ τὸ λυπεῖσθαι, δέσποτα, καὶ πάτερ, καὶ ποιητά, καὶ ταχέως οὕτως σῶν ἔργων ἠμέλησας, διάταξον ἡμῖν τινὰς ὅρους, ἔτι κἂν βραχέος ἡμᾶς ἀξίωσον λόγου, ἕως ἔτι δι᾽ ὅλου τοῦ περιφανοῦς ἔχομεν βλέπειν κόσμου. Petierant animæ ad ſolatium vitæ mortem, & ſi quidem in corpore victuræ eſſent, ad minùs tandem mori: poſt non viuere nihil antiquiùs fuit, nihil beatiùs, quàm citò mori: adeò præ vita optanda eſt mors.

gnum ſupplicijs, quæ nos ob merita noſtra manent, vt humido frigidoque corpori præbeamus neceſſaria? Oculi noſtri haud amplius diuinas conſpicabũtur animas, quandoquidem parui ſunt, exiguis humoribus & orbibus præditi. Auctorem verò generis noſtri cælum ſuſpicientes gememus ſemper, atque interdum haud videbimus, quemadmodum Orphaus, Lumine conſpicimus, oculis nil cernimus vnquam. Etenim condemnatæ ſumus miſeræ, neque nobis aſpectus planè attributus eſt, quoniam re lucem requirit. Quocirca locorum interualla oculorum vſum adimunt, miſerè quoque cognatos in aëre ſonantes audiemus, quòd ipſis non adſimus ſpiritus. Iam domus nos pro ſublimi hoc mundo parua cordis moles manet. Quis autem nos abſoluit, de qualibus in qualia tranſtulit? Tu verò, Domine, Pater & opifex, qui tam facilè tua negligis opera, terminos nobis quoſdã ſtatue, ac vel paucis nobiſcum age, dum per totum nobis licet mundum deſpicere.

Cap. 61. Vitæ autem, opinor, nulla conſideranti pars optata erit. Tota tot laboribus conſtructa eſt, vt ipſa ſibi ſit moleſta. Velùt fatigati ſalebroſa & accliui ſemita,

mita, quieſcunt paululùm, vt recreentur, anhelent, reſumántque ſpiritus, quò procedant iam placidius per decliuia & plana: ita vita iſta confragoſa, & quiete, & pauſa mortis indigebat, vbi reſpiraret, emitteretque liberum ſpiritum reſumendum poſteà ad progreſſum æternitatis. Immortalitatem noſtram vita fatigata nequit continuare: tam longum iter interruptè peragi non poterat; manſio neceſſaria fuit: diuerſorium mors eſt, vt inde repetamus expeditionem immortalitatis. Quid? nec ſpectare ſeram mortis pauſam poteſt: per interualla, & ferè paſſim quieſcere eſt neceſſe: quemadmodum viatores nimis fatigati poſt aliquos greſſus ſedent, nec dilatant recreari ad hoſpitium; ita ob nimiam laborum, moleſtiarúmque importunitatem, non expectatur diuerſorium, non expectatur mors, in ipſa via cogimur morari. Quid ſomnus quotidianus eſt, niſi laſſæ & deficientis vitæ neceſſaria pauſa, & reparatio? Adeò præſtat mors vitæ, vt mortibus vita ſuſtentetur, id eſt, immortalitas morte, mortalitas ſomno eiuſdem mortis vicario, & effigie. Arundo, quia fragilis eſt, interpoſitis per ſpatià nodis ſuſtinetur: ita niſi fortificaretur vita per interualla, ſimilitudine aliqua mortis, citiùs collaberetur.

Nunc confert mortem cum vita: ſi illa huius recreatio eſt, iucunda erit: licèt bona mors non eſſet, faciet ſuauem vitæ moleſtia. Quietis voluptatem laſſitudo præparat: nequit placidum non eſſe, quod ſuccedit acerbis. Egregiè Charidemus diſſerebat, per omnia portendi catenam voluptatum & ægritudinum, inſtar annuli annulo connexatum, viciſſim ſuccedentium, mutuò illigantium ſe: ita ægritudini maiori ſucceſſuram maiorem voluptatem. Quæ ma- *Cap. 62.*

ior ægritudo quàm mortalis? Nulla ergo maior voluptas, quàm mortis grauiori morbo connexæ. Phalaris ait: Iucundam hanc vitam ducimus, eò quòd nihil morte grauius opinamur. Ex opinione vulgi loquitur, & adhuc cum iniuria vitæ, non æſtimantis illam niſi per mala. Ego potiùs dixerim, iucundam deberi mortem putari, eò quòd nihil vita ſit grauiùs. Fallimur tamen emergente nonnullorum felicitate. Verùm & felicitas iſta adulterina eſt & rara, minùs vouentibus contingens. Ne illos pauciſſimos ſpectes, qui è vitæ naufragiis enatant nonnihil, merſos potiùs conſidera: innumeri iſti ſunt; pauci tamen putantur, quia non apparent.

Cap. 63. Ne, quæſo, in teſtimonium admittas lacrymas, quibus fœdantur funera. Opinio vulgus agitat, & quiſque ſe potiùs deflet, quàm quem prætendit defunctum: lacrymas, dico, alienas ne aduoces ad huius rei fidem; potes proprias: nemo niſi proprio ſenſu beatus, aut miſer eſt. Quid intereſt, quo præponas vitam morti, quòd, cùm morieris, fleant alij, ſi cùm naſceris, tu defles. Ineptè alieno ſenſu taxamus miſeriam. Contraria accidunt morti, quàm in natiuitate veniunt. In hominis ortu lætantur alij, ipſe tamen flet: in morte flent alij; ipſe tamen lætabitur, niſi vita corruperit mortem. Nec quod iſti lætitiæ ſenſus non interueniat, minorem, aut falſam putes. Infans, qui naſcendo fleuit, dormiendo diſcit ridere, vt Odo, & Auguſtinus aiunt. Ecce mortis ſuæ ſimulacrum riſu dedicat, qui vitam deplorauit: præſagit miſerias in vita, beatitudinem poſt mortem. Fletus naturalis eſt: ſine magiſtro ſunt lacrymæ: lætitia rudis, ſerò venit, nec niſi cum eruditione: naſcitur fletus; diſcitur riſus; dormienti libatur lætitia; hauritur de-

functo: dolor, miſeriáque naturalis eſt, nobiſcum oritur; lætitia lenta venit, & nimis negligens; ſi Auicennæ credimus, non niſi poſt quadrageſimum diem aduentat gaudendi ſenſus infanti. Itaque ideò alij flebunt in morte tua, quia non erunt experti; ideò natiuitate lætati, quia vitam tuam acturi non erant. Tu ſolus augur conditionis humanæ lacrymis, quæ voces ſunt naturæ nolentis, recuſas.

At, quemadmodum contrariæ ſunt cæremoniæ naſcendi, & moriendi; ita contrariam conditionem ſortitur natus, & mortuus. Omnia mors inuertit, aut reſtituit. Credo, dum inuertit, reſtituit: nam inuerſa, qui inuertit, ſtatuit, & dirigit. Ritus funeralis eſt apud Tebitenſes pro funebri amictu vertere dumtaxat veſtimenta, extrinſecam occultando partem, educendo occultam. Euerſio iſta mortis, cùm reparatio potiùs ſit, in melius eſt. Egregiè ſapiens Concionator dixit: Ἀγαθὸν ὄνομα ὑπὲρ ἔλαιον ἀγαθόν, καὶ ἡμέρα τοῦ θανάτου ὑπὲρ ἡμέραν γενέσεως. Cuinam, rogabis, meliorem diem interitus ſui, quàm ortus? In primis ipſi intereunti. Dices, ſi iuſtus eſt; dicam, etſi iniuſtus ſit. Quis dubitat nullum feliciorem iuſtis, probiſque diem, vitam dediſſe, quàm mors, dum aufert, ne miſerias vitæ, vel experiantur, vel videant? Addo iniuſtis adhuc eſſe optimum diem mortis: ſi non ceſſabit miſeria, ceſſabit malitia. Negatus gladius interfecturo ſe, beneuolentia eſt: negata pecunia aleatori ſtatim amiſſuro, beneficium eſt: adempta vita malè vtentibus gratia erit. Cui deinde melior dies mortis, quàm natiuitatis? Certè Deo, cùm maximæ eius iuſtitiæ, eius miſericordię commemoratur, cùm meliùs agnoſcitur. Cuinam alij? Vt taceam, hæredi; vt æmulo, vniuerſis, aut vniuerſo. Vindicatur tunc natura

Cap. 54.

Bonum nomen ſuper oleum bonũ, & dies mortis melior die natiuitatis.

rerum ordine, temperieque conſtans, conſonans, ſed violata ab homine quàm intemperatiſſimo euerſore totius ordinis.

Cap. 65. Non tantùm penſemus mortem, ex quibus abducit, ſed quò conducit. Inſtrumentum libertatis eſt; aſſerit malis, confert etiam bona. Non tanti ſolet fieri ſpiritus, vt fortuna. Prodigunt vitam nonnulli pro regno, & quidem plurimi pro alieno: anne fortuna exæquabitur beatitudini? anne ditio anguli & puncti cæleſti regno? Quæſtuoſiſſima mors tantò plus addit beatitudini, quantum vitæ detrahit: quò citiùs morieris, diutiùs felix, eris diu; nam citiùs, beatior ex minori vita, imò infeciliori. Non tot pollicitus bona erat Hegeſias Cyrenaicus, tantóque imbuit auditores, non dico contemptu, ſed libidine mortis, vt non ſolùm expectarent patienter, ſed impatienter optauerint; mucronibus ſua calcaria adhibuêre, non venientem traxerunt: niſi Ptolomei edictum obſtitiſſet, plures odium vitæ, quàm mortis timor vexaret. Cùm mora beatitudinis fuit ante reſeratum Cælum, præmium iuſtitiæ vita longa fuit priſcis Patribus propoſitum: fauor fuit non properare illò, vbi nec meritum, nec præmium futurum erat. Nunc, quia Cælum nos expectat, mora mortis non promittitur, potiùs commendatur intempeſtiua & violenta, beatitudinis exaggerata titulo, quia illuc conuehat morientes pro Chriſto. Nos non reſpectamus iſta, quò mors ducit: ideò friuolis interdum approbamus votis, & inter vitæ gemebundi miſerias, non ſatis ipſas renuimus. Quadam ſiniſtra mortis ſuſpicione, quam optare triſtior nos cogit vita, nolumus confidere. Egregiè Locmanus, vetuſtus Perſarum ſapiens, & inter Arabes acceptus, in ſuis iſtud

ſigmentis propoſuit, in illo, qui graui fatigatus lignorum faſce, proiecerat pertæſus cum inuocatione mortis. Adſtitit è veſtigio illa, alioqui vocantibus tarda: Ecce me, inquit: ad quid me vocaſti? Vocaui te, ille reſpondit, vt faſcem hunc humero meo imponeres. Tantus amor miſeriæ ſuæ eſt, meliora non ſperantibus. Sic diligimus ærumnas, vt repetere velimus, ſiue infidi, ſiue obliti poſthumæ fortunæ.

Quis eſuriens, ſi in ſterili ripa eſſet, vbi nulla ſpes ad remedium ſupereſſet famis, niſi breui recreare ferarum gulam laniatu ſui corporis, videns vltra fluuium onuſtas pulcherrimis fructibus arbores, & amœniſſimas, & ſecuras paradiſos, triſtaretur, ſi audiret, pontem eſſe, aut formidaret tranſitum, ſi lembus offerretur, quo tranſcendere poſſet, ne aquis ſe committere vellet inani pacatiſſimi & perſpicui amnis metu, mallétque perire in crepidine, quàm periclitari in alueo? O ineptos mortales! pro auro ad ſuburbia deliteſcente Inferorum, in viſcere Orbis, perfido vos committis Oceano, ſolo vadimonio tabularum, vbi (vt Aratus ait, vnum lignum prohibet fatum, & poſt tot pericula, quibus plura videtis, in ipſa felicitatis ſuæ inquiſitione perire, reſiſtente auaritiæ Neptuno, aut puniente: & tamen tranſmigrare in patriam nolumus ad complexus diuinos, ad regnum, vbi non regnat fortuna. Quis poſt longam peregrinationem, laribus & patriæ iam vicinus, vbi parentes, vbi cognati, vbi familiares expectant parati in amplexus, tunc doleret, tunc vellet recedere, priuſquam aliquam vidiſſet? Deus expectat pater, IESVS frater, MARIA mater, Sancti cognati, Angeli amici: morte ad illos itur: quid dolemus? *Cap. 66.*

Demus, nulli neceſſariam fuiſſe mortem, demus, *Cap. 67.*

arbitrio humano commiſſam, & quemque ſui iuris fata habere, vt maxima neceſſitas lii i lo maxima fuiſſet, atque non mori poſſet, qui optaret: volenti tamen reſtaret eadem ſors, & æqualis beatitudinis ſpes. Stultus eſſet, qui nollet per mortem periclitari felicitatem, & æternum mallet ſecurè miſerum manere, ne ſemel deſineret miſerias, ne ſemel deſineret pericula. Stultè timemus mortem, quam optare, & poſtulare, ſi non eſſet deberemus. Sapienter Zaleucus mortem edicendam publica authoritate cenſuit, ſi immortales fuiſſent homines. Quin, ſi libera & arbitraria fuiſſet, præoptandam opinor; nunc, quia neceſſaria eſt, non nimium erit, ſi tolerandam putes. Imperitè quidam malum neceſſarium dixit, propterea non malè ferendam. Optimam conſequentiam preſſit ex peſſimo, falsóque principio: potiùs bonum neceſſarium mors eſt: at, ſi neceſſitas etiam mala ferenda facit, quantùm efferet bona? Quia bonum mors eſt, gratificari debemus, quia neceſſarium de ſecuritate lætari. Quantum bonum eſt, quo neceſſe eſt, vt non ſimus miſeri; quæ ſine pretio captiuos liberat, quæ è carcere vinctos emittit ſine fauore Prætoris, quæ exules in patriam ſine poſtliminio reducit, quæ ſeruos ſine conſenſu dominorum manumittit, quæ ægrotantes ſine acerbis potionibus ſanat; quæ, quidquid peccauit fortuna, emendat; quæ iuſtiſſima eſt, & exæquat & reparat, quidquid fortuna malè diſpoſuit, inæqualiter diuiſit, quæ neceſſariò facit, ne ſint mala? Minùs ille erraſſet, ſi neceſſitatem commemoraſſet ad patientiam vitæ, cui maximè illud conuitium competit, quam potiùs malum neceſſarium dicas: nam te in mala intruſit ſine electione tua, cum electione inducit. Solerter natura prouidit

ignaras animas illigari corporibus, & ſine ſenſu coërceri vulua, ne ægrè tuliſſent carcerem. Quis, dum quid ſapiat, in extremum ſpiritum redactus, ſi iteratò concederetur vita, acceptaret ſecundò matricis ergaſtulum ſubire, ſordibus nutriri, aſpectu cæli per tot menſes, ſenſu per tot annos priuari, per tot redire ignominias naturæ, per tot ludibria fortunæ, reſumere amentiam infantiæ, metus puerilitatis, pericula iuuentutis, curas virilitatis, labores ſenectutis? Neminem credo tam feliciter vixiſſe, cui placeret repetita tota vita. In hæc, quæ ſuffragio non repeteremus, ſine ſuffragio immiſſi ſumus; neceſſario inferuntur, vt ſponte ferantur ad neceſſitatem patientiæ. Sub conditione moriendi naſcimur. Pretium vitæ mors eſt: ad nos pertinet hæc lex, & pro noſtro commodo ferenda eſt, quæ poſcenda eſſet. Planè, ſi abſque lege moriendi vita iſta daretur; recuſanda eſſet.

Nunc ſimpliciter mortem non malam demus ex imitatione bonorum. Nulli meliorem vitam agunt, quam mortuis ſimiles: quod exemplar bonitatis eſt, malum non erit. Mors eſt optimæ vitæ idea & norma. Ille laudabilis eſt, quem aſſimilatio mortis commendat; quam qui magis imitatur, magis probus eſt, (nulla verior laus viuentium eſt, quàm ſimulatio mortis,) dum mentem eximit corpore & corporeis, qui è carni ſe, ſi non contubernio, conſortio abſtrahit, qui ſeiungit animum ſenſibus: adiiciam conſequens, qui coniungit Diuinitati. Cur putas diuina ſæpè oracula dormientibus intimari? Placet Deo ſimilitudo mortis: feriata mens ſenſibus idoneè diuina excipit. Acrior tunc animus eſt, vacante corpore, ſopitis affectibus per interlunium vitæ. *Cap. 68.*

Ad hæc, quid Philoſophia eſt? Meditatio mortis. *Cap. 69.*

Anne vt ſtupeat? Non, niſi vt exprimat. Quidni? Philoſophiæ fructus, virtus eſt, eiuſdem mortis imitatio, aut inchoatio. Velut flos, & quoddam prœludium, eruditioque moriendi probitas eſt. Itaque illud, quo immortalis, quo æternus erit, initium & procœmium mortis eſt. Hoc eſt artificium Philoſophiæ, quòd vitam iucundam faciat imitatione mortis, & mortem conformitate vitæ. Mors intolerabilis eſt illi, qui ſuas non deuaſtauit cupiditates, & totum expectat abſorbere ſimul interitum, quem faſtidit. Cibos, ne ſuffocemur, partimur paulatim, & per fruſtula ſumimus: ita mors, ſi per partes ſumatur, guſtui ſeruiet, & ſaluti; ſi hodie iſtam cupiditatem conſciderimus, cras illam. Magnum pondus ſi ferre nequis, per partes tolerabile erit. Occupat Philoſophia in vita partes mortis, quam leuiſſimam ſibi facit minutim moriens. Quid mirum, grauiſſima mors ſit illi, cui multa moriuntur morte ſua? Vnius rei iacturam gemimus, aut honoris, aut voluptatis, aut amici: quantus dolor erit vno omnia perdenti ictu, vno totam vitam amittendi momento? Expedit ſe corpore, extricat ſenſibus anima ſapientis, vt ſecum & cum Deo verſetur: experitur ratiocinari meliùs, cùm nec guſtu, nec dolore, nec auditu, nec viſu turbatur: ipſas cupiditates, amores, metus rerum obſtare veritati; curas corporis remoras eſſe mentis, abeundúmque à corpore eſſe, vt puram aliquam veritatem aſpiciat, & quantùm poteſt, ſe his eximit neruis, ſe deſuit carne, vt lucem veri liberam conſpicetur; eruit ſe voluptatibus, quibus figitur ſenſui, cuius contagio pollui recuſat. Puriſſima veritas eſt, nec patebit, niſi puris, non inquinatis. Totum itaque virtutis ſtudium, ſeparatio eſt animæ à corpore, & quàm

proximè accedere ad mortem, quam propterea, aut amat aut optat; ad minus non timet. Quomodo poterit timere mortem, qui moriendo vixit beatè? qui ſibi eripuit plura, quàm mors rapiet? cuius iam extenuauit ditionem? Quò toto vitæ tempore aſpirauit eripi corpore; iamne potiturus voto ſuo recedet? detrectabit? Ridiculum eſſet, ſi quò feſtinaſti venire, & alius te portet celeriùs & tranquilliùs, indigneris; ſi cùm accedis, iraſcaris: eiuſdem amentiæ eſt, illum, qui toto vitæ tempore ad mortem accedere laborauit, ægrè ferre, cùm aduenit. Nemo, qui alium quærit, aut optat, non gaudet, ſi occurrat. Nemo dolebit, ſi perficiat alius, quod ipſe cœpit, nec conſummare licuit. Perficit natura per mortem, quod virtus in vita inchoat, cuius ſtudium non perit, ſed continuatur. Vſu corporis ſe viuendo interdixit, corpore interdicit moriendo. Suauius eſt carere, quàm non vti, quo non cares.

Iſtud confinium mortis, & virtutis exhibuimus, etiam ex honoris exhibitione. Quemadmodum virtus exemplo mortis componit maieſtatem ſuam: ita & reuerentiam omnium exigit imitatione etiam mortis. Quid reuerentius proſequimur, quàm cuius reuerentia peſſimi etiam, non putantur mali? Quemadmodum ob honorem virtutis, qui mali ſunt, nolunt de ſe id credere, amantes propriam excellentiam, quam niſi in virtute, non præſumunt, ne ſe viles putent; gaudent falli putantes ſe non malos: ita reuerentiâ mortis iis, qui mali fuerunt, iam non audemus detrahere, nec malos dicere; imò nec licebit nominare ſine commendatione defunctos, quos vel laudamus, vel precamur, & optamus optima, velut egregiè meritos. Tam venerabilis mors eſt, vt ſua reue- *Cap. 70.*

rentia etiam contemptibiles venerari faciat. Cui ſuperſtiti inuidebas, mortuum collaudabis. Optimè Mimnermus ait:

Inſigni cuipiam viro proni ſumus omnes inuidere viuo mortuum autẽ laudare.

Δεινοὶ γὰρ αἰεὶ πάντες ἐσμὲν εὐκλεεῖ
Ζῶντι φθονῆσαι· κατθανόντα δ' αἰνέσαι.

Non vltra mortem inuidia eſt : non citra mortem honos liber & ſecurus : nemini non honorificus defunctus eſt. Præſenſit Socrates, ad ſolatium cicutæ, ęmulos ſe habiturum poſt mortem laudatores. Quam putas venerationis cauſam? Tacita eſt quædam Philoſophia vulgi, exemptos ex miſeriis huius vitæ putantis beatos: felicitas autem digna honore eſt. Itaque reuerentia mortis meritum beatitudinis eſt. Quòd ſi roges Ariſtotelem, non diſſentiet. Lacedæmones Olympionicarum præmia, & honores, quos ſi quis adipiſceretur viuus, feliciſſimus credebatur, omnibus indulgebant mortuis, laureis redimentes ſertis; quemlibet rati defunctum non minùs felicem feliciſſimo viuentium; non minori honore dignum mortuum, quàm ſummo mortalium. Redundat quoque in mortis honorem, velle à mortuis honorari moribundorum iudicio. Apud veteres Romanos honos viuentium erat morientium ſolùm memoria. Magno honori tribuebatur, cui moriturus iuberet legatum. Calliſtratus libro quæſtionum primo, legato honorari dixit. Suffragium, iudiciúmque morientium captabant, iam mortis vicinia ſapientium, venerandorum. Nemo magis honorari, quàm ab honoratis putat. Nec iſtam gloriam animæ dumtaxat vſurpes. Vide iſtam vermium annonam, futile, friuolúmque corpus, Philoſophiæ magiſtrum ſuſpectum, & honorabile omnibus: neque conſpectu Regis, ita componimur, ſicut aſpectu cadaueris. Quanta

modeſtia iacet, quanto magiſterio? Philoſophus videtur, philoſophari facit; &, quod mireris, non tantùm venerabile eſt, habetur ſacrum: religionis pars eſt, ſepulturæ honos.

Iam, ſi bonitatem ex vtilitate metimur, bonum eſt, quod proficit. Optima mors eſt, aliena prodeſt ſpectantibus, propria commemorantibus. Lamæ, Sacerdotes Tibetenſium, iſtam docti Philoſophiam, precaturi concrepant buccinis ex humanis oſſibus, roſaria geſtant ex iiſdem, potant frequenter è cranio. Rogati cauſam ab Antonio Andrada, Societatis noſtræ, & vineæ Chriſti ardentiſſimo operario, nuper poſt ſummos labores, Barbaros iſtos inueniente; præcipuus quidam inter illos retulit, ad fatorum memoriam, ideò clangere tibiis defunctorum, vt mentionem properantis mortis audientibus ſuſurrarent: oraria è globulis cadauerum, ad argumentum; vtilitatis ex noſtræ conditionis commemoratione ratos non minùs, quàm preces, profuturam præſenti vitæ commemoratam mortem, manibus ſemper memoralia exitus geſtare, vt continuò eius recordatio adeſſet: tum craniis ad potandum vſos, ad iniuriam voluptatum, vt rerum huius vitæ guſtum imminuerent: denique hanc mortis inſtantem admonitionem antidotum animæ eſſe aduersùs vitia, carníſque paſſiones. Eodem pharmaco contra alia ſe muniebant ſcelera. Iuraturi manus imponunt ſuper imagunculas oſſibus ſubactas cadauerum, vt meminiſſent poſthumum iudicium, & Deo, cuius ſunt imagines illæ, poſt mortem reddituros rationem. Certè non barbara, ſed culta Philoſophia eſt, vniuerſam vitam vnius mortis commemoratione condire. Admiranda fuit memoria Mithridatis viginti duarum Cap. 71.

linguarum tenax : non minùs illa Themiſtoclis, quæ tenacitati adiecit pertinaciam : aut ludicra Senecæ, aut militaris Cyri. Certè nulla felicior memoria, quàm miſeriæ noſtræ, quàm mortis. Quemadmodum Malacenſis arboris radices, qua parte ortum ſpectant, ſunt antidotum; qua parte Occidentem, virus & peſtis : ita humanæ cogitationes, ſcilicet, radices cæleſtis arboris, quibus cælo hæremus, (inuerſa planta, cæleſtis homo eſt,) qua parte reſpiciunt occaſum ſuum, ſunt ſalutares, & theriaca malorum. Cæterùm, & memoriale mortis ſingulis natura momentis commendauit. Reſpirationem in ſignum regreſſus animæ, Mercurius libro ſacro putauit inculcari. Toties oportet meminiſſe mortis, quoties reſpiramus. Imagine agendæ animæ viuimus, emiſſione ſpiritus continemus ipſum : ad recordationem enim exſpirationis ſpiramus : adeò efficacis mors vtilitatis eſt, vt cùm nondum ſit, agat; non futile aliquid ; facit bonos. Ne malam putes, quæ emittit tam à longinquo radios bonitatis. Nulla bona vita eſt, quæ non ſit debitum mortis, cuius reſpectu componimur.

Cap. 72. Illud, quod in illa ægrè ferimus, certitudinem ſui, incertitudinem modi, gratioſum nobis vtique eſt. Inter cætera enim diuinæ prouidentiæ inuenta ad humanam gubernationem eſt præſtantiſſimum mors, ingenioſiſſimè diſpoſita, complexa in ſumma incertitudine æqualem certitudinem. Semper nos Deus bonos vult, ſimiles, ſcilicet, ſibi; ideò ſemper incertos vult certiſſimæ aliquando mortis. Ita prouidit, ne ſera ſpatium peccandi concederet ignaris moræ eius; ne velox turbaret : ſed vtriuſque poſſibilitas cautos, non conſternatos detineret. Poſ-

ſibilitas celeritatis ſuæ leuat labores vitæ, difficultates virtutis. Leuior laborantibus eſt labor, ſi breuior putetur: moræ autem interuallum plures virtutes capit, quas dubitata excitabit velocitas, cuius incertitudine certiùs boni ſumus. Nam, qui fleret., qui ſolicitus eſſet, ſi vnus dumtaxat menſis reſtaret vitæ, quomodo ridebit, quomodo negliget, qui neſcit, an reſtet vnus dies, vna hora? Occulitur incertitudine tarditas mortis, ne licentiam peccandi laxet. Numquam Orbis fœdior fuit, quàm cùm vita longæuior, cùm expiari aquis natura neceſſe fuit. Iniuſtus Theophraſti quæſtus de natura, dum dies brutis inuidebat, vltra quingenteſimum nonnullis viuacibus, coruis, cornicibúſque. Errauit, voto, & iudicio; & quòd optaret annos, & quòd iudicaret illis menſurari vitam, opere, non die æſtimandam. Studioſis actionibus prorogatur breuitas annorum. Numquam, niſi cùm vita ſæculis numerabatur, innumera peccata ita compulêre Deum ad pœnitentiam hominum non pœnitentium: peccantibus per fiduciam vitæ, reſtitit morte. Mundum humana vita immundum, pollutúmque luſtrauit interitu humano. Deinceps damna longæuitatis reparauit diligentia celerioris fati; contraxit poſtmodum vitam, vt vicinia mortis meliores fuiſſemus. Sic prodeſt mors, ſic iuuat certam eſſe; ſic incertam: pluribus nos expedit erroribus iſta incertitudo certò moriendi, qua cogimur reſipere, qua compellimur cauere, qua impellimur non malos eſſe. Diuinum itaque inuentum mors eſt, ſapiens diuinæ politiæ inſtitutum. Maximè illud approbauit Zeleucus, promulgaturus ipſe legem moriendi, ſi naturæ edicto vniuerſis publicatam non vi-

deret. Atque in proœmio Legum Locrenſibus latarum monet: Τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν ᾧ γίνεται τὸ τέλος ἑκάστῳ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ζῆν· πᾶσι γὰρ ἐμπίπτει μεταμέλεια τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν, μεμνημένοις ὧν ἠδικήκασι, καὶ ὁρμὴ τοῦ βούλεσθαι δικαίως πάντα πεπρᾶχθαι δικαίως αὐτοῖς. Διὸ δεῖ ἕκαστον παρ᾽ ἑκάστην πρᾶξιν, ἀεὶ συνοικειοῦν τὸν καιρὸν τοῦτον, ὡς δὴ παρόντα· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ δικαίου φροντίζειν. Maximè itaque ad inſtitutionem humanam iuuat mors, cuius memoria cunctos continet. Omnes Reſpublicæ ſequutæ Vniuerſi gubernationem, leges moriendi ſanciunt.

Ob oculos ponere tempus iſtud, quod vnicuique eſt finis vitæ futurũ: morituros enim omnes iniuriarũ, quas commiſerunt, memores pœnitentia innadit, & vehemens cupiditas, vellent exactam ſibi vitam omnẽ fuiſſe iuſtã. Quamobrẽ ſingulos oportet ſemper, in ſingulis actionibus illud tẽpus adeò ſuis cogitationibus familiare facere, ac ſi præſens eſſet: ita enim maximè honeſti, iuſtique cura vigebit.

Cap. 73.

Certè diuinæ prouidentiæ clauus præcipuus in regendis hominibus mors fuit: numquam ſine morte humanarum rerum gubernacula geſſit: adhuc cùm immortales eramus per mortem tueri immortalitatem voluit: promulgàuit Adamo primogenitam ieiunij legem cum intermìnatione moriendi: deinde mortis artificio continuit, ne miſeriæ æternæ fuiſſent, ne ſcelera libera: lapſum ipſe patientia mortis erexit; reſtitutíſque cum cumulo antiquis honoribus, reparatis originis damnis, recreata vita, promiſſa immortalitate etiam corporis, mortem nihilominùs ſeruauit æquè certam, æquè incertam. Adeò placuit diuinum illud mortis conſultum, immutare noluit omnibus mutatis: ex miſericordia fuit, quòd tanta miſericordia non abrogauerit. Non itaque eſt, cur queramur de natura mortis omninò ad noſtrum excogitatæ commodum, cùm ipſa incertitudo exitus, quæ plùs nos fodicat, & ſalutarior ſit. Præſtituitur certum naſcendi tempus, vnus præſcribitur videndæ lucis modus: non eſt moriendi ſtatuta cæremonia, ſine tempore, ſine modo; omne

tempus admittit, multos modos. Beneuolentiæ fuit plura pandere oſtia fugientibus mala: vna tantùm ianua introducimur in vitam, multis educimur. Sat eſt ad periclitandum vna via, multæ patent refugio. Non eſt opus expectare ſeptem, aut nouem menſibus, vt moriaris: natiuitas interuallis dilatetur. Quid manent victuros, niſi infortunia vitæ? Mala qui tollere non poteſt, tolerare non audet, protelat. Mors optima eſt, ideò ſine lege moræ. Nec tantùm iuuat, ne patiaris mala, quantùm ne facias. Vt omni tempore bonus ſis, mori omni tempore potes. Iuuat quoque inconſtantia loci, & modi, ne vllus ſitus, aſylum peccandi ſit; ne vlla occupatio, excuſatio moriendi.

Propterea ad gloriam mortis ſpectat facillitas ſua compenſaturæ difficultates vitæ. Non ſine conſilio, diuinóque priuilegio malè hærentem animum corpori geſtamus, vt facilè excidat; tenaciora vitæ ſunt bruta. Nullum debilius, nullum fragilius homine animal: leuiſſimis cadit impulſibus: ſtatim non benè conueniens corpus ponit. Pilus duntaxat ſpiritum Fabij extudit; granum vuæ Anacreontis expectorauit animam: tantùm in his valuit mollitia pili, minutia grani, quantùm in Æſculapio fulmen. Coma tam facile obiit; quàm voluit; Baptiſta Mirandulus quàm cogitauit. Illius intra pectus clauſa anima ſe foras trudit, ſine vllo apparatu, ſine morbo, ſine ferro, ſine veneno, ſine laqueo, ſine præcipitio: iſte fugato hoſte cecidit illæſus opinione ſola vulneris. Nulla morti clauſa ianua eſt, per ipſa vitæ officia graſſatur, &, quod mireris, per beneficia, per gaudia. Fortaſſe nulla violentior mors, quàm per aliena inuadens, cùm, quia iucundiùs viuitur, mo- *Cap.* 74.

ritur. Ipſa ſua plures vota occiderunt: commodis ſuis vita perditur. Honos Clidemum occidit, exultatio Diagoram, quies Platonem, riſus Philemonem; lętitia iam notior & gratior homicida eſt, quæ Siciliam tyranno leuauit. Fortaſſe & per virtutes ſecuriſſima ſubeunt pericula, ſubeunt fata: vt omittam Diodori interfectorem, pudorem; matrem Secundi Philoſophi verecundia extinxit. Caduca poſſeſſio vita eſt: non opus eſt ſuo lapſui violentia, per blandimenta concutitur. Stultè nimio ſtudio retinere volumus, quod vndecumque dilabitur: ſtultè fugis id, quod, qualibet digrediaris via, veniet, aut quò venies. Siue petas, ſiue fugias mortem, æquè occurret: tam viæ, quàm fugæ terminus eſt. Vita eſt peregrinatio ſine errore termini: licèt per maximos errores viæ, quacumque & quocumque vadas, illuc venies, quò tendis: non refert hac, an illac pergas; quacumque incedas, incides in mortem. Tali arte excogitata mors eſt, vt vndique propinqua ſit; tantumdem ſenex & adoleſcens diſtant: & cùm alij plùs, alij minùs viuant, omnes æquè vicini ſunt, omnes æquè expectare poſſunt. Ignarus loci & viæ patibuli, ad quod duæ ſemitæ ducerent, recta vna, altera per circuitum, eodem modo è diuerſis interuallis expectaret accedere: parum refert iuuenis, an ſenex ſis; diuerſis viis incedimus; fortaſſe rectà vadis, citiùs accedes ſene per ambages circumducto. Facile, peruium, vicinum oportebat eſſe omnium malorum aſylum, bonorum veſtibulum. Certè vitam difficulter accipimus, difficulter agimus, difficulter retinemus, & alieno pendet arbitrio. Quiuis vitam auferre tibi poteſt; nemo mortem: in vitam ius habent homines, non in mortem; libera eſt etiam ſeruis, & ingenua. Imperator

rator Leo Iconomachus naſci tributarium fecit: nemo morti impoſuit onus. Non licuit tunc viuere ſine pretio; de ſingulis infantibus primam videntibus lucem exigebat tributum: mori ſemper liberum fuit, ſine onere. *Cap. 75.*

Anne iſtam libertatem moriendi accuſas, iſtam maturitatem mortis, vt omni ætate oportuna ſit? Accuſas breuem vitam habere, aut potuiſſe habere? Non eſt, quod indigneris tot annis, non pluribus victurus: nam nec indignaris naturæ, quòd tot te fecerit pondo, non octoginta, non centum. Sicut magnitudinem natura conſtituit, ita & tempus. Nec minus maior iniuria erit: nam

Longa tument multis tempora fœta malis.

Omnis mors tempeſtiua eſt omni ætati, vtilis, optanda: ſenium à miſeria aſſerit; iuuentutem à malitia; infantiam præſeruat ab vtraque. Senes maturos carpit; iuuenum florem vertit in fructum; infantiam per compendium maturat, ianuam Cæli gratis aperiens, viâ rectâ, & ſine obice dirigens.

Adiice ad argumentum bonitatis mortis, fuiſſe argumentum Diuinitatis. Donum Dei eſt neſcientis, niſi bona dare. Æmulus Diabolus cultum falſum beneficio mortis fulciit; petentibus magnum donum, exiguam vitam concedens Typhonio alicui, aut Agamedi, & Argiæ pro liberis. Quod eſſet optimum homini, poſtulauerat mater, & conceſſa petitione accepit, quod homini putatur peſſimum, mors. Tantùm intereſt videri, aut eſſe: opinio, aut iudicium: imò quam putamus peiorem mortem, melior ſæpe eſt, feſtinam dico. Quid felicius Pompeio accidiſſet, quàm antè, aut in ſua felicitate perire, cùm ſui deſiderium relinqueret, ſi non expectaret faſtidium For- *Cap. 76.*

tunæ? Diuinæ quoque beneuolentiæ tributa video intempeſtiua infantium, puerorúmque fata. Vt omittam Amphiaraüm, ſine fabula hiſtoriam commemorabo, quàm annis præteritis hæc Aula Philippica mirata eſt. Didacus Vergara, adoleſcens, qui noſtras frequentabat ſcholas, mirè profecerat virtutibus, quibus charus omnibus erat, & clarus. Quem putas optimæ vitæ ſtipendium nactum? immaturam mortem? inſuper & rapidam; vt nemini dubium fuiſſet diuinum eſſe donum. Seceſſurus in lectum, ad ſororem ſuam dixit: O qualis mihi nox manet! Obſecro, ſoror, relinquas mihi lampadem accenſam. Mox ſub mediam noctem vociferatus excitauit omnes: illa nocte moriturum dicebat: poſtulabat acciri Confeſſarium, (erat is ex noſtris Gaſpar Pedroſa:) putabant omnes ſomniaſſe, præſertim adoleſcentis pater Medicus nobilis, cùm integros & pacatos notaſſet pulſus: inſtanti tamen Didaco obſecuti ſunt, & accito Confeſſario, qui iam diuinitùs præſentatione quadam excitatus, præſtóque erat, detexit lætum habuiſſe nuntium è cælo, per ipſam eius Reginam, illa ipſa nocte procuratum, Sacramentis è vita exceſſurum. Accidit ita: nam quædam honeſtiſſima Matrona numquam hactenus nota, nec deinceps viſa, ſe iis officiis vltrò intrudens, præparauit altare, fecit reſtantia adduci Sacramenta, quibus ille munitus feliciſſimè expirauit. Poterat quidem minori ſtrepitu excedere: ſed caſum putares, intempeſtiuam mortem, non conſilium Dei, non donum. Oportuit inſolentia aliqua argumentum diuini beneficij exhiberi:

Nam, quem tuetur, atque diligit Deus,
Iuuenis ſupremum mortis intrat limitem.

Satis latum viuendi ſpatium claudunt pauci anni, non perdenti illos ; non idem putes diurnare, & viuere, non omnis, qui diu fuit, diu vixit.

Salutare quoque eſt illud, cuius nonnulli accuſant mortem, repeti non poſſe, ſperantes ſecunda morte reparari, ſi prima erraſſent : falluntur : ſi ſecundò mors veniret, primam vitam liberaliùs perderemus, in ſecunda non minùs periclitaremur. Ad hæc, quid lucri duplex mors eſſet, cum neceſſitate, ſcilicet, duplicis vitæ ? Vt, ſi non bis mali, bis miſerabiles fuiſſemus. Illud miſerabile eſt, cùm mors formidabilis ſit, cùm putetur mala, quòd ij ipſi, qui putant, ſecundò optent ; & quod ſemel guſtare nollent, velint geminare : cùm alioqui ſi mors mala eſt, iſtud minus malum haberet, quòd ſemel ſit. Non ita vrbanæ ſunt aliæ humanitatis noſtræ miſeri ; inſtant, redeunt, importunæ ſunt, ter, quater, millies : mors non vult moleſta eſſe ; quòd minùs poteſt, fatigat. Nemini importuna eſt, bis non accedit. Quid adhuc requiris ? Bonum repetitionis ? Experientia noſſe, quid mori ſit ? Nec iſtud bonum abeſt : ingenioſè excogitata fata ſunt. Mortem licet ſemel agimus, non vnà agimus : experiri poſſumus, imò experimur : per partes ſe inſinuat, periculum ſui exhibet : aut vterina, aut coætanea mors eſt vitæ : ex quo incipis eſſe, incepiſti deſinere ; ex quo viuis, moreris : dicam, antequàm naſcereris, mori cœpiſti : infantia mors fœtus eſt, deinde infantiæ mors puerilitas, puerilitatis pubertas, pubertatis iuuentus, iuuentutis virilitas, virilitatis ſenectus. Deinde in vltimo interuallo debiti naturalis, cùm non ſoluis, poſtulat natura, exigit, & tamquam quæſtura inſtat, pignora petit, ſumit, ab hoc auditum, ab illo viſum, ab alio vtrumque : ſi quis reſiſtat, diſ- Cap. 77.

ſoluit,mutilat,& minutim ſibi ſatisfacit,donec vltimo fluctu mergat. Pendet ab ipſo exordio finis : nec extremum momentum aliud agit , quàm conſummare, quòd primum inchoauit.

Cap. 78. Quidni? Ex ſimulacro noſſe mortem potes: quotidie experiris,quotidie libas, nec vnum diem agere potes ſine guſtu, & geſtu mortis. Somnus quædam effigies mortis, & prælibatio eſt: ſomnum appetimus,ſomno recreamur, ſomnus requies laborum eſt, reparatio hominis, depoſitio curarum. Numquam imago adæquatur exemplari: ſi ſomnum cupimus,ne oderimus ideam ſuam præſtantiſſimam; ne timeamus mortem, quam non fecit natura timendam, nec putauit. Potiùs ſpem mortis ſuſtentauit aliqua imagine ab ſubſidium conditionis noſtræ. Ne impatientior mora tanti boni foret, interim conſolari nos voluit ſimulacro ſuo: veluti qui abſentis dilecti præſentiam imaginibus fallunt. Itaque experimentum mortis exhibetur, tum in ſimulacro ſuo, tum in parte eius. Non eſt pars vitæ ſine mortis parte. Quemadmodum ſomnium non accidit, niſi cum ſomno; ita vita niſi cum morte. Velut enim ſomnus imago mortis dicitur, ego puto ſomnium imaginem eſſe vitæ: per imagines ſeducimur : cùm per mortem ſuſcitemur, dolebimus, non tam perdidiſſe gaudia vitæ, quàm vidiſſe nulla. Dicebat quidam, malle ſe ſomniare in Inferno, quàm in Elyſiis aruis: nam expergefactus gauderet in mollitia lecti reperiri, non inter ignes cruciari: at ſi iucundo inſomnio falleretur, elapſa triſtaretur felicitate, quæ non fuit videbatur. Argutè Heraclitus aiebat, & vitam, & mortem eſſe, & dum viuimus, & dum morimur: cùm viuimus, mortuas eſſe noſtras animas, ſepultaſque in nobis;

cùm morimur, viuas. Itaque vita eſt mors animæ, vita corporis : mors verò vita animæ eſt, mors corporis. Nónne ſatis experimur mortem in deteriore ſui parte, & approbamus; cur recuſabimus meliorem?

Redeo ad vnitatem, ex qua mortem commendamus. Vnica eſt, ne aliqua eſſet mala. Vnica eſt vt omnis ſit optima. Diligentiùs vnica ſolicitantur. Ille pauper, vnius ouis dominus, in ſinu mulcebat, ad menſam, ad calicem admittebat, vt Nathan exhibui. Vnigenitum integris pater curis prouidet; cuius vitæ totius occupationem ſolicitudo chari filij conſumit: ita totam noſtram vitam debet occupare cura vnius mortis. Quidquid rarum eſt, pretioſum eſt: quod vnicum eſt, incomparabile. Nihil optimæ morti comparandum eſt: nihil pretioſius. Cæterùm, optimam non dilatio facit; ſed, quod mireris, contemptio, perditio. Nullius mors pretioſior eſt, quàm à quo contemnimur. Ex ſe meritum non eſt, quippe naturæ eſt debitum, vel ab inuitis ſoluendum. Magna ſapientia erit, fata reddere officia; neceſſitatem, virtutem; mortalitatem, immortalitatem; & naturæ debitum, ius & titulum gloriæ. Quid prætioſius, quàm ſi debito mortis cælum nobis debeatur; ſi ſoluendo obligemus? Aureos viros Clemens iure vocauit, qui ita occubuerunt, ſcilicet, cùm neceſſe fuit: neceſſitatem fecerunt voluntatem, cùm aut lex, aut ratio, aut Deus vitam poſtularunt: licèt enim mors debitum ſit naturæ, liberaliter ſuum tranſmittit ipſa natura ius, libenter delegat pro ſe creditores patriam, legem, virtutem. Si his ſoluas, contenta manet anticipatione ſolutionis; quin expectes, quòd condicto die exigat. Optimi debitoris eſt

Cap. 79.

ante tempus ſoluere. Dies communis pacto naturæ ſtatutus, ſenectus eſt: optimi cuiuſque erit ante diem reſtituere. At, ſi non agitat nobilitas animi, impellat auaritia quæſtus: dum citiùs ſoluis, obligas. Qui pro patria, pro iure, pro Numine, non dico pro nomine, intempeſtiuam tulit mortem, & debito ſe liberat, & obſtringit Deum, obſtringit omnes. Omnes debent benè morienti, Deus cauſam, homines effectum, qui vt minimùm exemplum eſt; cauſa autem, vt plurimùm fides, charitas

Cap. 80. Adiice tantum bonum bonæ mortis, id eſt, ante diem redditæ, gratis eſſe; non actione, non labore noſtro eget: abſque eo, quòd aliquid agas, hoc decus agitur. Mors iſta optima & pretioſa aliena manu fit, non propria; tuliſſe mortem, non feciſſe glorioſum eſt. Non eſt vinctis glorioſum, non ſecurum, ſed ad maiorem reatum, frangere vincula: ita, qui ruperit pectus ſuum, clauſtrum animi; qui ſciderit, perfregerítque vincula corporis, damnabilior fit: at, ſi hæc ipſa faciat alius, maximæ eſt gloriæ ferenti. Nullum vinctis decus fuit ſolui dumtaxat catenis; liberi erant, non propterea glorioſi: at, ſi non ſoluerentur, ſed extraherentur auguſta conciſis manu catenis; ſi vincula Iudex, ſi authoritas publica, ſi Imperator dirumperet, glorioſum olim fuit. Iſto honore Veſpaſianus & Titus Ioſephi innocentiam commendarunt: ſimul ferro & probro ſoluerunt, dum ferrum perfregerunt. Titus dixit: Erit tanquam nec initio vinctus, ſi non diſſoluerimus, ſed inciderimus catenas. Hoc idem intereſt inter mortem, quando natura nos diſſoluit, aut cùm vis, & tyrannicus furor frangit, triturat, laniat. Glorioſiſſimum eſt dirupto corpore liberari, non ita diſſoluto. Sanè opti-

mos omnium, innocente natura, quæ tardè illos diſſolueret, plerumque violentia ſuſtulit. In dedicatione mortis in Abele, vbi florem & melius ſpecimen ſui præbuit, vis & inſidiæ dicantur iuſtis: melioribus melior conſecratur mors: quos colit, veneratur, nec tangere audet natura, violat inuidia: quos illa eximios edidit, hæc malè condidit. Et, vt omittam optimos, exhibeo maximos Alexandrum, Hectorem, Achillem, Cæſarem, Pompeium. Fortiſſimum quemque violentia conſumpſit. Alius Alexander, Romanus, inquam, prædicenti ſibi Thraſibulo Mathematico imminere fatum violentum, lætari ſe dixit, qui Imperatoria ea mors eſſet, nec alia ſummis, optimíſque accidiſſet. Verùm iſtis glorioſiſſimis non fuit glorioſa mors: ſolùm propterea commemoraui, quòd propitiam retinuerint gloriam, etiam iniquis Parcis. Illa tamen clariſſima eſt, quæ ſuffragio pereuntis expectatur, quâ creſcit illæſus etiam minutus capite.

Quare hæc contemptu ſuo pretioſiſſima, mors ſæpè per ignominias glorioſa, debet pulſo omni timore laceſſere cupiditatem. Omnia noſtra ſoliciti ſumus, vt meliora ſint; cur mortem non curamus, non optamus? Quid magis noſtrum quàm mortalitas? In primis titulo ſimplicitatis, quòd mala non ſit, niſi facientibus, qui dum faciunt mala, malam mortem faciunt, formidanda non eſt mors: nihil malum ex ſe habet, niſi turpi contaminetur vita: quidquid mali habet, à vita habet. Si conſcius certò eſſes optimæ vitæ, mortem non formidares, potiùs rideres, potiùs gauderes. Itaque propter vitam times mortem: quare dum times mortem, potiùs times vitam. Si non timeres vitam, ſi non Cap. 81.

polluiſſet vita mortem, ánne ita formidares exitum? Non opinor. Igitur per ſe innocens mors eſt, ſincera, ſana, non terribilis. Adiiciam, ſi poſt malam vitam, non corrumperetur, imò ſi ipſius expiaret vitæ malignitatem, & tam valentis bonitatis eſſet, vt malitiæ vitæ, non ſolùm reſiſteret, ſed vinceret, num iſta mors recuſanda foret, an optanda? Percupi quidem debuit. Hanc gloriam habet mors, quam religio, quam virtus exigit: tam affluentis bonitatis, vt exundet, vt optimo, vt ſuo tingat colore vitam: tam optima eſt, vt alienam vitæ malitiam conſumat. Mori vulgaris eſt res, communis: nam & mali moriuntur, & maximè moriuntur: at mori libenter, mori gloriosè, priuilegium bonorum eſt. Præſtat diſcedere à vita, quàm pelli: locum libenter expediamus naſcituris. Vitam non æſtimes cauſa ſui, ſed operum: maximum autem opus vitæ, bona mors eſt. At, ſi pro bono opere perdenda vita eſt, quis hærebit mortem lucrari perditione vitæ? Nec eſt, cur timeamus inſtantem tyrannum, imminentem gladium. Vbique natura minatur, quotidie imminet. Cur contemnet hodie benè mori, qui malè poteſt cras? Cur ferrum potiùs times, quàm cartilagines, quàm venas, quàm præcordia, quàm molliſſimas carnes. Inſtrumenta ferrea, poſt decimum, aut vigeſimnm annum, nullius vſus, aut conſumpta ſunt: tu debilibus artubus & cartilaginibus polliceris ſæculum. Ne promittas tibi vitam caducam, vbi morti tuæ promittitur gloria æterna.

Cap. 82. Demus autem, nullam honorificam mortem, nullam bonam eſſe, omnem malam: cur, quam timemus, non curamus? cur, quam non contemni-

mus, negligimus ? cur non præmunimur, ſi mala eſt ? Prouidemus pericula contingentia, præuenimus damna fortuita, præſtruimur ad caſus; cur ad neceſſaria non præparamur ? Multùm intereſt inter contemnere mortem, & negligere: nulli magis curant, quàm qui contemnunt: nulli magis timent, quam qui negligunt: &, quod mireris, non ideò ideò timent, quia neglexerunt, ſed cùm timeant, negligunt. O ignauiam noſtram! ad id, quod malum dicimus, non tantum imparati venimus, ſed inopinantes. Quid agimus, quid vacamus, ſolicita fortuna, ignaua natura noſtra ? Reſtauramus mentem, reſtringamus cupiditatem, probemus vera, complectamur bona, figamus nobis gaudium, ſecuritatem vitæ, mortis.

FINIS.

Digitized by Google

506

IOANNIS EVSEBII

NIEREMBERGII,

SOCIETATIS

I E S V,

HISTORIA PANEGYRICA,

DE TRIBVS GLORIOSIS Martyribus, ex eadem Societate IESV, nuper in Vrugaï pro fide occiſis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia ſignificarunt.

Digitized by Google

DOMINO
IOANNI VARONÆ, ET GVDIELI,
DOMINO
DVMVS VARONÆ, AMICO MEO,
SALVTEM.

PROVOCAVIT pudorem meum beneuolentia tua, Amicorum optime, cùm veteris amicitiæ auſu, & quadam ſubtilitate fidei infidus mihi, Sigalionem prodidiſti meum, cùm non ſeruaſti tibi, cùm dediſti omnibus. Me inuito, emiſiſti in lucem Fabulam: tibi inuito mitto Hiſtoriam. Verecundiam meam reſecraſti: talioni obnoxius es: ecce modeſtia tua tantumdem ſuſtinebit: ſic vlciſci ſcit amor, vbi fides ludere. Iam exterſo pudore, quid non auſim? Opprimebam Sigalionem; tu publicaſti illum; ille me. Placuit aliis, quod diſplicebat Authori, cùm arbiter ſuæ cauſæ blandiſsimus quiſque

tunæ? Diuinæ quoque beneuolentiæ tributa video intempeſtiua infantium, puerorúmque fata. Vt omittam Amphiaraüm, ſine fabula hiſtoriam commemorabo, quàm annis præteritis hæc Aula Philippica mirata eſt. Didacus Vergara, adoleſcens, qui noſtras frequentabat ſcholas, mirè profecerat virtutibus, quibus charus omnibus erat, & clarus. Quem putas optimæ vitæ ſtipendium nactum? immaturam mortem? inſuper & rapidam; vt nemini dubium fuiſſet diuinum eſſe donum. Seceſſurus in lectum, ad ſororem ſuam dixit: O qualis mihi nox manet! Obſecro, ſoror, relinquas mihi lampadem accenſam. Mox ſub mediam noctem vociferatus excitauit omnes: illa nocte moriturum dicebat: poſtulabat acciri Confeſſarium, (erat is ex noſtris Gaſpar Pedroſa:) putabant omnes ſomniaſſe, præſertim adoleſcentis pater Medicus nobilis, cùm integros & pacatos notaſſet pulſus: inſtanti tamen Didaco obſecuti ſunt, & accito Confeſſario, qui iam diuinitùs præſentatione quadam excitatus, præſtóque erat, detexit lætum habuiſſe nuntium è cælo, per ipſam eius Reginam, illa ipſa nocte procuratum, Sacramentis è vita exceſſurum. Accidit ita: nam quædam honeſtiſſima Matrona numquam hactenus nota, nec deinceps viſa, ſe iis officiis vltrò intrudens, præparauit altare, fecit reſtantia adduci Sacramenta, quibus ille munitus feliciſſimè expirauit. Poterat quidem minori ſtrepitu excedere: ſed caſum putares, intempeſtiuam mortem, non conſilium Dei, non donum. Oportuit inſolentia aliqua argumentum diuini beneficij exhiberi:

Nam, quem tuetur, atque diligit Deus,
Iuuenis ſupremum mortis intrat limitem.

Satis latum viuendi ſpatium claudunt pauci anni, non perdenti illos; non idem putes diurnare, & viuere, non omnis, qui diu fuit, diu vixit.

Salutare quoque eſt illud, cuius nonnulli accuſant mortem, repeti non poſſe, ſperantes ſecunda morte reparari, ſi prima erraſſent: falluntur: ſi ſecundò mors veniret, primam vitam liberaliùs perderemus, in ſecunda non minùs periclitaremur. Ad hæc, quid lucri duplex mors eſſet, cum neceſſitate, ſcilicet, duplicis vitæ? Vt, ſi non bis mali, bis miſerabiles fuiſſemus. Illud miſerabile eſt, cùm mors formidabilis ſit, cùm putetur mala, quòd ij ipſi, qui putant, ſecundò optent; & quod ſemel guſtare nolſent, velint geminare: cùm alioqui ſi mors mala eſt, iſtud minus malum haberet, quòd ſemel ſit. Non ita vrbanæ ſunt aliæ humanitatis noſtræ miſeri; inſtant, redeunt, importunæ ſunt, ter, quater, millies: mors non vult moleſta eſſe; quòd minùs poteſt, fatigat. Nemini importuna eſt, bis non accedit. Quid adhuc requiris? Bonum repetitionis? Experientia noſſe, quid mori ſit? Nec iſtud bonum abeſt: ingenioſè excogitata fata ſunt. Mortem licet ſemel agimus, non vnà agimus: experiri poſſumus, imò experimur: per partes ſe inſinuat, periculum ſui exhibet: aut vterina, aut coætanea mors eſt vitæ: ex quo incipis eſſe, incepiſti deſinere; ex quo viuis, moreris: dicam, antequàm naſcereris, mori cœpiſti: infantia mors fœtus eſt, deinde infantiæ mors pueritias, pueritatis pubertas, pubertatis iuuentus, iuuentutis virilitas, virilitatis ſenectus. Deinde in vltimo interuallo debiti naturalis, cùm non ſoluis, poſtulat natura, exigit, & tamquam quæſtura inſtat, pignora petit, ſumit, ab hoc auditum, ab illo viſum, ab alio vtrumque: ſi quis reſiſtat, diſ- Cap. 77.

ſoluit,mutilat,& minutim ſibi ſatisfacit,donec vltimo fluctu mergat. Pendet ab ipſo exordio finis: nec extremum momentum aliud agit, quàm conſummare, quòd primum inchoauit.

Cap. 78. Quidni? Ex ſimulacro noſſe mortem potes: quotidie experiris,quotidie libas, nec vnum diem agere potes ſine guſtu, & geſtu mortis. Somnus quædam effigies mortis, & prælibatio eſt: ſomnum appetimus,ſomno recreamur, ſomnus requies laborum eſt, reparatio hominis, depoſitio curarum. Numquam imago adæquatur exemplari: ſi ſomnum cupimus,ne oderimus ideam ſuam præſtantiſſimam; ne timeamus mortem, quam non fecit natura timendam, nec putauit. Potiùs ſpem mortis ſuſtentauit aliqua imagine ab ſubſidium conditionis noſtræ. Ne impatientior mora tanti boni foret, interim conſolari nos voluit ſimulacro ſuo: veluti qui abſentis dilecti præſentiam imaginibus fallunt. Itaque experimentum mortis exhibetur, tum in ſimulacro ſuo, tum in parte eius. Non eſt pars vitæ ſine mortis parte. Quemadmodum ſomnium non accidit, niſi cum ſomno; ita vita niſi cum morte. Velut enim ſomnus imago mortis dicitur, ego puto ſomnium imaginem eſſe vitæ: per imagines ſeducimur: cùm per mortem ſuſcitemur, dolebimus, non tam perdidiſſe gaudia vitæ, quàm vidiſſe nulla. Dicebat quidam, malle ſe ſomniare in Inferno, quàm in Elyſiis aruis: nam expergefactus gauderet in mollitia lecti reperiri, non inter ignes cruciari: at ſi iucundo inſomnio falleretur, elapſa triſtaretur felicitate, quæ non fuit videbatur. Argutè Heraclitus aiebat, & vitam, & mortem eſſe, & dum viuimus, & dum morimur: cùm viuimus, mortuas eſſe noſtras animas, ſepultaſque in nobis;

cùm morimur, viuas. Itaque vita eſt mors animæ, vita corporis : mors verò vita animæ eſt, mors corporis. Nónne ſatis experimur mortem in deteriore ſui parte, & approbamus; cur recuſabimus meliorem?

Redeo ad vnitatem, ex qua mortem commendamus. Vnica eſt, ne aliqua eſſet mala. Vnica eſt vt omnis ſit optima. Diligentiùs vnica ſolicitantur. Ille pauper, vnius ouis dominus, in ſinu mulcebat, ad menſam, ad calicem admittebat, vt Nathan exhibuit. Vnigenitum integris pater curis prouidet; cuius vitæ totius occupationem ſolicitudo chari filij conſumit: ita totam noſtram vitam debet occupare cura vnius mortis. Quidquid rarum eſt, pretioſum eſt: quod vnicum eſt, incomparabile. Nihil optimæ morti comparandum eſt: nihil pretioſius. Cæterùm, optimam non dilatio facit; ſed, quod mireris, contemptio, perditio. Nullius mors pretioſior eſt, quàm à quo contemnimur. Ex ſe meritum non eſt, quippe naturæ eſt debitum, vel ab inuitis ſoluendum. Magna ſapientia erit, fata reddere officia; neceſſitatem, virtutem; mortalitatem, immortalitatem; & naturæ debitum, ius & titulum gloriæ. Quid prætioſius, quàm ſi debito mortis cælum nobis debeatur; ſi ſoluendo obligemus? Aureos viros Clemens iure vocauit, qui ita occubuerunt, ſcilicet, cùm neceſſe fuit: neceſſitatem fecerunt voluntatem, cùm aut lex, aut ratio, aut Deus vitam poſtularunt: licèt enim mors debitum ſit naturæ, liberaliter ſuum tranſmittit ipſa natura ius, libenter delegat pro ſe creditores patriam, legem, virtutem. Si his ſoluas, contenta manet anticipatione ſolutionis; quin expectes, quòd condicto die exigat. Optimi debitoris eſt *Cap. 79.*

ante tempus ſoluere. Dies communis pacto naturæ ſtatutus, ſenectus eſt: optimi cuiuſque erit ante diem reſtituere. At, ſi non agitat nobilitas animi, impellat auaritia quæſtus: dum citiùs ſoluis, obligas. Qui pro patria, pro iure, pro Numine, non dico pro nomine, intempeſtiuam tulit mortem, & debito ſe liberat, & obſtringit Deum, obſtringit omnes. Omnes debent benè morienti, Deus cauſam, homines effectum, qui vt minimùm exemplum eſt; cauſa autem, vt plurimùm fides, charitas

Cap. 80. Adiice tantum bonum bonæ mortis, id eſt, ante diem redditæ, gratis eſſe; non actione, non labore noſtro eget: abſque eo, quòd aliquid agas, hoc decus agitur. Mors iſta optima & pretioſa aliena manu fit, non propria; tuliſſe mortem, non feciſſe glorioſum eſt. Non eſt vinctis glorioſum, non ſecurum, ſed ad maiorem reatum, frangere vincula: ita, qui ruperit pectus ſuum, clauſtrum animi; qui ſciderit, perfregerítque vincula corporis, damnabilior fit: at, ſi hæc ipſa faciat alius, maximæ eſt gloriæ ferenti. Nullum vinctis decus fuit ſolui dumtaxat catenis; liberi erant, non propterea glorioſi: at, ſi non ſoluerentur, ſed extraherentur anguſta conciſis manu catenis; ſi vincula Iudex, ſi authoritas publica, ſi Imperator dirumperet, glorioſum olim fuit. Iſto honore Veſpaſianus & Titus Ioſephi innocentiam commendarunt: ſimul ferro & probro ſoluerunt, dum ferrum perfregerunt. Titus dixit: Erit tanquam nec initio vinctus, ſi non diſſoluerimus, ſed inciderimus catenas. Hoc idem intereſt inter mortem, quando natura nos diſſoluit, aut cùm vis, & tyrannicus furor frangit, triturat, laniat. Glorioſiſſimum eſt dirupto corpore liberari, non ita diſſoluto. Sanè opti-

mos omnium, innocente natura, quæ tardè illos diſſolueret, plerumque violentia ſuſtulit. In dedicatione mortis in Abele, vbi florem & melius ſpecimen ſui præbuit, vis & inſidiæ dicantur iuſtis: melioribus melior conſecratur mors: quos colit, veneratur, nec tangere audet natura, violat inuidia: quos illa eximios edidit, hæc malè condidit. Et, vt omittam optimos, exhibeo maximos Alexandrum, Hectorem, Achillem, Cæſarem, Pompeium. Fortiſſimum quemque violentia conſumpſit. Alius Alexander, Romanus, inquam, prædicenti ſibi Thraſibulo Mathematico imminere fatum violentum, lætari ſe dixit, qui Imperatoria ea mors eſſet, nec alia ſummis, optimíſque accidiſſet. Verùm iſtis glorioſiſſimis non fuit glorioſa mors: ſolùm propterea commemoraui, quòd propitiam retinuerint gloriam, etiam iniquis Parcis. Illa tamen clariſſima eſt, quæ ſuffragio pereuntis expectatur, quâ creſcit illæſus etiam minutus capite.

Quare hæc contemptu ſuo pretioſiſſima, mors ſæpè per ignominias glorioſa, debet pulſo omni timore laceſſere cupiditatem. Omnia noſtra ſoliciti ſumus, vt meliora ſint; cur mortem non curamus, non optamus? Quid magis noſtrum quàm mortalitas? In primis titulo ſimplicitatis, quòd mala non ſit, niſi facientibus, qui dum faciunt mala, malam mortem faciunt, formidanda non eſt mors: nihil malum ex ſe habet, niſi turpi contaminetur vita: quidquid mali habet, à vita habet. Si conſcius certò eſſes optimæ vitæ, mortem non formidares, potiùs rideres, potiùs gauderes. Itaque propter vitam times mortem: quare dum times mortem, potiùs times vitam. Si non timeres vitam, ſi non *Cap. 81.*

polluiſſet vita mortem, ánne ita formidares exitum? Non opinor. Igitur per ſe innocens mors eſt, ſincera, ſana, non terribilis. Adiiciam, ſi poſt malam vitam, non corrumperetur, imò ſi ipſius expiaret vitæ malignitatem, & tam valentis bonitatis eſſet, vt malitiæ vitæ, non ſolùm reſiſteret, ſed vinceret, num iſta mors recuſanda foret, an optanda? Percupi quidem debuit. Hanc gloriam habet mors, quam religio, quam virtus exigit: tam affluentis bonitatis, vt exundet, vt optimo, vt ſuo tingat colore vitam: tam optima eſt, vt alienam vitæ malitiam conſumat. Mori vulgaris eſt res, communis: nam & mali moriuntur, & maximè moriuntur: at mori libenter, mori gloriosè, priuilegium bonorum eſt. Præſtat diſcedere à vita, quàm pelli: locum libenter expediamus naſcituris. Vitam non æſtimes cauſa ſui, ſed operum: maximùm autem opus vitæ, bona mors eſt. At, ſi pro bono opere perdenda vita eſt, quis hærebit mortem lucrari perditione vitæ? Nec eſt, cur timeamus inſtantem tyrannum, imminentem gladium. Vbique natura minatur, quotidie imminet. Cur contemnet hodie benè mori, qui malè poteſt cras? Cur ferrum potiùs times, quàm cartilagines, quàm venas, quàm præcordia, quàm molliſſimas carnes. Inſtrumenta ferrea, poſt decimum, aut vigeſimum annum, nullius vſus, aut conſumpta ſunt: tu debilibus artubus & cartilaginibus polliceris ſæculum. Ne promittas tibi vitam caducam, vbi morti tuæ promittitur gloria æterna.

Cap. 82. Demus autem, nullam honorificam mortem, nullam bonam eſſe, omnem malam: cur, quam timemus, non curamus? cur, quam non contemni-

mus, negligimus? cur non præmunimur, ſi mala eſt? Prouidemus pericula contingentia, præuenimus damna fortuita, præſtruimur ad caſus; cur ad neceſſaria non præparamur? Multùm intereſt inter contemnere mortem, & negligere: nulli magis curant, quàm qui contemnunt: nulli magis timent, quam qui negligunt: &, quod mireris, non ideò ideò timent, quia neglexerunt, ſed cùm timeant, negligunt. O ignauiam noſtram! ad id, quod malum dicimus, non tantum imparati venimus, ſed inopinantes. Quid agimus, quid vacamus, ſolicita fortuna, ignaua natura noſtra? Reſtauramus mentem, reſtringamus cupiditatem, probemus vera, complectamur bona, figamus nobis gaudium, ſecuritatem vitæ, mortis.

F I N I S.

Digitized by Google

546

IOANNIS EVSEBII

NIEREMBERGII,

SOCIETATIS

I E S V,

HISTORIA

PANEGYRICA,

DE TRIBVS GLORIOSIS Martyribus, ex eadem Societate IESV, nuper in Vrugaï pro fide occiſis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia ſignificarunt.

Digitized by Google

DOMINO

IOANNI VARONÆ,

ET GVDIELI,

DOMINO

DVMVS VARONÆ,

AMICO MEO,

SALVTEM.

PROVOCAVIT pudorem meum beneuolentia tua, Amicorum optime, cùm veteris amicitiæ auſu, & quadam ſubtilitate fidei infidus mihi, Sigalionem prodidiſti meum, cùm non ſeruaſti tibi, cùm dediſti omnibus. Me inuito, emiſiſti in lucem Fabulam: tibi inuito mitto Hiſtoriam. Verecundiam meam reſecraſti: talioni obnoxius es: ecce modeſtia tua tantumdem ſuſtinebit: ſic vlciſci ſcit amor, vbi fides ludere. Iam exterſo pudore, quid non auſim? Opprimebam Sigalionem; tu publicaſti illum; ille me. Placuit aliis, quod diſplicebat Authori, cùm arbiter ſuæ cauſæ blandiſsimus quiſque

ſit. Quare, quod mihi minus diſplicuit, iam auſus exhibere publico iudicio. Illuſtriſsimo, ac Reuerendiſsimo D. D. Ioanni Peredæ, Epiſcopo Auetenſi, Auunculo tuo, Artem Voluntatis mitto; & tibi, optimo Amico, illud monumentum amicitiæ. Idem intereſt inter meum Sigalionem, & Voluntatis Artem, quod inter feſtiua, & ſeria; quod inter Βατραχομυομαχίαν, & Iliadem; quod inter Clarimundum Luſitanij Liuij Ioannis Barros, & Aſiæ Decades. Proluſi in Sigalione philoſophica; in Voluntatis Arte digeſsi. Quemadmodum Homerus, dum ſcripturiret Iliadem, erudiuit iocis calamum & noſter Barros per Fabulam apparauit Hiſtoriam, ſic ego Philoſophiæ ſeueritatem Fabella illa initiaui; hac Hiſtoria coronaui. Humilis Philoſophia ſine Vſu eſt; rudis ſine norma. Conſtantiæ præcepta dedi, hîc informo exemplo, altera doctrinæ, ſed prima parte. Videas, quo iure amicis Vtar. Ioannem del Caſtillo defunctum commendo; te ſuperſtitem condemno, dum amoris irati, & Vindicantis ſe munuſculum tibi dico. A te dedici amicum offendere: tu à me diſce amicum pati. Vale.

Tuus,

IOANNES EVSEBIVS NIEREMBERGIVS.

IOANNIS EVSEBII

NIEREMBERGII,

SOCIETATIS IESV,

HISTORIA PANEGYRICA.

De tribus glorioſis Martyribus ex eadem Societate IESV nuper in Vrugai pro fide occiſis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia ſignificarunt.

MORS excellentium Virorum tantò acerbior ſuperſtitibus eſt, quantò vita iucundior, & vtilior fuit; nec compenſari alio ſolatio poteſt, quàm licentia laudis: commendatio enim, tutus, & proprius cenſus defunctorum eſt; cum iam per inuidiæ fas, & immunitatẽ verecundiæ, licet promulgare virtutes innocentes; quæ nec inuidũ cædent nec inuiſum bonorũ meritò cruentent arcana pudoris plaga. Etenim, licèt vmbra omnia in anfractu ſint, & quodã cum periculo; maximè laudatio anceps eſt, &

Digitized by Google

præceps,& vix tuta, & innocens etiam digno, etiam ab almo pectore, niſi cum omnem liuorem in reuerentiam transformauit abſentia. Virus inuidiæ, licèt valentiſſimum, non ſe vibrat, non magnum interuallum pergit, nec vltra vicinos, & pares: quare non tranſcendit mundum, & fato ſibi libentiſſimè litat, cùm defunctos diſtantes videat, & quadam mortis veneratione, & priuilegio immunes mortalitatis conditione, in hoc iam ſuperiores, & penè vereatur diuinos. Itaque nulla præſtantiſſimorum Virorum geſta egregia pretium ſui exigunt numerata pecunia; ſed ad condictum diem, cùm miteſcit liuor aliorum, & pudor abeſt proprius. Vtrumque impetrat funus. Vnum ſolùm præſentiſſimæ commendationis opus eſt, egregiè mori. Non excellentia vitæ, ſed mortis, priuilegium habet impigræ, & inſtantis laudis; vbi modeſtia digniſſimi vulnerari nequit, & inuidia decedit mortis reuerentiæ; vel ſi perſtat, innocentiſſima eſt, & inuidenda fortaſſe. Votum moriendi non ita eſt, aut vile, aut facile; nec cùm eſt, fit iniquum; nec perfidum vouenti erit: abſinthium enim inuidentiæ, penuria rerum eſt, & ſuperfluitas cupiditatum, cùm cupiditatès, aut cupientes excedunt cupita, quæ, cùm non ſufficiant omnibus, acerbant carentes. Hac arte bonum alienum in damnum effigiatur proprium, & mordet plura pectora, quod mulcet vnum. Mors vero ampliſſimum bonum, ſed inops vouentibus, hanc teſſeram maximorum bonorum, ſcilicet, verorum, habet, patere cunctis. Quare bonum puto feliciſſimum, licèt infametur maiorum cenſu, & titulo: ſine inuidia vtique eſt, aut cum Regia, id eſt, ſine aculeo, cum quadam æmulatione manſueta, auguſta, atque laudationum prodiga: purpurat enim æmulus,

æmulus, dum, exaggerat, ſuæ ſpei ſimulacrum, & votorum imaginem inaugurat: nemo autem ſibi parcus eſt. Aliquod huius periculum ſuauiſſima quadam, & expiata inuidentia fortunatiſſimè feci, cùm renunciata fuit feliciſſima mors diuini Viri Ioannis del Caſtillo, qui nuper in dorſo mundi, cum aliis duobus ſanctiſſimis Chriſti Militibus, fidem obſignauit ſui cruoris purpura, auguſtorum ritu. Tactus ſtatim fui de cœlo, quaſi propitio fulgure, vt incenſus nouo inuidiæ ingenio, percuperem fortunam eius, quem non ceſſabam laudare: ampliauit affectum contubernium priſtinum: coæui fuimus, commilitones in tyrocinio Societatis, in ſtudiorum: eodem anno, eodem menſe in militiam Iesv adſcripti: conniximus Matriti, conuiximus Optæ: inde auulſus ille, & dimidium animæ, vt candens ſanctitatis ſuæ iubar virgineo rubricaret ſanguine. Verùm, quia ſpes, & non mors, publica bona ſunt, & extra iuriſdictionem fortunæ, non irritabant æmulationem mihi: (nemo, quæ certò ſperat, inuidet; nemo, quæ habet: ſpes autem vicaria poſſeſſionis eſt, & præcox dominium:) ſed egregiè mori, quod rarum, quod felix, me perculit. Mori commune omnibus eſt; viliſſimum multis: at, eleganter mori pro Deo, pro lege, pro bonis, pro bono, feliciſſimi, id eſt rari, id eſt magni. Hoc mirum, & neſcio, an dicam, iniurioſum vitæ, quòd tanta felicitas opus mortis ſit: quòd alienum ſit, non proprium: cuius nec optimis aliud liceat, quàm aridum votum. Huius ſolius fortunæ nemo ſibi fabrum licet eſſe. Excogitaui propterea artificium, vt emendato arbitrio felicitatis tantumdem penè gloriæ adornarem mihi, dum alienam prædicarem per quamdam æmulatio-

ſoluit, mutilat, & minutim ſibi ſatisfacit, donec vltimo fluctu mergat. Pendet ab ipſo exordio finis : nec extremum momentum aliud agit , quàm conſummare, quòd primum inchoauit.

Cap. 78. Quidni? Ex ſimulacro noſſe mortem potes : quotidie experiris, quotidie libas, nec vnum diem agere potes ſine guſtu, & geſtu mortis. Somnus quædam effigies mortis, & prælibatio eſt : ſomnum appetimus, ſomno recreamur, ſomnus requies laborum eſt, reparatio hominis, depoſitio curarum. Numquam imago adæquatur exemplari : ſi ſomnum cupimus, ne oderimus ideam ſuam præſtantiſſimam ; ne timeamus mortem, quam non fecit natura timendam, nec putauit. Potiùs ſpem mortis ſuſtentauit aliqua imagine ab ſubſidium conditionis noſtræ. Ne impatientior mora tanti boni foret ; interim conſolari nos voluit ſimulacro ſuo: veluti qui abſentis dilecti præſentiam imaginibus fallunt. Itaque experimentum mortis exhibetur, tum in ſimulacro ſuo, tum in parte eius. Non eſt pars vitæ ſine mortis parte. Quemadmodum ſomnium non accidit, niſi cum ſomno ; ita vita niſi cum morte. Velut enim ſomnus imago mortis dicitur, ego puto ſomnium imaginem eſſe vitæ: per imagines ſeducimur : cùm per mortem ſuſcitemur, dolebimus , non tam perdidiſſe gaudia vitæ, quàm vidiſſe nulla. Dicebat quidam, malle ſe ſomniare in Inferno, quàm in Elyſiis aruis : nam expergefactus gauderet in mollitia lecti reperiri, non inter ignes cruciari : at ſi iucundo inſomnio falleretur, elapſa triſtaretur felicitate, quæ non fuit videbatur. Argutè Heraclitus aiebat, & vitam, & mortem eſſe, & dum viuimus , & dum morimur: cùm viuimus, mortuas eſſe noſtras animas, ſepultaſque in nobis;

cùm morimur, viuas. Itaque vita eſt mors animæ, vita corporis : mors verò vita animæ eſt, mors corporis. Nónne ſatis experimur mortem in deteriore ſui parte, & approbamus; cur recuſabimus meliorem?

Redeo ad vnitatem, ex qua mortem commendamus. Vnica eſt, ne aliqua eſſet mala. Vnica eſt vt omnis ſit optima. Diligentiùs vnica ſolicitantur. Ille pauper, vnius ouis dominus, in ſinu mulcebat, ad menſam,ad calicem admittebat, vt Nathan exhibui. Vnigenitum integris pater curis prouidet; cuius vitæ totius occupationem ſolicitudo chari filij conſumit: ita totam noſtram vitam debet occupare cura vnius mortis. Quidquid rarum eſt, pretioſum eſt: quod vnicum eſt, incomparabile. Nihil optimæ morti comparandum eſt: nihil pretioſius. Cæterùm, optimam non dilatio facit;ſed,quod mireris,contemptio, perditio. Nullius mors pretioſior eſt, quàm à quo contemnimur. Ex ſe meritum non eſt, quippe naturæ eſt debitum, vel ab inuitis ſoluendum. Magna ſapientia erit, fata reddere officia; neceſſitatem, virtutem; mortalitatem, immortalitatem; & naturæ debitum, ius & titulum gloriæ. Quid prætioſius, quàm ſi debito mortis cælum nobis debeatur; ſi ſoluendo obligemus? Aureos viros Clemens iure vocauit, qui ita occubuerunt, ſcilicet, cùm neceſſe fuit: neceſſitatem fecerunt voluntatem, cùm aut lex, aut ratio, aut Deus vitam poſtularunt: licèt enim mors debitum ſit naturæ, liberaliter ſuum tranſmittit ipſa natura ius, libenter delegat pro ſe creditores patriam, legem, virtutem. Si his ſoluas, contenta manet anticipatione ſolutionis; quin expectes, quòd condicto die exigat. Optimi debitoris eſt *Cap. 79.*

ante tempus ſoluere. Dies communis pacto naturæ ſtatutus, ſenectus eſt: optimi cuiuſque erit ante diem reſtituere. At, ſi non agitat nobilitas animi, impellat auaritia quæſtus: dum citiùs ſoluis, obligas. Qui pro patria, pro iure, pro Numine, non dico pro nomine, intempeſtiuam tulit mortem, & debito ſe liberat, & obſtringit Deum, obſtringit omnes. Omnes debent benè morienti, Deus cauſam, homines effectum, qui vt minimùm exemplum eſt; cauſa autem, vt plurimùm fides, charitas

Cap. 80. Adiice tantum bonum bonæ mortis, id eſt, ante diem redditæ, gratis eſſe; non actione, non labore noſtro eget: abſque eo, quòd aliquid agas, hoc decus agitur. Mors iſta optima & pretioſa aliena manu fit, non propria; tuliſſe mortem, non feciſſe glorioſum eſt. Non eſt vinctis glorioſum, non ſecurum, ſed ad maiorem reatum, frangere vincula: ita, qui rupérit pectus ſuum, clauſtrum animi; qui ſciderit, perfregerítque vincula corporis, damnabilior fit: at, ſi hæc ipſa faciat alius, maximæ eſt gloriæ ferenti. Nullum vinctis decus fuit ſolui dumtaxat catenis; liberi erant, non propterea glorioſi: at, ſi non ſoluerentur, ſed extraherentur auguſta conciſis manu catenis; ſi vincula Iudex, ſi authoritas publica, ſi Imperator dirumperet, glorioſum olim fuit. Iſto honore Veſpaſianus & Titus Ioſephi innocentiam commendarunt: ſimul ferro & probro ſoluerunt, dum ferrum perfregerunt. Titus dixit: Erit tanquam nec initio vinctus, ſi non diſſoluerimus, ſed inciderimus catenas. Hoc idem intereſt inter mortem, quando natura nos diſſoluit, aut cùm vis, & tyrannicus furor frangit, triturat, laniat. Glorioſiſſimum eſt dirupto corpore liberari, non ita diſſoluto. Sanè opti-

mos omnium, innocente natura, quæ tardè illos diſſolueret, plerumque violentia ſuſtulit. In dedicatione mortis in Abele, vbi florem & melius ſpecimen ſui præbuit, vis & inſidiæ dicantur iuſtis: melioribus melior, conſecratur mors: quos colit, veneratur, nec tangere audet natura, violat inuidia: quos illa eximios edidit, hæc malè condidit. Et, vt omittam optimos, exhibeo maximos Alexandrum, Hectorem, Achillem, Cæſarem, Pompeium. Fortiſſimum quemque violentia conſumpſit. Alius Alexander, Romanus, inquam, prædicenti ſibi Thraſibulo Mathematico imminere fatum violentum, lætari ſe dixit, qui Imperatoria ea mors eſſet, nec alia ſummis, optimíſque accidiſſet. Verùm iſtis glorioſiſſimis non fuit glorioſa mors: ſolùm propterea commemoraui, quòd propitiam retinuerint gloriam, etiam iniquis Parcis. Illa tamen clariſſima eſt, quæ ſuffragio pereuntis expectatur, quâ creſcit illæſus etiam minutus capite.

Quare hæc contemptu ſuo pretioſiſſima, mors ſæpè per ignominias glorioſa, debet pulſo omni timore laceſſere cupiditatem. Omnia noſtra ſoliciti ſumus, vt meliora ſint; cur mortem non curamus, non optamus? Quid magis noſtrum quàm mortalitas? In primis titulo ſimplicitatis, quòd mala non ſit, niſi facientibus, qui dum faciunt mala, malam mortem faciunt, formidanda non eſt mors: nihil malum ex ſe habet, niſi turpi contaminetur vita: quidquid mali habet, à vita habet. Si conſcius certò eſſes optimæ vitæ, mortem non formidares, potiùs rideres, potiùs gauderes. Itaque propter vitam times mortem: quare dum times mortem, potiùs times vitam. Si non timeres vitam, ſi non *Cap. 81.*

polluiſſet vita mortem, ánne ita formidares exitum? Non opinor. Igitur per ſe innocens mors eſt, ſincera, ſana, non terribilis. Adiiciam, ſi poſt malam vitam, non corrumperetur, imò ſi ipſius expiaret vitæ malignitatem, & tam valentis bonitatis eſſet, vt malitiæ vitæ, nòn ſolùm reſiſteret, ſed vinceret, num iſta mors recuſanda foret, an optanda? Percupi quidem debuit. Hanc gloriam habet mors, quam religio, quam virtus exigit: tam affluentis bonitatis, vt exundet, vt optimo, vt ſuo tingat colore vitam: tam optima eſt, vt alienam vitæ malitiam conſumat. Mori vulgaris eſt res, communis: nam & mali moriuntur, & maximè moriuntur: at mori libenter, mori glorioſè, priuilegium bonorum eſt. Præſtat diſcedere à vita, quàm pelli: locum libenter expediamus naſcituris. Vitam non æſtimes cauſa ſui, ſed operum: maximum autem opus vitæ, bona mors eſt. At, ſi pro bono opere perdenda vita eſt, quis hærebit mortem lucrari perditione vitæ? Nec eſt, cur timeamus inſtantem tyrannum, imminentem gladium. Vbique natura minatur, quotidie imminet. Cur contemnet hodie benè mori, qui malè poteſt cras? Cur ferrum potiùs times, quàm cartilagines, quàm venas, quàm præcordia, quàm molliſſimas carnes. Inſtrumenta ferrea, poſt decimum, aut vigeſimnm annum, nullius vſus, aut conſumpta ſunt: tu debilibus artubus & cartilaginibus polliceris ſæculum. Ne promittas tibi vitam caducam, vbi morti tuæ promittitur gloria æterna.

Cap. 82. Demus autem, nullam honorificam mortem, nullam bonam eſſe, omnem malam: cur, quam timemus, non curamus? cur, quam non contemni-

mus, negligimus? cur non præmunimur, ſi mala eſt? Prouidemus pericula contingentia, præuenimus damna fortuita, præſtruimur ad caſus; cur ad neceſſaria non præparamur? Multùm intereſt inter contemnere mortem, & negligere: nulli magis curant, quàm qui contemnunt: nulli magis timent, quam qui negligunt: &, quod mireris, non ideò ideò timent, quia neglexerunt, ſed cùm timeant, negligunt. O ignauiam noſtram! ad id, quod malum dicimus, non tantum imparati venimus, ſed inopinantes. Quid agimus, quid vacamus, ſolicita fortuna, ignaua natura noſtra? Reſtauramus mentem, reſtringamus cupiditatem, probemus vera, complectamur bona, figamus nobis gaudium, ſecuritatem vitæ, mortis.

FINIS.

Digitized by Google

506

IOANNIS EVSEBII

NIEREMBERGII,

SOCIETATIS

IESV,

HISTORIA PANEGYRICA,

DE TRIBVS GLORIOSIS Martyribus, ex eadem Societate IESV, nuper in Vrugaï pro fide occiſis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia ſignificarunt.

DOMINO IOANNI VARONÆ, ET GVDIELI, DOMINO DVMVS VARONÆ, AMICO MEO, SALVTEM.

PROVOCAVIT pudorem meum beneuolentia tua, Amicorum optime, cùm veteris amicitiæ auſu, & quadam ſubtilitate fidei infidus mihi, Sigalionem prodidiſti meum, cùm non ſeruaſti tibi, cùm dediſti omnibus. Me inuito, emiſiſti in lucem Fabulam: tibi inuito mitto Hiſtoriam. Verecundiam meam reſecraſti: talioni obnoxius es: ecce modeſtia tua tantumdem ſuſtinebit: ſic vlciſci ſcit amor, vbi fides ludere. Iam exterſo pudore, quid non auſim? Opprimebam Sigalionem; tu publicaſti illum; ille me. Placuit aliis, quod diſplicebat Authori, cùm arbiter ſuæ cauſæ blandiſsimus quiſque

ſit. Quare, quod mihi minus diſplicuit, iam auſus exhibere publico iudicio. Illuſtriſsimo, ac Reuerendiſsimo D. D. *Ioanni Peredæ, Epiſcopo Auetenſi, Auunculo tuo, Artem Voluntatis mitto; & tibi, optimo Amico, illud monumentum amicitiæ. Idem intereſt inter meum Sigalionem, & Voluntatis Artem, quod inter feſtiua, & ſeria; quod inter* Βατραχομυομαχίαν, *& Iliadem; quod inter Clarimundum Luſitanij Liuij Ioannis Barros, & Aſiæ Decades. Proluſi in Sigalione philoſophica; in Voluntatis Arte digeſsi. Quemadmodum Homerus, dum ſcripturiret Iliadem, erudiuit iocis calamum & noſter Barros per Fabulam apparauit Hiſtoriam, ſic ego Philoſophiæ ſeueritatem Fabella illa initiaui; hac Hiſtoria coronaui. Humilis Philoſophia ſine vſu eſt; rudis ſine norma. Conſtantiæ præcepta dedi, hîc informo exemplo, altera doctrinæ, ſed prima parte. Videas, quo iure amicis vtar. Ioannem del Caſtillo defunctum commendo; te ſuperſtitem condemno, dum amoris irati, & vindicantis ſe munuſculum tibi dico. A te dedici amicum offendere: tu à me diſce amicum pati. Vale.*

Tuus,

IOANNES EVSEBIVS
NIEREMBERGIVS.

IOANNIS EVSEBII

NIEREMBERGII,

SOCIETATIS IESV,

HISTORIA PANEGYRICA.

De tribus glorioſis Martyribus ex eadem Societate IESV nuper in Vrugai pro fide occiſis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia ſignificarunt.

MORS excellentium Virorum tantò acerbior ſuperſtitibus eſt, quantò vita iucundior, & vtilior fuit; nec compenſari alio ſolatio poteſt, quàm licentia laudis: commendatio enim, tutus, & proprius cenſus defunctorum eſt; cum iam per inuidiæ fas, & immunitatē verecundiæ, licet promulgare virtutes innocentes; quæ nec inuidū cædent nec inuiſum bonorū meritò cruentent arcana pudoris plaga. Etenim, licèt vmbra omnia in anfractu ſint, & quodā cum periculo; maximè laudatio anceps eſt, &

Digitized by Google

æmulus, dum, exaggerat, ſuæ ſpei ſimulacrum, & votorum imaginem inaugurat: nemo autem ſibi parcus eſt. Aliquod huius periculum ſuauiſſima quadam, & expiata inuidentia fortunatiſſimè feci, cùm renunciata fuit feliciſſima mors diuini Viri Ioannis del Caſtillo, qui nuper in dorſo mundi, cum aliis duobus ſanctiſſimis Chriſti Militibus, fidem obſignauit ſui cruoris purpura, auguſtorum ritu. Tactus ſtatim fui de cœlo, quaſi propitio fulgure, vt incenſus nouo inuidiæ ingenio, percuperem fortunam eius, quem non ceſſabam laudare: ampliauit affectum contubernium priſtinum: coæui fuimus, commilitones in tyrocinio Societatis, in ſtudiorum: eodem anno, eodem menſe in militiam IESV adſcripti: conuiximus Matriti, conuiximus Optæ: inde auulſus ille, & dimidium animæ, vt candens ſanctitatis ſuæ iubar virgineo rubricaret ſanguine. Verùm, quia ſpes, & non mors, publica bona ſunt, & extra iuriſdictionem fortunæ, non irritabant æmulationem mihi: (nemo, quæ certò ſperat, inuidet; nemo, quæ habet: ſpes autem vicaria poſſeſſionis eſt, & præcox dominium:) ſed egregiè mori, quod rarum, quod felix, me perculit. Mori commune omnibus eſt; viliſſimum multis: at, eleganter mori pro Deo, pro lege, pro bonis, pro bono, feliciſſimi, id eſt rari, id eſt magni. Hoc mirum, & neſcio, an dicam, iniurioſum vitæ, quòd tanta felicitas opus mortis ſit: quòd alienum ſit, non proprium: cuius nec optimis aliud liceat, quàm aridum votum. Huius ſolius fortunæ nemo ſibi fabrum licet eſſe. Excogitaui propterea artificium, vt emendato arbitrio felicitatis tantumdem penè gloriæ adornarem mihi, dum alienam prædicarem per quamdam æmulatio-

nis comitatem. Quodam pacto affectat laudis ſocietatem, qui dictat; & optimis, quæ non fecit, dicendo fungitur. Ticitius Capito, cùm ſtatuam erexit L. Sillani, immortalitati quoque ſuæ proſpexit, nec reputatum fuit magis decorum, & inſigne, ſtatuam habere, quam locare. Certè glorioſum eſt gloriam amare alienam, glorioſiſſimum facere. Quapropter hanc narrationem honori Ioannis del Caſtillo, olim amici, & ſocij mei, nunc Patroni deſtinaui, quæ profeſſione quondam amicitiæ, modò reuerentiæ, & innocentia ſanctæ inuidiæ, laudata, aut excuſata erit. Commendatione mea ille non egebat, qui, nec vita egebat ad gloriam, nec gloria ad vitam; &, quod non minus mirificum, nec ad gloriam morte, licet glorioſiſſima fuiſſet tam glorioſa, tam felix, tam ſibi ſubſiſtens virtus illius vita & morte fuit, vt nec gloria egeret: tanta illi gloria vitæ, vt nec indigeret gloria mortis: tanta illi gloria mortis, vt nec indigeret gloria vitæ: glorioſiſſimum quemque, aut mors, aut vita illius faceret. Mihi ſolum glorioſum, & iucundum, gloriam ſuam dicere. Expiationem fortaſſe inertiæ meæ merebitur alienæ virtutis amor. Exordiar, ne Hiſtoriæ corpus truncem, à paſſione duorum aliorum Chriſti Militum veteranorum, P. Rochi Gonzalez, & Alphonſi Roderici. Trinitati laudem dicant hi tres ſancti Viri, atque eos laudaturo ſimilitudo Trinitatis congruebat, vt pro tribus conſtaret. Hæc maxima diuinæ naturæ maieſtas, vt pro tribus ſit, tribus ſatis ampla perſonis: adeò eſt Trinitas honos, & nobilitas Diuinitatis. Vnus Deus noſter, triplex perſona eſt; nec tantùm pro tribus eſt, ſed pro mille Diis. Hanc excellentiam æmulantur Deifici Viri,

vt vnus pro tribus ſit, vnus pro multis: vnus homo triplex calculatur. Tanti, & tot erant hi Patres: vnuſquiſque tantumdem trium, vicarius plurium: non vno labore, & penſo conſtricti, ſed ad plurima ſpatiati, ad omnia charitatis, & frugis ampliſſimia munera. Qui vnus ipſe adæquabo laudes trium triplicatorum, hoc eſt, diuiniorum Virorum? At, mihi non eſt animus excuſato commendare ſermone omnes virtutes, quàm vnam patientiæ memorare: nam ſatis.

Laus eſt ardua, dura ſuſtinere:
Ignauis, timidis, & improbatis,
Multùm fingitur otioſa virtus.

Nolim, & lætor non poſſe, obnubere laciniosa eloquentia frontem ſinceræ virtutis, nec exaggerantis imagine minuere laudes. Laus eſt quædam honoris exactio: honorem propria opera impetrant, non aliena dicta: nemo honeſtior eſt, quod alius dixerit benè; ſed, quòd ipſe fecerit: quare maximè laudatus eſt, qui maximus eſt, cuius facta neſciunt eſſe minora dictis; quorum honori ſatis eſt ſciri; nec ampliùs conſtent, auditu, quàm obtutu; quorum narratio ſimplex exaggeratio ſit. Quædam iniuria eſt maximorum Virorum affectata hiſtoria, cùm argumentum minoris virtutis videatur, procuratis magnificari verbis. Haud credi poteſt maxima facta eſſe, quæ adduntur dictis: nec optima eſſe opera, quæ emendat ſermo. Nullum debet virtus magna laborem faceſſere Oratoribus: ab illo, quem exhibuit operanti, laudantem redimit: cum negligentia ſermonis per ſe extollitur. Hæc cauſata velim; nam parcus videbor, verbis, & coloribus. Opus non erat laudi, niſi narratione. Sed liberalior aliquando nonnulli iudicabor,

vereor iniuriam feciſſe ampliſſimæ virtuti. Hanc potiùs eſt animus, & fas narrare, quàm æſtimare. Accedo iam ad propoſitum opus.

SOCIETATIS IESV Vniuerſum charitate complexæ tantùm patent labores, quantùm Orbis affectus vltrà. Nec tot eſt auſa cæca auri cupido ſuperare Oceanos, tot mundi proſcindere noualia pro interitu hominum, quot illa pro ſalute. Inter alios mundi angulos nondum pollutos auaritia, niſi votis, quò antecurrit Europea arma, latiſſimam Vrugaï Prouinciam prægreſſa eſt. Vltra Braſiliam protenditur hæc regio ad mare Auſtrale. nullus adhuc ibi Hiſpanus, nec inde niſi fama excluſa vberem barbariem dictabat. Impatiens ardor noſtrorum maioris moræ in tot nationes exiliuit, non expectato Hiſpanorum præſidio. Solitarij, & exermes barbaros adierunt felici temeritate. Sicubi magnus labor promulgandi Euangelium, hic fuit. Priùs neceſſe erat facere homines, deinde Chriſtianos. Vagantur rupices illi per agros, per nemora, ferarum inſtar, moribus, furore, toruitate: cogendi erant in aliquem humanitatis decorem, & erudiendi priùs ad vitam, quàm ad fidem. Prior illarum regionum Apoſtolus, P. Rochus Gonzales, auſus pedes, exermis, ſolus, vbi nec Hiſpana legio irrupit armata, experiri feritatem hominum, num beneficiis, num manſuetudine, & humilitate flecti ſineret. Feliciſſimè obtinuit. Non omnia poteſt patientia, potentior patientia eſt. Maiora ſæpè impetrauit diſſimulatio, quàm ſtrepitus. Breui mitefecit Barbaros; attraxit feras diuinitus hic Orpheus, & in Reipublicæ digeſſit honorem, quinque oppidis conſtructis: docuit homines priùs viuere, deinde benè viuere. Vitæ ſuæ prima victoria

fuit, (maxima exempli vis eſt,) mox beneficentiæ, deinde patientiæ, & laboris. Caſas Barbarorum manu ſua faciebat, eaſdem docuit facere. Primam fabricam domuum contemptio cæli excogitauit. Primus parricida Cain, & ſceleratorum Patriarcha, primus mundi ciuis, (non hoſpitem putauit ſe,) prior omnium ædificauit ciuitatem, peſſimorum more, ſtabile huius ſæculi domicilium putantium. Eiuſdem poſteri, hæredes incogitantiæ mortis, artes, inuenerunt ad ampliandas opes, malorum armamenta, ſcelerum pignora. Ferè plurimus apparatus vitæ inuentum fuit indigniſſimorum ipſa. Expiauit P. Rochus hanc infamiam, & ſemel amore cæli tractauit terrena. Plurimos Barbaros iam homines, iam Angelos lætiſſimus videns, ſingulis præfecit oppidis Viros noſtræ Societatis feruidos, & maturos; ipſe reliqua ſe mole onerauit, ſolo laborum arbitrio iniuſtiſſimus, auidus quadam benefaciendi auaritia, nouas quærebat prædas, noua Regna, non vt regnaret ipſe, ſed vt regnarent cum Chriſto victi humilitate, & patientia ſua. Acuit ſancti Viri cupidinem nouus ſociorum ex Hiſpania aduentus, quibus adornare voluit, pluribus reductis Barbaris, & fide imbutis, oppida, (Reductiones appellantur,) quibus reficerent laborum ſitim, quæ illos ex patria, ex lare pepulit ad ignotos Orbes. Facilè contraxit (fortiſſimus hominum magnes beneficentia cum patientia eſt) plures Indos, & ad politiam, &. fidem pleroſque domitos ardori, & diligentiæ mandauit eximij adoleſcentis, P. Ioannes del Caſtillo, cuius ſanctimonia, & pudor obtinuerunt præeligi ad laborem, & pericula. Multi adhuc erant infideles, & incertæ fidei. Progreſſus ipſe P. Rochus cum ſocio Alfonſo Roderico ad aliam conciliandam. Re-

ductionem eodem anno, qui fuit 1628. Iam Dæmon inſtantem ſuperſtitionis ruinam non leuibus ſignificationibus, & damnis doctus, obeſſe omni molitione parat; timuit P. Rochum indefeſſa pertinacia vlteriùs molientis; timuit ſocios, quos in ditionem ſuam introduxerat amor Chriſti; timuit nouos, quos Hiſpania mittebat, cuius non tantùm coloniæ ſunt Orbes, ſed Eccleſiæ. Nec vnde plùs ampliata Dei domus, nec vnde plures fundatæ Eccleſiæ in Oriente, in Occidente, in Orbibus integris: multò plùs dedit Religioni, quàm eſt. Armis, & impenſis Hiſpanorum Euangelij ſonus, in omnem terram iterum exiuit. Xauerium diuinum, Andream Ouiedum, Thaumaturgum illum Ioſephum Anchietam, feruidum Gonzalum Sylneiram, innumeros alios ex noſtra Societate, expugnatores mundorum Hiſpania ablegauit. Hiſpanica arma pacem Chriſti introduxerunt. Referamus oculos in priſcorum tempora; num aliqua ſit natio, vnde plùs fides ſpatiata?

Eo ipſo tempore, quo Vliſſipone ſoluerent Viri Societatis, per cadauer allocutus Dæmon Myſtas ſuos, & idololatriæ Proceres, nouos aduentaturos Patres ex Europa, vt illos licentia laſciuiæ, & grege pellicum interdicerent, à crapula auerterent, à voluptatibus, à legibus auorum, à moribus priſcis: propterea arcendos omnes Euangelij nuncios: tentauit ſæpè irrito conatu; diuina cauſa fuit illis prouidiſſe, donec ager Chriſti expoſceret pluuiam, vt cruore Sanctorum, riguis vberior exultaret meſſe. Cunctatus Deus coronam Patris Rochi, donec maturis meritis radicatam Religionem figeret. Interim ſatisfecit illi vicariis Martyrij laboribus, & periculis. Incredibile eſt, quanta tolerauit, famem, ſi-

tim, nuditatem, æſtum, terram, cælum, feras, homines: non minùs potuit dolere, quàm timere; non minùs paſſus, quàm periclitatus eſt, à Dæmone, ab hominibus, à feris, quarum non leuis iis regionibus noxia. Vix tutò licèt dormire. E tuguriis, & caſis rapiunt, & diripiunt homines: noſtri hactenus diuinitùs tuti. Accidit, vt caſam, vbi vnum è noſtris labore feſſum ſopor mulcebat, ingreſſa tigris luſtraret quacumque: intactum illum dimiſit ſigno periculi relicto: Breuiarij enim tabellas, & omnia folia vngue penetrauit; prætereà innocentiſſima abiit famelica hæc pernicies. Sæpè Deus ſeruum ſuum Rochum eripuit feris, noluit ſemper hominibus. Hæc conditio rerum, vt ſæuior homo homini pernicies ſit, quàm homini fera, quàm ignis. Quoties elementa, flamma, & pelagus pepercerunt ſanctis Martyribus? quoties leo, tigris, vrſus? Humana tandem manu oppreſſit. Quos Deus excepit omni naturæ violentia, noluit humana. Igitur irritatus Dæmon timore noui auxilij, vires valentiùs reſumpſit; vt, deſperatorum more, omnes vltima periclitaretur fiducia: ſæpè enim felix fuit ſpei alea. Delegauit ad hanc Prouinciam inſtructiſſimum ambitione, & maleficiis magicis hominem eius plagæ Caziquum, Nñezu illi nomen fuit, authoritate dolis quæſita, potentiáque præcipuum: timebant cæteri: magnam ſui venerationem maleficiis redemerat. Ex conſortio Dæmonis mores eius hauſerant ſuperbię virus, & Diuinitatis appetentiam. Deum ſe prædicabat, Conditorem rerum omnium, imperantem Soli, Lunæ, aſtris, cui tigrides & feræ obtemperarent. Reuerentiam, quam damnis meruit, minis alebat: interminabat facturum Solis defectionem, immiſſurum procellas, elementorum

diſſidia, vaſtationem tigridum, niſi parerent omnes. Negotiata formidine quidquid libuit perſuaſus metus enim facillimus credulitatis eſt proxeneta. Iuuit illam Dæmon: nam, licèt ſuperbiſſimus, ſuperbos amat, & iuuat contra ritum vitij. Nihil ægrius tolerat ſuperbia noſtra quàm collegam: non aliud magis odit quàm alienam. Societas cupiditatis diſſociat, & concurſus votorum facit æmulos: non ſe ſuſtinent ne ſe impediant: verùm, ſi ſe oderint ſuperbi, nihil execrabilius alterutri vouere poſſent, quàm ſimilitudinem ſui. Ad hanc ſæpe inſtigant Dæmones, nocentius nobis rati vitium ſuum, quàm pœnam, ſi nos videant cum merito ſuæ noxiæ. Poſt repulſam primi voti, inuidia, quæ infelix ſuperbia eſt, ſecundum alit. Prima ſuperbi cupido eſt, maiorem eſſe, id eſt, diſplicentia ſui: oportet enim ſe exuere, vt aliud ſit, quàm eſt. Secunda auaritia eſt, alium minorem eſſe, ne ſit id, quod eſt. Sic prius Dæmonis votum fuit, Deum eſſe; alterum, ne Deus eſſet. Perdere maieſtatem, quam non inuenit, nolle alium habere, quod non potuit ipſe. Ideò vt reuerentia Diuinitatem ſibi impoſſibilem multaret, non magni fecit, quòd alius Diuinitatem ſimularet.

Fictum itaque Numen, Nñezu, (in eo erat oppidò, ſiue Reductione, quæ fide, & diligentia P. Ioannis del Caſtillo procurabatur,) in animum diu exaſperatum induxit ſibi, ipſum Patrem arcere etiam è vita, quòd prædicatione IESV Chriſti, veri Dei, & hominis, obſtaret Diuinitati, quam ipſe flagitiis poſtulabat: eaſdem inſidias molitus in omnes Vrugaï Prædicatores, deinde in reliquos Patres Paranæ, quæ alia Prouincia eſt latior: at, ſæpè ampliora vota, & vltra felicitatem infelicia ſunt. Miſit nuncium ad

Garupen, (ſic dicebatur Caziquus nobilior nouæ Reductionis,quam tunc temporis P. Rochus Gonzales cum P. Alfonſo Roderico conſtruebat,)iubens obtruncari duos illos Prædicatores IESV : quo facto, renunciaret ſibi, vt tantumdem ſæuiret in P. Ioannem del Caſtillo. Adiecit, (quod falſum fides Indorum exhibuit,) in cæteris oppidis idem ſupplicium ſuſtinendum,ſic penitùs abolendum Chriſti nomen. Garupes inductus, aut deceptus, nunciis Nñezu obtemperauit: facillima eſt diſciplina malorum. Condixerat P. Rochus conuenturis Indis decimam quintam Nouembris diem, vt ſolemniùs eleuaret campanam,cuius pulſu explicaret horam declarandæ Chriſtianæ doctrinæ : hunc diem obſeruauit Garupes homicidio commodum, poſtquàm feciſſet Sacra P. Rochus, commodior ipſi Patri opportunitas exhibendæ animæ, cùm Corpus ſibi Chriſtus ſuum exhibuit : Corpore & Sanguine IESV ſaginatus,optima Chriſti hoſtia fuit. An dubitaret hauſto Dei cruore auarum ſui eſſe ? Nutritus Sanguine Chriſti degener eſſe non potuit, vt illiberalis proprij eſſet. An, oblato IESV Corpore, ſuum negaret? Neceſſarius ſacerdotij honos, amor IESV eſt : neceſſaria amoris ſupellex, patientia. Æmulantur Sacerdotes Chriſti, felicitatem MARIÆ Matris, cuius amores naturæ gratiæ in idem conſpirarunt. Idem erat genitus à ſe, & factor ſui : idem filius, & Deus. Similis fortuna Sacerdotum amando IESV : conficiunt Corpus Factoris ſui : ſi nullibi Chriſtus fuiſſet, (liceat hoc comminiſci,) ſi nullus Chriſtus exiſteret, ad ſacerdotalia adeſſet verba mirifica productione ; per repræſentationem ſuæ mortis præſentaretur ad vitam. IESVM diligere tenemur qua ſi iure patrio,

quaſi opus & chariſſimum pignus noſtrum: tanti veritas Sacerdotum Deo eſt; tanti Deus facit, ne mendaces eſſemus, nullis parceret omnipotentiæ opibus. Quis non probat, quod fecit? Quis non ſuorum operum cupido ſibi eſt? Hoc nomine diligendus nobis Chriſtus, feliciſſimo confluxu amorum, connaturali affectu quaſi noſtri operis, ſupernaturali quoque, quia & Opificis. Quis authot artificia ſua non exaggerat? quis pater, hominem à ſe genitum non diligit! quis non pendet in opus ſuum? quis contra non oppignorat factorum charitatem? quis non obæratur genitori vita? Duplici hoc nexu obſtringimur amando IESV; vno inclinationis, altero iuſtitiæ; vno crediti, altero debiti: fortaſſe ex illo capite dulcior. Plus benefactor amat, quàm amatur à debitore. Plus parens diligit natum, quàm diligitur. Feræ amant catulos cum experimento animæ. Ne ſit ſtupidior Sacerdos. Felix ſpiritus ſui periculum pro IESV cuius Corporis conficit, vt diuinus Vir Ambroſius inquit, ſubire libentiſſimè, & lætiſſimè debet, adhuc illo amoris titulo, quo non videtur debere; quia noſter Chriſtus eſt; non tantùm; quia nos ſumus Chriſti. Noſcebat hoc digniſſimus IESV miniſter, P. Rochus; & quoties Chriſti ſacra faciebat, ſe quoque ſacrificabat, millies quidem affectu, qui remedium impoſſibilitatis eſt, & vicarius deſperati meriti: tandem acceptare voluit Deus, & euentu vno innumera coronare vota, obſignando opere multas voluntates. Exiit enim lætiſſimus P. Rochus, peracto ſacrificio, actis deuotiſſimè gratiis, ad Indos, & campanam adornandam; inclinauit ſe, vt funem obligaret lingulæ ad aptitudinem pulſus; dicebat: Filij, breuiſſimè audietis citari vos ad doctrinam cæli. Ad hæc

charitatis verba, cùm percommodum ſummiſſo capiti ictum aduertiſſet Barbarus, cui præſertim facinus mandarat Garupes, efferens lapideam clauam, hoc eſt, ſaxo capitatam, impulit omni niſu in cerebrum ſancti Viri,& vno ictu extudit medullas è cranio,& ſpiritum è pectore. Diffractum caput, & velut friatum proximus alius, repetita clauæ vibratione, totum diſſoluit. Strepitu audito gratulantium ſibi ſcelus, & mutuo redimentium plauſu conſcientiam mali, ſocius Alfonſus Rodericus, qui ſe ad Sacra præpabat, prodiit. Iuſſit ſtatim voce intenta Tyrannus Garupes inuadi etiam, occidi, laniari: ille exemplo alieno inſtantem vitæ exitum uidens, cupidus illam coram IESV reſecare, cuius amores plures, & vltimum hunc pertulit laborem, procedebat ad Eccleſiam. Præuenêre Barbari, duo præſertim, qui pilas ſaxeas fune alligatas exonerantes in ſanctum Virum, paucis ictibus diligentiſſimè exanimarunt. O par Deo dignum! ó purpuratæ nubes, qui veſtri cruoris imbre agrum Chriſti fœcundaſtis! ô verè Chriſti diſcipuli, quia patientes, qui naturæ tributum feciſtis meritum gratiæ, qui ſoluendo obligaſtis, qui gloriam per gloriam obtinuiſtis, qui felicitatem æternæ vitæ per felicitatem mortis impetraſtis! Quid felicius quàm mors, quæ cæteris eſt pœna, quòd vobis fuiſſet merces? Quòd non ſolùm iniuriis hominum glorioſiſſimi ſitis, ſed naturæ? Quid glorioſius, quàm ſupplicium, & ignominiam ſceleris naturæ imputari, gloriæ virtutis? quòd non tantùm meruiſtis vita, ſed morte: non tantùm voluntate, ſed neceſſitate. Anne parua merita veſtra tot votis, tot operibus, tot laboribus, tot periculis? Cur opus erat, ita vos cumulare? Nō tantùm voluntariè, ſed quaſi neceſſariò placidiores

ſibi Chriſtus vos amplexari voluit. Veſter ardor non contentus vita, progreſſus eſt, vt vellet morte etiam placere: non contentus fuit, quibus potuiſtis facere, ſed quibus pati. Parum dixi; plùs optaſtis pati pro IESV, quàm potuiſtis; non ſolùm quàm potuiſtis pati, ſed eſſe. Magnus amor non ſatisfit facultate: cùm ſit potentiſſimus omnium rerum, numquam eſt potentia ſua lætus, in eo potentior, quòd ſemper ſe doleat infimum, quòd velit poſſe plùs, quàm omnia: poſſe auarorum ritu; locupletiores plùs habere cupiunt.. Nihil plùs poſſe deſiderat, quàm quia omnia poteſt, amor: ardor eius non poſſibilitate pacatur, quantò minùs euentu? Non eſt eximia charitas; quæ compar vitæ ſit, cui non ſuperfluant deſideria, quam poſthuma vota non protrahant; quæ legata cupiditatum non relinquat, quemadmodum his ſanctiſſimis Viris ſuperſtes ſibi patiendi auaritia ſatiata fuit. Etenim largiter ſæuitum in cadauera; nudata ſunt, vulnerata, dilacerata, tracta; ignominioſo circum Eccleſiam protraxerunt ambitu. Reliquit Alfonſus Rodericus in loco martyrij fructum ſui crus, ſciſſus lumbos ictus immani:

Namque in corpore fortium Virorum
Laus eſt amplior, amplior cicatrix.

Corpus votum Martyris explicauit. Non ſatis erat cupiditati ſuæ patientiæ corpus vnum; multus eſſe voluit, vt multorum paſſio corporum explanaret particulam amoris; multiplicari optauit, vt pro multis diligeret, vt pro multis cruciaretur. Mira ſtirps amor eſt; ſterilis, & fœcunda; duo facit vnum, & ſingulos mille: circa patientiam hanc fertilitatem habet; in tot germinat, quod vota habet experiundæ fidei, exhibendæ conſtantiæ. In cælum denique, &

Deum ipſum affluxit Barbarorum inſania; ſpoliauerunt Eccleſiam, exturbarunt Crucem, violarunt veſtes ſacras, contriuerunt aram, perfregerunt calicem, diripuerunt ſacros libros, atque in mille conciderunt fruſta eximiam, & venerandam intemeratæ Virginis Matris Dei effigiem, quam Patres expugnatricem vocarunt. Præferebat ſecum P. Rochus hanc Deiparæ imaginem, quotieſcumque nouam Reductionem cogebat, illa inaugurabat; gloriam omnem illi deferens, cuius ope præſumebat omnia. Nec ſegnior expugnatrix eſt contra Poteſtates tenebrarum alma Dei Parens, quàm contra potentiam humanam. Sanctus noſter Rex Ferdinandus ad omnes expeditiones quocumque copias deſtinaret, conferebat ſecum Genitricis Dei effigiem: omnes illi victorias imputabat, omnem gloriam. *Capta Hiſpali eamdem triumphantis ſpecie ornatiſſimo ferculo impoſitam ad templum, quod eius nomine dicandum erat, deferri iubet. Hac celebritate triumphi eadem ſacratiſſima Virginis imago cum ſplendida Epiſcoporum proceſſione, ſignis ac legionibus præcedentibus, ſequente poſtremum Rege, & Procerum comitatu, in vrbem delata, & in templo collocata eſt.* Hæc ex monumentis Eccleſiæ Hiſpalenſis. Mox Pientiſſimus Rex Auguſta Familia B. Virginis cultum ampliauit, Regiis ſtipendiis ſplendida, cum iiſdem officiis, ac in Imperatricis Aula: perſeuerant hactenus officia Regia. Sed & Michaël Palæologus indiuiduam comitem, effigiem Deiparæ, habuit, quam ſolam triumphantem de Hungaris introduxit Conſtantinopolim mira maieſtate, & pompa auguſta. Narrat triumphum Nicetas: *Imperatorem quadriga argentea aurata cum equis niue candidioribus præcedebant, quibus impoſita erat imago inuicta adiu.*

tricis, & inſuperabilis commilitonis, Matris Dei. Nec vero axis magnum ſonuit, quia non vehebat acrem Deam Mineruam, quæ falſo virgo dicitur, ſed veram Virginem, quæ Verbum inexplicabili ratione per verbum peperit. Eum currum Imperatoris propinqui, atque amici Senatus, viri dignitatibus inſignes penè ſequebantur. Deinde ipſe Imperator prodiit, equo feroci, ornamentis illuſtribus inſignis, & templum ingreſſus, &c. Scio etiam Alexum Commentum, cum nouam Romam pauco expugnaſſet milite, noluiſſe in vrbem pompam emittere, niſi triumphus B. Virginis præcederet, quam ipſe Imperator pedes & humilis ſecutus eſt. Priſci Cæſares aureæ Fortunæ ſimulacrum ſecum conferebant ad fideiuſſionem felicitatis rerum omnium perfidiſſimæ: veram & tutiſſimam piorum votorum fortunam, Matrem Dei, colant Chriſtiani Principe. Sic Ferdinandus noſter, ſic Manuël, ſic Alexus. Ergo quemadmodum iſti Auguſti abnuerunt ſibi triumphum præcipua gloria diſtributa commilitoni MARIÆ; pari iure non ſolus P. Rochus ignominiæ, & martyrij triumphum occupauit, particeps quoque fuit B. Virgo, ſortita ſuam paſſionis gloriam in vicaria effigie: triumphus fidei, patientia eſt, contemptio eſt, dilaniatio eſt.

Poſt vulnera, poſt cruciatus, poſt necem, poſt opprobria explicuit ſe diuina virtus. Patientiæ ſunt appendices miracula: ipſa namque maximum, & velut miraculorum corpus eſt. Hic ſacroſanctus ritus prouidentiæ, commentari diuina in humanis. Hæc lex ſalutaris omnibus, maieſtatem virtutis celare patientiæ opportunitate, vt optimi mereantur; promulgare mox gloriam, ad eruditionem peſſimorum; vt vereantur, quos damnant, & redimant conſcientiam

pudore. Poſtquàm enim omni iracundiæ laſciuia in ſancta, & ſanctos Viros ſæuitum fuit geſtiunt cremare cadauera, & Eccleſiam: incenditur pyra; coniiciuntur corpora: ſapiens tamen ille ignis, reueritus mortuos immortalitatis meritiſſimos, & naturæ oblitus, miro ieiunio periit, cùm pabulum intra ſe concluderet. Redeunt altero die Barbari, integra cadauera mirantur, cætero in cineres rogo reſoluto. Nec ſtetit hîc admiratio; ecce attonitos alloquitur cadauer diuini Patris Rochi: cor vocem edidit, nullum illi caput erat; ſed è pectore ſententia verba iaculari. Prodigioſa concione inquit: *Cur occidiſtis me, qui vos dilexi, qui vos quæſiui, qui ſolum veſtræ ſalutis cauſa huc vſque peregrinatus ſum, qui veſtras animas quæſiui, amaui? Corpus meum dumtaxat occidiſtis, non ſpiritum, qui viuit, & viuet: inter Beatos regnat, & redibit, vt vos adiuuet. Magna vobis ſuperuenient calamitates, & ſupplicia digna ob iſtud facinus.* Vnanimes hoc aſſeuerarunt oculati teſtes ex Tyrannis quinquaginta & tres, qui poſteà capti fuerunt. O admirandā charitatem tanti Viri, non vſque ad mortem, ſed poſt mortem etiam! In quos? In occiſores. Sanguis Abelis extincti locutus eſt ad vindictæ expoſtulationem, & contra fratrē: non cruor Rochi eloquitur, ſed cor; non exquirit vltionem, etiam inimicorum; amat Tyrannos, & affectus blandus ſuperſtes illi fuit ad humanitatem; vindictam nolebat, dum admonuit. Amor fertur ſagittator ſine oculis; id certiùs eloquens eſt ſine ore: affectus verba ſunt, ſed mutua; magnus tamen metus erudiuit aliquando mutos ad garrulitatem. Crœſi filius nouit conſternatus eloqui. Quod potuit abiecta, & viliſſima timoris affectio, nónne poterit nobiliſſima amoris? Sinceriſſimus

ille Vrugaï Apoſtolus fidem, & ſinceritatem ſuæ charitatis patefecit enarratione cordis: non aliud linguâ, aliud corde elocutus: vtrinque amorem publicat: vtrinque probat: ſcriptam amoris legem in corde geſtabat, cur non aliquando diceret? Qui valuit ſcribere, cur non loqui? Quod amor inſculpſit, amor dictauit. Pectus Sacerdotis Euangelium animatum æſtimatur, concluditur illic Scriptura ſacra. In ſolemnibus iuribus iurandis alij manu ſuper Euangelium, aut ſacrum librum intenta iuuant fidem: ſat eſt Sacerdoti ſupra pectus reclinare. Cur hoc? Quia auguſtius Euangelium latet ſacerdotali corde, quàm charta. In pectore ſanctiſſimi Rochi Euangelium pacis, & amoris, & ſcriptum erat, & edictum.

----Eadem dixiſſe, eadem ſenſiſſe fatetur:
Non alios fundunt linguáve, córve ſonos.
Cor loquitur Chriſtum, teſtantur viſcera legem:
In medio cordis lex erat illa ſui.

Solet Deus ſuis armis cædere æmulum: non aliter quàm inuento ſuo Carthago periit; ariete tentauit diruere Romam, ſed ſua machina à Romanis diruta eſt. Aman ipſa trabe ſuſpenſus eſt, quam Mardocheo dicauerat. Per cadauera loquacia ſolitus Dæmon fallere Indos, eadem ſua aſtutia intercipitur. Per cadauer diuinus Spiritus locutus aliquando veritatem. Barbaros irritauit miraculi excellentia, & more peſſimorum, tantæ charitatis ſignificationem torsêre ad alimenta inuidiæ. Adhuc (vnus audacior inquit) loquitur præſtigiator iſte. Et diſſecto medio pectore eripuit cor. Quid eripuit, dico? Accepit, quod dedit Rochus, quod pridem dederat, quod millies. Veriſſimè imitator IESV, qui poſt cruciatus immaniſſimi patibuli voluit omnem experiri patientiam.

Vulnus

Vulnus lateris admiſit, vt patefacto pectore præſentaret pientiſſimum cor. Rochus etiam extinctus pro Chriſto ſuſtinuit plagam viſcerum; reſeratur pectus; tradit præcordia. Chriſtus patefecit cor, Rochus exhibuit. Traiecit mox Barbarus ſagitta ſuauiſſimum illud Rochi membrum. Vulnus hoc antiquum habuit: tranſuerberatum cor gerebat diuini amoris telo. Coniecit denique Tyrannus penetratum cor ſagitta, in reflagrantem pyram: iterum admiratio, iterum miraculum: nulla diligentia exuri potuit. Cuſpis ardere potuit; illæſa tamen perſtitit caruncula illa mollis. Quæ de cælo tacta fuerant, quæ fulmen inflammarat, non cremabantur: ignis cæleſtis ignierat cor Rochi, exuri non debuit noſtro. Oportebat mirabiliora in hoc Patre exhiberi, vt certiſſima conſtaret martyrij gloria aliis duobus Patribus communis, fortaſſe glorioſior: agnouêre periculum, viderunt mortem, pertulerunt lætiſſimi pro Chriſto: ſolus Rochus non priùs ſenſit diſcrimen, quàm ſalutem, inopino homicidio correptus; vt argumentum laudis eſſet aliis, qui minori mortis pompa enituit. Contumax Barbarorum furor contra lenitatem elementi, naturæ aliàs inimici, recreauit pyram, ampliauit ſtruem, vt locupletiſſima annona exacerbarent flammam, & in cineres cadauera ſancta diſſiparent: at neque validior præualuit ignis. Ferè integra corpora noſtri reciperarunt.

Tanta ſcelerum felicitate lætiſſimus Garupes Tyrannus miſit nuncios ad Nñezu, qui narrarent mandata pro votis exacta, in vtrumque animaduertiſſe Patrem ſæuitate omni. Ille ingenti exultatione affuſus, niſi quod puderet priùs aliam ſcele-

ſtiſſimum fuiſſe, accinxit ſe ad homicidium vicini Patris, redempturus moram eminentia atrocitatis. Illapſa ipſa nocte oracula à Dæmone requirit horrendis adiurato ritibus. Deinde exornatus pro more pulcherrimis auium pennis, horribili voce, immani pedum conculcatione implet minis Indos, ni mactarent Ioannem del Caſtillo, quem apud ſe habebant, euolaturum in cælum, relicturum illos, nullum alium Deum maiorem ſe: illum propterea, qui dicebat contrà, blaſphemum, & de medio dira tollendum cruce. Arbitrio ſuo maieſtatem ſibi mendaciis fabrefecerat: tantò metuebatur, quantò fallebat. Timor perſuaſit Barbaros, & decima ſeptima Nouembris die, cùm canonicas recitabat Horas Ioannes; ecce turba Indorum conceſſit ad illum: cauſati ſunt plures alios contraxiſſe è rupibus, & nemoribus, vt ſecum conuiuerent humaniùs, & politicè: petebant aliqua munuſcula; ferrum enim, & hamos magni faciunt. Totus enim Pater in lætitiam, & charitatem compoſitus, viſcera etiam daret. Dum largiter remunerabat, inuadunt benefactorem feliciſſima liberalitate, non ſolùm excellente gratiam, ſed deſperante. Solent maxima beneficia iniuriis dumtaxat referri. Eadem fortuna eſt maximæ charitatis odiis frequenter redemptæ. Vnus fortiſſimis lacertis Patrem complectitur. Iam Chriſti paſſionem imitari cœpit: Chriſtus oſculo traditus eſt, Ioannes amplexu; nec fidelior iſte, quàm illud. Dum Barbarus brachiis ſuis ligabat corpus, alter colligauit fune manus ſancti adoleſcentis: cæditur mox colaphis, cæditur etiam verbis, mille alapas in illum exonerarunt, mille contumelias expectorarunt; ſtultum, fatuum compellabant. Digni-

tatem in illis gehennæ; cæleſtem in Ioanne ſapientiam ſuo titulo agnoſco. Stultitia gentibus eſt: at titulus ſapientiæ honorificentiſſimus eſt, non videri pluribus; mens enim ad pauciſſimos contrahitur, & conſilium raro conſtat ſenſu. Mox alius raptans è pede Ioannem proſtrauit. Tum ille blandiſſimè dixit: Filij, ſi hæc facitis ob ea munuſcula, quæ mecum habeo, accipite cuncta; mea omnia, & ego veſter ſum, imò mancipii inſtar vobis famulabor. Ad hæc mitiſſima Tyranni reddiderunt ſæuiſſima verba. Immedicabilis ira eſt, quàm lenitas acerbat. Nolle referunt niſi exitium eius, dilaniandum omninò, quemadmodum alij duo Patres, eo ſublato, perrecturos ad occidendum Patrem Alfonſum Aragonium in proximam Reductionem dictam ſancti Nicolai à noſtris, Piratini ab Indis. Martyr poſtulauit conferri, vt coram & conſortio eius mactaretur Chriſto: abnuerunt impij. Quid inhumanius, quàm in inhumanitate ipſa, cùm electionem mortis negarent? Quid crudeliùs, quàm vbi miſeris ipſa eripitur grata miſeria, nec arbitrium adhuc damni relinquitur? Phalaris grandius didicit ſæuire, quàm tauro, cùm multabat arbitrio etiam ſecuros vita. Rabie inſtincti Barbari tartarea, ſtatim excruciarunt liberalibus innocentem ſæuitiis. Non ſegniter innocentia pati ſolet: vt frontem ſuam fallat, largiter oportet affligi: præſumptionem facinoris celant iniqui immanitate, vt credatur potiùs patiens deliquiſſe, quàm ipſi. Humanius quoduis creditur, quàm inhumanitas. Primò ſagittis perforarunt: vndique hirſutus telis pulcherrimus Angelis videbatur. Similis ardor fidei ſimilem eximij IESV Militis Sebaſtiani patientiam impetrauit. Mox alio religa-

tus collum, & medium corpus fune atrociſſimè pertrahitur, crebris interim maceratus ictibus. Fluxit præcipuè è vulnere ſagittæ ilia penetrantis riuus cruoris. Oportuit locum illum fœcundari, vt Chriſtianos germinaret. Iam gemmant, iam florent, iam agnoſcitur cæli fauor, & riſus. Et ne inſolens alicuius Apoſtoli paſſio noſtro Apoſtolico Martyri deeſſet, cutem eius abraſêre ſaxa, & trunci; per ſalebroſiſſima prolatus, ſolùm penè nudus euerrit tres leucæ quadrantes Raptim expedierunt veſtibus per duo nemora, & arduos montes illatum, per duos torrentes immerſum. In crucis deinde effigiem decorum repetitis ictibus vexant. Honorem mortis Chriſti imitatio vitæ meruit. Poſt tot paſſiones reſtabat Martyri patientia, & ipſarum amor, cupido, guſtus; nec ſatiare ſua vota Barbari potuerunt. Vnus præualuit multis; nec innumeri illi tot iris armati ſuperare potuerunt vnius Ioannis manſuetudinem: corpori Tyrannis tradito animum ſuffurabatur, vt reſeruaret Deo. Potiùs potuerunt explodere ſpiritum è pectore, quàm Deum; potiùs eripere animum ex artubus, quàm ex Deo. Intimior illi Deus, quam ſuo ipſe corpori. Suauiſſimis inter cruciatus colloquiis affabatur Chriſtum, gratificatus mortem, cruciatus, opprobria. Non onera damna iſta corporis, ſed beneficia computanda ſunt; nec ſolùm patientia non repudienda, ſed gratulatione ſunt amplectenda. Virtutis decor conſtantiam in damnis flagitat, gloriæ expectatio lætitiam. Neſcio, quæ iniuria fidei ſit, pignore ſalutis non exultari. Latinam, & Hiſpanam orationem Indi non intelligebant, atque vt exhiberet ipſis patientiæ ſuæ authoramentum, charitatem Dei, & fidem Chriſti, verna-

culo ipſorum ſermone repetebat, *Tupare*, quod ſignificat, Fit propter amorem Dei. His verbis, hac conſtantia expectorabat mille plagis vitam, quadam auiditate plus patiendi pertinacem. Extrudit demum validum ſaxum fronti illiſum. Iam video, feliciſſime Ioannes, coronæ tuæ inaugurationem. O ſacrum caput adamantibus, & vnionibus redimiendum! ô dulce voti mei exemplum? Quis mihi hæc narraret, cùm mecum colloquebaris, vt ſacrum tuum pectus millies complexarer, ſacrum venerarer caput, & repudiarem tuæ humilitatis excellentiam? Contremiſco ſuauiſſima hac memoria, cùm pro religioſæ vitæ officio exoſculabaris pedes meos, & tam humillimè declinabas frontem tuam ad plantas meas: indigna labia mea agnoſco ſpecioſos tuos tetigiſſe pedes, qui euangelizaſti pacem; tu ſacro ore Chriſtum teſtaturo meos mulcebas: tuiſe me acriter prouocabas pudore; nunc dulciter inuidia punis, Miles Chriſti fortiſſime, qui ignauum, & degenerem commilitonem reliquiſti, & ad triumphum maturaſti; meam ſemper inertiam ſuffundens, ob humilitatem pridem tuam, nunc ob gloriam. At pudor non obſtabit, vt venerabundus tuum caſtiſſimum exoſculatus cadauer, fraternitatis iure, & charitatis noſtræ priuilegio glorier cum D. Ambroſio in Satyri fratris morte: *In iſto corpore, quod nunc exanime iacet, præſtantior vita mea functio, quia in hoc quoque, quod gero, corpore, vberior tui portio. Atque vtinam vt memoria, vt gratia, ita etiam vita tua hoc, quidquid eſt, quod ſpiramus, ſpirare poſſemus, dimidiumque meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vſum.* Cæterùm, extincto Martyri ſuperſtes furor ictus continuauit: mox recluſis euiſcerarunt

Barbari præcordiis illum, qui viſcera charitatis patientia habebat, & exhibita cunctis. Traditur tandem igni. Theatrum vitæ mors edidit. Continuò ardens, continuò effuſus in omnes, non ſolùm vulneratus, ſed velut euiſceratus charitate vixit. Omnem tyrannidem, etiam naturæ, oportuit periclitari, vt ſatisfieret ſuis votis, vt non tantùm per aquam, ſed per ignem ad æternam quietem, cùm totius patientiæ commendatione pergeret. Eadem hebdomadæ die, eadem diei hora, qua Chriſtus ſpiritum in manus Patris, commendauit ſuum in amplexus Chriſti. Imagine IESV patientis amor eius digniſſimus fuit; tempus vitæ idem quod Chriſto, trigeſimus tertius annus.

Felicitas huius Martyris multis inuidenda eſt nominibus. Primò, prolixitate cruciatuum. Non diminuti animi laciniosa illa patientia fuit, & vltra fata affluens, & diues. Minimus ætate erat Ioannes, & Tyro Chriſti: quare, vt exæquaret veteranos illos, & ſenes Patres, oportebat grandiori ſæuitia redimere annos, & merita denſare patientia, quæ panegyriis quædam, & nundinatio eſt virtutum. Laurentio quoque reſeruata eſt maxima patientiæ portio, ne minor eſſet adoleſcens ſancto ſene Sixto. Ad hæc, gloriam maioris ignominiæ nactus Ioannes; non fuit pluribus pertuſus ictibus, quàm contumeliis. Tum à principe hoſte tortus, falſo illo Numine Nnezu, præcipuo Chriſti oſore. Authoramentum quoddam gloriæ eſt ardentior æmulus. Sublato Martyre ad contemptionem ſuæ fidei induit ſe Tyrannus planeta, & ſacris aliis veſtibus; contriuit cruces, incendit Eccleſiam; contulit omnem ſacram ſupellectilem, vt diabolicis attaminaret ritibus, imitatione perfidi Bal-

thaſaris. Ad ignominiam Baptiſmi,& noſtri Martyris,qui illum miniſtrabat,iuſſit tinctos ſacra aqua acciri:multos illos cæremonia irridens exauthoraűit calido lauabat capita humore, vt ſanctum Chriſma elueret: abradebat linguam luto aſpero, & concha, ſalis benedicti guſtum, ſic ille dicebat, extincturus. His exauthoratos ritibus fœda lotione reſecrabat ſibi,pro more Dæmonis, non ſine æmulatione noſtrorum myſteriorum,ſed cum contrarietate:baptizabat, ſed pedes, non capita,turpiſſima aqua vſus. Clandeſtino artificio è cruribus manabat, fortè ſtringendo vtriculam, aut cucurbitam latentem; è ſuo corpore dicebat fluxiſſe: hoc obſcæno humore tingebat, ita gloriatus: Nónne vobis videor Diuinitate digniſſimus, cùm miro vos baptizem ritu? Omnia hæc exornarunt coronam noſtri Martyris, cuius vitam non minor apparatus mortis decebat. Præſumptio quædam mortis vita eſt. Vita omnium virtutum pompa exornatiſſima mortem exigebat omnium cruciatuum, & ignominiarum honore auguſtum. Ingenitus ille Ioannis pudor & decor oris cum tot improperiis committi debuit: nec enim validus æmulus cum infirmo componendus eſt. Irrideri, nudari debuit verecundus, & caſtiſſimus Pater: aliquando ab Ægyptia inuaſus, velut Ioſeph, relicto pallio, fugax ſe victor eripuit. Candorem hunc albiſſimorum morum rubor patientiæ debuit purpurare. Guſtus ille laborum, tantæ patientiæ erudiebatur. Noui illum, cùm in tyrocinio eramus, furnarium pro religioſi imperij ſorte, atque in æſtate, ardore cæli, & ignis vicini anhelum, ſudore, laboréque defectum, nouis reuireſcere ſponte ſua pœnis, perpetua ſibi ſuæ cupiditatis eieratione infenſum. In rigidiſſimis

hyemis noctibus ſeminabat per pauimenta veſtes, procul illas amandans: manè conſurgens quæritabat nudus, aſſueturus rigori. Ingenium illud amoris, quem pictum in facie exprimebat, tot odiis dignum erat. Quemadmodum affabilis ſui oris flos, & fidiſſimus interpres cordis, vultus, contrahebat ad ſe omnes optimos; ſic verberabat peſſimos. Amorem non tantùm magnes ſimulat, quod trahat; ſed quòd auertat: vna parte ſollicitat ferrum, altera faſtidit, cum diſcordibus componuntur angulis: ſic amor ſimiles coniugat; idem & diuerſos arcet. Sed affabilitas Ioannis, conſortio beneficentiæ potentiſſima, aduertebat etiam auerſos. Tanta aliquando maieſtas morum eſt, vt conciliet etiam iniquos, quos cedit: ſed ad periculum patientiæ ſuæ damnis illuſtrandæ neceſſe fuit obcæcari æmulos. At humilitas ſua maximo honori dicata per omnem deſpicientiam ad illum prouehenda erat; nihil de ſe magnum cogitabat, ſed magna. Quod noluit videri, volebat facere; & fecit magna, dum humilia; dum fecit, tulit. Omnia viliora inter noſtros munera ambiebat: hoc maius, quòd honoratioribus dignior. Cupidus humilioribus occupari, pluresannos pueros docuit: ab hâc humilitate ad laborem reuectus, ad prædicandum inter Barbaros, & inter mortes Euangelium vitæ. Sanctus Pater puer ſibi inter pueros viſus, multis antelatus eſt viris: & merito prudentiæ & fidei præficitur. Reductioni nouæ multis ditiſſimæ periculis: maior ætate ſua Prouincia; ſed compenſabat grande æuum virtus mentis, & integritas morum: viuidæ hinc virtutes frondeſcebant, quarum humilitas radix eſt. latet ipſa, cætera velut ramos alit, & fœcundat

Multis pariter laboribus adornarat ſe ad labores, perinde ad glorias; à magnis ad maiores. Nec humilitas gratis ſemper eſt, nec ſuo caret pretio laboris. Quemadmodum gloriæ iter patientia eſt, eſt & abſtinentia gloriæ. Collegæ libentiſſimè ſunt diſſimulatio, & modeſtia. Non leue fuit, quòd acerbæ Barbarorum dialecto triennio dediſſet pertinacem operam. Doctus illam in omnium corda Chriſtum inſinuabat publicis concionibus; priuatis ſermonibus. Ab illo labore, ab illa humilitate impetratus poſteà maximæ ſuæ patientiæ honos. Iam commemorata humilitate, quæ virtutum coagulum, & veluti complexus eſt, nil ampliùs enarrare erat opus. Cæterùm, poſtulatio exilij ſui, non à patria modò, ſed à mundo noſtro; non ambitu honorum, & diuitiarum, ſed auiditate laborum, quorum ſemper candidatus fuit atque paupertatis, & contemptionis; magnum aliquid præſumebat, & diuinare videbatur. Aliquando, ſi egregia, ſi conſtantia vota, vaticinia ſunt. Nam, quemadmodum indoles; ſic gratiæ ſpiritus per cupiditates auguratur. Multa & importuna prece ſupplex ſuæ patientiæ fuit, donec obtinuit ablegari in difficillimam, & acerbiorem noui Orbis Prouinciam Paraguay; quam propter opportunitatem martyrij, & neceſſitatem patiendi importunis non flagitabat modò, ſed extorquebat votis. Teſtis ſum lætitiæ, qua reliquit parentes flentes, notos dolentes, ſpe tantùm dolendi pro IESV. Admirabar ego, & inuidebam illi, cùm vltimis brachiorum nexibus colligabamus, & vrgebamus nos, vt diſtingueremur numquam ampliùs viſuri: perculit cor meum, & neſcio quid venerandum in illo concepi, quaſi ſuę fortunam præſagiens paſſionis. Hac præſumptione

hactenus vixi, iam vidi, iam gratulor mihi. O me felicem, qui tantæ virtutis teſtis olim fui; qui tantæ patientiæ nunc narrator; qui tanti Martyris ſocius; qui quondam tanti amici Dei amicus! Nunc ſupplicem me acceptet, quem accepto Patronum; cuius ſpero amplexus, & oſcula pacis; quem precor cum S. Ambroſio: *Præcede ad illam communem omnibus & debitam, ſed iam mihi præ cæteris deſiderabilem domum. Para hoſpiti conſortium, & quemadmodum hic omnia nobis fuêre communia, ita illic quoque ius diuiduum neſciamus. Ne, quæſo, cupientem tui diu deſeras, properantem expecta, feſtinantem adiuua; &, ſi diutiùs morari tibi videor, accerſi.*

Poſt paſſionem S. Martyris Ioannis, ea ipſa nocte, ne refrigeraretur furor cunctetione, conſulto priùs Dæmone, iuſſit Nñezu ſuos producere ſeditionem, omnes Chriſti miniſtros tollere: haud contentos præſenti facinore, procedere in vicinam Reductionem S. Nicolaï, ſiue Piratini, vt ſubito adorirentur incurſu P. Alfonſum Aragonium; amandare procul metum; ſe tenebris implicaturum Solem aduersùs contrarios, ſi qui ad vindictam, aut defenſionem auderent, vt columes, extinctis Patribus, recederent. Huius ſpe promiſſi Barbari incenſi altera die propero penetrarunt curſu nouem milliaria. Furor illos extimulabat. Non homines, rabidæ videbantur tigrides. Repentè adoriuntur oppidum. Vix admoneri potuit à puerulo Alfonſus, vt ſe ſurriperet diſcrimini. Ne fides ſuorum periclitaretur, rogatur ſua fuga liberare omnes; ne auaritia patiendi pro Chriſto, ipſum Chriſtum multi perderent. Irriti Tyranni præda optata, omnem inſaniam, & bi-

lem in Eccleſiam refundunt. Tentant illam diruere incendio; tectum omne è paleis: iactant tædas ardentes, congerunt inflammata ligna. Ingens miraculum! dilabebantur per paleas, non aliter quam per niuem, cum aridiſſimæ eſſent, & æſtu Solis ſub meridiem idoneæ inflammationi, & in æſtate media, quam iis plagis ſortitur Nouember. Neque vnica conflagrauit ſtipula. Inſolentia miraculi non placauit malignitate cæcos: alienis potiùs ſe peſſimi interpretamentis irritant: vt ſunt, ſic iudicant; immedicabiles ſæpè, cùm fomentis exaſperentur. Exornati erant chartis codicum & librorum benedicti Martyris, quibus ſe pro criſtis compſerant: tollunt illas, incenſas applicant paleis. Mirum dictu! illæſi calami perſeuerant, & intaminati igni; illa ipſa omnipotens Dei manus, quæ vim flammæ interdixit tribus innocentibus pueris; nunc quoque continuit auidi naturam ignis, vt abſtineret ſtipulis. Interim conſpirant (nam viri ruſticatum abierant) nonnulli pueri eius oppidi à decimo vſque ad decimum octauum annum, arcubus, & ſagittis inſtructi, pro cauſa Dei, & defendendo P. Aragonio, ac ſocio ſuo prodituri vitas: arctiùs enim ſpirituales amplectebantur Patres, quàm naturæ. Placuit Deo pia temeritas: ſeditioſos inuidunt: trucidant è veſtigio vnum: admonentur ab impiis, non aduersùs illos, ſed aduersùs Patres dumtaxat illuc conceſſiſſe. Acerbantur plùs, occidunt decem & ſex, plurimos vulnerant, omnes fugant. E pueris nullus concidit.

Poſt triduum alter Tyrannus Garupes, qui in Patres, Rochum, & Alfonſum Rodericum, ſæuierat, trecentorum hominum inſtructus acie, (inquieta, & timida perfidia eſt; nec ſui ſecura,) in aliud proceſſit

oppidum, ſeu Reductionem, quam vocant Candelariæ, vt tantumdem animaduerteret in P. Petrum Romerum. Nihil excipitur odio. Conſpecti hoſtes ſtatim publicantur; aberrant etiam viri: octo tamen, aut decem pueri cum ſene duce obiecti, vtrò continuerunt nonnihil turbam. Impij vociferabantur, non eorum inuidia, ſed odio ſuæ Auæ, (ſic Patrem contemptionis cauſa compellabant,) veniſſe; illius ſolùm fata negotiaturos. Adoleſcentes tela ſtrenuè denſabant feruidiores pro Chriſto ſuo P. Romerus partim voluptate quadam moriendi pro IESV arreptus, partim præfidentia, & ſpe diuina, eques prodiit ad excipiendos Tyrannos. Mirabile euentu! vt primùm conſpectus Pater, omnis è veſtigio conſtitit exercitus, ac ſi maximæ aggreſſæ copiæ fugiendi deliberationem compellerent. Puberes hinc audaciores vrgebant plùs hoſtes: confluebant iam municipes Reductionis: ſic breui arcuerunt turpi infideles fuga, niſi qui ceciderunt; ex pueris tamen, & iis, qui pro Patre erant, nullus interfectus. O magnum facinus gratiæ! armaſſe recentes, & penè infantes, ſuos alumnos aduersùs cognatos, & aduersùs amicos, & pro extraneo homine! Tot miraculis inaugurabat Deus fidem IESV, quam primùm humilitate, deinde potentia ſuæ manus illuſtrauit, ne infirmitati oppreſſio Patrum verteretur, ſed myſterio virtutis, & prouidentiæ. Deuotio oppidanorum Candelariæ non ſe conſtrinxit defenſioni ſui Patris viui: extra ſuos effuſa fines mortuos exquiſiuit, etiam cum pretio vitæ. Conſpirarunt ad hoc centum probatæ fidei Indi, quibus tam liberali ope affulſit cælum, vt indemnes ſancta reportarent cadauera. Excepit illa deuotiſſimè plebs. Lacrymæ, fletus, clamores diſſimulabant ſanctum

pectoris gaudium; ſpecie tamen miſeranda, ac ſi cuiuſque parentum comploderentur fata.

Reſtat demonſtratio ſpiritus prophetici, qui è præcordiis ſancti Patris Rochi loquax ſupplicium Tyrannis promiſit. Prouecta facinoris facta ad Reductionem Conceptionis, Caziquus quidam Chriſtianus ardentiſſimi zeli, & excellentis indolis, Nicolaüs Neengirus vocabatur, vt vinceret opinionem, quam Nñezu conſtruxerat, omnes Caziquos conſpiraſſe in ſuos Patres, legit ducentos milites, pollicitus nunquam domum reuiſurum, numquam filios, numquam vxorem, niſi vltra ſanctorum Virorum tyrannide. Acceſsêre plures, ampliata acie, vſq; ad ſeptingentos: quærit hoſtes: inuenit: primus inuadit. Acerbo confligitur prælio: cadunt centum ex impiis, totidem compræhenduntur: cæterorum ſpolia capit Nicolaüs: tres dumtaxat deſiderauit è ſuis ad pignus patientiæ trium Martyrum. Aliunde quoque adornata Tyrannis vltio: nam Franciſcani Patres è ſuis Reductionibus (tres habent) ſollicitabant auxiliares. Magno charitatis ardore, & placida concordia ſancti hi Viri cum noſtris laborant in illo Euangelij nouali. Vbertas meſſis, & ingens laborum eius Prouinciæ vis noſtro illos prouocarunt ſubſidio. Miles quoque Hiſpanus, Manuël Cabral nomine, propriis impenſis conduxit Europæos aliquos; accreuit illi magna Indorum fidelium manus, non concurrebant, ſed conuolabant, vt pro cauſa recentis fidei iam periclitantis mille animas funderent: ſic potuit numeroſa Cabral acie iniquos inſequi. Cùm inuenit, in duas diſtincti hoſtes turmas fortiſſimè muniuntur: inuaſit Cabral vnam, occidit plurimos, comprehendit occiſores Patris Ro-

chi Gonzales,& Alfonſi Roderici,incolumi ſua manu: nullus deſideratus fuit. Alteram ſeditioſorum aciem aſtu cepit Caziquus Nicolaüs, tempeſtiuo nactus aduentu multos ex homicidiis Patris Ioannis del Caſtillo. Iuſſit Cabral animaduertere ſuſpendi in reos, mox ſagittis confodi. Merita ſanctorum Martyrum impetrarunt omnibus,vno dempto, ſalutem. Reuocata) placata iam irâ, quæ parentheſis quædam mentis eſt) memoriâ vitæ Sanctorum, patientiæ ſuæ in morte, prodigiorum poſt mortem, exprompſit veritatem noſtræ fidei:ſic noſtra myſteria docti,& abluti Baptiſmo I E S V, ſupplicio addicuntur. Garupes Tyrannus, Princeps facinoris; idem fuit & pœnitentiæ. Elapſus tamen Nñezu cum paucis ignobilioribus reis, opportunior fuit ſaluti multorum: natio enim Nanaiguararum merito fidelitatis, & demonſtratione voti ſui impetrant priùs ad ſe mitti Prædicatores: polliciti ſunt perquirere Tyrannum, & reliquos ſontes, qui fuga eripuerunt ſe ſupplicio, imò ſaluti, & vinctos ad Hiſpanum arbitrum mitti pro facinoris dignitate plectendos: arrhas fidelitatis dederunt, miſſis iam nonnullis, miſſuri breui ipſum Nñezu. Ex captis quoque duo ex præcipuis emiſſi conciliant cæteros, promiſſa venia ad Euangelium audiendum. Vanitatem ſuorum Caziquorum agnoſcunt, atque impoſturas fictitij Numinis Nñezu, cùm contra ſpem omnia accidiſſent, & contra promiſſa. Multi capti ex deceptis cædebant veteratores. Vbi, dicebant, Sol ferali contabuit caligine? vbi efferocientes tigrides? vbi potentia veſtra? Nec vos, nec nos his malis eripere valuiſtis. Sic fauſtè res fidei agitur, ſic ſubtiliter. Hæc diuina prouidentiæ aſtutia, ex malis fœcundare bona.

Quemadmodum agricola ex ſtercore, quod ſine vſu ſibi domi eſt, & impedimento potiùs, nouit agros præparare ad vbertatem meſſis: ſic Deus ſapientiſſima parcimonia non negligit abſque vſu commiſſa mala; ſed ex ipſis negotiatur fertilitatem bonorum, & quandoque ex ſceleribus ſubtiliſſimè fabricat ſalutem. Cæterùm, & hic mundi angulus publicatus eſt,& inſignitus rubrica, vt euocet ad ſe plures zelatores Dei, ne penuria prædicationis tot animas emptas IESV Chriſti ſanguine defrandet. Tanta meſſis eſt, vt diceret P. Rochus vniuerſis Sacerdotibus Hiſpaniæ, daturum ſe ſatis negotij, ſi diſtribueret per illas gentes.

Quanta porrò gloria Societatis eſt, vtroque mundum complexam latere, conſumpſiſſe extrema Orbis ſuorum Martyrum purpura! Rubet Oriens, rubet Occidens Martyribus noſtris. Iapon tingitur noſtrorum cruore:& ne peccaret elegantia mundi, altero nunc latere Vrugaï pingitur.

Fideles ciuitatis Aſſumptionis, quam coloniam ibi proximam habent Hiſpani, gloriam Martyrum agnouerunt, venerabundi celebrarunt, ſolemnes inſtituerunt gratiarum actiones. Prior Eccleſia Cathedralis lætitiam ſignificauit feſtiuo campanarum pulſu, reliquæ ſecutæ. Miſſam Trinitatis cantauit Canonicus: concionatus eſt Rector noſtri Collegij: adfuerunt Clerus, Patritiorum ordo, & omnes Religioſi cœtus: ſic inaugurata eſt gloria iſtorum Martyrum;ab omni Eccleſia,ab omnibus concelebranda. Quorum patientiæ fama & decor virtutis narratæ infideles contrahunt iam ad fidem, fideles ad gloriam impetratio eleuabit, exemplum excitabit excellentis vitæ, excellentis mortis.

FINIS.

R. P. PROVINCIALIS *Societatis* IESV, *in Prouincia Toletana, Facultas.*

EGo FRANCISCVS AGVADO, Societatis IESV, in Prouincia Toletana Præpoſitus Prouincialis, poteſtate ad hoc mihi data à Reuerendo admodum Patre noſtro, MVTIO VITELLESCHO, eiuſdem Societatis Generali Præpoſito, facultatem concedo, vt *Hiſtoriam panegyricam de tribus Martyribus Societatis* IESV *in Vrugaï pro fide occiſis, à Patre* IOANNE EVSEBIO NIEREMBERGIO, *Societatis noſtræ*, compoſitam, quæ grauium Theologorum eiuſdem Societatis iudicio examinata, & approbata eſt, typis euulgetur, in cuius rei fidem has Litteras Manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Matriti die 26. Iunij, anno 1630.

FRANCISCVS AGVADO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX RERVM ET Verborum notabilium.

A

Abel inuentor patientiæ. fol. 124
Abraames victor contra infideles. 136
Abrahami ſacrificium. 91. 92
Abſtinentia. 210
Abſtinentia cupiditatis, nutrix patientiæ. 112
Actiones honeſtæ ad lætitiam. 150
Adam repertor laborum. 124
Adulatio qualis ſit. 98
Ædeſius mercaturæ cauſa miſſus in Græciam, Philoſophiæ operam dedit. 136
Ægritudo, vide *Triſtitia*.
Ægyptiorum Deus. 29
Ærij genitrix. 417
Æſtimatio rerum ab exiſtimatione, iniqua 197. & ſeq.
Affectionum inſtitutio. 275
Affectuum vſus. 262
Africanus. 63
Agatha. 40
Ageſilaus rex. 140
Alexander. 51
timore ſtatuæ exanimatur. 250
Alexandri annulus. 54
Alexius opprobriis hilaris. 25
Alfonſi Neapolitani regis carbonarium inter venandum offendentis hiſtoria. 336
Aman. 77
Amandus quis. 295. & 396
Amans ſeipſum negligit. 291
Amans amens, ſed prudenter. 323. 324
Amantis mors pretioſa & felix. 388
Amantes vitæ prodigi. 322
Amantium quæſtus quis. 296
Ambientium ſeruitus. 464
Ambitio 54. & 172
Ambitionis immortale vitium. 466
Amentia. 391
Amentia, de amante. 323
Ammonius. 40
Amor. 266
Amor immutabilium, & mutabilium. 84
Amor & tyrannus differũt. 291
Amor Amati, amantis redemptio. 293
Amor dilecti, libertatis chirographum. ibid.
Amor ſui, auctoramentum quoddam ſeruitutis. ibid.
Amor Dei 296
Amor Dei, veritatis ſpiritus. 322
Amor Dei, amorum pater, ex Hierotheo. 313
Amor omnibus æquiualet. 307
Amor conglobatus, Hierotheo. 314.

M

Amor inuincibilis. 320
Amor omnium voluptatum fortiſſimus. 321
Amor Philoſophus dictus à Diotima. 322
Amor ſophiſta, Platoni. ibid.
Amor teſtamentū amantis 332
Amor magus. 334
Amor echo. 341
Amor à cupiditate differt 343
Amor, lætitiæ pater & ſummæ, puriſſimæque voluptatis cuſtos, & arbiter. 344
Amoris, paciſque exemplum Paulus Apoſt. 37
Amoris ingenium & conditio. 279
natura. 287
Amoris cum morte comparatio. ibid.
Amoris vſura mortem ſuperat. 288
Amoris indoles. 290
Amoris humani zelus. 299. & ſeq.
Amoris diuini zelus. ibid.
Amoris cruciatus. 301 & ſeqq.
vis vnifica. 310. & ſeqq
Amoris indoles collata cum lege naturæ. 311. & ſeq.
Amoris mores. 318
ſagittæ iuſtiſſimę. 320
pretium. 321
temperantia. ibid.
verba. 334
Amoris ſeruitutum conditio. 336
Amoris tela, beneficia. 339
Amoris legitimi ars. 341
Amoris dotes quæ, ſecundum Agathonem. 345
Anaxagoras. 329
Anaxarchi pila. 25
Androidas miles. 127
Animarum conſideratio. 477. 478
Animas eſſe mortales rebantur Stoici. 429
Animus. 172
ſibi ſufficit. 1. & 38
protegit omnia. 8
omnia habet ſua, &c. 40
Animi perſona, frons eſt. 101
Animi vis. 449
Annales Alexandri. 54
Gygi. ibid.
Annibal. 449
Annibalis hiſtoria. 295
Antigonus. 40
Antiochus. 44
Antiochi error. 429
Antipater Cyrenaicus. 39
Antiſthenes. 64
Apicius helluo. 70
Apiculæ vtilitas. 177
Apin Deus Ægyptiorum. 29
Apprehenſio, vide *Opinio*.
Aqua gratiſſimè decedit ſede ſua, & ſidet. 338
Aræ Buſiridis. 141
Arbor Malacenſis. 492
Archimedes Geometra. 183
Archytas. 454
Ariſtippus. 36
aurum in mare abiicit. 91
Ariſtoteles reprehenditur. 4
Arneas. 10
Arſenio mundana amentia oſtenſa. 464
Artemon infelix ex inanium periculorum formidine. 250
Artemonis crudeliſſima, periculoſiſſimaque prouidentia. 399
Aſdrubal. 46

Aſdrubalis ſeruus homicida. 339
Aſſuefactio, vide *Conſuetudo.*
Aſſyria gloria ſpiritum inter pocula emiſit. 449
Aſtidamas, vnus omnium conuiuarum vicarius. 70
Aſylum. 145
Athaliæ hiſtoria. 169
Attalus Rex. 63
Auarus. 439
Auarus prodigus. 289
Auaritia. 54. & 258
Auaritia fortunam ſuperat. 52
Auaritia diuitis. 158. & ſeq.
Auaritiæ inuentum, poſt omnia poſſe optare aliquid. 51
Auaritiæ non fouet prodigalitas. 454
Auaritiç & ambitionis monſtra. 456
Audacia 170. & 267
Audentius. 64
Auiditas. 374
Aulæ ars. 177
Antomedon, nihil debere, ſupremum fortunæ gradum poſuit. 39
Aurum in mare abiectum ab Ariſtippo. 91
Auri damnum. 438

B

Babylon per gulam prodita. 449
Barbarus quidam Arabiæ ſemper hilaris. 730
Barbari Guaycuri. 351
Barlaam ruſticus. 39
Barnabas Anachoreta. 42
Beatitudo quid. 435
Bellum mortis pictor. 386
Beneficia, tela amoris. 339
Beneuolentiæ lingua, de manu. 334
Bonitas commendatur. 325. & 330 & ſeq.
Bonitas diuina. 325
Bonitas ſe communicandi auida. 333
Bonitas res pacifica, & ſocialis. 453
Bonum omne, refuga. 76
Bonum continuandum. 178
Bonum idem quod integrum. 413
Boni ſummi vtilitas. 413
Bonorum & malorum differentia. 411. & ſeq.
Bonorum ignominia. 412
Bonorum genera ex Sexto. 427
Bos Phalaris. 142
Brachium dextrum, amorem diuinum, læuum, terrenum, Plato finxit. 322
Buſiridis aræ. 143

C

Cæditius. 143
Cæſaris & Pompei inuidia 276
Cæſaris apud Alexandriam hiſtoria 384
Canis fabri in Apologis Locmani. 176
Caput ſolum inter humanos artus natura protexit. 89
Carcer Syllæ. 243
in Caſibus alienis diſſimulanda conſtantia. 93
Cato. 127
Cautes Scironis. 243
Cautio Prius eſt tibi cauiſſe, quam aliis. 96
Cenſura Cæditii. ibid.
Cenſura vulgi contemnenda. 465

Cerebrum ſolum, caputque inter humanos artus naturam induit, & cur. 8
Cerui pernicitas. 20
Character prudentis. 252
Chariberti regis laus. 56
Charitas parentum. 298
Charitas, veritatis ſpiritus. 322
Charitas Philoſophorum ibid.
Charitatis vis. 296
Vide *Amor.*
Cicadæ otium. 177
Cicuta Socratis. 25
Cicuta Æſculapio ſacra. 477
Cimbri. 170
Cincinnatus honorem annuū voluit, continuum noluit. 63
Clidemus. 496
Clodius. 70
Cogitationes paralyticæ apud Alchuuinum quæ. 236
Cognitionum regula. 256
Collimatio vitæ, de deſiderio. 379
Comparatio temporum. 226
Comparationis diſparium cōmodum. 222
Comparationum vſus, & exempla. 221. & ſeq.
Conatus & impetus ad bonum. 170
Conradi abſtinentia. 16
Conſcientia pro ſupplicio parricidii apud Peluſios. 143
Conſcientiæ vis. ibid.
Conſtantia in caſibus alienis diſſimulanda eſt. 93
Conſtantia, fructus innocentię. 147. Vide *Patientia.*
Conſuetudo & aſſuefactio. 182
Conſuetudinis vis 276. & ſeqq.
Contemptio humilem, & ſuperbum facit. 247
Cōtentioſi vt mitigandi ſint. 251
Contentus nemo miſer eſt. 62
Contingentia. 223
Contractus Glauci & Diomedis. 292
Coquus Ducis Mediolanenſis. 460
Cor Democriti. 101
Cordis humani duplex quies. 61
Corruptionem ſequitur interitus. 452
Crudelitas Diomedæa. 79
Crux. 458
Cuniculi latebræ. 10
Culpa pœna contermina. 145
Cupiditas 266 & 361
Cupiditas gloriæ Macedonicæ. 275
Cupiditas & amor differunt. 343
Cupiditas gloriæ. 466
Cupiditas cum annulo Gygis comparatio. 54
Cupiditatis immenſus terminus. 62
Cupiditatis malum. 163
Cupiditatis cum volucribus quibuſdam Indiæ comparatio 373
Comparatio cum numeris. 52
Vide *Deſiderium.*
Cupido Paridis. 275
Cyrus. 11
eius memoria. 492

D

Damnum turpi lucro præferendum. 149
Datamis Martia felicitas. 176
Deciorum ferrum. 25
Delitiæ, vide. *Voluptas.*
Democritus. 101

Deſiderium quid. 379
Deſiderij vſus. 370. & ſeq.
Deſideria animam extrudunt è corde. 375
Deſidia ſapientis. 158
Deus Ægyptiorum quis. 29
Deus ſibi ſufficit, ſed non ſupereſt. 38
Deum redamandi cauſa. 342
Dij Ethnicorum. 187
Diagoras. 496
Didymi hiſtoria. 10
Dies mortis, quàm natiuitatis cui melior. 483
Dignitate dignus quis. 63
Dilectio, vide *Amor*.
Diligentia de bono. 175
Diligentiæ omnia fiunt mancipia, ex Antiphane. 176
Diogenes. 51
Diomedes. 292
Diomedis equi. 143
Diomedæa crudelitas. 79
Dionyſius. 150
Diſciplinæ caput, ſilentiũ. 188
Diſſimulare licitum. 94
Diuerſorium Fanni. 142
Diues quis, ex Euſebio. 109
Diuitis auaritia. 158. & ſeq.
Diuitiæ. 124
non arca, ſed corde metiendæ ſunt. 82
Diuitiæ paupetis quæ. 442
Diuitiarum idea, paupertas. 15
Diuitiarũ & inopis collatio. 435
Diuitiarum inſufficientia, 437
opprobrium. 438
Diuina bonitas. 326
Diuinorum cognitio intellectum maximè perficit. 256
Dolor. 448. & 457
Dolor, & tormentum. 24. 25
Dotes amoris quæ. 345

E

Echo, de amo re. 341
Egenus & pauper differunt. 440
Egeſtas. 7
Elegantia nuditatis. 351
Elementa ſe inuicẽ diligunt. 331
Emanus. 25
aquâ ſalsâ vſus eſt. ibid.
Endymion. 330
Epictetus fortunam prouocat. 36. & 39
Epicurus. 41. 452. & 460
Equi Diomedis. 143
Error gloriæ. 468. & ſeq.
honoris. 469
Ethnicorum Dij. 187
Exemplorum commemorationis vſus. 218
Exilium æternum Genucius regno antepoſuit. 52
Exitus ante omnia conſiderandus eſt. 225. 226
Exſpectatio malorum. 246
Exultatio occidit Diagoram. 496

F

Facies rerum labentium circulus dicitur ab Elia Cretenſi. 88
Factitia propria manu laudantur. 34
Fauna edentula. 102
Fauni diuerſorium. 143
Fautinus, ſyluarum, & montium ciuis. 10
Federici Imp. importuno petitori, facetum reſponſum. 71
Felix quis. 67
Felicitas. ibid. & 171
Felicitas optima quæ. 43
Felicitas laruata. 102
Felicitas Datamis. 176

Felicitatis ars omnium difficillima 171
Ferrum Deciorum. 25
Ferula literaria Getæ. 70
ex Filio Dei inſtructa patientia. 126
Finis. 225
caput eſt. 225
Vide *Exitus.*
Fletus proborum, riſus animæ. 97
Formarum diffidium. 414
Formicæ ſolertia. 177
Formido. 250
Fortuna. 1
quo nomine ſit iniqua. 3
quo impia. ibid.
Fortuna humana. 4
prouocatur ab Epicteto. 36.39
Fortuna cæca. 111
lubrica. 134
triplex. 193
Fortunæ indulgentis ordo. 2
Fortunæ meretricium ingenium. 5
Fortunæ neceſſitas, magnum infortunium. 53
Fortunæ cum pupillo comparatio. 77
Fortunæ rota. 87
mediocritas laudata. 87.87
Fortunæ nomen Chriſtiano reiiciendum, & diuina oſculanda manus. 110
Fortunā opus ſummo operi. 186
Fortunatus quis. 83
Franciſcus Lupius. 64
pallium in partes pauperibus diuidit. 65
Fraus, de perſona animi. 101
Frons Heracliti. ibid.
Fugæ inuentor quis. 127
Furor otii portiuncula. 387
Furoris ars & dementia. 390. 391. & ſeq.

G

Gaudium. 22
eius patria. ibid.
ſedes. 28
Gaudium factitium. 45
Gaudium Iacobi Patriarchæ ex nuntio viuentis Ioſeph. 53
Gaudium in quo ſit. 58
quid ſit. ibid.
eius opificium. 59
differt à lætitia. 346
Gaudii patria. 21.23. & ſeq.
ſedes, animus. 25
Gaudiorum comes vndique dolor eſt. 451
Vide *Lætitia.*
Gelimeres, Vandalorum rex. 46
Gemmæ. 191
Genitrix Aërii. 417
Genucius æternum exilium regno antepoſuit. 52
Getæ literaria ferula. 70
Gigantes à nocte in manè natos, adultos, viros, Deorum inimicos, vulgus iactat. 389
Gladius Alexandri illudit modum Gordii. 294
Glaucus. 292
Gloria, res ruinoſa. 102
Gloria mortalium mortuis mortalior. ibid.
Gloriæ Macedonicæ cupiditas. 275
Gloriæ humanæ futilitas. 461
cauſas ſui iuris habet. 50
Gloriæ cupiditas. 466
periculum. 467
error. 468. & ſeq.
Gonia rupes. 26

Gordianus purpuram niſi coactus accipere noluit. 52
ſecundum rerum malum putauit imperium. ibid.
ſecundam poſt mortem, ſecundam fortunam duxit ibi.
inter purpuram & necem dubius fuit. ibid.
Gordii nodus. 294
Græci. 170
Granum vuę Anacreontis expectorauit animam. 495
Gratia Dei hominibus officiosiſſima, & velut in eorum iurata obſequium, ex Hildeberto. 187
Gulæ crimen. 454
Guſtus. 350
Gygis annulus. 54. & ſeq.

H

HAbis, Hiſpaniarum rex. 10
Habraham, vide *Abraam*.
Hannibal vide *Annibal*.
Heraclitus. 101
Herodes Sophiſta. 114
Hierocles Philoſophus. 56
Hilaris barbarus quidam Arabiæ. 72
Hippias Sophiſta nobilis. 48
eius laus. ibid.
Homo nec fortuna, nec maiori arte naturæ indiget. 1
quomodo ſibi ſufficiat. 38
ex tortoribus compoſitus. 41
rudis naſcitur ad omnia, niſi ad lacrymas. 115
cur beatitudini vnicè deuouotus naſcatur ad labores. 116. & 159. 160
Hominis præſtantia, & valor. 7. & 71
conſideratio. 333
Hominem ex duobus carnificibus compactum, Clarideomi dictum. 420
Honos. 463
Honor alieniſſimus, & nos alienat. 35
Honos virtutis appendix eſt. 470
Clidemum occidit. 496
via. 470
Vide *Gloria*.
Honoratus. 43
Humana conditio ferarum miſerabilior. 21
Humilitatis laus. 188

I

IAcobi Patriarchæ gaudium ex nuntio viuentis Ioſeph. 53
Ignis optimum condimentum olim dictus. 26
cœli ſuburbium. 161
Ignis omnium acerrimus vltrò, ne pungnet, exulat. 331
Ignominia. 25
Ignominia bonorum. 422
Vide *Honos*, & *Gloria*.
Imaginatio. 250
Imago voluptatis quę. 455
Impatientia. 122
Impetus. 476
Impudentia mortalium. 387
Indoles amoris collata cum lege naturali. 311. & ſeqq.
Infantes excepti ab animalibus, & aliti. 10
Infelix nullus ſenſu aliorũ. 62
Ingenium amoris. 280
Innocentię inuentum quod. 124 125.
fructus conſtantia. 147

Inopia. 7.& 24
Inopiæ cū diuitiis collatio. 434
Inopiæ deſiderium. 435
Intellectus donum. 190
eius ſalutaris vſus. 214
Vide *Mens*.
Intemperantia. 265
Inuentum auaritię, poſt omnia poſſe optare aliquid. 51
Inuidia Cæſaris & Pōpeij. 275
Ioan. Fernandius. 137
Iobi miſeria. 88.& 99
patientia. 125
Ionas procellæ cauſa iactatur in pelagus. 438
Ioſephi innocentia commendatur. 502
Ira, furor breuis. 389
initium inſaniæ apud Ennium. 389
naturæ telum Diadocho. 397
Iræ modus 387
Irati hominis aſpectus Galenum terruit. 389
Iupiter. 10

L

Labor nullus acerbus patiētibus, ſed nolentibus. 62
Labor aſſiduus quanti ſit. 119
Labor triplex. 193
Laboris commendatio. 133. & ſeq 458.& ſeq.
Laboris præuiſi commoda. 241
Laboris priuilegium quod. 459
Labores voluntarii. 117
neceſſarii. ibid. & 124
Laborum inuentor quis. 124
Laborum, ingenium gratiſſimum. 454
Laboribus aſſueſcere aduersùs ipſos præſtat. 119
Lacrymæ. 129.& 482
Lacrymæ Solonis. 97
Lacrymæ primi flores hominis. 115
gratiſſima ca remonia amoris. 409
Vide *Iuſtitia*.
Lætitia. 150 & 267
Lætitia ex factitiis. 67. & ſeq.
Lætitia ruit tempore. 347
componitur cum natura. 363
Lætitiæ auctor ſibi quiſque ſufficit. 32
Lætitiæ radix quæ. 51
eius innocentia. 346
definitio. ibid.
Lætitiâ Sophocles, & Dionyſius extincti. 350
Laqueus triſtitiæ, de lætitia quę ruit tempore. 347
Laurentius martyr. 25
Laus quibuſdam ad ignominiam fuit. 395
Leandri dictum de pateintia. 137. & 138
Leo Iconomachus Imper. naſci tributarium fecit: morti onus nemo impoſuit. 497
Leonis robur. 20
Lex tranquillitatis. 71
Sinarum quoad peregrinos 76
Leges moriendi omnes reſpubl. ſanciunt. 494
Liberalis quis. 3
Libertas. 171
Libertas quæ, iuxta Periandr. 149
Libertatis duplex membrum. 108
Libidini ſatisfit non ſatisfaciendo. 71
Lingua beneuolentiæ quæ. 334
Locmanus, vetuſtus Perſarum

ſapiens. 484
Lucrum turpe damno poſtponendum. 149
Lucrum ſecurum, detrimentum nullum. 295
Luctus, vide *Triſtitia*.
Luxuriæ exempla. 450
Lycaſtus. 10
Lyſimachus ſe voluptati vendidit. 451

M

Macedo miles. 50
Macedonis ardor. 37
Magus de amore. 334
Mala, inuentum peccati. 124
Mala quę, ab opinione. 206
Malorum præmeditatio. 239
expectatio. 248
formido. 250
Malacenſis arbor. 492
Mancipiorum ſeruitium parum tutum. 73
Manus, inſtrumentum inſtrumentorum. 19
organum ante organa, Ariſtot. ibid.
accepta cœlo victima. 150
lingua beneuolentiæ. 334
Martini pallii fruſtrum coram Angelis oſtentatum. 65
Mater pia minus dat omnibus, vt det omnibus. 2
Maximinus. 70
Medicamentum præuertens, & liniens. 240
Melamcomælaus. 120
Memoria miſeriæ ac mortis noſtræ omnium præſtantiſſima. 491. & 492
Memoria Mithridatis vigintiduarum linguarum tenax. ibid.
Memoria Themiſtoclis, Senecæ, & Cyri. ibid
Memoriæ vſus, & vtilitas. 251. &. 152
Mendacium. 234
Mens. 191.
Mens & ſenſus componuntur 359
Mentis inutilitas & curioſitas prohibenda. 253
Mentis intemperantia. 254
Menſura opulentiæ quæ. 456
Mercurius. 453
Meretricum amor. 4
Metus. 265
quid ſit. 399
Metus temporalium aliquando innocens, & ſalutaris. 404
Metus panicus. 188
Vide *Timor*.
Midas Phrygiæ rex. 31
Midæ cum voluntate comparatio. 31
Milites lucis defectura perterriti. 249
Mirogenes. 42
Miſer nemo, ſua contentus miſeria. 62
Miſeria. 67
non fallit. 52
Miſeria neceſſaria, felicitate felicior eſt. ibid.
Miſeria Iob. 88. & 100
Miſeriæ facillimum remedium, cupiditatis mutatio. 49
Miſeriæ quodammodo blandiendum vt repugnet. 95
Mithridates aſſidua ciborum venatione innocens ſibi omne virus fecit. 119
Mithridatis admiranda memo-

ria. 491
Mœror rei perditæ, & timor peritura differunt. 84
Vide *Triſtitia*.
Molpadiæ, & Partheniæ fabula. 399
Momi votum. 8
Monſtra ambitionis & auaritię. 456
Moriendi libertas. 497
Mors. 24
Mors æſtimatione fœdata. 259
Mors amantis pretioſa. 288
Mors cum vita confertur. 481
ex quibus abducit, & quò conducit penſanda eſt. 484
Mors vitæ pretium. 487
optimæ vitæ norma eſt ibid.
Mors in regendis hominibus. clauus præcipuus. 494
vndique propinqua eſt. 496
diuinitatis argumentum eſt. 497
Mors quælibet tempeſtiua. ibid.
vnica & ſimplex eſt 498. 499. & ſeq.
Mortis & amoris comparatio. 287
Mortis pictor de bello. 386
Mortis cum vita comparatio. 472 & 481
Mortis conſideratio. 477
praſtantia. 481
reuerentia. 490
bonitas. 491
Mortis diuinum inuentum. 493
facilitas. 495
Mortis cum ſomno comparatio. 500
Mortis anticipata ſolutio. 501. & ſeq.
violentia. 503
violentæ maximorum exempla. ibid.
Mortis pretium ex contemptu. ibid.
gloria. 504
Morti nemo onus impoſuit 497
Mortem edicendam publica authoritate Zaleucus cenſuit. 486. & 493
Mortuos deflendi modus. 98
Mortalium impudentia. 387
Mores amoris. 319
Morum infelicia tentamenta vitanda. 185. & 186
Morum remedium. 215
Motois. 138
Mundus quid. 327
Mundus pro carcere. 40
Muſica 156
Mutabilitatis & immutabilium amor. 84

N

NAtura. 1
quælibet in charitate fundata eſt. 382
Naturæ ſolicitudo. 2
pietas in genus humanum. 7
beneficium. 7 & 8
Natus ſeptennio duntaxat omnibus humanitatis officiis functus eſt. 389
Nati & mortui contraria conditio. 483
Nemo ſui aſylum habet. 145
Neronis hiſtoria. 51
Senecæ dictum. ibid.
Niniues per luxuriā periit. 450
Nodus Gordij illuditur. 294
Nuditas amata. 9. & 10
Nuditatis elegantia. 352

O

Odium. 267
aduersùs malum. 383
Simonis. ibid.
Odii vtilitas. 380. & ſeq.
vſus. 382
Opes cur inuentæ. 435
Opinio. 250
multiplicat mala per ipſa bona. 294 & ſeq.
Opinionis illudentis exemplū. 197 & ſeq.
Opinionis mala. 206
remedium 208
Opiniōnis onera præcipuè alleuianda. 211
Galeni exemplum. 211
Opinionis ſalutaris vſus. 214
eius præcepta topica. 210
alia contra eandem. 239
Opinionis diſtractio. 229
Opulentia. 25
vera quæ. 79
Opulentia & frugalitas. 435
Opulentiæ norma. 15
faſtidium. 161
menſura. 435
vtilitas. 439
Otium cicadæ. 177
Ouiedus Patriarcha. 424 & ſe.

P

Pachonis fabula. 10
Pallium Martini. 65
Franciſci Lupii. ibid.
Panacea mors Socrati. 477
Paraſus. 10
Paratus iuuat eſſe in omnibus. 185
Pardulphus. 39
Parentum charitas. 298
Paridis cupiditas. 275
Parricidii ſupplicium apud Peruſios. 143
Paſſeris pennæ. 20
Paſſio paſſione non eluēda. 164
Pater amorum, amor Dei. 313
Patientia alia erga Deum, alia erga dæmonem, alia erga homines, erga ſe alia. 112. 113
rurſus alia, aliorum, alia ſui. ibid.
Patientia Iob. 126
Tobiæ. ibid.
Poſſidonii. 136
Solonis. 157
Leandri dictum de patientia. ibid. & 138
Patientiæ inuentor quis. 124
Patientiæ vis. 132. & ſeq.
virtus. 269
Patientiæ duplex beneficiū. 139
Patrimonium opulētum quod. 72
Paulus Apoſt. typus amoris, paciſque. 77
Paulus ciues Theſſalonicæ ſemper gaudere hortatur. 55
Pauo glorioſus. 177
Pauper quis. 83
Pauper & egenus differunt. 440
Pauperis diuitiæ quæ. 442
Paupertas. 7. & 24
Paupertas nuditatis loco adorata. 10. & 11
Paupertas idea diuitiarum. 15
Paupertas læta Aglao. 209
felix Tello. ibid.
affectata Diogenī. ibid.
quæſita Crateti. ibid.
pertinax Demonaci. ibid.
glorioſa Epaminondæ. ibid.
ſtudioſa honoratio. ibid.
iuſta Ariſtidi. ibid.
ſecura cunctis. ibid.

res cæleſtis eſt. 441
diues eſt. 442
ſacra eſt. ibid.
Paupertatis remedium. 306.307
laus. 439. 440. & ſeq.
dignitas. 443. & ſeq.
Pax mentis pretioſiſſima. 16
Pax Dei quæ 50
Pacis, amoriſque idea Paulus Apoſt. 37
Peccaſſe ineluctabilis tyrannis animi. 144
Peccati inuentum quod. 124
Pecunia cunctis æquiualet 15
Periculum gloriæ. 467
Perſona animi, defronte. 101
Peruigilii peſſimum inſomnium. 126
Phalaris, 143
Phantaſiæ ſtultitia. 251
Pharmacopolium vectile apud quoſdam barbaros Medicos. 190
Phidias ſtatuarius. 56
Philemon. 496
Philippus. 40
Philopœmenes. 40
Philoſophia. 3
quid ſit. 487
Philoſophiæ fructus, ibid.
artificium. 488
Philoſophus, de amore. 322
Phœnix. 288
Pictor mortis, de bello. 386
Pila Anaxarchi. 25
Pilus ſpiritum Fabii extrudit. 496
Pimenii ſalutare meritum. 137
Pinus Iſthmiaca. Sinarum. 143
Plato ſæuit in ſeruum. 393
Pœmenis fabula. 9. & 10
Pœnitendorum præcautio. 141
Pelagius. 152
Pœnitentia longæua eſt. 459
Polycrates. 79
Poſſidonii patientia. 136
Præcautio pœnitendorum. 141
Præcepta topica in vſu opinionis. ibid.
comparatio fortunæ. 220
contingentia. 223
reſpectus finis. 225
comparatio temporum. 226
exemplum. 228
ratio prouidentiæ. ibid.
Præcepta alia contra opinionem: ibid.
præmeditari mala, 239
mala exſpectare. 246
timenda non confingere. 250
Prædictio veraciſſima. 392
Præmeditationis vſus. 239.340
Prænotionis vſus. 244
Præuiſio vide *Pœnitentia*.
Pretium amoris. 327
Pretium humanum aliunde. 71
Prienenſis Philoſophus. 35
Primitiæ vitæ humanæ fletus & lacrymæ 155
Priuilegium laboris quod. 459
Procraſtinatio, modeſta repulſa. 175
Prouidentia. 241
Prouidentiæ ratio. 228
Prudentis character. 252
Pupilli cum fortuna comparatio. 77

Q

Quæſtus amantium. 296
Quies. 438
Quies humani cordis duplex. 151
Quies Platonem occidit. 496
Q. Mutius. 39

R

RAdices malacenſis arboris. 492
Refuga, de bono terreno. 76
Res nulla perpetua, rara diuturna. 78
Res nobis duplici capite mortales. 89
Rerum neceſſitas. 26
Rerum labentium facies circulus dictus ab Elia Creteuſi. 88
Rerum tolerantia, & temperantia. 105
Reuilius vno die Conſul. 77
Riſus Philemonem occidit 496
Ritus funeralis apud Tebitenſes. 383
Rata fortunæ. 87
Ruſticus quidam fatigatus ex aratione, in vllam regreditur. 111

S

SAcra, de maioribus. 455
Sacrificium Abrahami. 91
Salluſtius quidam accenſum carbonem nudo imponit femori. 118
Salutis iter liberum, & expeditum. 418
Samius tyrannus. 51
Sapientis deſidia. 158
Sapientem graues manus habere, Iudæorum legiſlatorum dictum. 25
Sapientiæ laus. 254. & ſeq.
Sardenſis quidam elapſus à parentibus in ſyluas ſe recipit. 182
Scironeæ cautes. 143
Semiramis. 10
Senſus & mens conferuntur. 519
Serapion Sindonita paupertate lætus. 25
ſeipſum vendidit. ibid.
pretium ſeruitutis reſtituit. ibid.
Serui ſeruorum terrenorum cupidi. 75
Seruitium mancipiorum parum tutum. 73
Seruitus ambientium. 464
Seuerus Imp. 64
cius auguſta iactatio. 48
Siculus tyrannus. 350
Siculi cuiuſdam naufragantis hiſtoria. 30
Silentium, diſciplinæ caput. 188
Silentii laus. ibid.
Simii cuiuſdam hiſtoria. 384
Simplicitas, norma opulentiæ. 15
Sinarum lex quâ peregrinos. 79
Socrates pauper forum ingreditur. 83
Socrates vnde ſapiens. 322
calicem cicutæ haurit. 348
Solertia formicæ. 177
Solicitudo, vide *Diligentia*.
Solon 64
lacrymans reprehenditur. 97
eius patientia. 137
Somnus. 352. & 481
mortis quædam effigies. 500
Somni cum morte comparatio. ibid.
Sophiſta, de amore. 235
Sophocles. 350
Spartæ indumenta & alimenta negabant filiis, & cur? 7
Spes. 81 & 266
Spes bona futuri aliquando fallax. 159
Spes & expectatio, 364. 365. & ſeqq.

nec ſperandum, nec timendum. 81
Speuſippus Philoſophus. 41
Staniſlaus Polonus cuidã vitæ, aut mortis optionem dat. 447
Stephanus Libys. 42
Stilpo Philoſophus. 35
Stoicorum error de mortalitate animarum. 419
Stratonicus Citharœdus. 111
Suburbia cœli, de igne. 161
Suſtine, & abſtine, Epicteti dictum. 166
Syllæ carcer. 143

T

TActus. 351
Tantalea auiditas. 374
Tela amoris beneficia. 339
Telephus. 10
Temperantia. 106
Temperantia amoris. 321
Temperantiæ immoderatus vſus. 109
Tempus. 155
Temporis computatio. 226
commodum. 226. & ſeq.
Terra loco gaudet humillimo. 331
Temiſtoclis memoria. 492
Thraſylli Æxonei hiſtoria. 207
Timonis odium. 384
Timor. 81. & 250
nec timendum, nec ſperandum eſt. 81
Timor ſolers, inuẽtor fugæ. 127
Timor malis inutilis. 400
ad quid timor datus. 402
Timor Dei. 404
Timoris vſus & vtilitas. 308
remedium. 404
Timores, dentes acutiores miſeriæ. 119
Tobias idea patientiæ. 116
Tolerantia. 114. & 141
inuentum innocentiæ. 124
laudantur. 137. & ſeq.
Tolerantiæ vſus. 109. 110
ſpes, & vtilitas. 117
Tranquillitas lex. 71
Triſtitia. 24. & 405. & ſeqq.
aliena, non leue remedium eſt damni proprii. 409
Triſtitiæ laus & vtilitas. 403. & ſeq. 409

V

VAlor hominis. 71
Venus depilis priſcis Romanis ſacra. 455
Verba amoris, opera ſunt. 334
Verecũdia, virtutis infantia. 147
Veri languora & ſegnities. 235
Veritatis laus, & obſeruãtia. 231
Veritatis ſenſus attingẽdus. 235
Vita honoris. 470
Vigilia, vide *Diligentia*.
Vindictæ malum. 391
Vindictę ſumendę ordo. 392. 393
laudatum genus, ibid.
Vir bonus, moleſta ſarcina. 95
Virgula diuina. 47
Virtus vna non accipitur mutuò. 153
Virtus Muſicæ ſimilis. 156
res eſt vſualis. 156
Virtus quàm fortuna liberalior. 219
Virtus vna potens, reliqua nugæ. 426
Virtus iniuſtè difficilis dicitur. 433
Virtus in quo pretioſa. 459
Virtutis ingenium, poſt nihil habere omnia. 51
Virtutis prædicatio. 170. & 483.

Vis. 170
Vita, humana, malitia & prę-
lium. 19
Vita eſt peregrinatio ſine erro
re termini. 496
Vitę humanę primitię, fletus &
lacrymæ. 115
Vitę collimatio, de deſiderio.
379
Vitę, & mortis comparatio.
472 & 481
Vitę conſideratio. 473. & ſeqq.
prę̨ſtantia. ibid.
pretium. 470. 471
caduca poſſeſſio. 487
Vitam auferre quiuis poteſt,
mortem nemo. 488
Viuere illud eſt, non ſibi ſoli vi-
uere. 94
Vitium, vide *virtus*.
Vltio, vi de *Vindicta*.
Vnitas laudata. 179
Voluntas. 17
optimum condimentum di-
citur. 26
Voluntas felix quę. 49
Voluntas, compendium gau
diorum. 54
diuinis efformata typis. 59
facultati adęquanda. 67
perturbationibus eruderan-
da. 161
ingenio iuuanda eſt. 180
Voluntatis gloria. 20
immunitas. 26
Voluntatis, & Midę compara-
tio. 33
Voluntatis modus oſtenditur.
161
Voluntatis vſus quis. ibid.
Voluntatis inſtrumenti vſus.
quis. 170
Voluptas. 25. & 448
Voluptas in abſtinentia. 220
Voluptas licita, & illicita. 252
Voluptas quęlibet occidua. 450
prętioſa quę. ibid.
Voluptas cæleſtis ab impetu
fluminis demonſtratur. 452
Epicuri circa voluptatem
ſuffragium. ibid.
Voluptas humana. 456. 457
ferarum quæ. 456
corporalis. ibid.
Voluptatis vox æquiuoca. 450
Voluptatis flagitia, ibid.
cauſa. 451
mala. 454
morbus. 455
imago. ibid.
Voluptatis humanæ inſtructio.
457 458
poſt voluptatem, & cum ipſa
dolor eſt 451
Voluptatum diſſenſus. 414
ex Voto gens omnium eſt bea-
tiſſimus. 63
Vultus immutatio morbus pe-
riculoſiſſimus Hippocrati.
388

X

Xauerius. 424. 425
Xerxes. 354

Z

Zaleucus mortem edicen-
dam publica authoritate
cenſuit. 486. & 492
Zelus humani amoris, & diuini
differunt. 300. 301
Zeno. 40. & 64

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

552

Digitized by Google

p

Digitized by Google

LEGATORIA A. PANBIMIGLIO - ROMA -
1971

Digitized by Google